

Dr. Preserving

» DOKTOR FRANCE PREŠEREN «

1800 — 1849

Ilka Vaštetova:

Roman o Prešernu

D 2014/3397

Vse pravice si pridržuje pisateljica

ZALOŽILA PISATELJICA SAMA
OPREMO IN ILUSTRACIJE IZVRŠIL SLIKAR-GRAFIK E. JUSTIN
TISK DELNIŠKE TISKARNE D. D. V LJUBLJANI
PREDSTAVNIK JOSIP ŠTRUKELJ

Knjigo poklanjam manom Franceta Prešerna. Napisala sem jo v želji, da prispevam k razumevanju našega največjega moža. Če se mi je to posrečilo — bodisi le v skromni meri — sem dosegla svoj namen.

Zahvaljujem se vsem, ki so mi s prijaznimi nasveti pomagali pri mojem študiju o Prešernu in njegovih sodobnikih.

Pisateljica.

Kazalo.

	Stran
„Da b' ūka žēja iz tvojga sveta..." Leta 1812.	9
„Gradove svitle zida si v oblake." Leta 1819.	25
„Povsod vesele lučice prižiga." Leta 1821.	33
„Lažnjivi zvezdogledi, vsi pojte rakom žvižgat!" Leta 1824.	47
„Kranjski v obupu zapustil si svet." Leta 1827.	57
„Tako kdor misli trdno stati, pade." Leta 1831.	63
„V srce mi padla iskra je ognjena." Leta 1833.	85
„Ran mojih bo spomin in tvoje hvale." Leta 1834.	89
„Up sreče unstran groba v prsih hrani." Leta 1835.	138
„Ne bom več tebe pil, solz grenka kupa." Leta 1836.	171
„Oči nje od ljubezni razsvetljene." Leta 1837.	179
„Kdo ve al sam pred seboj beži?" Leta 1839.	218
„Pred ni moč te pozabit'." Leta 1840.	249
„Hodil pota bom temotne." Leta 1841.	268
„Pred bogstvo ti, — zdaj lepa stvar." Leta 1842.	287
„In zvestosrčne nje poglej dekleta." Leta 1845.	306
„Seme, ki ti zasejal si ga, že gre v klasje veselo." Leta 1846.	338
„Te leta, ki so meni še ostale." Leta 1847.	366
„Prepir iz sveta bo pregнан." Leta 1848.	375
„O, mati! Tvoj sin je mir dobil." Leta 1849.	402

Priloge - ilustracije:

1. Doktor France Prešeren (1800—1849), naslovna slika	48
2. Prešeren in Smole (Leta 1827.)	96
3. Prešeren in Julija (Na velikonočno soboto leta 1834.)	144
4. Pri Čopu (Pred izidom „Sonetnega venca" leta 1834.)	192
5. V Langusovi delavnici (Poet pred Julijino sliko leta 1834.)	240
6. Kam? (Po izgubi Čopa in Julije.)	288
7. Prešeren in Netka (Na izprehodu leta 1842.	336
8. Anno 1849.	384

„Da li' ūka rěja me iz tvoјga světa ...”

eta 1812.

Ljubljana, prestolnica v Ilirskih provincah, je bila vsa v zastavah. Po odloku generalnega intendant grofa Chabrola so Ljubljančani slavili zmago velike Napoleonove armade v Rusiji ter zavzetje Moskve.

Pozno popoldne je praznično oblečeno ljudstvo polnilo ulice in se gnetlo po šetališčih. V pisani množici so se srečevali nizki moški klobuki širokih krajevcev z visokimi cilindri najrazličnejših oblik. Vmes so kakor strašila plavali črni zložljivi klobuki na dva ogla v obliki širokih polmesecev, takozvani „chapeau claue à la Vintimille“. Zeleni, vijolični, modri, rjavi in rdeči fraki so se mešali med uniformami francoskih častnikov. Damam pa je jesenski veter galantno ovijal dolga, visoko prepasana, grško krojena oblačila okrog udov. Dragoceni šali iz mehkega angleškega kašmira so — kakor po vseh

Napoleonovih deželah — tudi v Ljubljani kljubovali Napoleonovi celinski zapor.

Ko se je pojavila na šetališču v Napoleonovem vrtu elegantna ekvipaža mladega trgovca Antona Primica in njegove lepe žene Julijane, se je vse oziralo za vozom.

„Tvoj dragoceni šal jih bôde v oči“, se je posmehnil blede Primic in suho zakašljajl v robec, ki ga je potegnil iz svojega rdečega fraka.

Lepa Julijana je z nemirnim pogledom ošinila belo rutico v moževih rokah... moj Bog! če se zopet pokažejo na njej krvavi madeži!... A zatrla je v sebi strah in se mirno, ponosno ozrla po pešcih ob strani drevoreda ter milostno prijazno odzdravila okrogloličnemu duhovniku.

„Profesor Vodnik!“ je tiho opozorila soproga.

Primic je dvignil beli cilinder.

„Glej!“ je žena s pahljačo pokazala na drugo stran.

V smeri proti mestu je privozil voziček z vpreženim ponijem. Vodil ga je krepak dvanajstleten fantek, Anton Scheuchenstuel. Njegov osem let mlajši bratec Jožef — klicali so ga Jozef — je sedel poleg njega.

Primic se je ozrl za elegantno otroško vprego... Hm, hm! Čudno hitro raste premoženje preprostega uradnika Scheuchenstuela, odkar so Francozi zopet zasedli ilirske dežele... Hm! Kaj, ko bi gospod pl. Scheuchenstuel bil v zvezi z Avstrijci?... Ej, nič se ne ve, saj je znan avstrijakant...

Tako je pomislil Primic, gledaje za malo ekvipažo in njenima voznikoma. Vsi šetalci na promenadi so se ozirali za njima. Dečka sta se držala moško in ponosno, kakor se spodobi sinovoma iz „plemenite“ rodbine.

Mali Jozef se je krčevito držal za naslonilo.

„Še skozi Zoisov graben zapelji!“ je zahteval, ko sta po Celovski cesti privozila v mesto.

Starejši brat je le pokimal in pri „Figovcu“ zavil na Dunajsko cesto. S Figovčevega dvorišča je priletel za vozičkom debel kostanj in se zatrkljal po cesti. Za hišnim oglom se je skrila temnolasa kodrasta glavica porednega Smoletovega Andrejčka.

„Kerl!“ se je zaničljivo ozrl Toni Scheuchenstuel in moško zavil po Dunajski cesti ter mimo vojaškega skladišča v Nun-

sko ulico. Prečkal je Kapucinski trg in pri deželnem dvorcu zavil skozi Gradišče.

Ko je mala vprega privozila iz Zoisovega grabna na Breg in potem navzgor v Salendrovo ulico, kjer so stanovali Scheuchenstuelovi, se je dvignila iz trave na obrežju kuštrava dečja glava in bled, shujšan obrazek, s temnimi kolobarji okrog vdrtilih oči, je zrl za vozičkom.

„Ali si ga videl?“ je vprašal v travi ležeči deček, mali potepuh France Pacenk, tovariša, ki je, v knjigo zatopljen, sedel na deskah poleg carinarnice, stoječe ob vodi skoraj nasproti Zoisove hiše.

Le nerad je čitajoči deček odmaknil oči od knjige. Bil je čedno, dasi kmetiško oblečen dvanajstleten dijak: sive, zamišljeno priprte oči, zdrava zagorela lica, nekoliko povešen fino rezljan orlovski nos, lepe majhne ustne, okrogla brada, bolj nizko široko čelo, pokrito s svilen o mehki temnorjavimi kodri. Z nevoljnim pogledom se je ozrl na bledega capinčka v travi:

„Koga?“

„Nu, najinega sošolca Scheuchenstuela. Svoje ponije je razkazoval, prekleti bahač!“ Sovražna zavist je pogledala malemu potepuhu iz oči. Pljunil je v travo.

Tovariš je mirno skomignil z rameni:

„Ti jih ne moreš, ker jih nimaš.“ In že se je zopet zatopil v čitanje.

Pof! je Pacenk tlesknil z rokama in pregnal jato golobov s strehe na carinarnici. Njegov mali tovariš se je živčno močno stresel in dvignil glavo. Pogled mu je šel za golobi. Leteli so proti Zoisovi hiši in sedli tam na streho. Le eden je letel dalje in se dvignil visoko preko strehe, da je zažarel v žarkih zahajajočega solnca. Deček ob carinarnici je zrl za njim, dokler ni kot svetla točka izginil njegovim očem...

„Če bi se človek mogel tako dvigniti!“

Z majhno, lepo oblikovano roko si je popravil dolge kodre s čela in se zopet nagnil nad drobno knjigo. Le včasih se je ozrl na vodo, če se je ustavila pod carinarnico nova ladja in so priskočili težaki, da se ponudijo za nakladanje ali razkladanje blaga. Težko naloženi vozovi so škripali po bregu navzgor in navzdol. Neprestano vrvenje, kričanje, pokanje z bičem.

Čitajočega dečka hrup ni motil.

„Kaj bereš?“ ga je nagovoril rdečelični duhovnik, ki je prišel po Bregu mimo carinarnice.

Deček je skočil kvišku in spoštljivo pozdravil. Spoznal je svojega predstojnika, profesorja Valentina Vodnika. Sklonil je glavo in zardel. Tiho, komaj slišno je odgovoril:

„Pesme za pokušino.“

Vodnik se je nasmehnil — dečko je bral njegove pesmi. Zatorej zadrega!

„Kje si dobil knjigo?“

„Ribniški gospod dekan mi jo je dal, ker sem deklamiral pri slavnosti.“

„Res? Kaj si deklamiral?“

Zopet zadrega! Potem komaj slišno:

„Ilirijo oživljeno.“

„Glej, glej! Nu, rad bi slišal tvojo deklamacijo. Kako ti je že ime?“

„France Prešeren.“

„Saj res, Prešeren! Ali greš z menoj v onole hišo? Tam biva gospod baron Žiga Zois. Popeljem te k njemu. Rad bi, da mu lepo poveš tisto pesem. Ali hočeš?“

Fantek je še bolj zardel. Ozrl se je po sošolcu v travi, a letá se je potuhnul za breg. Mali Prešeren je v zadregi pogledal v dobrodušno Vodnikovo obličje. Kar je tam čital, ga ni plašilo. Pogumno je pokimal.

Stopila sta čez cesto v veliko hišo s široko vežo in se obrnila na levo. Dečku je tolklo srce... „Kar ušel bi!“ mu je planilo skozi dušo, ko je stopal za profesorjem po stopnicah in se trudil, da bi ne ropotal preveč s svojimi okovanimi gorenjskimi čevlji.

Romp! Romp!... so grabili žebliji po hodniku. Že so se odprla vrata — vstopila sta.

Prvo, kar je zagledal mali Prešeren, so bile velike police s knjigami, ki so zastavljale vse stene. In tla! Kakor po ledu se je z okovankami previdno prestopal po svetlo zlikanih ploščicah, v katerih se je zrcalila sobna oprava v dolgih odsevih.

S strahom je deček dvignil pogled in se ozrl po sobi. Nekaj gospodov je sedelo in stalo v kotu sobe okrog mize, ki je bila preobložena s fizikalnimi aparati in vsemogočo učenjaško navlako, kakršno je mali dijak opazil tudi na stenskih policah poleg peči. Pri oknu sta stala dva gospoda in nekaj pregledo-

vala. Poleg njiju je deček zagledal čuden stol na velikih kolesih, v njem pa gospoda, ki je takoj obrnil vso dečkovo pozornost nase. Ali je bil bolan? Noge je imel zavite v debelo odejo.

Profesor Vodnik je peljal dečka naravnost k bolniku. Zdravo fantovo lice, okroglo in rdeče, je zagorelo v živi rdečici, ko se je nerodno priklonil. Potem je mali Prešeren plaho uprl pogled v bolnikovo obličje: okrog stisnjenih starčevih ustjen je več kakor dvajsetletna bolezen vtisnila globoke gube. Vendar je okoli rjavih oči krožil dobrotljiv nasmeh moža junaka, zmagovalca nad samim seboj.

Prijazni starec je odložil svoje pero na mizno ploščico, pritrjeno pred njim na bolniškem stolu, in ljubeznjivo pokimal Vodniku:

„Dober dan, gospod profesor! Koga ste mi pripeljali?“ In s pogledom na knjižico, ki jo je dijak tiščal k sebi, je pristavil: „Malega učenjaka?“

„Hm. Morda bo še učen, če bo priden,“ je odgovoril Vodnik in položil roko na dečkovo ramo: „Povej gospodu baronu tisto pesem! Ali dovolite, gospod baron?“

Starček je smehljal se prikimal. Bil je vaje takšnih obiskov. Sam je dostikrat klical otroke v hišo in se zanimal zanje, saj je bil star samec.

„Katero pa znaš?“ je vprašal dečka.

„Ilirija oživiljena,“ je fantek plaho odgovoril in ni odmaknil pogleda od starčevega bolehnega obraza... Ali je to baron Zois — bogati Zois, ki ima velika posestva in fužine na Gorenjskem, komaj dve uri hoda od njegovega — dečkovega — doma? Joj, ubožec! Bolan — — — hrom!

„Ali veš, kdo jo je zložil?“ je baron vprašal s hudomušnim nasmehom.

Mali Prešeren je v zadregi pogledal navzgor k Vodniku.

„Gospod profesor Vodnik,“ je dejal bolj tiho.

„Nu, pa jo povej —“ in s sarkastičnim posmehom se je nagnil k Vodniku in tiho pristavil: „— če ne znaš nobene boljše.“ Znano je bilo, da baron Zois nasilnega Napoleona ni posebno cenil in mu zato tudi Vodnikov slavospev korziškemu zavojevalcu ni bil všeč. Vendar ni hotel svojemu malemu posetniku kvariti veselja in dobrodušno je zaklical: „Gospoda! Tu imamo malega gosta-deklamatorja.“

Gospodje so okrenili glave. Mali dijak je pričel:

„Napoleon reče:
Ilirija vstan! ...“

Deklamiral je dolgo pesem gladko in s povdarkom. Glasek mu je bil trden in prožen. Gospodje so se za njegovim hrbtom nasmihali drug drugemu.

„Dobro! Dobro!“ so mu ploskali, ko je končal.

„Kako lepo in čisto izgovarja! Fant ima čudovit jezikovni čut,“ je zagodrnjal Matevž Ravnikar proti svojemu sosedu, mlademu profesorju Kersniku, ki je nekaj popravljal na strojnem modelu za Zoisove fužine.

Janez Kersnik — „Žagarjev“ iz Most pri Žirovnici — je postrani pogledal od svojega aparata in dečku prijateljsko pomežiknil. Prikimal je Ravnikarju in — nekoliko v zadregi zaradi mežikanja malemu Francetu — je dejal tiho, kakor v opravičilo:

„Saj ga poznam. Ribičev je, iz Vrbe, moj sorodnik.“

Mladi Kersnik, ki je bil Francetov inštruktor, je še enkrat vzpodbudno pokimal svojemu malemu varovancu.

Zois pa je fanta pohvalil:

„Glej ga, glej! Kako se je odrezal! Kje si se pa naučil dolgo pesem tako lepo deklamirati?“

„V Ribnici.“

„Ali si iz Ribnice?“

„Ne. Iz Vrbe sem. V Ribnici pa sem hodil v šolo.“

„Torej si Gorenjec? Ali si bil rad v Ribnici?“

Nekaj se je skalilo v lepih dečkovih očeh. Nekaj mu je šinilo preko obraza kakor gnusen spomin. Povesil je oči in nemo odkimal z glavo.

„Hm. In letos si prišel po učenost v Ljubljano? Ali se pridno učiš? Koliko prvih redov si imel?“

„Same.“

„Joj! Kako si priden! Ali ostaneš tudi v Ljubljani odličnjak?“

„Tudi.“

Samozavestno in bleščečih se oči je mali Prešeren pokimal.

„In kadar odrasteš — kaj postaneš?“

„Stric Jožef so rekli, da lahko postanem, kar bom hotel. Soldat ne bom, to vem,“ je odločno izjavil mali mož in pri-

stavil: „Kaj bom drugega, pa ne vem. Mati bi radi, da bi bil duhovnik, kakor so moji strici. Morda bom.“

„Mati bi radi...!“ je tiho ponovil Vodnik in v pogledu, ki mu je šel skozi okno v daljavo, je bilo dokaj bridkosti. Grenko je vstala v njem misel: Mene je tudi materina želja pahnila v duhovski stan...

Baron Žiga Zois je z enim samim pogledom bral v Vodnikovi duši. Blag nasmeh mu je prešnil obraz. Potem je prijel za zvonec, ki ga je vedno imel poleg sebe, in pozvonil. Vstopivšemu slugi je naročil:

„Postrezi malemu gostu!“

Baronov nečak Karel Zois, ki je stal s profesorjem Hladnikom pri oknu, je dvignil list iz herbarija, ki ga je pregledoval, in ga pomolil pred malega deklamatorja:

„Gorenjec si. Ali poznaš tole cvetlico?“

„Zvončica,“ je prikimal deček z nekoliko plahim pogledom na poleg stoječega botanika, profesorja Hladnika. „Pri nas raste visoko v skalah.“

„Ali si že trgal zvončice?“

„Jaz ne. Osenjakov oče iz Žirovnice so jih pa že.“

„Kdo pa je to?“

„Matijev ded, za Čopa se pišejo.“

„Hm. Matija je tvoj prijatelj?“

Mali France je prikimal in z nekakšnim ponosom povedal:

„Hodi že v licej!“

Vstopil je sluga s polno ploščo dobrot. Na baronov migljaj je razpostavil jedi na mizico pri drugem oknu: skodelico čokolade z velikim kupom spenjene smetane, kruhke, obložene z maslom, gnatjo in jajci, izbrano grozdje in dva velika kosa torte — jedi, kakršne so v onih težkih časih neprestanih vojn in vojaških rekvizicij prihajale zgolj na mizo bogatinov.

„Le okrepčaj se, mali moj gost!“ je pozval baron.

Z velikim pogledom je fant objel razložene dobrote. Že je stopil proti mizi — tedaj mu je noga zastala. Jedi so mu izginile, kakor v megli mu je stal pred očmi bled, shujšan obraz z velikimi črnimi kolobarji okrog vdrtih oči... France Pacenk! Gladni Pacenk!

Počasi se je mali gost okrenil in ozrl na barona.

„Nisem lačen.“

Zois se je nasmehnil.

„Le pokusi! L'apetit vient en mangeant — saj razumeš francoski. Le pokusi! Morda ti vendarle pojde v slast.“

„Ne, jaz nisem lačen, ampak —“

„Nu, ampak —?“

„Ampak — Pacenk je lačen.“

Tiho je prišlo iz fantovih ust in v zadregi se je zagledal skozi okno proti grajskemu stolpu, ki se je dvigal izza drevja na griču onkraj Ljubljane.

Zois je opazoval dečka z resničnim zanimanjem. In gospodje, ki so se že vrnili k svojemu poslu, so se ozrli.

„Kar nič se ne brani! Saj nisi kmetiška nevesta!“ ga je osorno pozval eden izmed gospodov, ki so sedeli ob veliki mizi, v kotu sobe. Mali Prešeren ga je postrani pogledal in se prestrašen priklonil — gospod je bil „kancelar vseh šol“ duhovnik Matevž Ravnikar, profesor dogmatike na akademiji. France ga je poznal, ker mu ga je bil prijatelj Matija pokazal in opisal kot najstrožjega profesorja, ki se ga je bala vsa akademija s profesorji vred, kajti bil je mož neupogljive volje in nagle jeze.

„Kdo je Pacenk?“ je vprašal blagi Zois.

„Moj sošolec je bil — ne — je še.“

„To se pravi, da zdaj ne hodi v šolo? Ali je bolan?“

„Ne. Prej je pobiral sadje po vrtovih, zdaj pa nabira repo po njivah, ker nima kaj jesti.“

„Torej potepuh in tat!“ je sodil Ravnikar.

„Ali nima staršev?“ se je zanimal Vodnik.

„Oče je pri veliki Napoleonovi armadi na Ruskem.“

„In mati?“

„Ne vem. Pacenk pravi... pravi...“ deček je v vidni zadregi izbiral besede.

„Nu, kaj pravi?“

„Pravi, da hodi mati v krčme, kjer ji dajo francoski vojaki piti.“

Ves rdeč je bil mali Francek in kar vroče mu je postalo, ko se je spomnil na grdo besedo, ki jo je gladni Pacenk rabil za svojo mater. O, prav za prav Pacenk ni bil dober fant, a — bil je lačen in nihče ga ni imel rad!...

„Ni dobro, če se družiš s takšno barabo,“ je Ravnikar strogo posvaril dečka.

Mali France se je zdrznil in povetil oči. Med močnimi obrvmi se mu je začrtala ostra uporna guba... Baraba? Za-

kaj bi bil Pacenk baraba? ... Ker je lačen? Ker nihče ne skrbi zanj? Ker mu nihče ne da lepe obleke? Zakaj baraba? ... Ubožec je!

Izpod košatih dečkovih obrvi je švignil teman pogled na strogega profesorja. Modrosive oči so postale skoraj črne.

Zois, ki je opazil izpremembo na dečkovem obrazu, se je kratko spogledal z Vodnikom. Potem se je zopet obrnil k maledumu dijaku.

„Torej tistemu Pacenku bi ti rad privoščil svojo južino?“

Čudovito so se dečku zasvetile oči, trmasti izraz je izginil in na obraz mu je leglo iskreno veselje. Zaupljivo se je nagnil k baronu.

„Ali — ali smem iti ponj?“ je tiho vprašal.

„Kje pa je?“

„Spodaj na obrežju leži. Slabo mu je.“

„Slabo — ker je lačen?“

Nemo je deček prikimal. V njegovih lepih očeh so se zasvetile solze.

„Pa teci ponj!“ je velel Zois in se z nasmehom ozrl za fantom, ki je bil v dveh nerodnih, ropotajočih skokih pri vratih in se komaj še ujel na gladkih tleh. Ko je zaprl vrata za seboj, je baron pokimal svojim gostom:

„To je dečko!“

„Dobro srce!“ je kratko pritrdil Hladnik.

Karel Zois je skomignil z rameni:

„Življenje mu prej ali slej vcepi sebičnost!“

„Temu ne,“ je zmajal Kersnik z glavo in prenehal tolči po aparatu, „poznam njegovega očeta. Vsa naša fara ve, da bi Ribič raje dal zadnje zrno iz kašče, kakor da bi siromaka neobdarovanega zapodil izpred praga.“

„Podedovana človekoljubnost!“ se je posmehnil baron.

„Hm. Človeška družba je že tako urejena, da človek ne more ostati vselej človek,“ je vztrajal baronov nečak.

„Če bi se vsem otrokom zgodaj utrjala volja, bi se ne pasle svinje med ovčicami,“ je pripomnil Ravnikar.

Vodnik je stopil k srednjemu oknu in se ozrl navzdol.

„Že vleče capinčka s seboj,“ je sporočil.

Še nekoliko trenutkov in vrata so se odprla.

„Potrkaj!“ se je začulo za vrati prepozno navodilo.

Nerodno je udarilo ob vrata, potem je vstopilo blede, sestradano revše, v raztrgane cunje odeto. Zadaž mali rdečelični Prešeren. Livriran sluga je pritekel in zaprl vrata, ki sta jih dečka v zadregi pustila na stežaj odprta.

„Pozdravi!“ je mali France prišepetal capinčku in mu potegnil pokvečeni klobuček z glave. Mali Pacenk se je nerodno priklonil kar splošno tja predse; saj od razburjenosti ni ničesar razložil. Tudi mu je pri vsakem koraku drselo, da se skoraj ni upal pogledati naokrog.

„Aha! Ti si tisti potepin, ki krade repo po njivah!“ se je zdajci strogo oglasil Ravnikar in stopil dečkoma korak naproti.

Bledo revše se je umaknilo s potuhnjenim pogledom vedno tepenega otroka. Ves prestrašen je mali Prešeren z obupanim pogledom iskal pomoči pri dobrem baronu.

„Danes mu vse odpustimo. Danes mu ne bo treba krasti. Tamle se najej po mili volji!“ je dobri Zois ustavil Ravnikarjevo gorečnost.

„Če bi Bog tako rad odpuščal kakor vi, gospod baron, bi imeli na svetu same zločince!“ je zagodrnjal gorečnik, skomignil z rameni in se vrnil k mizi.

Zois se je spogledal z Vodnikom in se posmehnil. Odgovoril ni ničesar, ker je poznal razburljivo Ravnikarjevo naravo.

Mali France je potegnil capinčka za rokav k obloženi mizici. Bleščečih se oči je stal poleg lakotnika, ki je požrešno hitel pospravljati dobrote v prazni želodček. Kos za kosom je izginjal v velika usta z zdravimi belimi zobmi. Mladi varuh ga je zadovoljno opazoval in se le včasih plašno ozrl na gospode, ki so se razvneli v živahnem pogovoru o ljudski mizeriji, o vojni in njeni neizogibni posledici — veliki draginji in lakoti, o današnjem dnevu, o Napoleonovih zmagah ter o posledicah ruskega poraza.

Prijazno obličje človekoljubnega barona se je stemnilo... Njegovo za vse lepo na svetu vneto srce se je z gnusom in mržnjo odvracalo od velikega nasilnika, ki je strahoval vso Evropo. Koliko zverinskih umorov, koliko gnusnih zločinov je imel tiran na vesti in — še so živeli na zemlji ljudje, ki so ga oboževali! Ali je človeštvo resnično še vedno na nizki stopnji zverstva? ... Mnogo upanja je bil stavil Zois v veliki narod Rusov: Na njih si zver polomi zobe ... a zdaj?

„Kje pa je danes Primic?“ je vprašal baron, da obrne pogovor.

„Bržkone je odšel brez slovesa. Mogoče je novoustanovljena slovenska stolica v Gradcu tako visok prestol, da nas novopečeni njen predavatelj ne bo mogel več razložiti v nižavi pod seboj,“ je zajedljivo pripomnil Ravnikar.

„Lepo sodiš prijatelja!“ ga je milo pokaral tihi Hladnik.

„Francozi so izvohali, da graški profesor ne spada v Ilirske province, pa so ga pognali čez mejo. Haha!“ se je smejal Vodnik.

Tedaj so se odprla vrata in sluga je naznanil:

„Gospod profesor Primic!“

Že je Janez Primic stal v sobi... Njegove nemirne, bodeče oči so z nervoznim pogledom zatrepetale od enega do drugega.

„Baš smo vas opravljali!“ ga je sprejel Vodnik.

„Lepa reč!“ se je mlademu Primicu zjasnil obraz ob pogledu na svojega bivšega učitelja.

„Bali smo se, da ste že odrinili proti Gradcu,“ mu je baron prožil roko.

„Nič se mi še ne mudi. Dovolj, če pridem tja sredi novembra. Prav prijetno mi je tu pri vas — Francozih,“ se je posmehnil. „Posebno nocoj, ko bo vsa Ljubljana v lučicah!“

„Kaj pa vi pravite k najnovejšemu poročilu o Napoleonovih zmagah?“ je vprašal Vodnik.

„Da so zmage danes stare že osem dni,“ je odgovoril Primic in zvito pomežiknil. „Saj veste, da rabi vsaka štafeta iz Pariza polnih osem dni do Ljubljane.“

„Hm. Vi torej ne verujete v zavzetje Moskve, gospod profesor?“ je vprašal Zois.

„Kdo pravi, da ne? Le v to ne verujem, da bi zavzetje pomenilo za Napoleona zmago.“

„Govorite v ugankah.“

„Nikakor ne. Gospodje ste le pozabili, da se nahajamo v drugi polovici oktobra, to se pravi — tik pred strašno rusko zimo. Z njo Napoleon ni računal, ker je ne pozna. Tembolj jo pozna in je morda računal z njo — car Aleksander.“

„Mislite, da je car Napoleona zvabil v past?“

„Mislim? Ne, ne, tega ne morem, nočem! Upam pa, upam, da tega ni storil. Upam zaradi onih 650.000 mož, ki jih je Napoleon gnal v — smrt.“

Tišina je nastala po teh besedah. V dušah so se jim utrinjale strahotne slike: strašna ruska zima ... po prostranih planjavah armada begajočih razcapancev ... kupi v snegu gnijočih mrličev ...

Z velikimi, široko odprtimi očmi je mali Prešeren strmел v novodošlega gospoda ... Kaj je rekel? V smrt? Vsi močje, ki so odšli s francoskim cesarjem — mrtvi? Tudi — tudi Pacenkov oče?

Postrani se je ozrl na Pacenka. A ta je le naglo nosil v usta in požiral, požiral. Razgovor gospodov ga ni zanimal. V tišini, ki je nastala, se je čulo le Pacenkovo cmokanje.

Naposled je Vodnik pokazal skozi okno:

„Ponekod že prižigajo luči na oknih.“

Res je že mrak legal v sobo. Dečka pri drugem oknu sta nekaj šepetala. Capinček se je nasitil in odlomil od zadnjega kosa torte košček ter ga pomolil tovarišu:

„Al' 'češ?“

„Ne. Doma bom večerjal,“ je mali Prešeren junaško premagal zadnjo izkušnjo, dasi je vedel, da ga čaka doma le močnik s krompirjem.

Že je zadnji kos izginil v Pacenkovih širokih ustih.

Fanta sta stopila proti baronu. France Prešeren je sunil tovariša v hrbet, češ: zahvali se!

A blede fant je le napravil nekaj poklonu podobnega in se brž potuhnil k vratom. Njegov rdečelični protektor je v silni zadregi pogledal za njim in potem na smehljajočega se barona. Pogumno je zajecjal:

„Hvala — je — je hotel reči.“

In ni razumel baronovega in Vodnikovega veselega smeha.

„Z Bogom!“ je plaho pristavil in iskreno preprosto pomolil baronu roko.

„Z Bogom, mali filantrop!“ je baron prijazno stisnil dijakovo roko.

Mali Prešeren ni razumel tuje besede. Ves zmeden se je priklonil pred Vodnikom in se s strahom ozrl na strogega Matevža Ravnikarja. Le-ta pa mu je obračal hrbet in govoril s profesorjem Hladnikom ter mladim Prešernovim inštruktorjem, Kersnikom. Tudi drugi gospodje se niso menili za odhajajoča mala gosta. Le Zoisov zamišljeni pogled je šel za bistrim kmetiškim dečkom, dokler se niso vrata zaprla za njim.

S silo se je baron otresel svoje zamišljenosti in se ozrl po svojih gostih, narodnih buditeljih in prosvetnih delavcih. Njegov pogled se je ustavil na Primicu.

„Gospod profesor, povejte mi, kako si prav za prav tolmačite to, da je knez Metternich dovolil stolicu slovenskega jezika v Gradcu zdaj, ko Avstrija tako rekoč nima več Slovencev?“

Primic je dvignil ramena:

„Sam sem se čudil, da me niso zavrnil.“

Vodnik se je zaničljivo namrdnil:

„Meni se ta čudna milost zdi prav spretno izstreljena diplomatska strelica, češ: Če so vam Francozi dovolili kranjski učni jezik v nižjih šolah, ga dobite pri nas kar na — vseučilišču.“

Ravnikar pa je pripomnil z ostrim posmehom:

„Gotovo se Metternich tolaži s tem, da bo moral stolicu zopet ukiniti, ker ne bo dovolj slušateljev.“

„Nu, zelo prijazno perspektivo mi odpirate!“ je siknil nervozni Primic.

Zois se je pomirljivo nasmehnil in velel slugi:

„Prižgi luči v salonu!“

„Ali naj razsvetljimo okna, gospod baron?“ je vprašal sluga.

„Ne!“ je bil kratek in rezek odgovor, ki so ga baronove stisnjene ustne tiho nadaljevale: Ne bom te častil, krvoločni Korzičan! Z neprestanimi kontribucijami nas izmozgavaš, pa naj te slavimo? Moja podjetja, vse moje življenjsko delo, mi s svojimi neprestanimi vojnimi podvigi tiraš v propast in jaz naj proslavljam tvoje zmage?

Rezkemu baronovemu odgovoru je sledila trenutna tišina. Le parketi so tiho zaškrpali pod nogami sluge, ki je odšel v salon. Potem se je Karel Zois sklonil k stricu in mu dejal tiho:

„Ali se ne bojiš zamere pri Francozih, stric?“

„Hm, mislim, da se nam je ne bo treba dolgo bati,“ je Žiga Zois skomignil z rameni. „Še nekaj takšnih Napoleonovih „zmag“, pa se Avstrijci prav kmalu vrnejo.“

„In nam vzamejo vse, kar so nam dali Francozi,“ se je oglasil rdečelični Vodnik.

„Vsega ne!“ je baron odločno zavrnil gosta. „Zavesti, da smo vsem narodom enakopravni, ne zamorijo nikoli več v nas.“

Vodnik je zamahnil z roko.

„Če odidejo Francozi — nekaj burnih dni in — vse bi bilo kakor pred Napoleonom. Prvi odleti naš materni jezik iz šol, zato bi že Metternich poskrbel in cesar Franc, ki se trese pred vsako novotarijo.“

Baron je pomolčal. Pred njegovimi očmi je vstal energični pogled avstrijskega kancelarja kneza Metternicha.

„Huda borba bo z njim,“ je priznal. „A če bomo dobro pripravljeni, nas ne ugonobi tudi najhujši reakcionarec. Očistiti in ogladiti moramo naš materni jezik ter ga usposobiti za znanstveno uporabo. Slovar potrebujemo. Brez njega ne dobimo slovenskih znanstvenih knjig in tudi leposlovnih ne. Pohitite s slovarjem, gospod profesor!“ je živahni baron pozval Vodnika.

Pesnik se je v zadregi zganil... Komoden sem zares — je bila njegova misel. Njegovo rdeče lice je še bolj zardelo. Pred dušo mu je stopil človek, ki ga je bil že nekoč prehitel z znanstvenim delom, s slovensko slovnico — na Dunaju živeči Jernej Kopitar, nekdanji Zoisov tajnik. Iz zlobne zavisti do ugleda, ki ga je „menišič“ Vodnik užival v Zoisovem krogu, je že pred dvema letoma začel nagovarjati Primica, naj bi mu nabiral gradivo za slovar, ker je spoznal, da sam velikanskega dela ne bo zmogel dovolj hitro, da bi prehitel Vodnika. Vrli Primic se je oprijel dela, vnel zanj tudi druge in poslal znatne prispevke — svojemu nekdanjemu učitelju Vodniku...

Hudomušen nasmeh je izpreletel Vodnikov rdeči obraz, ko je odgovoril baronu:

„Saj hitim. Pa — čim več gradiva se mi nabira, tem manjši del celote se mi zdi. Slovenci imamo velikanski besedni zaklad, le zakopan leži med narodom. Nu, počasi ga že dvignemo.“

„Tako je prav. Le poguma ne izgubite! Kot dušni pastir ste več let živeli med narodom. Vi še najlaže dvignete njegov besedni zaklad. In drugi naj vam pomagajo.“

„Saj mi,“ je Vodnik pomežiknil mlademu Primicu.

Sluga je odprl vrata in naznanil:

„Gospod doktor Zupan!“

Ves zaprašen od poti, je vstopil doktor Jaka Zupan, kaplan iz Šmarja na Dolenjskem. Nerodno se je priklonil, podal baronu roko in mu jo stisnil, da je bolelni baron komaj zadržal bolesten stok.

„Glej ga! Odkod pa ti?“ ga je pozdravil Vodnik.

„Saj vidiš,“ je Zupan dvignil nogo z zaprašenim škornjem. „Naravnost iz Šmarja. Polovico poti sem se peljal z mladim Rudežem iz Ribnice. Dohitel me je in vzel na voz.“

„Pa res nisi posebno salonski,“ se je ozrl Ravnikar s karajočim pogledom na Zupanove škornje.

„Saj imaš prav. Lakaste čevlje bi bil moral obuti. Nu, pa pridem, kadar si jih bom mogel s svojo kaplansko plačo kupiti. Z Bogom!“ Jezno jih je ošvignil s pogledom in že je bil pri vratih.

„Doktor! Ne bodite vendar —!“ je vzkliknil baron in pomignil Vodniku, ki je skočil in ujel Zupana za rokav:

„Ne pustimo te, če se prav stepemo!“

In priskočil je še resni Hladnik: „Ne bodi vendar takšen!“

„Takšen ali takšen! Prišel sem kot človek k ljudem in ne —“

„In prav kot človeka sem se vas razveselil, gospod doktor. Veliko prošnjo imam do vas in vaše dobro srce mi je ne odkloni,“ je posredoval baron. „Semkaj k meni sedite, da se pogovoriva.“

Zupan se je vdal, a še vedno je bil ves rdeč v obraz in mrko je gledal, ko je odložil zaprašeni klobuk.

„Nobeden od nas vseh ni jezikoslovno tako podkovan, kakor ste vi, gospod doktor. Ali bi hoteli priskočiti našemu Vodniku na pomoč? Saj veste, da gospod profesor sestavlja slovar. Ali bi mu hoteli še vi pomagati? Sam ne bo zmogel takšnega ogromnega dela. Tudi bi bilo treba primerjave z drugimi slovanskimi jeziki. Vi jih skoraj vse obvladate. Saj nam ne odrečete svoje pomoči?“

Zupan je povetil pogled... Spomnil se je na prijatelja Jerneja Kopitarja, ki je glede slovarja že pletel spletke proti Vodniku. V duhu je videl pred seboj prijateljev blede obraz, obrobjen z rdečimi lasmi, tenke ustne stisnjene v zloben posmeh, zelenkasto modre oči srepe in sovražno uprte v Vodnika... Obotavlja se, je Zupan odgovoril:

„Kolikor bom mogel, rad pomagam.“

„Mhm!“ je zagodrnjal Ravnikar proti Hladniku. „Kakor meni pri prelaganju sv. pisma! Vsako črko bi moral posebej vleči iz njega!“

Hladnik je zatrl smehlaj. Zupan res ni bil vztrajen delavec, a bil je med njimi edini, ki se je zanimal tudi za druge slovanske jezike.

Zois, dobri Zois, je bil vesel, da se je Zupanova nevihta tako hitro plegla.

„Nu, saj sem vedel, da nas ne pustite na cedilu. Dobiti vas moramo v Ljubljano. Profesura na liceju bi vzdramila vse vaše sile. Gospodje, čas moramo izrabiti. Spati ne smemo in čakati, da nam reakcija zopet skoči za vrat. Ni li res, profesor Vodnik? Buditi moramo v rojaskih ljubezen do maternega jezika in vero v lastno bodočnost!“

Vodnik je s široko razprtimi, zamišljenimi očmi strmel skozi okno na mesto, ki je migljalo v tisočernih lučkah. Počasi je prikimal in dejal:

„Meni se tako zdi, da moramo kulturnemu svetu pred vsem dokazati sposobnost našega jezika, njegovo uporabnost v prozi in poeziji. Moje revne pesme so komaj za našega kmeta. Če bi nam kdo v našem jeziku zapel visoko pesem, da bi prisluhnil ves svet, potem — da, potem . . . Ampak literat svetovnega formata — kdaj se nam porodi?“

Tišina se je naselila mednje. Vodnikove besede so jim odmevale v srcih. Pred njimi se je razgrinjala vsa obupna ledina slovenskega slovstva . . .

Žiga Zois se je prvi vzdramil:

„Ne bodimo malodušni! Tudi duševni velikan še zraste iz našega naroda. Morda je že rojen, morda že raste . . . A uglediti mu je treba pot, pripraviti material, jezik, da nam izkleše iz njega umetnine.“

— — — — —

In med tem, ko je Zoisov krog sanjal o velikem poetu, ki bo s krasoto svojih del zavojeval slovenskemu — „kranjskemu“ — jeziku večnost, je mali France Prešeren ležal na Poljanah, v svoji trdi dijaški postelji. Solznih oči je strmel v luči na oknu, kajti stroga gospodinja Liza mu ni dovolila, da bi se pridružil množici, ki se je prelivala po razsvetljenih ljubljanskih ulicah. Njegovi starejši sostanovalci pa so smeli na ulico! Le njega je Liza zaklenila v sobo in — odšla.

Oh, ta Liza! Kako je trda! . . . Kakor . . . kakor profesor Ravnikar. On tudi nima srca za male zapuščene dečke . . . Kako je nahrulil Pacenka! Ali je Pacenk kriv, če hodi okrog razcapan in lačen? . . . Ne, kriv je tisti krvoločni Napoleon, ki malim dečkom jemlje očete, da jih postavlja pred kanone . . . „O, sovražim ga!“ je France skrčil roko v pest. Potem so nje-

gove oči široko zastrmele proti oknu. Strah mu je stisnil grlo: „Ali meni tudi vzame očeta? ...“

„... Kaj, če Francozi res pridejo po našega očeta? ... Nikoli več ga ne bom videl! O, mati! Zakaj ste poslali svojega Franceta tako daleč! ...“

Napoleon pa je ob tisti uri stal v daljnji pogoreli in razrušeni Moskvi, v temni sobi Kremlja, in pritiskal blede čelo ob okvir razbitega okna. Dobojeval je v srcu najstrašnejši boj: spoznanje svojega poraza — vkljub „zmagam“ ...

Druge jutro so zadnji ostanki njegove „velike armade“ nastopili pot proti domovini, pot, ki je bila le beg pred grozoto bližajoče se ruske zime, beg razkrojene gladne vojske pred — smrtjo.

»Gradove svitle zida si v oblake.«

Leta 1819.

V drugem nadstropju licejskega poslopja, na levi strani glavnega stopnišča je stala v odmoru ob deveti uri zjutraj gruča mladih fantov: teologa Matija Čop in Martin Slomšek, privatista tretjega filozofskega letnika Blaž Crobath in Miha Kastelic ter filozof Anton Trenz.

Resni Čop, ki je tistega leta obiskoval Metelkova slovenska predavanja, je razlagal Slomšku slovenske glagolske vrste, sad Metelkovega jezikoslovnega truda, in primerjal tvorbo slovenskih glagolov z ono v srbohrvatskem in v češkem jeziku.

„V nobenem narodu si niso narečja tako podobna kakor v slovanskem. Metelko pravi, da je slovanski narod največji izmed vseh znanih ljudstev na zemlji. In prav ima,“ je navdušeno razlagal Čop. Široko čelo je nad nosom nabiral v goste gube, njegove jasno modre oči so se svetile.

Rdečelični Slomšek ga je verno poslušal in mu pritrjeval.

„Matija že spet jaha svojega konjička,“ se je norčeval Slomškov sošolec Trenz, velik, slok fant, kostanjevih las in krepkega nosu. Po izgovoru se mu je poznalo, da je Dolenjec. Bil je z gradiča Draškovca doma.

„Matija je že zdaj pol učenjaka,“ mu je odgovoril bledi svetlolasi Kastelic. „Zanima se za slovenščino, srbohrvaščino, ruščino, češčino, poljščino, francoščino, laščino in kaj vem za kakšne jezike še.“

„Na liceju se ne more v znanju jezikov nihče meriti z njim, še profoksi ne,“ je izjavil Trenz. Crobath je prikimal.

Kastelic pa je pristavil:

„Edinole Jaka Zupan mu je morebiti še kos.“

Zdajci se je elegantni Crobath živahno zdrznil in pokazal:

„Glej ga Smoleta!“

Vrh stopnic se je prikazal mlad, komaj devetnajst let star elegant v svetlomodrem fraku in belih hlačah. Visoko je dvignil palico s srebrnim ročajem v pozdrav, v drugi roki pa je zavihtel bel cilindar. Bil je lep fant, temnih kodrastih las, velikih žarečih oči, sočnih rdečih ust in zdrave zagorele polti: Andrej Smole.

„Fantje! Danes popoldne pojdemo k Frgolinu v Krakovo. Ali greste?“ je povabil, pristopivši k dijakom.

Crobath je zmajal z glavo:

„Ne bom utegnil. Odpotujem na Dunaj.“

„In ti, Čop?“

„Me preveč glava boli.“

„Kaj te ne bi bolela, če večno riješ po knjigah! Ali prideš, Slomšek? Imenitna dekleta so v Krakovem!“ je Smole podražil bogoslovca.

„Miruj!“ se ga je kratko otesel Slomšek.

„Uh! Kako ste danes dolgočasni! Kakor vreme, ki se zdajle pripravlja na dež. Kaj pa ti, Trenz?“

Trenz je dvignil ramena:

„Mogoče, da pridem pozneje. Danes je moj oče tu.“

Rad je hodil v Smoletovo družbo, ker so v njej skoraj vedno le „kranjsko“ govorili, tako kakor kmetje in hlapci in dekleta doma na Draškovcu. S temi pa je Trenz, kadar je bil na počitnicah, najraje občeval. Sorodniki so se mu posmehovali, češ, da je čudak.

„Nu, pojdeva pa sama s Kastelcem, jeli, mlečna griža?“ je Smole plosknil bledega svetlolasca po hrbtu.

„Dobro!“ je prikimal Kastelic in si z žepnim robcem odpihal prah z rokava svojega zelenega fraka... Kjer je bil

Smole, tam je bila pijača in jedača zastonj — si je mislil pre-računljivi Kastelic.

Smole pa se je ozrl po hodniku in pogled mu je obstal na dveh fantih, ki sta stala pri oknu na desni strani hodnika. Andreju so se zasvetile oči. Pristopil je k njima in položil enemu izmed njiju roko na ramo.

„Živio, France!“

Dijak, vitek fant z mehкими dolgimi, skoraj črnimi kodri, koščenim, ostro klesanim obrazom, zagorelo poltjo, napol priprtimi očmi, fino rezljanim kljukastim nosom in izredno lepimi rdečimi ustnami, je bil slušatelj logike France Prešeren. Ozrl se je preko ramena in se nasmehnil:

„Ti, Andrej?“

„Ali prideš popoldne k Frgolinu?“

„Ne uzečem. Imam inštrukcijo v Cekinovem gradu; zvečer pa pridem k tebi, kakor sem obljubil,“ je odgovoril Prešeren in zaprl zvezek, ki ga je bil držal v rokah.

Smoletov pogled je ujel verze.

„Pokaži no, kaj pa imaš?“

Toda že je Prešernov tovariš segel po zvezku.

„Moj je.“

In spravil ga je v knjigo.

„Ali sta pesem kovala?“ se je zanimal Andrej.

„Grabrijan jo je zložil. Ampak je kranjska. Preložil mu jo bom v nemščino,“ je odgovoril France.

„Ali se ti meša? Kranjsko pesem boš v nemško prevajal! Boga zahvali, da še dobiš človeka, ki zлага kranjske pesmi! Odkar je Vodnik umrl, še nismo slišali novih kranjskih verzov.“

„Čemu nam bodo?“ je Prešeren mirno vprašal. „Kmetje ne berejo slovenskih pesmi, ker brati ne znajo. Inteligentni meščani pa ne bero kranjskega pisanja. Če hočeš pesem objaviti, mora biti nemška. Saj dobro veš, da ima samo nemščina veljavo med izobraženci.“

„Seveda vem, pa tudi vem, zakaj! Zato, ker smo Kranjci takšni tepci, da si v lastno skledo pljukemo.“

Ves razgret je bil mladi Andrej in velike rjave oči so mu gorele, da ga je prijatelj France začuden gledal, potem pa skomignil z rameni ... Andrej je res čudno govoril.

„Tega vendar ne boš tajil, da nam nemški jezik teče bolj gladko kakor kranjski in da znamo v njem vse lepše povedati?“

„Seveda. Saj so te gladili z njim tako rekoč, odkar ti je postala zibelka premajhna, haha! Tudi kranjski jezik bi ti gladko tekel, če bi se potrudil, da se ga pravilno naučiš. Zakaj ne obiskuješ Metelkovih predavanj slovenskega jezika?“

„Ker me je že mati naučila kranjsko govoriti in svojega maternega jezika še nisem pozabil, da bi se ga moral iznova učiti.“

„Ampak, kar mi govorimo, je dialekt. To ni pravilna, slovensčina, kakor pravi Metelko.“

„O, na vsakih pet korakov srečaš Kranjca, ki bo nekoliko drugače zavijal. Ne vem, zakaj bi bila samo Metelkova kranjščina, pravilna. Sicer pa je Metelkov tečaj namenjen bogoslovcem, ki bodo kot fajmoštri morali nekoč kranjsko pridigati. in uradnikom, ki morajo občevati z našim kmetom, pa ne razumejo kranjščine. Zakaj bi med njimi zapravljal čas jaz, ki kranjski že znam?“

„Ali ne razumeš, da moramo tudi Kranjci ali, Slovenci, kakor nam pravi Metelko, obvladati svoj književni jezik, če se hočemo kdaj meriti z drugimi narodi.“

„Književni? Haha! Književni jezik brez knjig! Haha! Smole, du bist köstlich!“ se je smejal Grabrijan.

Prešeren je le stisnil lepe ustne in molčal. Andrejeve misli so se mu zdele blazne.

Po hodniku se je pripodil Francetov sošolec Svetličič, ves nasmejan:

„Fantje! Jakon ima novo obleko! Ves je nov od glave do peta!“

„Jakon“ je bil profesor Jakob Zupan.

„Ni mogoče.“

„Čudež božji!“

„Saj ga bo zeblo, če je slekel toliko špeha!“ se je norčeval Prešeren.

Pridrevil se je še Ludovik Azula in prijel Prešerna za komolec:

„France, pridi, boš videl Jakona!“

Zdajci se je z bližnje stolnice oglasilo tanko klenkanje — mrtvaški zvonček. Pobožni Slomšek se je prekrižal in tiho molil. Z desne strani je od knjižnice prihajal po hodniku mladi profesor Metelko. Vrh stopnic se je prikazal direktor Matevž Ravnikar. Strogo je pogledal po dijakih, ki so se mu klanjali,

in resno je pokimal Metelku ter dejal kratko in glasno, da so ga slišali dijaki:

„Baron Žiga Zois! Srečna mu zadnja ura!“

„Amen!“ se je odzval Metelko in sklonil glavo.

Spodaj se je oglasil šolski zvonec.

Dijaki so se razpršili po razredih. Crobath, Kastelic in Smole so se brž poslovili in odšli po stopnicah navzdol. Direktor je mimogrede z zlovoljnim pogledom ošinil elegantnega Smoleta. Mladi brezposelni bogataš Ravnikarju ni bil kdovekaj všeč in ni mu bilo prav, če ga je zalotil v šolskem poslopju . . . „Fante zapeljuje k pijači in drugim neumnostim,“ je godrnjal sam pri sebi.

Čop je za oglom ustavil Prešerna:

„Kaj sta se prerekala z Andrejem? Nekaj sem čul o kranjščini. Andrej je bil ves v ognju.“

„Mladi Prešeren se je posmehnil:

„Saj ga poznaš! Izmed vseh njegovih ljubic mu je ‚kranjščina‘ najljubša. Ko sem ga opozoril na veljavo nemščine, mi je rekel, da Kranjci v lastno skledo plujemo. Hm! Ne vem, kaj prav za prav hoče. Ali ga ti razumeš?“

Čopu so se zgostile gubice nad nosom. Umaknil je pogled, se zagledal v tla in — počasi prikimal.

Molk je težko legel med prijatelja. France se je z začudenim pogledom zagledal v Matijevo mogočno čelo . . .

Zdajci je Matija dvignil pogled in ga jasno uprl v prijateljewe vprašujoče oči.

„On hoče, kar je hotel Zois . . .“ je tiho povedal.

Od stopnic so se začuli profesorjevi koraki. Prešeren je smuknil v razred. Bogoslovec Čop pa se je še ves zamišljen okrenil in odšel po hodniku.

„... kar je hotel Zois . . .“ je mlademu Prešernu še dolgo zvenelo po ušesih. . . . A kaj je bilo tisto, kar je hotel Zois?

Profesor Metelko je stopil s čudno prepadenim obrazom na oder pred svoje učence. Skozi odprto okno se je še vedno čulo klenkanje mrtvaškega zvončka.

„In nomine . . .“ se je pokrižal mladi profesor in glasno molil molitev za umirajoče. Dijaki za njim. Z začudenjem so opazili, da so profesorju stopale solze v oči in se mu je glas krhal. Ko je odmolil in so bile vse oči vprašujoče obrnjene vanj, je izpregovoril:

„Predragi učenci moji in prijatelji! V teh trenutkih izgublja slovenstvo svojega najboljšega zaščitnika in najplemenitejšega dobrotnika, svojega pravega očeta: baron Žiga Zois umira.“

Z robcem si je otrl solze in dostavil:

„Mir in zveličanje njegovi duši!“

„Amen!“ so zamrmrali dijaki.

Po pouku, ko je Metelko odšel iz razreda, je bila za njim nekaj trenutkov nenavadna tišina. Le počasi so se fantom razmajali jeziki: da pojdejo vsi za pogrebom, da bodo menjaje sami nosili krsto, da se ponudijo za častno stražo ob mrtvaškem odru ... Naposled so govorili vsi križem.

Nekaj dijakov se je zopet zbralo zunaj na hodniku: Slomšek, Prešeren, Svetličič, živahni Azula in pohlevni Traun. Pripravljali so si, kako je dobri Zois podpiral Vodnika, ki je umrl le nekaj mesecev pred svojim dobrotnikom.

„V bedi je umrl. Če bi Zoisa ne bilo, bi bil umrl od gladu,“ je pripomnil Azula.

„In če bi ne bilo onega prekletega vohuna Kremnitzerja, ki ga je ovadil, bi Vodnika ne bili upokojili in še danes bi bil živ,“ je pribil Prešeren.

„Pravili so, da je Vodnika še nekdo denunciral,“ je tiho povedal Traun.

„Kdo pa?“ je vprašal Svetličič.

Traun se je spogledal s Prešernom in Azulo ter zašepetal:

„Stari Scheuchenstuel.“

Fantje so prikimali in se ozrli po hodniku, kjer je na ovinku proti knjižnici stal Scheuchenstuelov sin Anton, Prešernov sošolec, in se razgovarjal s profesorjem Dagarinom.

„Zatorej tudi Zoisova prošnja Vodnika ni rešila! Upokojili so ga brez usmiljenja,“ je rekel Slomšek.

„Zaradi njegove ‚Ilirije oživiljenje‘,“ je pristavil Svetličič.

Prešeren se je zdrznil. Spomnil se je one ure, ki jo je, še majhen deček, preživel pri baronu Zoisu. Živo mu je stopil pred oči baronov produševljeni, bolehní obraz, njegov dobrotljivi nasmeh, njegov blagi pogled, iz katerega je sijala vsa njegova blaga duša.

„Na Dunaju ne poznajo usmiljenja. Pravijo, da je Metternich trd človek,“ je šepetal Traun.

Prešeren je prikimal. Tudi on je že slišal takšno sodbo o vsemogočnem avstrijskem kancelarju, zakletem sovražniku vsa-kršnega svobodnega gibanja med evropskim človeštvom.

— — — — —

Ob času, ko je v Ljubljani kancelarjeva slika stala pred dušo mladega Prešerna, je na Dunaju stopal Metternich po svoji veliki biblioteki. Sredi dvorane je stal na visokem podstavku kip Venere, obdan z okroglim kanapejem. Pred njim se je kancelar ustavil in se za trenutek zagledal v Canovovo umetnino. Nasmehnil se je.

Kipu?

Ne. Evropi! Premaganemu Napoleonu, ki ga je v duhu videl pred seboj. Takšna je bila njegova misel:

„Odkar je Napoleon jetnik na otoku sv. Helene, sem jaz gospodar v Evropi. Česar on ni dosegel z mečem — meni se je posrečilo s peresom. Vse se suče po mojih željah, celo — ruski car.“

Z nasmehom je stopil v svoj kabinet, veliko, bogato opremljeno dvorano. Tri velike mize, na vsaki kup aktov, so čakale nanj.

Že je sedel k srednji mizi — tekoča zadeva: sklicanje ministrske konference vseh nemških držav in državic, da se določijo ukrepi, ki potlačijo preteče svobodno gibanje med Nemci. Že je prijel knez za gosje pero, pa je vstopil Friderik vitez Genz, njegova desna roka.

„Genz, ali vam je jasen program ministrske konference?“

„Ne popolnoma, svetlost.“

„Mhm. To se pravi: vi se ne zadovoljite z napovedano igro, temveč bi radi videli moje karte,“ se je knez sarkastično posmehnil. „Nu, zadostuje naj vam moje prepričanje, da bodo vsi udeležniki konference hoteli le tisto, kar bo hotel oni, ki bo imel najmočnejšo voljo med njimi. In tisti, oni‘ b o m j a z.“

„Kakor vedno. O tem sem popolnoma prepričan, Svetlost,“ se je Genz priklonil.

„Dobro. Torej program: Prvič — tesnejše sodelovanje vseh nemških zveznih držav, ker je to važno za ohranitev splošnega miru in za uspešno zatiranje eventualnih nemirov. Afere, kakršna je umor pisatelja Kotzebueja po teologu Sandu, se ne smejo ponavljati, kajti takšne iskre morejo zanetiti velike požare. Drugič — ukinitve tiskovne svobode, najstrožja cenzura, no-

benih anonimnih javnih piscev. Tretjič — vsak poizkus, uvesti v posamezne države ustavo, že v kali zatremo. Četrtič — razpustimo in prepovemo študentske organizacije, tudi telovadne. Nu, dragi Genz, kaj pravite k mojemu programu?“

„Vaša Svetlost! Kaj naj rečem? Le to, da bi bržkone danes gorela že vsa Evropa, če bi Vaše Svetlosti ne bilo.“

„Morda imate prav. Vem, da sem vsem revolucionarjem za strašilo. Hm, vendarle moramo na vso moč pritegniti vajeti. Pazite na Slovane, Genz! Njihov prebujajoči se nacionalizem je odprta rana na avstrijskem državnem telesu. Treba jo bo izžgati.“

„Jezikoslovno igračkanje!“ je zamahnil Genz.

„Genz! Kdaj se naučite gledati v bodočnost!“

Osramočeni Genz je povesil pogled pred šefom in se ves poparjen opravičil:

„Grof Sedlnitzky je že izdal na vsa policijska okrožja odlok za najstrožje nadziranje vseh profesorjev in dijakov.“

Sedlnitzky je bil predsednik najvišjega dvornega policijskega urada.

„Prav. To je vsaj nekaj. In pomnite: vsakega prevročega slavista pod stalno policijsko nadzorstvo!“

— — — — —

Andrej Smole in Blaž Crobath pa sta tisto uro hodila pred Smoletovo hišo na Ajdovščini sem in tja, z očmi merila mimo-idoča dekleta in se razgovarjala o težkih dneh, ki so jih preživljali Kranjci, odkar so Francozi morali prepustiti Ilirske province zopet Avstrijcem.

„Metternich bi nas utopil v žlici vode, ker smo Slovani,“ je zatrjeval živahni Andrej, „Slovanov se bolj boji kakor hudič križa. Boji se naših simpatij do Rusov. Zato nas tlači k tlom. Vzel nam je že vse, kar so nam dali Francozi. Vrgel je kranjski jezik iz šole in iz uradov. Spet smo tam, kjer smo bili pred francosko okupacijo.“

„Hm!“ je Crobath nedoločeno pritaknil.

„Ampak večno ne bomo tako ostali. Naši stari so preveč pohlevni. Kadar mi, mladi, vzamemo vajeti v roke, bo vse drugače. V šolah in uradih uvedemo kranjski ali — kakor Metelko pravi — ‚slovenski‘ jezik. In kranjskih knjig izdamo toliko, da nihče več ne bo hotel nemških brati.“

„Beži, no! Kje bomo pa pisatelje jemali!“ je oporekal trezno misleči Crobath.

Smole pa se ni dal motiti. Navdušeno je nadaljeval:

„In kranjsko gledališče si uredimo — pa če se Metternich zaradi vseh novotarij na glavo postavi. Da le ti in Prešeren in kar vas je drugih, fejsť fantov doštudirate in se vrnete z Dunaja, pa bomo že kaj poštenega začeli v Ljubljani,“ je sanjaril in pristavil: „Škoda le, da nam je Zois že umrl.“

„Škoda, da ni cesar tebe za kancelarja postavil, haha!“ se je smejal Crobath. „Potem se Metternichu ne bi bilo treba na glavo postavljati. Andrej, ti si sanjač! Če bi te Kremnitzer slišal, bi te denunciral, kakor je pokojnega Vodnika.“

»Povsod vesele lučice prižiga.«

Leta 1821.

Kongresna Ljubljana. Ali je bila še — Ljubljana, tiha Ljubljana, „Ljubljana dolga vas“?

Po ulicah se je pretekalo ljudstva kakor v procesijah. Kočije — četvero- in šesterovprežne — so drdrale po vegastem tlaku. Vmes velike paradne karose različnih dvorov: avstrijskega, ruskega, neapolskega in drugih. Služabniki v najrazličnejših livrejah so tekali iz hiše v hišo, iz palače v palačo. Dostojanstveniki mnogih evropskih narodov so se kretali po šetališčih, v bogate kožuhe odeti.

Še nikdar niso bile ljubljanske ulice tako živahne kakor one dni, še nikdar ni bilo po njih toliko čebljanja v vseh evropskih jezikih nego ob času kongresa, ki ga je bil sklical v Ljubljano takrat najveljavnejši evropski državnik, avstrijski kancelar knez Metternich, da uduši veliko strašilo vseh evropskih mogotcev: ustavo, ki so jo po francoski revoluciji vzbujeni narodi zahtevali zdaj v tej, zdaj v oni državi.

Bilo je v nedeljo, dne 14. januarja okrog 11. ure dopoldne, ko je pred škofijskim dvorcem, kjer je stanoval ruski car Aleksander, stala gruča mladih ljudi: Prešeren, Smole, Kastelic, Traun, Azula, Vilfan, Volk in visokošolec Crobath. Stali so, se živahno razgovarjali in opazovali ljudi, ki so prihajali od maše, iz stolnice. Na moč lepo opravljeni so se Ljubljančani

košatili mimo. Malokdo je bil med njimi, ki si tisto zimo — kongresno zimo — ni nabavil nove obleke.

„Glej jo!“ je šepnil Kastelic in skrivaj dregnil Smoleta.

Lepi Smole se je ozrl in pozdravil. Krasno dekletce, Češkova Fina, je z materjo in očetom prihajala od stolnice. Prijazno je odzdravil stari Češko, gospa je pokroviteljsko milostno pokimala, mlada, komaj sedemnajstletna krasotica pa je rahlo zardela, ko je povabila glavico pod žarečim pogledom zastavnega Smoletovega Andreja.

„Najlepše ljubljansko dekle!“ je šepnil Traun Volku na uho.

Bogoslovec Šimen Volk se je le prizanesljivo zaničljivo nasmešnil... Kaj je njemu, mlademu asketu, lepo dekle!... Ko so se vsi, celo pobožni njegov tovariš Vilfan, ozrli za dekletom, on edini ni podlegel čaru, ki ga ima lepota na človeško srce. Pogledal je v vežo, polno ruskih častnikov in dvorjanov ter dejal:

„Pavlič se pa dolgo ne vrne. Morda ga knez Volkonski niti ne sprejme.“

„Kako bi ga ne sprejel, če ga je poslal k njemu sam car! Radoveden sem res, kaj bo opravil,“ je rekel Traun.

„Ali misliš, da ga sprejmejo v rusko službo? Jaz bi se jim tudi ponudil.“

„Pssst!“ je opozoril previdni Kastelic in se brž obrnil ter skril za širokim Smoletovim hrbtom. Mimo mladcev je počasi prihajal starejši gospod, se ustavil tik njih ter pogledal v vežo, kakor bi ga Rusi zanimali.

„Kremnitzer!“ je Kastelic svareče šepnil Smoletu v uho.

A stari gospod je imel tenka ušesa. Postrani je s potuhnjenim pogledom ošvignil Smoleta, ki je s posmehom meril policijskega uradnika od nog do glave.

„Tale ima našega Vodnika na vesti. On in stari Scheuchenstein,“ je Andrej glasno izpregovoril v splošni molk, ostro gledaje staremu komisarju v oči.

„Verfluchter Windhund!“ je sam pri sebi zaškrtač komisar in se malomarno prestopil, a se zopet ustavil ne daleč na oglu proti stolnici.

„Aha! Mož bi nekaj dal, če bi mogel pogoditi, čemu mi tu stojimo. Že voha spet kakšno zaroto,“ se je norčeval Smole.

„Metternich bo danes slabo spal,“ je ironično pripomnil Prešeren.

„Naše simpatije do Rusov policiji niso vseč,“ je pristavil Vilfan.

„Metternich in Sedlnitzky vidita povsod strahove,“ se je posmehnil Smole.

V veži je zavalovilo. Nekaj kratkih povelj. Straža na vratih je stopila v pozor. Častniki in dvorjani so se postavili v špalir. Po stopnicah je prišel mož, star okrog štirideset let, žensko mehkega obraza in sanjavih kratkovidnih oči. Odet je bil v preprosto častniško uniformo.

„Car!“

Dijakom je zagomazelo po hrbtih. Umaknili so se nekoliko in Smole je pošepetal:

„Nalašč se vsi zadermo, da bo Kremnitzerja strah.“

Ko je car Aleksander stopil čez vežni prag, je zagrmelo iz mladih grl:

„Živio car!“

„Živeli Rusi!“ je zakričal Prešeren, ki mu srce ni dalo, da bi vzkliknil samodržcu. „Živeli vsi Slovani!“ je še pristavil Smole in dvignil cilinder z ironičnim pogledom na prepade-nega Kremnitzerja.

„Živeli!“ so zagrmeli vsi mladci.

Car se jim je nasmehnil in prijazno odzdravil. Odšel je proti Špitalski ulici. Spremljal ga je le eden njegovih adjutantov, vitez Manzurov.

Že blizu ogla Špitalske ulice sta prišla mimo gručé dam in gospodov. Tu so stali Češkovi, Lavrinovi in gospa Primčeva s petletno hčerko Julijo in osemletnim sinom Janezom. Ob vzklikanju mladine so se vsi ozrli proti škofiji in Lavrinova prvorojenka, osemletna Marija je šepnila:

„Car!“

Lepa Fina Češkova se je vsa v zadregi sklonila k mali Juliji, ko se je car približal. Adjutant Manzurov, stopajoč tik za carjem, je že od daleč zagledal vitko dekletovo postavico in kostonjeve kodre pod širokim žametnim klobučkom, zavezanim pod nežno rožnatim obrazkom. Rusu je živa rdečica planila v obraz ...

Vsa družba je carja spoštljivo pozdravila z najglobljimi „dvornimi“ pokloni. Lepa Fina se je priklonila po vseh pravilih, ki se jih je naučila od svojega z Dunaja naročenega plesnega učitelja. Mala živahna Julija pa si je komaj utrjala čas

za otročji poklonček, ko je že — prav vstric carja — dvignila jasne modre oči k Fini in glasno vprašala:

„Ali je to car?“

Rada bi bila s prstkom pokazala, pa se je še pravočasno spomnila, da ji je stroga mamica že dostikrat prepovedala, kazati s prstom na ljudi.

Car, čeprav naglušen, je slišal glasno vprašanje in smehljaje se je ozrl na ljubkega otroka. Od otroka pa mu je pogled ušel na poleg stoječe lepo dekle.

Ko sta stopila z adjutantom nekaj korakov dalje, se je car napol ozrl in dejal preko ramena:

„Manzurov! Si li videl ta obrazek?“

„Videl, Veličanstvo,“ je z majhnim trepetom v glasu odgovoril adjutant.

„Čigava je?“

„Hčerka bogatega trgovca, pri katerem stanujem.“

„A — —?“ se je ustavil car in ostro pogledal v spremeljevalčev zardeli obraz. S hladnim posmehom je pristavil: „Mnogo uspeha, dragi Manzurov! Saj nimaš slabega okusa.“

Manzurov se je priklonil v zahvalo... „To mu je Kankrin izklepetal!“ — si je mislil. Kankrin je bil ruski kavalerijski general, ki je stanoval istotako v Českovih hiši na Glavnem trgu.

Manzurov ni bil nič kaj vesel, da je car opazil lepo dekle. Poznal je svojega muhastega gospoda in njegov očarujoč vpliv na ženska srca... Slabe volje je ubiral korake za carjem.

Ljudje so se ustavljali, pozdravljali carja, klekali k tlom in žarečih oči gledali za njim — zmagovalcem Napoleona, osnovalcem „Svete alianse“, „liberalnim zaščitnikom vseh zatiranih narodov“.

„Kakor sen iz naše pradomovine...“ je mladi Miha Kastelic sentimentalno začustvoval, gledaje za odhajajočim carjem.

„Šema! Naši pradedje niso poznali takšnih potentatov,“ je jedko odsekal Prešeren. „Bratstvo je vladalo med njimi.“

„Tako je, da veš, suženjska duša!“ je Smole s pestjo prijateljsko butnil Kastelca pod rebra.

„Pavlič gre!“ je opozoril Kastelic.

Vsi so planili tovarišu naproti.

„Kaj je? Ali te sprejmejo?“

Bledi Pavlič je stisnil ustne in odkimal.

„Ne? Zakaj ne?“

„Saj sem vedel!“ je zagornjal Smole, „Metternichu se boje zameriti.“

Jože Pavlič je skomignil z rameni. Videlo se mu je, da se še bori z močnim razočaranjem.“

„Kaj je rekel knez?“

„Za sprejem v rusko službo bi bil potreben sporazum z avstrijsko oblastjo,“ je tiho povedal blede dijak.

„Ali nisem rekel? Ta vražji lisjak — Metternich — je privezal ruskega medveda popolnoma na svoj rep.“

„Ssst!“ je Kastelic nervozno svaril drznega Smoleta.

„Ali pojdeš kljub temu na Rusko?“

„Ne vem. Knez Volkonski me je povabil za jutri na daljši razgovor.“

„Nu, vidiš! Rusi se vendarle zanimajo za nas!“ je tolažil Crobath.

„Toliko pa vendarle ne, kolikor ti zanje,“ je podražil Prešeren visokošolca Crobatha, ki si je, namesto da bi bil že odrinil na Dunaj, samovoljno podaljšal božične počitnice, da je mogel videti ljubljanske kongresiste, posebno še ruskega carja.

Smole je prijel Prešerna pod pazduho.

„Fantje! Če si ne bomo Slovenci sami pomagali, Rusi nam tudi ne bodo.“ In tiše je pristavil: „Dokler se car ne otrese tega prekletega Metternicha, ni upanja za nas.“

„Res je,“ je krepko pritegnil Pavlič.

„Zato pustimo Ruse, pa pojdimo k „Bidmonu“ na gulaž. Plačam jaz.“

„Oziroma tvoja mama,“ je Prešeren pripomnil s svojim običajnim ironičnim posmehom.

„Hm! Prej pa še staremu Kremnitzerju eno zagodemo.“

Smole je stopil s Prešernom čez prag škofijske palače na cesto, se obrnil proti veži, zamahnil z belim cilindrom in zaklical:

„Živeli, bratje Rusi!“

„Živeli, bratje Slovenci!“ se je odzvalo nekaj Rusov iz veže.

„Živelo naše bratstvo!“ je pomagal še Pavlič.

Ves zelen se je Kremnitzer zganil in namignil uniformiranemu stražniku, ki jih je vedno nekaj postopalo okrog carjevega stanovišča. Stražnik je brž pristopil in tiho opozoril dijake:

„Gospodje, prosim, ne delajte škandala!“

Pa je revež slabo naletel.

„Kaj! Škandala?“ je kričal Smole. „Ali je to škandal, če pozdravljamo svoje brate in goste našega cesarja? Kakšen patrijot pa ste vi, gospod stražnik! Pritožim se pri knezu Metternichu, da veste! Lep stražnik, ki tako spoštuje člane Svete alianse, da nam jih niti pozdravljati ne dovoli!“

In na videz ves razkačen je potegnil Prešerna za seboj čez cesto proti „Bidelmonu“, največjemu ljubljanskemu hotelu, ki je stal na levo od magistrata in se košatil pod imenom in z izvesno tablo „Zum wilden Mann“.

Ljudje, ki so se nabrali ob Smoletovem kričanju, so mu pritrjevali in obsuli stražnika s ploho zabavljic in psov. Mladci onkraj ceste so prhnili v smeh in se zatekli v Bidelmonovo vežo; oba bogoslovca pa sta se izgubila proti stolnici.

Gospod Česko, ki je prizor od daleč opazoval, je zmajal z glavo... Nekaj se je bil te dni dogovarjal z bogato gospo Smoletovo glede njenega Andreja in svoje Finice — ampak... če se fant takole obnaša... Nu, seveda, mlada kri! „Saj sem tudi jaz Slovan. In Čehi smo še manj potrpežljivi nego Kranjci. Ha! Ko sem bil še preprost steklarski delavec, sem preklestil marsikakšnega objestnega ‚burša‘... Pa vendarle — prenagil se ne bom s hčerino možitvijo. Saj se še drugi zanimajo za mojo Finico. Manzurov je ves zateleban vanjo. In Kankrin pravi, da je Manzurov bogataš. Pa Terpinc iz Kranja mi je tudi nekaj namigoval zaradi sina Fidelisa, ki je kupil graščino na Fužinah in je sploh podjeten dečko. Hm, nu, bomo videli. Saj je še čas...“

Nesrečni stražnik pa se je komaj izmotal iz besne množice. Oziral se je po komisarju, a zaman. Kremnitzer je že tekel po stranskih ulicah naravnost k dvornemu policijskemu ravnatelju Sedlnitzkemu.

Deset minut pozneje je zapel zvonec v drugem nadstropju velike Zoisove hiše na Bregu, kjer je bil v prostornem stanovanju nastanjen knez Metternich, voditelj ljubljanskega kongresa.

„Ali je Svetlost še doma?“ je ves brez sape planil grof Sedlnitzky skozi vrata.

„Še. Njegova Svetlost se odpravlja na izprehod,“ je povedal lakaj.

„Javite me! Nujna zadeva!“

Knez Metternich je sprejel obisk v svoji spalnici.

„Oprostite, grof!“ je knez govoril, ne da bi vstal izpred toaletne mizice. „Dovolite, da končam toaleta. Saj veste, kako je z mojim časom. Danes so mi dali jedva tri ure spanja. Pozno v noč in že na vse jutro so bili kurirji nad menoj. Prosim, semkaj k meni, grof!“

„Hvala, Svetlost!“

Sedlnitzky se je pokorno spustil v fotelj v bližini kneza.

„Nujna zadeva, pravite?“ Nu, kar na dan z njo!“

Za trenutek se je Metternich ozrl, in komornik, klečeč na blazini pred njim, je prenehal z likanjem njegovih nohtov. Velike, svetle knezove oči so se s prodirnim pogledom ustavile na nelepem grofovem obrazu, na njegovi od razburjenosti se tresoči zgornji ustni.

„Če dovolite, Svetlost, počakam s poročilom,“ je grof odvrnil s pogledom na slugo.

Na knezov migljaj je komornik odšel.

„Nu?“

„Zarota, Svetlost!“ S pritajenim glasom je Sedlnitzky poročal o dogodku pred škofijsko palačo.

„Bratje Rusi? Haha!“ se je trdo zasmejal knez, ko je policijski šef končal poročilo. „Jim že pokažem bratovščino!“

Vstal je in stopil burno po bogato opremljeni dvorani. Domača halja iz težke svile, s kožuhovino podložena, se mu je opletala okrog nog.

„Gospod grof!“

Sedlnitzky je skočil kvišku in se strumno vzravnal. Njegove majhne oči so strmele v velike knezove.

„Dobro me poslušajte! Tu gre za dijaško zaroto, slično oni, iz katere je izšel Kotzebuev morilec Sand. Razlika je tale: Ono zaroto so zasnovali, zapeljani od revolucionarjev, n a š i dečki, Nemci, proti Slovanom, Rusom; to zaroto pa snujejo Slovani proti Nemcem, torej proti — nam!“

Grof Sedlnitzky ni niti trenil z zaspanimi, majhnimi očmi. Niti za trenutek mu ni prišla misel, da je on sam — Slovan, oziroma slovanskega pokolenja.

„Tam smo prizanašali,“ je nadaljeval knez in zapičil bodeč pogled v Sedlnitzkega zaspane oči, „tu pa ne bomo. Razumete?“

„Popolnoma, Svetlost.“

„Dobro. Ravnajte se po tem! Opazujte dijake! Vaši organi naj stoje noč in dan na straži, kajti tu gre za — naše glave! Predvsem poizvejte, pri kom je bil oni dijak v avdijenci in zakaj! Poročajte nemudoma, ko izveste kaj natančnejšega o tej famozni bratovščini.“

Sedlnitzky se je molče priklonil in odšel.

Četrť ure nato je policijski uradnik Kremnitzer vstopil v pivsko sobo pri „Bidlmonu“. Sedel je na prostor pri oknu in se navidez za pivce ni zmenil. Gledal je skozi okno na trg, na Robbov vodnjak in verno študiral baročno zverženo postavo tritona, izklesanega iz belega marmora. Le malokdaj se je z brezbržnim pogledom ozrl po pivnici. Za sosedno mizo, kjer je sedela glasna Smoletova družba, pa se očitvidno sploh ni brigal. Obračal ji je hrbet.

Mladi ljudje bi ga ne bili opazili, da ni pristopila k njim zala natakarka Kati, postavila pivo pred Smoleta in Kastelca ter skrivaj pokazala s prstom navzad.

„Katica, ali me imaš kaj rada?“ je Smole položil roko okrog njenega pasu. Pri tem se je brž ozrl.

„Vsako noč bolj!“ je razposajeno odgovorila deklina in zbežala med gromovitim grohotom vsega omizja.

Smole se je sklonil k Prešernu in mu nekaj zašepetal v uho, medtem ko se je usulo nanj zaradi brhke natakarice:

„Zdaj sta se izdala!“

„Aha!“

„Glej, glej!“

„Je vsaj odkritosrčna!“

Ko so se umirili, je Smole dejal Prešernu glasno, da se je Kremnitzer kar zganil:

„Motiš se, ne bodo ga zasačili.“ In nekoliko tiše, vendar dovolj glasno za napeta komisarjeva ušesa, je dodal: „V zaboju ga noben policaj ne zavoha.“

„Koga?“ je vprašal radovedni Kastelic.

„Psst!“ je poudaril Smole in se posmehtnil tovarišem, ki so ga debelo gledali. Pomežiknil jim je in pokazal nazaj na komisarja.

„Pa mu vsaj napravimo luknje v zaboj, da se ne zaduši?“ je pomagal Prešeren, ki je edini razumel prijatelja.

„Luknje ne, bi bile preveč sumljive. Ampak špranje med deskami bodo morale biti nekoliko večje. Naroči mizarju, naj napravi močan zaboj, s ključavnico na pokrovu!“

„In kam ga nasloviš?“

„Na kneza Mihaela Andrejeviča. Če pride naš poslanec srečno čez mejo, je naša zadeva toliko kakor rešena.“

„Pa kdaj ga odpošlješ?“

„Ponoči ob treh se odpelje iz mesta. Takrat bo še tema ... Kati! Plačam!“

Natakarica je smeje se pritekla. Smole jo je ujel okrog pasu in si jo posadil na kolena. Med glasnim vikom in krikom se mu je izvila in sta napravila račun.

„Mladina!“ se je nasmehnil ruski častnik v sosedni sobici.

Profesor Jaka Zupan, ki mu je sedel nasproti, je prikimal ... Da, mladina! Nekaj dijakov je bilo tudi vmes, „filozofov“. Prav za prav bi ne smeli zahajati v katerikoli javni lokal, temveč le v določene gostilne ... Nu, on, Jaka, jih ne bo tožaril direktorju. Boljše, da pridejo mladiči v pošteno restavracijo na gulaž in pivo, nego da bi se potikali skrivaj po zakotnih beznicah, pili žganje in se družili s propalimi deklinami.

Naposled so bili fantje na cesti. Pri vodnjaku pred magistratom so se ustavili in staknili glave. Andrej Smole jim je nekaj razlagal z bliskajočimi se očmi. Grohotaje so se razpršili. Ko je stari Kremnitzer stopil iz gostilne, je s pogledom ujel le še svetlordeči Smoletov frak poleg zelenega Prešernovega. Oba sta izginila v ozki Špitalski ulici. Jadрно jo je starec ubral za njima. Na koncu frančiškanskega mostu sta se oba mladca poslovila. Prešeren je zavil proti Gledališki ulici, kjer je stanoval, odkar je dobil štipendijo in je odpovedal službo domačega učitelja pri Lavrinovih. Smole pa se je obrnil po Slonovi ulici navzgor; Kremnitzer za njim. Zasledoval ga je, dokler ni mladenič stopil v domačo hišo na oglu Dunajske in Celovške ceste.

Zdajci šele se je starec obrnil in hitel naravnost k šefu.

— — — — —

Ko so bili dijaki odšli iz Bidlmonove pivnice, se je zraven ležeči posebni sobi okrenil Jaka Zupan k Rusu, ki ga je bil že prej nagovoril.

„Naša mladina se vam zdi pač zelo razposajena?“

„Ne bolj, nego je naša,“ je odvrnil Rus, se dvignil in predstavljal: „Dovolite, gospod! Knez Peter Lopuhin.“

„Doktor Jakob Zupan... Lopuhin? To je stara, slavna ruska rodbina.“

„Vaša je starejša, gospod doktor,“ se je knez vljudno nasmešnil.

„Kako to?“ se je začudil profesor Zupan.

„Nu, saj se pišete Zupan. Župane pa so imeli naši skupni pradedi že v sivi davnini. Čudno, da se je v vašem narečju še ohranila ta beseda. Zdi se mi namreč, da je vaša kranjščina najbolj pokaženo slovansko narečje.“

Jaka Zupan je postavil kozarec, ki ga je bil že dvignil, zopet na mizo. Kri mu je udarila v široki obraz. A ukrotil se je, dasi so Rusove besede zadele njegovo srce na najobčutljivejšem mestu.

„Svetlost? Dovolite mi nekoliko vprašanj namesto odgovora!... Katero slovansko narečje je najčistejše? Ali je staroslovensko?“

„O tem ne dvomi noben Slovan.“

„To narečje pa ne spada več med žive jezike. Izmed sedanjih narečij je torej ono najmanj pokaženo, ki je staroslovensčini najbližje?“

„Seveda!“

„Nu, kako se reče po rusko krava?“

Gospoda sta seveda govorila francoski.

„Korova,“ je odgovoril Rus.

„In v staroslovensčini?“

„Krava.“

„Po slovensko pa natanko tako: krava. In kako pravite Rusi: mleko, glava, konj, pes?“

„Moloko, golova, lošad, sobaka.“

„Pa v Cirilovi svetopisemski slovansčini?“

„Mleko, glava, konj, pes.“

„In mi, Slovenci, prav tako kakor nekdanji stari Sloveni: mleko, glava, konj, pes.“

Zdajci pa je knezu lezla rdečica v obraz. Ves v zadregi je priznal:

„Vaša kranjščina je slovansčini naših pradedov res bližja nego ruščina. Posekali ste me, gospod doktor. Bog živi Kranjce!“

„Slovence, Svetlost! Kranjsko je le del naše domovine.“

Zupan je z zadovoljnim nasmehom trčil z Rusom. In v svojem, za slovansko vzajemnost navdušenem srcu je vrli „Jakon“ — kakor so mu rekali licejski dijaki — pristavil sam zase: Bog daj, da bi bilo nekoč del Velike Slavije! Če Nemci snujejo Veliko Germanijo, zakaj bi se mi ne združili v Veliko Slavijo? ...

Glasno pa tega ni izrekel, kajti pri sosedni mizi je sedel pri pivu komorni prokurator pl. Scheuchenstuel s svojim starejšim sinom filozofom Antonom ...

Stari gospod se je sklonil k sinu in vprašal nemški:

„Kaj pa ti praviš k obnašanju svojih sošolcev?“

„Lauter Bauernlummel!“ je zaničljivo skomignil mladi gospodič in snel rokavico, da prime za kozarec.

Zupan ga je slišal in sam pri sebi zaškrtačal: „Prekleta žaba napihnjena! Kdo pa da tvojemu očetu kruh, če ne kmet!“

„Revolucionarni elementi! Le nikar se preveč ne družijo z njimi, da se ne zamotaš v kakšno vročo kašo!“ je svaril prokurator.

„V šoli se jim pač ne morem izogniti. Pa še tam ne govorim dosti z njimi, razen s Prešernom.“

„Aha, tvojim konkurentom! Kakšen pa je ta fant?“

„Zelo nadarjen. Ampak — manire! Kmet! In nagle jeze je, pa silno nervozen. Zadnjič je raztrgal zvezek in ga vrgel profesorju pred noge, ker mu je nalogo strožje redoval kakor meni. Če bi ne bil tako odličen učenec, bi ga bili izključili.“

„In če bi v profesorskem zboru ne bilo Jakoba Zupana!“ je sam pri sebi pristavil Zupan.

Položil je denar na mizo, vstal in se poslovil od Rusa.

Smoletova mati, gospa Helena Valentin, je sedela še pozno na večer v pisarnici poleg žitnega skladišča, ki ga je imela v eni svojih hiš, v oni, ki je stala ob začetku Celovške ceste, zraven njene krčme „pri Figovcu“. Gospa je sedela sklonjena nad trgovskimi knjigami in računala. Tako je prebela večer za večerom, odkar je pokopala svojega tretjega moža „poštarja poštnege hleva“ Franca Valentina. Z okornimi številkami si je zdaj pa zdaj napravila izpisek na listek. Pisanje ji je šlo res trdo izpod rok, komaj da je obvladala številke, saj se je kot preprosto kmetiško dekle primožila v mesto k „Figovcu“. Toda

česar ni zmogla nevešča roka, je v obilni meri nadomestil sija-jen trgovski talent te žene.

V računanju jo je zmotil velik hrup v veži — — „Andrej!“ je pomislila gospa in prisluhnila. „Prijatelje je pripeljal s seboj. Spet ne bo miru do jutra. A ljubše mi je, da razgraja doma, nego da se potepa po ljubljanskih beznicah. Neprestano ponočevanje mi ga uniči. Ponočevanje in — ženske! Huda kri! — — Moja kri . . . A jaz sem se krotila z delom, s trdim delom. Nakopičila sem si bogastva. Moj sin pa — on ne pozna dela, edinega zdravila za takšne ljudi, kakor sva midva . . . Njegov brat je krotkejši, mirnejši. Mihael je bolj očetov. Dober gospodar bo. Ko bi bil Andrej takšen! . . .“

Ljubljenec Andrej ji je bil pred očmi: temnolas, z lepimi velikimi očmi, krepkim nosom, zdravim lic, smejočih se, rdečih ust, lepe postave, elegantnih kretov . . . „Čudno ni, da ženske norijo za njim,“ je sama pri sebi vzdihnila mati. „Oženiti ga moram čimprej. Fina Češkova — da, to bi bila žena za mojega Andreja. Kako lep par bi bil to! Jutri vzamem fanta s seboj k Češkovicim.“

Vdala se je materinskim sanjam.

Sin pa je na stopnicah naročal domači natakarici, ki je prinesla za njim nekaj jestvin in pijače:

„Prinesi še tri štefane! En liter — to ni nič! To še zame ni dovolj, a nas je pet! Pa nekaj buteljč dodaj. In jedi še prinesi, pečenke, klobas ali kar hočeš. Tega je premalo. Saj si vendar videla, da imam goste! Drugič dobiš vse skupaj v glavo!“ je po svoji trdi navadi ljubeznivo zaključil, da je dekle preplašeno odhitelo.

V pritličju je srečala gospo.

„Nesi jim še torto, ki smo jo napravili za jutri. Malka naj zjutraj speče drugo!“ je gospa velela s pritajenim glasom.

„Da, gospa.“

Dekle je steklo po veži in si mislilo: „Predobra je gospa, preveč razvaja sina. In njegove prijatelje napaja in gosti, kakor da so vsi njeni. Premehka je. Ni čudno, da je sin takšen divjak.“

Od zgoraj pa je odmevalo iz mladih grl:

„Napoleon reče:
Ilirija, vstan'! . . .“

Saj ni bilo med njimi častilca svetohelenskega jetnika — o, ne. Pesem so peli le zato, ker je bila prepovedana. Če bi jih bil Kremnitzer slišal, bi ga mrzlica tresla od samega gneva.

A ni jih slišal.

Ko pa je proti tretji uri zjutraj v spremstvu štirih uniformiranih policajev drobil korake po cesti mimo Smoletovih hiš, je videl zgoraj v Andrejevih sobah še luč. In luč je bila tudi na dvorišču pred Smoletovim hlevom, kjer je hlapec pripravljaj voz, obložen z velikim, dolгим zabojem. Poleg je stal, z rokami v žepu, postopač France Pacenk, dober policijski znanec.

„Aha!“ je zagodrnjal Kremnitzer in izginil s policaji po temni Celovški cesti.

Ure po ljubljanskih cerkvah so bile tri, ko je zavil voz s Smoletovega dvorišča. France Pacenk je sedel na kozlu in priganjal konje. Pa menda niso imeli prave volje ne konji, ne Pacenk, kajti kmalu so zopet prešli v složno hojo.

Zdajci se je pripeljalo vozilo mimo gilte „Novi svet“. Iz teme so planili proti njemu štirje policaji.

„Stojte! Čigavi ste?“

„Smoletov.“

„Kaj peljete?“

„Saj vidite!“

„Kaj je v zaboju? Odprite, da vidimo!“

„Ne vem, kaj je notri. In tudi pogledati ne smem, so dejali Smoletov gospod. In nikomur ne smem izročiti zaboja, kakor onemu gospodu, ki so mi ga gospod Smole označili.“

Iz teme je pristopil še stari Kremnitzer, se vzel na voz in z leščerbo posvetil na zaboj.

„Knez Mihael Andrejevič“

je starec bral naslov. In spodaj:

Pozor!

Ne premetujte!

Aha! Zakaj? — Ker je v zaboju skrivnosten sel — bržkone oni Pavlič, ki ga hočejo zarotniki iztihatapiti čez rusko mejo! In trdo je zapovedal capinu, ki je sedel spredaj na vozu: „Mož! Voz prepustite nam! Vi pa domov!“

„Gospod Andrej so dejali...“ se je branil Pacenk in potuhnjeno so se mu iskriale oči izpod širokega klobuka.

„So dejali, pa kmalu ne bodo nič več dejali!“ se je s ciničnim posmehom odrezal komisar... Če Bog da, še danes bo predrzní Smoletov fantalin kot zarotnik v najgloblji grajski ječi! — — je sam pri sebi pristavil.

Policaji so potegnili Pacenka s kozla, obrnili voz, sedli nanj in se s Kremnitzerjem vred odpeljali proti mestu, naravnost na policijo.

S težavo so spravili težki zaboj skozi vežo in po lesenih stopnicah v šefovo sobo. Sedlnitzky sam jih je pričakoval.

„Odprite zaboj!“ je zapovedal, ko mu je Kremnitzer podal kratek raport. S pisalne mize je vzel revolver in ga pripravil.

Ključavnica je bila hitro odtrgana. Preden so dvignili pokrov, je Kremnitzer šepetaje zapovedal policajem:

„Pripravite samokrese! Kdorkoli je v zaboju, uklenite ga, preden se dvigne!“

Ves bled je prijel za pokrov in ga počasi dvignil. Vsi so izbuljenih oči čakali z naperjenimi samokresi na trenutek, ko se dvigne skriti zarotnik iz zaboja.

A v zaboju se ni ničesar premaknilo. Pogumno je pogledal Kremnitzer vanj in — prebledel: Ničesar ni bilo v zaboju kakor nekaj stare opeke, lepo zložene na dnu, vrh nje pa velika slika, karikatura...

„Nu?“ je vprašal Sedlnitzky.

„Slika,“ je skomignil Kremnitzer in brž zaloputnil skrinjo. Zadrega mu je pokrila obraz in pot mu je pokríl čelo.

„Pokažite!“ je velel šef, ki se mu je Kremnitzerjev obraz zdel sumljiv.

Stari uradnik se je nekoliko obotavljal, vendar je pokorno dvignil pokrov.

Sedlnitzky je pristopil in pogledal v zaboj... S težavo je zadržal kletev: v karikaturi je spoznal — sebe samega. Takšne naprej štrleče brade, debele spodnje in kratke zgornje ustne ni imel nihče drugi nego on. Pa stisnjene, zaspane oči in špičasti nos!

„Ein Bubenstreich!“ je grof zamahnil in uničujoč pogled je zadel starega uradnika. „In vi ste mu nasedli!“

Kremnitzer je ves uničen povesil glavo. A sam pri sebi je prisegal: „Dokler diham — tega ti ne pozabim, Andrej Smole!“

Ko je policaj pripeljal voz z zabojem na Smoletovo dvorišče, se je v hiši zgoraj odprlo razsvetljeno okno in Andrej je zakričal za odhajajočim možem postave:

„Čujte, gospod policaj! Recite gospodu Kremnitzerju, da mu nič ne zamerim, saj vem, da se je zmotil.“

Grohot iz petih mladih grl je udušil zapiranje okna. Izza ogla pa se je na vsa široka usta režal potepuh Pacenk in zmagoslavno vihtel stenklenko žganja:

„Živela avstrijska policija!“

*„Lažnivi rverzdogledi, vsi pojte rakom
žvižgat!“*

Leta 1824.

Čez Čevljarski most proti Tranči je prihajal Andrej Smole. Nebesnomoder redingote, z visokim in širokim ovratnikom, se je v pasu tesno prilegal in spodaj zvončasto razširjal, da je prav očitno poudarjal Smoletovo lepo postavo. V ozkih hlačah iz svetlega kašmira, s svetlikajočim se kastorcem na glavi in tanko palico v roki, je mladi elegant zamišljeno stopal mimo ljudi, ki so ga srečovali. Nikogar ni pogledal. Žareče oči so mu strmele v tla; zdravo zagorel obraz so napol zakrivali visoko štrleči konci bleščeče belega ovratnika, povezanega z belo muselinasto kravato.

Ob Tranči na oglu, je skoraj trčil ob vitkega črnolasega mladega gospoda, ki je pridrevil po Starem trgu, s cilindrom v roki, v drugi je držal palico zadaj na hrbtu.

„Ho! France! Toliko, da me nisi podr! Kam pa tečeš kakor divjak?“

Bil je France Prešeren. Njegov mladi, ostro brušeni obraz se je razjasnil.

„Andrej! Kam pa ti?“

„Za teboj lazim kakor zaljubljena devica. Sem mislil, da te dobim pri Dolencu na Karlovški cesti. Ali nisi bil tam?“

„Bil.“

„In kam zdaj?“

„Kamor hočeš.“

Obrnila sta se proti Glavnemu trgu. Prešeren je stopal s sklonjeno glavo poleg prijatelja, ki ga je postrani ošvignil s pogledom.

„Nekoliko černo se držiš. Pa ne, da bi te bila Dolenčeva Zalika obdarila s košarico?“

Smoletov tovariš se je ustavil. V napol zaprtih očeh se je užgal blisk, nosnice na fino oblikovanem, rahlo ukrivljenem nosu so zadrhte, mehke ustne so se stisnile v žgoči ironiji. Potem si je z roko popravil temne valovite lase s čela, si pokril svetli cilinder in dejal s posmehom:

„Poštar si. Pa mi je vendarle uganka, kakšen kurir ti je tako hitro prinesel vest o mojem današnjem porazu. Kurir je moral biti sam — hudir.“

„Izvrstna rima! Haha! Ali sem res v črno zadel? Nu, prijatelj, čestitam ti prav od srca! Zdaj sva se oba „razbabila“, hahaha!“

Smoletov smeh prijatelja ni prepričal. Dobro je razločil v njem pekočo bolečino poleg trmastega zasmeha.

„Ali se z gospodično Fino še vedno nisi pobotal?“

Andrejev obraz je otrdel.

„Pobotal? Prijatelj, takole ti povem: Ker Andrej Smole „glaževnati princesi“ ni všeč takšen, kakršen je, pač ne more biti o pobotanju nikdar govora. Nikdar! Razumeš? Nikdar!“

Besede je pribil, kakor da jih zabija sam sebi v uporno srce. Nekaj korakov sta molče premerila; potem je Prešeren tiho pripomnil:

„Ali veš, da ti pravijo, trdi Andrej?“

„Vem,“ je skomignil Smole.

„Morda si proti svoji bivši nevesti res nekoliko pretrd. Mislim, da ona ni kriva vajinemu razdoru, ampak —“

„Jaz, seveda!“

„Ne, ampak njeni starši, ki —“

„— ki se bojijo izročiti hčerko takšnemu, lahkomiselnemu zapravljivcu!“ je s trdim posmehom presekal Smole in se vzravnaval, gledaje premo predse, kajti na drugi strani se je že videla Češkova hiša.

Prešeren je pogledal po stari patricijski hiši navzgor... Ali se ni tamle zganil zastor na oknu? ... Uboga lepa „steklena princesa“!

„Nu, pustiva babe!“ je trdo zamahnil, trdi Andrej in pogledal kvišku proti nebu. „Glej, deževalo bo. Stopiva k Metki, pa se pogovoriva o koristnejših rečeh! Puh, Kakšen veter!“

„Nevihta prihaja. Kar stopi, sicer naju ploha ujame!“

Pohitela sta. Pred hišo trgovca Hartla, oziroma njegove hčere, gospe Lavrinove, so stali trije dečki. Prešeren jih je že od daleč spoznal: Oni plavosali, najstarejši, je bil Primčev Janez, druga, mlajša dva, pa njegova mala bratranca, sinova sodnika Lavrina. V prvem nadstropju je gledala skozi okno Lavrinova Marija.

„Glejte ga — Prešerna!“ je Marija zaklicala dečkom pred hišo.

„Naš nekdanji domači učitelj!“ sta planila Lavrinova fantička in že so bili vsi trije pri Prešernu in Smoletu. Uljudno so pozdravili oba gospoda in obsuli visokošolca Prešerna s ploho vprašanj: Kdaj je prišel z Dunaja? Ali so se tam tudi že začele počitnice? Ali kmalu obišče Lavrinove? Ali ostane dalj časa v Ljubljani? Ali je res, da zлага pesmi? — Gospod Trenz je povedal pri Scheuchenstuelovih, da jih ima poln zvezek. — Pa kakšne pesmi? Kranjske?“

„Joj! Kakor Vodnik!“ je tlesnil živahni Janez Primic malega bratranca po rami in se sklonil k njegovemu ušesu: „Ti, jaz pridem tudi k vam, kadar vas obišče gospod Prešeren. Ali prideš pome?“

Mali je pokimal.

Od daleč se je čulo grmenje.

„Čujte, prijateljčki! Perun nam grozi. Kar bežimo!“ se je Prešeren otresel mladih znancev.

A zdajci je začutil, kako se mu je v levico prikradla mehka ročica. Poleg njega je stalo devetletno dekletce s šolsko torbico na hrbtu. Svetle velike otrokove oči so zaupljivo zrle v njegove.

„Marička — ti?“

„Podbojeva je. Po bližnjicah hodi domov,“ se je norčeval Janez in požugal drugemu dekletcu, svoji sestrici, ki je ob roki postarne hišne prihajalo proti njim: „Ti jo pa zapelješ, Julija!“

Julija Primčeva, leto mlajša od Podbojeve Maričke, nežno dekletce z velikimi modrimi očmi in zlatimi kodrci pod svilenim klobučkom, je rahlo zardela in oči so se ji potemnile od nagle jezice. Potegnila je služkinjo ob hiši proti vežnim vratom.

„Kam pa greš?“

„K teti.“

„Ali ne boš pozdravila gospodov?“ jo je ustavil brat.

Drobne vzbočene ustnice so se zaničljivo napele v šobico, napol se je ozrla in odgovorila preko ramena:

„Saj jih ne poznam!“

„Oh, saj res! Pozabil sem gospode predstaviti velecenjeni gospici! Haha!“ se je norčeval nagajivi brat.

Mala Julija je z dvignjeno glavico odstopicala po veži, ne da bi se okrenila. Na ovinku stopnic pa se je ozrla na hišno, prhnila v poreden smeh in stekla dalje po stopnicah... Saj je enega izmed gospodov dobro poznala! Nekdaj je bil domači učitelj pri Lavrinovih. Dostikrat se je igral z otroki in vsi so ga radi imeli...

Prešeren in Smole sta nadaljevala pot po trgu. Tik Prešerna je drobila korake mala Podbojeva Marička.

„Poklic si zgrešil, France. Kot pedagog bi imel fenomenalne uspehe. Otroci silijo za teboj kakor muhe za medom.“

„Ne vsi, kakor si videl.“

„Ha! Primčevo dekletce ima precejšno porcijo materine ošabnosti v sebi. Mladi Primic pa je prikupen dečko.“

„Mislim, da je dekletce bolj hudomušno in trmasto kakor ošabno.“

Zavila sta po Špitalski ulici na most. Počasi sta stopala mimo kramarskih lop, ki so bile razmeščene po obeh straneh na mostu.

„Ali ošabna gospa Primčeva še vedno preklada vatel po baraki?“ je Prešeren pokazal na dve kramarski lopi s krojnim blagom.

„Seveda. Nu, pa kaže, da se svojemu kramarstvu kmalu izneveri. Eno lopo je že prodala. Pravijo, da preseli trgovino v hišo pred mostom.“

Sredi mostu se je Smole ozrl mimo križa na žlobudrajočo kalno reko in na breg s šolskim drevoredom. Pogled se mu je ustavil na licejskem poslopju, ki je gledalo izza drevja.

„Ali si bil danes zopet v liceju?“ je vprašal prijatelja.

„Bil,“ je zamišljeno potrdil visokošolec.

„Ali si zopet iztikal po bivši Zoisovi knjižnici?“

Mladi Prešeren je resno prikimal.

„Da. Našel sem, kar sem iskal: Zoisov duh se mi je razodel.“

„Nu, in?“

Prešeren ni takoj odgovoril. Zamišljen je stopil nekaj korakov dalje, pogled uprt v široke špranje, ki so zijale med trhlimi mostnicami. Potem je dvignil pogled in dejal:

„Prvikrat sem jasno začutil, da sem — Slovenec, da me je — kakor Zoisa — rodila slovenska mati. Slovenska, veš, ne samo kransjska.“

Smoletu so se zasvetile oči.

„To sem ti jaz pridigal že pred petimi leti, pa me nisi hotel poslušati... Glej ga! Ali ni bil Anton Scheuchenstuel?“ se je ozrl Andrej za elegantnim mladim jezdecem, ki je v rdečem fraku ponosno vzravnan prijahal mimo, da je grmel po lesenih mostnicah.

„Bil,“ je pritrdil Prešeren, ne da bi se okrenil.

„Tvoj sošolec! Ali naju je nalašč prezrl?“

Prešeren je skomignil z rameni in sarkastično pripomnil:

„On je ‚plemeniti‘ Scheuchenstuel, midva pa sva navadna zemljana.“

Onstran Špitalskega mostu sta krenila proti sv. Petra cesti. Prva hiša na desno je bila njun cilj — gostilna „pri Blažu“. V veži sta srečala zastavno krčmarico Metko Podbojevo, ki so ji zaradi precejšnje golše rekli „krofasta Metka“.

„Gospa Metka, hčerko sem vam pripeljal.“

„Pazite, gospa, to je nevaren človek! Dekletca mu kar sama lete v mrežo.“

„Kar se nevarnosti tiče, gospod Smole, mislim, da prav nič ne zaostajate za svojim gospodom prijateljem.“

„Si jo že izkupil!“ se je muzal Prešeren in se ozrl po pivnici.

Soba je bila polna gostov. V poltemi pri peči sta sedela dva moža, zatopljeni v tih razgovor in vino. Eden je bil velik in močan človek v razcapani delavski noši — postopač France Pacenk. Velik črn klobuk s širokimi krajevci mu je napol zakrival bled, še mlad obraz. Izpod klobuka so se včasih zasvetile majhne črne oči in z drznim pogledom švignile po gostih.

Če je govoril s sosedom, so se mu iz širokih ust bliskali veliki beli zobje.

Njegov sosed je bil duhovnik, zanemarjene zunanosti. Kljub vročini je bil ogrnjen v ponošen plašč. Prešeren in Smole sta ga pozdravila:

„Dober dan, gospod doktor!“

„Dobro jutro!“ je odvrnil duhovnik — doktor Jakob Zupan. „Sem namreč šele vstal.“

Gostje pri sosednjih mizah so se muzali. Le star gospod — policijski komisar Kremnitzer — ki je sam sedel pri vratih, se je zganil in izpod čela ostro pogledal na hudomušneža, češ: Ali se profesorju — duhovniku — spodobi, da zbija šale gostom v zabavo?

„Ali danes nimate šole, gospod doktor?“ je vprašal Smole in sedel s prijateljem k mizi pri oknu.

„Hm! Seveda jo imam; ampak šola nima mene.“

Muzanje gostov je prešlo v glasen grohot.

„Aha, ste bolni,“ je pomežiknil Smole.

„Bog obvaruj! Zdrav sem in dobro se počutim kakor riba v vodi. Ampak naš gospod ravnatelj boleha jo že nekaj let na — orientalskih jeziki.“

„Hahahaha!“

Gostje so se drli in vriskali od smeha, saj je bilo splošno znano, da se čudaški Zupan brani poučevati orientalske jezike v bogoslovnici, dasi je bil za to nastavljen in dasi so ga že ponovno tožili na Dunaju.

„Še eno merico, gospod doktor?“ je vprašal Zupana gostilničar Jakob Podboj.

„Naj bo še ena taka,
ker kličejo tebe in mene: Jaka!“

„Au!“ se je skremžil Prešeren.

„Plačam!“ je zaklical komisar Kremnitzer. A v splošnem gromovitem smehu razigranih gostov ga krčmar ni slišal. Kremnitzer je vstal in stopil za gospodarjem v vežo.

„Špicelj ima dovolj za danes,“ je zadovoljno pomežiknil Zupan. „Bo pa spet napravil tri klaftre dolgo poročilo o tem, kako se mi gostje smejejo v gostilni, namesto da bi bil vesel, ker se ne jokajo v teh žalostnih časih. Trčiva, France Pacenk! Zakaj si danes tako molčeč?“

Postopač je prijel za kozarec, se ozrl po sobi in dejal mežikaje z drobnimi črnimi očmi:

„Zrak ni bogvekej čist tu notri.“

Zupan je s pogledom ošvignil nekaj sumljivih tipov med gosti in prikimal.

„Pred nevihto je vedno tako. Kadar pride vihar in velika ploha z njim, se bo pa vse razčistilo.“

Pomenljivo je pogledal razcapanca in izpil kozarec vina na dušek.

Policijski komisar se je vrnil z ostrim pogledom na Zupana in si natočil ostanek iz steklenice. Očividno je prisluškoval pred priprtimi vrati. Jaka Zupan pa se je mirno obrnil k pivskemu tovarišu in vprašal s povzdignjenim glasom:

„Kaj praviš, Pacenk, kaj bi se rimalo na — avstrijska policija?“

„Velika polomija!“ se je odrezal postopač in se režal na vsa široka usta. Njegov pogled se je ujel s smejočimi se Prešernovimi očmi.

„Hehehe! In — stara podrtija!“ je pristavil Zupan in zopet zvrnil kozarček.

Čudna tihota je legla na goste. Le tu in tam sta se dva spogledala. Nekaj mrzlega jim je lezlo po hrbtih. Ves bledega segel Kremnitzler po klobuku in palici, a — premislil se je in odmaknil roko. Oko mu je zlovešče zažarelo.

Stara podrtija!

Res, star je on, star njegov šef, ravnatelj Schmidhammer... „A star nisem dovolj, da bi tebi ne bil kos, Jaka Zupan! Stara podrtija? Drago mi jo plačaj!...“

S potuhnjenim pogledom proti izzivaču je obsedel na svojem mestu. Doktor Zupan se je medtem okrenil k Smoletu in Prešernu:

„Kaj pa imata vidva lepega tamle?“

Smole mu je pomolil droben zvezek z zapiski starih narodnih pesmi:

„Tole sem nabral letos po Krasu in po Primorju.“

„Namesto naročil za moko in žito!“ se je posmehnil Prešeren. „Kaj pa so gospa mama dejali k takšnim uspehom tvoje kupčijskega potovanja?“

V Smoletovih očeh se je utrnila mehka luč. Rekel ni ničesar, le njegov nasmeh je govoril. Za steklenico je prijel in natočil prijatelju in sebi.

„Seveda — tvoja mati je zlata duša. In ti — njen miljenček,“ je pristavil mladi Prešeren in se zazrl v kozarec pred seboj... Tudi on je bil ljubljeneц svoje matere, čeprav ga je trdo vzgajala, dokler je bil doma. Preprosta drobna ženica mu je stopila pred oči, gorenjska kmetica... In vsa domača hiša — vas — polja naokrog — na eni strani hrastov gozd, na drugi prijazna sosednja vas Breznica s planinami v ozadju, za domačim vrtom pa griček z lično staro cerkvico sv. Marka... Vrba! Njegova rojstna vas!

Stožilo se mu je po domu. Prvikrat, odkar je študiral na Dunaju, bo preživel počitnice doma. Nekaj dni ostane še v Ljubljani, potem obišče po vrsti vse tri strice duhovnike, ki že vsa študijska leta skrbe zanj, naposled pa pojde domov.

Kako ga sprejmejo? Materi je gotovo še hudo, ker ji ni izpolnil vroče želje, da postane duhovnik... Mehko mu je bilo v duši. Čutil se je osamelega, zapuščenega. Ono dekle mu je zopet stopilo pred dušo — Dolenčeva Zalika. Kako je koke-tirala z njim! Koliko so mu obetale njene lepe oči! Verjel jim je. Ampak — — kača! Norčevala se je iz njega!

Stisnil je pest in strmel predse.

Počasi pa so se mu prsti razklenili. Ironičen posmeh mu je zavlekel lepe ustne. Suhotno, zdravo lice mu je izpreletela rdečica. Fino rezljane nosnice so se mu potresle. V sivih očeh je zagorel ogenj... Segel je v frak in izvlekel beležnico in svinčnik. Vrstica za vrstico je rastla na papirju...

Zupan je medtem prelistaval drobni rokopisni zvezek. Potem ga je vrnil Smoletu.

„Dobro blago je tole! Dragocenejše od žita in moke. Jaz imam tudi že nekaj nabranih.“

„Zakaj jih ne date v tisk?“

Jaka Zupan je v odgovor molče skomignil z rameni. Ni hotel naravnost priznati, da mu je bila zoprna misel na redak-cijo tolikšne zbirke in na vsa pota in sitnosti, ki jih ima človek z izdajo nove knjige.

Smole pa se je razvnel:

„Treba bo kaj začeti pri nas, da ne zgnije seme, ki sta ga vsejala Zois in Vodnik. Ali kaj, ko so pa naši Kranjci takšni zaspanci!“ Postrani je pogledal na Zupana.

„Kaj pa naj počnemo, če so nam na vsak korak špiceljni za petami?“ je zagodrnjal Zupan.

„Tistih se ne bojim. Prav rad bi jim nasul popra, da jih poščegečem. Ali — kje naj ga vzamem? Vsi Kranjci leže na trebuhu pred Dunajem,“ in tiše je pristavil: „Odkar je zadnji Francoz odnesel pete, smo Slovenci vse izgubili, kar smo pod Francozi pridobili. Nemški Mihel nam tišči ključavnice na usta, da bomo kmalu pozabili, kako so nas matere naučile govoriti. In vendar je treba kranjščino ohraniti onim, ki pridejo za nami.“

„Hm! Samo — kako? Nimamo slovenskih knjig, nimamo časopisov.“

Smoletu je kri stopila v glavo.

„Saj to je! Pisati jih je treba in izdajati, ne v skrinje zaklepati, pa jih bomo imeli. Izdajal bi jih, pisati jih pa ne znam, ker nisem učen. Vi ste učenjak, da malo takšnih — zakaj ničesar ne napišete?“

„Hm. Kakor da bi slišal pokojnega barona Zoisa! On me je tudi večno priganjal k delu. Kaj pa naj napišem, da bi bilo onim v škofiji prav? Molitvenike?“

„Tistih imamo dovolj. Drugega nam je treba. Misliti moramo na naše izobražence, ki se drug za drugim potapljajo v tujem morju. Kaj zabavnega je treba našim ljudem, da bi z veseljem prijeli za kranjsko čtivo. O, če bi Čop prišel v Ljubljano, on bi nam že vedel prav svetovati.“

„Kaj praviš?“ se je oglasil Prešeren in dvignil glavo od svojega pisanja. Ni bil poslušal prijateljevega razgovora z Zupanom, a beseda „Čop“ — ime njegovega najljubšega prijatelja in rojaka — ga je dvignila.

„Pravim, da bi kaj koristnega začeli, če bi imeli Čopa tu. Pa so ga porinili za profesorja tja gori v Lvov! Kaj pišeš?“

Prešeren se je posmehnil in primaknil prijatelju beležnico.

„Na! Beri!“

Smole je vzel pisanje. In čim dalje je bral, tem bolj so se mu svetile lepe oči. Naposled je pogledal prijatelja:

„France!“

Ničesar drugega ni dejal. Le nasmehnil se je in položil prijatelju roko na laket, kakor je to rad storil, če mu je vzkipelo srce. Potem se je obrnil k profesorju in mu pomolil pisanje:

„Berite še vi! Zdaj me ni več strah zavoljo tega, kako si ohranimo naš materni jezik. O *n* nam ga ohrani!“

Zupan je prijel beležnico, jo obrnil tako, da je svetloba padla na pisanje, in čital:

Povodnji mož.

Od nekdanj lepe so Ljubljanke slovele,
Al' lepše od Zal'ke biló ni nobene.
Nobene očem biló bolj zaželjene
ob času nje cvetja dekleta ne žene. —
itd.

... pesem, v kateri se je Prešeren osvetil koketni Dolenčevi Zaliki.

„Pesem bo še dolga,“ je tiho govoril mladi pesnik. „Nekoč sva s Turjačanom, ki sem ga inštruiral na Dunaju, prebirala Valvasorja, pa sva naletela na ljubljansko pravljico o povodnjem možu, ki je pobral ošabno Uršiko. Oni motiv porabim za balado.“

Smole je le prikimal. Oči so mu žarele. Sklonil se je k prijatelju in mu prišepetal:

„Zdaj se več ne bojim, da bi nas Dunaj pogoltnil.“ In dvignil je kozarec in v razposajeni volji glasno zaklical med pivce: „Na zdravje vsem Kranjcem, ki slovensko mislijo!“

Slovensko? Kaj se to pravi „slovensko?“

„Na zdravje!“ so se mu odzvali gostje, nekateri z velikimi vprašujočimi očmi, drugi s plašnim suženjskim pogledom na one, ki so Smoletov poziv — preslišali... Slovensko misliti? To je gotovo nekaj prepovedanega... Plahi pogledi so švigali k policijskemu komisarju.

Mladi Prešeren pa se je vzravnal, prijel za kozarec in trčil s prijateljem. Čutil je v sebi nekaj, kar mu je bočilo prsi, nekaj silnega, velikega, kar ga je vsega prevzelo... Zoisov duh, ki ga je bil zjutraj srečal v knjižnici, ga je klical in bodril na delo... Da, *on* ohrani svojemu narodu jezik. In toliko lepote vlije vanj, da ga vsa peklen-

ska tuja sila, ki že tisoč let tlači njegov rod, nikoli ne zamori...

Kakor prisega se mu je dvignilo v srcu. Njegove sive oči so gorele. Iz mladega, ostro klesanega obraza je žarela vsa njegova mlada duša, ki se je odpirala veliki nalogi.

In kakor simbol gigantske borbe malega slovenskega naroda s peklensko silo pohlepnega tujca — se je križalo v tem trenutku dvoje pogledov preko zakajene gostilniške sobe: jasni, zanosni pogled prebujenega genija in potuhneni srepi pogled avstrijskega vohuna, sedečega pri vratih.

Stari Kamnitzer kar ni mogel odvrniti ostrega pogleda od obeh mladih mož pri oknu... Kako je rekel razposajeni Smole? ... Kranjcem, ki „slovensko“ mislijo? Kaj se to pravi? Kranjci so doslej le kranjsko mislili. In bili so dobri patrioti in vse je bilo v redu. Kakšna nova ideja je zdaj to: „slovensko misliti“? Prav gotovo nekaj, kar se ne ujema s starim redom... „Hm! Sumljiva reč! Treba bo nekoliko bolj paziti na tegale zelenca z Ajdovščine, da nam ne zagode kakšno podobno kakor ob kongresu! Tale mladič je ves vražji.“

Sovražno se je staremu Kremnitzerju zapičil pogled v mlado, zdravo Smoletovo obličje, ki je gorelo v navdušenju.

„Kranjski v obupu zapustil si svet.“

Leta 1827.

Andrej Smole je stopal po zasneženi cesti mimo Sv. Krištofa proti Ježici. Onkraj pokopališča si je privihal kožuho-vinasti ovratnik, kajti s planin je brila mrzla burja in januarsko solnce ni imelo nobene toplote. Medlo je svetilo preko Šišenskega vrha in bleščeče oblivalo s snegom pokrito ljubljansko polje in Šmarno goro v ozadju. V rokah, skritih v tople rokavice, je Smole držal list „Illyrisches Blatt“. Včasih — kakor da bi se hotel vedno iznova prepričati, je li res ali ne — je pogledal v list, na pesem, ki je bila natisnjena na prvi strani. Vselej mu je oko zažarelo.

„Dekelzam,“

je čital naslov. In poleg slovenske pesmi še nemška prestava:

„An die Mädchen.“

Spodaj pa šifra:

P.

Prešeren! Prva Francetova objavljena pesem! Slovenska pesem! ... Smoletu se je širilo srce, kakor da je pesem njegova in ne Prešernova ...

Po cesti je Andreju prihajal nasproti vitek mlad gospod. Andrej ga je spoznal. Bil je France, ki je že nekaj mesecev stanoval pri starem stricu Jožefu Prešernu, duhovniku na Ježici. Pripravljal se je za doktorski izpit.

Smole je že od daleč zavihtel list nad glavo.

„Na tole bova pila nocoj,“ je dejal, ko sta se sešla. Izročil je Prešernu časniki.

Franceta je izpreletel čuden občutek: prva njegova tiskana pesem! Nasmehnil se je in pogledal prijatelja. A obličje se mu je takoj zresnilo. Okrog Smoletovih oči so ležali temni, vdrti kolobarji, oči so se mu vročično svetile, na ustnah se je kazala vročina ... Andrej se ugonobi! Noč za nočjo preveseljači ...

Prešeren se je zahvalil za list, ga spravil v suknjo in vprašal, ko sta se obrnila proti mestu:

„Do kdaj pa ste sinoči potegnili?“

„Midva z Jerebom do jutra,“ je prijatelj skomignil z rameni. Jurist Jurij Jereb je bil Smoletov sosed.

„Hm! Ne vem, če takšno življenje dolgo vzdržiš,“ je Prešeren resno zmajal z glavo.

Smole se je ostro zasmejal.

„Ha! Kdo pa pravi, da ga mislim dolgo vzdržati!“

France ga je pogledal od strani in molčal. Predobro je čutil, da prihajajo besede iz raztrganega Andrejevega srca ... Fina Češkova! Pred dvema letoma se je poročila z graščakom in industrijcem Fidelinom Trpincem s Fužin pri Ljubljani. Od tistega časa je bil Andrej izgubljen. Crobath, ki je bil koncipijent pri advokatu Wurzbachu, je pravil Francetu, da Smole kar divja iz noči v noč. Denar razmetuje na debelo: pojedine, draga vina, ženske ... Baje tiči že do vratu v dolgovih, dasi dobiva od matere toliko, da bi mogel dostojno živeti.

„Kam pojdeva nocoj?“ je vprašal Smole in pomežiknil: Ali h Krištofbirtovi Reziki?“

Franceta je izpreletelo po udih. Rezika? O! ... Bele okrogle lakti — drobne nožice, lepo oblikovane v mečah — mlad deviški obrazek ... Lepa Rezika iz Židovske ulice ga

je že nekaj dni zanimala in njene poredne oči so se mu vpletele med študij. A pred prijateljem se je potajil.

„Kamor hočeš,“ je bil njegov navidezno ravnodušen odgovor.

„Ali greva rajši k Dolencu na Karlovško cesto — gledat zalo Zaliko?“

„Hvala! Sem se jo že nagledal!“ ga je zavrnil Prešeren in pogled se mu je stemnil, da so njegove modrosive oči postale skoraj črne.

„Tako je prav! Kaj bi se cmeril za babo! Še dobro, da sva vsak svoji srečno ušla, ali ni res? Haha! Se vsaj brez skrbi po drugih ozirava. Hahaha!“

Ostro je zasekal Andrejev smeh. France je čutil, da je le prisiljen... Andrej res ni mogel govoriti, da bi mu bila njegova razdrta zaroka prinesla srečo. Ves se je vdal divjemu razvratnemu življenju. Poleg tega se je zapletel v razmerje z neko Rudolfovo, ki je bila zdaj noseča...

Po kratkem pogledu v Francetov obraz je Smole nadaljeval:

„Vidiš, nekateri pa niso tako pametni kakor midva. Tone Čop se je že ujel. Vsako nedeljo se vozi v Šmarje.“

„Ali —?“

„Seveda. Zatelebal se je v hčerko bogatega Roka. Pravi, da me napravi za pričo, kadar se oženi. Nu, ne vem, če ga počakam...“

„Zakaj?“

„Hm. Morda se bom moral prav kmalu podati čez hribe in doline.“

„Moral?“

„E, nu, seveda, moral. Ali naj počakam, da me zapro za radi dolgov?“

„Ali si še tako daleč zabredel?“

„Še nisem. Imam pa najboljši namen — hahaha!“

Lepi Andrej se je poizkusil lahkomiiselno smeјati. A glas mu je raskavo zahreščal iz grla...

— — — — —

Pol leta pozneje, sredi junija, je res Anton Čop prišel z obrazom, polnim skrivnostne zadrege, k Smoletu in ga svečano naprosil, naj bi mu šel čez tri dni za druga.

„Torej — nobene rešitve več?“ se je norčeval Andrej.

V nedeljo zjutraj pa je ukazal napreči najlepšo kočijo in naročil je, naj jo okrase z belim cvetjem in pripno konjem bele šopke na komate. Sam je izročil hlapcu dolge bele trakove za kočijažev cilinder in šopke za frak in za bič. Potem je v svečanem črnem fraku z belo čipkasto kravato in šopkom mirte v gumbnici pričakoval ženina, da se zapeljeta v Šmarje.

Čopa pa dolgo ni bilo. Naposled je vendarle pritekel, za njim pa je prineslo dekle od vrtnarja velik okrogel poročni šopek, kroginkrog ovit z belimi poškrbljenimi čipkami in povezan z dolgimi pentljami iz belega bleščečega atlasa.

„Kar brž!“ je priganjal Andrej. „Godci naju že čakajo onkraj Karlovskega mostu.“

„Kakšni godci?“

„Nu, obhajati hočemo vendar pošteno ,ohcet‘!“ se je smejal Smole. „Naročil sem ljubljansko godbo, da bodo Šmarčani laže plesali.“

Tone Čop pa je zagodrnjal:

„Harmonikar bi zadostoval za svatbo ponižnega uradnika. Prosim, počakaj še, povedati ti moram nekaj važnega.“

„Poveš mi v vozu. Kar pojdiva!“

„Ne,“ je Čop resno vztrajal. „Zadeva je takšne vrste, da je boljši, če ti jo povem tu. Bržkone potem sploh ne boš hotel iti z menoj. Moral si bom poiskati drugo pričo.“

„Ta-ta,ta! Menda nisi podpisal mojega zapornega povelja? Hahaha!“

„Nisem. A zvedel sem od tovariša, da so tvoji upniki vložili tožbo na sodniji. Ne ustraši se! Odrejena je tvoja aretacija.“

Smole se je poigral z belimi usnjenimi rokavicami in si z njimi odpihnil prašek s fraka. Zaničljivo je stisnil ustne in se nasmehnil:

„Pa menda ne že danes ali jutri?“

In ko je Tone Čop resno odmajal z glavo, je Andrej tlesknil z rokavicami ob roko.

„Krasno! Torej imam še najmanj štiriindvajset ur časa! Nu, zdaj pa le hitro, če hočeš, da ti nevesto zapeljem do oltarja, preden me primejo.“

Mirno je prijel za cilinder.

Sodnik Tone Čop si je obrisal pot s čela.

„Zaradi aretacije se ne mudi tako zelo. Pregovoril sem kolego, da zaporno povelje ‚slučajno‘ nekam založi za teden dni. Ampak drugi ponedeljek —“

„Hahaha! Tone! Imeniten dečko si! Teden dni! Joj! Koliko časa za poravnavo mojih dolgov! Nič ne skrbi! Ne bodo me videle vaše ‚špekamre‘, ne!“

Prijel je prijatelja pod pazduho in odšel z njim navzdol. Hišna je nesla za njima poročni šopek in velik zavoj z usnjeno skrinjico, polno dragocenega srebrnega pribora — Andrejev poročni dar nevesti. Sodnik, ki je vedel, kaj je v zavoju, je vzdihnil, ko je dekle položilo skrinjico v voz... Andrejeva lahkomišelnost je bila brezmejna. Če bi bil kupil polovico cenejše darilo, bi bilo še vedno predragoceno za preprost meščanski dom...

Že je elegantna svatbena kočija zdrdrala s Smoletovega dvorišča...

Tri dni Smoleta ni bilo s svatbe. V sredo se je vrnil v ovenčani kočiji, za njim dva lovska vozova, polna godcev. Zapeljali so se s hreščječimi fanfarami in vriskanjem čez vse mesto prav do Smoletove hiše na Dunajski cesti, kjer so poskakali z voz in zatrobili koračnico.

„Jutri na svidenje na strelišču!“ jim je zaklical Smole in z negotovim korakom stopil v hišo.

„Smole norí,“ so se posmehovali mimoidoči.

D drugega dne je priredil divji Andrej na strelišču svojim znancem gostijo, tako razkošno, da so se povablenci spogledovali.

Kastelic, ki je sedel poleg Crobatha, je dejal s pogledom na neskončno baterijo butelj z zlatimi in srebrnimi vratovi:

„Samo za vino bo plačal več kakor znaša četrтина moje letne plače.“

Smole, ki jima je sedel nasproti, je dvignil kozarec in zaklical preko mize:

„Škoda, da je France že odšel na Dunaj! Na njegovo združenje in njegov rigoroz, prijatelji!“

„Na Francetov rigoroz!“ je Crobath dvignil čašo in trčil z njim.

Smoletove oči so bile rdeče od neprestanega ponočevanja. Izza nabreklih vek je pogledal Crobatha in mu pomežiknil:

„Kdaj pa nas ti povabiš, Blaž? Nekaj sem čul klenkati, da nameravaš posnemati Toneta in se obabiti?“

„Ali pojdeš še meni za druga?“

„Če me prej ne vtaknejo pod ključ — haha!“ Spogledal se je s svojim sosedom, Jurijem Jerebom, ki mu je verno drugoval pri vseh ponočevanjih.

Smoleta niso vtaknili pod ključ. Štiri dni pozneje je Benedičička, gospodinja, pri kateri je Prešernov prijatelj profesor Matija Čop vzdrževal svojega brata Janeza in sestro Minco, poročala Čopu v Lvov: „... peljala sta se on in jurist Jereb v Idrijo. Ko se je vrnil postiljon, je rekel materi, da naj stori, kar ji je naročil...“

Gospa Smoletova se je takoj vknjižila na sinovo posest za vseh šestnajst tisočakov, ki si jih je sin izposodil od nje dan pred odhodom, češ da poravna z njimi nujne dolgove. Nu, Andrej dolgovi ni poravnal, pač pa jo je z materinim denarjem popihal v inozemstvo in prepustil ureditev svojih zadev predobri materi. Poleg tega je naprtil gospe še skrb za svojo nosečo ljubico...

Vse mesto je pomilovalo gospo Smoletovo.

Dva tedna pozneje je sodišče razglasilo nad Andrejevim premoženjem konkurz.

V jeseni, ko je bil profesor Čop prestavljen iz Lvova v Ljubljano, mu je Benedičička na dolgo in široko pripovedovala vso Smoletovo historijo in pristavila:

„Gospa je predobra. Andrej je bil že od nekdaj njen ljubljencek, zato ne bo nikoli nič prida. Otroci se morajo trdo vzgajati. Ni potreba, da bi vselej obveljala njihova volja.“

Pri poslednjih besedah se je energična žena pomenljivo ozrla na mlado Minco, Čopovo sestro, ki je s kislim obrazom sedela za šivalnim strojem in s pogostim globokim vzdihovanjem spremljala svoje delo — šivanje srajc svojemu bratu in vzdrževalatelju.

Matija Čop je resno prikimal, potem pa z drobnim nasmehom okrog majhnih stisnjenih usten potrkal svojemu bratcu Janezu na ramena in ga mežikaje vprašal:

„Ali si slišal, Janez?“

Janez je našobil ustne in sklonil glavo nad knjigo. Rad se je učil; ampak — kadar je zunaj vabilo lepo jesensko solnce...

Oh, Matija glede učenja ni poznal prizanesljivosti. Seveda, ko je sam vedno tičal v knjigah!

Izpod čela je Janez pogledal za starejšim bratom, ki je vzel cilinder in s kratkim pozdravom odšel. Gotovo zopet v licejsko knjižnico, kjer je prečepel večino prostega časa...

Da, Matija Čop je stopal mimo deželnega dvorca preko Kongresnega trga proti Gledališki ulici. Stopal je počasi in gledal predse v tla. Glava mu je bila še polna vsega, kar mu je Benedičička pravila o Smoletu. Očividno je Andreja še vedno razjedal obup, ker je tako podivjal... „Da, da, nesrečna ljubezen!“ je vzdihnil Čop sam pri sebi in okrog usten se mu je začrtala bridkost. A brž jo je zatrl. Zakaj bi svojo srčno bolečino nosil svetu v zasmeh?... Na Reki — mlada Angležinja Mary, sestra njegovega učenca — proč ti spomini! Preveč bolijo... K študijam! Tam, edinole tam je pozabljenje.

Čop je pospešil korake.

„Tako, kdor misli trdno stati, pade.“

Leta 1831.

Sredi „Zvezde“ se je v večernem mraku gibala gruča ljudi. Profesor Schulz, tridesetleten simpatičen mož, je na majhnem odru pripravljaval svoj veliki daljnogled. Nekoliko licejskih dijakov se je sukalo okrog njega, da po svojih močeh pomagajo splošno priljubljenemu vzgojitelju.

Nekaj radovednežev se je nabralo v bližini. Ostali Ljubljanci, ki so čakali na astronomsko predavanje mladega profesorja, so se izprehajali pod akacijami Zvezde in po Kongresnem trgu ter čakali, da bije ura z uršulinske cerkve devet.

Vedno več pouka željnega ljudstva se je nabiralo na trgu. Duhovita in vendar poljudna predavanja mladega profesorja so se Ljubljancanom zelo priljubila, saj so bila v onem času javna znanstvena predavanja nekaj izrednega.

Pred uršulinsko cerkvijo, na trgu — še pred desetimi leti „Kapucinskem“, po velikem vladarskem kongresu leta 1821. pa „Kongresnem“ — so stali trije gospodje. Svetlolasec z dolгим ukrivljenim, ozkim nosom in mirnim zastrtim pogledom

je bil slovit slikar Matevž Langus iz Kamne gorice. Poleg njega je stal gospod s črnimi lasmi, širokim čelom, močnimi ličnicami, jasnimi modrimi očmi ter globokimi gubami med njimi — učenjak in licejski knjižničar Matija Čop. Tretji, bledoličen rjavolasec z rdečkastimi, nabrekliimi vekami je bil farmacevt Henrik Freyer.

„Grof Hohenwart se je danes močno jezil,“ je pravil Čop. „Velike omare na licejskem hodniku je imel odprte in brkljal je po njih vse popoldne. Schildenfeld mu je bil hrošče zmešal, da je moral sam vso zbirko še enkrat urediti. Rekel je, da bi ga bilo sram, ko bi jutri zjutraj dijaki hodili mimo takšne zmešnjave.“

„Mož se res trudi, da nam ustvari muzej,“ je pripomnil Freyer.

„Zelo,“ je pritrdil Čop. „Pravi pa, da takšnega kustosa ne bo gledal. Kaj, če bi se vi potegnili za to službo, gospod Freyer? Saj ste botanik, in zoologija vam tudi ni španska vas. A hrošči so menda vaša posebna ljubezen.“

„Haha! Ljubezen! Gospod Freyer je sploh specialist v ljubezni — pa ne le do hroščev!“ se je oglasil gospod, ki je pristopil za Čopovim hrbtom.

„Hm!“ se je Freyer cinično posmehlil. „Gospod doktor Crobath tudi ni baš novinec v tej stroki.“

Crobathov srepi pogled se je križal s posmehljivim Freyerjevim. Kruta samopašnost je legla na advokatove zaničljivo zategnjene ustne. Stisnil je obrvi in dejal počasi in s poudarkom:

„Na vsak način se v tej zadevi ne bojim vaše konkurence, gospod Freyer.“

Za trenutek je legel med navzoče mučen molk. Vsem je bilo znano, da se je Freyer rad oziral po lepi, mladi polsestri Crobathove žene, Ani Endlicherjevi. Da je lepo dekle ugajalo tudi Crobathu — o čemer so večkrat pričale objokane ženine oči — to je bila javna skrivnost.

„Kastelic kliče,“ je pokazal Čop na okno nad gostilno „na Griču“ in stopil preko ceste. „Pridi dol!“ je pozval prijatelja.

„Ne morem,“ je odvrnil Miha Kastelic. „Sem obljubil Prešernu, da ga počakam doma. Prinese mi svoj prispevek za tretji zvezek ‚Zhbelize‘. Ali veš, da se je Smole vrnil?“

„Kdaj?“

„Danes. Po štiriinpolletni odsotnosti!“

„Andrej je imeniten dečko. Prav veselim se nanj.“

„Bogve, ali je pozabil na tisto blazno ljubezen, ki ga je vsega razdejala.“

„Na Fino Češkovo? Hm. Kar človeka zagrabi tako globoko, ne pozabi iz dneva v dan.“

Čop se je zazrl preko trga in njegove modre oči so tako potemnele, da bi bile gotovo vzbudile Kastelčevo radovednost, če bi o mraku mogel razložiti njihovo bolestno žarenje... Mlad, fin obrazek je bil pred Čopovo dušo... Mary!

„Ženske se menda hitreje potolažijo, sicer bi lepa Fina ne bila že čez dve leti vzela graščaka Trpinca,“ je rekel Kastelic.

„Ne bom sodil, a zdi se mi, da se motiš v njej,“ ga je Čop zavrnil z nevoljo v glasu. Gospo Trpinčevo je visoko cenil; bil je stalen gost v njenem gostoljubnem domu na Fužinah.

Kastelic pa je vztrajno nadaljeval:

„Nu, morda je prav storila — saj se je Smole tudi z drugimi tolažil. Kaj neki poreče k temu, da je njegova ljubica, Marija Rudolfova, ušla s tistim oficirjem in pustila Smole-tovega otroka njegovi materi?“

„Prav nič ne poreče — kolikor ga poznam. Ali ne prideta s Prešernom k predavanju?“ je Čop zasuknil razgovor, ki mu ni bil všeč.

„Mislim, da ne. Pridi potem semkaj k Metki. Gotovo pride tudi Smole.“

„Pridem.“

„Pa še Schulza pripelji s seboj in Langusa.“

„Langusa morda, Schulza pa — saj ga poznaš. Če France ali Jakon zineta kakšno zasoljeno, Schulz ves teden zardeva na ta račun.“

„Haha! Tvoja dunajska mimoza res ni za našo družbo.“

„Dohtar gre!“ je pritekla na kuhinjski prag sedemletna Jerica, srčkano, živahno dekletce, hčerka Metke Podbojeve, ki je že nekaj let krčmarila v gostilni „na Griču“. Jerica se je zasukala in že je tekla zopet po veži in se skrila za vežna vrata.

Zdajci se je prikazala na pragu dolga senca visokega cilindra in takoj nato je stala med vrati, od cestne svetilke ožarjena, krepka moška postava — doktor France Prešeren.

„Hov!“ je skočila Jerica izza vrat in stekla po veži.

„Žaba mala, ali še ne spiš? Nu, le počakaj!“ je planil Prešeren za njo proti kuhinji.

„Mama! Držite jo! Zastrasila me je!“ je smeje se tožil malo nagajivko, ki se je skrivala za okroglo materino postavo.

Od ene, od druge strani jo je poizkušal ujeti.

„Haha! Hahaha! Ne boste me ujeli!“ se je smejala.

A Prešeren je brž vrgel palico iz rok in zagrabil z obema rokama hkrati — okrog zastavne gospe Metke — malo nagajivko za balonaste rokavce.

„Aha! Te že imam! Hohoho!“

„Hahahaha!“ so zaregljala dekleta po kuhinji.

Ujeta gospa Metka je komaj prestregla Prešernov cilinder.

„Tako naju izpustite!“ se je ujezila. „Kar s kuhalnico vas bom! Marička, daj mi jo, no!“

„Uh, saj bom priden!“

Izpustil jo je in si popravljajl frak, ki mu je bil že nekoliko tesen — znak Metkine dobre kuhinje in Prešernovih prekoračenih tridesetih let.

„Marš v sobo!“

„Gospod doktor! Če takoj ne ubogate, vam prinesem najslabši kos,“ je zapretila Metkina najstarejša hčerka, brhka šestnajstletna Marička, ki je jemala pekvo iz pečice.

„Oh, sladki Maridel, ne bodi trdosrčen! Saj sva vendar prijatelja, odkar si na svetu! Kaj pa imaš dobrega nocoj?“ je pristopil in ji položil roko okrog ramen.

„Srno v omaki.“

„Ejsa! Že grem, že grem!“ je odhitel proti sobi. Vesel ženski smeh je planil za njim. Vedele so, da se le dela takšnega snedeža, v resnici pa mu je bilo splošno le malo do jedi.

„Palico!“ je zakričala Jerica in pograbila palico, ki jo je pozabil na stolu. Skočila je za Prešernom v sobo.

V gostilniški sobi je bilo le malo gostov. Pri peči, na običajnem svojem prostoru — doktor Jakob Zupan v zamazani, oguljeni suknji, z belim ovratnikom, ki ni bil vsak dan svež; njemu nasproti elegantni doktor Crobath; dva sedeža dalje skromna dobričina in ljubljenev vseh dijakov — profesor

Kersnik; na drugem koncu mize pa njegov tovariš profesor Martinak, mož tihega obraza in tihega vedenja, v srcu vnet za „kranjščino“ in zvest svojemu rodu, na zunaj pa vedno korekten državni uslužbenec. Veliko, raztrgano omizje je kazalo, da je imel pri njem vsak izmed njemu pripadajočih gostov svoj stalni sedež.

„Glej ga! Ali nisi šel zvezde štet?“ je Prešeren nagovoril prijatelja Crobatha.

„Seveda!“ se je Zupan brž vtaknil vmes. „Saj zato je stopil na ‚Grič‘, da jih bolje vidi. Tu smo bliže neba.“

„In zvezdam,“ je pomežiknil Crobath s pogledom na zalo Maričko, ki je prinesla na pladnju večerjo in jo postavila na Prešernov prostor.

„Glej, kakšno protekcijo uživa naš France: večerja je na mizi, preden more on sesti za njo,“ je Zupan zabavljal.

Okrog Prešernovih ust se je zatresel ironičen posmeh. Pogladil je dekliča po golem komolcu in sedel na svoj prostor na zgornjem miznem koncu.

„Gospod doktor! Palico ste pozabili,“ mu je mala Jerica pošepnila za hrbtom.

„Saj res!“ se je ozrl in pridržal dekletce za roko. „Čuj, Jerica! Ali skočiš gor h gospodu Kastelcu? Reci mu, da ga prosim, naj pride dol. Na, pot ti plačam že naprej.“

Jerici so se zasvetile poredne oči, ko je njen „dohtar“ privlekel iz suknje zavitek sladkorčkov in ji ga potisnil v ročico. S srečnim nasmehom je odskakljala v prvo nadstropje, kjer je stanoval licejski skriptor Kastelic.

Čez nekaj trenutkov je sedel svetlolasi vitki Kastelic ob Prešernovi strani, poleg Zupana.

„Tukaj jih imaš,“ je dejal pesnik in položil pred Kastelca šop popisanih listov.

„Aha!“ se je razveselil skriptor in se takoj zatopil v čitanje. Čim dalje je čital, tem bolj se mu je nasmeh razlezel po obrazu. Včasih mu je planila rdečica preko žensko nežnega obraza.

„Za ‚Zhbelizo‘?“ je vprašal Zupan. Prešeren je pokimal.

Zupan se je poln temnih slutenj postrani ozrl na rokopis:

„Hm — ‚Sršeni‘! Ali močno pikajo?“

Kastelic ga je postrani pogledal in bruhnil v smeh:

„Haha! Le poslušaj tegale:

Kdor govoriti kaj ne ve,
on vreme hval'al toži;
kdor pevcev peti kaj ne ve,
od letnih časov kroži. —

Ali tega:

„Brez cetov teče vir mu Hipokrene,
In esov v pesmah njega najti ni!
„Zatorej nimajo nobene cene,
zato so pesmi tiste brez soli.“

„Hm! Ali se samo vame zaletuje?“ je Zupan z nervoznim smehom prijel za rokopisne liste.

„O, tudi druge je počastil s svojim strupenim pikom — kar beri!“ in s pogledom je vprašal Prešerna.

Prešeren pa mu je odgovoril le z ironičnim nasmehom.

„Že celo uro sem te pričakoval na oknu. Kje pa si bil?“

„Doma. Sežigal sem svoje poetične prvence.“

„Vandal! Rajši bi jih popravil in meni prinesel za ‚Zhbelizo!‘“

V Prešernovih očeh se je užgal blisk. Molče je odkimal... Kaj vedo njegovi znanci o poslanstvu, ki je njemu žareče zapisano v srcu: Le najlepše od vsega lepega položi v svoj materni jezik. Le najlepše, da dvigne v narodu vero v neizčrpno globino njegovega največjega zaklada — jezika, zaupanje v njegovo silo in ljubezen do njegovih milih glasov...

„Ha! Tale sršen je pa res imeniten —“ je pričel Zupan, a umolknil je, ker se je z glasnim govoričenjem vsulo v sobo od predavanja prihajajočih gostov, da so bile vse mize kar hitro zasedene.

Čop, Langus in Freyer, ki so se tudi pojavili med gosti, so prisedli k Prešernovi mizi.

„Hoj! Čop! Poslušaj brenčanje tegale sršena:

V Ljubljani je dehur, ki noč in dan žre knjige,
Od sebe pa ne da najmanjše fige.“

„Hahahaha!“ se je zagrohotala družba.

„Kaj praviš, kdo je to? Haha!“ se je Zupan škodoželjno smejal, vesel, da se je Prešernova jedka ironija izlila tudi na koga drugega.

Čop je v zadregi prijel za kozarec malinovca, ki ga je štirinajstletna domača hčerka Beti postavila predenj — vina ponavadi ni pil. Globoko nabrane gube med obrvmi so se mu zravnale, v velikih modrih očeh je zmagal smeh.

„Ni slabo,“ je priznal velikodušno. Iz njegovih svetlih oči je zadel Prešerna žarek pokroviteljskega ponosa.

Jasna zadovoljnost je prešinila Prešernov obraz. Čopova kritika mu je bila najvažnejša. A nemirno je pogledoval na vrata... Kod hodi, da ga ni?

In ko so drugi reševali njegove „Sršene“ in se jim iz srca smejali — včasih s kislim obrazom — je Prešeren molče gledal predse, le od časa do časa je s pogledom ošvignil vrata.

Naposled je nepremično zastrmel v kozarec pred seboj. Pred njim je vstajal nežen obrazek, obrobljen s kodrci, velike oči so s porednim posmehom zrle v njegove, gladko mlado lice je vabilo k poljubu... In popoldne je postopal za dvema zalima dekličema... — oj! Pa je srečal njo „žlahtno rožo, dekle drago“ in zasukalo mu je „noge z močjo neznano“.

Zakaj bi se ne oziral za zalimi dekleti? Ker je še neplačani državni praktikant? Hm! Mamke so v skrbah. Kaj, če bi se siromski doktor resno približal hčerki! Ali bi ga ljubljanske „kofetarce“ hitele opravljati pri izvoljenki! Nu, ali je res tolikšen zločinec, če rad zaljubljeno obrača oči in se pošali s tem ali onim zalim dekletom? Ne, gotovo ne. Zaveda se, da ni še nikoli storil ničesar podlega, njegova vest je mirna... Postrani je pogledal na bledega svetlolasega Kastelca... Kastelic — hm! — menda nima tako čiste vesti, kar se tiče ženske. Lahkomiselno jo spravi v nesrečo, nato pa se je brutalno otrese... Hm! Zver, samo zver... Zaničljiv pogled izpod Prešernovih napol priprtih vek je ošvignil Kastelca.

In vendar gre Kastelcu vse po sreči. Ima že stalno plačano službo, on, Prešeren pa — kdaj jo doseže? Ni dolgo tega, ko je mislil, da gotovo dobi razpisano mesto plačanega praktika. Njegov šef, prokurator pl. Scheuchenstuel, je prošnjo podprl s toplim priporočilom. A mesto plačanega praktika je dobil — prokuratorjev sin!

Sin bogatega Scheuchenstuela je bil bržkone plačane službe bolj potreben kakor Prešeren, ki je živel le ob podpori dobrega starega strica Jožefa, skromnega upokojenca...

Prešeren je s temnim pogledom nagnil kozarec, da poplakne grenkobo.

„Ali si že končal svoj prispevek za Šafaříkovo zgodovino slovanske literature?“ se je obrnil k Čopu.

„Končal in odposlal Kopitarju.“

„Nu, vendar! Torej ti je moj „Dihur“ deloma krivičen. Haha! Nu, ob svojih zmožnostih si storil še vedno premalo, da bi se mojemu sršenu odkupil.“

Tihi Čop mu je odgovoril z nasmehom. Z zamišljenim pogledom je zastrmel predse. Prešeren je zaslutil prijateljeve misli: Pusti mi sladko svobodo! Ali ne poznaš velike slasti globokega razglabljanja, ko tvoja sproščena duša stopa po nedogledih hramih Lepote in Resnice? Saj poznaš tiho srečo, ko v nemoteni samoti obiščeš največje duhove sveta in se razgovarjaš z njimi, ki so posebni ljubljenci Večnega Praduha?

V tihem razumevanju sta se še enkrat srečala pogleda obeh prijateljev.

Zdajci so se odprla vrata. Za trenutek je vsa družba onemela: na pragu je stal tujec, oblečen po najnovejši pariški modi. Vkljub toplemu letnemu času je bil ogrnjen v eleganten „garik“, popotni plašč s kratko pelerino na ramah. Opiral se je na palico.

Tujec?

Ne.

„Smole!“

„Živio!“

„Andrej!“

„Nu, vendar! Saj smo že mislili, da si pozabil na nas!“

Vsi hkrati so vzklikali, mu tresli roko in ga posadili za mizo med Prešerna in Kastelca.

Natihoma so se čudili: Ali je bil to razposajeni, divji Andrej? Zdravi, rdečelični Smole, ljubljanski krasotec? Bled, skoraj siv v obraz, je sedel med njimi in se tiho smehljal, kakor starec. V lepih velikih očeh je begal čuden nemir; roka, ki je segla po kozarcu, da trči s prijatelji, je močno trepetala.

Bolan! — so ugotovili pogledi, ki so iskali v Smoletovem obličju.

„Kod si hodil, prijatelj?“

„Dolgo te ni bilo med nami.“

Smole je nervozno trl roko ob roko.

„Zares sem se dolgo potepal po svetu. Po Nemčiji, Angliji, Franciji, Švici in Italiji sem kolovratil.“

„Hm. Brez pravega posla? Tega bi jaz ne vzdržal,“ je pripomnil Čop.

„O, imel sem važno delo: ubijal sem čas in — sebe.“ Poslednja beseda je prišla prav tiho iz Smoletovih ust. Razumel jo je prav za prav le Prešeren in — ustrašil se je ... Andrej ni pozabil!

Vsa strahota Andrejevega priznanja se mu je razgrnila pred dušo. Ali je na svetu človek, ki bega za strašnejšim ciljem nego je ta: počasi in s premislekom ubijati samega sebe?

„Kaj pa ste vi počeli med tem časom?“ je vprašal Smole in iztrgal Prešerna iz neveselih misli.

„E, nu —“

„Nobenega splošnega odgovora! Kar po vrsti mi poveste vsak svoje najvažnejše doživljaje. Jakon je prvi na vrsti,“ se je Smole poredno smejal Zupanu, ki je slastno obiral že drugo porcijo srne.

„Najvažnejši doživljaj? Volk me je obgrizel, da sem obležal pod praprotjo,“ je suho povedal Jaka Zupan in s kruhom pobral omako po krožniku.

Smole je vprašaje pogledal po omizju, ki se je smejalo kakor dobremu dovtipu. Razumel je šele potem, ko mu je Čop razložil: volk-škof Wolf, praprot-duhovnik Praprotnik, ki ga je na škodo zmožnejšega in starejšega doktorja Zupana škof protežiral ter ga bo bržkone napravil za kanonika.

„In ti, France?“

„Er ließ sich halt verscheuchen,“ je brž odgovoril Zupan namesto Prešerna.

France Prešeren je nekoliko prebledel, oči so mu jezno zazarele, a ukrotil se je in ironično vrnil:

„Prekleti far! Kaj te je danes pičilo, da brizgaš svoj strup naokrog?“

„Tvoji sršeni so me opikali,“ je resno odgovoril Zupan in komodno prijel v roke kost, da jo obere. Ob splošnem grohotu pa je vendarle tudi sam prhnil v smeh.

„Kakšni sršeni?“ je vprašal Smole, ko so si prijatelji brisali solze.

„Za ‚Zhbelizo‘,“ je pojasnil Čop.

Smole ga je začudeno pogledal in se razgrel:

„Nu, prej volk, zdaj sršeni in še čbelica — človek bi mislil, da sedi med samimi zoologi. Kaj pa je to — čbelica? Morda škofova kuharica?“

„Človek božji! Tega ne veš?“ je planil Zupan in izpustil napol oglodano kost. „Hoj, Kastelic! Kar brž ponjo!“

Kastelic je bil že pri vratih. Smole je zaman poizkušal brati na obrazih.

„Tako se vam vsem svetijo oči kakor podjetnim fantalinom. Ali ste vsi zaljubljeni v to ‚čbelico‘?“

„Vsi,“ je prikimal Prešeren s hudomušnim pogledom v prijateljeve lepe oči.

„Aha! Torej mlada krasotica? Zdaj sem pa res radoveden. Domača hčerka?“

„Popolnoma domača,“ je zopet resno prikimal Prešeren.

Naokrog veselo muzanje. Dobrovoljni Kersnik je izbruhnil v smeh. Zupan je dvignil prst na ustne.

Že se je Kastelic vrnil in položil pred presenečenega Andreja — dve drobni knjižici.

Tišina je zavladala v krogu. Vsem je bilo pri srcu kakor velik praznik...

Smole je čital napis na prvi knjižici:

Krajnska
Zhbeliza
Perve bukvice
1830

Prijel je knjižico in mehko, pobožno sprožil liste med prsti... Poezije! Slovenske poezije! Zbornik slovenskih pesmi pod Kastelčevim uredništvom... Dva zvezka iz dveh zaporednih let... In ko je on, Andrej, odhajal v tujino, je izšla po dolgem presledku skoraj celega desetletja od Vodnikove smrti prva pesem v slovenskem jeziku — Prešernova „Dekelcam“. Zdaj pa — dva zvezka!

Pogledal je po jasnih obrazih naokrog — oči so mu bile vlažne in grlo kakor zadrgnjeno. Eno roko je položil prijatelju Prešernu na laketo, z drugo je molče dvignil kozarec.

„Vivat ‚Zhbeliza‘ in njen oče — Kastelic!“ je zaklical Zupan in trčil s Kastelcem, ki je rahlo zardel.

„Živela!“ so se odzvali vsi naokrog. Še pri drugih mizah so znanci dvignili kozarce.

„Da, da, prijatelj Andrej, Slovani vstajamo —“ je pričel Zupan s hripavim glasom.

„Ssst!“ je opomnil Kastelic in s pogledom namignil proti staremu Kremnitzerju, ki je — kakor že dolgo vrsto let — sedel pri mizi poleg vrat. V nadkomisarjevi družbi je bil gubernijski ekspeditni ravnatelj Pradatsch.

Zupan je strupeno pogledal proti njima in dejal glasno, da je donelo po sobi:

„Njegov oče se je pisal Bradač, on se piše Pradatsch, njegov sin se bo pisal Pradaitsch, njegov vnuk pa Urdeutsch — po naše: Pranemški.“

Tiho hahljanje se je razlezlo po pivnici. Marsikdo je re-negatu privoščil lekcijo. Njegovo temnordeče lice je pričalo, da je razumel Zupanovo izzivanje. Morda bi bil vzrožil, da ga ni Kremnitzer pomirjevalno prijel za roko in pokazal s prstom na čelo, češ: pusti norca!

Medtem je pristopila k Prešernovemu omizju krčmarica, gospa Metka, da pozdravi svojega nekdanjega stalnega gosta Smoleta.

„Gospa Metka — čeprav sem se štiri in pol leta potepal po svetu — glejte: zvest sem vam ostal,“ se je šalil Smole.

„Nikar mu ne verujte, mamka! Takle frajgajst nima nobene vesti. Le ne hodite preveč okrog njega, rajši sedite k meni, ki sem spodoben far!“ je prigovarjal Zupan.

„Danes niste tako lepi, velečastiti, kakor ste bili v nedeljo. Kam pa ste dali novo suknjo?“

„Prevzvišenemu sem jo poslal v avdijenco,“ se je Zupan resno odrezal.

„Haha! Obleko ste poslali —?“

„Seveda. Škof me je poklical, pa sem brž tekkel k njemu, kajpak, saj je moja dolžnost. Kaj morem zato, da sem imel tole „zašpehano“ suknjo na sebi. Nu, Njegova Prevzvišenost se je silno razburila, ko me je zagledala, češ, ali ne vem, kako moram priti v avdijenco. Jaz, ne bodi len, se zasučem molče na peti in tečem domov. Davi sem pa poslal svojo lepo suknjo Prevzvišenemu in mu sporočil: ako ima z obleko govoriti in ne s človekom, naj se kar z mojo lepo suknjo pogovori.“

Vsa pivnica se je tresla od smeha — le policijski uradnik je ostro zapičil potuhnjeni pogled v Zupanove smejoče se oči.

Prešernu, ki je opazil hudi pogled, je legla tesnoba v srce. Sklonil se je k prijatelju Smoletu in mu med gromovitim smehom drugih gostov zagodrnjal na uho:

„Ubogi Zupan! Njegova drznost ga ugonobi. Odposlali so že tožbo na Dunaj. Suspendirati ga hočejo. Opisali so ga kot — norca!“

Smoletov smeh je takoj zamrl.

„Učenega Zupana?“

Prešeren je skomignil z rameni:

„Včasih se obnaša, kakor da bi bil res trčen. Na Wolfa ima posebno piko. Wolf pa je menda sit njegove predrznosti.“

Smole se je zamislil... Zupan je pač res čudak. Hm. Pravijo, da je v njegovi rodbini blaznost... Ampak škof bi moral drugače ravnati s posebnostjo. Z lepa bi ga moral pridobiti, njega, ki je večš tolikim jezikom: hebrejščini, arabščini, latinščini, grščini, ruščini, bolgarščini, srbohrvaščini, nemščini, laščini in francoščini! — njega, ki je s tolikšnim idealizmom na lastne stroške hodil po domovini in nabiral narodno blago: izreke, pesmi, pregovore, jezikovne drobtine — vse iz ljubezni do maternega jezika, do svojega naroda! — njega, ki vedno pridiguje bratstvo med slovanskimi narodi. Poznajo ga Rusi, Hrvati, Srbi, Bolgari in Čehi — domačini pa ga hočejo ugonobiti. Zakaj? Ker Wolf nima smisla za idejo, ki je vzklikla v Zoisovem krogu. Tuj mu je duh, ki je rodil „Zhbelizo“. Ni mu všeč početje okrog nje. Ni mu do tega, da bi svojo duhovščino vzgajal k delu za razvoj „drugega deželnega jezika“... Oj, domovina! Na vseh vplivnejših mestih ljudje nemške krvi, ki nikoli ne bodo imeli srca za „kranjsko“ stvar, za „kranjskega“ človeka!

In vendar — kako je rekel Zupan? — „Slovani vstajamo!“

Smoletu so zažarela bleda lica... Da, že se dvigajo iz največjega naroda sveta možje: Kollar, Šafařík, Čelakovsky, Gaj, Mickiewicz, Puškin — ha! Slovani vstajajo!

Plamen je zagorel v Smoletovih lepih trudnih očeh. Zopet in zopet je pogledal naokrog od obličja do obličja, iz oči v oči. Srečen nasmeh se mu je tresel okrog usten, nekdanj sočnih in zdravih, zdaj stisnjenih od vseh prestanih duševnih in telesnih bolečin.

Zopet so mu prsti prelistavali drobna zvezka... „Slovo od mladosti. — Dr. P.“...

Od mladosti! — Ali se ni tudi on, Smole, že poslovil od mladosti?

„Dni mojih lepša polovica kmalo“...

Smole je vzdihnil. Pogled mu je kakor uročen drsel dalje po vrsticah, preskakoval verze...

„Okusil zgodaj sem tvoj sad, spoznanje!“

O, da. Zgodaj, prežgodaj!

„Ljubezen zvesto najti, kratke sanje!“

Andrej se je zdrznil. Kakor pekoč ogenj so njegovi prsti izpustili drobno knjižico... Sanje — o, stokrat preklete sanje!

Pred njegovimi očmi se je iz dima zazibal obrazek krasotice... Fina Češkova, zdaj žena Fidelisa Trpinca, graščaka na Fužinah.

Smole je stisnil blede roko v pest. Siloma se je otresel privida. Prijel je za knjižico in tlesknil z njima po mizi.

„Gospa Metka! Na čast tema dvema — baterijo zapečatenih!“

Kmalu so pokale buteljke in zvene le čaše.

„Le pijva na korajžo, Čop!“ je Zupan pozval molčечеga Čopa, ki se ni bil dotaknil vina.

Čop je smehljaje se prijel za čašo, trčil in omočil ustne.

„Zakaj — na korajžo? Ali pojdetta na vojno?“ je podražil Smole.

„Na vojno, kakopak! Na črkarsko vojno — haha!“ se je Zupan široko smejal.

„Hm?“

Smoletov pogled je zopet krožil od enega do drugega... Čopove stisnjene obrvi!... Prešernov ironičen posmeh!... Kastelčeva mučna rdečica! In Langusov, Martinakov, Kersnikov in Freyerjev vsevedni smehljaj, pa Crobathovo mežikanje...

„Nu, kaj pa imate, preklete duše! Izkašljajte se že!“ je Smole zaropotal po svoji stari navadi.

„Saj čuješ! Abecedna vojna: tu bohoričica — tam metelčica,“ je pojasnil Crobath.

„Krevljica!“

„Z žabicami!“

„Cirilovske pokveke!“

„Tri pristaše imajo, pa hočejo zagospodovati nam vsem! Knjige izdajajo kar na debelo.“

„In širijo krevlično kugo.“

„Štirje so: Metelko, Zalokar, Potočnik in Zupanov duelant v ,Carinthii', Jože Burger.“

„Torej ste se udarili po vseh pravilih?“

„Kakopak! Zupan je prvi lopnil, v ,Carinthii', še v maju.“

„Aha! Jakon je torej abecedni general!“

„Ne,“ je protestiral Zupan. „Jaz sem le korporal na predstraži. Tu pa je generalni štab“ — je pokazal na Čopa in Prešerna, „— ki pa še ni stopil v akcijo,“ je dostavil z zbadljivim posmehom.

„Mhm! Prve praske med obema sovražnikoma. Kaj pa pravijo drugi? Kopitar, visoki gromovnik? Ali vam še ni poslal svoje strele z Dunaja?“

„Kopitar je z nami,“ se je resno oglasil Čop.

„Le preveč mu ne zaupaj!“ je svaril Zupan. „Predobro ga poznam še iz Zoisovih časov.“

„In bratje na severu: Čelakovský, Dobrovský, Šafařík?“

„Bomo šele videli. Morda nam nasvetujejo svoje črke.“

„In naši rojaki na Štajerskem, Koroškem?“

„Murko izda že prihodnje leto novo slovnico v bohoričici. Slomšek in Jarnik sta tudi za stari črkopis.“

„Ali se ne bojite, da s takšnimi razprtijami skisate med, ki ga je nanosila vaša ,Zhbeliza'?“

„Ničesar se ne bojimo,“ se je oglasil Kastelic, „nekoliko ostre burje vzbudi poslednje zaspance.“

„In gnojne mlake se posušijo,“ je dodal Jaka Zupan.

„Kaj pa ti praviš k temu, France?“ se je Smole obrnil do molčечега prijatelja.

„Jaz?“ se je zganil Prešeren. V očeh mu je vstajal blesk, spodnja ustna se mu je zatresla, nosnice se nekoliko napele in ves zagoreli obraz mu je prešinila hudomušna ironija. Segel je v frak, privlekel iz listnice listek, ga razgrnil in čital razločno in glasno, da so prisluhnili vsi naokrog:

„Al prav se piše kawa ali kafha,
Se šola novočrkarjev srdita
Z ljudmi prepira starega kopita;
Kdo njih pa pravo trdi, to se praša.“

„Oho! Tako torej —!“ ga je prekinil Kastelic.
„Molči, šalobarda!“ je vzrožil Smole in Prešeren je nadaljeval:

„Po pameti je taka sodba naša:
Ak je od kafhe kava boljga žita,
In boljš' obdelana in bolj polita,
Naj se ne piše kasha, ampak kava.“

„Hahaha!“

„Dobro!“

„Dalje!“

„Ak pa po črki boljši jed ne bode
In zavolj črke ne trpi nič škode,
Obhaja taka misel nas Slovence:

Da pravdajo se ti možje znabiti
Za kar so se nekdanji Abderiti
V sloveči pravdi za oslove sence.“

„Hahaha! France, imenitno si jo pogodil! Hahahaha!“ se je grohotal Smole in drugi so mu pomagali.

„Vrag te vzemi!“ je ropotal Jakon, a je vendarle bruhtnil v glasen grohot: „Hohoho!“

„Ampak zakaj nisi —“ je začel Kastelic s kislim obrazom.

„Glej jo, sladko vodko!“ ga je Smole prekinil. „Prej je govoril o burji, zdaj pa še sapice ne prenese!“

„Daj sem!“ je Zupan iztegnil roko za Prešernovim listkom. „Kako je s tisto bolj polito kašo?“ ... Prečital je pesem sam zase še enkrat. „Vrag te vzemi!“ je ponovil, dobrohotno pogledal Prešerna ter porinil listek pred Kastelca: „Na! Tole bo še za tretjo ‚Zhbelizo‘.“

„Za ‚Zhbelizo‘? Ljudje se bodo smejali!“

„Naj se, saj smo se tudi mi,“ se je odrezal Zupan in se z „zašpehanim“ rokavom obrisal pod nosom.

„Za črkarsko pravdo ne bo dobro.“

„To je pa moja skrb.“

„Tako je, vidiš, Miha! Tvoja skrb je ‚Zhbeliza‘ in zanjo je tale sonetek imeniten. Prinese ti najmanj dvajset novih naročnikov,“ je pomežiknil Crobath.

Kastelčev obraz se je zjasnil. Pogledal je po snopičih pred Smoletom in dejal:

„Novih naročnikov? Prav prilegli bi se mi. Tisk je drag in vsi ne plačajo takoj ob prejemu.“

Smole ga je pogledal.

„Haha! Kako diplomatsko me terja!“ Segel je v žep.

„Andrej! Vendar ne misliš —!“ je zardel Kastelic.

„Seveda mislim,“ je Smole smeje položil bankovec predenj. Kastelic mu je molče menjal.

„Zdaj nam pa ti kaj novega povej, Andrej!“ je pozval Crobath.

„Saj res! Kaj si videl, kaj slišal zunaj v svetu?“ je vprašal mirni, tihi Langus.

„Dosti, pa nič posebnega. Pač — lansko leto je med Liverpoolom in Manchesterom stekla prva lokomotiva.“

„To že vemo.“

„Nu, tega pa morda še ne veste, da se je dvignilo v svetu žensko vprašanje?“

„Kaj pa je to?“

„Marička, pojdi v kuhinjo!“ je hčeri zapovedala gospa Metka, ki je zaslutila nespodobnost v Smoletovem odgovoru. Vendar je sama pristopila korak bliže in začela pospravljati posodo po mizi.

„Hahahaha! Hahaha!“ se je režal Smole, da si je moral solze obrisati iz oči. „Marička, čuj, kar tu ostani! Nič ne bo hudega, mamka. Žensko vprašanje —“ je razlagal, „— to se pravi, da ženske zahtevajo svoje pravice.“

„Saj sem vedela! Marička, ven!“ je gospa Metka energično pahnila hčer skozi vrata.

„Pravice? Kakšne pa? Zakonske?“

„Kar vse vprek? Omožene in neomožene?“

„Haha! Zakonite, ne zakonske! Zakonite politične pravice in meščansko enakopravnost.“

Tišina.

„Pojdi no spat!“ se je zadrł Jaka Zupan.

„Nu, zdaj mi pa ne verjamete!“

„Ali misliš zares, ali briješ norce iz nas?“

„Zares. Svobodne ženske poznajo le —“

„A, tako! Pa bi bil takoj povedal, da misliš vlačuge!“

„Vlačuge? Kaj še! Nasprotno: vse časti vredne ženske so to, ki se za moške prav malo brigajo. Emancipiranke jih imenujejo, ker so se otesle vseh dolžnosti in poznajo le pravice.

Zakon smatrajo za najtežjo spono, v katero se svobodna ženska sploh ne ujame. Doseči hočejo povsod iste pravice kakor moške.“

Smole je smehljaje se pogledal drugega za drugim. Nekateri mu sploh niso verjeli, drugi so zmajevali z glavami.

„Mislite si na primer, da nastavijo na liceju profesorico,“ je Andrej tolmačil.

„Ho! Prvi dan jo nesejo študentje iz razreda,“ se je oglasil profesor Martinak.

„Prav gotovo!“ se je nasmehnil njegov kolega Kersnik.

„Kaj pa bi bilo potem, če bi pri nas nastavili škofico namesto škofa?“ je hudomušno vprašal Zupan.

Prešernu so se sumljivo zatresle mišice v obrazu.

„Ves kapitelj se takoj preseli v škofijo,“ je odgovoril namesto Smoleta.

„Haha!“

„Kaj bi pa naš župan, oče Hradecky, rekel, če bi nastavili gospo županjo namesto njega?“ je vprašal Crobath.

„Skrbel bi za naraščanje mestnega prebivalstva,“ je modro odvrnil Prešeren.

„Kako neki?“

„I, kako! Namesto žene bi rodil otroke.“

Po vsej pivnici je zagrmelo.

Čop je pomignil gostilničarki in plačal.

„Ali že greš, Matija? S teboj pojdem, utrujen sem še od vožnje. Plačam!“ je klical Smole.

„Jaz pa sem mislil, da pojdemo skupaj na komisijo,“ je obžaloval Zupan.

„Kakšno komisijo?“

„Komisijo za zatiranje vina.“

„Haha! Kje pa ta posluje?“

„V Gradišču pri Črnem orlu.“

„In vi ste njeni člani?“ je Smole smeje se pogledal naokrog.

„Seveda. Ali pristopiš?“

„Kaj bi ne! Takoj jutri me slovesno inštalirate za novega člana — na moj račun, to se razume. Ali greš z menoj, France?“

Prešeren je pokimal in segel v žep po mošnjiček. Tudi Langus je plačal in vstal. Kmalu nato so stopili prijatelji na

cesto. Langus se je poslovil in urnih korakov odhitel mimo deželnega dvorca navzdol.

„Kako se mu mudi!“ se je Smole ozrl za njim.

„Hm, prijatelj, tudi ti bi pospešil korake, če bi ti srce tako gorelo kakor našemu Langusu,“ se je posmehnil Prešeren.

„A — tako!“ je razumel Smole.

Čop je na svežem zraku globoko zasopel.

„Kaj pa ti vzdihuješ, Matija?“ je vprašal Andrej.

„Požiram sveži zrak. Sem mislil, da mi vinski vzduh glavo raznese.“

„Ali te ljubljanski krokarji še niso vzgojili?“

„Niso in me ne bodo,“ se je nasmehnil Čop.

Smole je pogledal naokrog in dejal s pritajenim glasom:

„Kremnitzerja sem opazil pri vratih. Ali to strašilo še vedno voja za zarotami?“

„Ne boj se, da bi nas izpustil iz oči! Brez policije pri nas ne gre. Celo v privatne družbe se vrivajo vohuni,“ je pojasnil Prešeren. „Pač — Metternichov režim.“

Smole mu je položil roko na komolec. Stopal je počasi, oprt ob palico. Prešeren je s težavo krotil svoj hitri korak poleg njega.

„Kaj pa naši bratje na vzhodu in na severu?“ je čez nekoliko časa vprašal Andrej.

„Hrvati se preklajajo z Madžari, kakor po navadi. Metternich bi rad favoriziral Hrvate, da Madžarom ne zrastejo grebenčki. A Madžari prete z revolucijo. Plačali bodo seveda Hrvati — že zato, ker je Metternichova mlada žena rodom Madžarka.“

„Ha!“

„Na Poljskem je vstaja — to veš?“ je vprašal Čop.

„Vem. Čul sem, da Zamojskemu trda prede. Bajе je prosil, naj Dunaj posreduje pri Rusih, a Metternich je odklonil.“

„Kako bi ne! Metternich še nikdar ni podpiral vstašev. Rusi so baje že zavzeli Varšavo. Kratke so bile osvobodilne sanje Poljakov. Še ustavo, ki jim jo je dal pokojni car Aleksander, so izgubili. Iz Poljske napravijo navadno rusko provinco.“

„Pravijo, da razsaja kolera med rusko armado.“

„Saj jo imamo tudi na Ogrskem. Kakšen strah pa je zaradi tega na Dunaju!“ je pravil Čop, „Schulzu so pisali sorodniki,

da je ves dvor zbežal v Schönbrunn. Metternich in njegova mlada žena imata menda edina še toliko poguma, da se kdaj pokažeta med ljudmi. Egiptski paša mu je poslal baje krasne arabske konje, ki jih knez rad podi po Pratru.“

„Metternich je sploh pogumen mož,“ se je oglasil Prešeren, „že tretjič se je oženil!“

„In od nas treh se še prvič nobeden ni.“

„In se ne bo,“ je pribil France.

„Nu, nikar ne slepomiši! Mama mi je pravila, da imaš nevesto, Gradčanko.“

„Mhm, Kljunovo, svakinjo doktorja Snoja,“ je pritrdil Čop. Prešeren je molčal.

„Kakšna pa je? Lepa?“ se je Smole zanimal.

Prešeren je skomignil z rameni.

„Pravijo,“ je dejal kratko.

„Hm. In kdaj se poročiš?“

„Kadar bom imel toliko, da si ustanovim dom in bom mogel rediti ženo in otroke. Doslej sem pa neplačani praktikant pri kamerni prokuraturi.“

„Mama pravijo, da se Snojevi ponujajo, da napravijo sorodnici balo in vama pomagajo, dokler —“

„Žena mene ne bo nikdar redila!“ je Prešeren odrezal tako ostro, da je Smole umolknil.

To so Snojevi raztrobili... se je Prešeren jezil sam pri sebi. Doktor Snoj, svak gospodične Kljunove, je bil deželno-sodni svetnik v Ljubljani.

Čez nekoliko časa je Andrej dejal:

„Imaš prav, France. Mož, ki ga babnica komandira, ni več mož.“

Tiho, trudno so prišle besede, in Prešeren je razumel prijatelja. Vedel je, da je prav takšna misel razdrla Smoletu srečo.

„Kje pa stanuješ?“

„Pri stricu Jožefu v Rožni ulici.“

„Ali stric ni več na Ježici?“

„Ne. Že dve leti živi v pokoju. Moja sestra Katra mu gospodinji. Obišči nas! Stric te bo vesel.“

„Katra pa ne posebno — hahaha!“ se je Andrej široko zasmejal. „Pridi rajši ti k meni!“

Pred Smoletovo hišo na Dunajski cesti so se poslovili. Prešeren in Čop sta se vrnila. Molče sta stopala mimo vojaške

bolnišnice. Obema je bil Andrej v mislih. Le kako se je mogel tako uničiti — zaradi lepe ženske!

„Če bi bil delaven človek, bi ga ne bilo strlo,“ se je Čop oglasil iz svojih misli.

„Ali misliš, da so delavni ljudje ljubezni nedostopni?“

„Tega ne mislim. Človek je človek. A človek, ki ljubi delo, takšno krizo še najlaže preboli. Laže vsekakor nego brezdelen sanjač, kakršen je Andrej.“

„Morda imaš v splošnem prav. A jaz —“

„Nu, prav ti si kot umetnik v tem pogledu dobro zavarovan, kajti čustva lahko izlivaš naravnost v svoja dela in jim s tem odlomiš že najostrejšo ost.“

„Motiš se. Pesnikovanje mi še nikdar ni pomagalo v notranjih bojih. Jaz moram ono, kar me duši, prej preboleti, potem šele zavalovi v meni doživljaju primeren ritem, potem šele morem spraviti svoj doživljaj v gotovo umetniško formo.“

„Zato, ker se tvoje umetnine uklanjajo vedno gotovemu sistemu. Obnavljaš v sebi čustva, da moreš ustvarjati. Tvoja muza je pač retrospektivna. Pa že to, da razglabljaš in iščeš v sebi z namenom, da notranje reflekse pravilno dojmeš, že to odburi vsem duševnim pretresljajem ostrino.“

„Dokler me doživljaj neposredno pretresa, ne mislim na njegovo uporabo; ljubim, sovražim, kolnem, vzdihujem. Delam šele takrat, ko si vse mirno ogledam, čeprav v subjektivni luči.“

Čop je prikimal.

„Takrat poiščeš za pripravljeno vsebino primerno formo. In tako je prav, ker oboje mora harmonirati. Zato pa je treba mirnega duha, hladnega razuma in dosti znanja. Arhitektonika je pač rokodelska stran poezije, kakor ima vsaka umetnost svojo rokodelsko stran.“

„Hm, že. Ampak včasih se mi zdi, da bi mi prišle iz duše bolj sveže, strastnejše, silovitejše umetnine, če bi jih ne mrcvaril toliko po vseh pravilih poetike.“

„Morda bi bile strastnejše, bolj neposredne, bolj v srce segajoče. Pozabljaš pa, da si kot umetnik poklican pokazati vso krasoto in prožnost svoje umetniške materije — jezika. In — skoraj bi rekel, da je to glede na našo revno mlado literaturo in glede na ogroženi položaj našega maternega jezika tvoja glavna naloga.“

„Vem.“

„Jezik prilagoditi tonu umetnine — to se ti čudovito posreči, v tem ti ni nihče kos.“

Prešeren je molčal.

Čez nekoliko časa Čop:

„Veš, kaj bi nam moral še pokazati? ... Slovensko tragedijo.“

„In snov?“

„Vzemi jo iz slovenske zgodovine, kar ti pač prija; vse-kakor nekaj domačega.“

„Nekoliko sem že razmišljal o tem. Pa je naša zgodovina glede tega revna.“

„Ne revnejša od drugih. A raziskana je še premalo. Več Valvasorjev nam manjka, ki bi brskali po arhivih za domačo preteklostjo. Bogve koliko slovenskih tragedij se skriva v srednjem veku. Ali misliš, da so naši pradedi svojo samostojnost kar meni nič, tebi nič vrgli tujcem k nogam? Koliko nasilja, vstaj, koliko junakov, koliko žrtev! Seveda — kronisti so bili tujci in mi vemo o onih bojih prav malo, imen pa skoraj nič.“

Prešeren mu je pritrdil z molkom. Na oglu pred „Maličem“ sta se ustavila.

„Šel bi še na črno kavo. Ali greš z menoj?“ je vprašal France.

„Ne. Naravnost domov pojdem. Minca me čaka, ker nisem vzel vežnega ključa. Lahko noč!“ Čop je odšel po Nunski ulici proti Gradišču, kjer je stanoval v bližini deželnega dvorca.

Prešeren pa je stopal po Slonovi ulici navzdol. Razmišljal je o Čopu, da prežene težke misli na Andreja. Čop je res dobra, plemenita duša. Koliko se je že ubijal z delom, s poučevanjem tujih jezikov, z raznimi inštrukcijami, da je mogel vzdrževati brata Janeza skozi toliko let njegovega študiranja! Tudi drugi brat, Simon, je nekaj časa študiral na Matijeve stroške. In sestro Minco je dal učiti šivati, kuhati in drugih gospodinskih del in plačeval zanjeto leto za letom drage denarce, da mu dekle zdaj more gospodinjiti. Podpiral je tudi sorodnika Golmajerja v njegovih študijskih letih. Za vse skrbi, se žrtvuje zanje, le nase in na svojo srečo ne misli. Če si včasih privoščijo zanimivo knjigo za svoje obširne študije ali krajše potovanje v počitnicah — to je vse ...

V takih mislih je Prešeren došel do Špitalskega mostu. S kratkim pogledom se je ozrl proti Gledališki ulici in se spom-

nil: Tam v hiši, nekoliko v kot umaknjeni, spi dekletce — Julija Primčeva. Lepe modre oči zaprte. Dolge trepalnice leže na rožnatih licih. Usteca vzbočena kakor v poljub. Okrog glavice mehki zlati lasje na beli blazini...

„Bedak!“ se je iztreznil Prešeren, se zasukal in nadaljeval pot čez most. Čemu mu pride na misel hči ošabne kramarice? Kaj mu mar! Ljubljana ima dovolj lepih deklet. Skoraj ne mine dan, da bi ne postopal za katero izmed njih. Če bi vedela njegova Gradčanka!... Nu, zakaj bi ne ubral koraka za takšnole prijetno mlado stvarco? Zale nožice brzijo pred njim. Vsa vzravnana, važno in ponosno stopica mala osebeca. In, če se slučajno okrene, zadene zasledovalca smešno nemilosten blisk iz lepih oči.

„Dohtar, ti jezični dohtar!
Kaj postopaš ti za mano?...”

so mu zabrnili v duši verzi, ki jih je nekoč zložil na takšnole kratkokrilko.

Potem so mu misli preskočile:

Jezični dohtar? On, neplačani praktikant kamerne prokurature?... Da, gospod prokurator pl. Scheuchenstuel, o tem se vam še ne sanja!... Ali morda vendarle že slutite, da vam uidem? Radoveden sem, kakšen obraz napravi, ko mu, po preteku mojega za izpit dovoljenega dopusta, predložim prošnjo za izstop iz državne službe. Ha! Ne boš me vodil za nos, stari! Že vem, kako znaš stopiti na prste in doseči, kar hočeš — če res hočeš. Tvoja „najtoplejša priporočila“ mi ne bodo metala peska v oči. Ko sem prvič stal poleg tvojega sina — v šoli — nu, nič ne rečem, če so profoksi njemu dali, kar bi po človeških pravicah šlo meni. A drugič — v službi — bi se mi lahko oddolžil za krivico — že vem, kako znaš pritisniti na pravo kljuko... Nu, še bolj prav. Advokat postanem. Saj ne vem, kaj mi je bilo, da sem silil v državno službo, ko pa moj strupeni jezik ni za tisto lakajsko ozračje...

Tako je razmišljal korakajoč po nočno samotnem Glavnem in Starem trgu proti domu. Na kavarno je pozabil. V duši so mu vstajali upi... Advokat, zmožen, dober advokat — o, to je že lepa eksistenca! Gotovo lepša, svobodnejša in donosnejša od one državnega uradnika... Ustanoviti si bo mogel lep topel dom, zasnil si bo zalo dekle — o, potem ne bo nihče

več vihal nosu nad siromašnim doktorjem ... Vsaka mati mu rada izroči hčerko.

„Kaj bi to!“ je jezno zamahnil. „Saj imam svojo ‚Gradčanko‘!“

Kljunova! Zastavno, samozavestno dekle. Spoznal jo je, ko je bival poleti pri stricu Francu, župniku na Goričici; v bližini so bili na počitnicah Snojevi s Kljunovo. ... Hm! Takrat se je začelo. In zdaj si dopisujeta. Prav za prav — piše največ ona, on ji odgovarja bolj poredko. Že od nekdaj ni rad pisal pisma ... „Hm! Že nekaj tednov sem ji zopet dolžan odgovor ... Nu, jo že potolažim ...“

„V srce mi padla iskra je ognjena.“

Leta 1833.

Na velikonočno soboto proti deseti uri zjutraj, ko se je France Prešeren odpravljal z doma, je stopil v njegovo sobo stari stric Jožef Prešeren. Starček, sključen od svojih osmih križev, se je s tresočo se roko trdo opiral ob palico in se z drsajočim korakom bližal pranečaku, ki si je pred ogledalom ovijal široko črno bidermajersko kravato.

„Ali si danes prost, France?“

„Da, stric.“

„Tako, tako. Mhm. Oh, če bi me noge še hotele nesti, bi šel s teboj. Vsak kristjan pojde božji grob molit, le jaz, betežen starec, se ne upam iti več iz hiše. Je že božja volja takšna. V katero cerkev pa pojdeš?“

Zdrava rdečica na polnih Francetovih licih se je še poglobila. Prav za prav. ... hm, niti mislil ni na to, da hodijo tega dne ljudje v cerkev. Namenjen je bil na izprehod v Trnovo. Tam v skrbno gojenih krakovskih in trnovskih vrtovih se v zgodnji pomladi sučejo med gredami brhka krakovska in trnovska dekleta ... hm, Donatljeva Marička ni napačen deklič ...

„V Trnovo pojdem, stric,“ je odvrnil in z ljubeznivim nasmehom zakril zadrego, vesel, da ga je starčevo vprašanje obvarovalo pregreška, ki bi dobrega starega duhovnika gotovo bolel. Še bolj pa bi mu ga štela v zlo pobožna ali — kakor

je France trdil — „tercijalska“ Katra. ... Torej k trnovskemu božjemu grobu!

Starec je zadovoljno prikimal:

„V Trnovo? Prav. Sem mislil, da pojdeš v šentjakobsko cerkev, ker nam stoji tako blizu. Nu, pa pojdi v trnovsko, če ti je bolj všeč. Saj Boga lahko moliš v eni kakor drugi. Meni pa bo Bog odpustil, če ga bom molil doma. Lansko leto še nisem imel tako težkih nog, o, lansko leto ...“

In brbral je o tem, kako je bilo, ko se mu „noge še niso tresle“. France je smejočih se oči poslušal starca, si pripel iglo v kravato in oblekel telovnik. Stopil je k nočni omarici in vtaknil v žep svojo lepo zlato uro, dar moravskega grofa, kateremu je nekoč inštruiral sina.

„Saj je pomlad tu, stric. Ko bo solnce toplejše, si pregrejete ude, pa vas popeljem zopet na izprehod,“ je tolažil starca.

Starec se je nasmehnil ... Ej, France, dobri moj fant, saj sam sebi ne verjameš!

„Oh, ne vem, če bo kaj z izprehodom. Starost je bolezen, ki je tudi sonce ne prežene. Osem križev, dragi fant, to ni da bi na soncu skopnelo, hihi! Hihih!“

„Krepak ste še, stric, krepak,“ je vztrajal France.

V starčevem izsušenem obrazu so se zasmejale gubice. Z ljubeznijo in tihim ponosom je opazoval ljubljenca, ki si je oblekel frak in z mehko ščetko skrbno pogladil cilinder.

„Z Bogom, stric!“

„Bog s teboj, moj fant!“

Ko so se vrata zaprla za pranečakom, je starček s težavo zakrevsal k oknu in v kalnih starih očeh se je zablestela solza, ko je gledal za Francetom, ki je mimo šentjakobske cerkve s svojim drobnim korakom hitel proti Trnovem.

„Zlata duša je moj France, zlata duša ... Bog ga blagoslovi! Bog mu daj srečo! Iz najhujšega se je zdaj že izkopal. Sodniški izpit je napravil lansko leto v Celovcu, nu, sicer ne s prav dobrim uspehom — preveč se je zanašal na svojo brihtno glavo, ker je doslej vse izpite z odliko opravil, nu, da — pa je vendarle hitro dobil službo pri advokatu. Nu, samo da ima plačo, da se lahko sam preživlja. Zdaj bo že nekako, četudi bi mene ne bilo več ... Plača je sicer majhna, pa morda dobi France premožno nevesto. Kljunovo je pustil. Ali je vetr-

njak? Ne, moj France ni lahkomiseln. On že ve, kaj je prav...

Neomajna je bila starčeva vera v ljubljena.

Nekaj minut pozneje je stopal Prešeren za Gradaščico proti trnovski cerkvi, zidani v preprostem renesančnem slogu, z dvema majhnima stolpoma, ki sta bila krita z nizkima piramidastima strehama. Svetišče je bilo le petnajst metrov dolgo in dvanajst in pol metra široko, torej majhno, da je moglo iti vanje komaj tri sto ljudi. O postanku cerkvice je krakovski ribič Donatelj vedel povedati pravljico, po kateri je stala nekoč na tem mestu lipa, pod njo pa se je prikazovala lučka, ki je pobožna srca vnela za zidavo svetišča.

Prešeren se je za trenutek ustavil pred cerkvijo, kjer so otroci znašali na kup velikonočno „grmado“. Med smehom in krikom so dečaki razbijali po starih zabojih in drugi ropotiji, da je grmelo daleč naokrog. S tiho melanholijo se je Prešeren spomnil srečnih dni svoje prve mladosti, ko je pred rodinsko farno cerkvijo tudi on udrihal po deskah, da je grmelo tja v Vrbo do domače hiše, kjer je treskanje poslušala njegova mati in mislila na svojega ljubljénčka.

Z mislijo na ljubljeno mater je vstopil med drugimi verniki v cerkev.

„Trnovo! kraj nesrečnega imena;
Tam meni je biló gorje rojéno
Od dveh očesov čistega plamena.“

Sprejela ga je razsvetljena cerkvena s preprostimi lesenimi oltarji in majhnim korom, o katerem so govorili, da se bo zdaj-zdaj podrl, če ga ne podpro s stebri. Verniki so se pehali pod njim in zrinili Prešerna proti božjemu grobu. Previdno se je izpulil iz gneče in se ustavil ob oltarju sv. Mihaela. Potem se je ozrl na glavni oltar z Metzingerjevo sliko sv. Janeza Krstnika, trnovskega patrona. Obžaloval je, da je bila slika zaradi velikonočnega običaja zagrnjena. Bila je ena najlepših ljubljanskih oltarnih slik.

Pogled se je Prešernu ustavil pod sliko, na križu, zagrnjenem z vijolično krpo... Ali ni prišel v cerkev, da moli, kakor je tega dne običaj med kristjani. Moli? Koliko let že ni „molil“, to se pravi: ni mehanično blebetal besed, ki so jih za razgovor z Bogom sestavili drugi. Če se je on razgovarjal z

Večnim Praduhom, ga ni prosil za malenkostne dobrote, za prednosti na račun drugih ljudi, za nemogoče čudeže in izjemne milosti. Ne, njegov duh je bil dovolj zrel, da s takšnimi naivnimi prošnjami ni poniževal Boga in njegove strahotno veličastne stvaritve, ki ji reven človeški duh ne vidi ciljev. Prešernova molitev je bila le ponižna obljava: Nikoli ne pozabim, da me je izmed vseh nešteti milijonov Tvojih zamislekov ustvaril najvišji: Bodi človek... Človek hočem biti, vselej človek!... Koliko je ljudi na svetu, a malokateri med njimi je človek. Iz temnih dni živalskega divjastva si vodil in vodiš človeštvo do najvišjega cilja — človečanstva. Nekoč ga človeštvo doseže. Tvoja velika misel bo vtelešena. Čisto človečanstvo zavlada med ljudmi, višek vsega življenjskega razvoja na zemlji. In potem?... Kam pojde razvoj potem?... Vem, da si, ker moja misel ne najde drugega izhoda kakor Tebe samega, Večni Praduh!“

S to molitvijo v srcu se je okrenil, da odide.

Tedaj se je zdrznil. Izpod kora je stopila dvojica deklet. Prva — Wurschpavrova Marička — ni bila kdovekak lepo dekle, vsaj ne toliko, da bi vlekla poglede nase. Toda za njo se je zasvetil v luči obraz:

Ko je stopila v cerkev razsvetljeno,
V srcé mi padla iskra je ognjéna,
Ki vgasnit' se ne dá z močjo nobéno.

Julija Primčeva!

Velike svetlomodne oči so s pogledom nedolžnega otroka za trenutek zagorele v njegove, Prešernove. Njih „čisti plamen“ ga je zadel kakor blisk. Poet se je ustavil in strmel za dekletom, ki je s svojo sestrično pokleknilo v klop in v pobožni molitvi povsilo plavolaso glavico. Pozabil je, da je hotel oditi. Ostal je, dokler se dekleti nista dvignili. S čudovito silo ga je vleklo, da je obrnil korak za njima. Njegov pogled se je nepremično upiral v nežno, gibčno Julijino postavico. Kakor uročen je stopal za njo iz cerkve.

Ali se mu ni režal izza dekletovega širokega krila — Kupido?... Da, v srcu je čutil, bil je oni Kupido, ki mu je pred tremi leti pel:

Kupido, ti in tvoja lepa starka
Ne bóta dalje me za nos vodila!

In vendar sta ga zopet vodila! Za drobno, komaj šestnajstletno Julijo je drobil korake skoraj triintridesetletni Prešeren, oni, ki je trdil o sebi, da mu „okamenelo je srce preživo“. Stopal je — po svoji navadi z nogo drsaje — za dekletom; stopal je po cesti s plahutajočim frakom, s cilindrom v roki in z vihrajočimi dolgimi lasmi. Široko zagorelo obličje mu je pokrivala zdrava rdečica. Lepe oči so žarele v nenavadnem ognju.

Dasi je Julijo poznal že kot otroka, vendar se mu je zdelo, da jo vidi prvič. Vse na njej se mu je zdelo mično in lepo, da ni mogel odtrgati pogleda od nje. Svilen „šuta“, ki ji je pokrivala glavico, mu je napol zakrivala njen obraz, kadar se je Julija v pogovoru obrnila k sestrični. Vendar je poet za trenutek ali dva zagledal okroglo bradico z rožnato poltjo, nežno ukrivljeni nos in rdeče vzbočene ustne. Želel si je le, da bi se ozrla in bi še enkrat občutil plamen iz njenih lepih oči.

A ponosna, dobro vzgojena Julija se ni okrenila.

„Ran mojih bo spomin in tvoje hvale.“

Leta 1834.

V februarju proti večeru. V licejski knjižnici v drugem nadstropju licejskega poslopja je še gorela luč. Skriptor Kastelic in sluga Kosmač sta že davno želela „Lahko noč!“ in odšla, njun šef, knjižničar Čop, pa je še vedno sedel pri mizi, zatopljen v knjigo. V sobi duh po starih knjigah, ki so stale v visokih policah naokrog po stenah. V peči so bobneli plameni. Na Čopovi pisalni mizi je utripala petrolejka in risala po prostoru prijetne zelenkaste sence.

Čop se je od časa do časa z velikimi modrimi očmi zazrl v luč, za trenutek pogledal v polmrak proti nezastrtemu oknu, prisluhnil, če so v globinah poslopja zašklepetala vrata, in se zopet sklonil nad knjigo. Včasih mu je pogled splaval po polnih, lepo urejenih policah, po pultu z novimi katalogi... Red v knjižnici — njegovo delo! Novi katalogi — njegovo delo! In knjižnica se širi. Skoraj polovico nadstropja že zavzemajo

njene dvorane in še bo treba misliti na nove prostore. Izpopolnil se je posebno oddelek slovenskih knjig — tudi to je bilo njegovo delo. In vendar: v njem je vstajal občutek nestrpnosti, nepokoja, nedomačnosti. Saj je bila vsa knjižnica kljub temu le majhna, skromna zbirka proti drugim velikanskim knjižnicam, ki jih je že videl. Manjka ji tega, manjka onega. Iščeš v njej med poljsko literaturo — povsod vrzeli! Iščeš ruskih knjig — skoraj nič! Angleške — istotako! In v drugih jezikih? Vse nepopolno, omejeno. Povsod naleti duh na ograje. Saj ni mogoče delati! Če človek obvlada devetnajst jezikov, hoče svoje znanje tudi uživati, izkoristiti v neizhojenih potih in dognanjih, ne le prežvekovati, kar je že kot študent zaužil! Da bi ga vsaj predstavili na Dunaj! Tam, da, tam je delo! Tu pa je vse šele v povojih. In ljudje! Tam se v širokem razmahu krešejo veliki duhovi, zbrani po univerzah in drugih znanstvenih zavodih. Tu — mrtvilo. Prešeren in — konec. Ali je čudno, da je njega, Čopa, vleklo v veliki svet?

Zdajci se je učenjak zdrznil in se okrenil. Pred vrati kratko drsanje, trkanje. Vstopil je France Prešeren.

V Čopovem srcu je toplo zavalovilo.

„Nu?“

Prešeren je pokimal.

„Vse v redu.“

Odložil je cylinder, si odpel suknjo in sedel na stol poleg Čopove mize. Oči so mu žarele v čudnem ognju. Lepe ustne so se mu napele v nasmehu. Segel je v suknjo in položil pred prijatelja zganjeno polo finejšega potiskanega papirja.

„Tu ga imaš. Jutri izide kot priloga k „Illyrisches Blatt“ — seveda ne na takšnem papirju.“

Čop je prijel za polo.

„Sonetni venec!“ je zamrmral z božajočim glasom in s pogledom preletel nekaj vrstic; saj je poznal pesnitev. Potem se je molče ozrl v prijatelja Franceta. Razumela sta se brez besedi. France je živo čutil toplo prijateljevo veselje nad umetnino in njegov ponos, nekakšen mentorski ponos — saj je v poetovem uspehu ležalo mnogo prijateljeve večletne vzpodbude in premnogo dragocenih nasvetov glede tehnike, zgradbe, zunanje oblike. Čop je globoko razumel žarenje v lepih Prešerenovih očeh: poet se je zavedal, da se je dvignil visoko, visoko

nad vse svoje rojake, čutil je bližino one žareče luči, ki oživlja vsemirje, čutil je bližino Praduha.

Visoka pesem! Pesem nesmrtné lepote, pesem, ki prinese poetu nesmrtno slavo. Meglen spomin iz detinskih dni je prešinil poeta: dvanajstletni deček je s knjigo v roki sedel za carinarnico na Bregu, v travi poleg njega capinček France Pacenk. Oster Pacenkov tlesk z rokami je splasil golobe na strehi. Vsa jata se je dvignila in letela, letela. Sedli so na streho Zoisove hiše, le eden se je dvignil više in više, dokler ga niso dosegli žarki zahajajočega solnca, dokler ni ves zažarel v solnčni svetlobi — on sam, visoko nad vsemi drugimi, ki so ostali spodaj v senci. Deček Prešeren je gledal za njim in vroča želja je vstala v njem, da se tudi on dvigne k solncu.

Ali se mu, možu-poetu, želja izpolni? Pač se je dvigal v visokem poletu, a leden hlad iz vsemirja mu je stresal dušo. Kdaj ga objame žarka luč? Koliko borbe za njim in koliko še pred njim!

Čop se je zopet ozrl na polo pred seboj. Pa mu je šinila senca preko širokega čela, preko njegovega karakterističnega trioglatega obraza, bežna senca; a Prešernov ostri pogled je jasno čital v prijateljevem obličju.

„Hm. Kaj ti ni prav?“

„Začetni verz v tretjem sonetu,“ je Čop odgovoril z običajno mentorsko odkritosrčnostjo. „Poslušaj: Imele vse so v srci svoje kale.“

„Mhm — vse so v srci svoje. Pretrdo sikam.“

„Res, verz se ne glasi dovolj mehko, da bi harmonično objel mehko misel, kako so rožice pognale iz srca svoje kali. Kali, veš, ne kale!“

Prešeren je prikimal, vzel beležnico iz žepa in svinčnik v roko ter si napisal napako. Molče je potem zrl na prijatelja, ki je čital dalje:

„Ji usta so se razodeti bale
Ljubezen, ah! brez upanja opore —

ah! ni slovenski vzklik. Oh, pravimo, ne ah. In takšen vzklik zakriva vselej luknjo v verzu.“

Preletel je prihodnji sonet in obrnil list.

Molče je Prešeren čakal.

Čez nekoliko časa je Čop zmajal z glavo:

„Poslušaj: Ur jih meglenih so morale sile. Trdo, ali ne? In: morale sile.“

„Imaš prav.“

Čop je čital dalje in zopet obrnil list. Naposled je pogledal prijatelja.

„Malenkostne napake. Nekoliko ga še opiliš, preden ga drugič izdaš. Sicer pa je tvoj „Sonetni venec“ umetnina, kakršnih je malo v svetovni literaturi.“

Prešernovo obličje se je razvedrilo. Nikdar ni hlastal po priznanju drugih. Saj je vedel, da ga njegovi sodobniki po večini niti ne razumejo. Le Čopova pohvala ali graja mu je segla globoko v dušo, kajti Čopov veliki duh je stopal vstric njegovega in mu kazal nova pota v kraljestvu lepe besede. Karkoli je Čop našel lepega v svetovni literaturi — na vse je opozoril prijatelja pesnika, skupaj sta razčlenila in pretehtala tujo umetnino ter se dokopala do njenih arhitektonskih skrivnosti. Pogovori s prijateljem so bili za Prešerna visoka šola pesniške umetnosti. Nihče na svetu ni tako verno spremljal pesnikovega duševnega poleta, kakor prijatelj Čop.

Prijateljeve zveste oči so govorile poetu: Le pogum! Izmed vseh si odbran, izmed vseh določen. Vekove pred teboj, vekove za teboj naš rod ni imel in ne bo imel tebi enakega. Le dalje! Kvišku! Vedno dalje!

Prešernove oči pa so vpraševale: A človek, prijatelj Matija? Kaj bi z možem človekom, ki mi zastavlja pot, me vleče navzdol, zahteva sreče, ki se je drži zemlja, sveža pomladno dišeča zemlja? Kako misliš o njegovi pravici do toplega življenja?

„Ali si pripravljen?“ je Čop vprašal namesto odgovora na prijateljeva vprašanja.

— — — Pripravljen? Da, že vem: krik in vik naših nasprotnikov in ščuvanje iz zavisti in jeza iz ozkosrčnosti — vse je mogoče. Da, pripravljen sem ... je odgovoril blisk v Prešernovih očeh. On sam pa je le skomignil z rameni in molčal.

„Visoka pesem!“ so tiho izpregovorile drobne Čopove ustne. Globoke gube med obrvmi so se mu poravnale in nasmehnil se je: „Prijatelj, ali se ne boš kesal? Jutri bo zabučalo po Ljubljani.“

„In zagrmelo in treskalo!“ je Prešeren dodal z ironičnim posmehom in v očeh se mu je utrnil kljubovalen blisk: „Ha! Na cenzorjevem mestu bi ne hotel biti.“

„Tudi jaz ne. Najmanj, kar se more staremu Veselu zgoditi, je pošten nos zaradi površnosti. Pa tudi na tvojem mestu bi ne bil rad.“

„Ali misliš zaradi nje?“

„Zaradi nje in drugih. Dekle bo užaljeno.“

„Če ji posvetim umetnino!“

„Dobro veš, da vsak ne zna ceniti prave vrednosti tvojih umotvorov. Tvoja poezija jim je previsoka. Saj vendar poznaš vso ozkosrčno zaplotniško ljubljansko družbo! In še celo krog Primčevih znancev. Kranjci, ki jim je slovenščina le jezik njihovih hlapcev in dekel. Kako bi cenili slovensko umetnino!“

„Malo mi je mar!“ je poet trmasto vztrajal in tiho se mu je utrgalo iz srca: „Ona me bo nekoč razumela — da bi le ne bilo prepozno!“

„France! Ali ne čutiš, da je že prepozno? Saj vendar veš, da stara Primčevka očitno protežira Jožefa Scheuchenstuela!“

„Vem. Ampak dokler Julija ni njegova —“

„— imaš še upanje?“ se je Čop nasmehnil. Z neizmerno ljubeznijo in dobrohotnostjo je pogledal prijatelju v oči in počasi zmajal z glavo. Zatrl je v sebi vse, kar bi mu mogel še reči. Čemu? Ljubezen je gluha za vse nasvete.

„Ali že greš?“

„Moram se še preobleči za kazino,“ se je dvignil Prešeren. „Ali prideš?“

„Ne vem. Nič me ne mika.“

„Le pridi, le. Saj dobiš tam vse najine znance. Morda pride tudi kanonik Andrej Gollmajer in se pogovorita zaradi cenzure četrte ‚Zhbelize‘. Razloži mu, da so vse Kopitarjeve sekature le njegova umazana revanža za ono, kar je moral od nas požreti kot vitez Metelkove krevljice; najbolj pa ga je zbolel Čelakovskega slavospev mojim pesnitvam. Gollmajer je poštenjak, ampak — moralist. Prepričan sem, da nam črta vse ljubavne pesmi kot nemoralne. Kot duhovnik in v dostojanstvu gimnazijskega podravnatelja bo še celo smatral za svojo dolžnost, zatreti vse, kar nas spominja na to, da imamo kri v žilah. Ali si bil pri guvernerju?“

„Bil.“

„In?“

Čop se je nasmehnil.

„Naš dunajski gromovnik bo pihal od jeze. Schmidburg mi je obljubil, da Sedlnitzkemu natanko razloži Kopitarjeve nagibe za njegovo zlobno oceno ‚Zhbelize‘. Če me slutnje ne varajo, se pripravlja klafterski nos našemu ‚kopitnemu možu‘, kakor ga Janez imenuje.“

Janez, Čopov brat, je bil tega leta — seveda zopet ob Matijevi podpori — odšel na Dunaj, da nadaljuje v Milanu začeti visokošolski študij.

„Nos Kopitarju ne bo škodoval. On in ljubljanski Pavšek sta kriva, da ‚Zhbeliza‘ že leto dni polega po raznih pisalnih mizah in še vedno ni izšla. Torej prideš v kazino? Andrej se je pripeljal sinoči z Dolenjskega in pride tudi na ples.“

„Plesat?“

„Oh, kako bi! Saj veš, da je ves bolan. Danes se mi je zdel še prav posebno čuden, ves mrzliččen. Mislim, da se pripravlja na svidenje s —“

Kratko trkanje. Vstopil je gospod simpatičnega širokega koščenega obraza, Čopove starosti — fužinski graščak Fidelis Trpinc. Bil je nekdanji Čopov sošolec.

„Luč s tvojega okna me je zvalila — dober večer, gospoda!“

„Dober večer!“

„V kazino?“ je vprašal Prešeren.

„Seveda. Ženo sem poslal k njenim staršem, da se napravi za ples. In ti, Čop? Ali ne greš?“

„Ko bi imel lepo spremljevalko, kakor jo boš imel ti, bi šel prav rad.“

Trpinc je z zadovoljnim nasmehom kvitiral slavospev svoji lepi ženi in vrnil:

„Saj tudi ti ne boš brez lepe družbe. Kdaj pa se poročiš?“

„O!“ je zamahnil Čop, „imam še čas. Saj me nobena ne mara.“

„Nič se ne izvijaj! Se že širi glas po deželi...“ Umolknil je, ko je opazil Čopov temni obraz in Prešernov migljaj. „Da ne pozabim. Ali prideš v nedeljo popoldne k nam in ostaneš pri večerji? Povabim še Langusove in Schulza.“

„Prav rad.“

„Ali smem tudi nate računati, doktor?“

„Oprosti! Dogovoril sem se že s Smoletom, da pojdem v nedeljo jutraj z njim na Dolenjsko, na njegov gradič Prežek. Seveda le, če mi dovoli moj šef dva dneva dopusta.“

Lahna senca je ob Smoletovem imenu šinila preko Trpinčevega obraza.

„Čul sem, da izstopiš iz Baumgartenove pisarne,“ je dejal in se trudil, da zatre ono, kar mu je za trenutek vzburkalo dušo.

„Da, čez teden dni pojdem h Crobathu.“

Knjižnična vrata so se po lahnem trkanju tiho odprla in bolehavi obrazek Čopove sestre Mince se je prikazal med vrati. Plaho je pozdravila.

„Večerja!“ je potem zašepetala proti bratu in brž spet odbežala. Zunaj so zašklepetala vrata Čopovega stanovanja, ležečega v istem nadstropju, poleg knjižnice.

Prešeren je prijel za cilinder.

Trpinc se mu je pridružil:

„Grem s teboj. Na svidenje, Čop! V nedeljo po kosilu pošljem voz pote in po Schulza. Langus pride že dopoldne, ker slika mojo ženo.“

„Na svidenje! Schulza dobiš gotovo še v kabinetu.“

„Hvala!“

Prešeren in Trpinc sta odšla po hodniku do Schulzovega kabineta.

Schulza sta dobila še sredi mladine; pet dijakov se je gnetlo okrog mize, pri kateri je sedel matematik in kazal fantom uporabo premakljivega računalja, ki ga je bil sam izumel za račune višje matematike. Schulz je bil izmed onih redkih profesorjev, ki sebe niso smatrali za dijakovo „šibo božjo“, za strah in trepet vzbujajočo avtoriteto, temveč so se zavedali, da prejemajo svoj kruh zato, da so mladini potrpežljivi in razumni pomočniki pri učenju in vodniki po vseh potih njihove izobrazbe.

„Strašno ste pridni, gospod profesor!“ ga je Trpinc pozdravil.

Ko je vstopil še Prešeren, so se dijaki spogledali, drug drugega dregnili s komolci in si pošepetali: „Prešeren!“ Vseh oči so visele na zagorelem pesnikovem obličju. Poznali so ga že iz „Zhbelize“, ki jim jo je Čop posojeval.

In ko sta gospoda po kratkem razgovoru s profesorjem odšla, je bila matematika pozabljena in vsi križem so brbljali o možu, ki je bil tej mladi generaciji bližji nego svoji lastni. Čeprav ga mlade duše niso vselej razumele, so vsaj slutile njegovo veličino. Profesor Schulz jih je smehljalje se poslušal in v iskrenem razumevanju mladih src je pospravil svoje račune.

Trpinc pa je vprašal, ko sta s Prešernom šla mimo stolnice:

„Kaj je prav za prav s Čopom in vdovo pl. Höffern? Ali se ne poročita?“

„Njeni sorodniki intrigirajo,“ je Prešeren kratko pojasnil.

„Aha! Njen brat Friderik Baraga je sila pobožen mož. Gotovo mu Čopova svobodomiselnost ni všeč. Poznam ga. Moj sošolec je bil in Čopov.“

„On ne brani. Saj ga ni tu. Zdaj je misijonar v Ameriki. A drugi! Pač ne vedo, k d o je Čop.“

Trpinc je molče prikimal.

Potem je od strani pogledal Prešerna. Rad bi ga bil vprašal glede Smoleta, nekdanjega zaročenca svoje žene; če se tudi on udeleži plesa? A beseda mu ni hotela iz ust, dasi ga je pekla negotovost in zla slutnja. Zdelo mu je, da bi mladi doktor takoj uganil njegov strah in — molčal je. Srce mu je nemirno bilo.

Ko bi preprečil ženino srečanje s Smoletom? Izgovoril bi se, da mu ni dobro in pregovoril ženo, da se vrneta domov. Nesmiselno! S tem bi ji priznal, da še vedno ni ugasnila v njem ljubosumnost, priznal bi ji svoj strah pred fantomom, ki ga je strašil vsa leta, odkar je bila lepa, a hladna Fina Češkova njegova žena. Bila bi užaljena zaradi njegovega nezaupanja. Že jutri bi zvedela, da je bil Smole na kazinski prireditvi. Sicer pa, morda je prav tako, morda se že v prihodnjih urah pretrga nejasnost, ki mu zakriva notranjost njegove žene.

Težko mu je bilo v duši, ko se je pred Češkovo hišo na Glavnem trgu poslovil od Prešerna. Težke so mu bile noge, ko je stopal navzgor po stopnicah. Odpel si je kožuh in si z robcem obrisal potno čelo, preden je potegnil za zvonec tasto-vega stanovanja.

Prešeren pa je hitel po Starem trgu. Oči so mu žarele. Danes pade kocka! Sonetni venec mu Julijino srce odpre — ali pa mu ga odmakne za vedno... Koliko časa že, kar jo je kakor svetnico častil in molil v svojih pesmih! V njem je od

PREŠEREN IN SMOLE

dne do dne rastlo čudovito čustvo, v katerega nekoč ni hotel verovati, ki ga je zaman iskal od ljubice do ljubice.

„Že so prevzetne misli mi vstajale,
da mal', al nič ljubezen ne opravi
pri temu, ki se trdno v bran ji stavi.“

Tako je pel nekoč v bežni zaljubljenosti, tako bi mogel peti zdaj iz globine srca.

Zgrabilo mu je dušo, zgrabilo telo, da mu je deklica stala noč in dan pred očmi, da je tekal — on, triintridesetletni mož — za njo kakor petošolec za svojo prvo ljubeznijo! Kolikokrat je predirjal ljubljanske ulice s sladkim upanjem v srcu, da zagleda njo, vso nežno, milo in jasno kakor žarek jutranjega solnca.

In če jo je srečal in je dvignila k njemu pogled, če so zasijale velike modre zvezde v njegove oči — kako ga je izpreletelo!

„Pogleda njenga vžival sem sladkosti,
dokler, da je srce dobilo rano,
ki peče noč in dan me brez hladila,
ki ni dobiti ji nikjer zdravila.“ — —

Sam ni vedel, kako je pritekel pred svoje stanovanje v Rožni ulici, v hiši za šentjakobsko cerkvijo. Jemal je kar po dve stopnici, ko je zdirjal v prvo nadstropje.

„Katra! Brž! Moje lakaste čevlje!“ je planil v kuhinjo.

„Oh! Saj ne gori voda!“

„Ampak srce, Katra, srce!“ je prišepetala nečakinji majhna drobna ženica, sedeča v kotu za mizo.

„Glej, glej! Tetka Lenčica!“ ji je Prešeren stisnil roko. „Pa v takšni zimi pridete v Ljubljano!“

Tetka Lenčica je bila gospodinja pri svojem bratu, župniku Jakobu Prešernu na Šmarni gori.

„Zimi? Saj letos sploh ni bilo zime. Do svečnice nismo imeli ne dežja ne snega. Vsak dan sedimo pred cerkvijo na soncu kakor spomladi. Le pridi, boš videl. Tu pri vas v večni ljubljanski megli je pa bolj pusto in mrzlo. Že dolgo te ni bilo k nam.“

„Pridem eno prihodnjih nedelj. Smo se s Crobathom in Azulo že dogovorili. In stric Jakob je zdrav?“

„Zdrav, kajpak. Le dolgčas mu je včasih, ko ni nikogar k nam.“

„France! Tu so čevlji,“ je Katra zaklicala iz bratove sobe, „ali boš v kuhinji večerjal?“

„Le sem daj! Se bova še s tetko kaj pomenila.“

Katra je nekaj zagodrnjala in prišla zopet v kuhinjo. Brkljala je po štedilniku in postavila pred brata dišečo pečenko s kislim zeljem.

„Teta so koline prinesli.“

„Kadar koline zaduham, mi je žal, da nisem postal fajmošter,“ je Prešeren poredno pomežiknil teti.

„Hihi! France! Še zmeraj si takšen šaljivec.“

„Saj bi ti tudi sicer ne bilo škodovalo, če bi bil mater ubogal in postal duhoven,“ je zajedljivo pripomnila Katra.

„Pusti ga, Katra, pusti! Je že božja volja tako,“ se je na sobnem pragu pojavil stari stric Jožef.

„Seveda! Vi mu dajete že od nekdaj potuho, saj je vaš miljenček. Zato pa je takšen, da ga bo pri živem telesu —“

„— hudič odnesu!“ je France ironično končal. „Tercijalke bodo pa gloriozo zapele.“

Medtem ko se je blagi duhovnik trudil, da potolaži razjarjeno jezično Katro, je France brž zmetal še nekaj grižljajev vase in vstal. Sestri ni več odgovarjal. Navadil se je že njene jezikavosti.

„Ješč pa res nisi,“ je dejala teta.

France je že skočil v svojo sobo, da se preobleče. Čuli so ga, kako je hodil sem in tja, čofotal po vodi, odpiral in zapiral predale. Pogovor v kuhinji je tekel o Francetovi službi, o Prešernovem domu „Ribičevini“ v Vrbi, kjer je bila poročena Francetova sestra Mina, in o Francetovem bratu Juriju, ki je že drugo leto služboval kot kaplan na Koroškem.

Naposled je prišel France iz svoje sobe. Na obeh straneh brade sta mu štrlela konca snežnobelega ovratnika nad vratom, povitim z belo muselinasto kravato. Izpod svetlega cilindra so mu valovili skrbno počesani dolgi temnorjavi lasje. Svilenomehki in rahlokodrasti so obrobljali njegov zagoreli, že nekoliko široki, vendar moško rezani obraz.

Želel je lahko noč in odšel.

„Zal mož je France,“ je rekla tetka Lenčica, zaljubljeno gledaje za njim.

„Redi se,“ je suho opomnila Katra, „kadar bo starejši, bo debel. In da bi ne nosil tako dolgih las! Kje vidite moža s tako dolgimi lasmi!“

„Lepe lase ima,“ je zamišljeno dejala drobna ženica.

Stric Jožef je s starimi očmi smehljaše zrl na vrata, za katerimi je bil izginil ljubljeneec, rekel pa ni ničesar.

Ob isti uri je v Gledališki ulici, v Primčevi hiši, stala domača hčerka edinka Julija v svoji bogato opremljeni sobici pred ogledalom in si zatikala dve bledorožnati vrtnici v svetlo, z velikim glavnikom visoko pripeto kito. Po vratu sta ji visela dva dolga kodra.

Pri mizi pod svetilko je sedelo enajstletno preprosto oblečeno dekletce s pletenjem v rokah. A ni delala. Roke so počivale v naročju. Iz lepega temnopoltega obrazka so velike črne oči strmele polne občudovanja na Julijo, na vrtnici, ki sta bili prav tako nežnorožnati kakor Julijin obraz.

„Kako ste lepi!“ je vzdihnil otrok.

Julijine svetlomodre oči so se v ogledalu ujele s cigansko črnimi otrokovimi. Nasmehnila se je in ozrla.

„Ali ti ugajam, Ana?“ In hudomušno je pristavila: „Greš z menoj na ples?“

Ana Jelovškova, mala rejenka Primčeve gospe, je resno odkimala.

„Saj še nisem šestnajst let stara. Tudi ne znam plesati.“

„O, to se hitro naučiš. Nu, dajva!“

Prijela je malo Ano in se smeje zavrtela z njo po parketu. Široka Julijina krinolina iz nežnega belega tula, vezenega z rožnordečimi bidermajerskimi venčki, se je zazibala na vitkem Julijinem telescu.

„Hopsasa — hopsasa — tralala — tralala!“ je Julija štela v razposajeni volji. Klopek z Anino prejico je veselo poskakoval za njima, nit pa se je ovijala okrog dolgih čikastih hlačic, ki so otroku segale do gležnjev in jih dokolensko krilo po bidermajerski modi ni pokrivalo.

„Moje pletenje! Gospodična, moje pletenje!“ je klicala Ana.

„Julie! Bist du toll? Du zerdrückst ja deine Toilette!“

Kakor bi treščilo vanje, sta deklici odreveneli — na vratih je stala stroga gospa Primčeva. Z uničujočim pogledom na malo brinetko je dostavila pol slovenski, pol nemški, kakor je bila slaba razvada Ljubljancank:

„In plešeš mit diesem Schmutzfink!“

Rjavi otrokov obrazek je zažarel od užaljenosti in togotno so se zaiskrile črne oči:

„Nisem Schmutzfink! Saj nisem umazana!“

„Tiho! Kako se drzneš zopet ugovarjati! Marš v kot! Dokler ne prosiš odpuščanja, ne dobiš večerje.“

Gospa je odšumela iz sobe, za njo Julija s pomilovalnim pogledom na otroka. Mala Ana pa ni dvignila oči. Stala je v kotu med omaro in oknom, obrazek ves trmast in teman. Čula je, kako so se zunaj zaprla vrata jedilnice, čula je kuharico Lenčko, ki je tekala z jedjo iz kuhinje v jedilnico, toda Ana se ni ganila iz kota.

Kmalu se je Julija vrnila.

„Ana, pojdi h gospe in prosi jo odpuščanja!“ je dobrohotno opomnila otroka.

Ana je molče stresla z glavico. Z velikimi očmi je resno gledala iz polteme in z belimi zobmi grizla trak, ki ji je visel spredaj od tesno pod vratom zapetega ovrtnika.

Julija si je ovila svilen čipkast šal okrog glave in nataknila dolge rokavice, ki so ji pokrile bele lakti skoraj do komolcev. Potem je vzela iz omare širok, s kožuhovino podložen plašč in si ga previdno ogrnila, da bi ne zmečkala balonastih rokavcev, ki so ji viseli od golih ramen.

„Bist du fertig?“ je gospa odprla vrata in pogledala v hčerino sobo.

„Takoj, mama!“

Prijela je za pahljačo. Še en pogled v ogledalo: Čudovito so žarele velike modre oči. Lica sveže rožnata, ustne vzbočene, nosek nekoliko orlovski upognjen. Saj obrazek ni bil rezljan po vseh lepotnih pravilih, a bil je mlad in nežen in poln miline, pa tudi čistega deklškega ponosa.

Z očitnim zadovoljstvom je mati ob napol priprtih vratih motrila hčerko. „Dovolj je lepa. Kar ji lepote manjka, odtehtajo moji denarci,“ je bila misel bogate, še vedno lepe gospe.

„Pojdi, Ana! Ugasnila bom luč,“ je Julija opomnila.

Dekletce se ni ganilo.

„Ven!“ je kriknila gospa Primčeva.

Trmoglavka je zbežala mimo nje in, ne da bi se ozrla, je tekla proti koncu hodnika naravnost v spalnico.

„Rajša pojde lačna spat, nego da bi se uklonila. Strašna trma! Le kaj mi je bilo, da sem si tega otroka nakopala na glavo! Das hab' ich jetzt von meiner Güte,“ se je gospa jezila proti hčeri, ko sta spodaj sedli v kočijo in razprostrli široki krinolini. „Kako fletkan otročiček je bila pred leti, ko sem jo vzela za svojo! Mislila sem, da mi bo le v veselje in mi nekoč s pridnostjo in zvestobo povrne, was sie Gutes bei mir genossen. Zdaj pa je postala solch ein trotziger, unartiger Fratz.“

Julija ni odgovorila. Že premnogokrat je slabo naletela, če je malo Ano zagovarjala. Mati je bila z rejenko pač pretrda. Dekletce pa ni moglo razumeti razlike med seboj in domačo hčerjo. Čutilo se je zapostavljeno, čutilo je polovičarsko stališče rejenke v hiši kot krivico. Kako bi otrok razumel, da je hotela gospa v njej vzgojiti le nekakšnega boljšega posla, oporo in družico sebi in hčeri. Pridobiti si je hotela s hvaležnostjo navezano zvesto hišno skrbnico, ki bi živela nekoč le interesom svoje dobrotnice.

Ampak — Ana je temperament! Saj je mnogo dobrega v njej: odkritosrčnost, pridnost, spretnost. A tudi mnogo slabega kaže njen značaj: trmo, silno jezavost in izrazito sebičnost. To pa so bile lastnosti, ki otroka nikakor niso mogle približati gospejinim ciljem.

Julija je z dobroto in prijaznostjo poizkušala na otroku popraviti, kar se je popraviti dalo. A kaj, ko je mati vse sproti podirala s pretirano strogostjo in neizprosno natančnostjo! ...

Julija se je sklonila k oknu. Kočija je prehitela nekaj znancev. S plakata, visečega na gledališču, se je zasvetil napis:

„Quäcker und Tänzerin.“

Naznanilo gledališke igre za prihodnji dan.

Voz je zavil s Kongresnega trga mimo deželnega dvorca v Gosposko ulico.

Julijine misli so splavale drugam. Sama sebe je zasačila na vprašanju, polnem čudno sladkega nemira: Ali pride tudi o n?

Kdo? Jozef von Scheuchenstuel, ki ji ga je mati — to je Julija predobro čutila — določila za moža? Oh, ne. Jozef pač pride, kakor vedno. Kjer ona, tam on. To se razume. Ampak — doktor Prešeren! Čudni človek, ki s priprtimi očmi strmi

ves večer vanjo, ki jo draži zdaj s to, zdaj z ono rečjo, kadar koli se pridruži krogu njenih čestilcev, ki objavlja čudovito lepe pesmi, o katerih vsi trdijo, da so zložene na njo, na Julijo... „Ali — ali me res ljubi, kakor zatrjuje v svojih pesmih? Mama se jezi zaradi njih. A meni — ugajajo. Če bi mama vedela, da jih vselej izrežem iz časopisa, preden ga vržem v peč! In kaj šele, če bi našla celo zbirko izrezkov v globini moje omare!“

Že se je voz ustavil, saj je kazina ob onem času imela prostore prav blizu Julijinega doma v nekdanj Zoisovi, zdaj pa Lepušičevi hiši v Gosposki ulici. Prostori sicer niso bili bog ve kako primerni, zato se je novi odbor že nekaj dogovarjal, da zida kazina lastno hišo na oglu onkraj Zvezde. Nu, vsekakor se je onega večera odbor potrudil, da kazinske prostore na moč slavnostno okraši in razsveti.

V garderobi je bilo polno ljudi. Pri vhodu v dvorano je stala gruča mladih gospodov. Smeh in veselo razpoloženje je bilo med njimi. Baš jim je Baumgartenov koncipijent Prešeren povedal zasoljeno anekdoto, ko se je pri vhodu zasvetil oblak belega tula z rožnatimi bidermajerskimi venčki vezenega — Julija Primčeva.

Za trenutek je Prešernu zastal dih, a že se je obvladal in mirno priklonil. Ošabno je odzdravila gospa Primčeva, njena hčerka pa resno in ponosno kakor vedno. Vendar se je v njenih modrih očeh užgala hudomušna misel: Je že tu!

Gospa Primčeva se je pridružila skupini starejših dam in gospodov, Julijo pa so obstopili gospodje s prošnjami za ples. Prepustila jim je svojo plesno karto, ki je bila kmalu s podpisi počekšana.

Dve sestri, dvajsetletna Marija in osem let starejša Julijana von Scheuchenstuelovi sta prišli mimo.

„Pridi potem k nam, Julie! Tamle smo,“ sta pokazali s pogledom.

„Pridem,“ se je nasmehnila Julija in se obrnila k doktorju Prešernu, ki se je priklonil pred njo.

„Ali vas smem tudi jaz prositi za ples, gospodična Primčeva?“

„Ne vem, če so mi še katerega pustili. O, pač, a samo še zadnjega.“

„In prav tega sem si želel.“

„Zakaj, gospod doktor?“

„Oh, še vprašate, gospica!“ se je vmešal doktor Jurij Hladnig, praktikant kamernе prokurateure. „Prepričan sem, da si naš doktor poet shrani pod steklo vsak par rokavic, ki je bil tako srečen, da se Vas je smel dotakniti. Zato za vami noče plesati z nobeno damo več.“

Julija se je nekoliko v zadregi nasmehnila nerahločutni opazki. Prešeren pa je ironično pripomnil:

„Naš doktor praktikant govori neslanosti. Rokavice pod steklo! Za moje skromne razmere predraga sentimentalnost. Takšno bi si mogel privoščiti le doktor Hladnig, ki edini med nami uživa dohodke iz dveh služb.“

„Hahaha!“ so se zasmajali vsi naokrog, najbolj Hladnig sam; saj je imel res dvojno službo, a nobena mu ni donášala niti krajcarja: bil je neplačani praktikant kamernе prokurateure in pred dvema letoma si je še pridobil advokaturu, na njeno prakso pa je začasno resigniral in ostal rajši v neplačani službi, upajoč, da kmalu napreduje.

Še Julija se je od srca zasmejala in požugala Prešernu:

„Doktor! Vi imate res hudoben jezik! Ne hotela bi se vam zameriti.“

„A jaz sem se vam že dostikrat, ali ne?“

„Vi meni? S čim neki?“

Pogledala ga je s hladnim nasmehom. Prešeren jo je le molče motril. Potem je vprašal:

„Ali res še niste bili nikdar jezni name? Mislim — zaradi mojih pesmi?“

„Zakaj naj bi bila jezna na vaše pesmi? Smejala pa sem se jim že dostikrat.“

Pogledala ga je — sicer z nasmehom — a v njenih očeh je čital ponosno svarilo: Čuvaj se!

V Prešernovih priprtih očeh se je zasvetil oster blisk... Ali sem ji za Gašperčka? Ali so ji moje pesmi, ali ji je moja ljubezen le za — smeh?

Zamrmral je:

„Danes mi je prijatelj prerokoval, da boste jutri močno jezni name.“

„Ali ste zopet zagrešili sonet?“

„Ne samo enega — cel venec,“ ji je odvrnil z upornim posmehom.

„O!“

„Ali jih imaš s seboj?“ je vprašal Ludovik vitez Azula, tovariš mladega Scheuchenstuela in Prešernov sošolec.

„Kar sem z njimi!“ je vzkliknil za njegovim hrbtom muzejski kustos Freyer.

Avskultant Jožef Vesel, ki je bil tudi tovariš Azule in Scheuchenstuela, pa se je šalil:

„Tu smo trije od kriminala: pokorščina ali ječa, gospod doktor!“

„Tej okolici pesnitev res ni primerna,“ se je poet odločno branil.

Morda bi bili še silili vanj, da ga ni rešil iz zadrege Jozef von Scheuchenstuel, ki je pristopil, ponudil Juliji roko in jo odvedel v svojo družbo. Prešernu in avskultantu Veselu, ki sta stopila k drugim vratom, pa se je pridružil Veselov oče, gubernijski svetnik Janez Vesel. Prijazno je odzdravil mlademu doktorju in pokimal svojemu sinu.

„Nu, gospod doktor, naj vam kot cenzor prvi častitam! Krasna pesnitev, vaš ‚Sonetni venec‘. Le nekoliko previsoka je preprostemu Kranjcu. In, ne zamerite, premalo patriotična. Potem pa: preveč neženinirano požete o ljubezni. Saj veste —“

Trpká ironija se je zatresla okrog Prešernovih lepih usten ob kritiki starega konservativca.

„O, vem: Sauglockenläuten!“

Ob tej besedi, ki je z njo zelotski Pavšek ocenil Prešernove pesnitve, je stari Vesel zardel in jecljal:

„Ne, ne. Tako — tako rigorozen nisem.“

Potegnil je Prešerna v stran in zagodrnjal: „Prav za prav sem riskiral imeniten nos, ko sem vašemu ‚Sonetnemu vencu‘ pritisnil cenzorski imprimatur, kajti to že vrabci čivkajo po Ljubljani, komu so vaše ljubezenske poslanice namenjene.“

Starec je mežikaje pogledal proti drugemu koncu dvorane, kjer je Julija Primčeva pozdravljala svojo družbo.

„Ampak, ker nikjer ne imenujete imena, vam nihče ne more do živega. In meni kot cenzorju tudi ne. Hehe!“

Prešeren ga je le nemo pogledal. Ko bi Vesel vedel! Korektni gubernijski svetnik Vesel! Skoraj bi se bil Prešernu zasmilil. A France se je spomnil, da je to oni Vesel, ki se je brez usmiljenja pripravljal, da po večmesečni preiskavi zavije vrat prismuknjenemu Jakonu Zupanu. Poeta je minilo mehko so-

čutje in ironičen posmeh je kazal njegovo misel: Pošten nos mu ne bo škodoval, vladnemu podrepniku, ki nima srca za rojaka-čudaka in učenjaka.

Kazinski prostori so se polnili. Ob vratih je sprejemalo goste društveno načelnštvo: kazinski ravnatelj dvorni svetnik grof Welsperg-Raitenau, njegov namestnik policijski ravnatelj Leopold Sicard in nekaj odbornikov.

V kotu nasproti vhoda se je zbrala večja družba dam in gospodov: agilni zdravnik doktor Lipič, skromni profesor Martinak, tihi slikar Langus s svojo ljubljeno ženo Ano, mladi advokat doktor Blaž Crobath z ženo Poljakinjo, dobričina profesor Kersnik s hčerko, licejski knjižničar Matija Čop, tiskar Jožef Blaznik, graščaka Jožef Rudež iz Ribnice in Fidelis Trpinc s Fužin pri Ljubljani ter več duhovnikov. Po večini so opazovali prihajajoče goste, nekateri pa so bili za-
topljeni v svoje razgovore.

Čop je pravil stolnemu kaplanu Fistru in gimnazijskemu prefektu, sivolasemu Hladniku, o cenzurnih težavah „Zhbelize“. Rudež in Trpinc sta hvalila vsak svojega lovskega psa. Nato jima je prešel pogovor na nove gospodarske stroje, ki si jih je Trpinc naročil in na vodno silo, ki jo je uspešno izkoriščal v industrijske namene. Tovarna za usnje v Kranju — — velika trgovina z deželnimi pridelki v Ljubljani — — velikanski mlini na Fužinah — — eksport čez Trst — — papirnica v Vevčah — — papirnica v Medvodah — — tovarna za olje — — tovarna za volnene odeje v Vodmatu — — veliki jez pri Medvodah — — vmes reja novih pasem goveje živine — — umetni gnoj — — takšne in podobne besede so zvenele iz njunega razgovora, ko je Rudež izpraševal najpodjetnejšega kranjskega moža o njegovem delu in velikopoteznih načrtih.

Poleg Fidelisa je stal, na stol oprt, lep mož, temnorjavih las, zdravo zagorele polti in temnomodrih velikih oči: Fidelisov bratranec doktor Janez Trpinc, distriktni zdravnik iz Kamnika. Gospodarski razgovor ga ni kdo ve kaj zanimal. Zagledal se je v nasprotni kot dvorane, kjer je med svojo družbo sedelo nežno dekle, rožnatega obraza, v glavi dve bledorožnati vrtnici, vitko telo odeto v bel oblak z rožnatimi venčki vezanega tula... Čigavo je dekle? Prekrasne svetlo-modre oči ima.

Gospa Fina Trpinčeva je zamišljeno sedela na blazinjaku blizu vrat in navidez poslušala možev razgovor. V resnici pa se je borila s silnim nemirom, ki ji je polnil dušo: iz sosednje sobe, kjer so pri bifeju zveneli kozarci, je čula včasih med govorjenjem in smehom — njegov glas, glas Andreja Smoleta. A najsi je divjal v njej vihar ljubezni, kesanja, gnusa ali sramote — njen obraz je ostal miren, hladno lep kakor vedno.

Gneča pri vходу se je razgrnila. Vstopil je knežji škof Anton Alojzij Wolf, za njim pa stolni prošt Luka Burger in nekaj kanonikov: Praprotnik, Jurij Zupan, Grizoni. Škof — eleganten kakor vedno — je kavalirsko prijazno pozdravljal družbo, govoril s tem in onim nekaj besedi in si izbral prostor v družbi Scheuchenstuelovih, Welspergovih in Primčevih. V tisti kot je nameril svoj korak tudi protektor kazinske prireditve ekselenca guverner Josip Kamilo baron Schmidburg. Župan Janez Hradezky, splošno spoštovan mož, se mu je prišel poklonit in trop višjih in nižjih uradnikov je v spoštljivi razdalji obkrožal velmože in jim dvorjani.

Po vsestranskem pozdravljanju je guverner pristopil k družbi, zbrani okrog škofa:

„Ali se smem pridružiti vašemu veselemu krogu, prevzvišenost?“

„V čast nam bo, ekselenca. Ampak naša družba hodi pravkar nevarna pota: v duhu se vozimo z železnico.“

„Glej, glej! Moderna družba. Kam pa se peljete?“ se je guverner prilagodil šaljivemu škofovemu tonu.

„Na Dunaj smo namenjeni,“ je odgovoril prokurator Scheuchenstuel.

„Aha! Iz Ljubljane čez Gradec na Dunaj? Ne bila bi slaba proga. Edino prava zveza Dunaja s Trstom. Sem že mislil na to, da se moramo potegniti za to traso, kadar začnemo tudi v Avstriji graditi železnice. Toda, gospoda, Semmering! Kaj pa pravite k njemu?“

„O, v serpentinah zaplešemo po njem in smo na vrhu. Na drugo stran pojde kar samo navzdol, naravnost do Dunaja.“

„Haha! Na Ringu se pa ustavimo,“ se je smejal guverner.

„In gremo v najlepšo slaščičarno, ali ne, gospodična Julija?“ je podražil Wolf.

„Oh, ne, prevzvišenost! Jaz bi napravila zadnjo postajo rajši v Pratru.“

„In se zavrtela na vrtiljaku, vrtavka!“ ji je škof požugal. Kmalu po guvernerjevem prihodu so se plesalci razlili po plesni dvorani. Guverner sam je s soprogo društvenega ravnatelja, grofico Welspergovo, otvoril ples.

Večer je potekal kakor vsi kazinski plesi: vsak se je potrudil, da se pokaže od svoje najboljše strani in vsi udeležniki so se z večjo ali manjšo spretnostjo kretali po vseh pravih stroge etikete, kar je dalo prireditvi bolj oficijelno lesen značaj. Godba. Žlobudranje gostov. Iz sosednje sobe trkanje kozarcev in glasnejše govorjenje, včasih celo — vkljub skrbno varovani etiketi — glasen prisrčen smeh. Povsod so se med temnimi fraki bleščale svetle toalete ljubljanskih deklet in gospa. Visoke, z rožami, glavniki in dragulji okrašene frizure. Gola ramena, globoki dekolteji, tenki, v pasu preščipnjeni životi in neznansko široke bidermajerske krinoline, ki so se že nekaj let razvijale prav bujno, in dosegle že skoraj obseg, ki so ga imele ob času rokokoja.

Prešeren ni plesal. Že nekaj časa je čutil, posebno pri hitrejših okroglih plesih, neprijeten pritisk na srce, zato se je tem plesom raje izognil. Stal je pri vratih in opazoval vrvenje po dvorana. Od obraza do obraza je šel njegov pogled, prodiral ljudem v duše, blodil po sedanojsti in se izgubljal v bodočnost.

Ali se niso kazale v zbrani družbi tri skupine? Čeprav ni bilo med njimi vidnih prepadov, čeprav so vsi prijazno občevali drug z drugim, vendar:

Tamle škof in guverner in prokurator in policijski ravnatelj — vladajoča sila, germanska kri.

A tam za steno v drugi sobi — protisila: Smole, Zupan, Kersnik. Majhna in nič nevarna protisila? O, zajemala je iz narodovih globin, iz onih skrivnostnih praglobin, iz katerih je od časa do časa prihajalo bobnenje kakor glas pretečega hudournika. Na dan je prihajal zgolj čist studenec: slovenska beseda, v globinah pa je pritajeno valovila — slovanska zavest.

In močje okrog vlade so včasih s plašnimi očmi gledali na žrelo, iz katerega je curljal studenec. V zli slutnji so postavljali med seboj in žrelom jez ponižnih hlapcev, kakor: svetnika Vesela, praktikanta Hladniga, revizorja Pavška in še vse druge, ki se niti zavedali niso, da opravljajo navadno hlapčevsko delo. To je bila večina slovanskih in germaniziranih slovanskih inteligentov, ki so se potapljali v hlapčevski vda-

nosti do gospodujočih tujcev in metali kamenje v studenec, ki je vrel iz rodne slovanske zemlje.

Studenec pa si je že delal pot — ne čez jez, ne, to je bila naloga onega, kar je včasih grozeče bobnelo v globinah — delal si je pot med nametanim kamenjem, pod jezom. Delal si je pot, izpodjedal jez, razmakal, pripravljajl zemljo. Ker pride dan, ko se prasila dvigne iz globin, udari ob jez in ga razruši.

„Pride dan. In moja pesem mu pripravljajl pot.“

Takšne misli so rojile mlademu Prešernu po glavi. Sredi vsega vrvenja se je čutil samega.

Mimo njega je ob Azulovi roki prišla gospa Trpinčeva in se, utrujena od plesa, spustila v naslonjač poleg svojega moža in Čopa. S hladnim nasmeškom se je zahvalila plesalcu, ki se je vrnil v dvorano. Prešeren je premotril njen hladno lepi obraz ... Kdo ve, kaj je zakrival dozdeven mir na njem? Srečna ni — je sodil poet. Morda se v trdem trpljenju bori s seboj. Uboga lepa žena! Še mlado dekle, je — kot pokorna dobro vzgojena hčerka — moralo premagati svoj obup nad razdorom z ljubljnim zaročencem, Smoletom. Z večnimi očitki in neprestano grajo sta ji bila oče in mati odgnala lahkoživega trmastega Andreja. Kmalu nato sta dekletu, ki je napelo ves ponos, da je skrilo svoj obup, predstavila drugega ženina, dobrega, potrpežljivega, povsod spoštovanega Fidelisa Trpinca. Njemu je postala tovarišica, bolj tovarišica kakor žena. Razumno in vztrajno je stala poleg moža ob vseh njegovih velikopoteznih podjetjih: tvornicah ter velekmetskih in veletrgovskih obratih. „Moj tajnik in poslovodja!“ jo je soprog v šali predstavljal znancem ... In kaj je gnalo to izredno žensko k udejstvovanju, s kakršnim se je mogla ponašati v tistih časih malokatera ženska na svetu? Ali je ni gonil le strah ... strah, da bi mož ne terjajl tistega, kar si je pridržajla v najskritejšem kotičku svojega srca ... Smole! Še vedno ji je v srcu — je ugotovil France, ko je srečajl njen nemiren pogled ob zvoku Andrejevega glasu iz sosedne sobe ...

Prešeren se je obrnil in se zopet zagledajl med plesoče pare v dvorani. S pogledom je poiskajl Julijo in ves zamaknjen sledil njenim gracioznim gibom.

Proti jutru zadnji ples — kotiljon. France Prešeren se je priklonil pred Julijo Primčevo in ji podajl prekrasen šopek

bledorožnatih vrtnic, prav takšnih, kakršne so bledele v Julijinih svetlih laseh. Na zlati vrvici je visel od šopka, ovitega po bidermajerski šegi s čipkastim papirjem, okroglo zvit rumenkast papir.

„Kaj pa je to?“ ga je z rahlo nevoljo začudena vprašala, ko je položila konce prstov na njegovo laket in stopila z njim v vrsto plesalcev.

„Rože.“

„Papir mislim,“ je dvignila šopek.

„Tisto so pa rožice z vrta moje poezije,“ se je norčeval Prešeren.

„Sonetni venec?“

„Da.“

Pogledal jo je. Na njegovih ustnah se je zatresel običajen ironičen posmeh, ko se je sklonil in zamrmral:

„Ko ga boste prečitali, bom najbolj srečen ali pa najbolj nesrečen človek na svetu.“

Držal je njeno pahljačo in šopek, medtem ko mu je pripenjala na frak svoj kotiljonski red. Njene vzbočene ustne so se zveržile v zasmehu:

„Poetu je nesreča plodonosnejša in primernejša od sreče,“ je dejala s porednim bleskom v lepih očeh. „Saj pravijo, da so dandanes raztrgane duše moderne.“

Njegove oči so tako jezno zagorele, da je brž povedila pogled.

„To ste lepo povedali,“ je odvrnil suho.

Ni dvignila pogleda. Nekaj težkega ji je leglo v srce, nekaj kakor — slaba vest. Dvignila je obrvi in vzbočene ustne so se ji še bolj našobile. Do konca plesa nista več govorila razen nekaj brezpomembnih besedi, kadar sta se po ovinkih in zapletljajih kotiljona zopet snidla. V Julijinem pogledu je bil zgolj — led. Le skrivaj je včasih ošinila poeta s hudomušnim pogledom.

Prešernu se je stiskalo srce. Bilo mu je, kakor bi poslednjikrat držal svojo srečo v rokah. Kaj, le kaj naj stori, da mu je drugi ne iztrgajo? In jutri — jutri se odloči! Ali se bo dekle zavedalo, kaj ji je poklonil? Ali bo spoznalo, kdo je oni, ki ji polaga ljubezen k nogam?

Zaman so njegove sanjavo priprte oči iskale odgovora v njenem rožnatem obrazku. Vse živčevje mu je stresala mrzlica

strahu, dvoma in pričakovanja. Hladen Julijin pogled mu je trgal dušo. Naposled, ko je bil ples končan, jo je odvedel na njen prostor. Z globokim poklonom se je odtrgal od nje in odvihral iz dvorane.

„Hoj! France!“ je Smole klical za njim, ko je prijatelj pridrevil skozi bife.

„Pusti ga, saj veš, da je zaljubljen!“ je branil doktor Jaka Zupan. V novem fraku, obrit in počesan kakor malokdaj, je sedel poleg Andreja ter mu glasno in na široko pripovedoval o poteku disciplinarne preiskave, ki so mu jo obesili „škof Wolf in drugi osli, ki ne prenesejo resnice“. Vmes je pridno praznil kozarček in strupeno pogledoval na odprta vrata, v drugo sobo, kjer je sedel njegov predstojnik in sovražnik, ljubljanski škof.

Andrej ga ni dosti poslušal. Oči že nekoliko krvave, je strmel pred se in godrnjal:

„Le kam ga je neslo tako zgodaj!“

„Saj ti pravim, da ni nič z njim. Zaljubljen je.“

Smole pa je kričal, da so se od vseh strani ozirali nanj:

„Zaljubljen, ha! Zato ne vidi nič, ne sliši nič, kakor divji petelin, kadar poje svoji ljubici. Haha! O, baba! Baba je hudič! Jakon, mene poglej, pa vidiš, kaj babe napravijo iz človeka!“

S tresočo se roko je prijel za poln kozarec, ga zvrnil v grlo in treščil ob mizo.

Njegovo razgrajanje se je čulo do garderobe, kjer je Fidelis Terpinc pomagal svoji lepi ženi obleči kožuh. Vsa bleda je bila Fina in lepe ustne je bolestno stiskala. Pogled je povešala, kajti oči so ji bile vlažne. Brž se je obrnila po stopnicah navzdol. Ne, njen dobri mož ne sme videti solze v njenem očesu in nihče ne na svetu. Bila je poslednja solza na grobu njene ljubezni. Poslednja, pa grenka in težka.

Solza je vendarle z vso težo legla Terpincu v srce, kajti le predobro jo je bil opazil, dasi tega ni izdal z nobeno besedo, z nobenim pogledom ne takrat in pozneje nikoli... A bilo mu je, kakor da je nekaj umrlo v njem...

„Ali res neseš rokavice pod steklo?“ je v garderobi Hladnig podražil Prešerna.

Poet mu ni odgovoril in ga ni pogledal. Molče je oblekel suknjo in si pokril cilinder.

Hladnig, ki je stanoval na Starem trgu, se mu je pridružil.

Ko sta stopala po Gosposki ulici, je Prešeren izpregovoril:
„Nu, večni praktikant, kako se ti godi?“

„Ne bom več dolgo ‚večni‘. Naš stari mi je zaupal, da še letos, in sicer prav kmalu, napredujem za adjunkta.“

Naš stari — to je bil prokurator Scheuchenstuel. Prešeren je od strani pogledal tovariša.

„In advokatura?“

„Nanjo resigniram za vedno.“

„Človek! In to mi šele zdaj poveš!“

„Zato sem šel s teboj,“ ga je bledi doktor Hladnig mirno pogledal in zakašljaj. „Zdaj mi pa stori dobroto in ne teci tako, kakor bi gorelo za nama!“

Prešeren je ukrotil svoj hitri korak. V njem je toplo zalovilo: vendar, vendar že se mu sreča nasmehne! Saj je zdaj on na vrsti, da dobi advokaturo. Advokaturo in — in morda — Julijo! Ubogemu koncipijentu bi je njena lakomna mati ne dala; tega se je zavedal. In tudi sam ne bi hotel živeti ob denarju svoje žene. A zdaj, ko postane samostojen advokat, zdaj jo bo mogel zasnuti.

Ampak — sonetni venec! Če se izpolni Čopovo prerokovanje! Če se je zmotil v Juliji?

Tesnoba mu je stisnila srce. A skušal se je otresti neprijetnega občutka. Ne, ne. Tako neusmiljena usoda ne more biti. Julija ga bo razumela, saj je izobraženo, duhovito dekle, ki zna ceniti umetnine.

Pa vendar! Zdajle bi bil morda še čas, da stopi v uredništvo lista „Illyrisches Blatt“ in prepove posebno prilogo s „Sonetnim vencem“. Še nekaj ur in bo prepozno — njegova pesnitev bo med narodom.

Korak mu je zastal.

A že je zopet hitel dalje.

Ne, „Sonetnega venca“ ne preklič! Ni položil vanj le svojih čustev do Julije, umotvor je tudi visoka pesem njegove ljubezni do slovenskega rodu. Svojemu rodu je dolžan to najlepšo pesnitev, ki mu je privrela iz duše. Neizbežno se bo izpolnilo njegovo poslanstvo, pa četudi za ceno njegove sreče. Nobenega omahovanja! Nobenih kramarskih koncesij ne dovoli svoji sreči.

Človek bodi čist tudi sam pred seboj!

V poznem predpoldnevu se je Julija zbudila. Mežikaje je odprla oči. Veke so ji bile še težke. Sunkoma se je dvignila in se oprla na komolce. Segla je pod blazino in privlekla izpod nje papir — Prešernov „Sonetni venec“.

Smehljaje se je zatopila v čitanje. Česar sinoči, preden je zaspala, ni doumela, ker je bila preveč utrujena, danes se ji je jasnilo. Prekrasni soneti! In kako umetno spleteni v venec! Takšne pesmi še niso bile zložene nobeni Kranjci. Kako jo bodo Ljubljancanke zavidale! Saj vsi vedo, da Prešeren le njej poje. Njene prijateljice Scheuchenstuelove bodo vihale nosove: slovenske pesmi! Še brati jih ne bodo hotele. In Jozef von Scheuchenstuel bo prebledel od ljubosumnosti. On se seveda v takšni reči ne more meriti s Prešernom. Jozef je sploh bolj hladen človek. Ampak korekten kavalir. Mala Ana je zadnjič vpričo gospe Primčeve rekla, da se gospod Scheuchenstuel „drži napihnjeno kakor žaba“. Seveda je bila za svojo preodkritosrčno kritiko najstrožje kaznovana. Nu, Scheuchenstuelovi so vsi ponosne nature. Plemenitaši pač.

In Prešeren? Tudi on je ponosen in silno občutljiv. „Sinoči sem ga nekoliko užalila. Kako resno, žalostno in jezno obenem me je pogledal! Potem je molčal. In naposled je odšel domov, kakor da bi bežal. Zakaj je bil sinoči tako mehak? Drugikrat mi ni ostal ničesar dolžan. Po navadi me je temeljito zafrknil, pa je bil najin račun poravnan. Sinoči pa je kar prebledeval od razburjenja. Ali me res ljubi? Hm. Včasih je smešen.“

Zaprla je oči in se pretegnila v postelji. Pred njo je vstal Prešernov obraz: nizko široko čelo, košate obrvi, sanjavo priprte sive oči, ukrivljen nos, zagorela lica. Potem pa usta! Lepi zdravi zobje in lepe ustne! Kako more mož imeti tako lepa „sladka“ usta? ... „Ko bi me — ne, ne!“ Vsa je zardela in ježno stisnila obrvi.

Zunaj odpiranje in zapiranje vat. Korak na hodniku. Mati! Julijina roka je s „Sonetnim vencem“ smuknila pod blazino.

Burno so se vrata odprla. Gospa Primčeva je s široko kρινolino zavalovila v sobo in vrata skrbno zaprla. Ko je ugleдалa zbujeno hčer, je siknila:

„Takšna nesramnost!“

V roki je zavihtela list „Illyrisches Blatt“. Julija jo je mirno pogledala:

„Kaj je, mama?“

Pa je mislila, da ve, kaj razburja mater.

„Takšna nesramnost!“ je gospa ponovila s tresočim se glasom. „Preberi! So eine bodenlose Frechheit! Tožila bi ga. Zapro naj ga. Dieser Mensch ist ein Dieb! Krade čast poštenim ljudem! Saj mu vendar nisi dala nikdar pravice, da bi nastopil s tolikšno nesramnostjo! Sag mir nur: hast du ihn je mit deinem Benehmen ermuntert?“

„Nie!“

„Na, also! Še to mi povej: ali ti ta človek — ugaja?“

„Ohh!“ so se našobile hčerine ustne, dasi jo je nekaj zbadlo v globini duše, česar pa sama ni razumela.

„Nu, torej! Sama nesramnost. Berač bi rad sedel k polni skledi in misli, da me na ta način prisili, da mu dam hčer, ki jo je pred vsem svetom razglasil za svojo ljubico.“

Juliji so se jezno zablistale oči. Burno se je dvignila.

„Mama. Saj tega vendar nikjer ne trdi! Saj samo toži v vseh pesmih, ker ga ne maram. In — in — njegove pesmi morda niti ne veljajo meni. Ali niso oni sami rekli, da — da ima doktor Prešeren več ljubic.“

„Ne veljajo tebi? Ha! Sehr gut! Glej tole prilogo! Na, beri! Beri famozni njegov ‚Magistrale‘! Prve črke beri navzdol! A?“

Juliji se je zatresla časopisna priloga v rokah. Rožnati obrazek je prebledel. Začetnice verzov so ji zaplesale pred očmi: PRIMICOVI JULJI.

Ali ni pesem, kakor javno ljubavno pismo? S polnim imenom! O, sramota! Njene oči so se napolnile s solzami. Vsa kri ji je planila v obraz.

Mati pa je jadikovala:

„Mein Gott! Takšen škandal! Le kaj si bodo ljudje mislili! Kaj poreko Scheuchenstuelovi!“

Julija je zaihtela in skrila obraz v blazino. Strašno! Le kako ji je mogel to storiti! Ji razkriti ljubezen pred vsem svetom!

„Sama ne vem, kaj naj storim. Prevzvišenega vprašam. On naj odloči. Ne jokaj! Ni treba, da bi se ljudem kazala vsa objokana. Vstani! Morda dobimo obisk. Beileidsbezeugungen!“ je gospa trpko pristavila in odšla.

Komaj je mati zaprla vrata za seboj, je Julija planila kvišku. Solze jeze in sramote so ji še vedno lile po licih. Ihte je

potegnila skriti papir izpod blazine in ga v divji jezi zmečkala. Bosa in v nočni halji je skočila k peči, vrgla „Sonetni venec“ vanjo in ga zažgala. Iznova so se ji udrle solze. Ali je — za-verovana v svojo ničemurnost — vsaj podzavestno čutila, kaj se je krčilo v plamenih?

Še je stopila k predalniku, odprla spodnji predal in izvlekla izpod zloženega perila kuverto s časopisnimi izrezki — Prešernove pesmi. Zmečkala je vse v kepo in jo vrgla na ogenj. Energično si je z roko obrisala solze in zaprla peč. Oči so ji jezno gorele.

Po kosilu je Prešeren sedel v „Švicarski kavarni“ na oglu Špitalske ulice poleg Frančiškanskega mostu. Pred njim je ležal časopis, a ni ga bral. Tudi kave se še ni bil dotaknil. Zamišljen je zrl na Ljubljano in čolne, ki so se prevažali po njej. S trdim ironičnim posmehom je čutil Ljubljano tega dne: vse gomazenje, grmenje, sikanje, zgražanje ljubeznivih someščanov. Nu, vse to mu je bilo malo mar. Le njej, Juliji, je poklonil svojo umetnino. Njej in narodu. Ona ga bo razumela, saj ni mogoče, da bi pesnitev ne našla odmeva v njenem srcu. In narod? Narod ga zdaj še ne razume. A razumel ga bo rod, ki dorašča, ki prihaja.

Izpil je kavo, plačal in vstal. Ko je iztegnil roko po suknji, je nekdo stopil tik njega. Prešernov pogled se je srečal s pretečim, srepm pogledom Jozefa von Scheuchenstuela.

„Gospod! Govoriti moram z vami!“ je siknil aristokrat in vrtel v rokah rokavico.

Prešeren je mirno snel suknjo s kljuke, jo oblekel in dejal:

„Kar govorite!“

Čutil je, da so bile oči vseh kavarniških gostov uprte vanj. Na ustnahr se mu je zatresel običajen posmeh.

Oni pa je sikal:

„Gospod, kdo vam je dal pravico, z vašo piškavo pesnitvijo izročati gospodično iz ugledne rodbine ljudem v zobe?“

„Gospod, kdo pa je vam dal pravico, da z javnim škan-dalom blatite ime ugledne gospodične?“ je Prešeren preteče zamrmral. „Zapomnite si: Moja pesnitev bo slavila njeno ime še stoletja, ko bodo vaše piškavo kavalirstvo že zdavnaj črvi pojedli.“

Pokril je cilinder in stopil skozi vrata.

Scheuchenstuel se je ves bled zrušil k svoji mizi. Zdaj šele je vstala v njem silna jeza, ker je za trenutek podlegel čudoviti duševni sili tega čudnega človeka. Ali je res, kar je sinoči rekel guverner baron Schmidburg: da je v čudaškem doktorju več nego more kdo slutiti?

Popoldne sta prišla Kastelic in Čop po Prešerna. Čakala sta nanj pred pisarno.

„Ali si še živ?“ ga je podražil Čop.

„Še.“

Šli so po Slonovi ulici. Sredi ulice je Prešernu za trenutek zastal korak: nasproti sta jim prihajali dve mladi dami — Scheuchenstuelova Marija in Primčeva Julija.

Gospodje so vljudno dvignili cilindre. Gospodična Scheuchenstuelova je odzdravila komaj vidno, Julija pa je nagnila glavo kakor običajno, a njene velike modre oči so zablisnile po Prešernu, da se je stresel, toliko zaničevanja, jeze in sovraštva je bilo v njih.

„Sakra!“ je šepnil Kastelic, ko so nadaljevali pot, „France, to je bil odgovor na tvoj ‚Sonetni venec‘!“

Čop pa je molčal... Kar je slutil in prerokoval, vse se je zgodilo... Sočutno je pogledal bledega prijatelja.

Prešernova duša je omahovala pod udarcem... Njene oči!

„Dva keruba z mečem ognjenim...“

Vse njegovo upanje se je zamajalo.

Zaničevanje! Jeza! Sovraštvo!

Zaničevanje njemu, ki jo je častil kakor božanstvo, ji poklanjal umetnino za umetnino na oltar! In jeza? Ker je svoje ime združil z njenim? Torej ga ne ljubi? Saj bi sicer morala biti ponosna in srečna!... Sovraštvo torej — namesto ljubezni?

A že je dvigal glavo. Proč z obupom! Saj dobro ve: drugi so vplivali nanjo. Njena mati!... O, saj poznam to lakomno žensko! Njej sem le — berač. Ampak le počasi, gospa Primčeva! Še letos postane iz berača ugleden samostojen advokat. Potem zatrobimo v drug rog. In Julija bo vendarle moja. Sladki glasovi mojih pesmi jo bodo neprenehoma snubili. Čutim, da sem ji več od drugih. Kolikokrat me v družbi iščejo njene oči! Vsa nemirna je, če me takoj ne ugleda. Vsa užaljena, če se zabavam z drugimi dekleti. Potem se seveda skrije za

svojim ponosom in koketira s Scheuchenstuelom in drugimi mladimi gospodi. A mene ne prevariš, Julija! Vem, čutim: nekoč me boš ljubila ...

V istem trenutku ga je presunila boleča misel, nedoločeno spoznanje: Ali ne varam samega sebe?

Nobenega upanja več?

Ako bi dekle videlo v njegovo dušo, bi ne moglo vztrajati v svoji užaljenosti. Ako bi videlo njegovo veliko vdano ljubezen, bi se ji več ne upirala ... Ne upirala? Ali se ljubezen more izsiliti? Ali ni on sam zavrgel ljubezen, zvesto in vdano? Trd in neizprosni je šel preko nje, ker je „spoznal svojo zmoto“. Zavrgel je svojo nevesto, „nemškuto“ Kljunovo, ki je kmalu nato nevarno zbolela ... Seveda ni zbolela zaradi zavrnjene ljubezni! Seveda ne! To si je le Jaka Zupan izmislil ...

Prešeren je z drobnimi koraki brzel po ulicah, da sta ga Čop in Kastelic komaj dohajala. Glavo sklonjeno, je tekel pred njima in poleg njega — — je tekla senca nesrečne Kljunove.

Le s težavo je zmagoval temne misli. Naposled se mu je, počasi sicer, pa vendarle, vračala vera v lastno silo, v silo njegovih umotvorov. Ali njegove pesmi res niso dovolj močne, da bi mu osvojile Julijino dušo? Saj so umetnine! Čop, rahlo-čutni esteti, sam pravi, da so. In bi ne bile dovolj silne, da prodro v globino dekletovega srca?

Proč z obupom!

Pesmi!

Rahlo bodo trkale na njeno srce. Rahlo, a vztrajno. Vztrajati, da, vztrajati mu je treba; ničesar še ni izgubljenega. Z otožno, mило-lepo pesmijo se ji oprusti. In njene lepe oči ga zopet pogledajo z dekliško ponosnim čistim pogledom in za trenutek se utrne v njih hudomušno poreden blisk — kakor sinoči, ko ga je v kazini zagledala ... Da, tako bo. Čemu bi obupaval?

— — — — —

Drugega dne — v nedeljo popoldne — sta na dolenjskem gradiču Prežeku Smole in njegov gost Prešeren sedla k pogrnjeni mizi. Z glasnim stokom se je spustil Andrej v naslanjač.

„Prekleta vožnja! Da bi ne bila tako dolga! Vse kosti me bole.“

Prijel je za steklenico in natočil prijatelju in sebi.

„Živio, France! Danes sva ga zaslužila. Cviček je, pa se prileže za žejo.“

Izpil je, zopet natočil in prijel za čašo.

„Najprej poplakneva prah, da nama bo jed bolje dišala.“

Dvignil je čašo in jo poddržal proti oknu, da se je v njegovih očeh pokazal odsev lepo-rdeče dolenjske kapljice.

„Na zdravje vseh onih, ki so najinih misli!“

Izpila sta. Obema hkrati je stopil prijatelj Čop pred dušo.

„Saj res! Jutri je Matijev god!“ se je spomnil France.

„Kaj? Matijev? Tega morava pa praznovati!“

Smole je vstal in stopil do ograje, kjer so iz jedilnice, ki je ležala v prvem nadstropju, vodile zavite stopnice naravnost v grajsko vinsko klet. Kmalu se je vrnil, z zaprašenimi butelj-kami obložen, težko sopihaje.

„Vražje stopnice! Še to srce, ki mi je ostalo, si izpiham na njih.“

„Ali si imel več src?“ ga je podražil Prešeren.

„Najmanj troje,“ je Smole resno prikimal in postavil buteljke na kredenco. „Eno sem žrtvoval slovanskim bogovom, drugo sem oddal prijateljem in tretje —“

„Nu, tretje?“

Smole ni takoj odgovoril. A Prešeren je čital v prijateljevih utrujenih očeh: tretje mu je ljubezen uničila ... Fina Češkova — zdaj Trpinčeva!

„Tretje bo vrag vzel,“ je Smole končal in se obrnil do svoje okrogle in rdečelične gospodinje, ki je vstopila s polnim pladnjem.

„Neža! Obriši buteljke!“

„Gospod, spodaj čaka oskrbnik. Pravi, da mora še danes govoriti z vami.“

„Nu, če mora, je to pač žalosten vzrok za razgovor. Če bi jaz nekaj moral, bi tega prav gotovo ne storil. Bržkone zaradi upornosti nisem postal oskrbnik, temveč graščak.“

Neža je modro odkimala z glavo, rekla pa ni ničesar. Poznala je že svojega gospoda. Obrisala je buteljke in jih po vrsti postavila na mizo ter odšla.

Smole in Prešeren sta segla po okusno pripravljenem pri-grizku in izpila čašo dragocenega francoskega vina na Čopovo srečo in zdravje. Kmalu je stal oskrbnik Petrič pred njima.

„Gospod —“

„Najprej vzemite tamle kozarec iz omare, Petrič, pa ga dajte sem... Tako. Zdajle pa izpite čašo te žlahtne kapljice na vaše zdravje.“

„Zahvaljeni, gospod! Če dovolite, bom pil rajši na vaše zdravje, ste ga bolj potrebni.“

„Morda imate prav. Nu, kaj imate zopet na srcu?“

„Gospod, nič dobrega. Osem kmetov sem terjal za zaostalo desetino, pa sta le dva pripeljala vsak po dva mernika pšenice.“

„Hm! Strašno sta bila neumna!“

„Gospod, saj sta še vsak po en mernik dolžna ostala!“

„Kdaj smo jima pa kaj posodili?“ je vprašal Smole in si s prtičem obrisal ustne.

„Posodili? Oh, gospod, prav ničesar jima nismo posodili, le desetino bi morala —“

„Nu, če jima nisem ničesar posodil, ju tudi nimam pravice terjati. Norci bi bili kmetje, če bi mi zastonj nosili pšenico na grad.“

„Ampak — gospod, tlaka in desetina je vaša pravica, ki ste jo kupili z graščino vred!“ se je razvnel oskrbnik.

Smoletova pest je udarila ob mizo:

„Eno figo sem kupil z graščino! Tlaka in desetina je krivica, ne pravica; to sem vam že dostikrat povedal!“

Petriču je jeza pognala rdečico v obraz:

„Gospod, če bi to vaši kmetje slišali —“

„— bi me hitreje razumeli nego me vi. Lahko noč! Neži naročite, naj prinese luč!“

Ko je oskrbnik, jezen in poparjen, zaprl vrata za seboj, se je razlegel glasen gospodarjev grohot za njim.

„Hahaha! Vem, zdajle je jezen, da bi me najrajši oklofotal. Hahahaha!“

„Res si čuden graščak,“ se je Prešeren posmehnil. „Od česa pa živiš, če ne od tlake in desetine?“

Smoletov obraz se je zresnil.

„Od svojega denarja, oziroma od svojih dolgov. Če bi moral piti vino, pomešano s kletvami in krvjo svojih tlačanov, bi mi tale čaša gotovo ne teknila. Zdaj pa mi bo.“

Božajoče je prijel za kozarec.

V Prešernovih sivih očeh je nekaj zagorelo. Pahnil je od sebe vso bridkost, ki jo je bil prinesel iz Ljubljane, vse razočaranje nad uspehom svojega velikega umotvora „Sonetnega

venca“, vse moreče misli zaradi Julije. Andrej — to je dečko!
To je človek!

France je prijel za čašo:

„Človečanstvu, ki se prebuja!“

„Človečanstvu, da bi zmagalo!“ je trčil Andrej.

Prešeren je izpil, postavil čašo na mizo in se zazrl proti oknu v mrak.

„Kaj prav za prav počneš v tej samoti?“ je vprašal prijatelja.

Smole je molče vstal, stopil k bidermajerskemu sekretarju in vzel z njega dva zvezka.

„Tole počnem,“ je dejal in položil zvezka pred Franceta. „Zraven pa jem, pijem in spim, pa Nežo „št'mam““ je še pristavil, ko je vstopila gospodinja in postavila gorečo petrolejko na mizo. Zardela je ob gospodarjevih besedah. Smole pa jo je dobrovoljno vščipnil v okroglo golo laket.

„Oh, gospod! Kaj govorite!“ in brž je odhitela.

Prešeren je opazil, da je noseča. Z nasmeškom je vzel oba zvezka v roke. V enem je bila zbirka na novo prepisanih narodnih pesmi, v drugem pa „Varh“, začetek slovenske prestave daljše angleške povesti Davida Garricka „The Guardian“.

Molče je France prikimal. Toda, ko je pogledal prijatelju v utrujene oči, je bral v njih vso grenko bolečino njegovega srca. Smole je čutil pogled, ki mu je segel v dušo. Umaknil je oči, prijel za steklenico in iznova natočil.

„Tole je še najboljšje, kar mi je ostalo od življenja. Pij, duša!“

Nekaj mesecev pozneje.

V licejskem poslopju se je naselila počitniška tišina. Vsi široki obokani hodniki prazni. Malokdaj je odmeval osamel korak po njih, kakor da bi se bil čas premaknil za stoletje nazaj, kakor da bi se zdajci morala odpreti nekod vrata in bi prišla skozi nje vrsta tihih, z velikimi rožnimi venci rožljajočih menihov frančiškanov, nekdanjih prebivalcev tega poslopja.

Le na desni strani glavnega stopnišča so včasih odmevali glasovi. Tam je širok hodnik vodil do knjižničnih prostorov. Onega dne se je čulo iz bibliotekarjeve sobe dvoje glasov: eden je bil Čopov, drugi pa je bil tuj.

Čop je sedel na običajnem svojem prostoru pred visoko obloženo pisalno mizo. Na stolu poleg mize njegov gost Stanko Vraz, graški študent „logike“. Velik, močan fant je imel podolgovat zagorel obraz z močnimi črnimi obrvmi ter istotakimi brki, zalisci in brado. Imel je komaj dva in dvajset let, dasi ga je brada delala starejšega. Z velikimi očmi je spoštljivo zrl na učenjaka, ki je pravkar zaključil svoje dokazovanje.

„Sicer pa — Murko je tudi vaš ožji rojak, Štajerc, in vendar piše ‚pevic‘ in ne ‚pevec‘, ‚sim‘ in ne ‚sem‘.“

„Dovolite, gospod profesor, to je le Murkova osveta nad Danjkom, intrigantom proti Murkovemu v bohoričici pisanemu delu. Sicer pa pišemo Štajerci povsod ‚e‘, kjer pišete Kranjci ‚i‘ in kjer imajo Metelkovci svoj poseben znak za polglasnik. In to je žalostno, kajti na ta način ne pridemo nikdar do enotnega slovenskega književnega jezika in do enotne pisave.“

„Vse res,“ se je zdajci oglasil iz ozadja prijetno zveneči Prešernov bariton, „ampak zakaj bi se mi, Kranjci, morali ravnati glede polglasnikov po vašem štajerskem narečju?“

Dijak se je okrenil in rahla rdečica je pričala, da mu je nagovor njegovega vzornika in oboževanega poeta pognal kri v glavo. Vendar ga besede velikega moža niso zmedle. Bistro je odgovoril:

„Ker je naše narečje glede izgovorjave in pisave polglasnika bolj dosledno nego je vaše.“

„Dokažite!“ se je Prešeren približal, v roki nemški časnik, ki ga je bil vzel s police.

„To ni baš težko. Pri vas govorite ‚s‘m‘ in pišete ‚sim‘; govorite pa tudi ‚p‘s‘, a pišete ‚pes‘. Zakaj ne ‚pis‘? Pri nas pa sploh nimamo polglasnika, temveč razločno izgovarjamo ‚e‘ in zato ga tudi povsod pišemo: ‚pes‘, ‚sem‘.“

Prešeren je zmajal z glavo:

„Pri nas na Gorenjskem bi se vašemu pésu smejali.“

Čop pa je prosil:

„Ali mi hočete kaj čitati v vašem dialektu, gospod Vraz?“

„Prosim!“

Učenjak se je ozrl po pisalni mizi in potegnil izmed knjig polo s Prešernovim „Sonetnim vencem“. Vraz jo je prijel in čital z izprembo samoglasnikov takole:

„Pevec nove ti cvetlice v venec povije:
Petnajst sonetov tacega vezila
Da vsi začetki drugega števila ...“

„Neverjetno!“ ga je Čop prekinil. „Vendar pri vas ne izgovarjate pe—vec!“

„Seveda.“

„Hm. ‚Pevc‘ sem že čul, prav za prav ‚pefc‘. Ampak ‚pevec‘? Morda le v vašem rodnem kraju?“

„Ne, ne. Vsi slovenski štajerci, razen onih, ki stanujejo ob kranjski meji, in vsi ogrski Slovenci izgovarjajo razločen ‚e‘.“

„Hm.“

Čop je nekaj trenutkov molče zrl skozi okno na kostanje v Šolskem drevoredu in dejal potem, ne da bi se okrenil:

„Mogoče da je vaša izgovorjava pravilnejša od naše. Mi govorimo ‚peuc‘, pišemo pa ‚pevic‘. Res nismo dosledni. Stvar si moram še bliže ogledati. Če napišem recenzijo Dankovih in Murkovih del, pohvalim v njej dosleden izgovor štajerskih in ogrskih Slovencev.“

„Če jo napišeš!“ se je ironično posmehnil Prešeren.

„Napišem jo za ‚Wiener Jahrbücher‘, se razume — le, če se ob svojem bivanju na Dunaju spravim z urednikom — Kopitarjem.“

„To se pravi, da recenzije nikdar ne napišeš,“ je Prešeren suho pripomnil. „Kopitar ti izgubljene bitke v črkarski vojni nikdar ne odpusti.“

„Ali potujete v teh počitnicah na Dunaj?“ je Vraz vprašal Čopa.

„Na Dunaj in v Prago k Čelakovskemu.“

„Oh, zavidam vas! Rad bi se osebno seznanil s Čelakovskim. Rad bi poznal vse velike slovanske može.“

Toplo so zvenele besede mladega moža. Prešeren ga je ošvignil z ostrim pogledom iz napol zaprtih oči... Kako je s tem mladim štajerskim bradačem? Ali je prišel zgolj zijala prodajat, ali ga je res prignala v Ljubljano „literarna“ želja, da spozna „čbeličarje“, predvsem Prešerna, kakor je sam dejal?

Iz nedoločnega občutja, ki se je v onem trenutku izločilo v Prešernovi duši, je poet vprašal mladega svojega občudovalca:

„Ali ste pesnik?“

Vraza je oblila vročina kakor bolnika pred operacijo. Njegov pogled je iskal po tleh.

„Nekaj sem že poizkušal,“ je priznal z nasmehom, ki je bil v mladem bradatem licu kar smešno neboljen. „Nekaj šušmarij imam na papirju; objavil še nisem ničesar.“

„Zakaj ne?“

Vraz je skomignil z rameni.

„Ne vem, če so za kaj.“

„Pa jih pošljite našemu Kastelcu za ‚Zhbelizo‘!„

Mladi mož je potlačil v sebi razburjenje in obljubil z negotovim glasom, da se odzove povabilu. Rad bi bil prosil Prešerna, da mu ponižne prve poizkuse pregleda in popravi, a beseda mu je obtičala v grlu.

„Narodne pesmi zbiram,“ je še pristavil. „Morda pošljem tudi katero izmed njih. Prav za prav sem jih že obljubil Gaju za njegovo ‚Danico‘, ki jo začne izdajati z novim letom.“

„Gaj? Brat Janez mi je pisal o Hrvatu Gaju, ki je bil v začetku leta na Dunaju.“

Vrazu so se zasvetile oči.

„O Gaju vam je pisal? Zelo me zanima, kaj vam je poročal o tem gorečem Slovanu.“

Čop je molče segel v predal in potegnil iz enega izmed svežnjev vrhnje pismo. Odprl je zganjeno pismo in ga podal Vrazu.

„Tukaj,“ je pokazal s prstom.

Vraz je čital: En drugi Slovan — Horvat Gay je bil tudi pred enim tedni tukej. On bo perpufhenge dobil ene horvašhke novize pol politike, pol litterature na svetlobo dajati, en mlad, prav uzhên ino otêšan mosh, okoli 26 let star, vezhi del od lvojjiga premoshênja shivi. On je Pravizo vun djal. Njegove novize bo s zhefko ortografio natifval katera, kakor on pravi, bodo horvatje radi gori vseli. Kai rêzhefh ali bi se ne moglo to tudi per naf s zhasfama narediti. Ali bi ne blo boljshi k de bi se mi v ortografie drugim Slovanom blishali? — —

Vrazu je žarel pogled, ko je povesil roko s pismom.

„Prav ima vaš gospod brat. Enoten slovanski pravopis! Enoten vsaj v vsaki izmed štirih glavnih slovanskih skupin.“

„Glavnih?“ se je ironično oglasil Prešeren. „Čujte, gospod Vraz, katera slovanska skupina pa ni ‚glavna‘?“

„Mislim le jezikovne skupine, ki jih propagira Kollár: češko, rusko, poljsko in ilirsko.“

„Kako si predstavljate enotnost pri nas, južnih Slovanih, ali kakor nam Kollár pravi: Ilirih? Ali naj se nanaša le na pravopis, ali sploh na jezik?“

„Vraz je zamišljeno upiral pogled v kot, kjer je stal zaboj z drobnimi zvezki „Zhbelize“ — njenega toli težko priborjenega četrtega zvezka. Potem je razložil svoje misli mirno in trezno, kakor bi človek njegovim mladim letom ne prisodil:

„Naš ideal je edinstvo vseh Slovanov. Vemo, da uresničenja tega ideala ne doživimo, zato o njem le sanjamo, govorimo ne. Zadovoljni bodimo, če si sezidamo Draškovičevo ‚Veliko Ilirijo‘. Ta naj bo eden izmed temeljnih kamnov za bodočo ‚Veliko Slavijo‘. Seveda — tega Kollár sicer ne zahteva — nam je treba najprej enotnega jezika in enotnega pravopisa. Že za ta del stavbe pade mnogo velikih žrtev.“

„In ena izmed njih bi bil naš slovenski jezik?“ je zasekal Prešeren.

Vraz ga je prestrašen pogledal. Zasanjane poetove oči so bile vse izpremenjene. Trdo in temno so rezale mlademu človeku v dušo.

„Ne, gospod doktor. Le spojili bi ga s hrvaščino.“

Za trenutek ga je pesnik prodirno pogledal. Nato se je za blisnilo v njegovih očeh in ironija mu je legla krog usten:

„Lepa čobodra bi prišla potem na dan! In kdo bi jo razumel? Narod ne. Narodu bi ostala tuja, ker bi se ne naslanjala na živo govorico. Že itak tiskana beseda med našim narodom le s težavo prodira. Če bi pa bila še nerazumljiva, bi je nihče več ne čital. Kmet bi še molitvenik odložil — drugega itak nima. Mestni izobraženec pa bi segel rajši po knjigi, ki bi mu bila bolj razumljiva, po — nemški knjigi, ker se je nanjo navadil že v šoli. Slovenstvo se med narodom še prebudilo ni. Komaj, da se je začelo gibati v naših sanjah. Nekaj let vaše čobodre — in Germani nas do kraja pogoltnejo. Vaša, oziroma Draškovičeva in Gajeva ‚Velika Ilirija‘ bi se zrušila v prah in dunajski Metternich bi zapel ‚Te Deum‘.“

Vraz je povetil oči. Trda resnica je bila v poetovih besedah. In vendar — ideja zedinjenja z brati Hrvati, Srbi in Bolgari je bila prelepa! Le to mu ni bilo jasno, kako bi jo mogli udejestiti. Brez velikih žrtev pač ne pojde?

Dvignil je pogled in uprl oči v molččega Čopa.

Čop je razumel vprašujoči pogled. Resno je izpregovoril: „Narodov jezik je izoblikoval čas z vsemi svojimi dogodki: razvojnimi in slučajnimi. Le čas ga bo preoblikoval tudi poslej.“

„To je vaše mnenje?“

„To je železni zakon narave. Človekovega nasilja se narava prej ali slej vedno otrese. Le naravni razvoj prinese kolikor toliko trajne dobrine. Sicer pa je vse na svetu potrjeno večnemu prenavljanju, razkrajanju in spajanju — tudi jezik.“

Vraz je povetil glavo. Klonil je pred ostrino Čopovega duha; prepričan pa ni bil.

Zdajci so se brez trkanja odprla vrata iz vhodne sobe, Kastelic jih je široko odpahnil in odstopil.

„Prosim!“ je pozval gospoda svojih let, da je vstopil pred njim v bibliotekarjevo sobo.

Čop je vstal in stisnil prišlecu roko.

„Nadebudni slovenski pesnik, gospod Stanko Vraz,“ je v nemškem jeziku predstavil novemu gostu mladeniča in: „Nemški pesnik, gospod Hermann von Hermannsthal.“

Gospoda sta se drug drugemu priklonila. Prešeren je opazil hladen Vrazov pogled. Pristopil je k Hermannsthalu in mu podal roko.

„Gospod Vraz vas plašno gleda, dragi prijatelj. Govorili smo namreč baš o tem, kako boste Nemci nas, Slovence, pohrustali.“

„Hahaha!“ je odmeval smeh zbranih gospodov.

Prešeren pa je potrepljal mladega Vraza po rami:

„Le nič se ne bojte, Ilir z zelenega Štajerja! Gospod je sicer res Nemec, a naš prijatelj. In še več: človek je! To pa je več kakor sta Nemec in Slovenec vkup.“

„Danke für das schöne Zeugnis!“ se je smejal Hermannsthal. „Za plačilo vas odvedem s seboj, doktor. Prišel sem namreč po vas, ker mi je gospod Kastelic dejal, da vas tu dobim.“

Prešeren je bil takoj voljan. Poslovila sta se.

„Ali greva k Langusovim?“ je na cesti vprašal Hermannsthal. „Moja žena danes tam slika.“

„Le pojdiva,“ je Prešeren usmeril korak poleg njega.

Krenila sta proti Staremu trgu, kjer je v „reduti“ stanoval slikar Langus. Prešeren je zadnje čase pogosto zahajal k Langusu. Gnala ga je tja tiha želja:

Ah, tak podobo gledat' me device
Nebeške nje lepote senco, sanje
goljufne, v katerih komaj sled resnice,
Ukaz želj vleče v tvoje domovanje;

— prijatelj Langus je slikal Primčevo Julijo!

Zopet je Prešeren stal v ateljeju pred njeno nedovršeno sliko. V beli obleki z balonastimi rokavi, gola ramena rahlo zagrnjena s tančičastim svetlomodrim šalom, je Julija gledala s platna.

Julija? Saj to je bil res njen nežno okrogli obrazek, njeni svetli, po sredi glave razprečkani lasje, njene velike modre oči, orlovsko upognjeni nos, vzbočene ustne. Toda ... kje je bil žametno nežni ton njene izredno fine polti? Kje sveža napetost njenih usten? Kje duša v njenem pogledu?

„Je in — ni,“ je presodil Prešeren.

Preko Langusovega lica je šinila senca. Saj je sam čutil, kar je prijatelj izrazil z besedami. Prikimal je in dejal z bolestjo v glasu in v očeh:

„Vem. Vsi moji portreti so takšni. Ljudje so in niso. Življenja jim manjka. Otrdeli so, kakor okameneli v brezdušnem topem gledanju. Ni mi dano, da bi jim vdahnil življenje. Mučim se, da bi našel pot do njihove duše, pa je ne najdem. Le forma mi ostane na platnu. Vsebina se mi izmuzne. Vselej je tako.“

„In vendar ste najboljši slovenski portretist, gospod Langus,“ ga je tolažil Hermannsthal.

„Ljubljanski, hočete reči. Slovenski pa ne. Slovenci imamo slikarja, ki se mu vselej posreči, kar se meni in še mnogim drugim slikarjem nikdar: z njegovih slik gledajo živi ljudje.“

„Kdo je ta umetnik? Ali misliš Tominca?“

„Da, Josipa Tominca iz Gorice,“ je Langus tiho pritrdil in se zazrl v velike modre Julijine oči, ki se niso hotele zasvetiti v živem ognju, v ves rožnati obrazek, ki se ni hotel zatresti ne v veselju ne v žalosti ali v kakršnikoli duševni razgibanosti. Nobenega občutka, nobene misli v vseh potezah ... Pred Langusovo dušo se je zavrtela vrsta prekrasnih portretov mojstra

Tominca: Obrazi — kakor bi silili iz platna, da se zdrzneš, ko jih ugledaš, ker misliš, da so trenile oči, izpregovorila usta...

Langus je bridko vzdihnil:

„On je mojster, jaz pa ostanem vedno le učenec.“

Izpod poetovih napol priprtih vek je oster pogled ošvignil slikarjev obraz: Učenec, da, in vendar je učenec Langus izpodrinil iz Ljubljane mojstra Tominca! Najprej se je učil pri njem in kopiral njegove slike, potem pa, ko se mu je ena teh kopij posebno posrečila, si je s pomočjo tega dokaza njegovega znanja in — s pomočjo mnogo nižjih cen svojih portretov pridobil naročila in — odjedel tako svojemu nekdanjemu učitelju marsikakšnega nerazsodnega naročnika...

Tako je govoril ostro kritični blisk izpod poetovih vek, a v srcu mu je zmagala dobrot:

„Ne podcenjuj se, prijatelj! Pomisli: kar znaš, si pridobil le iz lastne sile, brez pravega sistematičnega pouka, s kopiranjem po velikih mojstrih. Pomisli, da si pozno začel!“

„Pozno, da, prepozno!“

Bridkost še ni izginila iz njegovega glasu, a nasmehnil se je, ko se mu je od zadaj približalo mehko in toplo in se stisnilo k njemu: njegova žena Ana, sveža brinetka, okroglih udov, prijaznih ustec in velikih rjavih oči z inteligentnim dobrosrčnim pogledom.

„Zakaj si žalosten?“ ga je tiho vprašala.

„Saj nisem,“ ji je skrivaj stisnil roko. Naslonjena drug ob drugega, sta stopila za Hermannom, ki se je bil pridružil ženi.

„Srečna sta,“ je bila Prešernova misel. „Ali bom jaz kdaj tako srečen?“

S pogledom je objel rožnati obrazek na Langusovi sliki. Čeprav je bila slika „komaj sled resnice“, se vendar ni mogel ločiti od nje. Poznal je na sliki potezo za potezo. Vsako popoldne je iskal v njej novih sledov Langusovega dopoldanskega dela. Nestrpno je čakal, da pogleda s platna Julija njegovega srca. A ni pogledala. Vse lepša je živela v njegovi duši. Vendar je dan za dnem stal pred sliko.

Srce obupa manj more pušice,

Ur krajši tek, tam milši prs zdih'vanje.

Gospa Amalija Hermannsthalova, hčerka advokata Oblaka, je pri drugem oknu sedela pred platnom. Pomežiknila je svojemu možu, češ: Poglej Prešerna!

„Kakor pobožen romar pred podobo svetnice,“ ji je mož prišepetal na uho.

Langus je z ženo ob roki stopil mladi slikarici za hrbet in pogledal na platno.

„Saj bo!“ je pohvalil delo svoje učenke. Gospa je kopirala lepo Langusovo kopijo Correggiove slike „Jo z Jupitrom“.

„Vaše ne dosežem nikdar.“

Gospa je odrinila stojalo in vtaknila čopič v lonec, paleta pa odložila na stopnico pri oknu.

„Tudi meni se prvikrat ni posrečila. Slikal sem jo — sam ne vem kolikokrat,“ je Langus priznal. Z ljubeznijo je pogledal na svojo kopijo. Koliko vztrajne borbe z materialom, z barvami, da se mu je posrečil nežni ton golega ženskega telesa! In napol okrenjeni obraz: kolikokrat ga je slikal, da je ujel v njem oni skrivnostni trenutek v ženski duši, ko se umika iz nje zadnji odpor in ji vse telo zajame njej sami zagonetno, najgloblje čustvo: brezpogojna vdanost do ljubljenega, želja, postati njegova žrtev.

„Kapitulacija pred Prasilo,“ je dejal Prešeren, ki je tudi pristopil k družbi, zbrani okrog slikarice.

Vsi so čutili: resnično — trenutek, ko se umakne v ženski odpor, ni kapitulacija pred možem, temveč pred mnogo močnejšo, nevarnejšo — ker lastno, notranjo — silo. Sila je to, ki jo izžareva Praduh, da vzdržuje, kar je po Njegovi nepojmljivi volji.

Gospa Langusova, ki se je bila za nekaj minut odstranila, se je pojavila s kavnim likerjem in velikim krožnikom peciva.

„Dovolj ste občudovali delo mojega Matevža in gospe Malči; zdaj pa prosim nekoliko pozornosti še mojemu delu.“

Z veselim smehom je povabila goste. Posedli so po starinskih skrinjah in orientalskih stoli, ki so stali v temnejšem kotu ateljeja. Prešeren je sedel na pregrnjeni zaboj, tako, da je imel Julijino sliko pred seboj.

„Ob tem razgledu vam bo boljše teknilo,“ ga je podražila Ana Langusova in mu ponudila čašico rjave pijače.

„Gospa Anica, vsak dan vas povabim na ‚kofetek‘, če bi mi ga onele ročice kdaj kuhale. A kaj — ko sem padel tako globoko v nemilost!“

„Hm. Mislite zaradi ‚Sonetnega venca‘? Ne vem, če ni nemilost le navidezna,“ je mlada gospa važno zmajala z glavico, da so se ji zatresli po vratu dolgi bidermajerski kodri. Neko liko tiše je pristavila: „Včeraj sva govorili z gospodično Primčevo, ko je čakala na mojega moža. Zakasnil se je v samostanu, kjer poučuje nekaj nun. Nu, govorili sva o ljubljanski družbi, o dolgočasju, ki vlada v njej in dejala sem, da je družba dolgočasna, ker manjka v njej duhovitih mož. Gospodična pa je protestirala, češ da je dolgočasje le posledica stroge etikete. In ko sem jo pozvala, naj mi imenuje le enega moža, ki sega po duhu visoko nad druge, je pokrila njen obrazek zadrega. Vendar je odločno, skoraj bi rekla — trmasto, izjavila: ‚Doktorja Prešerna nihče ne dosega‘.“

Lepe rjave oči gospe Langusove so se v napetem pričakovanju ozrle v napol priprte poetove. Toda Prešerna njene besede niso niti malo razburile.

Ironično se je posmehnil. Trpko mu je bilo v duši ... Ceni me. Ali me pa tudi ljubi?

V pogovoru so vsi preslišali trkanje. Že je stal Čop med njimi. Sprejeli so ga v veselem razpoloženju.

„Sem se že bal, da danes ‚štrajkaš‘!“ ga je pozdravil Langus.

Slikar je sedel na stopnici pri oknu, imel škicirko v naročju in vneto risal. Gospa Malči se je iztegnila in Langus ji je poredno mežikaje pokazal škico: Prešernov profil.

„Oprosti, imel sem obisk.“

„Ali si se rešil onega navdušenega mladega bradača?“ je zaklical Prešeren.

„Veš kaj, France, saj ni napačen dečko, tale Vraz.“

„Nu, nu. Menda te ni očaral s svojimi sanjami o hrvaško-slovenski čobodri.“

„To ne,“ je prijatelj resno odvrnil. „Fant je še mlad. Vino, ki vre. Navdušila ga je Draškovičeva ideja ‚Velike Ilirije‘ in Gajeva ‚Kratka osnova horvatsko slovenskega pravopisanja‘. Gaj je zagrebški mladini in tudi graškim slovenskim študentom kakor apostol. Močno sugestivna osebnost.“

„Ali si mu ti tudi že podlegel?“

Čop je mirno preslišal prijateljevo zbadanje in nadaljeval:

„Mož ima visoke ideale: enoten pravopis vseh Slovencev, Hrvatov, Srbov in Bolgarov. In če se pravopis nasloni na češkega, je najkrepkejši korak k uresničenju Kollárjevega panslavizma.“

Prešeren je skočil kvišku:

„Ali te je res vrag, hočem reči: Vraz obsedel! Ali ne razumeš, da zahteva Gaj s pravopisom vred tudi — naš jezik! Enoten pravopis, za njim — enoten jezik! Potem pa — z Bogom, slovenska mati! Ne boš več razumela svojega sina.“

„Ne razburjaj se, France! Pusti me, da izgovorim do konca! Pravim, da je to lepa Vrazova, oziroma Gajevega ideja. Trpka resnica pa je — v tem se skladam s teboj — da bi Slovenci z uresničenjem te ideje izgubili najmanj dve tretjini duš, ki bi se vse rajši potopile v nam že domačem germanskem vletoku nego v —“

„— Gajevi kalni čobodri!“ je s posmehom končal poet.

„Ali ste čitali razglas v uradnem listu, gospod doktor? Hladnikovo mesto je razpisano,“ je opozoril Hermannsthal, ki je listal po Langusovi mapi, ležeči na okrogli mizici.

„Čital.“

„Ali boste kompetirali?“

„Seveda.“

„Čestitam vam že naprej. Čul sem, da ste na vrsti, ker dr. Orel baje ne pride v poštev.“

„Orel morda ne, ker se je onim na sodniji zameril. Pa pridejo drugi.“

„Katere konkurente pričakujete?“

„Hm — Traun, Kaučič...“

„Oh, potem ste brez skrbi!“

Prešeren je dvignil ramena. Sicer je bilo v njegovem srcu trdno upanje, skoraj gotovost. Saj mu je bilo znano, da dobi referat njegov dobri znanec, Smoletov prijatelj, deželnosodni svetnik Anton Čop. A v gremiju sedi tudi svetnik Snoj, svak Prešernove nekdanje zaročenke, Kljunove, ki jo je poet zapustil, ko je njegovo čustvo za njo ugasnilo... Snoj mu ni naklonjen. Gotovo še ni pozabil, kako se je nekoč zaman prizadeval, da bi Prešerna spravil s Kljunovo. Morda se mu zdaj osveti?... Toda referent Čop je strogo pravičen uradnik. Nanj se je Prešeren po pravici zanašal. Pa ga je zdajci vendarle obšel čuden, nejasen občutek, kakor strah, ki napade živčno

slabega človeka v temnem, samotnem kraju. Za trenutek se mu je zazibal pred očmi lep ženski obraz — Kljunova! Temne oči so ga gledale z vdano ljubeznijo, zaprle so se s trpečim izrazom ...

Prešeren si je z roko potegnil preko čela. Zakaj takšne vizije? Saj je pred njegovimi očmi n j e n obraz. Saj ga gledajo s platna Julijine oči, oči ljubljenske dekleta!

— — — — —

Na Križevniški cesti, ki je vodila iz Gradišča proti trnovski cerkvi, je stala nasproti rimskega zidu enonadstropna hišica z gostilno „pri Frgolinu“. Gostilničar Jože Dolenc, „Frgolinov ata“, je stal na pragu in se oziral navzgor proti „Zoisovemu grabnu“. Oblečen je bil skoraj praznično: sveža bela srajca z ležečim ovratnikom, za vratom pisana svilena ruta, na debelo zavezana; svetlosiv suknen telovnik, do vrha zapet s srebrnimi gumbi; temnomoder suknjič; irhaste hlače in škornji „kanoni“, zlikani, da bi se mogel ogledati v njih. Lase je imel ata Frgolin po bidermajerski modi počesane v čelo. V uhlju mu je visel „murček“.

„Ali cesarja pričakuješ?“ ga je zbadljivo nagovoril droben rdečeličen možiček s pipico v ustih — čolnar Donat Črne, po domače Donatelj iz Krakovega. V roki je držal mrežo z veliko ščuko. Spremljal ga je deček, sinček Jože.

Ata Frgolin je modro preslišal zbadanje.

„Glej ga! Moja žena se je že bala, da si pozabil na ščuko. Kar brž jo nesi v kuhinjo!“

„Pozabil! Kdaj še Donatelj ni držal obljube? In če bi imel ščuko vloviti samemu povodnjemu možu izpred nosa!“

„Nu, nu! Počakaj, Donatelj! Nekaj sem se spomnil. Tvoj Jože je razumen dečko. Daj, pošlji ga po Medičarja, naj pripelje nekaj fantov, da nocoj zapojejo. Veš, dohtar pride in večja družba z njim. Večerjo so naročili, rake in ribe. Saj poznaš dohtarja, onega z dolgimi lasmi?“

„Prešerna? Kaj bi ga ne poznal! Za mojim dekletom je stikal, za Marijico. Večer za večerom je hodil pod okno. Naveličal se je, ker se mu ni oglasila. To ti je ptiček! Dekleta so mu všeč in vino in petje.“

„Tako je. Našim fantom je plačal že nekateri bokal, če so lepo peli. Danes pa je Crobathov hlapec še posebej naročil,

da bi gospodje radi slišali kakšno domačo, ker bodo tudi tuji gostje vmes, dva Čeha. Poskrbi, no, da pridejo pevcí!“

„Pa pojdem sam ponje. Na, Jože, nesi ščuko Frgolinovi materi. Doma pa povej mami, naj me ne čakajo z večerjo!“

Fantek je prikimal, vzel mrežo z ribo in izginil v hišo. Donatelj se je ozrl in pokazal:

„Glej jih! Že gredo.“

Odšel je v smeri proti Gradaščici.

Od Gradišča so prihajali po cesti štirje gospodje: oni z dolgimi lasmi, v temnozelenem fraku z rumenkastozelenim telovnikom in temnovijoličnimi hlačami je bil doktor Prešeren, poleg njega jurist Brauner ter Čeha: mladi pesnik Mácha in pisatelj Strobach; prvi ogrnjen v širok črn plašč, kakor so ga nosili italijanski karbonarji, drugi v fraku, ki mu je potovanje po vročem italijanskem soncu vzel prvotno barvo.

Ata Frgolin jih je že pred hišo sprejel z mnogimi pokloni. Iz kuhinje je prihitela v vežo Frgolinova mamka in pozdravila Prešerna kot starega znanca. Čedna ženska je bila, še mlada, dobrovoljna in zgovorna. Peljala je goste v sobo, kjer jih je že čakala belo pogrnjena miza. Ne prevelika soba je bila skoraj prazna; le pri peči sta sedela dva širokopleča moža, ki sta imela velike črne klobuke potisnjene na oči.

„Gospa Helenica! Dva gospoda sta prišla iz Prage samo zato, ker sta slišala, da nihče nikjer ne pripravlja tako dobrih rib in rakov kakor Frgolinova mamka,“ je Prešeren resnega obraza pokazal na Mácho in Strobacha.

„Oh, gospod dohtar!“ se je brhka gostilničarka v zadregi smehljala šaljivcu in odhitela v kuhinjo.

Kmalu sta bila na mizi vino in domač kruh. Komaj so popili prvi kozarec, sta vstopila še dr. Crobath in dr. Toman.

„Šest juristov!“ je vzkliknil Brauner.

„Ali ste čuli, ata Frgolin? Nocoj vam zvijemo vso oštarijo v paragraf,“ je dodal Prešeren.

Ob mizi pri peči sta se zganila širokopleča hrusta v polosanih irhancih.

„Ali te je strah, Andrej?“ se je prvi šepetaje nagnil k drugemu. „Pravijo, da so paragrafarji.“

„Še financarjev me ni strah, kadar krogle frčijo okrog ušes, pa bi se bal teh škricev!“ je drugi zagodrnjal, zataknil palec za rdeči žametasti telovnik in se bahato naslonil ob peč.

Bil je tihotapec Andrej Kušar, zastaven fant, skoraj velikan, najboljši trnovski plesalec. Rad je plesal „štajriš“ s tremi dekleti.

Njegov tovariš je pomaknil širokokrajni klobuk še bolj na oči in se previdno ogledal po družbi. Ozrl se je naravnost v Prešernove oči. Prešeren ga je pozorno pogledal: Odkod poznam tega človeka? ... Oni pa se je zarežal na vsa široka usta in pokazal zdrave bele zobe. Dvignil je čašo in momljal:

„Naj živi France Pacenk in vsi Francetje z njim!“

Prešrnu se je zjasnilo: Glej ga! Saj je res Pacenk! ... Prijel je čašo, se nasmehnil potepuhu in izpil. Crobath je opazil Prešernov odzdrav. Nagnil se je k pesniku:

„Popularen postajaš. Že postopači ti napivajo.“

Prešeren je skomignil z rameni, a počasi mu je lezla rdečica v obraz od sramu. Pa se ni sramoval svojega poznanstva s postopačem, temveč sram ga je bilo samega sebe, ker se je domislil, da je Pacenku odzdravil skrivaj in ga je tako rekoč pred svojo družbo zatajil ... Ali sem človek, ali nisem? ... Nevoljen sam nase je odgovoril šefu:

„Star znanec. Sošolec iz normalke.“

Crobathove nekoliko ošabno povešene ustne so se ob straneh še bolj povesele. Z zaničljivo priprtim pogledom je še enkrat premeril postopača pri peči in zagodrnjal:

„Hm. Fatalno poznanstvo! Če se ne motim, je mož tihotapec.“

„Že mogoče,“ je bil odločen odgovor, „zame ostane to, kar je vedno bil: beden človek, ki mu je bil svet že od njegovega rojstva krivičen. Očeta mu je Napoleon odgnal v mesnico na Rusko, mati pa je postala vlačuga.“

Crobath je le od strani pogledal svojega koncipijenta. Rekel ni ničesar več. V poslednjem času je bil Prešeren silno razdražljiv. Misel na razpisano odvetniško mesto ga je venomer mučila. Posebno se je bal konkurenta Kaučiča, ki je bil sicer mlajši, a je napravil odvetniški izpit z odliko. Poleg te skrbi ga je še vedno trla zamera pri Juliji zaradi „Sonetnega venca“. Nesrečnež, da se je tako zaletel! ...

Mácha sedeč ob drugi Prešernovi strani, je z zanimanjem poslušal razgovor med Prešernom in njegovim šefom. S sanjaviim pogledom je postrani ošinil nevoljni obraz slovenskega poeta in v srcu mu je zažarela živa simpatija do njega, ki so

ga bedni pozdravljali kakor svojega človeka. Prijel je za kozarec in napil, obrnjen k sosеду:

„Gospod doktor! ... Enakosti in svobodi!“

Prešeren se je zganil. Zla volja je izginila z njegovega obraza in s toplim nasmeškom je dvignil čašo.

„Enakosti in svobodi!“ se je glasno odzval revolucionarnemu Čehu.

Razgovor pri mizi se je razlil na literarno polje. Mácha je opozoril na Kollarjevo idejo literarne slovanske vzajemnosti, ki jo je izprožil že pred štirimi leti v „Rozprawy o gmenách“. In še je dejal:

„Šafařík je s svojo ‚Zgodovino slovanske literature‘ položil temeljni kamen slovanski literarni vzajemnosti. V tej smeri moramo nadaljevati. Slovenci imate veleuma Čopa, ki temeljito pozna vse važnejše slovanske dialekte. K Šafaříkovemu delu je prispeval krasno poglavje o slovenski literarni zgodovini. Nu, prepričan sem, da vam Čop nekoč na široko odpre zakladnico svojega znanja, in tedaj dobimo od njega delo, ki bo —“

Prešeren se je glasno zasmejal:

„Haha! Na to delo bomo pa še dolgo čakali! Vi ne poznate našega Čopa, gospod Mácha. Je res velikan učenosti. Zakladnice svojega znanja pa nikakor ne zapira pred nami. Nasprotno: kar na široko jo ima odprto in venomer nas obisipava s svojimi zakladi. Izvrsten mentor nam je, izredno tenkočuten estet in široko razmahnjen duh, kakor mu morda ni enakega na svetu. Ampak — prestrog sodnik je lastnemu delu. Preveč zna in ve, zato nikoli ni zadovoljen sam s seboj. Neizprosna avtokritika mu ubije vsako veselje do lastnega ustvarjanja.“

Prešeren je ves gorel, ko je govoril o svojem prijatelju.

Onadva pri peči sta izpila in kmalu odšla. Sosedna družba jima je bila vendarle neprijetna. „Škrici“ so govorili o čudno učenih rečeh in rabili polno tujih izrazov.

„Ali si jih razumel?“ je v veži vprašal Kušar. „O čem so prav za prav govorili? Meni je bilo vse španska vas.“

„Dohtar je pravil o nekem radodarnem velikanu in njegovih zakladih. Pa o strogem sodniku, kateremu je neka neizprosna ženska s čudnim imenom nekoga ubila, ki mu je bil v veselje.“

„Mhm! Gospoda ima včasih tudi kakšno na vesti,“ je po-
mežiknil Kušar.

Zunaj pred hišo se je Pacenk dvakrat okrenil, ko sta se
obrnila proti Trnovemu.

„Kaj ogleduješ?“

„Se mi je zdelo, da je nekdo skočil za ogal, ko sva stopila
iz krčme.“

„Kar skače naj!“ je zaničljivo zamahnil velikan. „Le blizu
naj mi ne hodi, bi bržkone potem več ne skakal.“

„Morda vohuni za onimi?“

„Naj vohuni hudič, kaj te briga!“

Prešernova družba — prav za prav je bil gostitelj vedno
gostoljubni Crobath — se je kmalu razživela. Debatirali so
seveda še mnogo — kakor vedno, kadar jih je obiskal brat
Slovan — o Kollárju in njegovi vseslovanski ideji. Mladi
Mácha je pravil o svojem rojaku Čelakovskem in njegovem
velikem zanimanju za slovensko literaturo.

„Pravi, da bi morali tudi Slovenci ustanoviti svoj list.“

„Saj bi ga že, ampak imamo slabe izkušnje z literarnimi
novotarijami,“ je odvrnil Prešeren. „Cenzura nam nagaja, ko-
likor more. Ne vem, če ne ostane list le naša pobožna želja.“

„Ako je Čop šel v Prago, ga bo že Čelakovsky podkuril.“

„Res je sramota, da smo Slovenci dandanes na slabšem
kakor ob Vodnikovem času. Njegove ‚Novice‘ so bile naš prvi
list. Odkar so one ugasnile, smo brez njega.“

Prešli so na Vodnika in se jezili nad neznačajnim strupenim
Kopitarjem, ki bi bil Vodnika lahko rešil, če bi bil svoj vpliv
zastavil zanj namesto za Metelka. Kajpak je prišla na vrsto
tudi slovenska abecedna vojna, ki se je za Kopitarja tako ne-
slavno končala. Prešeren je prebral svoj zabavljivi sonet na
„dunajskega gromovnika“ z naslovom „Apel in čevljar“ in s
koncem:

„Le čevlje sodi naj Kopitar.“

„Do smrti vam Kopitar tega ne odpusti!“ je rekel Mácha.

„Kaj mi more!“ se je posmehnil Prešeren, vendar ga je za
trenutek izpreletel neprijeten občutek: spomnil se je na Vod-
nika! Ampak pri podelitvi advokatskega mesta pač ne bodo
vprašali za svet slovenskega jezikoslovca? Nesmiselni strah!
Toda — ena sama Kopitarjeva zaničljiva opazka proti Sedl-

nitzkemu, ali kdorkoli bo že odločal na Dunaju, in ... Ne, ne, Kopitar me vendarle ceni, dasi me sovraži. Mož, ki nam je postavil trdno ogrodje za naš književni jezik, mož, ki je bratom Srbom vzbudil Karadžića, oziroma mu pokazal pot do pravega narodnega jezika, mož jezikoslovec, ki ga cenijo vsi Slovani — takšen mož se ne umaže s podlo intrigo. A — njegov značaj! Njegova maščevalnost, ki je nekdaj pokopala Vodnika! ...

Prešeren je s silo potlačil sumničenje, ki se je dvignilo v njem zoper nevarnega protivnika ... „Če propadem pri kompetenci za to advokaturo — z Bogom Julija Primčeva!“ ga je streslo v dnu duše.

Ko je prišla ščuka na mizo, se je čul zunaj hrup. Več mladih mož je vstopilo, vsem naprej ramat velikan Jožef Podkrajšek, splošno znan le pod imenom „Ramač“. O njem in njegovi silni moči so krožile po Ljubljani neverjetne anekdote. Nosil je s seboj železen obroček. Kadar je bil dobre volje in se je hotel pobahati — bahavost je pri vseh Trnovcih in Krakovcih močno cvetela — s svojo močjo, je nataknil obroček na palec desne noge, obesil nanj cent in vrgel utež čez visoko naložen parizar. Gorje pa, če ga je kdo spravil v jezo! Pobil je vse, kar mu je prišlo pod roko.

Globoko se je moral skloniti, ko je stopil skozi vrata. Za njim sta pristopicala šegavi ribič Donatelj z neizogibno pipico v ustih in njegov najemnik krojaček Malarček. Možička sta segala Ramču komaj do bokov. Prišli so še: Martin Goršič, po domače Medičar, še mlad pevovodja krakovskih in trnovskih pevcev; njegov svak Gašper Doberlet, po domače Anžon, ki je zalagal duhovsko semenišče z zelenjadjó in bil nakladalec v pristanišču na Bregu; Ramačev brat, podjetni Anton Podkrajšek ali „Kramarjev Tone“ in še nekaj drugih Trnovcev in Krakovcev. Kar je bilo Krakovcev, so bili oblečeni v kratke irhaste hlače in visoke škornje. Imeli so rdeče in zelene žametne telovnike z gumbi iz srebrnih grošev. Okrog vratu so se bleščale rdeče rožaste svilene rute, pod brado zavezane v debel voz. Suknje so bile zelene, modre in rjave. Glave so pokrivali široki črni klobuki z zlatim čopom na dolgi zlati vrivici, nekateri pa so nosili kastorec, nekoliko nižji od cilindra, z navzgor razširjenim oglavnikom in širokimi krajevci. Trnovci pa so imeli po večini črne dokolenke in bele nogavice,

prepasani so bili s širokim višnjevim ali rdečim pasom. V ostali obleki se niso mnogo razlikovali od svojih sosedov Krakovcev.

Soba se je napolnila, da so drug drugega pehali. Kar zgrabi Ramač z mogočno lopatasto roko drobnega Donatlja za hlačni pas, ga dvigne nad mizo in postavi z eno samo roko na drugo stran k zidu, potem še Malarčka z drugo roko. Vsem je zastala sapa, ko sta možička zamotovnila pod stropom preko mize.

„Tam stojta, da vaju kdo ne pohodi!“

V en glas je zagrmel grohot po sobi. Zvrstili so se okrog mize.

„Naši pevci,“ je Prešeren pojasnil Čehoma in razigrane volje zaklical krčmarju, ki je postavil pevcem vina na mizo: „Ata Frgolin! Pijača pri oni mizi gre nocoj na moj račun!“

„Živio dohtar!“ je zagrmelo. Čaše so se dvignile in nagnile. Strokovnjaško so zamlaskali z jezikom, godrnjaje pohvalili vino in si z raskavimi rokami obrisali mokre brke.

„Dobro je.“

„Pa letošnje bo še boljše, ker imamo sušo.“

„Oh, sušo pa, sušo! In še kakšno! Še nikoli nisem znosil toliko vode na vrt kakor letos,“ je potožil Anžon.

„Saj imaš družino, da ti pomaga!“

„Koga? Žena ima dovolj drugega dela, otroci so pa še premajhni.“

„Nu, pa si za prihodnja suha leta dovolj preskrbljen. Če pojde tako dalje, ti bo kmalu lahko vsako zelnato glavo drug otrok zalival,“ se je pošalil Donatelj iz peterih malih Doberletovih naraščajnikov.

Anžon ga je postrani pogledal in, ko se je grohot polegel, dejal mirno:

„Za tolikšno vrtnarijo ni nikdar dovolj delavcev. Če bi imel sedem hčera, bi nobene ne omožil.“

„Ali jih misliš z zeljem vred pridelovati za lemenat?“

„Hahaha!“

Še gospodje pri sosedni mizi so se muzali. Prešeren je po-mežiknil pevovodji. Goršič se je ozrl po svojem omizju kakor general po armadi:

„Fantje: Oj, mam'ca ...!“

Namignil je Malarčku, ki se je odkašljaj, vzravnal na stolu in začel:

„Oj mam'ca, kaj vas vprašam,
odkod ste vi doma?“

V odgovor mu je zagrmelo naokrog:

„Ti smrkav'c, kaj boš vprašal:
Iz ta lep'ga Krakov'ga!“

„Oj, mam'ca, kaj vas vprašam,
kje vaša hči leži?“

„Ti smrkav'c, kaj boš vprašal:
V gornji kamrici.“

I. t. d.

Prešernovo omizje jim je ploskalo. Čeha sta vsa navdušena dvigala čaše. In zopet je zadonelo prijetno ubrano:

„Ko dan se zaznava ...“

in potem druga za drugo — prelepe melodije naših narodnih pesmi.

V odmorih so se pri Prešernovem omizju ob pokanju zapечатnih steklenic vrstile napitnice in navdušeni govori. O Slaviji so sanjale razgrete glave, o združitvi vseh Slovanov. Zopet in zopet je zadonela vmes lepo ubrana domača pesem vrlih Krakovcev in Trnovcev.

„Pri vsakem gledališču bi jih radi poslušali,“ jih je Mácha pohvalil.

„Saj so tudi pri nas že peli v gledališču, dasi se sicer tam ne čuje slovenska beseda. To je naš edini pevski zbor, ki goji narodno pesem.“

V pozni noči so pevci odšli, kajti gospodje pri sosedni mizi so se močno razživel: pili so, peli vsak svojo, tolkli po mizi in kričali vsi vprek. Prešeren in Toman sta skakala čez klop, plesala, da so stoli leteli po tleh, sedla naposled na mizo med steklenice in kozarce in se drla na vse grlo:

„V tridesetem d'vičica,
reva še samičica ...“

— pesem, ki jo je bil Prešeren kot visokošolec zložil prijatelju Traunu v tolažbo in so jo v veseli dunajski tovaršiji prepevali po napevu češke harfinistke kot svojo študentovsko himno.

„Veselo! Le veselo!“ je Prešernu vrelo po glavi. V hrupni radosti je vtapljal srčne bolečine. Kadarkoli mu je stopila Ju-

lijina podoba pred oči, ga je stisnilo v grlu. A čim trpkejše mu je bilo v duši, tembolj je razgrajal.

Vkljub hrupu, ki sta ga delala Toman in Prešeren, je Strobach zaspal pri mizi. Mladi Mácha je omahnil po klopi. Crobath in Brauner sta molčala in pila, pila.

Proti jutru so se dvignili. Spremili so oba Čeha v gradišče k „Črnemu orlu“, kjer sta bila naročila sobo. Spredaj sta se majala Crobath in Mácha, zadaj sta Prešeren in Toman pobirala Strobacha, ki je venomer ležal na trebuhu in silil z nosom v tla. Brauner se je bil nekam izgubil.

„Tile naši severni bratci res ne prenesejo poštenega požirka,“ se je jezil Prešeren, ko je vlekel Strobacha kvišku. Vendar se je tudi njemu včasih zamajalo pod nogami, dasi se je krepko držal pokonci. In še se je repenčil: „Človek vendar ve, kdaj ima dovolj. Ta pa se opije kakor živina!“

„P-pomnila nas b-bosta,“ se je Tomanu zapletal jezik.

„Živeli sinovi Slave!“ je zakričal Prešeren, da je odmevalo po vsem Gradišču. A takoj se je spomnil: France, previden bodi! Policija ima povsod ušesa... Zakaj pa razgrajam?... Ona bo zvedela in me zaničevala... Naj me! Saj je sama kriva, če me davi v duši...

Julijina podoba je utonila v temi. Pred Prešernovimi očmi se je prikazal Julijn častilec Jozef Scheuchenstuel. In poet je hripavo dostavil:

„Dol s prekletimi Švabi!“

„Živela slovanska svoboda!“ je prišel Tomanov odmev. Crobath je molčal. Strobach je ob Prešernovi roki grulil nekaj nerazumljivega. Revolucijonarni Mácha pa je kriknul:

„Živela svoboda vseh zatiranih in tlačenihi!“

Temna postava se je od ogla do ogla lovila za njimi — policijski vohun, Metternichova roka.

„Up sreče onstran groba v prsih hrani.“

Leta 1835.

Tlak, zidovje, prašna cesta — vse je puhtelo v julijski vročini. Po kosilu je bilo, torej ob času, ko so se ljubljanske gospe in gospodje radi zleknil po zofi, da nekoliko podremlejo, ko

se je mlajša generacija zbirala v kavarnah pri biljardu, kvar-
tah in časopisih ter je najmlajši rod „zbijal svinjko“ po dvo-
riščih in v pekočem soncu lovil „diabolo“ za žogo. Po soparnih
kuhinjah je ropotala posoda v velikih umivalnih skledah in
služkinjam in pridnim gospodinjam je curljal pot s čela.

Ulice so bile skoraj prazne.

S cilindrom v roki je Čop počasi stopal proti Prešernovemu
stanovanju. Katra mu je odprla in čmerni obraz se ji je raz-
vedril, ko je ugledala obiskovalca. Čopa je imela, pač zaradi
njegove resnosti in priljudnosti, visoko v čislih. Morda tudi
zaradi tega, ker ga je poznala že izza otroških let, ko je kot
študent v počitnicah sleherni dan obiskoval nekoliko mlajšega
Franceta.

„Vedno ste pridni Katra, še v tej strašni vročini!“ jo je
Čop pozdravil.

Katra si je obrisala mokre roke v predpasnik in njene
modrosive oči — bratove oči — so se smejale.

„Saj moram biti, je že Bog tako določil.“

Odprla mu je vrata v prvo sobo in bolj tiho pristavila:

„France je v svoji sobi.“

Čop je potrkal na druga vrata in jih odprl. V sobi, oprem-
ljeni s prijaznim gladkim bidermajerskim pohištvom, je pri
mizici poleg okna sedel Prešeren. Glavo podprto, je zrl proti
oknu, pred seboj nekaj razgrnjenih papirjev. Čop jih je videl
in se zdrznil: Prešernova odklonjena prošnja za samostojno
advokaturo!

Ni še prebolel udarca! Morda ga nikoli ne bo. On, naj-
spretnější izmed ljubljanskih juristov, starejši nego izbranec
Kaučič! In poleg tega duševni velikan, ki mu nihče ni segal
niti do pasu!

Prezrli so ga, imenovali drugega, mlajšega, manj zmožnega,
čeprav boljše kvalificiranega. Krivičniki! Ubijalci!

Mirnemu Čopu je sveta jeza pognala kri v obraz. A ukrotil
se je, ko je srečal utrujene prijateljeve oči. Položil mu je roko
na ramo in dejal tiho:

„Pusti, France! To so storili ubogi, majhni ljudje, duševni
pohabljeni; ti pa si velik človek.“

Prešernove oči so se vlažno zasvetile. Okrenil je glavo
proti oknu. Prijateljevo razumevanje in toplo sočustvovanje
mu je skoraj zrušilo oblast nad samim seboj. Ali je prijatelj

vedel, slutil, kaj vse je ležalo tu pred njim v mrtvih črkah, v trdem papirju? Ležal je tu poslednji košček vere v ljudi, v pravičnost na svetu. Ležalo je tu njegovo poslednje upanje, da zmaga v trdi borbi za srečo, za — svojo ljubezen ... Julija! Zdaj mu je odmaknjena morda za vedno ...

Stisnil je pest. Premočna grenkoba mu je silila iz srca. Nekaj je vstalo od nekod, se pripravljalo, da mu skoči za hrbet, mu stisne grlo ... Ali stojim na življenjskem prelomu? Odkod udarec za udarcem?

Ozrl se je proti postelji z bidermajersko ukrivljenimi končnicami. Ali ne leži v njej starec, upira vanj stare oči, polne ljubezni in očetovske dobrote, ga gleda tolažilno, bodrilno?

Ne. Stari stric Jožef, ki mu je bil skoraj več nego oče, je že spomladi zatisnil dobre oči za vedno. To je bil prvi večji udarec. Drugega mu je preskrbela odklonjena prošnja.

„Skoraj si ne morem misliti, da bi stari Scheuchenstuel ne bil priložil moji prošnji ‚dobre‘ besede — seveda po ovinkih. Saj veš, kolikšno jezo sem napravil lansko leto njegovemu sinu s svojim ‚Sonetnim vencem‘.“

Čop je prikimal.

Da, stari Scheuchenstuel! Nekaj tednov je, kar je umrl. Seveda, „Sonetni venec“ pesnikove prošnje za advokaturo ni podprl. Nasprotno: Koliko prahu je dvignil v Ljubljani! Koliko jeze, sovraštva si je nakopal z njim Prešeren! In kaj je dosegel?

Čop je skrivaj s pomilovanjem pogledal prijatelja. Ali bi mu povedal o tem, kar je čul šušljati? O dogovoru gospe Primčeve s starim Scheuchenstuelom, ko je ležal na smrtni postelji? O dogovoru glede njunih otrok Jozefa in Julije? Hm. Nekakšna tajna zaroka — pravijo. Nu, morda ni res ... Ne, ničesar mu ne povem. Zakaj bi ga vznemirjal, dovolj je potr. Če je res, bo še prezgodaj izvedel o tem. Kastelic je klepetulja, on itak ne bo molčal.

„Kaj pa je s tvojim ‚Krstom‘?“

Prešeren se je zganil. Odprl je predal in vzel iz njega rokopisni zvezek. Molče ga je podal prijatelju.

Čopu so se zasvetile oči. Primaknil je stol in sedel.

Kerst per Savizi
Poveft v versih.

Zamaknil se je v čitanje.

Prešeren je pospravljajl papirje po mizi. Potem se je ozrl v prijatelja.

„Domišljevali si bodo, da jih hočem potolažiti po viharju, ki sva ga vzburkala s črkarsko pravdo. Ali ne? Rekli bodo, da frajgajst snubi cerkev.“

„Že mogoče,“ se je Čop nasmehnil in živomodne oči so s hudomušnim pogledom ošvignile pesnika: „Prešeren pred Canosso!“

„Ker pesnitve ne bodo razumeli!“ Grenkoba je zvenela v Prešernovem glasu.

„Preveč zahtevaš naenkrat. Generacija, ki je bila vzgojena v germanskem duhu, se ne more kar hitro ogreti za tisto, kar so jo naučili zaničevati: za rodni jezik, jezik tlačanov, hlapcev in dekel. Kako bi razumeli umetnine, v njem pisane? Ampak eno je gotovo: Jezik s takšnimi umetninami ne more več umreti.“

Čop je zopet sklonil glavo in čital dalje. Naposled je odložil zvezek in vprašal:

„In konec? Kako si ga zamislil?“

„Nisem se še odločil. Prinese mi ga morda trenutno razpoloženje, morda tudi — usoda. Sam se čutim kakor Črtomir po izgubljeni bitki.“

Čop mu je resno pogledal v oči:

„Umetnik ni nikdar popolnoma premagan. Umetnost mu vedno še ostane, četudi ga življenje tlači. Čelakovsky ima v pismu, ki sem ti ga pokazal, prav: Prešeren naj pesni, potem pesni in zopet pesni — kraginsky, to se razumj!“

„Že. Ampak včasih obupavam nad smislom svojega ustvarjanja. Pridejo trenutki, ko se mi dvom prikrađe v dušo.“

„Nad smislom? Ustvarjanje je samo sebi smisel in cilj.“

Pesnik je prikimal.

„Resnica — če gledaš na moje delo z umetniškega stališča. Z narodnostnega in socialnega pa sem sejalec, ki ne doživi žetve na svoji njivi.“

„Tvoja misija ni prebujenje narodne zavesti in socialnih stremeljenj. To naj drugi opravijo. Tvoje umetnine imajo višji cilj. One so vdahnile našemu umirajočemu jeziku novo življenje. One so najtehtnejši dokaz, da je naš jezik zmožen zadostiti potrebam najvišje kulture. Dvignil si naš jezik med

jezike kulturnega sveta in ga s tem rešil pogina, ki mu je bil pod germanskim pritiskom že zapisan.“

Prešeren je molče zrl v plameneče Čopove oči. Globoko so odmevale prijateljeve besede v njegovi duši. Za trenutek ga je prešinil spomin na tisto uro, ko se je prvičkrat zavedel svojega poslanstva ob izpodbudi prijatelja Andreja Smoleta.

Umaknil je pogled. Oči je napol zaklopil in dejal s trudnim glasom:

„Včasih imam občutek, da so moje umetnine predrago plačane. Po večini mi jih izvablja trpljenje.“

Čop ni takoj odgovoril. Nemo je strmел predse. Potem je rekel:

„Človek raste le v trpljenju. V sreči je odmor, v trpljenju je življenje. Ne poznam duševnega velikana, ki bi zrastle brez trpljenja. Glej Miczkievicza, Puškina, Goetheja, Heineja, Byrona, Petrarco — vsi so v trpljenju dozoreli. Edini lek za duševno trpljenje je delo. Tebi je lahko. Vse bolečine odvališ v svoje pesmi. Jaz pa —“

Prešernove oči so se zasmejale:

„Ti pa si pravi hipohonder, strahopeten in nezaupen, kadar stojiš pred lastnimi bogatimi duševnimi zakladi.“

Tresk! Iz kuhinje se je zaslišal oster ropot posode, ki je padla po tleh. Čop se je ves stresel in prebledeli obraz se mu je spačil v živčnih bolečinah. S tresočo se roko si je z robcem obrisal pot s širokega čela, drugo roko si je pritisnil na srce. A kmalu je premagal trenutno slabost. Kri se mu je vrnila v lica.

„Jaz pač nisem produktiven duh, kakršen si ti,“ je černo odgovoril.

„Imaš pa velik dar za dviganje tujih duševnih zakladov. Zakaj ne organiziraš slovenskega časopisa, kakor sta se v jeseni v Pragi dogovarjala s Čelakovskim? Hrvati so nas že prehiteli z Gajevimi ‚Novinami‘ in z njihovo prilogo ‚Danico‘. S svojim finim estetskim čutom in ogromnim znanjem si tako rekoč določen za urednika.“

Učenjak je skomignil z rameni.

„Saj še petega zvezka ‚Zhbelize‘ ne spravimo na dan!“

„Zhbeliza‘ je vsa pripravljena in bi že zdavnaj znova vzletela, če bi le ti energično prijel bojazljivega Kastelca.“

Čop se je nervozno premaknil in vzdihnil. Že sama misel na vse cenzurne homatije, ki jih je prestal pri prejšnjem zvezku „Zhbelize“, mu je stresla vse živce.

„Se še od četrtega zvezka nisva prav oddahnila,“ se je kislo nasmehnil. Dvignil se je, si še enkrat obrisal potno čelo in vprašal:

„Ali pojdeš z menoj?“

„Kam?“

„Šla bi se kopat v Tomačevo.“

„Ne utegnem. Saj veš, da Crobath popoldne ni za nobeno delo več. Vsa pisarna sloni potem na meni. Res nimam časa.“

„Kadar pridem pote, nimaš časa.“

„Prav rad bi se ti pridružil. Ampak Crobath je bil danes že ob enajstih dopoldne tako pijan, da je samo še jecal. Kako naj sam občuje s strankami?“

„Nesrečnež! Pijača ga popolnoma ugonobi. Starosti ne bo dočakal. Boš videl, da ne.“

Prešeren je videl.

Čop pa — ni videl.

Poslovil se je. Prešeren ga je spremil. Še iskren pogled med vrati. Bil je — poslednji med prijateljema.

Pesnik se je vrnil v svojo sobo.

„Vsi so v trpljenju dozoreli...“ mu je odmevalo v srcu.

Kako se je norčevala Julija? ... „Saj so danes raztrgane duše moderne.“

Raztrgane duše! Bridko se je posmehnil. Da, njemu so dušo raztrgali. Raztrgali so mu jo s krivico, z brezsrčnostjo. Nu, da bi pa šele nesreča napravila iz njega poeta — nesmisel! Sreča bi mu pač ne škodovala. Ko bi jo vendarle dosegel — o, vsa žareča in topla bi se mu dvignila v srcu visoka pesem o njej. Ampak — to se morda ne bo nikdar zgodilo? Njegova sreča?

„Dal v hujši služnost me je bog s pušico,

Kakor trpe med Turki jo kristjani.

Koga nek' imam upati pravico! —“

Njegova sreča?

„Ak gledat' smem obličje tvoje milo,

Za žalostnih noči in dni samoto

mi dano je obilno povračilo.“

Oblekel si je suknjo in odšel v pisarno. Seveda je pri gledališču namesto čez Zvezdo zavil po Gledališki ulici navzdol, da je šel mimo Julijinega doma. Vse lesene oknice na Primčevi hiši so bile zaradi sonca zaklopljene, le na Julijinem oknu so bile podprte, to je Prešeren opazil že od daleč.

Ko se je po ozki ulici približal, mu je srce utripalo do vratu: Julija je bila na oknu. Pozdravil je in brž povesil pogled. Namesto sreče ob pogledu na „obličje milo“ je občutil strah:

„Da bi ne žalil je, v vednem trepeti
Bežim jaz revež pred pogledom njenim;
noben mi žar'k v življenja noč ne sveti.

Ni videl, ali mu je odzdravila ali ne. Pa mu je odzdravila, celo glavico je previdno iztegnila za njim, ko je šel pod njenim oknom mimo. Mehki črni lasje so mu lahno valovili okrog glave, ko je s cilindrom v roki stopal po ulici navzdol proti Marijinem trgu. Njen zamišljeni pogled ga je spremljal, dokler ni izginil za oglom sosedne hiše, ki je bila bolj naprej pomaknjena.

Njeno srce mu je akrostih v „Sonetnem vencu“ že davno odpustilo. Vendar nista od one lanske kazinske prireditve, ko ji je izročil pesnitev, več govorila. Le pozdravila sta se hladno in umerjeno, kadar sta se srečala. Vso preteklo zimo se Prešeren Juliji ni približal. Če jo je videl v gledališču, na plesu ali drugod, jo je gledal samo od daleč in se izogibal njenim očem, ki so plašno in skrivaj pogledovale za njim. Le njegove pesmi so ji govorile. Spomladi preteklega leta, v maju, je objavil štiri krasne sonete v — nemškem jeziku. V nemškem pač zato, ker je predvsem hotel v njenem krogu, med njenimi znanci razpršiti sleherni dvom o njeni nepristopnosti. Iz vseh sonetov je gledalo njegovo brezupno trpljenje.

„Ein wüstes Eiland ohne dich das Leben,
Ganz einsam, rauh und kalt, vom Graun umzogen.“

Julija je z globokim vzdihom stopila od okna. Sedla je k šivalni mizici in prijala za vezenje. Njeni tanki prsti so umetno pretikali mehko svileno nit skozi temno sukneno blago. A roka se ji je ustavila, resni obrazek ji je prešinil hudomušen smehljaj.

PREŠEREN IN JULIJA

„Oh, nesrečni zaljubljeni doktor! Kaj morem zato, da tako trmasto sili za menoj! Ali sem jaz kriva, da se je zaljubil vame? Nikoli nisem bila z njim bolj prijazna kakor z drugimi mladimi gospodi. Nasprotno, včasih se še prav potrudim, da ga resno, kar grdo pogledam, posebno kadar objavi kakšno svojih zaljubljenih, da govore o njih in meni vse ljubljanske klepetulje ...“

Senca je šinila prek rožnatega Julijinega obličja.

„Njegove pesmi so me res že močno kompromitirale. Mama se kar potolažiti ne more zaradi tega. Posebno „Sonetni venec“ lansko leto! Če bi škof ne bil pomiril mame in Jozefovega — zdaj že pokojnega — papana, bi se bilo zaljubljenemu doktorju res slabo godilo. Ampak danes mi je prav, da se je zadeva mirno potlačila. Saj se Prešeren morda sam ni zavedal, kaj je storil, kako zelo se je pregrešil proti taktu, ko me je izročil ljudem v zobe. ‚Kmet!‘ mu pravi mama. Seveda je kmetiški sin. ‚Trd in neotesan Gorenjec,‘ je rekla mama ... Trd? Morda na videz. V duši je gotovo mehak, dober, silno dober. Njegove pesmi ga razkrivajo ... In neotesan? Res se mu pozna, da ni rojen v salonih. Ampak — ali so tako imenovani ‚kavalirji‘ vselej resnično olikani možje? Olikani po srcu in možje po dejanju?“

Julija se je zdrznila in kri ji je planila v lica. Misel ji je preskočila na Jozefa Scheuchenstuela ...

On je kavalir, seveda je. Takten. Vsaka njegova kretnja kaže dobro vzgojo. Nikdar še ni slišala trde besede iz njegovih ust.

In vendar! — —

Julija je iztegnila roke, izpustila vezenje ... Ne, ne, tega noč! Primerjala Jozefa ne bo nikomur, najmanj Prešernu. Prešernu ne!

Nekaj kakor strah ji je stisnilo grlo.

Zakaj ne? Zakaj ne Prešernu?

Burno je vstala. Pritisnila si je obe pesti ob senca. Prisluškovala je srcu, ki ji je močno bilo. Preslišala je trkanje na vrata in se šele okrenila, ko so se vrata odprla.

Mlada dama v črni žalni obleki.

„Oh, ti si Marija!“

„Jaz in Toni tudi. Grüß Gott! Ali greš z nama?“

Marija Scheuchenstuelova je vstopila s svojo štirinajstletno sestro Antonijo, živahno kratkokrilko.

„Kam pa?“

„Na naš vrt. Med zidovi je danes res prehuda vročina. Kar napravi se!“

Scheuchenstuelovi, ki so še vedno stanovali v hiši starega očeta, Antona Gollmajerja v Salendrovi ulici, so imeli hišo in vrt na Gradu nad streliščem.

Marija je dvignila široko krinolino svoje žalne obleke, sedla na zofo in si s črno pahljačo hladila razpaljena lica.

„Juli! Ugani, koga sva srečali na Marijinem trgu!“ se je zavrtela Toni, da se je kratko črno krilce pozibalo nad dolgimi čipkastimi hlačicami.

„Nisva ga srečali, le od daleč sva ga videli, ko sva prišli čez most,“ je popravila njena sestra.

„Ne morem vedeti, koga,“ je Julija govorila v odprto omaro, iz katere je jemala obleko, klobuček in pompaduro. A vzbočene ustne so se ji sumljivo zatresle in zadrega v lepih očeh je izdajala skrito misel: Seveda Prešerna!

„Tvojega najgorečnejšega častilca, onega prismojenega poeta —“

„Toni!!“

Julijina nožica je temperamentno udarila ob tla. Modre oči so jezno zagorele.

„Oh, ne bodi huda, da sem tako rekla! Saj vem, da ga ne maraš. Ali se ne zdi tudi tebi — pris... hočem reči —“

„Mislim, da bi marsikdo hvalil Boga, če bi mu bil podelil toliko pameti, kolikor jo ima doktor Prešeren!“ je Julija ostro odvrnila.

„U! Ne vem, če je posebno pametno, kar počne tvoj poet,“ se je vmešala Marija s posmehom na nelepem širokem obrazu.

In njena tri in pol leta mlajša sestra je pristavila:

„Jozef je pravil mami, da Prešeren vsak večer popiva po gostilnah, odkar je propadel.“

„Kje propadel?“ je Julija vprašala še vedno stisnjenih obrvi.

„Nu, pri kompetenci za advokata.“

„In pri kompetenci za tvojega moža — hahaha!“

Julija je prebledela. Okrenila se je, vzela še pahljačo iz omare in zamrmrala:

„Moram še mamu vprašati, če smem iti z vama.“

Ves izpremenjen je bil njen glas, skoraj hripav od zatajenega razburjenja.

Kmalu se je vrnila. Utrujeno si je pogladila lase s čela.

„Oprostita, da ne grem z vama. Mama ne dovoli. Pravi, da je zunaj hujša vročina nego tu v sobi. Ne smem hoditi po vročini. Zaradi srca mi je zdravnik prepovedal. Šli bomo po večerji na izprehod, ko pride Jozef.“

Scheuchenstuelovi sta se spogledali. Da je bila vsaka prošnja zaman, če gospa Primčeva česa ni dovolila, to sta vedeli. Poslovili sta se in odšli.

Z globokim vzdihom se je Julija spustila v naslonjač in dolgo vsa zamišljena zrla predse.

S hodnika se je začulo kričanje gospe Primčeve, vmes drzno odgovarjanje rejenke Ane Jelovškove. Naposled Anin jok. Nekod so se zaloputnila vrata.

Julija je stisnila obrvi. Neznosno! Čimbolj je Ana doraščala, tem hujši pekel je bil med njo in njeno skrbnico. Neugnano, svojeglavo dekletce se je z vso silo južnjaškega temperamenta upiralo pretirani strogosti krušne matere. Večna vojna med njima! Ana je postajala čim dalje, tem bolj zakrknjena, sama vase zaverovana. Vse dobre Julijine besede so bile zaman. Nekaj dni je tega, kar je hlipalo dekle:

„Sovraži me, vem, da me sovraži. Žal ji je, da me je vzela za svojo. Zakaj me pa je? Zakaj me ni pustila pri starših? Oh, kar ušla bom domov.“

„Ana!“

„Res bom ušla,“ je s trmastim jokom grozil otrok. „Doma se ne bodo ves dan kregali name.“

Julija je povedila glavo. Hudo ji je bilo zaradi otroka, pa tudi zaradi matere. Mati je stroga in silno gospodovalna ženska.

Julijin pogled se je dvignil in ustavil na miniaturni sliki vrh predalnika: Janez Primic, njen brat, ki je pred tremi leti umrl za sušico. On je zelo trpel zaradi materine trdote. Bil je ves kakor oče — tako mu je mati večkrat očitala: mehak, radodaren, skoraj razsipev in poln čudnih nazorov, ki se jih je nalezal med študenti. Nekaj je fantaziral o Slovencih in Slovanih, prepeval slovenske pesmi, plačeval sošolcem za vino in imel z njimi tajne sestanke po zakotnih predmestnih gostilnah... Dostikrat jih je pripeljal na dom, slabo oblečene, slabih manir — oh! Kako bi stroga mati, ponosna na svoj denar in

svojo veljavo v ljubljanski družbi, ne bila nesrečna zaradi takšnega sina! Prepир med njima je bil na dnevnem redu, dokler ni Janez v drugem letu filozofije zbolel, dolgo bolehal in umrl — edini sin, dedič Primčevega bogastva.

Kaj je mati čutila ob njegovi smrti?

Tega ni nihče zvedel. Trd, kakor okamenel ji je bil obraz v onih dneh. Potem pa je gospodovala kakor poprej: odločno in trdo. Le škof Wolf je imel nekoliko upliva na njeno voljo in včasih — Julija; ampak le v trenutkih, ko je pri njej bruhtila materina narava na dan: neukrotljiva jezica, ki je pri Juliji po navadi končala s slabostjo in nezavestjo. Edino te se je mati bala. Nu, takšni slučaji so bili redki. Julija pač ni bila uporne narave kakor njen pokojni brat. Po večini se je v vsem vdala materinemu vodstvu. Morda je bila temu kriva Julijina srčna hiba, morda njen mehkejši značaj?

V pisarni, pri veliki, zeleno prevlečeni mizi, obloženi s knjigami in akti, je sedel Prešeren in gosje pero mu je neprestano drselo po papirju. Le od časa do časa je odložil pero, brskal po aktih, razgrnjenih po mizi, si poiskal potrebne podatke in zopet pisal. Od časa do časa se je ozrl na prazen Kastelčev prostor pri sosednji mizi. Kastelic je v svojem prostem času po navadi pomagal v Crobathovi pisarni. V prostorni sobi je škripalo s peresi še dvoje mladih pisarjev. Sicer je motil tišino le zdaj pa zdaj ropot s ceste: drdranje voz, glas poštnega roga, krik otročadi, ki se je s pestunjami in brez njih podila po Slonovi ulici in mimo Maliča in vojaške bolnišnice proti senčnim tivolskim drevoredom.

Pisarniška okna so bila zaprta. V zaprašene šipe so se zaganjale muhe in krožile pod petrolejko, visečo sredi sobe. Gole stene so v živorumeni barvi žarele v suho popoldansko vročino. Iz sosednje šefove sobe se je včasih skozi zaprta vrata čulo krepko smrčanje: Crobath je od kosila prišel v pisarno, da prespi predpoldansko pijanost in se toliko okrepi, da bo zvečer iznova vlival pijačo vase, dokler zopet ne omaga, dokler ne pride — kakor zadnje čase vsak večer — hlapec ponj in ga odvede domov.

Prešeren je prenehal s pisanjem in se zagledal v šefova vrata ... Zakaj se uničuje? Zakaj že nekaj časa tako brezumno popiva? ... Ženska?

Pred Prešernom je za trenutek vstal obraz mlade sorodnice šefove žene, Ane Endlicherjeve, ki je stanovala pri Crobathovih. In rdeče obrobljene oči gospe Crobathove? ... Odgnal je misel kakor nadležno muho. Saj je Crobath dekletke že njemu ponujal — v šali seveda. Ampak — hm, če je vendarle resno mislil? Eh! Grdo bi bilo. Že misel je grda. Proč z njo!

Iznova se je sklonil nad delom. Včasih si je obrisal pot s čela in vratu. Naposled je globoko vzdihnil. Vročina je bila res neznosna. Z zavistjo je pogledal na prazen stol pred Kastelčevo pisalno mizo. Prijetnejše nego pisarniško delo v takšni soparici bi bilo kopanje v hladnih savskih valovih. „Čopu je zdajle lepo!“ mu je prišla misel in razločno je videl pred seboj prijateljev obraz, obdan z zelenim valovjem. Bled je bil Čopov obraz, tako bled kakor po kosilu, ko se je prestrašil zaradi nenadnega ropota v kuhinji.

Prešerna je nejasna tesnoba grabila za srce, da mu je zastajal dih. Strmel je pred se. Dozdevalo se mu je, da vidi na Čopovem bledem obličju nekaj tujega, zagonetnega. A kaj je bilo?

Že je izginjal prijateljev obraz kakor v megli.

Kaj je bilo?

Zaman se je poet trudil, da si še enkrat pričara pred oči Matijevo obličje. Kaj je bilo? Čital bi v prijateljevih jasnih, velikih očeh, a bile so — zaprte!

Prešeren je čutil, kako mu lega v srce nerazumljiva groza, strah. Strah pred čem? Ozrl se je po pisarni, vstal je. Ali je bolan? Srce mu res že nekaj let ni v redu. In v glavi čuti včasih krvni pritisk.

„K zdravniku pojdem zopet, da mi odvzame unčo krvi, sicer me še kap zadene,“ je sklenil in stopil po sobi. Zdrznil se je, ko so se zdajci odprla vrata in je privihralo v pisarno dražestno sedemletno dekletce v kratkem rožnatem krilcu in dolgih belih hlačicah. Temnorjavi kodrci so obrobljali lepi obrazek z velikimi rjavimi očmi, ozkim nosom in majhnimi, živordečimi ustnicami — šefova hčerka Luiza. Obrazek ji je zasijal, ko je ugledala Prešerna in ga z vljudnim poklonom pozdravila.

„Nu, mala prijateljica, kaj novega?“

„K papanu sem prišla.“

„Papa spi.“

V zadregi je vrtela v roki „diabolo“. Prešeren ga ji je vzel iz rok, ga naravnal, nasukal in sprožil proti stropu. Seveda ga ni ujel, ker se je diabolo odbil od nizkega stropa.

„Haha! Saj ne znate!“ se je dekletce zasmajalo. Modro je pristavila: „Veliki ljudje ste preblizu stropa.“

Poet jo je pogladil po glavi in ji vrnil palčice.

„Imaš prav, dekletce. Čim večji je človek, tem težje ujame hudiča.“

Hudomušen nasmeh, poln srčne dobrote, se mu je zatresel okrog ust.

„Papa je dejal mamici, da ste vi največji Slovenec, ampak —“

Prešernove oči so se smejale.

„Ampak?“

„Meni se zdi, da to ni res. Čeponov Tone je še večji.“

„Hahahaha!“ sta se v en glas zagrohotala mlada pisarja.

Prešeren jima je od srca pomagal. Čeponov Tone je bil krakovski original, velik, močan korenjak, ki je nosil klobuk s širokimi krajevci, obleko pa iz takšnega sukna, iz kakršnega so frančiškanske halje. Bil je pobožnjakarski gorečnik, ki je venomer molil in pridigoval ljudem, najrajši nališpanim ženskam. Razposajeni otročaji so tekali za njim in ga dražili. Mala Luiza ga je dostikrat videla, ker so Crobathovi zdaj stanovali na Bregu.

„Čeponov Tone ti je torej všeč?“ je smeje se vprašal Prešeren in si z robcem obrisal oči.

Luiza se je v zadregi ozirala v smejoče se obraze ... Veliki ljudje se najrajši smejejo takrat, kadar ona ne vidi ničesar smešnega ... Kar nerodno ji je bilo. Pogledala je na steklena vrata. Pred njimi je čakala v veži njena mamica in govorila z znanim gospodom.

„Mamica čaka!“

Nagel poklonček, da je kratko krilce zafrfotalo, in stekla je ven. Smehljaje je zrl Prešeren za njo ... Kakor sončni žarek, takšenle otročiček!

Sedel je zopet za mizo. A delo mu ni šlo več izpod rok. Pogled mu je uhajal skozi okno na ljudi, ki so ob poznem po-

poldnevu vedno bolj polnili ulice. Že so se svetile strehe ob zahajajočem soncu in žarka luč se je odbijala od njih v ozko ulico, v pisarniški prostor, ki je iznova zažarel.

Pisarja sta vstala in pospravljala po mizah. Vrata šefove sobe so se odprla in Crobath je stopil na prag. Brez fraka, v svilenem črnem telovniku, nekoliko zmečkanem od ležanja. Vrat mu je ovijala široka črna svilena ovratnica; iznad nje so štrleli konci belega ovratnika. Velike modre oči bi bile lepe, če bi pogled ne bil — kakšen prav za prav? Nekoliko srep. Okrutna strastnost se skriva za takšnim pogledom. Nekoliko kalne so bile oči; alkohol je gledal iz njih. Obrvi stisnjene, nos raven in lepo začrtan, a ustne pod njim tanke in zaničljivo povešene. Črni lasje so bili po modi počesani ob sencih v čelo.

„Ali še vedno premetavaš akte?“ je hripavo odgovoril svojega koncipijenta. „Preklete si neumen, da toliko garaš! Če misliš, da ti zato zvišam plačo, si se v meni zmotil, prijatelj.“

Prešeren se je mirno ozrl in ukazal pisarju, ki je že prijel za klobuk, da bi šel:

„Čujte! Prinesite gospodu šefu čašo mrzle vode!“

Crobathove krvave oči so se zasmejale.

„Da se iztreznim, kajne? Nu, hvala, vode pa res nisem potreben. Ampak črno kavo bi si privoščil zdajle. Ali greš z menoj v kavarno?“

Prešeren je odložil pero.

„Grem.“

„Nekdo še prihaja,“ je opomnil pisar, ki je že stopil proti vratom.

Res je kmetiški fant snel klobuk pred steklenimi vrati in prijel za kljuko.

„Vrzi ga ven!“ je Crobath odločil in že prijel za vrata svojega kabineta.

Prešeren se je okrenil.

„Saj to je Rotarjev iz Tomačevega!“ je dejal ves začuden.

„Dober dan!“ je fant zasopel pozdravil in se zmedeno ozrl.

„Ali — ali so tukaj gospod dohtar —?“

„Rotarjev si, kajne? Ali mene iščeš?“

Fant se je zganil in v njegovem pogledu je bilo nekaj kakor strah in preplašenost.

„So — so me — poslali — — so rekli, da pridite v bolnišnico.“

Ledeno mrzel občutek je izpreletel Prešerna po hrbtu navzdol. Počasi je vstal.

„Kdo je rekel? Kdo te je poslal?“

„Dohtarji in — in gospod Kastelic.“

Prešerna je stisnilo v grlu. Z vso močjo se je branil misli — strašne misli...

„Kaj pa se je zgodilo?“ je pristopil Crobath.

Prešeren je dvignil roko, kakor bi mu hotel nekaj zabraniti, a že je prišel odgovor, še mnogo, mnogo strašnejši, nego ga je pričakovalo Prešernovo srce:

„Gospod Čop so — so utonili v Savi, pa — smo jih pripeljali v bolnišnico, ker — ker so nekateri mislili, da gospod še niso — mrtvi...“

Crobath je nehote iztegnil roko, ko so Prešernu odpovedala kolena in se je sesedel na stol. Poetov obraz je bil strašen, tako strašen, da so vsi: Crobath, pisar in Rotarjev fant povесili oči, pogledali v stran.

V sobo je legla tišina polna groze.

Potem se je začul Prešernov glas, tih in hripav, kakor da ni njegov:

„Ni res!“

Še vedno je s široko razprtimi očmi strmел v nasprotno steno.

Crobath se je vprašaje ozrl na Rotarjevega. Fant je globoko zasopel, mečkal klobuk med rokama in v zadregi pogledal proti vratom. Z rokavom si je obrisal pot s čela.

Le gluha tišina je odgovorila Prešernu. ...Ali ni — ali ni tam Čopov blede obraz, okrog njega zeleni savski valovi?

Zganil se je, iztegnil pesti pred se in dejal še enkrat odločneje:

„Ni res!“

Nato je vstal.

„Pojdiva!“

V telovniku in brez klobuka bi bil šel na cesto, da ni priškol pisar, mu pomagal obleči frak ter mu potisnil cilinder v roko.

Nikogar ni videl Prešeren, ko je tekел po ulici. Ljudje so se mu umikali in gledali za njim. Nekateri so ga pozdravili. Nikomur ni odzdravil, nikogar videl.

„Ni res! Ni res!“ mu je bolečina kljuvala v srcu.

„Res je!“ je pritrkavalo od nekod rahlo in vztrajno — mrtvaški zvonček z bolnišnične kapele.

In še bolj je pospešil korake. Temnozeleni frak mu je odletaval v vetru, lasje so mu vihrali okrog glave, ko je drevil po Dunajski cesti. Tako je pritekel do bolnišnice. Znan obraz ga je sprejel — ali ni bil primarij sam? — in ga vodil po obožanem hodniku nekdanjega samostana bosonogih avguštincev, zdaj deželne bolnišnice. In potem?

Vsi, ki so bili navzoči okrog Čopovega ležišča, so plaho umaknili solzne poglede, se stisnili v stran. Večja groza jih je izpreletela ob pogledu na divjo bolešt živega prijatelja, nego ob pogledu na veličasten mir, ki je ležal na mrličevem bledem obličju, obrobjenem z mokrimi temnimi lasmi. Strašen, nečloveški stok se je Prešernu iztrgal iz prsi. Ob ležišču je padel na kolena in glasen jok mu je planil iz srca.

Jokal je neutolažljivo, kakor joka otrok ob mrtvem očetu. Saj je le on vedel, kaj je izgubil . . .

Prišli so strašni dnevi. Vrzal, globoka, brezdanja, se je odprla v Prešernovem svetu. Iz nje se je dvigal mračen občutek zapuščenosti. Kakor izgubljen je poet taval po mestu. Če je sedel doma v svoji sobi, je poizkušal izliti svojo bolešt v pesem žalostinko. A oči so se mu zasolzile in ihtenje je streslo njegovo mehko dušo. Rana je bila še presveža. V pisarni je delal brez odmora — „kakor norec“ — je pravil Crobath znancem. V družbi pa je ob večerih posedal nem in mrk, da so ga od strani merili s plahimi pogledi.

Njegova duša se je udomačila po vseh temnih kotih smrtne groze. Še se je krčilo srce, kadar so trkale nanj boleče misli. A duh se je že vzpenjal iz obupne tmine v veliki svet. Že je iznova vstajalo pred poetovim velikim duhom vse veličastje stvarstva, vsa njegova neizprosna smotrnost, vsa njegova groze polna lepota. V iskreni pobožnosti, brezpogojni vdanosti in češčenju, ki ga pozna le svoboden duh, je sklonil Prešeren glavo pred svojim Stvarnikom, velikim Praduhom.

In prišli so dnevi, ko se je doma v samoti razgovarjal z mrtvim prijateljem. Ali ni bila njegova smrt prav za prav lepa? Poln sile in navdušenja za vse lepo in dobro, se je ločil od sveta. Mirno spi. Minili so zanj vsi notranji viharji. Dopolnjeno je trpljenje neuslišane ljubezni. Njegove jasne oči ne bodo več

gledale, njegovo dobro srce ne več čutilo, kadar dvigujejo glave ošabneži, ki ne znajo ceniti človeka po njegovi pravi vrednosti in surovo pohodijo, kar je najplemenitejšega v življenju... Prijatelj, ne bo te več skelela rana, da je domovina tuja svojim sinovom, ki se sramujejo imenovati se Slovence, ki so pozabili na mile glasove maternega jezika in služijo le tujcu...

V takšne in podobne misli zatopljen, je zložil Prešeren prelepo posmrtnico, ki je spremila prijatelja, ko se je kot ugasla iskra vračal k Pralūči.

Toda avstrijski birokrati se niso ustavili niti pred tem, s poetovo srčno krvjo pisanim umotvorom. Čez vse zgoraj navedene utripe Prešernovega srca je zelotski Pavšek potegnil debelo črto in okrnil krasno pesnitev za njen lepi konec... Tega vendar ni smel dovoliti, da bi pod njegovo cenzuro prišle v javnost takšne prevratne misli! Kranjska domovina — tuja svojim sinovom? Hm! Poet je imel v mislih rojake izobrazence, ki so „služili le tujcu“. Tujcu?...

Zelotskemu Pavšku je zagomazelo po hrbtu... Kaj bi rekli višji gospodje, če bi morali čitati kaj takšnega! In kako zbada drzni poet mirne rojake, češ da so pozabili na mile glasove maternega jezika in se sramujejo, imenovati se Slovence! Slovenci!... Beseda sama je prav za prav nepatriotična. Dober avstrijski patriot ne pozna Slovencev, temveč samo Kranjce, Štajerce, Korošce, Primorce... Ne, dragi doktor Prešeren, Pavškov svinčnik ve, kaj je njegova dolžnost. Torej: črta!... Pa je vedel, da reže v živo poetovo meso!

Le polagoma se je Prešernova razbičana duša umirila. Vrzal za prijateljem pa je ostala. Bridko je občutil osamelost, ki ga je objela kljub vsem znancem. Edini prijatelj, ki mu je še ostal, Smole, je bival daleč na Dolenjskem; več nego deset ur mučne vožnje z vozom je Prešerna ločilo od njega.

Čudno razmerje je nastalo med Prešernom in Kastelcem. Saj že od nekdaj ni bilo med njima posebne iskrenosti. Poetova jedka ironija je izstrelila marsikakšno ostro pšico v Kastelčevo sebičnost in preračunljivost. Po Čopovi nesrečni smrti pa se je razmerje med njima poostrilo tako, da so Prešernovi razrahljani živci le z največjo muko prenašali Kastelčevo navzočnost v družbi.

Nobene besedice ni izpregovoril Prešeren s Kastelcem o katastrofi. A Francetov molk je Kastelcu kričal glasneje od

najhujših očitanj. Prešernovi prezirljivi pogledi, ki so merili mimo in preko Kastelca, so govorili strašno obsodbo:

Pred tvojimi očmi je utonil in nisi iztegnil rešilne roke!

Zaman se je branila Kastelčeva vest: Kako? Saj bi bila oba utonila! Ne on, ne jaz, nisva znala plavati.

On je mrtev. In ti živiš! Sramota! On je mrtev. In ti upaš, da dobiš njegovo službeno mesto! Poglej v globine svoje vesti in povej: V onih usodnih trenutkih — ali ni bil izmed njih eden, en sam, v katerem si postal — Kajn?

Ves trd od groze je buljil Kastelic čez mizo v Prešerna. Nem in bled je strmel Prešeren mimo Kastelca v dim, ki je kolobaril po gostilniški sobi.

Nekaj večerov se je Kastelic tako boril s Prešernovim molkom in prezirom. Potem je nekega dne — sedeli so v kavarni poleg gledališča — vstala v Kastelčevi majhni duši majhna misel: Poplačam ti tvoj prezir!

Obrnil se je proti Ludoviku Azuli, ki je sedel poleg Prešerna, in vprašal:

„Kaj pa dela tvoj srečno-nesrečni kolega Scheuchenstuel?“

„Zakaj srečno-nesrečni?“ je Azula začuden dvignil pogled.

„Nu, nesrečen zato, ker mu je umrl oče in srečen zato, ker mu je na svoji smrtni postelji preskrbel nevesto,“ je Kastelic razložil z bliskovitim stranskim pogledom na Prešernov prebledeli obraz. „Čul sem, da je stara Primčevka obljubila umirajočemu, da izroči hčerko njegovemu sinu. Nekakšna tajna zaročka, pravijo.“

Zaman je Azula skušal z ostrim pogledom zadržati Kastelčeve neusmiljene besede. Prešernu se je tresla roka, s katero je držal časopis. Počasi je vstal. Azuli se je zdelo, da se vrže na Kastelca. A mirno je France odložil časopis in hripavo kriknil natakarku:

„Plačam!“

Azula je vstal z njim vred. Skupno sta odšla.

„Kam?“ je vprašal Azula, ko sta bila zunaj.

Prešeren mu ni odgovoril. Le sive oči so v vročem žarenju pogledale izpod košatih obrvi. Potem je dvignil cilinder v pozdrav, se naglo okrenil in skoraj zbežal po „Zvezdi“ navzgor.

Zdaj je ležalo v razvalinah pred njim vse — vse. Namesto lepe samostojne pozicije je dobil — klofuto. Samostojen advokat morda ne bo nikdar. Prijatelj je mrtev. Vsi veliki idealni

načrti so legli z njim v grob... Ljubljeno deklo pa je zanj izgubljeno... Zdaj resnično izgubljeno!

Zgodilo se je prvikrat, da Prešeren, čez mero vestni in marljivi Prešeren, tistega popoldne ni prišel v pisarno. Tudi stalna družba „pri Metki“ je onega večera zaman povpraševala po njem. Prišel je domov šele proti jutru — povaljan in pijan, kakor ga Katra ni videla še nikoli.

Zjutraj je zgodaj vstala, da mu je očistila obleko. S težavo ga je priklicala, da je vstal in šel — kakor vedno: brez zajtrka — v pisarno. Ko je odšel po stopnicah, je stekla k oknu, da pogleda za njim. Ni bila čustvene narave, toda strah za brata se ji je nenadoma z vso težo vlegel srce. Ves izpremenjen je bil. Kaj mu je? Glavo globoko sklonjeno, je odšel z drsajočim korakom čez dvorišče. Stanoval je tedaj na Glavnem trgu v veliki Aichholzerjevi hiši, kamor sta se bila s sestro Katro na Kastelčevo prigovarjanje preselila ne dolgo po stričevi smrti. Tudi Kastelic je tam stanoval. Hiša je bila velika in temna in polna majhnih in velikih stanovanj. Spredej je bila novo otvorena trgovska šola. Župan Hradecky je bil njen ravnatelj. Prešeren je kot študent nekoč že stanoval tu z obema bratoma, Jurijem in Jožo. V tej hiši je brat Joža umrl kot prvošolec. Katra se je še spominjala, da so šli mati takrat v Ljubljano k umirajočemu sinčku.

Z globokim vzdihom je pričela Katra pospravljati. Med delom je brž pozabila na svojo skrb. Bila je bolj trdega značaja in glave ni nikdar dolgo povešala.

„Kakor Bog hoče!“ je zaključila in odrinila nevšečne misli.

Potem je šla na trg. Ko se je vračala, je srečala na stopnicah Kastelčevo kuharico. Ustavili sta se in porazgovorili o gospodinjskih težavah, o draginji na trgu ter o ljubljanskih novicah.

Tedaj je počasi prišla po stopnicah drobna ženica s svilen o kmetiško ruto na glavi in velikim cekrom v roki.

„O, mati!“ jo je Katra pozdravila in se brž poslovila od kuharice.

Mati se je nasmehnila izpod rute in si z robcem obrisala oči. Katra je videla, da so bile solzne.

„Dober dan, Katra!“

„Bog daj, mati! Ali ste težko našli to hišo?“

„To hišo?“ jo je mati pogledala in ustne so se ženici potresle v bridkosti. „V tej hiši je umrl naš Joža, ali ne veš?“

„Saj res! Nisem se spomnila, da ste že bili tu.“

Zato materine solze! — si je mislila hči. S skrbjo je Katra pomislila na Franceta. Če bi ga mati videli takšnega, kakršen je bil davi! Prebridko bi bilo za mater. France je bil njihov ljubljeneec. Še sreča, da so prišli mati dopoldne v Ljubljano. Opoldne pride France h kosilu.

„Danes pripravim posebno dobro kosilo,“ je sklenila Katra sama pri sebi, „France rad gosti svoje ljudi.“

„Kaj dela France? Ali je zdrav?“ je mati vprašala, ko je ogledovala stanovanje. Vzpela se je na prste, da prebere naslove knjig, ki so stale v sinovi sobi na polici. Prešernova mati je bila za tedanje čase izredno izobražena kmetiška žena. Izšolala se je bila v Beljaku in rada je čitala slovenske in nemške knjige. Slovenskih je seveda dobila bolj malo, ker jih takrat dosti še bilo ni.

„Zdrav, hvala Bogu. Le bolj bled je postal letos. Menda mu ono dekle še zmeraj meša glavo.“

„Tista bogatinka, ki ne mara zanj?“

„Tista.“

„Ali je res tako lepa?“

Katrino moško rezano obličje se je zaničljivo namrdnilo.

„Oh, kaj še! Drobna je in še manjša kakor vi. Nič posebnega ni na njej. Le Francetu se zdi lepa kakor nobena.“

Mati je globoko vzdihnila.

„Kako pa je bilo z Osenjakovim?“ je vprašala čez nekaj časa.

Osenjakov Matija je bil Čop. Katra je pravila o njegovi nesrečni smrti in se jezila na Kastelca, da ga ni rešil.

„Ne sodi preostro, Katra, saj nisi bila zraven!“

„Vsi tako govorijo. Tudi France tako misli.“

„Ali je Franceta hudo zadelo?“

„Še zdaj mu stopijo solze v oči, kadar se spomni nanj.“

„Saj sem si mislila,“ je mati prikimala in srce ji je hitreje utripalo. Čudna tesnoba je legla na njo. Od nekod se je čulo poldansko zvonjenje. Prekrižala se je in glasno molila. Iskrena, vroča molitev ji je privrela iz srca, iz nerazumljive groze, ki je grabila po njej. Sive oči so se ji zasolzile.

Katra je slonela ob ognjišču in ji s sklenjenima rokama in povešeno glavo pobožno odgovarjala. Izpremembe v materinem obrazu ni opazila.

France pa je ob tistem času stal v pisarni in čital poslednji stranki, preprostemu okoliškemu kmetu, sestavljeno pogodbo. Kmet ga je prekinil in mu nekaj ugovarjal. Prešeren pa mu je potrpežljivo že tretjič razlagal zadevo.

Pisarja sta se spogledala in smehljaje odšla. Prešernov polno doneči glas je odmeval po pisarni, a ne živahno in s poudarkom kakor po navadi, temveč enakomerno, kakor ubito.

Crobath je odprl svoja vrata.

„Da se ti le ljubi, že tretjič isto pridigati! Podpiše naj, če hoče, če ne, naj pusti!“

Zaloputnil je vrata.

Mož ni zinil nobene več. Molče se je podkrižal in odšel. Prešeren je kakor brezčuten obstal poleg mize in strmел pred se.

„Zdaj pride in se mi opraviči zaradi včera,“ si je mislil Crobath.

A ni ga bilo.

Čez nekaj časa je zaropotal stol v prvi sobi. Pa ne, da bi Prešeren zopet sedel k delu?

Crobath je čul, kako je zaškripala miznica ... Res! Nado mestiti hoče zamujeno delo — bedak!

Jezno je stopil k vratom in jih odprl ...

Vse, kar se je zdajci zgodilo ni presegalo časa treh srčnih utripov: V dveh skokih je planil Crobath nad Prešerna in udaril — — iz Prešernove proti čelu dvignjene roke je z glasnim ropotom zletelo nekaj svetlega.

Samokres!

Bolj bled kakor Prešeren sam, je Crobath strmел na svojega koncipijenta. Nato se je molče okrenil, pobral orožje in ga nesel v svojo sobo. Vrnil se je s cilindrom na glavi.

Položil je Francetu, ki je še vedno slonel ob mizi, roko na ramo.

„Napravi se! Zdaj greva in poplakneva tole reč, kakor se možem spodobi. Kosil boš pri nas. Danes te ne izpustim.“

Prešeren je dvignil roko, ne da bi ga pogledal.

„Ne morem. Pusti me! Takšen ne morem k vam.“

„Imaš prav, danes ne rabiva žensk. K Maliču pojdeva in potem kam ven, da bova sama.“

Šla sta čez cesto.

Bilo je že daleč preko polnoči, ko so zacvilila vrata v Prešernovem stanovanju. Mati, ki dotlej še ni bila zatisnila očesa, je prižgala svečo na nočni omarici. S trdimi, negotovimi koraki je prišel sin skozi sobo.

„Frence!“

Motne, okrvavele oči so se ozrle v luč, v razsvetljeno materino obličje. ... Šel je mimo kakor mimo vizije. Že je zaprl vrata svoje sobe za seboj.

Pijan!

Po uvelem materinem obličju, ki se je nagnilo k sveči so zdrknile solze. Noč jih je zakrila.

Drugo jutro je Katra klicala brata:

„France! Poglej, kdo je prišel!“

S težavo je France odprl oči.

„Mati!“ je iztegnil roko.

Mati jo je prijela z obema svojima. Sedla je na posteljni rob in zrla smehlja se sinu v oči.

„Dobro jutro, Frence!“ ga je pozdravila preprosto. Vse drugo je ležalo v njenih dobrih sivih očeh.

Francetu je bilo toplo pri srcu. Počasi pa mu je vstajal spomin in vroče ga je izpreletelo: sinoči!

„Kdaj ste prišli, mati?“ je vprašal s strahom v srcu.

Mati je čitala v sinovih očeh. V zadregi je pogladila njegovo majhno, gladko gosposko roko s svojo hrapavo kmetiško in odgovorila z dobrotnim smehlajem:

„Včeraj dopoldne. Boštjanov stric je peljal krompir in moko v Ljubljano in sinu nekaj prigrizka, pa sem prisedla. Ponoči sva se odpeljala, ob devetih sva bila že pri Figabirtu. Dobre konje ima Boštjan. Vso pot sva se ustavila samo v Kranju pri Jalenu. Od doma te vsi pozdravljajo: oče in Mina in vsi drugi. Tudi Boštjanov stric so mi naročili pozdrave.“

Prešeren je dobro čutil, odkod materina zgovornost. Toda njena rahločutna obzirnost je le še bolj mučila njegovo težko vest ... Edina sreča, da mati ne sluti vse resnice — mu je zatrepetalo v duši. Jasno je videl, kolikšno trpljenje bi bil zavalil na to srce, ki ga je tako zelo ljubilo. Njegov samomor bi bil skoraj gotovo tudi — umor. O, gola sebičnost ga je prignala tako daleč. Ali ni vsak samomorilec sebičnež? Ne, vsak ne. Kdor je onim, ki ga ljubijo, v pogubo, se umakne iz ljubezni do njih. In še tedaj samomor ni junaštvo. Figarstvo

je. Junaštvo bi bila popolna izprememba svojega bitja, borba s samim seboj do konca. Ne, samomor ni junaštvo. Le neozdravljiva kužna bolezen bi mogla opravičiti samomorilca...

Ob pogledu v materine oči so nekoliko ponehale bolečine, ki so mu kljuvale v srcu. Sklenil je, da v dnevih, ki jih prebije mati pri njem, posveti ves svoj prosti čas le njej. Seveda — mnogo prostega časa mu v tistih dneh ni preostajalo, ker so ga bili Čopovi starši poverili, da je kot njihov zastopnik prisostvoval sestavljanju seznama Čopove velike knjižnice. V družbi s Čopovim bratom Janezom, s Kastelcem, Kosmačem in dvema sodnima uradnikoma je mnogo ur prebil med nedanjimi najzvestejšimi Čopovimi tovariši — njegovimi knjigami. Koliko lepih spominov, ko so se znane knjige vrstile pred njegovimi očmi! Koliko dragocenih pobud mu je bil pokojni prijatelj dal ob njih! Mnogokrat so Prešernu solze zalile oči. Ves je živel s pokojnikom, ki mu je bil neprestano pred očmi. Zopet je Matija govoril z njim, mu zopet odpiral bogate zaklade duha in srca.

Če se je poet o mraku vračal domov, se je le s težavo premagoval pred materjo. Pretesno ga je objemal mrtvi prijatelj.

In njegova bolest zaradi Julije?

Še mu je kljuvalo v srcu. A odganjal je boleče misli: Zdaj ne, ko je mati tu! Seveda ga misli niso vedno ubogale. Kadar so ga premagale, so materine oči s skrbjo iskale v njegovem obrazu.

Zvečer je peljal mater v gledališče. Ne daleč od njiu je sedela v loži Julija Primčeva s svojo materjo.

Gospa Primčeva se je nagnila k hčeri in strupeno zagozdnjala:

„Glej, glej! Tvoj častilec — in Damenbegleitung! Ein feines Liebchen, das muß ich sagen!“

Julija se je previdno ozrla na tisto stran. Že je zagledala Prešernovo karakteristično glavo. In poleg njega?

Juliji je stopila vsa kri v lica in oči so ji jezno zagorele. Očitajoče je odvrnila:

„To je vendar njegova mati!“

Kar sram jo je bilo zaradi materine prostaške zajedljivosti. Gospa je zaničljivo prikimala:

„Navadna kmetica!“

Julijine oči so še bolj zažarele. Roka, ki je držala pahljačo, se je tresla.

„Bolj je inteligentna kakor marsikatera dama, ki se nocoj tu ščepiri. Kanonik Gollmayer je pravil, da zelo rada čita knjige.“

„Zato se še ne more štoliti med izobražence!“ je gospa ošabno vztrajala. „Stavim, da ne zna toliko nemščine, da bi razumela, kaj govorijo na odru. Vidi se ji, da ji manjka potrebna šolska izobrazba. Že na obrazu se ji vidi.“

Julija se je še enkrat ozrla v inteligenten obraz Prešernove matere. Žena je bila nekoč gotovo lepo dekle.

„Ali se meni tudi vidi?“ je vprašala Julija in glas se ji je od razburjenja že nekoliko tresel.

„Was für eine dumme Frage! Kako se moreš primerjati z ono kmetico!“

„Ker je hodila v samostansko šolo, jaz pa ne. Pokojni bibliotekar Čop je pravil nekoč svoji teti, gospe Scheuchensstuelovi, da se je Prešernova mati šolala v samostanu v Beljaku. On je sodil, da je materina nadarjenost močno vplivala na sinovo. Dobro je poznal Prešernovo mater.“

Julijine vzbočene ustne so se tresle. Roke so se nervozno igrale s pahljačo. S trmo in uporom v srcu je še dostavila:

„Že zaradi njenega sina bi jo morali Kranjci častiti.“

Zdajci je gospa Primčeva zardela od nevolje. Ostro je siknila, medtem ko so ugasnile luči in se je zastor dvigal:

„Fasle nicht solch einen Unsinn!“

Julija je skomignila z rameni. Skrivaj se je ozrla proti Prešernu. Njegove oči so bile obrnjene naravnost proti njej.

Njegova mati je že opazila, da se ni zmenil za predstavo na odru. Ugotovila je tudi smer Francetovih pogledov. V prihodnjem odmoru je vprašala, dasi je slutila odgovor:

„Kdo je ono dekle z velikimi modrimi očmi?“

France se je grenko nasmehnil.

„To je ona,“ je dejal preprosto.

Mati je prikimala.

Grenak občutek je vstal tudi v njej. Ono drobno dekletce z rožnatim obrazkom je torej držalo v svoji majhni orokavičeni ročici Francetovo srečo? ... „Ljubi Bog v nebesih, odpri dekletu srce, da se moj sin ne pogubi!“ je gorko vstala molitev v materini duši.

— — — — —
Bil je pust septembrski večer. Gosta jesenska megla je ležala ob Ljubljani, iz megle pa je neprenehoma curljal dež. Na nabrežju „Za zidom“ so se v nočni temi svetlikale po cesti luže v migljajočih kolobarčkih. V debelih curkih je lila deževnica iz pokvarjenih žlebov in tleskala ob tlak.

Prešeren je z dežnikom v roki skakal mimo luž in žlobudrajočih žlebnih potočkov. Naposled se je zatekel v vežo enonadstropne hiše ter se po stopnicah vzel v prvo nadstropje, kjer je krčmaril „Črni Jurij“, oče Eržen.

Pred steklenimi vrati je krčmar ustavil Prešerna:

„Oh, gospod dohtar, kakšno vreme!“

„Vam se pa prileže, ata Eržen,“ je pomežiknil poet in pokazal skozi vrata na nabito polno pivnico.

„Eh, nu, že gre. Gospod profesor so tudi notri.“

„Kateri?“

„Dohtar Jaka. Sami sedijo. Oh, strašno so slabe volje. Včasih so se radi pošalili, zdaj pa kar sami zase nekaj pre-mišljujejo.“

„Ej, ata, tudi vi bi premišljevali, če bi bili v njegovi koži!“

„Hm. Pravijo, da ni popolnoma zdrav?“ je krčmar pro-dirajoče pogledal Prešerna v oči.

Prešeren pa je skomignil z rameni.

„Malokateri človek je popolnoma zdrav,“ je kratko od-pravil radovedneža, dobro vedoč, kam meri.

V sobi pa so pri mizi nasproti vrat sedeli vrli Krakovci in Trnovci. Martin Goršič, ki se je ozrl na steklena vrata, je ustavil žlobudranje tovarišev:

„Fantje, dohtar gre! Zdaj pa le eno zažingajmo!“

In vrezali so jo:

„Če labud' prot' jug' lete...“

Prešeren je vstopil in jim mimogrede zadovoljno pokimal. Njegove napol zaprte oči pa so med pivci iskale in našle osa-melega gosta: Zupana.

„Dober večer, Jakon!“

Zupan je zavlekel stisnjene ustne:

„O, dober pa, dober! Tebi ga ne želim nikdar tako do-brega!“

Nekaj se mu je potreslo v glasu.

Prešeren je molče prisedel. Jakonov glas mu je odmeval v srcu. Ali se ni zatreslo v njem kakor — jok? Ubogi prismuknjeni Zupan! Ali se je zopet začelo? Ali še niso zaključili disciplinarne preiskave proti njemu? Baje je zapisnik obsegal nad 600 folio strani. Poslali so že predlog na Dunaj. Nu, morda bodo tam potrpežljivejši s čudakom nego so gospodje tu...

Pristopil je krčmar in postavil pred Prešerna polič muškatelca.

„Tri bokale pevcem!“ je Prešeren naročil, ne da bi pomislil na svoj že precej shujšani mošnjček. Pa premislek v takšnih rečeh že od nekdaj ni bil njegova navada — na veliko žalost in jezo njegove sestre Katre.

„Nu, Jakon, poplakni in pogoltni — to je Crobathov recept za takšne bolezni, kakršne tarejo tebe ali mene,“ je France vzpodbujal izredno zamračenega tovariša.

V Jakonovih očeh se je utrnil strupen blisk. Njegovo široko rdeče obličje je še bolj zardelo. Uporno je odmaknil roko od kozarca.

„Bi moral danes precej debelo požreti!“ je globoko zagodrnjal, izvlekel iz „zašpehanega“ fraka že dokaj umazan robec in se temeljito useknil.

Prešeren ga je predobro poznal, da bi ne vedel: preden Jakon ne iztrese svojega strupa, ne bo zdrav.

„Ali si se zopet ravsals s Prevzvvišenim?“

„Ravsals? O, nasprotno! Davi sem šel mimo škofije, pa je privozila odprta kočija iz nje in Wolf v njej. Globoko sem se mu priklonil — odkriti se mi ni bilo treba, saj veš, da hodim vedno odkrit mimo stanovanja Njegove Prevzvvišenosti — in mi je prav ljubeznivo odzdravil. Nu, potem so mi pa izročili dokaz njegove ljubeznivosti, črno na belem. Ha!“

Neizmerno grenko in raztrgano je prišel krik iz čudakovega srca. Prešeren je vedel: zdaj pride!

Zupan si je natočil kozarec in izpil na dušek. Potem še enega. In s praznim bokalom je potrkal na mizo.

„Le poslušaj! Dokument, ki mi ga je po Wolfovi ljubeznivosti naklonil Dunaj, se glasi: Jakob Zupan ist seines Lehr-amtes zu entheben. Aus besonderer Gnade bewillige ich ihm als Ruhegehalt jährlich 500 Gulden ... Aus besonderer Gnade — haha!“

Prešeren se je zdrznil. Kakor krakanje je zadonel Zupanov raztrgani glas ... Torej so siromaka resnično ubili! Seveda — kar jih je Jakon že zagodel, res ni bilo mogoče tiho potlačiti. Vsa Ljubljana je bila že priča Zupanove nenormalne predrznosti. Največ se je čudak zaletaval v škofa. Ali more kdo Wolfu zameriti, če mu je naposled pošla potrpežljivost? Kateri cerkveni predstojnik bo mirno prenašal, da ga bo podrejenec smešil v javni pridigi? In kaj naj reče oblast, ko je Zupan vzel popotni list za trimesečno dobo, pa se je čudak vkljub policijskim opominom vrnil šele čez dobrih osem mesecev v Ljubljano! ... Hm, Jakon res ni pri zdravi pameti, a dobra beseda pri njem več zaleže kakor vsi ukori. Ko bi Wolf to vedel, bi ga bil morda izlepa pridobil zase ...

„Hudo so te prijeli!“

„O, to še ni vse! Kakor divjo zver me zapro v kletko. Dokument se namreč še nadaljuje: Zupan hat seinen Aufenthalt in Klagenfurt zu nehmen —“

„Kaj? Ni mogoče!“

„In še nekaj se bere tam, nekaj o ‚polizeilich überwachen‘; nisem si vsega dobesedno zapomnil.“

„Pa kdo te je obsodil? Pritožiš se —“

„Pri kom pa? Dekret je podpisan v — cesarjevem imenu — od — nadvojvode Ludovika ...“ Poslednje besede so prišle le s težavo iz stisnjenega grla. Drhtljaj je izpreletel mišice na Jakonovem obrazu. Le z naporom vse volje je potlačil bolečino, da ni glasno zajokal.

Prešeren je obmolknil. Postrani je videl, da si je Zupan z roko otrl solze z lic ... France se je zazrl pred se. Torej to je bilo plačilo Zupanu za vse njegovo delo za narod!

Dolgo je Prešeren molčal, potem je dejal s pritajenim glasom:

„Vidiš, Jakon, časi so zdaj pač takšni, da niso ugodni za šale, kakršne si ti zbijal. Metternichov sistem je kakor železna mreža, ki nas vse oklepa. Odkar so Hrvatom zrastle grebenčki, se mi zdi, da je Metternich še bolj pritegnil vajeti. Kjer količkaj zadiši po nepokorščini — že je tu Metternichova rešetka.“

Zupan je dvignil glavo.

„In vendar že gloda črv na njegovem gospodstvu. Morda mi ne verjameš, jaz pa vem, da Hrvati, kar se tiče njihovih

pravic, ne odnehajo in če jim pošljejo za bana samega vraga. Kako je s Poljaki, pa sam veš. Ugnali so jih enkrat, vklenili. A glodali bodo na verigah, dokler jih ne preglodajo.“

Prešeren je zmajal z glavo.

„Metternichova roka je dovolj močna, da jih ukroti.“

„Ne vem. Naš kancelar se preveč lovi za fantomom evropskega vodstva. Ruse je zopet dobil na svojo vrstico. Ampak meni verjemi, France: kakor je pokojni car Aleksander naposled pokazal Metternichu figo, tako mu jo pokaže car Nikolaj. Vsaka luč prej ali slej ugasne; tudi Metternichova bo. Ej, mogočni naš kancelar, tudi ti pojdeš nekoč mojo pot!“

„Morda imaš prav. Mož je že prekoračil svoj vrh. Osvojitvev Grkov po Rusih je bilo prvo poleno, ki mu je priletelo pod noge. Pariška julijska revolucija pred tremi leti tudi ni bila v njegovem računu. Madžari kuhajo čudno kašo. Lahi se — potuhnjeno kakor mački — pripravljajo na skok, Nemci pa menda Metternicha poslušajo le na videz, v resnici delajo po svoji glavi.“

„Navzdol gre mož, navzdol, čeprav si morda domišljuje, da drži Avstrijo še bolj v rokah, odkar je umrl oni tiran.“

„Oni tiran“ — to je bil cesar Franc, ki je bil umrl že koncem zime.

„Saj jo res drži. Ali ne veš, da je —“ Prešeren se je ozrl in se sklonil k Zupanu, „— naš novi cesar slaboumen epileptik?“

„Vem, ves je v rokah svojega velikega lakaja — Metternicha. Kronske svet s svojimi principi in ministri je itak samo lutkovno gledališče, ki ga dirigira Metternich. Ampak vsak absolutizem ima svoj konec, tudi Metternichov ga bo imel. Veš, če takole razmišljam, se mi zdi, da živimo že v začetku nove dobe.“

„Tudi jaz imam včasih takšen občutek. Zdi se mi, da počasi vstaja v svetu čut za človeško dostojanstvo. Glej, lansko leto so prodrli z zahtevo po odpravi sužnjev v kolonijah. Tlačanstvo naših kmetov stoji že na prav šibkih nogah.“

„To so še vse posledice francoske revolucije. Tudi k nam pride revolucija. Metternich ji ne uide.“

„Morda. Zdi se mi pa, da bi se le brez nasilja trajno dvignilo človečanstvo. Dvignil bi ga naravni razvoj človeškega duha.“

„Le bolj počasi,“ je pritrdil Zupan.

Prešeren je s tihim zadovoljstvom ugotovil, da se mu je posrečilo v pogovoru speljati Zupana do kratkega pozabljenja na svojo nesrečo. Ne da bi Jakon opazil, je Prešeren napeljeval pogovor na vse, karkoli bi moglo nesrečnega čudaka zanimati. Od Metternicha in njegovega tiranstva sta preko človečanstva prešla na največji Metternichov strah — Slovanstvo, ki se je polagoma prebujalo.

Zdajci sta bila v pravih Zupanovih vodah: jezikovno slovansko zedinjenje — Zupanu so se zasvetile oči.

„Dostikrat si mi že oponašal, da slovenščino hrovatim, če sem si izposodil izraz od bratov Hrvatov, Srbov ali Rusov. Nu, kaj pa prihaja zdaj iz Zagreba?“

„Slovanska čobodra!“ se je zasmel poet.

„Bratec, povem ti, da tale ilirščina ni kar si bodi. Le na svojo prababico bi se morala bolj ozirati, na staroslovenščino. Potem bi nas tudi drugi Slovani laže razumeli.“

Prešeren se je zresnil in zamislil. Potem je odvrnil:

„Mrtvorojenemu detetu tudi prababica ne bi mogla pomagati. Narod ostane narod, dokler ohrani svoj živi jezik. Če mu tega vzameš, se oprime onega, ki ga najbolj obvlada. Pri nas — nemškega.“

In kakor že mnogokrat, sta Zupan in Prešeren tudi onega večera zašla v dolge jezikoslovne razprave.

Bilo je že pozno, ko sta se dvignila in napotila domov. Zupan, ki je ves večer dušil svojo boleost z vinom, se je močno opotekal. Prešeren, ki mu vino ni šlo tako hitro v glavo, je prijel Jakona pod pazduho in ga srečno pripeljal do njegovega stanovanja poleg škofije. Spremil ga je še po stopnicah v sobo v prvem nadstropju. Ko sta vstopila, se je čulo iz drugega nadstropja govorjenje.

„Ali slišiš? Je že spet pri njej!“ je Zupan pokazal proti stropu. Nad njim je namreč stanovala grofica Stubenbergova, ki so jo strupeni ljubljanski jeziki imenovali „škofica“.

Prešeren ni odgovoril.

„Hihihi! Ali ga slišiš?“ se je zlobno smejal pijani Zupan.

Francetu je že pohajala potrpežljivost. Kar skregal bi se s pijancem.

„Wolf je človek kakor ti ali jaz,“ ga je ostro zavrnil in spomnil se je, da mu je Kastelic pripovedoval o Čopovi bo-

lehni sestri Minci, ki jo je škof iz usmiljenja vzel v službo, ker mu je kaplan Fister pravil o njeni zapuščenosti po bratovi smrti... Boljše srce ima Wolf kakor marsikateri nestrpnež, ki se vanj spotika. Nu, Jakon je prismuknjen, ubogi nesrečnež!

Usmiljenje se je oglasilo v Francetovem srcu in z milejšim glasom je želel:

„Lahko noč, Jakon!“

„Počakaj, France! Tamle imam še imenitno kapljico za naju dva. Le sedi tamle v Trnovo!“

Čudak je imel kaj čudno opravljeno sobo. Ogromne police s knjigami, postelja, omara, in kovčeg ter nekaj druge oprave — vse je bilo zrinjeno na sredo velike sobe, zidovi pa so bili goli. Le v vsakem kotu je stal stol. V kotu, ki ga je Jakon označil za „Trnovo“, je bila poleg stola mizica, pokrita s knjigami in pisarijo. Vsak kot v Zupanovi sobi je imel svoje ime: Trnovo, Gradišče, Poljane... In kadar je Zupan šel na izprehod okrog svojih mobilij, se je ustavil v enem ali drugem „ljubljskem predmestju“ in s knjigo v roki odpočil na stolu.

Prešeren se je ozrl po veliki temni sobi, od svetilke na trgu le slabo razsvetljeni.

„Luči nikdar ne prižgem; se bojim, da ne napravim ognja,“ se je opravičil Zupan in v temi je tipal za steklenico, skrito za knjigami na polici.

„Le pusti, Jakon! Danes mi pijača res ne diši več.“

„Počakaj no, da pokusiš!“ je silil Zupan in s trdimi, negotovimi koraki stopil s steklenico in kozarcem k oknu. Opo-
rekel se je in naslonil ob zid.

Prešeren pa je bil že pri vratih.

„Pridem jutri. Lahko noč!“

„Počakaj! Počakaj vendar!“

Že so se vrata zaprla. Zupanove kalne oči so s strahom zrle na nje. Žganje je curljalo mimo kozarca na tla... Sam!

Ko je France stopil na ulico, mu je Zupanov glas še vedno zvenel v ušesih: proseče, skoraj jokajoče, kakor da bi se ubogi čudak bal samote in njene groze. Prešernu pa je bila samota potreba. Le s težavo je pred Zupanom pridržal krinko ravnodušnosti! Zdajci je legla v njegovo mehko srce vsa teža novega doživetja... Ali se je res moralo tako zgoditi?

V zamišljenosti in iz navade je poet krenil v Špitalsko ulico in čez leseni Špitalski most preko zibajočih se mostnic. Onkraj mostu pa se je ustavil. Pogled mu je šel proti Gledališki ulici ... Ne, ne bo več hodil mimo Julijinih oken! Tega mora biti konec!

Z jezo kretnjo je odprl dežnik, ker dež je zopet začel rosi iz megle. France se je okrenil in se vrnil čez most ... V njegovem srcu se je oglasila pekoča bolečina. Ali je zanj res minilo vse upanje? Rahlo se mu je oglašalo v duši: Še Julija ni bila last koga drugega. Niti ni bila javno zaročena. Morda — morda ... A kaj, ko praznih rok ni mogel stopiti pred njo! Saj je pri kompetenci za advokaturu propadel, propadel proti mlajšemu, čeprav boljše kvalificiranemu prosilcu. Ali ni bilo tam gori na Dunaju nikogar, ki bi bil odločujoče gospode opozoril, k d o je prosil za kruh? Kopitar? ... Neprijeten občutek je stresel Prešerna. Predstavljal si je moža, kakor ga je videl na Dunaju, takrat, ko mu je pokazal svoje pesniške prvence: bolj majhen mož, pohabljenec, je čepel za pisalno mizo. Vrh bledega obraza so žareli rdeči lasje, modre oči so živo zapile pogled v mladega prišleca; okrog tankih, stisnjenih usten je krožil zloben posmeh ... Bleda, z zelenkastimi žilami preprežena roka je segla po zvezku mladega visokošolca ...

Prešeren je za trenutek ustavil korak ... Če ga je zdaj ona roka potisnila k tlom? Ali ga ni Kopitar smrtno sovražil? Kopitar pa je znal sovražiti! Brezobziren, zadirčen, jezav in ošaben, je z oblastno domišljavostjo tiščal ob tla vse, kar se je dvigalo proti njegovi volji. In če mu je bila dana prilika, da se osveti svojemu nasprotniku Prešernu, ki je Kopitarja pred dvema letoma osmešil pred vsem svetom? Kdo bi verjel, da mož „von Thersitens Schlage“ ni prilike porabil? ...

„Morda pa mu delam krivico? Morda on ni imel prstov vmes. Mogoče, da je rešil mojo prošnjo ozkosrčen birokrat, ki je gledal zgolj na Kaučičevo boljšo kvalifikacijo? Ali nimamo tudi v Ljubljani takšne „šimeljne“? O, še pred kratkim ste mi črtali del Čopove obsmrtnice, ne da bi se vam smilil umotvor! Nu, čakajte, „Kersta“ pa mi ne boste črtali! Zakurim vam, da vas oblije vročina in mraz obenem. Se že naučite rešpektirati Prešerna!“

S hitrimi drobnimi koraki je pribežal domov, si prižgal petrolejko, sedel za mizo in pripravil papir. Zložil je sonet z

akrostihonom: An Pauschek und Stelzich — na cenzorja, ki sta mu pristrigla Čopovo obsmrtnico. Zložil je sonet v nemškem jeziku: Da ga bosta bolje razumela in se vama bo smejala ves gubernij, če pride sonet še komu drugemu v roke. Vaju bo že minilo, črtati moje verze in dražiti človeka, ki mu je duša do dna razrvana od bolečin!

„Steht ab von mir, dem schmerzduchwühlten, wunden, — ha! če nočeta poizkusiti ostrine mojih pušic! Kar krotita svoj pogum, da vaju ne zadenejo! Svarim vaju!“

In še v jedki ironiji:

„Christlich: euch wird Lykambes Tod zu Teile.“ — — haha! Zdelam vaju, da se obesita! ... Dva častivredna korarja?

Hm ... Volkova! „Chorwölf! Euch, wird ...“ Imenitno bi se glasilo. Nu, naj ostane prvotno: Christlich ... „V zmerjanju ni duhovitosti. Duhovitost polôži v ironijo!“ — bi rekel Čop.

Čop!

Franceta je zapeklo v srcu. S silo je premagal solze. Vstal je in stopil po sobi. Dolgo je stal pri oknu in gledal v noč. Naposled je vzel iz žepa uro in jo navil. Medtem ko se je slačil, je pesem še enkrat prečital. Posmeh mu je legel okrog ust.

„Mislim, da bo sonet zadostoval kot — priprava za cenzuro mojega ‚Kersta‘. Ej, korni volkovi, mene ne raztrgate še kmalu!“

V krepkem odporu trdega Gorenjca se je v prihodnjih dneh dvignila njegova velika mehka duša. Odbijal je obup nad svetom, nad življenjem. Odganjal je boleče misli na Julijo, na Čopa, na Zupana in na krivico in pravico, ki mu obračata usodo.

Ali kaj, ko so se temne ure vračale zopet in zopet!

„Ne ljub'ci bit' na poti, sem v strupu smrt si pil —“ Ljubici na poti — ljubici „Severi“, prevzetni deklici. Severi-Juliji,

„ki niso je omeč'le njegove pesmi vse.“

Naj Julija izve tudi to, tudi najtemnejšo njegovo misel: tudi grozo, ki je iztezala kremplje za njim!

Oddal je balado „Prekop“ — pesem o pesniku samomorilcu — listu „Illyrisches Blatt“ in priložil še nemško prestavo, da ga bodo bolje umeli ona in drugi ...

Boril se je dalje, bil gigantski boj s svojimi bolečinami in še hujšega z mrzlo grozo: Vse je nevredno življenja! Povsod trd led in raskav kamen! Nikjer toplote, da bi se ogrel, nikjer velikega čustva, ki bi gorelo le zanj.

Da prežene bolne misli, je pripravil za tisk „Kerst per Savici“ in mu zložil posvetilo „Matiju Čopu“:

„Vam izročim, prijatla dragi mani!
Ki spi v prezgodnjem grobi, pesem milo,

— — — — —
— — — — —

Dan jasni, dan oblačni v noči mine,
Srce veselo in bolno, trpeče,
Vpokojele bodo groba bolečine.“

H koncu leta je bil „Kerst“ pripravljen. To je bilo v onem času, ko je prišel iz Zagreba Gajev razglas na vse južne Slovence.

Ilirija — evropska lira z razglašenimi strunami? Treba jo je uglasiti, spraviti v soglasje: Koroško, Gorico, Istro, Kranjsko, Štajersko, Hrvatsko, Slavonijo, Dalmacijo, Dubrovnik, Bosno, Črno goro, Hercegovino, Srbijo, Bolgarsko in Spodnjo Ogrsko?

Enoten jezik?

O, da. Lepa ideja. Le nevarna za pokojno speče, napol germanizirane Slovence. Počakajte! Počakajte, da prodre pri nas med narodom slovanska zavest. Morda takrat —?

Prešeren je mnogo razmišljal o poslanici. A najsi je razmišljal kakorkoli, videl je za Slovence edino rešitev le v živem narodovem jeziku.

Na Hrvatskem pa so vzbuknili plameni narodnega navdušenja. Močno jih je podžgala madžarska zahteva, ki je prodrla na požunskem državnem zboru, češ, da se morajo v hrvatskih šolah poučevati vsi predmeti v madžarskem jeziku. Pretirana zahteva je vzbudila Hrvate, jih vrgla v razvoj narodne zavesti za petdeset let naprej. Madžarski bič je vžgal ogenj v njihovih žilah. S silnim navdušenjem so se oprijeli ideje enotnega ilirskega jezika, enotnosti vseh južnih Slovencev tudi vsi graški slovenski dijaki, med njimi posebno Vraz, ki se je ves oklenil ilirske ideje in ilirščine, posebno odkar je v Gajevi „Danici“ izšla njegova prva tiskana pesem.

Prešeren je le od daleč, z utrujeno dušo sledil vsem napotom „Ilirov“. Ko ga je Kastelic nekoč vprašal, ali ne misli v „Illyrisches Blatt“ priobčiti pesmi, katere je po Smoletu, ki je slučajno potoval v Gradec, poslal Stanko Vraz, je Prešeren vzdihnil z bridko ironijo:

„Kdo jih bo pa bral? Jaz pišem vendar v razumljivi kranjsčini, a moram svoje pesmi predstaviti v nemščino, če hočem, da me razumejo vsi ‚Kranjci‘. Kako bi torej razumeli Vrazovo štajersko-slovensko, po hrvaščini dišečo čobodro? Saj je ne razumem niti jaz.“

„Vraz pravi, da vsi Slovenci ob hrvaški meji tako govorijo,“ je ugovarjal Kastelic.

Prešeren je skomignil z rameni. Ostal je trdno pri svojem prepričanju in se ni dal pregovoriti.

„Ti le glej, da kmalu vzrediš svojo ‚Zhbelizo‘. Če hočeš, pa ji primešaj nekoliko onega skisanega Vrazovega medu. Bomo videli, če ji bo teknil in bo zato prej vzletela.“

Kastelic je s kislim obrazom spravil jedko zbadanje... „Zhbeliza“? Zdaj, ko ni več Čopa, da bi se pulil in rval z njenimi cenzorji in kritiki? Saj se je ni upal izdati, dokler je Čop še živel — kje bi vzel pogum zdaj? Sicer pa — pričakoval je, da mu prinese „Zhbeliza“ poleg literarnega medu še drugega — zvenečega. A bil je razočaran... Potem pa — upal je, da v službi kmalu napreduje — zdaj — ko je bilo Čopovo mesto — — prazno...

Povesil je oči pred Prešernovim prodirajočim pogledom.

„Ne bom več tebe pil, solz grenka kupa.“

Leta 1836.

V tesni, temni in vlažni Židovski ulici si je stalo nasproti dvoje gostilen: ena „Pri roži“, druga „Pri Krištofbirtu“. Iz ene kakor druge se je v toplih avgustovih večerih razlegal vrišč in petje, kakor da bi gostje hoteli v razposajenem veselju potopiti strah pred smrtjo, ki je že tretji mesec neusmiljeno gospodarila nad Ljubljano.

Kolera!

Začetkom junija so jo zatosili vojaki laškega polka v Trnovem, odtod pa se je strašna morilka kmalu zagrizla v vso Ljubljano. Smrt je prhutala iz ulice v ulico, iz hiše v hišo. Bogat, siromašen, mlad, star — nikomur ni prizanašala. Ne-prenehoma so zvonovi zvonili mrličem. Ljudi se je loteval blazen strah. Kdorkoli je mogel, je pobegnil iz Ljubljane na kmete. Ljubljanski mrtvaški zvončki so klenkali in klenkali, dokler jih ni ustavila — kolera sama. V avgustu je ponehala in se oglasila le še v redkih slučajih.

Najbolj vztrajno so jo Ljubljančani preganjali z — vinom. Celo za reveže so zbirali vino in jim ga delili zastonj. Torej ni čudno, če se je onega večera pri Krištofbirtu trlo ljudi. Imel pa je Krištofbirt tudi imenitno vabo: dve lepi hčerki — triindvajsetletno Reziko in sedemnajstletno Pepico „z nevarnimi očmi“.

Takole je Prešeren ocenil Krištofbirtove goste:

„Das' vinček je kisel,
Z vodico nalit,
Zaljubljena misel
Jih vodi ga pit.“

„Pepca! Še en bokal zoper kolero!“

In ko je pritekla in prijela za steklenico, jo je pridržal in oklenil s svojo roko njeno poleg steklenice.

„Kje pa je danes Rezika? Ali se moži?“

„Kako bi se možila brez vas, gospod dohtar!“

Za trenutek presenečen, je Prešeren izpustil njeno roko. Res je bil v letu po svoji vrnitvi z Dunaja zaljubljen v Reziko, a takrat ga je prehitel Rezikin častilec Jožef Hofpauer, ki jo je kot „ženin“ lansko leto pustil na cedilu in se poročil z Wurschpaurovo Maričko, sestrično in prijateljico Primčeve Julije.

Pepca je s porednim smehom porabila Prešernovo prese-nečenje, pograbila steklenico in odhitela. Na vratih je trčila ob Reziko, ki je vstopila s svojim novim častilcem, vrvarjem in posestnikom Leitmayerjem.

„Na, Rezika, prinesi dohtarju bokal cvička! Dohtar pravi, da mu je dolgčas po tebi.“

Prhnila je v smeh in skočila proti kuhinji.

Rezika je s tolažilnim nasmehom pogledala za Leitmayerjem, ki si je izbral prostor blizu vrat, in se vrnila po vino. Ko je postavila poln bokal pred Prešerna, ji je poet pomežiknil.

„Kdaj me povabiš na svatbo, Rezika?“

„O svetem ‚nikoli‘.“

„Potem ti pa tisto zapojem:

V tridesetem d'vičica
Reva še samičica ...“

Rezika mu je obrnila hrbet.

Kastelic in tiskar Blaznik, ki sta sedela za Prešernovo mizo, sta se glasno zasmejala.

„Tri dni te Rezika ne pogleda!“ je zaklical Kastelic.

„Tem laže si jo bom jaz ogledoval,“ se je France udobno zleknil na stolu in gledal za Rezikinimi nožicami, okrog katerih se je vrh škrobljenih kril pozibavala široka krinolina.

„Sladka dekleta, slajša od medu, ki ga nosijo moje čebele!“ je vzdihnil Kastelic in goreče pogledal mimoidoči Pepci v oči.

„Ali ste čebelar?“ se je zanimal Blaznik.

„Mhm,“ se je vmešal Prešeren in v priprtih očeh se mu je značilno zablistalo. „On zalaga ‚Zhbelize‘ in čebelice zalagajo njega. Razlika med obema založnikoma je le ta, da se čebelice drže svojih terminov, Kastelic pa se jih ne.“

Blaznik in Kastelic sta se zagrohotala. Prešeren je ostal resen. Zasuknil je pogovor na prodajo svojega „Kersta“.

„Če bi bil jaz takšen trgovski talent, kakršen si ti —“ je dejal Kastelcu, — bi bil moj „Kerst“ že razprodan. Vendarle je prodanih že okrog 200 eksemplarov. Torej toliko, da so moji tiskovni stroški kriti. Vidiš, ti cincar, korajže je treba. Pa kje bi jo vzel, ki se pišeš za Kastelca! Pij, da te kolera ne pobere in ne umreš od strahu!“

Dvignil se je neobičajno zgodaj.

„Moram še Čelakovskemu napisati pismo.“

V resnici pa ga je gnal nemir v Gledališko ulico... Ali bodo okna že razsvetljena? Ali se Julija še vedno ni vrnila? Z materjo se je zaradi kolere preselila čez poletje na Dvor, graščino blizu Kamnika.

Ne, ni se še vrnila. Še so bila vsa okna zaprta in zastrta. In vendar je Azula omenil opazko svojega tovariša Scheuchen-

stuela, da se Julija vrne baje še v tekočem tednu... Ali se bo zopet pričelo? Ali bo zopet tekal za njo, križaril okrog njenega doma. Saj je sam sebi prepovedal pot do nje!... Oh, da, prepovedal — a svojim mislim človek ne more ničesar prepovedati. Bežno se mu trgajo iz objema trdne volje, iščejo njo in jo obkrožajo celo tedaj, ko je daleč od nje.

„Ne bogajo me misli, želje vroče,
Drevesom, hišam, rekam, hribom poti
Do nje ni njim zastaviti mogoče.“

Ali se zopet prične obupna borba med njegovimi željami in njegovo voljo?... Naposled pa — čemu bi se boril proti svoji ljubezni do Julije? Saj mu je pot do nje še vedno odprta. Julija še ni last drugega moža, in še vedno ni javno zaročena. Še jo sme gledati po mili volji, iskati njeno bližino, ji v svojih pesmih govoriti o ljubezni, svoji neozdravljivi bolezni.

Neozdravljivi?

Da, vsa grenka zdravila, vsa trdna volja, vse odrekanje, vse nič ne pomaga. Izgubljen je. Zakaj bi se še boril?

„Ne bom več tebe pil, solz grenka kupa.
Pogledi, misli in želje goreče!
Vam prostost dam, ker zdravja nimam upa.

Hodite, kamor vedno sljà vas vleče,
Vpijanite od sladkega se strupa,
Ki mi razd'jal srce bo hrepenče.“

Odšel je čez Špitalski most proti domu. Duša mu je bila kakor sveže razorana njiva, pripravljena, da sprejme nova semena in jih vzgoji v nove bogate plodove.

Še pozno v noč je gorela luč v njegovi sobi.

— — — — —
Pod dvorcem Kacenbergom, oddaljenim četrto ure od Kamnika, je tiho žuborela Bistrica. Na majhni skali je sedela na bregu Julija Primčeva, sklonjena preko drobne brošurice Prešernovega „Kersta per Savizi“. V njeni duši so se vrstile slike: Črtomirov boj in jutro ob Bohinjskem jezeru in prizor ob Savici... Poslednja Črtomirova borba za zemeljsko srečo. Predobro je Julija razločila med vrsticami utrip poetovega srca:

„Osrečit hoče me ljubezen sladka,
Al, kak sladkost bila je njena kratka.“

in:

„Nespametna bila bi z mano zvéza,
ki me preganja vedno sreče jeza.“

„On! To je on sam. Ti trpki verzi so namenjeni meni...“
je čutila Julija in pogled ji je v zamišljenosti šel na žuboreče
valovje, potem pa ga je obrnila na temne gozdove in na skal-
nate planine za njimi.

„Klanjam se, gospodična Julija!“

Po stezi se ji je približal mlad mož, izredno lepega obraza,
z velikimi temnomodrimi očmi in kodrastimi temnorjavimi
lasmi — kamniški zdravnik doktor Janez Trpinc.

Julija mu je odzdravila s prijaznim nasmehom in mu po-
dala roko,

„Stola nimam, da bi vam ga ponudila, gospod doktor.
Edini ‚fotelj‘ sem sama zasedla.“

„Če dovolite, sedem poleg vas na tale zeleni divan.“

Pokazal je na travnat breg in se zleknil k njenim nogam.
Položil je cilinder in palico poleg se in se trudil, da premaga
zadrego, ki ga je v njeni navzočnosti vedno obšla.

„Vidim, da ste čitali pesnitev, ki sem vam jo prinesel.
Kako vam ugaja novi umotvor vašega trubadurja?“

Prodirljivo je uprl pogled v njene velike svetle oči. Hotel
si je biti na jasnem, kaj je prav za prav z Julijo in Prešernom.
Ali je res, da dekle poeta ne ljubi?

Julija je napela rdeče ustne v šobico in zaprla brošuro.

„O, prav lep je.“ In s hudomušnim bleskom v očeh je pri-
stavila: „Posebno že zato, ker ni v njem ničesar ‚trubadur-
skega‘. Danes ga že drugič čitam.“

Njene oči so pogledale gosta z mirnim ravnodušnim po-
gledom... Ali se dekle potvarja, ali ji res ni nič do Prešerna?
Saj je poet simpatičen mož in duhovit človek, da mu ni ena-
kega. Trpinc ga je bil spoznal pri svojem bratrancu na Fuži-
nah. Tehtajoče je gledal zdravnik v velike svetlomodne dekle-
tove oči in tipaje za resnico je priznal:

„Prešeren je pač resničen umetnik.“

V Julijinih očeh se je toplo zasvetilo in živahno je pri-
kimala.

„Kranjci bi morali biti nanj ponosni. Žal ga naši ljudje le premalo poznajo,“ je Trpinc nadaljeval in zadrževal sapo.

„In če ga poznajo, ga ne razumejo,“ je Julija dodala in mirno sprožila med prsti liste Prešernovega „Kersta“. „V njem vidijo le človeka, na umetnika ne mislijo.“

Zdajci se je Trpincu pogled zjasnil:

„In vi, gospodična Julija, vidite v njem le poeta, na človeka pa ne mislite?“

Nekaj ji je vztrepetal v očeh. Za trenutek so se stisnile obrvi. Pa le za bežen trenutek. Potem se ji je vesel nasmeih razlil po rožnatem obrazku:

„Morda imate prav.“

Trpinc se je oddahnil. Vstal je. Tudi Julija se je dvignila.

„Ali že odhajate, gospod doktor?“

„Nekaj bolnikov moram še obiskati. Vendar bi se prej še rad poklonil vaši gospe mami. Ali se res jutri že vrnete v Ljubljano?“

„Res.“

Skupaj sta odšla proti gradiču.

Gospa Primčeva, ki ju je skozi okno videla prihajati, je nabrala čelo v gube. Njenim ostrim očem je bilo jasno, zakaj pogosti privatni zdravniki obiski... „Ej, dragi gospod doktor, ste sicer Trpinc, a nimate dukatov svojega bratranca, da bi se smeli približati moji hčeri. Pač pa imate celo procesijo bratov in sester, ki že komaj čakajo, da se vam obesijo za žep, če se vam napolni z ženino doto. Ej, dokler Primčevka le s prstom giblje, iz te moke, ki si jo pripravljate, ne bo kruha!“

Takšen je bil samogovor bogate gospe. Vendar je sprejela gosta z ljubeznivim nasmeškom in ga ob slovesu celo povabila, naj se o priliki oglasi pri njej v Ljubljani. Seveda je računala s tem, da Trpinc kot kamniški distriktni zdravnik svojega mesta ne more bogve kako pogosto ostaviti.

Nu, gospa se je motila. Že prihodnjo soboto je pridirjal Trpinc s svojim majhnim vozičkom in velikim konjem v Ljubljano. Ustavil se je pri Maliču, se preoblekel ter podjetno krenil v Gledališko ulico.

Sprejela ga je kuharica Lenčka:

„Gospa so na vrtu, pa jih takoj pokličem. Gospodična pa so bolni.“

„Bolni?“ se je ustrašil. „Kaj jim je?“

„Glava jih boli.“

„Prosim, javite me gospe!“

Kuharica je vzela vizitko, peljala gosta v salon in odhitela po gospo.

Kmalu je gospa Primčeva odprla vrata. S prisiljenim veseljem je pozdravila gosta.

„Služkinja mi je povedala, da je gospodična Julija bolna. Ali —?“

„Oh, prav za prav nobena bolezen, ki bi potrebovala zdravnika. Julija se je zjutraj preveč razburila. Saj sem vam pravi, da sem vzela tujo deklico, ki sem ji botra, za svojo? Nu, dekletce je postajalo od leta do leta bolj svojeglavo in predrzno. Naposled nas je sinoči zapustila zaradi malenkostne graje. Nihče ni vedel, da je šla iz hiše, mislili smo, da se je zaprla v svojo sobo. Šele davi pride njena mati in mi pove, da je hčerka prišla domov. Julija je jokala, ker je otroka imela res rada. Ampak za nas vse bo boljše tako. Mene dekletov korak ni prav nič presenetil. Veste — prav za prav sem se odločila, da jo dam v samostan.“

In na dolgo in široko je razlagala potrpežljivemu poslušalcu o vseh napakah in pogrěških pobegle Ane Jelovškove. Naposled je gospa povabila doktorja Trpinca za drugi dan na kosilo. Ves vesel je Trpinc sprejel vabilo. Upal je, da prebije vendarle nekaj lepih uric ob Julijini strani.

A motil se je.

Drugega dne ga je Julija sicer sprejela v velikem salonu. Toda, ko je takoj nato vstopila mati in hčerki skrivaj namignila, se je Julija oprostila, češ, da je povabljen za danes k teti na kosilo. Odšla je. Mladi doktor je le s težavo krotil svoje razočaranje. Moral se je zadovoljiti z družbo gospe Primčeve.

S podobnim izgovorom je Julija po materini skrivni odredbi odšla ob njegovem drugem obisku štirinajst dni pozneje. Ko pa jo je tretjikrat obiskal in je zopet šla „k bolni teti“, je mladi doktor razumel.

Poslej ni več zahajal v Primčevo hišo.

„Trpinc je že odfrčal!“ se je Kastelic prismejal v Crobathovo pisarno, kjer je še vedno pomagal pisariti v svojem prostem času.

„Kako veš?“ ga je Crobath vprašal in se skrivaj ozrl na Prešerna, ki je, dasi je čul Kastelčevo novico, pisal mirno dalje.

„Moja gospodinja mi je povedala. Njej pa Primčeva kuharica.“

„Hm. Najverodostojnejši vir,“ se je Prešeren jedko oglasil, ne da bi prenehal s pisanjem. Njega Trpinčevi poizkusi niso prav nič vznemirjali. Saj je bil Trpinc siromašen kakor cerkvena miš. Prešeren pa je le predobro poznal gospo Primčevo in njeno hladno računajočo naravo. Kar ga je zadnje čase vznemirjalo, je bilo le silno hrepenenje, da bi videl Julijo. Odkar se je vrnila s počitnic, je še ni srečal. Po njenih oknih pa se je zaman oziral; kadarkoli je šel mimo, so bile lesene oknice zaprte.

In kaj bi bil čutil, kaj storil, če bi vedel, da je Julija sleherni dan, kadar je šel mimo Primčeve hiše v pisarno, stala za zaprtimi oknicami in ga skozi ozke špranje hudomušno opazovala, ko so njegovi zastrti pogledi švigali po Primčevi hiši? Sama pri sebi se je — kakor je mislila — posmehovala njegovim vztrajnim pohodom mimo hiše. Ni si pa priznala, da ji srce močnejše in hitreje bije, kadar ga zagleda na nasprotni strani ulice... Pokazati se mu ni več hotela. Ni vedela, kako ga je s tem trpinčila.

— — — — —

Na Silvestrovo je sedel Prešeren — kakor vsako leto — med Crobathovimi povabljenici. Nekaj časa se je silil k razgovoru z gospejino polsestro, potem pa je utihnil in gospodična se je obrnila k svojemu desnemu sosеду, Kastelcu. Za molččega poeta se ni nihče zmenil. Zadnje čase so se že navadili na njegov molk. Le Crobath se je — dokler je bil trezen — včasih zaskrbljeno ozrl na svojega koncipijenta in Kastelic ga je od časa do časa skrivaj ošvignil s pogledom preko glave svoje sosede.

Po polnoči, ko se je oglasil klavir in je gospodična Endlicherjeva vstala, da zapleše s svakom, se je Kastelic nagnil preko izpraznjenega stola k Prešernu in mu zagodrnjal:

„Tudi pri Primčevih zdajle plešejo. Moja kuharica mi je povedala, da bodo nocoj slavili — Julijino zaroko.“

Poet se ni zganil. Tudi z očmi ni trenil. Mirno je še dalje strmel predse v praznino. Le rdečica se je za trenutek umaknila z njegovih lic.

Kastelic ga je še enkrat postrani pogledal: Ali me je razumel, ali ne?

O, da, razumel ga je. A v njem je vse otrpnilo pod nenadnim udarcem. Res, da je vedel: nekega dne se zgodi... A zdaj, ko je prišlo, je prišlo vendarle, kakor bi treščilo vanj.

Dolgo je sedel nepremično, ne da bi se zmenil za okolico. Potem je vstal, se z nemim poklonom zahvalil gospodinji in odšel. Kastelic je gledal za njim, ko je negotovih korakov šel proti vratom: Čudno, da se ga je danes tako hitro nasekal, saj je le malo pil!

Prešeren ni bil pijan. Le bolečina je kljuvala v njem, da je taval kakor omotičen po cesti, ne da bi vedel, kje hodi. Potem — razsvetljena okna — zvoki klavirja — veselo hručenje — plesoče sence na spuščениh zastorih — Primčeva hiša. In on v plašč zavrt na ulici, naslonjen na mrzli, poledeneli zid...

„Oči nje od ljubezni razsvetljene.“

Leta 1837.

Prešeren je stopal z Vrazom proti kazini.

Ko sta prekoračila cesto, se je ozrl navzgor. Spomin ga je prešinil: Razsvetljena okna — zvoki klavirja — Julijina zaroka!

Prešerna je streslo kakor mrzlica. Kakor mesečen je stopal pred Vrazom po stopnicah navzgor. Komu je oni večer predstavil mladega štajerskega literata, s kom in kaj je govoril — tega bi pozneje ne bil vedel povedati. Čutil je včasih začudene poglede, kakor skozi meglo so obrazi valovili pred njim. Njega pa je stresalo: zdaj vročina, zdaj mraz.

Naposled kakor strela: Julija!

Stala je s svojim zaročencem Jozefom Scheuchenstuelom le nekaj korakov od Prešerna v družbi nekaterih mladih dam in gospodov.

Prešernu se je vse zagugalo pred očmi. Čutil je čudno slabost v nogah. Počasi se je okrenil. Le ena misel ga je vsega prevzela: Proč! Kolena so se mu šibila, ko se je privlekel do druge dvorane in se sesedel na stol. Obrisal si je mrzel pot, ki se mu je nabral na čelu.

„Oh, tu si! Z Vrazom sva te iskala. Ali si plesal, da si ves poten? Bled si. Ali ti ni dobro?“

Kastelic je moral ponoviti vprašanje, preden ga je Prešeren razumel.

Zopet je mrzlica stresla poetove ude.

„Res mi ni dobro. Menda sem bolan.“

„Kozarček konjaka bi ti pomagal.“

„Saj bo prešlo. Kako vam ugaja v naši kazini, gospod Vraz?“ se je Prešeren premagoval.

Mladi jurist je skomignil z rameni:

„Precej dolgočasni ljudje ste Ljubljančani. Zagrebčani so živahnejši. Smejejo se, plešejo vsi vprek, pojejo, razgrajajo. Tam obhajajo pač veselice, tu pa vsi govore in se gibljejo kakor na pogrebščini. Še od srca zasmejati se človek ne upa med temi lutkami, natrpanimi z etiketo.“

Prešeren se je nekoliko nasmehnil, saj je Vraz govoril resnico.

„Za mladega človeka, kakršen ste vi, vajenega živahnega zagrebškega temperamenta, je kazina res predolgočasno zabavišče. Nu, če vam ni tukaj všeč, vas peljem v večji dirindaj. Ali bi šli z menoj v „Peklo?““

„Kam? V peklo?“

Vraz je pogledal Kastelca, češ: Ali je res bolan? Ali se mu meša?

Kastelic se je posmehnil:

„Peklo brez Luciferja.“

„Ima le pohlevno Luciferko, krofasto Metko, za vladarico. Ali gremo? Publika sicer ni izbrana —“

„Prosim!“ se je Vraz razveselil, da uteče dolgočasnju.

Odpravili so se vsi trije. Po ozki ulici so iz Gosposke ulice dospeli v Gradišče in za deželnim dvorcem zavili na desno proti Kongresnemu trgu. Tam je stala na oglu vstric dvorca

pritlična hišica z gostilno: „Peklo per Kapcinarjih“, kakor so ji Ljubljancani dejali. Vanjo se je bila preselila Metka Podbojeva s svoje prejšnje gostilne „na Griču“.

Iz „Pekla“ je prihajal zamolkel hrup. Nekaj stopnic je vodilo iz veže navzdol v kletne prostore. Tu je bila velika dvorana, zidana v nekdanjem jarku, ki je bil napeljan okrog nekdanjega mestnega obzidja. Podzemna dvorana je dajala gostilni ime. V njej je bil — posebno ob sobotah in nedeljah velikanski dirindaj: harmonikarji, ples, petje in pitje.

Prešeren, Kastelic in Vraz so se ustavili na vratih.

„Ali ostanete tu, gospod doktor, ali vam pripravimo mizo v zgornji sobi?“ je Metka, stopivša iz kuhinje, kričala Prešernu na ušesa.

„Morda bo vendarle bolje, če se preselimo v nebese,“ je skozi hrup odgovarjal Prešeren, ki je čutil v sencih ostro bolečino.

Vrnili so se navzgor. Ko so šli mimo kuhinje, je pokukala skozi vrata glavica dvanajstletne Jerice.

„Lahko noč, gospod dohtar!“

„Lahko noč, moj mali hudiček!“

Okrogleg Jeričine oči so se zasmejale.

„Jerica, takoj greš spat!“ je zaklicala gospa Metka.

Jerica je napravila „šobo“ in počasi stopila za materjo in Prešernovo družbo navzgor. Zdajci pa so se ji poredno zasvetile oči.

„Zadnja!“ je udarila Prešerna po rami in zbežala mimo njega.

Prešeren se je le rahlo nasmehnil. Ni skočil za njo, kakor po navadi.

„Kaj mu je? Ves bled je,“ je razmišljala mala Jerica, ko se je razpravljala v sobici, kjer sta spali z dve leti starejšo sestro Tončko.

„Tončka! Kaj misliš, ali je dohtar bolan?“

„Kakšen dohtar? Pusti me v miru, saj vidiš, da spim!“ se je razjezila zaspana Tončka.

„Če govoriš, potem ne spiš,“ je bil logičen odgovor.

„Mislim, da je dohtar res bolan, ker se mu danes nič ne ljubi.“

„Ti in tvoj dohtar! Menda se res še zaljubiš vanj!“ je zagodrnjala Tončka, se obrnila k steni in si z odejo pokrila ušesa.

Jerica je umolknila. Njena pol otroška, pol deklška duša je iskala po zagonetnih potih... Zaljubi? Kaj se to pravi? Zaljubita se dva, ki se potem poročita. Marička se je zaljubila v Cragnolinija in in Beti v Kogla. Obe sta se poročili... Da bi se ona poročila s Prešernom? Zakaj ne? Saj je prijazen in dober. Odkar se je zavedala, ji je bil prijatelj...

Jerica je zlezla na visoko posteljo in z velikimi očmi strmela skozi okno v noč. Njene mlade misli so predle v zlato bodočnost... Nevesta bo. Lepa bela nevesta. Veliko svatbo napravijo. Dohtar bo imel lepo belo čipkasto kravato, kakršno ima za vratom nocoj. In veliko gospodov povabijo, vse dohtarjeve prijatelje in znance. Samo enega ne. Tistega grdega ravnatelja v cukrarni, Angleža Viljema Mollina — tistega ne. Tončka pravi, da je najgrši človek v Ljubljani. Velika usta ima z dolgimi zobmi, predolgimi, da bi jih mogel skriti. Vedno se mu bliskajo izza debelih usten. Uh! Ne, tistega ne povabimo... In njegovega grdogledega nečaka Davida tudi ne.

Tako je razmišljala in kmalu so se ji oči zaprle v sladkem snu.

Gospa Metka pa je peljala nove goste v sobo in jim postregla. Opazila je Prešernov blede obraz.

„Ali ste bolni, gospod doktor?“

„Mrazi me.“

„Nekoliko kuhanega vinčka, pa se pogrejete. Precej ga pripravim,“ se je zavrtela okrogla krčmarica.

Ko je v kuhinji zlivala vino v lonec, je zmajala z glavo... Kaj bo z dohtarjem? Ljubezen do Primčeve ga ugonobi. Premehak je, prenežen v svojem srcu. Seveda: pravi pesnik. Ubogi dohtar!

Skrbno je prirezala limonin olupek, dodala še nekoliko cimeta in nageljnovih žbic ter se zopet zamislila... Kaj mu je bilo, da se je zaljubil v ono bolehalo dekletce. Saj je v Ljubljani dovolj drugih deklet, ki bi ga rade vzele...

Po kuhinji so vrvele uslužbenke, prinašale posodo, odnašale jedi, kuhale, cvrle, sekale, tolkle, mešale — gospa Metka pa je vsa zamišljena strmela v lonec...

Ko se je vino v skrbno zaviti steklenici kadilo pred njim, je Prešeren pogledal Vraza:

„Nu, pokusite še vi nekoliko peklenskega nektarja. Pijva bratovščino! V ‚Peklu‘ se vsi hudiči tikajo.“

Izpila sta in se poljubila.

Nato je Prešeren zopet nalil Vrazu in Kastelcu dišeče pijače v kozarec.

„Na zdravje tvojega ‚Metuljčka!‘“ je trčil z mladim juristom.

„Kakšnega ‚Metuljčka?‘“ je vprašal Kastelic.

„Vraz in njegovi graški tovariši snujejo tvoji zaspani ‚Zhbelizi‘ konkurenta. Vidiš, prav se ti godi!“

Kastelic je v zadregi umaknil pogled, Vraz pa je popravljal:

„O, nikakor ne mislimo ‚Zhbelizi‘ škodovati, le —“

„— le obupali ste nad njo, kakor jaz. Ali ne?“ je jedko dopolnil Prešeren.

Mladi Vraz je postrani pogledal na Kastelca.

„Tvoj zgled nas je vzpodbudil,“ je dejal vljudno. „Upam pa, da nam tudi vi, Kranjci, priskočite na pomoč. Ali bi nam ne mogel poslati nekaj svojih pesmi, doktor?“

Poet se je tesneje zavil v plašč, ki ga je bil obdržal na sebi, ker ga je stresala mrzlica.

„Saj nimam ničesar novega.“

„Oh, za tebe je to malenkost. Sedeš k mizi in karkoli napišeš, bo umotvor.“

Prešeren ga je hladno pogledal.

„To je morda tvoje mnenje, bratec Vraz, vsi pa ne sodijo tako.“

„Vsi te cenijo. Tudi Hrvati. Gaj mi je še posebej naročil, naj te prosim, da mu pošlješ nekaj pesmi za ‚Danico‘.“

S slabo prikrito napetostjo je Vraz pričakoval učinek svojega naskoka.

„Slovenskih?“ je vprašal Prešeren. Iz poetovih oči je prodiral oster pogled v Vrazovo dušo.

Le za trenutek so vztrepetale Vrazove trepalnice, in že se je umaknil pogled Vrazovih velikih oči. A trenutek je zadostoval: Prešernova silno tenkočutna duša ga je ujela, čeprav le podzavestno. V njem je zrastle občutek: Pazi! Tale mladi literat ni odkritosrčen človek.

Vrazova misel pa je bila: Slovenskih? Seveda ne slovenskih! A kako pripravim svojeglavega Prešerna do tega, da se sprijazni z ilirščino? Brez njega nikdar ne prodremo med Slovenci.

„Lahko tudi slovenskih,“ je odgovoril. „A Hrvati jih bodo bolj težko razumeli. Treba bi bilo izbirati takšne besede, ki so nam in Hrvatom enake. Tu in tam pa pritakneš hrvaško končnico, da te oni laže razumejo.“

„Mhm!“

Prešerna je stresel notranji smeh, okrog ust se mu je zarezala značilna ironična poteza: „Torej — slovensko-ilirski kompromis!“

„Naravna pot do ilirščine,“ je dodal Kastelic na Vrazovo jezo.

Prešeren je skomignil z rameni.

„Zelo mi je žal, da ne bom mogel ustreči gospodu Gaju. Ilirščine nisem zmožen. Tudi nimam časa, da bi se je naučil. Ne časa, ne — volje,“ je pristavil s svojo trdo odkritosrčnostjo.

„Če bi prišel za nekaj dni v Zagreb, se naučiš kar čez noč hrvatski zavijati. Obišči Gaja, prav vesel te sprejme.“

„Morda ga obiščem, a ne še prekmalu, zakaj zdajle čutim, da se nekaj kuha v meni, kar me položi v posteljo — če ne v grob.“ Poslednje črnoglede besede je siknil skozi zobe in vstal. „Oprostita, a vidim, da vse zatajevanje nič ne pomaga. Vdati se moram, preveč mi je slabo.“

Poslovil se je, odklonil ponudbo, da ga Kastelic spremi, in odšel domov.

Vraz in Kastelic sta še ostala v „Peklu“. Na Vrazovo željo sta se preselila v spodnjo dvorano in tam sta vino in ples vzbudila Vrazovo strastno čutnost, da je pil in plesal do jutra. Ves prihodnji dan je prespal v hotelu „pri Maliču“. Šele v poznem popoldnevu je vstal in poiskal Kastelca. Le-tá mu je povedal, da je Prešeren resno obolev in leži doma v deliriju.

„Živci, srce, ledvice,“ je ugotovil zdravnik, ki ga je Katra, vsa v skrbeh za brata, poklicala. „Če ne bo pazil nase, zapade v poznejših letih vodenici. Vsako razburjenje je za njegovo srce kakor strup.“

Katra je prikimala. Razburjenje! Torej je zbolel zaradi onega prevzetnega dekleta, zaradi Primčeve, ki ni marala zanj in se je — nekaj tednov je tega — zaročila z drugim. To je Franceta strlo. Vse dneve pred boleznijo je hodil okrog kakor

omotičen. Govoril je malo, doma sploh ne. Da, da, ona nesrečna ljubezen mu je vzela zdravje...

Katra, energična, svoje glava Katra, je bila vsa preplašena. Stregla je bratu vse dneve in noči, dokler se ni vročica umaknila.

Prve dni nikogar ni pustila do Franceta, šele ko je vročina ponehala, je dovolila Crobathu in Kastelcu, da sta vstopila v sobo.

„Pa samo toliko, da ga pozdravita; ne sme se razburjati!“ je zapovedala in pogled, ki ga je zapičila v Kastelca, ni bil posebno prijazen.

„Tvoja sestra te straži kakor Cerber,“ se je norčeval Crobath. S smehom je zakril ginjenost, ko je zagledal prijateljevo razdejšano obličje.

Prešeren, ki je bled in upadlih lic slonel v blazinah, se je poizkusil nasmehnuti. Vedel je, da niti Crobath, niti Kastelic nista bila Katri po godu. Crobath zato ne, ker je po njenem mnenju zapeljeval Prešerna k pijači, Kastelic pa ji je bil zoprni zaradi svojega nestalnega značaja.

„Vraz te pozdravlja in vpraša, če te sme obiskati,“ je povedal Kastelic, ko sta se prijatelja po kratkem razgovoru poslavljala.

„Naj le pride, ampak — brez ilirščine!“ je odvrnil Prešeren.

„V tisto je pa res zaljubljen.“

„Ne le v ilirščino, tudi v Ilirke se Vraz rad zaljubi,“ je dodal Crobath. „Moja žena trdi, da mu je naša pestunja všeč. Nu, pa je dekle res čedna stvarca. Temperament.“

„Kdo?“ se je Prešeren otesel zamišljenosti in utrujenosti.

„Naša pestunja Ana. Netka ji pravijo otroci.“

„Netka, drobna črnula,“ se je spomnil Prešeren. „Ciganski tip. Ampak dekle je še mlado; saj je še otrok, komaj v štirinajstem letu!“

„Seveda, toda razvita je preko svoje starosti. Ali je nisi še nikdar natančneje pogledal?“

„Hm. Videl že, pogledal pa res še ne,“ se je šalil poet.

„O, deklič je vreden, da si ga bliže ogledaš, ali ne, Kastelic?“

Kastelic, ki je ves čas molče poslušal razgovor o mladi Ani Jelovškovi, je navidez ravnodušno skomignil z rameni, izdajala pa ga je rdečica in hinavsko nemirni pogled.

„Nič posebnega ni na njej,“ je odvrnil malomarno.

Površnega opazovalca bi bil preslepil, Prešeren pa mu je z enim samim pogledom prodril v dušo.

„Mhm!“

Bil je to usoden trenutek, v katerem je spočela poetova usoda najtežji njegov križ.

„Kastelic, ti si hinavec!“ je pribil Crobath in se zopet obrnil na Prešerna: „Ali že veš, da so na Dunaju zavrnili razpis konkurza za advokaturo pokojnega Pillerja?“

„Vem,“ je vzdihnil Prešeren. Samostojna advokatura mu je bila zopet odmaknjena — bogve za koliko let!

Drugega dne je prišel Kastelic z Vrazom.

„Gospod Kastelic mi je pokazal nekaj sonetov, ki si jih v jeseni priobčil v ‚Illyrisches Blatt‘. Lepi so zelo. Škoda le, da niso umljivi vsem našim rojakom. Zdi se mi, da naši preprosti ljudje tvojih lepih verzov ne bi razumeli.“

„Saj tudi niso zloženi zanje,“ ga je zavrnil Prešeren.

Vraz je zamišljeno prikimal.

„Naše preprosto ljudstvo nima prav za prav nobenega čtiva.“

„Saj ga tudi inteligenti nimamo.“

„Žal, da je še vedno tako. Razen Vodnikovih pesmi nimamo slovenske lepe knjige. Pardon — ‚Zhbeliza‘ je edina, ki reši čast sodobnih literatov. Toda baš najlepše pesmi v njej so previsoke za našega kmeta. Vsaka druga beseda bi mu bila neumljiva. Zložene so po večini le za inteligenta.“

„Tako je tudi prav,“ se je razvnel Prešeren. „Pisanje za preprosto ljudstvo je zgolj afektacija. Saj nihče izmed nas ne zna misliti in čutiti, kakor misli in čuti naš kmet. Vsak, četudi je kmetiški sin, se je duševno prebudil šele v mestu.“

„To je res. Mesto nam je izoblikovalo duše. Postalo nam je potreba, pravi dom.“

„Da. V svojem rodnem domu pa smo postali tujci, kvečjemu ‚letoviščarji‘. Zato pravim, da se le potvarjamo, če se delamo zopet kmete, če hočemo govoriti in pisati tako, kakor bi bilo njim primerno. Naše kmetiško ljudstvo ne potrebuje slovenskega čtiva tako nujno, kakor ga rabi naš meščan. Kmeta varuje že zemlja sama. Nanjo je prirastel z vsem srcem in na tradicije, ki se zemlje drže, najbolj pa na rodni jezik. Kmet se ne izneveri svojemu maternemu jeziku že zato, ker drugega jezika

po večini ne zna. Izneveri pa se mu z lahkoto iz rodne okolja izkoreninjeni meščan, posebno polinteligent, ki mu je vse, kar je tujega, bolj imenitno od domačega. Zanj je treba pisati, njega moramo dvigati s slovensko besedo in mu dokazati, da je naš materni jezik lep in vreden naše zvestobe.“

Vraz je ves zavzet gledal Prešerna. Tako kakor veliki poet Vraz še nikdar ni gledal na svoj materni jezik. Vendar je zmajal z glavo. Prešernove strastne ljubezni do rodne narečja ni razumel. Njegov, Vrazov, ideal je bil le skupen jezik vseh Slovanov ali vsaj vseh južnih Slovanov. On, ki je živel med Nemci v Gradcu in med Hrvati v Zagrebu, pa kvečjem še med rojaki v rojstnem kraju, ni razumel skrbi, ki je trla Prešerna v ponemčeni Ljubljani. Mladi Vraz ni videl obupnega boja, ki ga je veliki poet bil za čast in obstoj matere jezika. Zato je še enkrat zmajal z glavo in — kakor v dokaz svojega nerazumevanja — vprašal:

„Zakaj mu potem poješ tudi v nemškem jeziku? Ali ni škoda tvoje sile in tvojega časa, doktor? Zdi se mi, da z nemško pesmijo podiraš, kar zidaš s slovensko.“

Prešeren se je blede nasmehnil. Utrujen je preložil glavo na blazini in odvrnil:

„Tega ne razumeš, bratec Vraz. Daj našemu meščanu v roke slovensko besedilo poleg nemškega, pa boš videl, da izmed stotih slučajev devetindevetdesetkrat seže po nemškem besedilu, slovenskega pa sploh ne pogleda. V šoli se je pač učil le nemščine, zato mu je pismena slovenščina umljiva šele tedaj, kadar stoji poleg nje prestava v nemščino. Imamo pa med nami tudi tujce — na vseh odločilnih mestih se ščepirijo — ki sploh niso zmožni našega jezika. Če hočem njim kaj povedati, se blažene nemščine ne morem izogniti. In — jaz imam mnogokrat kaj takšnega na srcu, kar je njim namenjeno. Sicer pa mislim, da ni sramotno peti v tujem jeziku, če — ne poješ slabo.“

„Škoda je vendarle vsakega tvojega verza, ki ni slovenski,“ je vztrajal Vraz. „Sinoči sem čital tvoj ‚Kerst‘. Prekrasen je, dasi se mi zdi težko umljiv. Če imaš še kaj izvodov, bi jih vzel s seboj in razprodal med prijatelji.“

Prešernov blede obraz je prevlekla grenka ironija.

„Ne boj se! Slovenska knjiga ne poide tako hitro. Tamle na polici je štiri in dvajset izvodov. Blaznik pa mi jih hrani še cele skladanice.“

„Vzel bi kar tele tu. Če jih razpečam, mi pošlješ še druge.“

„Prosim.“

Prešernov glas je bil že utrujen in tih. Katra, ki je vstopila s krepčilno juho, je zlovoljno pogledala Kastelca in Vraza in dejala razločno in odločno:

„Govorjenje te preveč utruja. Izpij juho, potem pa lezi, da zaspiš!“

Vraz jo je ves prestrašen pogledal. Rdečica mu je planila v lice. Kastelic pa je trdo Katro že poznal. Pomežiknil je Prešernu in se opravičil:

„Imate prav, Katra, da naju mečete skozi vrata. Preveč sva utrudila Franceta. Če nama dovolite, jutri zopet priti, vam obljubim, da bova bolj obzirna.“

Katra, ki je pomagala Francetu, da je nesel skodelico k ustom, je zagodrnjala nekaj nerazločnega.

„Le pridita!“ je namesto nje povabil bolnik. „Saj jutri že vstanem.“

„Tisto pa, tisto!“ se je Katra razjezila. „Reci rajši, da pojdeš na Šmarno goro!“

France drugega dne res še ni vstal, ker je bil še preslab, a zdravje se mu je počasi vračalo. Koncem januarja, dan pred Vrazovim odhodom, je že prišel v pisarno. Vendar je bil še tako slab, da ga je Crobath podil domov. Prešeren sicer ni ubogal, ker je videl, da ga čaka na mizi kup zastarelih aktov, a prihranil si je pot domov h kosilu in stopil kar čez cesto k „Maliču“. Tam je kosil tudi Vraz.

Maličeva mama, debela oštirka s čipkasto avbico vrh sve-drastih kodrov, je sama pristopila in veselo pozdravila Prešerna, ga „potolažila“, češ, da ni preveč shujšal v bolni, in mu postregla z najboljšim, kar je premogla njena kuhinja.

„Saj vem, da ste me močno pogrešali,“ se je Prešeren norčeval.

Široki obraz gospe Maličeve se je svetil v masti in v prijaznem nasmehu.

„Seveda smo vas, gospod doktor. Kar dolgčas nam je bilo. Gospod doktor Crobath so pa tudi vsak dan stekali, ker so morali sami delati v pisarni. Še včeraj so rekli gospodu dežel-

nemu svetniku Čopu, ko sta prišla na pivo: „Zdaj šele, ko moram sam delati namesto njega, vem, kako je Prešeren priden in koliko dela mi opravi“, tako so rekli, sama sem jih slišala.“

Stala je poleg mize, vsa bahata, s preobilnim lišpom obložena: ogrlica za vratom, dolga zlata verižica čez prsi, zaponka pod globokim izrezom, na vsaki roki po tri, štiri zapestnice in po dva ali trije lesketajoči se prstani na slehernem prstu.

„Nu vidite, moja bolezen je bila vendarle za nekaj dobra,“ se je namuznil Prešeren. „Zdaj vsaj vem, koliko sem vreden.“

Debeluha ga je pogledala z nasmehom, polnim dvoma in zadrege... Tale dohtar — človek nikdar ne ve, kako je z njim, ali govori resno, ali se norčuje.

Pa si je Maličeva mamka znala pomagati. Oprostila se je in stopila dvema novima gostoma naproti. V kožuhe zavita sta bila vstopila dva mlada tujca. Vraz ju ni videl, ker je bil s hrbtom obrnjen proti vratom, Prešeren pa ju je z zanimanjem opazoval, ko sta snela kučme, kakršne so tiste dni nosili Poljaki, in slekla kožuhe ter sedla k mizi poleg okna. Eden izmed njiju, majhen šibak človek, je bil čednega, vendar nekoliko bledega in pegastega obraza. Imel je majhno špičasto bradico in gladke plave lase ter svetle brčice nad živordečimi ustnami. Njegov pogled, odkrit in mehak, se je srečal z zasnanjanim Prešernovim. Obema, Prešernu in tujcu, se je odzval v duši občutek simpatije.

Nedvomno bi se bil v Prešernu ta občutek še povečal, ko bi vedel, kdo sta tujca. Bila sta dva poljska revolucionarja, ki ju je avstrijska policija konfinirala v Ljubljani: Emil Korytko in njegov tovariš grof Horodynski.

Že je hotel Prešeren Vraza opozoriti na tujca, ko so se vrata vnovič odprla in je vstopil eleganten gospod ter se nasmehnil, ko je zagledal poeta.

Prešernu se je obličje zjasnilo. Vesel je vstal, stisnil prišlecuroko in predstavil Vraza:

„Moj mladi pobratim, štajerski pesnik Stanko Vraz — pesnik Anastasius Grün grof Auersperg.“

Vrazu so se razširile oči, ko se je poklonil pred aristokratom. V zadregi je zamrmral:

„Gospoda grofa kot pesnika že poznam in visoko cenim.“

Auersperg je zamrmral vljudno frazo in se potem zopet obrnil k Prešernu:

„Srečal sem doktorja Crobatha, pa mi je povedal, kje vas dobim. Čul sem o vaši bolezni, gospod doktor. Zelo sem vesel, da ste okrevali.“

Govoril je gladko, samozavestno in odločno. Iz vljudnosti se je trudil, da prezre grenko črto, ki se je bila zarezala okrog Prešernovih ust, odkar Auersperg svojega nekdanjega instruktora ni videl.

„Pravili so mi, da ste večkrat v Ljubljani, grof.“

„Da. Že vso zimo niham med Ljubljano in Turnom.“

V zagorelo aristokratovo lice je počasi lezla rdečica, ko je čutil vprašajoči pogled svojega bivšega mentorja. Potem se mu je hudomušno zasvetilo oko in prostodušno se je zasmejal:

„Ha! Kaj hočete — krila ljubezni se tudi na najdaljši poti ne utrudijo.“

Grenka črta v Prešernovem bledem obličju se je poglobila. Prikimal je in dejal s tihim vzdihom:

„Dokler ne obleže strta na tleh...“

Auersperg je prepozno opazil, da teče razgovor naravnost v smeri Prešernove bolečine, o kateri mu je Crobath pravil. Brž je zasukal:

„Večkrat se ustavim na Prežeku pri gospodu Smoletu. Tudi včeraj sem se. Naročil mi je lepe pozdrave za vas, gospod doktor.“

„Ali je zdrav? Kaj pa dela?“

„Ni posebno zdrav. Vendar je bil vselej dobre volje. Iz angleščine prestavlja neko povest. Ima tudi že lepo zbirko narodnih pesmi. Mnogo jih je baje izročil gospodu Kastelcu. Nekaj jih je posodil meni. Saj sem vam pravil, da jih prestavljam na nemški jezik?“

Prešeren je pritrdil in opozoril:

„Gospodu Vrazu se priporočite, on tudi že nekaj let zbira slovenske narodne pesmi.“

„Ali res? Ali bi mi jih hoteli posoditi, da prestavim katero izmed njih?“ se je grof obrnil na mladega Vraza.

„Prav rad, gospod grof. Ali jih rabite veliko?“

„Nu, kakšnih šestdeset do osemdeset.“

„Prepišem jih in vam jih pošljem.“

„Hvaležen vam bom. Prosim, pošljite jih kar na naslov gospoda doktorja Prešerna v Ljubljano, ker ne vem, kje bom takrat.“

„Zopet korak naprej...“ je bila Prešernova misel. Toplo mu je vstalo v duši, ko si je predstavljal, kako nemški pesnik raznese po svetu slavo slovenskega narodnega bogastva.

Slična misel je prešinila mladega graškega visokošolca: Naj le vidijo germanski mogotci, kakšne zaklade hrani ilirski rod! Tem laže bodo nekoč razumeli, da Velika Ilirija ne more živeti pod isto streho z germanskimi samodržci... Velika Ilirija! Prelepe sanje, ki morajo postati kmalu, kmalu resnica...

Kaj pa bi dejala Prešeren in Vraz, če bi bila videla aristokratu v dno germanske duše? Če bi videla tam zgolj namen, proslaviti njegovo rojstno „Kranjsko“, domeno germanskih teženj po prodiranju proti morju, najmlajšo „nemško“ pokrajino, v kateri je že skoraj vsak človek govoril jezik, ki bo nekoč gospodoval v vsej „Veliki Germaniji“ od Severnega do Jadranskega morja... Škoda bi bilo, če bi s slovanskim življenjem, ki tu izumira, zamrli tudi interesantni stari narodni motivi. On, Grün, jih presadi še pravočasno na nemška tla...

Mladi Vraz je razmišljal sam pri sebi: „Še danes pišem Gaju, kako krasno napreduje slovanska reč v Ljubljani. Celo Nemci se zanimajo za naše narodno blago.“

Nekaj dni po Vrazovem odhodu je sedel Prešeren v salonu Crobathovega stanovanja v udobnem fotelju poleg peči. Poetov od okna obrnjeni obraz je že izginjal v mraku. Le podolgovato obličje gospe Josipine Crobathove se je še svetilo iz teme in nežen profil malega Evgenčka, ki ji je bil zaspal v naročju. Na nizkem podnožniku je poleg Prešerna sedela devetletna Luiza. Na kolenih je držala zaprto knjigo. Zvesto je poslušala materin razgovor s Prešernom, dasi sta se razgovarjala v francoskem jeziku, ki ga Luiza tedaj še ni popolnoma obvladala. Velike oči uprte v poeta, je z ročico podpirala glavo in z drobnimi prstki grebla po svedrastih kodrih, ki so ji viseli ob sencih. Toliko je razumela, da sta se mati in očetov koncipijent razgovarjala o njenem novem prijatelju Korytku in njegovem tovarišu Boguslavu Horodynskem, ki sta prejšnjega dne posetila njene starše in sta nocoj povabljena na večerjo... Korytko je res imeniten človek! Po kosilu, ko je pestunja Netka peljala njo in bratca Ludvika na izprehod, je bil tam tudi Korytko. Takoj jih je spoznal in prišel k njim.

Spremil jih je nekoliko in po poti so se kepali, da je bilo veselje. „Imeniten človek!“

Mala Luiza je slišala, kako je mati rekla Prešernu:

„Saj veste, kaj je mlad človek: Vedno z glavo skozi zid. Politika mu je, kar je večji luč.“

... Politika? ... Kaj je to politika? ... Nekaj zlobnega mora biti ... je razmišljala Luiza.

Prešeren je pokimal in pripomnil:

„Politik pa mora biti diplomat. In mlad človek je malo-kdaj diplomat. Za takšno reč je treba starih lisjakov.“

Zdajci je zadel Prešerna obupan pogled iz Luizinih velikih oči ... Diplomati? ... Stare lisice? ... Oh! Kako čudno govore odrasli! Strašno so včasih dolgočasni! In celo Prešeren, ki se z njo vedno dobro razume ...

Luiza je skočila kvišku, da ji je knjiga iz naročja ropotaje zletela po tleh. Prešeren se je ves stresel. Gospa Crobathova pa se je nervozno ozrla na hčerko:

„Ampak — Luiza! Pojdi in pokliči Netko, naj napravi luč in nese Evgenčka spat! Potem pa poglej, kaj delata Ludvik in Marija!“

„Hhm! ... To se pravi, da hočejo biti odrasli sami! ... Ona pa se je že veselila na Korytka. Saj je danes doktor Prešeren tako resen in žalosten, da ni kar nič z njim. Gotovo še ni popolnoma zdrav.“

Mala Luiza je pobrala knjigo, vljudno želela doktorju lahko noč in mu podala roko.

Prešeren je nagajivo tlesnil ob ročico.

„Lahko noč!“

„Doktor me po roki poč“, se je zasmejala.

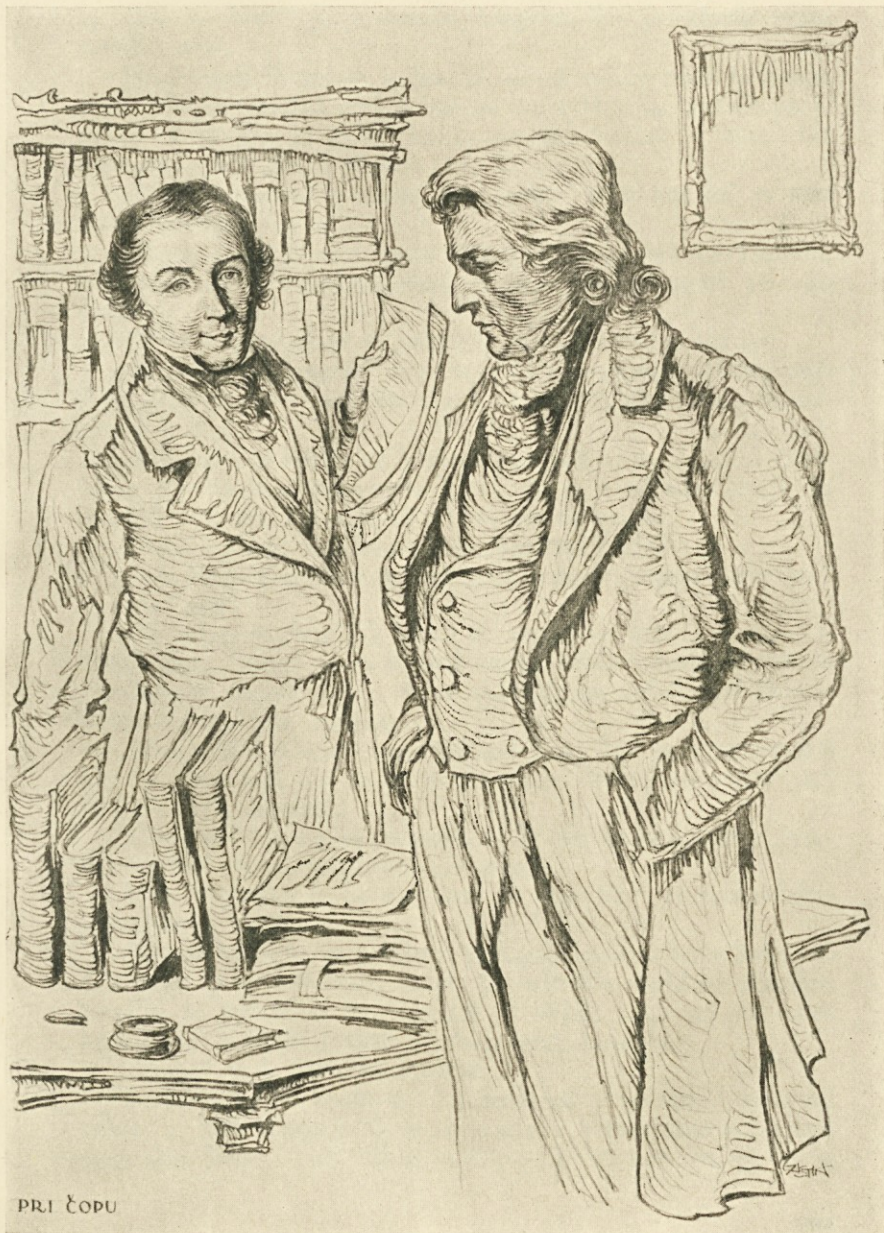
„Au! Luiza! Pa ne da bi mi hotela postati konkurentka?“

Prešeren je v šali pridržal ročico. Luiza je napol uganila pomen tuje besede. Saj se je učila pri francoščini: courir = teči ... Nu, vendar že! Saj se danes še prav nič ni poigral z njo.

„Če ne boste preveč tekli, vas ujamem.“

Za trenutek je v mračni sobi zavladal molk. Luiza ni mogla razločiti doktorjevega obraza. Potem pa je planil iz Prešerna in mamice glasen grohot.

Luiza ga ni razumela. Vendar se je v zadregi sama pridružila smehu, se iztrgala doktorju in stekla iz salona.

PRI ČODU

„Hi — hot!“ ji je donelo nasproti, ko je odprla vrata otroške sobe.

Po kolenih in rokah je hodila okrog velike mize pestunja, Ana Jelovškova. Na njej je jahala mala Marija, Ludvik pa je držal za vrstico, ki je bil vanjo upregel Netko, in vihtel bič nad „uprego“: „Hi — hot!“

„Neti! Mamica je rekla, da napravi v salonu luč in nesi Evgenčka spat!“

„Pusti Neti! Neti je naša kamela!“ je protestiral Ludvik. Mil obrazek z velikimi očmi je ogorčeno pogledal starejšo sestro.

„Neti — kamela!“ je pritrdila mlajša sestra Marija.

Ampak biti „kamela“ menda ni bilo posebno prijetno, kajti Ana Jelovškova je brž otresla Marijo s hrbta, vstala in odhitela iz sobe.

„Oh, zdaj si nama pa kamelo pregnala!“, se je jezila debelušna Marija in si popravila kitico, ki ji je od ušes zlezla na okrogli obrazek, ko jo je bila Neti otresla na tla.

„Zdaj bodi pa ti kamela!“ je zahteval Ludvik.

„Ne. Rajši glejmo skozi okno, kdaj pride gospod Korytko.“

„Saj res!“

Vsi trije so planili k oknu in pritiskali čela in nosove k mrzli šipi. Zunaj je naletaval sneg. Nežne snežinke so se pozibavale mimo okna in se nabirale na polici pod oknom kakor velika bela blazina.

„Vesta kaj? Kadar pride gospod Korytko, ga sprejmemo s kepami. Jaz sem mu še od popoldneva dolžan eno za vrat,“ se je Ludvik domislil.

„Jaz tudi!“ je Luiza pritrdila in že odprla okno. Med veselim smehom so si pripravili „bombe“.

„Ne pretrde, da se mu nosú ne pokveči!“ je velikodušno zapovedala Luiza.

Ana Jelovškova je v salonu prižigala petrolejko v lestencu. Na stolu pod lestencem stojé, je pritrdila stekleni cilinder. Stopila je potem še po senčnik v obliki tulpe in se zopet vzpela na stol, da pritrdi senčnik sredi lestenca.

„Pazi!“ jo je opozorila gospa.

Prešeren je s trudnim, brezbriznim pogledom opazoval dekle... Kakor ciganka! — si je mislil. Velike črne oči, rjava polt, črni lasje... In dekle je staro šele trinajst let, pa je že

tako razvito! Volnena obleka se je tesno prilegala njenim okroglim prsim, kratko, široko nabrano krilo, ki mu je že nekoliko odrasla, je razkrivalo lepo razvite ženske noge... Imenitne nožice — prav za prav! Crobath ima prav, dekle je vredno pogleda.

Gospa Crobathova se je tiho nasmehnila, ko je videla Prešernov pogled. Vsak moški je takoj ustavil pogled na Ani, le Prešernove priprte oči so doslej vedno šle s pogledom mimo. Danes jo je prvič opazil.

„Čedno dekle, ali ne?“ je gospa opomnila, ko je Ana z malim Evgenčkom na rokah odšla iz sobe.

„Kakor ciganka,“ je ravnodušno prikimal. Globljega vtisa Ana nanj očitno ni napravila.

Gospa je bila zadovoljna. Saj je že Kastelic dovolj opletal za dekletom.

„Varuj se Kastelca!“ je gospa dostikrat svarila lepega otroka. „Spelje te v nesrečo in te pusti na cedilu.“

„Takšna griža mene že ne bo speljavala!“ se je deklíč odrezal in gospa je bila potolažena.

„Ali niste rekli nekoč, da ji je gospa Primčeva botra?“ je vprašal Prešeren.

„Ne le botra. Vzela je otroka za svojega, ko je bil še majhen. Ano so vzgojili pri Primčevih.“

„Kako pa ste potem vi prišli do nje?“

Gospa se je nasmehnila. Spomnila se je, da je vse to Prešernu že v jeseni pripovedovala, a poet je takrat gotovo ni poslušal. Razložila mu je torej še enkrat, kako in zakaj je Ana ušla od Primčevih.

„Naposled jo je gospa nagovarjala, da bi šla v samostan, kar pa dekletu ni dišalo, rajši je pobegnilo,“ je sklenila.

„Tako grdo sta torej ravnali z otrokom?“ je Prešeren nalašč vsekali po svojem razbolelem srcu, govoreč v dvojini.

„Ravnali? Ravnala je le gospa Primčeva. Njena hčerka je baje za dekletom jokala, da je zbolela.“

„Primčevka je huda ženska; jaz bi ji tudi ušel.“

„Veseli bodite, da ni postala vaša —“

Gospa je prestrašena umolknila.

„... tašča,“ je Prešeren mirno dopolnil. Očitno ga gospejina neprevidnost ni zadela, vsaj ne tako, kakor bi ga bila še pred nekaterimi tedni. Skomignil je z rameni: „Bržkone imate

prav. Moral bi biti vesel. Vrag vedi, zakaj nisem. Pa je že tako z menoj: Pamet zase, srce zase — vsaka reč ima svojo pot. Moj ‚jaz‘ pa binglja od enega do drugega in ne ve ne kod ne kam.“

Utrujen je bil njegov glas. Utrujeno je zamahnil z roko, se vzravnal in preložil noge.

„Crobatha pa dolgo ni,“ je rekel po daljšem molku.

„Poslala bom hlapca ponj. Gotovo je pozabil, da imamo goste pri večerji, pa sedi pri ‚Maliču‘ ali v kavarni.“

Gospa je vstala in odšla ven. Tedaj je zapel zvonec. Ana je skočila iz otroške spalnice in odprla.

V kožuhe zavita sta se pojavila na vratih oba Poljaka, Korytko in grof Horodynski. Z bleščečimi se očmi sta premerila brhko dekle, ki jima je odprlo. Snela sta kučme in se poklonila gospe, ki je stala v predsobi. Kupček snega je padel s Korytkove kučme. Snežne zaplate so se držale tudi po njegovem kožuhu in pričale o tem, da je nekdo mladega Poljaka prav izdatno okepal.

„Ali ste se kepali, gospod Korytko?“ ga je nagovorila gospa.

Korytko se je ozrl na vrata otroške sobe, ki so se previdno odprla le za ozko špranjo, tolikšno, da je v njej razložil tri smejoče se otroške obrazke, drugega vrh drugega. Požugal jim je z mokro kučmo, da je zaškropilo od nje.

„Nisem se kepal. Le v vaši ulici padajo tako velike snežinke,“ je smeje se odvrnil in poljubil gospe roko.

Vrata so se zaprla in vesel otroški smeh se je čul za njimi.

Gospa je razumela in se opravičevala:

„Otroci postanejo predrzni, če le vidijo prijazen obraz.“

„Otroci so radi veseli, milostiva. Tudi mi nismo bili drugačni,“ ji je mladi Poljak vljudno odvrnil in stopil za gospo v salon.

Gospa je predstavila novodošlega gosta Prešernu in takoj se je med gospodi razvil živahen in prisrčen razgovor. Poljaka sta že pri trgovcu Schmidu, pri katerem je bil Korytko od svojega očeta akreditiran, čula o poetu Prešernu, ki je bil stalen gost v hiši svojega šefa.

Kmalu je prišel tudi Crobath in z njim polsestra njegove žene Ana Endlicherjeva in njen brat jurist Rudolf.

„Srečal sem Ano, pa sva šla na izprehod,“ se je Crobath na kratko opravičil.

Prešeren je dobro videl, kako so se gospe Crobathovi ustne nervozno zatresle. A molčala je. Bala se je, da bi ji ob navidezno brezbriznem odgovoru glas ne bil dovolj trden... Uboga žena! Prešeren je šele pri mizi opazil njene nekoliko zardele veke. S svojim velikim nosom res ni bila lepa, a iz velikih lepih oči ji je gledala zlata duša. Bila je resnično izobražena, dobrosrčna ženska, hčerka univerzitetnega profesorja iz Lvova. Njena mati se je kot vdova v Ljubljani drugič poročila. Polsestra gospe Crobathove je bila sedem let mlajša od nje... Ha! Crobath jo je nekoč ponudil svojemu koncipijentu za ženo, a Prešeren je „hvaležno“ odklonil. Že takrat je zaslutil vso resnico, ki se je skrivala za prijazno ponudbo... Da bi poročil ljubico svojega šefa? Ne.

Odšli so v obednico, le gospejin polbrat Rudolf se je opravičil s povabilom k tovarišu in odšel zopet z doma.

Razgovor pri večerji se je sukal okrog splošnih družabnih razmer v Ljubljani. Prešeren in Crobath sta pojasnila Poljakoma, da je ljubljanska družba prav tako prepojena s strupom nezaupanja in denuncijantstva, kakor ona v Lvovu.

„Pa smo se že kar navadili na to,“ je s posmehom tolažil Crobath. „O politiki sploh ne govorimo več. Zato uživamo ugled dobrih patriotov.“

„O čem pa naj možje govore?“ je zlovолjno vprašal Horodynski.

„O najnovejših kravatah, lepih ženskah, vinu in kvartah,“ se je Prešeren norčeval. Bil je ves večer bolj redkobeseden, kadar pa je odprl usta, je zinil kakšno grenko ali zasoljeno.

Mlademu Korytku je močno ugajal.

„Škoda, da ne znam slovenskega jezika. Rad bi čital vaše slovenske pesnitve, gospod doktor.“

„Našemu jeziku se hitro privadite. Česar ne razumete, vam prav rad raztolmačim.“

„Ali res?“ se je razveselil Korytko.

„Zakaj ne? Vi pa me uvedete v skrivnost vaše materinščine, da bom mogel čitati vašega Mickiewicza. Vzemajna instrukcija.“

„Velja!“ je Korytko ponudil poetu roko.

„Kakšen pakt sta pa vidva sklenila?“ se je preko mize oglasil Crobath.

„Drug drugega bova učila vsak svojo materinščino.“

„Bravo!“ je tlesnila gospa Crobathova. Vesela je bila, da je prijatelj Prešeren dobil delo, ki ga bo vsaj nekaj ur na dan odvrnilo od črnih misli, v katere se je poslednji čas ves potapljal. Dobro ji je tudi delo, da se je poet brez ozkosrčnih sebičnih pomislov približal Poljaku, ki je živel v Ljubljani pod stalnim policijskim nadzorstvom. Nu, pa ona o Prešernu sploh ni dvomila, zato ga je bila povabila na večerjo skupno s konfinirancema.

Ko jim je vino razvozljalo jezike in sta dami na Crobathovo šaljivo povelje odšli k počitku, so bili možje vendarle kar kmalu sredi politike.

„Če bi Rusom mogli odpreti oči, bi nam šlo vse po sreči,“ je trdil grof Horodynski. „Kar bi nam morali priznati pravic, smo prav za prav vse že imeli pod carjem Aleksandrom. Le svobode nam niso hoteli priznati na zunaj. Zdaj smo zopet za sto let nazadovali.“

„Še vedno ste petdeset let pred nami. Vaš narod se vsaj zaveda svoje veljave, čeprav je zopet zaslužjen. Vsem Poljakom je še v krvi svoboda, ki so jo pred stoletjem uživali njihovi pradedi. V žilah našega človeka pa se pretaka težka suženjska kri. Tisočletje je med nami in našimi svobodnimi pradedi.“

„Res je,“ je pritrdil Prešeren. „Naši Kranjci z navdušenjem ližejo Habsburžanom pete. Komaj peščica nas je, ki so se nam odprle oči. Trajalo bo še petdeset let, morda še več, da se suženjske duše zbude iz letargije.“

„Ubogi Slovenci!“ je vzdihnil Korytko.

„Ubogi, prav imate, ubogi smo proti vam, ki ste bogati na narodni zavesti. Poglejte po svetu — vaše suženjstvo ne bo trajalo dolgo. Absolutizem poka na vseh straneh in po vseh državah se krha njegov sistem. Našemu Metternichu že klenka, dasi se mož tega ne zaveda.“

„Mhm. V Španiji zmaguje ustava — hud poper za njegov absolutističen nos. Nemčija se razvija preko njega. Grčija in Belgija sta se osvobodili proti njegovi volji.“

„Nu, vidite, same dobre reči za nas, avstrijske Slované,“ je Crobath zadovoljno ugotovil. „Še nekoliko desetletij, potem

pride naša doba in Slovani zagospodujemo svetu. Živela Velika Slavija!“

Trčil je s Korytkom in izpil. Oči so mu bile že krvave.

Prešeren ni dvignil kozarca. Zamišljen je strmел predse... Velika Slavija!... Spomnil se je na Andrejevo potegavščino za časa ljubljanskega kongresa: Velika Slavija! Ha! Že tedaj je simpatija do Rusov spravila vso policijo na noge. Združenje vseh avstrijskih Slovanov s Srbi, Poljaki in Rusi... Ubogi Metternich! Kako bi se mu tresle hlačice!...

„Nu, France, ali spiš? Kaj bi rekel, če te napravimo za prezidenta Velike Slavije?“ je kričal Crobath.

„Budalost!“ je Prešeren dvignil glavo, a takoj se je zopet zamislil.

Osamosvojitve vseh narodov? Da, ta je na pohodu. Ali to je le stopnja in dolga, dolga je potem še pot do onega velikega cilja, do zmage najvišje ideje, do — človečanstva. ... Ali se ideja sploh utelesi, preden narava sama ne podere vseh plotov med narodi, preden se v krvi ne spojijo vsi rodovi na zemlji? Koliko milijonov raznorodnih parov se združi dan na dan v ljubezenskih objemih! Koliko pa je še na svetu „čistokrvnih“ rodov? Nekoč ne bo več ne Germanov, ne Romanov, ne Slovanov, ne drugih narodov. Tedaj bo samo še — č l o v e k... Kdaj? Čez stoletja? Čez tisočletja?... Človečanstvo!... Kakšna je pot do njega? Preko vseh blodenj civilizacije in kulture? Kako bi človek moral živeti dandanes, da bi živel v duhu najvišje ideje, da bi bil Velikemu Zidarju kakor trden kamen v njegovi nepojmljivo veličastni stavbi, v stvarstvu?

Buddha? Kristus? Spinoza?

Da. In še več jih je bilo v neznanem trpljenju in junaškem samozatajevanju prečiščenih...

Okrog Prešerna je tekел razgovor o sedanjosti in bližnji bodočnosti, poetov duh pa je plaval nad vekovi.

Zdaj pa zdaj se je ozrl na poeta mladi Korytko. Slutil je, da hodi duh velikega moža samosvoja pota. Sklenil je, da poizkusi v prihodnjih dneh prodreti v skrivnost poetovih napol zaprtih oči in njegovih mehkorezljanih usten, obkroženih s trpko ironijo.

Od tistega dne sta Prešeren in Korytko redno občevala. Skoraj sleherni večer je pesnik prebil eno ali dve uri na Koryt-

kovem stanovanju na Starem trgu. Čas jima je potekal med jezikovnimi študijami, pa tudi v drugih razgovorih sta se jima odpirali duši. Ko je Korytko čital „Zhbelizo“ in prišel do narodnih pesmi „iz Smoletovega zbera“, je globoko vzdihnil in dejal:

„Kakšne bisere hrani naš slovanski rod! Koliko je še narodnega blaga med Slovani! A vse bo utonilo v germanski poplavi.“

„Zato pa je prav, da takšne stvari rešimo, preden jih poplava zajame.“

„Kako?“

„Nu, v sistematičnem zbiranju in priobčevanju. Seveda — požrtvovalnih mož je treba za takšno delo, ki zahteva mnogo časa in denarja, pa tudi jezikovnega znanja.“

Korytko je prikimal in se zamislil... Zbiranje narodnega blaga bi tudi njega veselilo. Iztrgalo bi ga morečemu brezdelju. Časa ima res dovolj, denar pa bi se že dobil. Le jezikovnega znanja mu še manjka. Kadar bo slovenščino bolje obvladal... „Nu, bomo videli...“

Potem je dvignil pogled k Prešernu:

„Gospod Smole je vaš prijatelj, ali ne?“

Prešernu se je zaiskrilo oko. Pravil je o Andreju in ga s toplimi besedami in finim humorjem orisal tako živo, da si ga je Korytko zaželel spoznati.

„Kadar v pisarni ne bo preveč dela, vzamem tri dni dopusta, pa se popeljeva na Dolenjsko in obiščeva Smoleta,“ je predlagal Prešeren. Deloma se mu je že samemu tožilo po prijatelju Andreju, deloma ga je mamila želja, da iztrga mladega Poljaka domotožju.

Korytko je zmajal s plavolaso glavo in pegasti obraz mu je pokrila tolikšna otožnost, da se je mehkeemu Prešernovemu srcu resnično zasmilil.

„Saj mi policija ne dovoli tako dolgih izletov!“ je konfiniranec opomnil s tihim obupom.

„Nu, policijo speljemo za nos. Ogrnete se v drug plašč, nataknete na glavo cilinder, ki ga po navadi ne nosite, in preden vas policaj Jakob zapazi, skočite v voz, pa se odpeljeva.“

Trpek smehljal je zakrožil okrog svetlih Poljakovih brčic.

„Moje majhne postave tudi cilinder ne poveča in mojih kretenj ne zakrije noben plašč. Ne bojte se: Jakob me zavoha,

četudi bi me ne videl. Noben pes svojega gospodarja ne varuje bolj zvesto, kakor on mene.“

„Poizkusimo, morda se nam vendarle posreči —“

„Ne, ne, gospod doktor. Saj veste, da bi šel zelo rad z vami. Ampak — sveto sem obljubil očetu, da ne storim ničesar, kar bi mi mogla policija očitati, ker upam, da me tem prej pomiloste. Toži se mi po domu in po — Poljski. Zdi se mi, da moram umreti, če mi vrnitve kmalu ne dovolijo.“

Rumene brčice nad cvetoče rdečimi ustnami so se sumljivo zatresle.

„Hm. Človek ne umre tako hitro; še takrat ne, kadar si želi smrti. A bledi ste res. Preveč čepite med zidovi. Edinole pot od doma v kazino, pa zopet nazaj — to ni nič za vaše zdravje.“

„Oh, zoprno mi je, hoditi s policajem za petami.“

„Njega se že privadite. Mislite si, da je vaš kužek,“ se je Prešeren dobrohotno norčeval. Na tihem pa je sklenil, da naprosi Crobatha, naj včasih vzame rojaka svoje žene s seboj, ko pojde na kmete po komisijskih opravkih. In morda bi policijskega predsednika Sicarda pregovorili, da dovoli Poljakoma civilno preoblečenega policaja za spremstvo.

Ko se je razbrstela pomlad, je Korytko res večkrat spremljal Crobatha, kadar se je peljal na kmete. Največkrat je vzel advokat tudi svoje otroke s seboj: Luizo, Ludvika in Marijo; le mali Evgenček je ostal pri svoji Netki. Otroci so se z mladim Poljakom kaj dobro razumeli. Izprva so sicer plaho pogledovali na policaja Jakoba, ki je vedno sedel na kozlu poleg kočijaža. Toda ker mož ob takšnih prilikah ni nosil uniforme in je bil sploh prijazen ter je znal celo imenitno pomežikniti, so se otroci kmalu sprijaznili z njim.

Med tem, ko je hodil Crobath po opravkih, je Korytko jemal otroke na izprehod med njive in travnike, skozi vasi in gozdove. Igral se je z otroki, kakor da je sam še otrok. Nekoč je v veselem razpoloženju začel peti:

„Ni še Poljska izgubljena! ...“

a glas mu je pojema, prelomil se mu je in mu zamrl v ječanju. Zakril si je obraz z rokami in ramena so se mu stresala.

Otroci so onemeli. Z velikimi okroglimi očmi so začudeni gledali prijatelja. Lotila se jih je mučna zadrega, ki so jo vsak po svoje poizkušali premagati. Marija je zagnala žogo visoko proti nebu, Ludvik je skočil kvišku, snel čepico in stekel za metuljem, devetletna Luiza pa je obsedela v travi poleg Korytka in se borila s sočutnimi solzami, ki so ji silile v oči. Celo neizogibni Jakob, ki je žulil svojo pipo, je nenadoma začutil nepolicijsko sočutje z nesrečnim mladim konfinirancem, vzel pipo iz ust, jo iztrkal, vstal in zaklical mali debelušni Mariji:

„Nu, vrzi!“

In gibčno je planil za žogo.

Ko so se vračali proti vasi, kjer jih je čakal Crobath z vozom, so se spotoma ustavljali in Korytko je s svojo slabo slovenščino nagovarjal tu starega možakarja, ki se je grel na soncu pred kočo, tam mlada dekleta, ki so se vračala s polja. Poljak je izvlekel iz žepa zeleno beležnico in v zlato vdelan svinčnik ter si zapisoval, če mu je starček na njegovo prošnjo s tresočim se glasom zapel staro pesem, ki je sodobna mladina ni več poznala, ali če so mu dekleta med smehom in spogledovanjem zapela „kakšno domačo“. Včasih je mladi konfiniranec stopil tudi v hišo in ni miroval, preden mu niso navlekli vse staro orodje in posodje, kar ga je bilo pri hiši še iz pradedovih časov. Tudi stare lepo vezene ošpetlje in peče ter zavijačke z dragocenim zlatim robom in druga oblačila, ki jih je še prababica nosila, so morali ljudje znositi Korytku, ki si je vse lepo zapisoval v svojo zeleno knjižico. Včasih je še kaj narisal: v starinski kožuh odetega deda, s pipo v ustih, babico, ki je sedela s kolovratom pri peči ali kaj drugega.

Tako je Korytko skušal v koristnem zbirateljskem delu dati duška svoji žareči slovanski ljubezni.

Ob toplih spomladanskih dneh je mladi Poljak začel zahajati na Crobathov vrt, ki je ležal blizu Crobathovega stanovanja ob ozki stezi, vodeči s Poljanske ceste na Poljanski nasip ob Ljubljani. Zahajal je tja po kosilu, ko so bili na vrtu tudi Crobathovi otroci z mlado pestunjo Netko. Otroci so Poljaka vselej sprejeli z veselim vriščem, saj se jim je pri-ljubil, kakor bi jim bil starejši brat. Če je le mogel, je raz-veselil otroke z malim darom: z zgodnjim sadjem, s podobiciami, ki so jih uvrstili v svoje zbirke ali s cveticami, ki so jih

vsadili vsak na svoj vrtec. S krikom in smehom so se podili okrog gredic po vrtu. Če je Korytko katerega ujel, ga je po-grabil pod pazduho in ga zavrtel v vrtiljaku okrog sebe, dokler se ni obema zvrtilo v glavi. Tudi Netko je večkrat ujel in jo stisnil k sebi, a ona je bila huda in se ni pustila vrteti. Nekoč, ko jo je zopet ujel v igri in ji nekaj povedal na uho, ga je celo tlesknila po obrazu. Korytko je bil ves rdeč.

„No, Netka!“ jo je nevoljno opomnila Luiza. „Mamica je rekla, da moramo biti vljudni proti vsakemu gostu!“

„V miru naj me pusti!“ se je Netka jezno zadržala in črne oči so ji gorele divje in preteče.

Plavolasi Korytko si je v zadregi obrisal pekoče lice, Luiza pa se mu je obesila za komolec in ga potegnila s seboj po stezi.

„Netka je danes sitna. Kar pustimo jo, naj se sama igra z Evgenčkom!“

„Mi pojdemo pa kozo zbijati!“ je tolažilno predlagal Ludvik in že prinesel opeko izza kegljišča. Mala Marija je poiskala kamenček in ga položila na opeko.

Grof Horodynski, ki je s knjigo v roki sedel na soncu pred kegljiščem, se je umaknil s svojim stolom in ga prenesel na drugi konec vrta h klopici, kjer sta si Netka in Evgenček izbrala prostor. Velik cvetoč grm je zakrival klopico. S prostora pred kegljiščem, kjer so „zbijali kozo“, je bilo videti le Horodynskega, ki se je nagibal s svojega stola k lepemu dekletu in mu živahno nekaj pripovedoval. Korytko se je med igro večkrat vznemirjen oziral proti bezgovemu grmu in si grizel ustne.

Luiza, ki je z otrokom lastnim, ostrim pogledom opazila Korytkove jezne oči, ga je prijateljsko tolažila:

„Naj jo le gospod grof spravi v boljšo voljo, sitnico. Jutri se bo že rada igrala z nami.“

Korytku se obraz seveda ni zjasnil ob tej otrokovi tolažbi. Lepa mlada pestunja je vzbudila v njem vso strast, ki jo je bilo zadržalo triletno ujetništvo v domovini in strogo policijsko nadzorstvo v Ljubljani. Že nekaj dni in noči mu je bilo dekletce s ciganskimi očmi, gladko rjavo poltjo in polnimi udi neprestano pred očmi. Ljubosumno je opazil, da gredo za dekletom tudi pogledi Horodynskega. In ne samo njega! Tudi Kastelčeve oči so izdajalsko zažarele, če je dekle zvečer prišlo skozi Crobathov salon ali v jedilnico. Celó doktor Prešeren ...

ali je resnica? ... je kazal zadnje tedne večje zanimanje za — malega Evgenčka, ki ga je Netka negovala in pestovala ...

Nekoč je Prešeren na vrtu nagajal Evgenčku:

„Neti je moja!“ in objel je dekle preko ramen ter jo stisnil k sebi.

„Moja Neti!“ je kričal malček ter položil debeli ročici na rjava lica svoje varuške. Smeje se ga je Prešeren vščipnil v debelo ličce, najprej otroka, potem še — lepo varuško.

„Moja!“ je še enkrat ponagajal in odhitel na kegljišče, kamor ga je zvabil Crobathov homerski smeh:

„Hahaha! Korytko, vi ste imeniten dečko! Tri ‚planke‘! Hahaha! Halo! France, zdaj še ti tri vrzi, potem pa lahko kar kapitulirata!“

Korytko, ki je med kegljanjem opazoval prizor z Netko, je z neprijetnim občutkom ugotovil nasmeh na dekletovem cigansko lepem obrazu ... Če bi jo jaz takole stisnil k sebi, kakor jo je doktor, bi me kar brutalno odrinila in gledala kakor furija ...

Stisnil je obrvi. Lepi zdravi zobje so se mu zasadili v rdečo ustno. Potem mu je zaničljiv posmeh dvignil svetle brčice ... Nu, za takšno nezrelo dekletce so še druge metode!

Sedel je k mizi in prijel za časopis „Illyrisches Blatt“, ki je ležal na njej.

„Zdravilo ljubezni“

ga je na prvi strani pozdravila Prešernova najnovejša pesem.

Hm.

Zdravilo ljubezni — smrt?

Prešernova velika ljubezen še ni ugasnila kljub temu, da si je njegova Julija že izbrala drugega? Hm. Torej se Prešernove tekme pri lepi Netki ni treba bati? Tem bolje! Dekle je prelepo, sočno in — nedotaknjeno.

Korytku se je lice zjasnilo. Še enkrat se je poglobil v čitanje pesmi, da dojamе vso njeno lepoto.

— — — — —
Ob istem času je držala „Illyrisches Blatt“ v rokah — Julija Primčeva. Sedela je v utici na domačem vrtu, v naročju kos čipkastega perila, ki mu je vezla monogram — počasi je bilo treba misliti na balo! A preko ročnega dela je zopet in zopet segla po časopisu.

Sanjav nasmeh — pol ironičen, pol čudno žalosten — ji je krožil krog vzbočenih usten ... Ni je še pozabil!

Pravili so ji, da je nekaj tednov po njeni zaroki resno zbolel, da je po oni bolezni še bolj čudaški, jedek, sam vase zaprt.

Nesrečnej! Ali še vedno misli na smrt? ... Julijo je streslo, ko se je spomnila na njegovo pesem „Prekop“ — pesem o samomorilcu. Vedela je, čutila je — Prešeren ni lagal! V pesmi je bila vsa resnica njegovih čustev in naklepov.

Tesnoba in bolečina sta se oglasili v njenem srcu. A potlačila ju je — kakor že tolikokrat. Poizkusila ju je zatreti z nevoljo, jezo ... Čemu zopet ta pesem! Vsa Ljubljana bo vedela, da je na njo zložena, na ponosno „brezsrčno“ Julijo. „O, ali jaz morem za to, če se čuti nesrečnega? Saj sem ga odbijala ob vsaki priliki! Moral je že dolgo vedeti, da sem Jozefu Scheuchenstuelu določena. Ali si je domišljeval, da me vendarle pridobi, da je neodoljiv? ...“

Vzbočene ustne so se zaničljivo napele, a v modrih očeh se je vžgal čuden žar.

Njegov obraz ji je stopil pred oči: možat duhovit obraz, s fino rezljanim kljukastim nosom, s čudovitimi očmi, košatimi obrvmi pod belim čelom, pokritim z mehkimi, skoraj črnimi lasmi, ki so se svileni svetlikali in v lahnem valovju obrobjali obličje. Njegove ustne ...

Julija je stisnila obrvi in vrgla časopis po mizi. Vsa rdeča, se je sklonila preko ročnega dela. V jeznih kretnjah je brzela z iglo skozi tanko belo platno.

Vsa se je zdrznila, ko je zunaj po pesku začula korake: Jozef!

Že je stal pred njo.

„Grüß Gott, mein Herz!“

S poljubom se je sklonil nad njeno ročico, sedel poleg nje in ji položil roko okrog pasu. Dvignila je glavo in mu ponudila ustne, mirno in spodobno, kakor običajno. Nehote jo je prešinilo: Tako lepo zrežljane niso kot — Prešernove! In s pogledom je preletela vse obličje svojega zaročenca. Ali ni bilo nekoliko zabuhlo in brezdušno? ... Misel jo je zapekla kakor greh. Zopet je stisnila obrvi.

„Nu, slabe volje?“

Zardela je še bolj in skomignila z rameni. Scheuchenstuel je opazil časopis na mizi in slovensko pesem na njegovi prvi strani.

Slovenska pesem? Aha! Zdaj je razumel Julijino slabo voljo... Seveda je pesem Prešernova! Kdo drugi bi priobčil slovenske verze nego ta drzni čudak?

„Schon wieder eine Schweinerei von diesem langhaarigen Esel!“ je surovo siknil in prijel za časopis.

Juliji se je roka s šivanko zatresla. Vsa kri je izginila iz njenih lic.

„Jozef!!“

Ozrl se je in se ustrašil njenega bledega obraza in jeznega očitanja v velikih očeh. Izpustil je časopis, prijel Julijino roko in jo poljubil zaporedoma.

„Oprosti, prosim, srce moje. Ampak — saj veš, kako me predrznost tega človeka spravi vedno iz ravnotežja.“

V njej se je dvignila trma:

„Genijalen poet je. Ne smeš ga meriti z navadnim merilom.“

Pogledal jo je in stisnil ustne... Tako je bilo vedno z Julijo: ona se je smela jeziti na svojega trubadurja; če pa je kdo drugi zinil kaj o njem, je Prešerna vedno ježno zagovarjala.

Scheuchentuel je še enkrat postrani pogledal na Julijino sklonjeno glavo in nenadoma vprašal:

„Kdaj se poročiva?“

Julija je presenečena dvignila glavo. A ne bila bi Julija, če bi ne uganila zveze med njenimi besedami in njegovim vprašanjem... Mhm! Gospod zaročenec se torej „tega človeka“ vendarle nekoliko boji? Ej, ej! Nu, le počakaj!

Ravnodušno je odgovorila:

„Mama pravi, kadar bom polnoletna.“

„Ali — takšno dolgo čakanje vendar nima smisla! Še tri leta? Tako šibka vendar le nisi.“

Skomignila je z rameni.

„Z mamo se dogovori!“

Užaljen je umolknil... Z mamo! Juliji torej ni nič do njune združitve? Ali v njeni krvi res ni drugega, nego materina hladna volja? Da bi bilo za Julijino slabo srce in vse

njeno šibko telo zakonsko življenje še pretežko? ... Mati gotovo pretirava.

In on naj bi mater prepričal o tem in se z njo dogovoril? ... Vraga, se bo dogovarjal! Poznal je svojo prihodnjo taščo in njeno neupogljivo svojeglavost. Saj je trajalo več let, da je izmoledoval zaroko! Koliko je pod takšnim poniževanjem trpelo njegovo aristokratsko samoljubje, je vedel le on. Ali se je Primčevka, bogata „kramarska“ plebejka, kdaj zavedala, kakšnega zeta prav za prav dobi? Res je njena hčerka najbogatejše dekle v Ljubljani, a on sam tudi ni brez premoženja. In takšna karijera kakor njemu, tudi ne cvete vsakemu avskultantu ...

Slabe volje je vzdihnil, prejel še enkrat za časopis in ga razgrnil, ne da bi mu bilo do čitanja.

Julija ga je postrani ošinila s pogledom. V očeh ji je zazarela vsa njena vesela hudomušnost. Sklonila se je k zaročencu in ga rahlo pocukala za uho.

„Ali si hud, Jozef?“

„Nisem“, je odgovoril hladno vljudno, ne da bi pogledal od časopisa. Zavaroval se je za vso svojo ošabnostjo.

Ona pa ga je z drobnro roko potrepljala po polnem licu:

„Ti norček! Kakšno leto pa materi vendarle še odščipneva od moje polnoletnosti, ali ne?“

„Porednica! Kako se potvarjaš!“

Kar brž ga je minila ošabnost. Zgrabil jo je za glavico in ji pokril obraz s poljubi, ki mu jih je vračala v veseli razposajenosti. Strastnosti v njenih poljubih ni bilo nobene — to je dobro čutil. Ne le tega dne — vedno je bilo tako. In vendar bi človek ob Julijinem temperamentu pričakoval ... Hm! Njena čutnost še ni bila prebujena. Ali pa je bila, njej sami morda nezavestno, obrnjena — drugam? ... Kakor strašljivi fantom mu je zaplaval Prešernov možato isklesani obraz pred očmi.

— — — — —

Lepo majniško vreme je izvabilo Crobatha z vso rodbino — razen malega Evgenčka — že zgodaj zjutraj na Šmarno goro. Pisarno je Crobath, kakor vedno ob takšnih prilikah, mirne duše prepustil Prešernu, saj se je zavedal, da so njegovi posli v rokah najboljšega ljubljanskega jurista.

Prešeren je tistega dne vse dopoldne garal za dva. Po kosilu se je namenil iti na izprehod. Žavil je mimo magistrata, stolnice in liceja proti Študentovski ulici, da bi se vzel na Grad. Pa mu je pogled šel proti Poljanam in spomnil se je, da bi pogledal, „kaj dela mali Evgenček“ ... Že je korakal proti Poljanski cesti, s tihim nasmehom okrog oči. Sredi steze, ki je vodila navzdol proti vodi mimo Crobathovega vrta, se je zdrznil in ustavil za ograjo: Kaj je to?

Krik! Ženska kliče! Na pomoč kliče! Zopet:

„Pomagajte!“ In — bolj pridušeno — še enkrat: „Na pomoč!“

Vmes jok otroka — Evgenčka!!

V dveh skokih je bil Prešeren pri vrtnih vratih, jih od-pahnil in zdrevil po velikem vrtu proti onemu koncu, od ka-terega je prihajal klic ... Evgenček — med igračami, ob kupu peska — — pred uto se pulita mož in ženska! Z razdivjano silo razpaljene strasti vleče mož žensko čez prag — ženska grize, praska, kriči ... Korytko in Neti!

„Korytko!!“ je zadonel Prešernov zvonki glas.

Poljak je izpustil dekle, da se je opoteklo in sesedlo v travo pred grm. Sam je obstal na pragu ute in z divjimi, krvavo podplutimi očmi zrl kakor iz uma na Prešerna.

„Ali ste znoreli!“ je zakričal poet v poljskem jeziku.

„Kakšen vrag vas je prinesel?“ je zajecjal Poljak in si z roko obrisal kri z razpraskanega obraza. Groza ga je bilo videti vsega razmršenega in krvavega.

Evgenček se je še vedno drl na ves glas. Prešeren se je sklonil in pomagal Netki, da je vstala. Vsa je drgetala in iz oči se ji je ulil potok solz. Pokleknila je k Evgenčku in pritiskala solzno lice k njegovemu objokanemu. Oba otroka sta na glas ihtela.

Prešeren se je okrenil in za rokav potegnil Poljaka s seboj po stezi.

„Obrišite se in počesajte, potem pa proč!“ je kratko in ostro zapovedal ter obstal pri klopi, kjer je ležalo Korytkovo po-krivalo in njegov plašč.

Korytku se je počasi vračala treznost. Izvlekel je robec in si brisal krvave praske in obgrizeno roko. Razdivjanost se mu je umikala iz oči in vanje se je naselila osramočenost.

„Vražja punica! Dobro me je zdelala“, se je v zadregi pozikoval šaliti, ko je ogledoval krvavi robec.

Prešeren ga je molče gledal s temnim pogledom. Takoj se je v Poljaku zopet dvignila jeza zaradi poraza in siknil je:

„Enkrat mi je ušla, drugič...“

„Drugič jo pustite v miru, sicer imate opravka z menoj!“ je presekala Prešeren s pretečim glasom in s takšnim bliskom v sivih očeh, da je Korytku zastal dih. Zavedal se je, kaj pomeni ogenj v poetovih očeh in spoznal, da je prišel — prepozno.

„Nisem vedel — —“ je pričel s klavrnim posmehom, a pogled na resni obraz velikega moža ga je popolnoma iztreznil. Stopil je k vodnjaku, si izmil obraz in roko, pogladil lase ter se počasi, z negotovimi koraki vrnil in prijel za klobuk in plašč. S potrjim srcem je iskal Prešernove oči, ki so ga gledale s trdim, prezirljivim pogledom. Z boječim nasmehom je iztegnil roko:

„Odpustite mi, gospod doktor! Upam, da se nikdar več ne boste jezili name. Prosim, ostaniva prijatelja!“

Prošnja je bila odkritosrčno skesana, da je ganila Prešernovo mehko srce. Trdno je stisnil mlademu možu roko.

Ko je zvečer Netka z objokanimi očmi pravila gospe o Korytkovem divjaškem napadu, jo je gospa resno posvarila:

„Saj sem ti že rekla: če si sama z Evgenčkom, zakleni vrata in ne puščaj nikogar notri! Zakaj me nisi ubogala?“

„Ampak gospoda —“

„Gospod sem ali tja! Nikogar — sem rekla. Razumeš? In gospoda še najmanj, pa najsi bo ta ali oni. Vsi so divjaki, kadar zalezujejo žensko.“

Netki so se razširile oči. Vsi so divjaki? Oh! Prešeren ni takšen! On ne. Sama dobrota ga je. On bi ji ne storil zlega...

Mala Netka je sklenila, da uboga gospo in ne odpre vrata nikomur. Nikomur — le enemu samemu... dobremu doktorju Prešernu, ki jo je rešil.

Zjutraj pa se je gospa jezila proti svojemu možu:

„S tem otrokom je res križ. Moški gredo za njo kakor čebele za medom. Sama sitnost in odgovornost je s takšno pestunjo. Netka bi sama najbolj rabila varuško. Ali naj bom pestunja svoje pestunje?“

„Najvarneje bi bilo,“ se je smejal Crobath.

„Ti se lahko smeješ. Ali jaz sem odgovorna zanjo pred njenimi starši. Če ne bi bila za delo tako pridna, bi jo kar zapodila domov.“

Gospejina nevolja se je v prihodnjih dneh še stopnjevala. Prešeren, ki se doslej za Netko skoraj da ni zmenil, jo je zdaj večkrat nagovoril in se najrajši igral z Evgenčkom, če ga je Neti pestovala.

Nekoč se je gospa vračala z izprehoda domov: spredaj ona za večjimi otroki, zadaj je počasi prihajala po stopnicah Netka z Evgenčkom na rokah. Gospa je slišala spodaj moške korake in dozdevalo se ji je, da je znan glas pozdravil Netko. Sklonila se je čez ograjo baš v trenutku, ko je Prešeren dohitel na stopnicah pestunjo in otroka ter prijel za glavico najprej Evgenčka in ga poljubil, potem pa — v veseli razposajenosti — še Neti. Z razžarjenim smehom je potem z njima nadaljeval pot navzgor; ni slutil, da je kdo opazoval prizor. In kar je gospo najbolj presenetilo: Neti se poljuba ni niti najmanj branila!

Še istega dne je gospa svarila dekletce:

„Bodi previdna! Ne dovoli nobenemu možu, da bi se ti približal. Pomisli, da si siromašna in neizobražena. Meni verjemi, ki poznam naše gospode: Vsak se te polasti le za zabavo, vsak, tudi doktor Prešeren ni nobena izjema. Je sicer pošten, ampak muhast.“

Mali so se zasvetile ciganske oči ... Da, Prešeren je pošten. Kolikokrat sta bila po kosilu že sama na vrtu, a nikdar ji ni poizkusil storiti kaj zlega kakor — Korytko. Prešeren se je igral z njo in Evgenčkom. Včasih jo je objel z Evgenčkom vred. Tudi poljubil jo je nekaterikrat v smehu in šali. Njega se ne boji. Dober človek je. Mogoče jo ima res rad. Potem jo vzame za ženo. In ona bo gospa — imenitna gospa, kakršna je njena gospodinja, ki ji venomer pridiguje ... Oh, gospe so res sitne! Kadar bo ona gospa in bo imela služkinjo, prav gotovo ne bo tako sitna, da bi ji vedno pridigala ali pa kričala nad njo, kakor botra Primčeva ... Ano je kar streslo, če se je domislila nanjo.

Gospa je z nevoljo čitala v dekletovem obrazu ... Nobena beseda temu otroku ne gre do srca. Preveč je lahkomišeln in trmasta. Pojde pač ono pot, ki ji je zapisana v krvi ...

Ubogo, nespametno dekle! Gospa je sklenila, da še bolj pazi na Ano.

Toda že drugega dne je obupala nad njo. Ko jo je zjutraj poslala po kruh, je dolgo ni bilo nazaj. Gospa je že hotela odpreti okno, da pogleda, če dekle ne stoji pred hišo, zdajci pa zavije Neti okrog ogla v spremstvu — vojaka. Z veseljem, koketnim nasmehom se je poslovila od njega in stekla v ulico. Presenečena gospa je videla, kako je vojak gledal za njo in smehlja se še enkrat salutiral, ko se je dekle ozrlo.

„Zdaj mi je dovolj!“ se je gospa Josipina Crobathova energično obrnila v sobo.

„Česa ti je dovolj?“ je vprašal soprog, ki je s časopisom v roki čakal, da mu prinesejo zajtrk.

„Naše pestunje,“ je gospa odvrnila zaradi navzočih otrok v francoskem jeziku. „Mi čakamo na kruh, ona pa se spreha z vojakom. Še danes obvestim mater, da pride otrok domov. Ne morem biti več odgovorna za njeno početje. Vsak opomin ji je kakor bob v steno.“

Crobath je le molče skomignil z rameni.

Ko je gospa stopila v kuhinjo, je Ana že zlagala kruh v košarico.

„Ana, zdaj mi je dovolj. Poiskati si boš morala drugo službo.“

Mirno so padle besede. V dekletov obraz je bušila rdečica. Ana je odprla usta, a nobenega glasu ni bilo iz njih. Le kangljice s kavo in mlekom, ki jih je prijela, da jih nese v sobo, so rahlo zadele druga ob drugo v nežnem tožečem glasu. Malo je manjkalo, da ni plošča z zajtrkom zletela po tleh.

Rdečica v Netkinem obrazu pa se je takoj umaknila ble-dici. Trdno so se stisnile ustne. Veke z dolgimi vejicami so pokrile žareče oči. S trdnimi koraki je molče zanesla ploščo v sobo. Nikogar ni pogledala, razpostavlja vse po mizi. S trmastim obrazom in jeznimi kretnjami je odšla iz sobe v svesti si svoje nedolžnosti... Kaj potem, če je izpregovorila nekaj besed z vojakom, ki jo je na cesti prijazno ogovoril in spremil? Saj se je spodobno obnašal in rekel ji je, da je lepa... Tudi na sestanek jo je povabil, a odvrnila mu je, da ne sme nikamor. Kaj je torej storila hudega? Ali je ona kriva, če jo moški povsod nagovarjajo?

Dan pozneje so Crobathovi napravili daljši izlet v ljubljansko okolico. Vrniti so se hoteli šele proti večeru. Slučajno pa so se vrnili že prej. Gospo Crobathovo je skrbel mali Evgenček, ki mu je bilo zjutraj, ko so se drugi odpravljali z doma, nekoliko slabo.

„Le pojdite gor!“ je rekla gospa, ko so dospeli pred hišo. „Jaz stopim še na vrt, da pogledam, če je Evgenček zdrav. Takoj se vrnem.“

Stopila je proti Poljanam. Skozi grmovje vrtno ograje je že opazila Evgenčka, ki je z veselim vriskom tekkel preko gredic za metuljem. Oddahnila se je: Otrok je zdrav. Stopila je do vrtnih vrat.

Kje pa je Neti?

Zdajci se je gospa zdrznila in rdečica ji je oblila obraz. Na klopi blizu vodnjaka je zagledala cilinder in palico. Palica je bila Prešernova in cilinder seveda tudi!...

Gospa ni odprla vrtnih vrat. Še enkrat je pogledala za Evgenčkom in čula iz vrtno lope Netkin glas:

„Evgenček! Ne po gredah!“

Brž se je gospa obrnila in odšla proti domu. Crobath se ji je smejal, ko mu je povedala, kaj je videla.

„France je kampiljc. Privošči mu veselje, potreben ga je.“

Gospa je skomignila z rameni:

„Privoščila bi mu ga prav rada. Hočem reči: privoščila bi Prešernu kaj boljšega kakor takšno lahkomišelnost dekle. Ampak zaradi naših otrok mora biti temu v naši hiši še danes konec.“

Crobath je vzdihnil. Žena je imela prav. Vzel je cilinder in odšel. Ura v šenklaški cerkvi je bila štiri. Prešeren je gotovo že pred njim tekkel v pisarno. Vedno je bil točen. Ha! Gotovo se je težko ločil iz — Netkinega objema.

A Prešerna še ni bilo v pisarni. In ga še precej časa ni bilo. Naposled je vendarle prisopihal, ves rdeč v obraz, nevoljen sam nase. Nerodno mu je bilo, ko je zagledal Crobatha že v pisarni.

„Oprosti!“ se je kratko opravičil in sedel za mizo. Izgovorov ni iskal. Lagal ni nikoli. Kar je zamudil — saj se ni zgodilo mnogokrat — pa je vedno nadomestil.

Proti večeru se je Ana Jelovškova vrnila z otrokom z vrta. Ko je stopila na hodnik, so se odprla vrata in Crobath je prišel ven.

„Tu je tvoje plačilo,“ je naštel denar na mizo. „Pospravi svoje stvari! Tvoja mati ve, da prideš nocoj domov — že veš zakaj.“

Ni je pogledal v prebledeli obraz. Prijel je Evgenčka in ga odvedel s seboj v sobo. Bledo dekle je strmelo za njima... Izgnana kakor zločinka!... Zakaj?... Zakaj?

Prešeren?

Vojak?

Korytko?

Kastelic?

Horodynski?

Ali morda kdo drugi, ki jo je na cesti ustavil, nagovoril — saj ni imela nikjer miru pred sitnimi vsiljivci.

„O, Bog! O, moj Bog! Ali sem jaz kriva, da silijo za menoj? Ali sem storila kaj slabega, če sem govorila z njimi?“

In potem jo je prešinilo:

Kaj bo rekel Prešeren? Kaj si bo mislil o njej, ako jo kar nenadoma izženejo iz hiše? Oh, kako dober je bil proti njej in ljubezniv in — zdaj je vsega konec...

V sobici, kjer sta spali s kuharico, je sedla na svoj mali leseni kovčeg in podprla glavo z rokami. Dom, tesen, siromašen, ji je stopil pred oči. Mati, oče, bratje, sestre. Zopet jo bodo gledali z nevoljo v srcu: Toliko nas je, pa prideš še ti, ki si bila že dobro preskrbljena pri botri Primčevi. Zakaj nisi ostala pri njej? Vsega si imela dovolj tam. Zakaj nisi šla v samostan? Botra bi ti bila rada vse preskrbela.

V samostan?

Malo Neti je stresel mraz... Nobene ljubezni, nobenega sovraštva, nobenega smeha, nobenega joka... Stroj, ki moli in dela. Kamen, ki se giblje. Led, ki se nikoli ne otaja... Živ mrlič.

Netka je strmelala predse:

„Saj to je tisto, kar hočejo napraviti iz mene! Stroj, ki se vrti, kakor je navit. Stroj!... Jaz pa hočem biti človek! Človek!“

Stisnila je majhno rjavo roko v pest. Ciganske oči so ji žarele v divjem, trmastem uporu. Skočila je kvišku in začela metati svoje stvari v kovčeg.

V začetku septembra je bilo. V dnevih, ko venejo rože in nageljni in se začno po ljubljanskih vrtovih razcvitati astre in georgine in dalije.

Počasi in zamišljen je nekega večera korakal Prešeren mimo „Zvezde“ proti gledališču.

„Dober večer!“ ga je plaho pozdravilo črnooko dekle.

„Neti! Ali si res ti? Koliko časa te že nisem videl! Kod pa hodiš?“

„Doma sem, pri starših. Šivati se učim.“

„Doma? Ali imaš še starše?“

„Seveda jih imam,“ se je smejala z drobnimi belimi zobmi in črne oči so veselo bliskale po Prešernu... Nekoliko debelejši je še postal, odkar ga ni videla, odkar je bila odšla od Crobathovih. A njegove oči so jo gledale še vedno v do-
brotnem nasmehu.

„Bal sem se, da si zašla na napačna pota. Mlada si še. Ali greš zdaj domov?“

„Da. Vsak večer grem ob tem času z dela.“

Nasmehnil se je. Hm... navihanka! V očeh ji je bral povabilo... hm.

„Nu, morda se še kdaj srečava. Lahko noč!“ Priklonil se ji je kakor gospodični in počasi nadaljeval pot.

„Lahko noč!“ so zatrepetala usteca nekoliko razočarano. Ni videla, da sta zaprhutali mimo dve dami v širokih krinolinah: gospa Primčeva in Julija.

Gospa in Julija sta se spogledali. Ko sta prehiteli počasi stopajočega Prešerna in se dovolj oddaljili, je gospa zagodrnjala:

„Ali ni bila to Ana?“

„Bila.“

„Hm. Tvoj poet je dobil nov motiv.“

„Mama!“

Gospa ni odgovorila na ogorčeni vzklík. Sladko prijazno je pozdravila svojega prihodnjega zeta, ki ju je čakal pred gledališčem.

Jesenski večerni veter je prinesel v velikih vrtincih suho listje iz Zvezde preko trga pred gledališče in se lovil med visokimi kočijami in širokimi krinolinami ljubljanskih gospa in gospodičen ter ozkimi frfotajočimi fraki njihovih gospodov. Prešernov pogled je za trenutek ujel profil rožnatega obrazka, ki ga je na pragu razsvetljila luč iz gledališke veže.

Julija!

Grenko sladek občutek mu je stisnil srce.

Gledališče se je počasi polnilo. Duh po plesni in trohnobi, ki je sicer vladal v njem, se je umikal opojnemu duhu po poslednjih jesenskih vrtnicah in nageljnih, ki so v ogromnih šopkih veneli v rokah ljubljanskih lepotic.

Prešeren je stal v parterju in se razgledoval po znancih. Priklonil se je temu, prijateljsko pokimal onemu. Spredaj sta sedeli v loži Primčevi dami, Scheuchenstuel poleg njiju... Z vzdihom si je Prešeren odvalil tesnobo s srca. Pogled se mu je ustavil na drugi strani dvorane: duhovnik? Redka prikazen v svetišču Talije! Hm. Širok, znan obraz?

Slomšek!

Zdajci zvonec — tema. Z veselim nasmeškom je Prešeren sedel na svoj prostor. Med predstavo mu je pogled zopet uhal proti širokemu obličju, ki se je svetilo iz polteme. V odmoru je stopil do njega, mu položil roko na ramo in s šegavim posmehom zagodrnjal služabniku Gospodovemu na uho:

„Kadar srečam kanonika Pavška, mu že zatožim, da sem videl celovškega gospoda spirituala v našem gledališču. Victoria!“

„Prešeren!“ je veselo vzkliknil Slomšek, skočil kvišku in zdravo rdeče obličje se mu je smejalo po vsej širini, ko je bivšemu sošolcu stisnil roko. Potem se je hudomušno odzval: „Se bom kar sam zatožil, saj sem jutri povabljen k Pavšku na kosilo.“

„Nu, želim že nocoj dober tek! Njegova Strogost baje ne zaničuje dobrega založaja.“

„Jaz tudi ne,“ se je smejal Slomšek.

„Saj se ti pozna!“ je Prešeren premeril njegovo korenjaško postavo.

„Tudi ti ne kažeš, da bi stradal. Le nekoliko bled se mi zdiš. Po navadi si bil rdeč.“

„Srčne bolečine! Redi me pa le obup.“

„Hm, Zupan mi je nekaj pravil. In tvoje krasne pesmi mi včasih kaj izdajo. Nota bene: prav lepa hvala še enkrat za tvoj prelepi ‚Kerst‘, ki si mi ga poslal!“

Zvonec, ki se je oglasil na hodniku, je pogнал Prešerna na njegov prostor. Z globokim poklonom je šel mimo Julije, ki mu je odzdravila z lahnim naklonom zale glavice.

V prihodnji pavzi sta se Prešeren in Slomšek dogovorila, da pojmeta skupaj na večerjo. Med razgovorom je Prešeren stal tako, da je bil obrnjen proti Juliji. Seveda mu je pogled uhajal k njej. Scheuchenstuel se je jezil proti zaročenki:

„Že spet te prav zaljubljeno gleda!“

„On mene, jaz pa — tebe.“

Nalašč je s srečnim, zaljubljenim nasmehom dvignila modre oči k zaročencu. Z bežnim pogledom je opazila, kako se je Prešeren zdrznil in so se mu oči zabliskale v jezi in bolečini. Potem se je okrenil in ni je več pogledal... Ali se ji je le zdelo, da je bilo njegovo obličje še bolj blede? Pa — saj se je s svojim znancem duhovnikom pristrčno smejal!

Nekaj jo je peklo v duši; nekaj, kar jo je spravilo v slabo voljo. Ali je bil kes? Ali se ji je smilil?

Po predstavi sta Prešeren in Slomšek odšla k Maliču. Oba sta bila ves večer dobre volje. Le včasih se je Prešernu zmračil pogled, pa se je takoj premagal. Slomšek je mnogo pravil o ubogem, tragikomičnem internirancu Jakonu Zupanu, o njegovih brezuspešnih prošnjah za razna potovanja in o njegovih skrivnih ekskurzijah, ki jih je kljub policijskemu nadzorstvu vendarle zdaj pa zdaj napravil iz Celovca v bližnje in daljne kraje.

„Celo na Goričane je baje prišel, k škofu, in si pri njem — nesramen kakršen je — ‚izposodil‘ nekaj goldinarjev za vrnitev na Koroško. Pravijo, da ga škof Wolf sploh redno podpira. Zupan se pa norčuje iz njega, kjer se le more.“

„Jakona noben vrag ne užene, kaj šele škof!“ se je namuznil Prešeren. „Kaj pa je prav za prav tebe prineslo v Ljubljano? Ali kompetiraš za kanonika?“

„Bog obvaruj! Na svojem mestu se počutim popolnoma dobro. Privoščil sem si le počitniško potovanje. Prišel sem tudi zaradi neke knjige, ki jo je Kleinmayr prevzel v prodajo.“

„Katero knjigo?“

„Moje ‚Keršansko devištvó‘.“

„Hm. Nisem vedel, da duhovniki tudi devištvo prodajate.“
„Haha! Ti si še vedno stari hudomušnež!“ mu je požugal Slomšek.

Prešeren je s čudnim bleskom v očeh izvlekel svinčnik in nekaj čakal po koščku papirja. Potem ga je z ironičnim posmehom pomolil spiritualu preko mize:

„Na!“

Spiritual je čital:

„Ker ftara para slomek
Devishtva prevezh vsel,
Je njega mlajfhi, Slomfhek
Prodajat ga sazhel.“

Slomšek je bruhnil v grohot.

„Tole si spravim za spomin. Hohoho!“

Spravil je epigram v listnico.

Pozno je že bilo, ko sta se veselo ločila. Megla se je dvigala iz Ljubljane. Prešeren je zamišljen stopal čez frančiškanski most. Veselo razpoloženje je izginilo z njegovega obraza. Misel, ki se je je ves večer trdovratno otepal, ga je vsega zaskočila: misel na njene oči, ko je nocoj v gledališču pogledala zaročenca... Nikdar, nikdar ne pozabi tistega njenega pogleda. Nikoli še ni videl njenih lepih oči tako žarečih kakor nocoj. Nikoli še ni videl v njih toliko neizrečene sreče, toliko strastne vdanosti, toliko — ljubezni.

Kar mu je kot zadnja tolažba vse žalostne tedne in mesece ostalo na dnu srca, kar ga je tolikokrat dvigalo iz obupa, ga kljub vsemu navdajalo s poslednjim upom — nocoj se je zrušilo. Da ona svojega zaročenca ne ljubi, da ga vzame le prisiljena, kot dobro vzgojena pokorna hčerka: vse le puhla, lažniva njegova domišljija in — domišljavost!... France! Sprijazni se vendar že enkrat do dna s svojim porazom! Pogumno poglej svoji usodi v oči: Ona ga ljubi!

Oči nje od ljubezni razsvetljene
Smejale so se zvoljenmu naproti,
Bil priča sem nji, sreče ne zrečene:

Mi pred očmi je v najtemnejšem koti
Pogled ta, brez miru naprej me žene
V obupa brezna po brezkončni poti.

Teden dni pozneje, dne 23. septembra, je Julija brala v „Illyrisches Blatt“ sonet, ki je bil odsev iz dna Prešernovega izmučenega srca, sonet „Odprlo bo nebo...“. V slovenskem in nemškem jeziku se ji je odpirala njegova rana, ki mu jo je zarezala zgolj njena prešerna razigranost onega večera.

Več kakor uro časa je Julija s časopisom v naročju strmela skozi okno v dež, ki je v tankih curkih curljal mimo okna in tleskal po šipah. Svoje odrevenelosti se ni niti zavedala. Vsa se je stresla, ko je ob določeni uri, kakor po navadi, vstopil zaročenec. A takoj se je umirila in s prijaznim nasmehom mu je ponudila ustne.

„Zakaj si bila tako zamišljena? Oh, že vidim!“

Vzel ji je časopis iz naročja in sedel poleg nje. Z očmi je preletel nemško prestavo soneta poleg slovenskega originala.

„Hm. Prav za prav — dieser windische Saupoet — kakor mu pravi kanonik Pavšek — ist ein wirkliches Sprachentalent. Če človek čita njegove gladke nemške verze, bi ne sodil, da je njegova mati slovenske kmetiške krvi.“

Julijine fino rezljane nosnice so se nervozno zatresle. Oči so ji jezno zažarele. Stisnila je obrvi in prisiljeno mirno odgovorila:

„Res čudno. Tembolj, ker se tudi po drugih pretaka slovenska kmetiška kri, pa zato, žal, niso — Saupoeti.“

Scheuchenstuel je prebledel. To je merilo nanj, oziroma na njegovo mater, rojeno Gollmayerjevo. Njen oče, svetnik Gollmayer, je bil iz gorenjske kmetiške rodovine, sorodnik pokojnega Prešernovega prijatelja Čopa.

S tresočimi se rokami je Jozef Scheuchenstuel zložil časopis in ga položil na mizo. Julija pa je vstala in stopila k oknu. Srce jo je bolelo, da bi jokala... Zakaj je Jozef tako surov, kadar govori o Prešernu? Kaj vendar še hoče? Saj je postala njegova nevesta! Rada ga ima. Ampak kadar je ošaben in krivičen, je kar smešen. A ona noče, da bi se smešil v njenih očeh. Seveda — zapelje ga v to le ljubosumnost.

Scheuchenstuel pa je sam sebi očital in se jezil: Zakaj sem tako nestrpen! Saj vendar vem, da ona ne trpi, da bi kdo blatil njenega poeta. Vedno stoji ta človek s svojimi kislimi verzi med nama. Preklete! Če bi ne bila stara Primčevka tako trdovratna, bi bila Julija že zdavnaj moja žena. Prej ne bo

miru. Zdaj moram Julijo potolažiti, sicer bo ves dan kuhala jezo...

Vstal je, stopil k njej in ji ovil roko okrog pasu.

„Juli! Potrpi z menoj! Res sem grd človek. Hvaležen bi moral biti ljubemu Bogu, da te mi je dal. Pa se vedno zopet razrepnčim nad onim čudakom. Pozabim, da je moja sreča njegova nesreča.“

Julija se je takoj omehčala. Okrenila se je, dvignila roke in mu zagrebla drobne prstke v lase.

„Pozabiš, da je nesrečni čudak tudi človek, pa še velik človek!“ je resno dejala.

Besede ga niso baš osrečile.

„Kdo ve! al sam pred seboj leži?“

Leta 1839.

Kmalu po novem letu je bilo. Ves tresoč se od mraza se je Prešeren v temi prestopal po zledeneli poti za Ljubljano. Nervozno je pogledoval proti Mesarskemu mostu.

Ali je ne bo?

Obrnil se je in napravil nekaj korakov nazaj po Poljan-skem nabrežju. Potem se je ustavil, zopet pogledal proti mostu in se čez kupe snega zagledal v vodo, ki je tekla spodaj v motno se lesketajočih valovih.

Ali je res ne bo? Skoraj si je zaželel, da bi je ne bilo. Ura je že po vseh cerkvah odbila sedem. Ako bi kar šel? Sprl bi se z njo, ki ga pusti čakati v mrazu, in — zadeva bi bila končana. Še je čas! Z lahkim srcem in lahko vestjo bi se ločil od nje. Mogoče bi nekoliko jokala, morda niti ne. Hitro bi se potolažila in — izbrala drugega... Koga? Kastelca? Najbolj pač sili za njo. Korytko in Horodyski sta nanjo že zdavnaj pozabila... Uboga pregnantca! Koliko trpkih ur je Prešeren pretrpel z njima. Leto dni je minilo, odkar sta obupavala ob prvi zavrtnji prošnji za dovoljenje povratka v domovino. Večer za večerom je France presedel med njima. Čutil je, da jima je v oporo in tolažbo. Pravila sta mu o domovini, o nesrečnem protiruskem uporu, o obupnih bojih, o porazu, o zahrbtnosti Avstrije, ki Poljakom ni hotela po-

magati, ki je polovila ubežnike iz Rusije in vrgla vse upornike v ječe. Govorili so o bratih, ki so pobegnili v Ameriko, ki jih je vabila po časopisih in jih potem porabila kot najemnike v krvavih bojih z Indijanci, ali jih zmlela v divjem porastu svojega pravljično mogočnega razmaha... Malokdo je pač še živ izmed onih nesrečnih izseljencev.

V takšnih razgovorih jim je potekal čas. Spomladi so čitali Kollárjev poziv k slovanski literarni vzajemnosti; Vraz je bil Prešernu poslal brošuro. Mnogo so debatirali o njej. Slovanska vzajemnost! Da, če bi se med Slovane povrnil globoko demokratski duh naših pradedov. Da, ako bi bilo mogoče, da bi slovanski rodovi živeli v ljubezni in spoštovanju drug poleg drugega! Bratstvo?... Gospodstvo in suženjstvo se je naselilo v naši krvi namesto njega...

Prešeren je stisnil obrvi in zopet napravil nekaj korakov proti mostu. Ne bo je več čakal! Prav, da se ločita njiju pota, še preden sta se združila. Njegovo srce je itak prazno. Izpraznile so ga bolečine poslednjih let. Le temna usedlina je ostala na dnu — strup grenkega spomina. Zakaj bi onesrečil dekletce, kateremu ne more ničesar nuditi?

Toda — Ana ga ljubi! V njenih poljubih čuti hrepenenje, ki ga je vzbudil v njej.

In on?

„Al čakaš, da pade zvezda z nebes...“ je pel lansko leto v svojem „Ribiču“. In letos še vedno čaka? Čaka na zvezdo — Julijo?... Nesmisel! Ona mu je večno izgubljena.

Prešeren se je tesneje zavil v plašč, ko je prišel do mosta. Vendar že!

Ničesar ji ni očital. Ona pa se je opravičevala, da je beseda prehitevala besedo:

„...šivanje... oče... večerja... mati...“

Ni je niti poslušal.

Usoda! je vzdihnil sam pri sebi in mislil na svoj ponesrečeni beg pred njo.

„Strrrrašno je m-mrzlo!“ je zašklepetala z zobmi.

Molče je odpel suknjo in zavil deklet vanjo, ne da bi suknjo slekel. Tesno privita sta stopala po zledenem potu skozi večerno temo. Prešerna je neprestano stresalo. Že dva dni se ni počutil posebno dobro. Zdaj pa še takšen mraz!

„Prehladil se boš.“

„Menda sem se že.“

Nista se dolgo izprehajala.

„K Metki grem še na kuhano vino. Če me jutri ne bo, vedi, da sem bolan. Ali me prideš obiskat?“

Povesila je velike bleščeče se oči. Opazil je njeno oklevanje. V njem je trkala kri.

„Če me imaš res rada, prideš.“

Sam ni vedel, kako so mu prišle na jezik besede vseh zapeljivcev: če me imaš res rada...

Pogledala ga je z vdanim nasmehom:

„Pridem.“

Otrok! Ali — ali vendarle ne več otrok?

Prešeren je z urnimi koraki odbežal po mostu. Zdelo se mu je, da še čuti njene mehke vitke ude, gleda v njene cigansko žareče oči in sesa njene sočne ustne. Hitel je po Sv. Petra cesti. Preden je prišel do frančiškanov, se mu je razgreta kri ohladila. Počasneje je stopal čez Marijin trg in zavil v Gledališko ulico. S trpkostjo se je zavedel: v njegovem srcu je zevala praznота.

Ko je šel pri Primčevih mimo široko odprtih vrat in pogledal na zasneženo dvorišče in vrt za njim, ga je stisnilo v prsih... Ali ne pojde nikdar miren in hladen tod mimo?... Pri Zvezdi je zavil navzgor proti novemu kazinskemu poslopju.

„H Korytku še pogledam, da vidim, kako mu je.“

Korytko je že v decembru resno zbolel. „Kataralno revmatična mrzlica“, je rekel zdravnik dr. Schiffer. Profesor kirurgije dr. Nathan, ki ga je Horodynski še poklical, ko se stanje ni hotelo izboljšati, je ugotovitev svojega tovariša potrdil. Ob novem letu se je bolezen obrnila na bolje. Že nekaj dni je Korytko vstajal za nekoliko ur na dan.

„Zdravniki ga počasi zdravijo, ozdravil bi ga najhitreje — Metternich,“ je razmišljal Prešeren. „Da bi trinog vsaj ugodno rešil prošnjo Korytkovega očeta!“

Prešeren je vedel: Korytkova bolezen je predvsem bolezen njegovega hrepenečega srca in strte duše... Bila je pač že prej v njem, a izbruhnila je po Gajevi „svinjariji“ — kakor je Prešeren imenoval neverjetno surovo Gajevo postopanje proti Korytku.

S kolikšnim veseljem je Korytko delal vse leto! S kolikšno požrtvovalnostjo se je ves posvetil nabiranju narodnega blaga med bratskim slovenskim narodom! Ko mu je guverner Schmidburg poleti izposloval dovoljenje za daljše ekskurzije, je takoj potoval proti Notranjski: v Idrijo, potem proti Gorenjski: na Bled in proti Dolenjski: v Ribnico, da čimprej spozna slovenske kraje, običaje in ljudi. Pripravil je prvo zbirko narodnih pesmi. Po mnogih težavah zaradi cenzure, na policiji in zaradi „ilirščine“ v zagrebški tiskarni, je na posled, ko je bilo vse uravnano in pripravljeno, dobil -- udarec po glavi.

Poslal mu ga je — Gaj:

„... daß sie von nun an sowohl mich, als auch alle übrigen hier befindlichen Slavisten mit Zuschriften und Berührungen jeder Art gänzlich verschonen mögen. Da sich unser loyales Wirken unter dem unmittelbaren Schutze unserer erhabenen Regierung befindet... so werden sie wohl selbst einsehen, daß uns Berührungen dieser Art durchaus nicht convenieren können...“

Fej! je streslo Prešerna ob spominu na Gajev rabeljski zamah po preganjanem bratu Slovanu — narodnem mučeniku.

In še konec:

„Ich wünsche, daß die Bitte hinreiche.“

O, da, „prošnja“ je zadostovala. Zadostovala je popolnoma, da je mlademu slovanskemu borcu zadala smrtni udarec. Kolikorkoli je Prešeren videl in doživel na svetu krivic in umazanih dejanj — Gajeve podlosti ni dosegel nikoli nihče. Ha! To je torej prava slika „ilirskega“ duha! In to — po Kollárjevi „slovanski literarni vzajemnosti!“

„Bratstvo, kje si še!“ je vzdihnil Prešeren.

Po širokem kazinskem stopnišču je prišel do vrat oberst-lajtnanta barona Schweigerja, pri katerem sta Korytko in Horodynski stanovala. Grenko se je posmehnil, ko se mu je pogled ustavil na ploščici z baronovim imenom: tujec je pre-gnanca rad vzel pod streho, jima oddal dve lepi sobi za ma-lenkostno najemnino, ni se bal prijazno občevati z njima, čeprav je bil celo častnik v avstrijski armadi! Brat Slovan pa je bratu Slovanu prepovedal dopisovanje iz pasje servil-nosti do onega stoglavega dunajskega zmaja — Metternicha, iz strahu, da ne pade na „Ilirce“ senca zaradi pismenih zvez

s — konfinirancem! Ni bilo zaradi „ilirščine“, saj je Korytko privolil za svojo zbirko slovenskih narodnih pesmi v naslov „Ilirske pesmi“. Kar na lepem torej, ko je bilo s ponovno cenzuro in policijo že vse poravnano, je Gaj odpovedal tisk v svoji zagrebški tiskarni. In v kakšnem tonu!... Kreatura!

Prešeren je dvakrat nalahko potegnil za zvonec — znamenje za Korytka in Horodynskega. Odprl mu je Korytkov sluga, bolniški strežnik in stražnik ter obenem zvesti varuh: policaj Jakob.

Vrata v Korytkovo sobo so bila napol priprta. Mračna luč je sijala skozi špranjo.

„Gospod Korytko spi,“ je zašepetal Jakob.

„Ne bom ga motil. Le to mi povejte —“

Iz svoje sobe je stopil v predsobo grof Horodynski in šepe-taje pozdravil Prešerna:

„Saj sem si mislil, da ste vi, gospod doktor! Pozdravljeni! Prosim!“

„Hvala, ne bom odložil, le nekaj bi vas vprašal.“

„Prosim!“

Poljak se je vljudno priklonil in peljal poeta v svojo sobo ter mu ponudil stol.

„Kako je s Korytkom?“

Horodynski je skomignil z rameni in potrto odvrnil:

„Boljše se počuti. A meni se zdi zelo slab. Po kosilu, ko ste vi odšli, je zadremal in dremlje ves čas.“

Prešeren je pokimal in vprašal:

„Ali ni glede prošnje še nobene vesti od Korytkovega očeta?“

„Nobene. Morda so jo že zdavnaj zavrnil, pa se stari gospod ne upa vznemirjati bolnega sina.“

„Hm. Sem tudi jaz že sumil.“

„Mogoče bi bilo dobro, da se obrnemo do kakega dunaj-skega znanca, naj poizve, kaj je s prošnjo. Gospod Kopitar je Korytku zelo naklonjen. Že večkrat mu je pisal v prijaznem tonu. Morda ima kakšne zveze, da bi pospešil rešitev prošnje? Ali bi ne hoteli pisati Kopitarju, gospod doktor?“

Prešeren je dvignil glavo in odgovoril kratko in odločno:

„Ne, tega ne morem storiti. Bilo bi popolnoma nesmiselno. Poznam Kopitarja: Nekoč sem ga osmešil in ugnal v kozji rog. Tega mi ne odpusti nikoli. Prepričan sem, da me še danes

sovražni. Moji prošnji bi gotovo ne ugodil — ne glede na to, da...

Spomnil se je na Gaja, zamahnil z roko in končal:

„— poznam naše ljudi.“

„Hm! Ali pa — če se še enkrat obrnemo na guvernerja Schmidburga?“

V Prešernovem obrazu se je začrtala značilna njegova ironična poteza okrog ust.

„Če bi bil Korytko — — Kastelic, potem da. Ker pa je Korytko mož in je odklonil posvetitev svoje knjižne izdaje Schmidburgu, dasi je bil guverner pripravljen prevzeti vse tiskovne stroške — mislim, da bi naša pot do guvernerja ne imela nobenega uspeha. Sicer pa je policijski direktor Sicard baje poslal zelo povoljno poročilo na Dunaj. To bo več izdalo nego vse prošnje.“

„Imate prav. Za naju dva odločuje pač le —“

„— policaj Jakob.“

S hudomušnim nasmehom je Prešeren segel grofu v roko in se poslovil.

„Ali vam lahko še kaj pomagam, Jakob?“ je v predsobi vprašal policaja.

„Hvala, gospod doktor! Da jutri zjutraj spet pridete, preden greste v pisarno, bi vas prosil. Gospod Korytko je vse dopoldne dobre volje, ako vas zjutraj vidi.“

„Ne vem, kako bo jutri. Nekaj me peče v grlu in mraz me trese. Morda še jaz zbolim. Prehladil sem se.“

„Bog ne daj, gospod! Kaj bi počeli brez vas!“

„Nekaj dni že potrpite. Mogoče pa tudi ne bo nič hudega. Pozdravite vašega bolnika, kadar se zbudi.“

Prešeren je urezal pot naravnost čez Zvezdo proti Metkini gostilni. Glava ga je močno bolela. Kar bal se je dirindaja, ki ga bo sprejel... Nu, sicer pa je danes petek — je razmišljal — v soboto in nedeljo je hujše. Prav za prav: čemu se je Metka preselila v „Pekel“. Gostilna „na Griču“ je bila mirnejša, ni imela plesišča. Seveda: denar!... Metka je podjetna ženska.

Otrkal si je v veži sneg s čevljev in vstopil. V sobi so sedeli trije ali štirje gosti. Bilo je pač še zgodaj, po večini so prihajali šele okrog večerje in po večerji. Pri mizi, kjer je po navadi sedel Prešeren, ni bilo še nikogar. Pač pa je pri

sosednji mizi sedel človek blizu tridesetih let, nekoliko razrvanega obraza in ne posebno skrbno očiščene obleke: Leopold Kordeš, urednik nemškega časopisa „Carniola“, ki je izhajal šele drugo leto. Njegov izdajatelj, tiskar Jožef Blaznik, je sedel poleg urednika. Oba sta večerjala. Gostilničarka, „krofasta Metka“, je stala pred njima in se okrenila, ko so se vrata odprla ter je čula Prešernov pozdrav:

„Dober večer!“

„Dober večer, gospod dohtar!“

S hudomušnim pogledom jo je prišlec ošvignil in pokazal na krožnike z ocvrto kuretino, ki sta jo jedla Kordeš in Blaznik:

„Metka, Metka,
Ne spoštuješ petka!
Si pustila ‚Grič‘ —
Vzel te bo hudič.“

Blazniku se je zaletelo, ko je izbruhnil v grohot. Kordeš pa je kričal:

„Farizej! Njemu pa prinesite ocvrta žabja jajca, da se bo postil in pojde gorak v nebesa!“

Prešeren se je zadovoljno muzal, obesil plašč in klobuk na kljuko in sedel na svoj stalni sedež na koncu sosedne mize, poleg peči.

„Gospa Metka, prinesite še meni takšno večerjo! Skupaj pojdeva k vragu, da vam ne bo dolgčas. In peklenške pijače pripravite bokal ali dva, da bova imela za popotnico!“

„Ali ste se zopet prehladili, gospod dohtar?“ je Metka sočutno vprašala.

„Menda sem se res.“

„Dobro se morate prepotiti v postelji, pa vam bo odleglo.“

„Saj bi se potil — ko pa nisem oženjen!“

Metko je kar odneslo skozi vrata; Blaznik in Kordeš pa sta se škodoželjno režala za njo.

„Nu, kaj pa vajina literarna ‚Zora‘? Ali še vedno spi v objemu Sedlnitzkega?“

Kordešu in Blazniku sta se obraza zatemnila.

„Še vedno. Prvega decembra sva vložila že drugo prošnjo, pa do danes ni odgovora.“

„Hm. Ga bržkone tudi ne bo. Vaše politične ‚Slovenske novice‘ so Sedlnitzkega splašile. Boljše bi bilo, če bi bili najprej prosili za dovoljenje literarnega časopisa, potem šele političnega. Saj veste: Metternich je še vedno mnenja, da je politika izključno njegova zadeva. Kaj bi navadni državljani vtikali nosove vanjo! Pa še — Slovani!“

Umoknil je in se zamislil... Kje so časi, ko sta s Čopom sanjala o slovenskem časopisu! Ako bi bil Čop še živ... Ampak Kordeš! Kaj bo Leopold Kordeš kot urednik slovenskega časopisa! Slovenskega menda še svoj živ dan ni napisal toliko, da bi napolnilo eno stran. In njegovo duševno obzorje!

Vstopili so novi gosti, trije direktorji cukrarne. Anglež Viljem Molline, Karel Kranjc in Teodor Heller. Sedli so k mizi v drugem kotu sobe. Vsak večer so tam sedeli in vselej je naposled prisedla k njim gostilničarka in karte so tleskale po mizi. Gospa Metka sama je imela „banko“. Večkrat se jim je pridružil tudi Prešeren ali Mollinov nečak David ali kdo drugi izmed gostov.

„Bomo potem ‚eno vrgli?‘“ je Viljem Molline mimogrede vprašal Prešerna.

„Nocoj se bom tiščal peči, zebe me.“

„Kaj peči! Dekleta se tiščite, pa vas ne bo zeblo,“ je Anglež raztegnil široka usta in pokazal „konjske“ zobe. Hotel je položiti roko pristopivši Jerici okrog ramen. A dekle se mu je izognilo in postavilo večerjo pred Prešerna.

Prešeren jo je z nasmehom pogledal in odgovoril Angležu:

„Tiščal bi se že, ali kaj, ko me nobena ne mara!“

„Ne verjamem,“ se je smejal Anglež in odšel za svojo družbo.

Prešeren se je spomnil, da ga je Molline že večkrat srečal, ko je z Ano šel na izprehod mimo cukrarne.

„Ali bi me ti marala, Jerica?“ se je ozrl kvišku in pogledal dekletcu v zardeli obrazek. Nekaj se ji je treslo okrog ustec, ko je umaknila solnico in postavila pred njega kruh. Oči so bile vlažne... Ali zaradi predrznega Angleža?

„Saj imate že svoje dekle.“

„Tista ni, da bi jo jemal za ženo.“

„Mhm. Vi hočete imeti ljubico in še ženo. Če se pa jaz poročim, hočem biti svojemu možu oboje skupaj, ali se pa nikdar ne poročim.“

„Glej ga, dekliča!“ je pesnik presenečen pogledal za štiri-najstletno zakonsko modrijanko, ki je brž odhitela.“

Kmalu se je vrnila s kuhanim vinom.

„Ampak nekoliko me imaš vendarle rada, Jerica, ali ne? Saj sva stara prijatelja!“ jo je ujel za roko.

„Stara nisva,“ mu je v zadregi izvila roko. Ustne so se ji tresle med jokom in smehom.

Zamišljen je gledal Prešeren za njo... Kaj ji je? Nekaj se je zbudilo v njenih očeh zadnje čase...

„Ali si spet zaljubljen?“ je pristopil dr. Crobath in sedel poleg njega.

Prešeren je zavlekel ustne.

„Kdaj pa nisem?“ je vprašal s hripavim glasom.

Natočil si je kadeče se pijače in izpil.

„Aha! Prehladil si se! Saj se ti vidi, da imaš vročino. Glej, da resno ne zbolíš! Ostani jutri v postelji, saj ne bo veliko dela v pisarni. Potem imaš pa še nedeljo. Če boš pameten, boš v ponedeljek zdrav.“

„Res me že ves dan nekaj stresa. Ako mi tole vino ne bo pomagalo, te jutri morda ubogam in ostanem v postelji.“

„Nič — morda! Stori, kakor sem rekel! Prav nič mi ne ustrežeš, ako se še dva ali tri dni siliš, potem pa obležiš. Veš, da prihodnji teden pisarna ne more biti brez tebe.“

Prešeren je prikimal. Pogled mu je šel še vedno za dekletom, ki je streglo gostom. Zdelo se mu je, da je v njenih očeh žalost, ki jo je zaman prikrivala s prijaznim nasmeškom. Včasih ji je pogled zdrknil k Prešernu, a vselej je brž povescila oči... Za vse na svetu bi ne hotela, da bi „dohtar“ vedel, kaj ji je.

„Po prsih si popackan!“ se je oglasil Crobath, ki se je bil zagledal v Prešernov vijoličen telovnik. Crobath je bil še vedno rad čedno oblečen in še vedno je — kakor v študentskih letih — rad kontroliral Prešernovo obleko in mu dajal pokroviteljske nasvete glede nje. Že nekaj mesecev se je jezil nad njim. Prešeren njegovih nasvetov ni več sprejemal s tolikšno vnemo kakor nekdanj.

Mirno je France pogledal po sebi in s prtičem podrgnil po madežu.

„Mhm. Srce mi plesni, pa je udarilo skozi telovnik.“

Crobath se je zagrohotal. Blaznik in Kordeš sta mu pomagala od sosednje mize. Prešeren pa je ostal resen. Le oči so se mu svetile.

„Vidiš ga — onile ti je bolj hvaležen učenec na polju toalete“, je pokazal na vstopivšega Kastelca, ki je — eleganten, kakor bi ga izrezal iz modnega žurnala — pristopical k mizi.

„To je pa modna opica!“ je zamahnil Crobath, ne da bi se zmenil za Kastelčevo rdečico.

„Kaj je zdaj s Korytkovimi narodnimi pesmami, Blaznik? Ali si jih prevzel?“ je čez nekoliko časa vprašal Kastelic, ko je odložil zimsko suknjo in sedel za mizo.

„Prevzel“, je pokimal Blažnik.

„Ali bi rad imel svoje kremlje vmes, kajne?“ je zbodel Crobath bibliotekarja.

„Vidiš, cincar, pa ti je Korytko pred nosom upihal kašo. Lahko bi bil ti izdal svoje, oziroma Smoletove, že kdaj!“ je podražil Prešeren.

„Kako je danes Korytku?“ je Kastelic preslišal zbadanje.

„Boljše“, je skomignil Prešeren, „Ampak zelo je oslabeled.“

„Vrnitev v domovino bi ga popolnoma ozdravila,“ je pristavil Crobath, „silno se mu toži po domu“.

„Če umre, ga bo imel Metternich na vesti,“ je Blaznik zagodrnjal in se ozrl po sobi, ki se je že precej napolnila.

„Hm. Gospod kancelar ima glede Slovanov precej kosmato vest. Ena žrtev več ali manj, mu ne bi jemalo sladkega spanja,“ je Prešeren povzdignil hripavi glas, da je Kastelic plašno pogledal po gostih in mu je mraz izpreletel hrbtenico.

In vendar je Prešeren to pot krivično sodil kancelarja, kajti Metternich je tisto uro sedel v palači državne kancelije pri eni izmed svojih treh pisalnih miz in jemal iz mape spise, ki jih je bil prejšnjega dne predložil v podpis nadvojvodi Ludviku, ki je nadomeščal slaboumnega cesarja. In med mnogimi akti se je za kratek trenutek zasvetila tudi — ugodno rešena in že podpisana prošnja Korytkovega očeta. A takoj je izginila v veliki skladanici, ki se je nabirala na Metternichovi mizi in bila namenjena policijskemu direktorju grofu Sedlnitzkemu „v nadaljnje postopanje“.

Spanje kancelarja Metternicha pa ni bilo več tako sladko kakor nekdanj. Mož je predobro videl oblake, ki so se zbirali

na njegovem obzorju, in vedel je: некоč se dvignejo in potem pride — nevihta...

Revolucija je bila strašilo, ki je že nekaj let jemala Metternichu sladko spanje. Prav zadnje dni mu je delala kriza v francoskem ministrstvu velike skrbi. Če bi v Franciji izbruhnila revolucija — morda potegne vso Evropo za seboj. In „vse je mogoče tam, kjer se križajo načela posameznikov“.

Načela posameznikov! Največje zlo v državi! Načela sme imeti le oni, ki ima tudi oblast, da vlada po njih. In v Avstriji ima — hvala bogu! — še vedno on, Metternich, vlado v rokah. V Avstriji velja torej le eno načelo — njegovo načelo.

„Še velja!“ je kancelar zašepetal, s pogledom v praznino.

— — — — —

Vso noč se je Prešeren nemirno premetaval po postelji.

„To imam od tega, ker sem šel prezgodaj spat!“ se je jezil sam nase. Vendar je čutil, da je njegov prehlad normalno napredoval: bolečine v glavi so se izpremenile v nahod, vnetje v grlu pa mu je izsililo lahek kašelj. Nič hudega. Ali bi šel vendarle v pisarno?

Proti jutru je zadremal. Zbudila ga je Katra.

„Ali ne greš v pisarno?“

„Preveč se potim. Mislim, da bi se še bolj prehladil,“ je hripavo odgovoril.

Ustrašila se je njegovega glasu.

„Vso noč si kašljal, slišala sem te v svojo sobo. Kar v postelji ostani! Prinesem ti zajtrk.“

Vrnila se je s skodelico ječmenove kave in mu jo postavila na nočno omarico.

„Kaj mi to nosiš, saj veš, da nikdar ne zajtrkujem!“

„Le pij! Kava je vroča. Se hitreje iznebiš prehlada.“

Zakurila je peč, mu poravnala posteljo in se odpravila k maši in na trg. Preden je odšla, je še naložila na ogenj in vprašala:

„Ali naj ti spotoma kaj kupim?“

„Ne. Ampak svežo srajco mi pripravi! Ta je vsa prepotena.“

Vzela jo je iz njegove predalne omare in mu jo položila na posteljo. Kmalu je slišal, kako je zunaj zaklepala vrata. Preoblekel se je in iztegnil roko po knjigi, ki je ležala na omarici. Bil je Mickiewiczov „Pan Tadeusz“. Za trenutek je

Prešeren zastrmel preko knjige... Čopov tipično slovanski obraz se je zasvetil pred njim. Med velikimi modrimi očmi so se vozljale gube pod visokim in širokim čelom. Drobne ustne so se zatresle in se vzpodbudno nasmehnile — O, da bi izpregovorile!... Nekoč je Čop prijatelju z navdušenjem razlagal vso harmonijo te poljske pesnitve, mu prestavljal iz nje nekatere odlomke in obžaloval: „Škoda, da ne moreš sam čitati te krasne narodne epopeje! Spoznal bi iz nje vso dušo poljske zemlje...“

Danes znam toliko poljskega jezika, da jo čitam. Danes bi bil Matija z menoj zadovoljen... je bila Prešernova misel, ko je odprl knjigo.

A zmotil ga je zvonec, ki se je zunaj oglasil. Prav boječe je nekdo potegnil zanj.

Kdo?

Berači po navadi ne hodijo tako zgodaj. Morda je Crobath koga poslal? Morda se v kakšni zadevi ne spoznajo v pisarni?

Zopet se je oglasil zvonec.

Prešeren je nataknil copate, ogrnil plašč, vzel ključ iz žepa, stopil v kuhinjo in odprl.

— — —

Ana! Niti mislil ni več na svoje vabilo!

— — —

Molče jo je potegnil v kuhinjo in zaklenil vrata. Z očmi je premeril lepo dekletce.

„Čakala sem, ker sem vedela, da gre tvoja sestra ob osmih k maši,“ je zašepetala in povesila pogled.

Stisnil jo je k sebi in jo peljal v svojo sobo. Nasmeh mu je krožil okrog usten.

„Navihanka!“

Objel jo je, da je vsa zadrgetala. Tako strastno je ni objel še nikoli. Naposled se mu je izvila.

„V posteljo moraš, sicer se prehladiš še bolj!“ ga je opomnila, vsa rdeča.

Stopila je proti peči, ko je odložil plašč in smuknil v posteljo.

„Toplo je pri tebi,“ je položila roko na peč. Ni se ga upala pogledati.

„Odloži jopico in pridi k meni!“ je iztegnil roko izpod odeje.

Ubogala ga je. Rjavi obrazek je kar žarel. Čital je v njem kakor v odprti knjigi: zadrega, strah pred posledicami storjenega koraka — če zvedo doma! — otročja zvedavost in — vdanost ljubeče ženske. Tako je stala pred njim.

Prijel jo je za roko.

„Še bolj k meni!“

Nagnila se je in mu pritisnila poljub na usta.

„Še bolj!“ je zašepetal in jo privil k sebi, da je vsa ležala na odeji poleg njega. Dvignil se je nekoliko in ji pokril obraz s poljubi. Potem se ji je vsesal v ustne in jo prižemal nase, da je vsa drgetala od neznanega razburjenja.

„Nani! Ali me imaš rada, zelo rada? Povej, ali hočeš biti moja? Vsa moja?“ ji je šepetal.

„Vsa tvoja!“ je odprla oči in opazila, da je pogled ljubljenega moža čudno skaljen.

Ko so njegove roke zablodile po njenem telesu, in se je v njeni duši oglasil strah, ga je zatrla z mislijo: saj sem njegova, vsa njegova ... ljubim ga ... ljubim!

Široko so se razprle njene velike ciganske oči ...

Potem jih je zaprla in — solze so se udrle iz njih.

— — — — —
Drugega dne je bila ob isti uri Ana Jelovškova zopet pri Prešernu. Pravil ji je, da mu je zdravnik prejšnjega dne puščal kri in mu svetoval, naj se oženi ... Pogledala ga je in se stisnila k njemu. Odšla je kmalu, ker se je bala, da ne sreča Katro. Pred neotesano trdo žensko je imela velik strah.

Čez nekaj dni, ko je Prešeren zopet hodil v pisarno, pa je o mraku sam pripeljal Ano na dom. Katra je bila v kuhinji, ko sta prišla mimo. Zdrznila se je, odprla usta ... njene oči so bile polne začudenja, jeze in užaljenosti. Toda opazila je ostro črto med bratovimi obrvmi in vedela, da bi bilo vsako jezikanje in vsak protest brez uspeha: kadar je France tako trdo gledal, je vsaka beseda zamán.

Nekaj dni pozneje pa je prišel domov sam in ves potrht.

„Nocoj ne bom doma spal, pridem šele proti jutru.“

„Mhm!“ se je Katra zaničljivo namrdnila.

„Nič: mhm!“ je vzrožil, potegnil iz žepa majhen zavitek in ga vrgel pred njo na kuhinjsko mizo.

„Tu imaš kavo. Skuhaj mi jo in jo naliž v steklenico. Vzajem jo s seboj, da ne zaspim pri bolniku.“

Pri bolniku?

„Ali — pri Korytku?“

„Pri kom pa?“

Odšel je v svojo sobo in se oblečen vrgel na posteljo. Ko ga je Katra poklicala k večerji, ga je vprašala bolj iz radovednosti, nego iz sočutja:

„Ali se je Korytku bolezen poslabšala?“

Mrko je gledal predse in prikimal. Po kuhinji je dišala kava. S slastjo je Katra vdihavala duh. Prava kava je bila ob tistih časih draga redkost, ki so si jo le bogataši privoščili vsak dan.

Za Prešerna so prišli hudi dnevi. Čez dan služba, ponoči pa je čul pri bolnem prijatelju in se izmenjeval s Horodynskim in z zvestim Jakobom v naporni postrežbi. Tudi podnevi je prebil vsako prosto minuto pri Korytku. Vedel je, da je mlademu Poljaku edina svetla točka v konfinaciji. Čutil je v sebi dolžnost, da na bratu Slovanu popravi, kar je zagrešil Gaj v ostudni sebičnosti. Če je Prešeren tiste dni omahoval od napa, je krepil samega sebe: Tu pokaži, da ti ideali niso zgolj na jeziku! Vztrajaj! Evo ti poti do dejanskega slovanskega bratstva in poti do pravega človečanstva.

Vztrajal je. Le pred večerjo si je privoščil izprehod s svojo „Nani“, kakor je klical Netko, ali pa jo je pripeljal na dom.

Ana je bila srečna, vsa srečna. Njena mlada, komaj prebujena čud se je oklenila moža, ki ga je že dve leti vpletala v sanje o bodočnosti. „Kadar bom gospa...“ je razmišljala in njena preprosta duša je zidala gradove v oblake.

Da je hodila po napačni poti, se ji ni niti sanjalo. „Tudi druga dekleta imajo fante,“ se je otresla vsakega dvoma o svojem početju. Da je storila nekaj, česar njena mati ne bi odobraval — tega je bila vajena. Svoj živi dan ni bila poslušen otrok. Ukazi so v njej rodili le trmast odpor. Če so ji odrasli ukazali: Hodi desno! — je gotovo skočila na levo, če pa so ji pokazali pot na levo, je razmišljala le o tem, kdaj se pokaže prilika, da preskoči vendarle na desno, pa bodisi skrivaj.

Ali je Prešerna ljubila? Ljubila je v njem le „moža“, torej zopet le sebe. Po njegovem srcu, njegovi duši ni vpraševala. Vse njegove misli so ji bile tuje, nerazumljive. Ko ji je pravil

o slovenskem časopisu, za katerega je Blaznik vztrajno prosil, je pripomnila:

„Zakaj ni prosil rajši za nemškega? Laže bi ga brali...“ Ko ji je povedal, da je Blaznik prevzel v tisk Korytkovo zbirko slovenskih narodnih pesmi in kako se bolni Poljak vsak dan zanima za to izdajo, je vprašala: „Gotovo zasluži pri njej veliko denarja?“ ... Zakaj ji ni odgovoril, temveč jo le pogledal in vzdihnil — tudi tega ni razumela.

Govorila sta med seboj le nemško: ona zato, ker se ji je zdelo bolj „nobel“, on pa, ker mu je trgala živce s svojo „blaženo ljubljansčino“, zmesjo strašnega slovenskega dialekta in pokvečene nemščine, govorico, ki jo je prevzela od stare Primčevke.

Prešeren je med napornim delom in še napornejšo skrbjo za Korytko in svojo — tega se je zavedal! — zgolj čutno ljubeznijo do male Nani preživel dneve, ki njegovi rahločutni naravi niso bili v korist. Izmučen od poklicnega dela in bolniške postrežbe, se je s telesom vdajal objemom preprostega dekleta, duša pa se mu je trgala med nezadovoljivo resničnostjo in nedosegljivimi sanjami.

Nekega dne proti koncu januarja sta Horodynski in Prešeren razvijala pošiljko, ki jo je bil Korytko na svoje stroške naročil: reprodukcije Vodnikovih in Čopovih slik.

Prešernu so se oči zameglile, ko je prijel za polo, s katere ga je pozdravilo obličje pokojnega prijatelja. Ganjen je podal sliko Korytku, ki jo je sprejel z bleščečimi se očmi. Njemu je bil Prešernov prijatelj kakor prva trdna vez med Slovenci in med ljubljeno Poljsko. Čopov pomen v slovenskem literarnem pokretu Korytku ni bil povsem jasen, a njemu je zadostovalo, da so bili Poljaki učenjaku Čopu najljubši narod na svetu in da se je v Lvovu še vedno temu ali onemu Poljaku zasolžilo oko, če se je v družbi govorilo o nepozabnem prijatelju Čopu.

S trudnim nasmehom v voščeno bledem upadlem obličju je Korytko vrnil sliko. Okrenil je glavo — na blazino sta zdrknili dve solzi... Tudi jaz pojdem kmalu za Čopom. Nikoli več ne bom videl domovine, onih krajev, ki jih je tudi Čop ljubil, nikoli več matere in očeta! Na očetovo prošnjo ni niti odgovora!...

Tiho je zaihtel.

Horodynski in Prešeren sta se žalostno spogledala. Potem sta se brž okrenila, da skrijeta solze, ki so tudi njima silile v oči ob prijateljevem ihtenju...

Približno tri tedne nato je dvorni policijski direktor grof Sedlnitzky javil cesarju:

„Istega dne, kakor odgovor Vašega Veličanstva na prošnjo Stanislava Korytka glede pomiloščenja njegovega sina, sem dobil od deželnega predsedstva poročilo, da je Emil Korytko dne 31. januarja v Ljubljani umrl.“

K temu poročilu je v cesarjevem imenu pripisal nadvojvoda Ludvik z mirno roko:

„Dient zur Nachricht.“

In pristavil je svoj podpis.

Počasi sta stopala Prešeren in Smole po Lattermanovem drevoredu navzgor. Na obeh straneh je valovila po prostranih tivolskih travnikih bujna trava in valila v drevored tople valove majniškega vetra. Z desne so pozdravljale zasnežene planine v vsej svoji sveži pomladni krasoti, z leve pa je sijalo toplo sonce in Smoletu prijetno ogrevalo ude, ki jim nekdajše prožnosti ni moglo dati niti zdravljenje pri zdravnikih, niti bivanje v milejšem dolenskem podnebj u in svežem ozračju Gorjancev.

„Danes sem vložil prošnjo, ki sva jo sestavila za izdajo Vodnikovih pesmi. Če pojde vse po sreči —“

„— ti jih polovico črtajo,“ je Prešeren trpko presek al. „Ne pozabi tudi, da je Kastelic že v marcu vložil enako prošnjo.“

Smole je skomignil z rameni:

„Kastelic bo pogorel, ker nima lastninske pravice do Vodnikovih pesmi. Glede cenzure pa je v Avstriji vse mogoče. Kaj pa je s tvojimi poezijami? Kdaj zagledajo beli dan?“

Smole se je ustavil, ker mu je oslabe lo srce nagajalo. Vprašujoče je pogledal prijatelju v oči. Prešeren se je posme hnil:

„Nekaj časa boš že moral še potrpeti.“

„Kaj, za vraga, pa počneš ž njimi! Že pred tremi leti si govoril, da jih izdaš.“

„Pilim jih,“ je Prešeren mirno odgovoril.

„Toliko časa! Mislim, da si kar preveč natančen.“

„Pri takšnem delu človek ni nikdar dovolj natančen. Še vselej sem zasledil največ napak v svojem delu takrat, kadar je ležalo že tiskano pred menoj, pa če sem ga pred tiskom še toliko pilil. Nočem se prenageliti.“

„Hm. Zdi se mi, da že dve leti plavamo v strašnem mrtvilu. Ti si skoraj popolnoma utihnil, sicer pa od nikogar nič. Da se le tega hudičevega Prežeka iznebim, potem pa kar pljuneva v roke, ali ne?“

„Dobro. Ali misliš Prežek res prodati?“

„Kaj pa naj počnem z njim? Ali naj čakam, da me spravi popolnoma na beraško palico? Itak sem že pred dvema mesecema moral prepisati nanj svoj vitalicij, zadnje, kar mi je ostalo.“

„In tvoja hiša na Bregu?“

„Je že zdavnaj prešla v bratovo last.“

„Pa res dobro pospravljaš po svojem žepu!“

Smoletu so se nabrale gube v licih:

„Kače se levijo, človek pa tiči od rojstva do smrti v isti koži.“

Prešeren je molče sklonil glavo. On je vedel: Andrejevega premoženja ni požrla zgolj zapravljenost lahkomišelnega človeka. V mnogo večji meri ga je pogoltnila požrtvovalnost in velikega človeka trda konsekvence do samega sebe. Koliko je razsiral prijateljem, znancem — nikoli ni terjal povračila. Koliko je že žrtvoval narodu! Koliko vsem potrebnim in nepotrebnim! Koliko jih je bilo, ki so izrabljali njegovo veliko-dušno dobroto!

Pred tivolskim parkom sta zavila na levo proti vozni poti. Od gradu navzdol sta jima prišla nasproti dva gospoda: muzejski kustos Freyer in profesor Kersnik.

„Torej ste se res vrnili v Ljubljano!“ je Kersnik pozdravil Smoleta.

„Naveličal sem se samotarstva pod Gorjanci. Ali gresta z nama, gospoda?“

„Kam pa?“

„V ‘Švicarijo’ sva namenjena. Če vama je prav, vaju povabim na bokal vina; se bomo kaj pomenili.“

Freyer in Kersnik se nista branila. Vsi so krenili po hribu navzgor, mimo gradu „Pod Turnom“, proti prijazni gostilni, ki jo je društvo „Kazina“ postavilo nad gradom.

V globeli pri studencu — „Hypokrena“ so mu rekli študentje — se je razlegal krik in smeh iz mladih grl. Gruča dijakov se je zakadila v breg.

„Igrajmo se Francoze in Avstrijce!“ je predlagal glas, ki je prekričal vse druge.

Kersnik se je ozrl.

„Seveda, saj sem si mislil, da slišim glas svojega nadebnega sinka!“

Gospodje so se ustavili in zrl na kričavo mladež. Spodaj pa je slok dečak kričal:

„Veste kaj? Recimo rajši Slovence in Nemce!“

Profesor Kersnik je pokazal nanj:

„Onile je pa Martinakov.“

Prešeren je prikimal. Otroci v globeli pa so kričali:

„Saj res! Saj res! Slovence in Nemce!“

„Jaz bom Slovenec!“ je kričal mladi Kersnik.

„Jaz tudi!“ je brž pristavil njegov tovariš Martinak.

„Jaz tudi!“

„Ne tako! Vsi ne moremo biti Slovenci. Polovica Nemci, polovica Slovenci.“

„Štejmo! Prvi reče: Živio! — drugi: Heil!“

„Jaz ne rečem ‚heil‘!“ je protestiral Kersnikov sin.

„Jaz se ne grem,“ je odločil mladi Martinak.

„Jaz tudi ne; to ni nič.“

Več dečkov se je ločilo iz gruč in sedli so na bližnjo klop.

„Nobeden noče biti Nemec,“ se je posmehtil stari Kersnik.

Gospodje so nadaljevali pot navzgor. Na klopici pri ovinku je sedel dijak s kmetiškim „pruštofom“. V naročju je držal knjigo in beležnico ter si nekaj zapisoval. Spoštljivo je vstal, ko se je bližal profesor Kersnik.

„Nu, Kozler, kaj pa vi pišete?“

„Zemljepisni slovarček,“ je dijak Peter Kozler pogumno odgovoril.

„Ka-aj?“ se je začudil Kersnik. In Prešeren, ki je že napravil dva koraka dalje, se je ustavil.

„Zemljepisni slovensko-nemški slovarček!“ je dijak vljudno ponovil.

„Glej, glej! Moj konkurent!“ se je posmehtil Freyer.

Kersnik je segel po beležnici.

„Glej ga, mladega učenjaka! In čemu vam bo slovensko-nemški slovarček? Saj nimamo niti slovenske zemljepisne knjige, niti nobene slovenske zemljepisne karte.“

Dijak Peter Kozler je strumno zrl profesorju v oči.

„Ko dorastem in bom sam zaslužil denar, dam natisniti karto vseh slovenskih pokrajin in izdam slovensko zemljepisno knjigo.“

Gospodje so se nemo spogledali.

„Vi ste pa korajžen dečko!“ je Kersnik položil roko na dijakovo ramo. „Ali se zavedate, da to ne pojde kar gladko?“

Peter Kozler ni povetil pogleda; le oči so se mu za trenutek zasvetile:

„Da,“ je odgovoril trdo, kakor bi usekal po nevidnem nasprotniku.

Kersnik mu je vrnil beležnico:

„Mnogo uspehov v vašem požrtvovalnem delu za naš narod, mladi mož! V šolo pa tega ne nosite!“ Z dobrohotnim nasmehom mu je Kersnik pokimal v slovo.

„Hvala, gospod profesor!“ se je dijak nasmehnil v tihem razumevanju.

„Ali pokažete vaše zapiske še meni?“ se je zanimal Prešeren in pristopil h klopi.

Dijak je zardel do ušes... Prešeren! Roka se mu je zatresla, ko je velikemu, natihiem oboževanemu možu, podal beležnico. Prešeren jo je pozorno prelistal in vrnil.

„Treba bi bilo, da si prepišete kraje v drug zvezek, po abecednem redu,“ je svetoval in fantu ostro pogledal v oči... Zanimiv dečko! Star petnajst do šestnajst let, pa se že loti naloge, ki bi mu mogla zlomiti vrat. Slovenski zemljevid! V Metternichovih očeh gotovo nezaslišano, nepatriotično dejanje. Na vsak način pa je takšen nacionalen zemljevid nevaren povod „zur Aufstachelung des Nationalitätenhaders“...

Peter Kozler je ob Prešernovem nasvetu še bolj zardel in — molčal. Tega ni hotel priznati, da nima denarja, da bi si kupil drugo beležnico. Moral bo pač še počakati...

Prešeren je takoj razumel fantovo zadrego. S pogledom je ošvignil dijakovo preprosto kmetiško obleko, izvlekel dve dvajsetici in ju skrivaj stisnil presenečenemu fantu v roko, rekoč:

„Za novo beležnico.“

Ni čakal na zahvalo.

Dvignil je cilinder in odšel za drugimi gospodi, ki so že iskali prostor na gostilniškem vrtu. Zamišljen je poet stopal med mizami... Novi rod! Torej vendarle njegovo delo ni zaman! Mladina ga bo razumela. V mladini raste ljubezen in spoštovanje do rodnega jezika. Mladina razume čas, ki prihaja. Ona se budi in — pripravlja.

„Kaj praviš k današnji mladini, doktor?“ je pri mizi vprašal Kersnik.

Prešeren ga je resno pogledal:

„Narodovo cvetje! Nekaj ga še odpade, nekaj pa ga je trdnega in bo rodilo prav zdrav sad. Njihovi otroci ga bodo morda že uživali.“

Kersnik je prikimal.

„Ko sem bil jaz njihovih let, še vedeli nismo, da smo Slovenci. Če sem se v šoli zmotil in izpregovoril ‚kranjsko‘ besedico, so me poslali v oslovsko klop in sem šel s sramotno tablico na hrbtu domov — moj sin pa že noče ‚heil!‘ kričati.“

„Saj vi tudi sestavljate slovar kranjskih krajevnih imen, ali ne, gospod Freyer?“ je vprašal Smole.

„Da, ampak nemško-slovenskega, ker moj zemljevid Kranjske bo nemški, a imel bo tudi slovenska imena, tiskana celo z večjimi črkami nego nemška.“

„To je že napredek. Doslej smo poznali le nemške zemljevide. Zakaj pa ne napravite slovenskega zemljevida?“

Freyer se je nasmehnil.

„Čez dvajset ali trideset let ga morda napravim. Za enkrat pa bom vesel, če pojde ta srečno skozi cenzuro.“

„Oh, škoda je vašega znanja, ki ga mečete Nemcem. Vašega seznama slovanskih rastlinskih imen sem se pred tremi leti res razveselil; potem sem pa slišal, da pišete knjigo o živalstvu na Kranjskem v — nemškem jeziku. Zakaj? Saj ste Slovan! Vaš ded se je preselil iz Češke v Idrijo,“ se je razvnel Smole.

Freyer je mirno skomignil z rameni.

„Če ima človek kot muzejski kustos štiri sto goldinarjev letne plače, mora gledati, da knjigo, ki jo založi, tudi proda in ne more polagati na narodni oltar takšnih žrtev kakor vi, kranjski magnati.“

„Haha!“ se je Smole ropotajoče zagnal v posmeh. „Kranjski magnati — je dobro! Hahaha!“

Mislil si je: Ko bi ti videl v moj žep!

Kersnik je posredoval:

„Za enkrat bodimo zadovoljni, da si je naš Freyer priboril prav lep sloves v znanstvenem svetu. Če bi ga po svetu ne poznali, bi ga saksonski kralj lansko leto ne izbral za spremeljalca na botaničnih ekskurzijah po naših krajih. Kako pa je z Mangartom? Ali ga res nameravate naskočiti?“

„Res.“

„Hm. Veseli bodite, da ste s Triglava prinesli cele kosti. Vsi smo mislili, da vas več ne vidimo, ko ste se predlanskim odpravili nanj. Doslej je malokdo prišel na njegov vrh.“

„Človeka mika le tisto, kar malokdo zmore. Če bi bila na Triglav speljana varna steza, bi se morda vzpel po njej; a misel, da stopam za čredo in ničesar ne tvegam, bi mi izločila v srcu bržkone isti občutek, kakor ga imam, če se vzpnem na Rožnik ali na Šmarno goro.“

Vljudno je odzdravil gospodoma, ki sta prišla mimo mize. Bila sta Jozef Scheuchenstuel in konceptni praktikant pri kamerni prokuraturi Kleindienst, še mlad človek, Nemec z Gornjega Štajerskega. Ker so bile že vse druge mize na vrtu zasedene, sta se gospoda vrnila in sedla blizu Prešernove družbe, tik lesenega, v švicarskem slogu zgrajenega poslopja. Scheuchenstuel je izbral takšen prostor, da je sedel s hrbtom proti Prešernu.

„Še eno pivo!“ je zaklical Prešeren natakarici, ki je hitela mimo.

Vzela je kozarec in pristopila k Scheuchenstuelovi mizi. Poznalo se ji je, da še ni dolgo v mestu. Slovensko je vprašala:

„Kaj želijo?“

„Jaz jesti eno vršt in en glaš — en glaš —“ Kleindienst je bil s svojo slovenščino pri kraju. S prstom je pokazal na kozarec v natakaričini roki.

„Piva?“

„Pira, jawohl!“

Prešeren in Smole sta se spogledala.

„In takšen Jokel uraduje v naših pisarnah!“ se je Smole norčeval. Natočil je vino v kozarce in se jezil na Prešerna:

„Zakaj pa ti ne piješ z nami?“

„Mi pivo bolj diši.“

France se je zagledal v Scheuchenstuelov hrbet. Zdelo se mu je, da čuti v sebi ogenj, ki ga mora pogasiti, sicer ga vsega zajame. Ana Jelovškova mu je povedala, da je bila Julija že tretjič „na oklicih“. Čez nekaj dni bo poroka... Sprejel je novico kakor vsakdanje čenčanje svoje ljubice, ki se ga je bil že navadil: včasih ji je odgovarjal, včasih pa je molčal in mislil svoje misli, dokler ni tudi ona umolknila, vsa užaljena, ker je ni poslušal.

Sinoči jo je poslušal do konca. Pravila mu je, koliko sob so v Primčevi hiši priredili za „mlada dva“, kakšno „balo“ dobi Julija in slične stvari, ki jih je izvedela od Primčeve kuharice Lenčke. Pravila mu je vse na dolgo in široko, da bo poroka osem in dvajsetega maja v škofovi zasebni kapeli, da opravi obred škof sam, da bosta priči trgovec Kanduš in advokat Wurzbach, celo povabljene svate mu je naštela.

Poslušal jo je, ne da bi kaj zinil vmes. Ob prvih njenih besedah je pač začutil, kakor bi se mu srce ustavilo za nekaj utripov. Potem pa ni čutil ničesar več, zgolj praznoto:

„Srce je prosto; — mirno, srečno ni;
nazaj si up, nazaj si strah želi.“

Tako je pel pred letom dni, tako je čutil še danes, vsaj — mislil je, da tako čuti.

Pogovorov pri mizi se ni več udeleževal. Zamišljen je strmel predse.

Netka že nekaj mesecev ni bila posebno zdrava. Lica so ji upadla in večkrat ji je bilo slabo. Ko je Prešernu prvikrat potožila o tem, se je zdrznil: Pa ne, da bi bila — noseča? Ničesar ji ni rekel, le nekaj knjig ji je preskrbel o bledici in nosečnosti. A zdele so se ji dolgočasne. Prelistala jih je površno, saj jih ni niti razumela. Toliko čudnih, neznanih izrazov je bilo v njih...

France je čakal od dne do dne. Ni hotel z vprašanji preveč siliti vanjo. Bal se je, da bi je ne vznemiril po nepotrebnem. Ji bo že njena mati razjasnila, kako in kaj. Da je imelo dekle razmerje z njim, so doma vedeli. Vsak dan o mraku je hodil z njo na izprehod. Vsi znanci so že vedeli o njegovi novi ljubezni. Poznali Ane seveda niso. Le mimogrede so jo včasih merili z radovednimi pogledi.

„Rad bi spoznal tvoje dekle,“ je rekel nekoč Andrej.

„Bi bilo popolnoma nepotrebno,“ je Prešeren suho in odločno zavrnil prijatelja...

Tudi onega dne, ko se je o mraku Prešernova družba obrnila iz Švicarije proti mestu, se je ponudil Smole:

„Ali naj te spremim do tvojega dekleta?“

„Hvala! Že sam najdem pot!“ se je prijatelj ubranil napol v šali, napol zares.

Z Nani sta se sestala pred nunsko cerkvijo. Bila je nedelja in ljudje so vreli od „šmarnic“. Gospa Primčeva in Julija sta prišli po stopnicah navzdol iz cerkve. Gospa se je postrani ozrla za parom, ki je prišel mimo njiju: dekle, lepo razvito, stopajoče z nekakšno trmasto samozavestjo, mož visokega močnega stasa, s cilindrom, prešerno pomaknjenim iz čela... Tudi Julija je nehote okrenila glavo, pa jo je brž povesila. Nevolja je stisnila njene obrvi, kakor vedno, kadar ga je videla z Ano.

Zakaj si je izbral baš Ano? Julija je poznala otroka do-dobra, vedela je, da ni mogoče, da bi Ana zadostovala Prešernovi duši. Torej si jo je osvojil le za metreso? In zakaj baš nekdanjo rejenko Primčeve hiše? Pri njem, ki je bil tako ne-izmerno tenkočuten, ni bilo mogoče, da bi že prej ne premislil, kako bo Julijo, ki je imela Ano nekoč zelo rada, bolelo ponižanje njene krušne sestrice. Ali je to storil iz osvete?

„Javno jo vodi pod pazduho,“ je gospa Primčeva ugotovila. „Ali misliš, da se kdaj poroči z njo?“

Julija je pomolčala in si mislila: Že mogoče, da se poroči — že zato, da pokaže, kako hitro me je pozabil... Glasno pa je odgovorila materi:

„Ana je siromašna. Morala bosta pač čakati, dokler Prešeren ne postane samostojen.“

„Hm. Dekle hodi k njemu na dom. Čas je, da se ta škan-dal neha. Poklicala bom njeno mater.“

„Lepo jih prosim, mamá, naj se ne vmešavajo v to zadevo, ki nam ni nič mar!“

Julijin obrazek je bil ves vroč. Velike oči so se svetile v razburjenju.

„Nu, saj imaš prav,“ jo je mati pomirila, dasi njene misli niso bile iskrene. A Julija je bila v onih dneh pred poroko

V. LANGUSOVI
DELAVNICI

silno nervozna in nestrpna. Gospa se je resnično bala za njeno zdravje.

Prešeren in Ana sta zavila po ozki ulici proti Tivoliju. Ulica je bila mračna in prazna.

„Kaj je danes s teboj, dekle moje?“ se je ustavil in z roko dvignil njen obrazek, ki je bil ves zabuhel od joka.

Takoj so se ji oči zalile s solzami in med ihtenjem se ji je izvilo:

„Dob ... dobila bom ... ot — otroka!“

Stresal jo je neutolažljiv jok.

Torej vendarle! Saj si je mislil. Ampak zdajle, ko je prišla gotovost, mu je za trenutek vzelo sapo.

„Nani! Ne jokaj! Ali nisi moja Nani?“

„Mama — mama je rek-k-kla, da — da bom morala iti v — v najdenišnico!“

Njega je pretreslo. Vedel je, kaj je najdenišnica: med največjim siromaštvom se je tam ščepirila tudi največja zavrženost, izmeček nesrečnih žensk ... V Prešernu je zrastel odpor: Ne! Tega ne dovoliš! Bodi človek! Bodi predvsem človek!

„Ne, ne! V najdenišnico te ne pustim. Premlada si, da bi te pustil med tiste ženske. Saj sem vendar jaz zato tu, da poskrbim za mater svojega otroka! Nani! Ali mi ne zaupaš? Ali ne veš, da je otrok najtrdnjša, najsvetejša vez med možem in ženo?“

„Da. Ampak ... mama je ... je rekla, da nimaš resnih namenov, ker ... ker te še ni bilo v hišo.“

„Kako naj bi prišel, saj me nihče nikdar ni povabil. Ali je bila mama močno huda?“

„Oh, strašne reči mi je pravila ... jaz ... jaz bi najrajša umrla ... u-uh!“

„Nani! Umiri se vendar! Saj ti povem, da bom sam skrbel za svojega otroka. Vendar ne bom takšen malopridnež, da bi pozabil, kaj je moja sveta dolžnost! Dokler bom mogel delati, moj otrok ne bo nikomur v nadlego.“

„Ampak zdaj ... zdaj me ne boš več maral!“ je iznova zaihtela.

„Kdo ti to pravi! Dokler me boš res rada imela, ostaneš moja Nani. Zdaj pa obriši solze in povej: ali si samo moja?“

Prijel jo je za glavico in poizkušal v temi brati v njenih ciganskih očeh. Videlo se je kakor ljubezniva šala, pa je bila v njej vendarle tudi trohica resnega dvoma, ki mu je šel prvi-krat bežno skozi dušo... Če bi bil prišel kdo drugi vmes? Kastelic? Ali morda kdo, ki ga niti ni poznal?

Med jokom in smehom je zaihtela:

„Sam-mo t-tvoja!“

Otresel se je bežnega dvoma.

„Dobro. Zdaj pojdeva še nekoliko na izprehod, da se umiriš. Jutri pa pridem k vam in se pomeniva s tvojo mamo.“

Polagoma jo je potolažil. Naposled mu je ušel nasmeh. Opazila ga je.

„Zdaj se pa še smeješ!“

Iznova je imela solze v očeh... Seveda njemu ne bo hudega, le ona bo morala trpeti, morda celo umreti! Saj je še tako mlada!

„Prav za prav se čutim prav srečnega kot — oče,“ je priznal s hudomušnim nasmehom.

„Seveda, tebi je lahko!“ jo je ujezilo.

Ko jo je spremil do doma, se je bila že napol vdala v svojo bridko usodo... Govoril bo z mamo in potem se poročita, pa bo vse dobro.

Ubogi naivni otrok!

Po poti k „Metki“ je Prešeren razmišljal: Jutri me pričakuje trd oreh. Njeni starši bodo silili, naj se z njo poročim. Ampak to je popolnoma izključeno. Moj zaslužek ne zadostuje niti zame in za Katro. Katre ne morem vreči na cesto. Čeprav je tercijalka in mi je s svojim dolgim jezikom napravila že dosti jeze, vendarle je moja sestra. In kako naj si uredim dom? Ne, o tem si niti ne bom belil glave. Da bi Ano vzel le zato, da ljudem zavežem jezike, da se ne bodo zgražali nad mojim „nemoralnim“ življenjem? Ha! Filistri bi se mi smejali, češ, da sem vendarle zlezal pod njihov križ. Ne, tega veselja jim ne privoščim. Če bi bil samostojen in bi imel vsega dovolj, bi si privoščil družino zaradi svoje udobnosti. Če bi si jo ustanovil v mizeriji, bi se mi pa res lahko smejali. Ampak Prešernu se ne boste! Če vam moje življenje ni prav, kar molčite in — pometajte pred svojim pragom...

Prešeren se je namuznil in čez Kongresni trg grede se je ozrl na nunsko cerkev: pred tremi dnevi se je moral izseliti

iz samostana uršulinski spovednik in šolski vodja Janez Šlakar. Umazan, surov paskil je krožil po Ljubljani o njem in o njegovi ljubici m. Ignaciji, rojeni grofici Engelshaus.

„Moj otrok bo imel v očeh ljubljanskih klepetulj še vendarle več pravice do življenja kakor Šlakarjev. Ampak njegovega bodo seveda zakrili s plaščkom krščanske ljubezni, usmiljenja in dostojnega molka, moj pa bo vse življenje stal nag pred njimi in s prstom bodo kazali nanj... A strli mi ga ne bodo! Ga že tako vzgojim, da bo živel brez njihovega blagoslova.“

Bojevito so se mu zablistale oči in lepe ustne so se stisnile v neupogljivi volji.

A kaj bodo rekli — ljubljanski „pravičniki“?

„Kar hočejo! Njihovo ogorčenje dvigne v meni zgolj posmeh. Svoje notranje svobode jim ne prodam, pa če bi mi šlo za glavo!“

V septembru. V stanovanju advokata Wurzbacha na Novem trgu se je bleščal veliki lesteneč. Pod njim je bila okoli dolge mize zbrana družba gospodov, ki so bili že precej židane volje: gospodar Maksimilijan Wurzbach, njegova dva stanovska kolega Oblak in Crobath, apelacijski svetnik Čop, Oblakov zet pesnik Hermann in Prešeren. Gospodom so se že nekoliko zapletali jeziki. Govorili so o smrti advokata Eberla.

„France, ta se je tebi umaknil,“ je pripomnil Crobath.

Gospodje so se ozrli na svetnika Čopa: On dobi bržkone referat, on sestavi prvi predlog.

„Čop, ob najboljšega koncipijenta me pripraviš. Ampak zločin bi bil, če tega ne storiš!“ je Crobath hripavo kričal čez mizo.

Čop je smehljaje se prikimal.

„Naš ‘čopek’ Prešerna ne pusti na cedilu, jeli?“ je v vinškem razpoloženju ovil gospodar roko okrog svetnikovih ramen. „Eberlovo mesto dobi naš poet.“

„Na vsak način, če je le kaj pravice na svetu!“ je pritegnil Oblak.

„Gospodje, kar bo v mojih močeh, storim. Prijatelj France, Bog te živi!“

„Živio! Upam, da mi ne boš delal prehude konkurence,“ je Oblak trčil s Prešernom.

„Na vsak način bo zanesljivejši od tebe!“ je z vinsko ne-taktnostjo pristavil Wurzbach.

Kolega ga je s krvavimi očmi debelo pogledal... Ali — ali mož kaj ve o njegovih skrivnih manipulacijah? Eh, no, so drugi advokati glede tega še na slabšem glasu. Na primer: Pascali, Baumgarten... kaj vse govore ljudje o njih! Ta dva goljufata na debelo. Požrla sta že dediščine vseh svojih varovancev...

Izpraznili so čaše do dna.

Ločili so se šele proti polnoči. Oblak in Hermann sta se najprej poslovila; stanovala sta v sosednji hiši na Novem trgu.

„Pa kmalu spet kaj lepega zloži! Kdaj nam spleteš nov ‚Venec‘?“ je Hermann ob slovesu položil Prešernu roko na ramo.

„Kaj bi spletal vence! Jih rajši dekletom jemljem,“ je bil Prešernov vinsko razposajeni odgovor.

Z grohotom so se gospodje razkropili... „Kampelj je tale Prešeren! Nu, smolo je imel z dekletom. Pa to se lahko vsakomur pripeti. Le tako neumen ni nihče, da bi noseče dekcle vodil vsak dan na izprehod, da se pravičniki zgražajo nad njim. Hm, ljubljanski filistri pravijo ‚javno pohujšanje‘. Hm, nelegitimno razmerje pred očmi vse Ljubljane? Mož poštnjak takšnih reči vendar ne razkazuje!“

Tako je modroval advokat Oblak, ko sta z zetom stopala po temnih stopnicah do stanovanja.

Prešeren se je sam obrnil v Gosposko ulico. Stopal je že nekoliko trdo. A bil je dobre volje. V zlati luči je ležala pred njim bodočnost. Kmalu bo konec skrbi, težav in ponižanj.

Pri hiši tik za deželnim dvorcem se je ustavil. Hiša je imela lep baročen portal s kamenitimi vazami na vsaki strani. Na steni poleg vhoda je visela tablica: „Hebamme“. Na oglu je stala straža deželnega dvorca.

France se je namuznil in krenil v široko, obokano vežo, ki je bila vso noč odprta — saj je stala straža tik hiše. Poet je potrkal na vrata v pritličju.

„Kdo pa je?“

„Odprite, boste že videli.“

„Saj je odprto.“

Pritisnil je na kljuko, odprl in pogledal v temno sobo na posteljo, ki je stala pri oknu. Nekdo se je tam dvignil in oprl na komolec: Nani!

„Lahko noč!“ je zaklical.

Smeje se je zaprl vrata in brž odhitel kakor nagajiv fantalin.

„Kdo je bil? Ali ste ga spoznali, Nani?“ je vprašala babica svojo mlado varovanko.

„Je pretemno,“ se je glasil odgovor. Navihanka je pritisnila odejo na usta, da ji ni ušel glasen smeh. Kajpak je spoznala poznega obiskovalca!

Mesec pozneje je bila mala Nani rešena. Rodila je Prešernu hčerko, ki so jo krstili za Reziko. Prešeren, ki se je bil bal za Nani, ker je bila še tako mlada, se je oddahnil. Vsak dan je hodil pestovat otroka. Močno je bil potr, ko so njegovo hčerko dali v rejo na kmete.

„Zaradi jezikov,“ je zahtevala Netkina mati.

„Pa res ne vem, zakaj bi se moral moj otrok ukloniti ljubljanskim tercijskim ragljam!“ se je razjezil Prešeren. V srcu je obtoževal Nani, ki se je brez ugovora pokorila. Prava mati bi se po njegovem mnenju borila za otroka kakor levinja.

Nani se je vrnila domov. Njen oče, Martin Jelovšek, je odpovedal službo hišnika pri Lavrinovih na Glavnem trgu, ker je dobil mesto kot mitniški paznik. Preselili so se na Spodnje Poljane v hišo Jelovškovega svaka, mizarja Jurija Lacherja.

Tudi Prešeren je sklenil, da se preseli, in sicer z Glavnega trga, oziroma iz Ključavničarske ulice, kjer je nekaj časa stanoval, na Zgornje Poljane v hišo Kastelčevega sorodnika, kamor se je presilil tudi Kastelic sam. Za selitev se je odločil Prešeren iz različnih vzrokov. Nekoč je opoldne pri kosilu omenil Katri svoj sklep. Katri je godrnjala, ker ji soseščina s Kastelcem ni bila všeč. Kastelic že od nekdaj ni bil njena simpatija. France pa ji je zadevo takole razložil:

„Prvič pride na jesen najin nečak Janezek na gimnazijo. Ali naj ga pustiva posedati v teh temnih luknjah med plesnivimi zidovi? Fant bo lahko pri Kastelcu vsak dan na vrtu, tu pa ga nimaš kam poslati. Ali misliš, da ti bo Mina hvalježna, če ji vrneš fanta bledega in bolnega?“

Katra je molčala. Pospravljala je posodo po mizi. Janezek, sin njene sestre Mine Volkove, jo je res že naprej skrbel. Same sitnosti bodo z njim.

France je zgrebal krušne drobtine pred seboj in nadaljeval:

„Drugič spadajo Poljane k šentpeterski fari in tam župniku je moj sošolec Svetličič.“

„Seveda, ti, ki si tako pobožen, boš od njega imel res veliko!“ se je razrepnčila.

„Imel, imel. In še prav kmalu. Le nič se ne boj, to je moja skrb!“

Francetu je bilo v mislih npravnostno izpričevalo, ki si ga bo moral preskrbeti za kompetenco, če bo razpisano Eberlovo mesto. „Svetličič mi ne bo delal sitnosti,“ si je mislil. „On je dobra duša in duhovnik kakor se spodobi.“

„Tretjič je stanovanje na Poljanah cenejše,“ je nadaljeval. „In to je tudi nekaj vredno pri današnji draginji.“

In tvojih povečanih izdatkih — je v mislih pristavila Katra; glasno si tega ni upala povedati... Mogoče ga vleče na Poljane tudi bližina njegove ljubice? Ko bi se vsaj izpame-toval in pustil ono punčaro, ki ni zanj!

Jezno je prijala posodo in jo odnesla v kuhinjo. Spotoma je godrnjala nekaj nerazločnega.

France je vstal in odšel v kavarno. Kdo bi gledal Katrino jezico in poslušal njeno jezikanje! Spotoma je razmišljal: Saj bi včasih ostal doma, pa ga Katra spravi v slabo voljo, če le more. Ako bi imel ženo, ki bi ga ljubeznivo sprejela, kadar pride domov, mu postregla z jasnim obrazom in mu ne nasprotovala venomer, potem, da... Ana? Ona pač ne bi bila žena, kakršno si je želel. Poigraval se je bil z živahnim, strastnim dekletom, ker se mu je nastavilo na pot, ker se je dolgočasil in mu je ona znala mnogo pripovedovati o — Juliji. Osvojil si jo je in ni si delal posebno težke vesti zaradi tega. Ako bi je ne bil vzel on, zapadla bi komu drugemu. Prestroastna je njena čud, prevelika njena naivnost in lahkomiselnost in prerada kljubuje vsaki avtoriteti, če ne očitno, pa vsaj skrivaj... Potem, ko je zanosila, je spoznal, da zanj ni izbere: le ena pot se je ujemala z njegovo častjo in vestjo — pošteno skrbeti za dekleta, dokler mu je zvesto, in za otroka, kateremu je oče.

Za otroka! Prav veselil se je nanj — on, ki je imel otroke sploh rad — in nikakor se ni mogel sprijazniti s tem, da so dali njegovo hčerko v rejo na kmete. Vsak dan je Ano izpraševal o njej. Skrbelo ga je, ker je bilo dete bolj slabotno. Mnogo je mislil na otroka.

„Ali dovolj skrbijo zanj? Na kmetih se za otroka ne zmenijo kdo ve kaj, ker nimajo časa. In še celo za tujega!“

V novembru je nekega dne prišel k Jelovškovim z zavojem pod pazduho.

„Na!“ ga je vrgel Ani v naročje.

Odmotala je papir in prikazalo se je nekaj motkov lepe mehke volne.

„Mraz je. Napravi otroku tople jopice!“

Nani je izvlekla motek iz zavoja in ga podržala k licu.

„Zelo je fina. Mama, pogledjte!“ — Češ: vidiš, pa je le dober človek!

Mati je pristopila, vzela volno v roke in pokimala.

„Lepa je. Do nedelje lahko končaš vsaj eno jopico. Oče pravijo, da bi šli pogledat, kako skrbijo za otroka.“

Oče pravijo! ... Prešeren se je namuznil. Predobro je vedel, da oče Martin Jelovšek malokdaj kaj „pravijo“. To opravilo je mož po navadi prepuščal svoji energični ženi, ki se je postavila za njegov hrbet le tedaj, če je bilo treba odločiti o korakih, ki se niso povsem ujemali s trdo skorjo, za katero se je skrivalo srce Marije Jelovškove.

V nedeljo zvečer je Prešeren pridrevil k Jelovškovim, da izve, kako je njegovemu otroku.

„Se še niso vrnili,“ mu je povedal sedemletni Anin brat Martin, ki je pritekel iz Lacherjevega stanovanja. Za njim se je prikazal na pragu njegov dve leti starejši bratec Ivan. Držal je roke v žepu in poželjivo obračal oči na zavitek, ki ga je Prešeren imel v roki. Le-tá je razumel pogled. Nasmehnil se je in izročil malemu Martinu zavoj lepih jabolk, rekoč:

„Vsak dva. Ostali so za Nani. Recita ji, da pridem jutri po kosilu.“

V ponedeljek ga je pričakovalo veliko presenečenje. Nekaj se mu je že zazdelo, ko je stopil v vežo in čul iz Jelovškovega stanovanja nenavaden glas. Burno je potrkal in že je stal na pragu, nem od presenečenja in sreče: V starem, napol polomljenem pletenem vozičku, v katerem so se bržkone vozili po

vrsti že vsi Jelovškovi otroci, se je nekaj gibalo in drlo na vse pretege... Njegov otrok!

Poleg vozička je sedela Ana in pletla. France je pristopil, pogledal v voziček in pritisnil k sebi glavo svoje Nani.

„Kako sem ti hvaležen!“ je zašepetal.

V dekletovih očeh pa so bile solze.

„Bolna je,“ je pokazala na hčerko, „zato sem jo prinesla domov. Oče so dovolili.“

Prešeren se je sklonil čez jokajočega se otroka. Glavica, ne večja od njegove pesti, je ležala na progasti blazini. Skremženi obrazek je bil koščen in bled, naguban kakor obličje starca. Za nekaj trenutkov je otrok prenehal kričati. Velike sive oči so pogledale naravnost v — očetove.

Prešerna je presunilo... Z njegovimi lastnimi očmi ga gleda — del njega samega! Bitje, ki je zrastle iz njegovega semena... Kakšna čudovita skrivnost! Prerajanje prasnovi — največji čudež in bistvo vsega stvarstva...

Misli mu je pretrgal Netkin glas:

„Vso noč je kričala. Strašno je sitna.“

„Ker je bolna. Zdravnika pokličemo in najina hčerkica kmalu ozdravi.“

Otožno je zmajala z glavo. Iz oči so se ji utrnile solze.

„Bojim se, da je več ne rešimo. Mama pravijo, da otrok ne bo dolgo živel.“

Uro pozneje je odšel Prešeren v pisarno. Zamišljen je stopal po Špitalski ulici. Še vedno je videl Anine solzne oči pred seboj. Tedaj je od daleč zagledal dve dami, ki sta prihajali čez most. Eno je takoj spoznal; bila je gospa Marička Hofbaurova, rojena Wurschbaurova, sestrična Primčeve Julije. Druga pa, v blagoslovljenem stanu, z značilno zibajočo se hojo in — sicer še neznatno, pa vendarle že za spoznanje — spredaj naščepirjeno krinolino... Julija!

Prešernu je zastala noga. Okrenil bi se in zbežal. Prepozno! Gotovo ste ga že spoznali. Ne! Smešil se ne bo!... Zdelo se mu je, kakor bi mu srce prenehalo biti. Vsa kri mu je planila v obraz. Potem je prebledel, da je čutil prazno kožo na obrazu kakor tujo masko. Še nekaj korakov in dvignil je cilinder z mirnim, nerodno trdim poklonom.

Julija mu je odzdravila s povešenimi očmi. Za trenutek se je zasvetil poleg Franceta bled, nekoliko pegast in upadel

obrazek z dolgim ukrivljenim nosom, značilno vzbočenimi majhnimi ustnami ter velikimi temnimi obroči okrog oči... Kako strašno jo je njeno stanje izpremenilo!

V Francetovem srcu so se borila najrazličnejša čustva: usmiljenje do nje poleg sovražne zavisti do onega, katerega last je bilo njeno spačeno telo, čustvo telesnega studa, globoko v srcu pa vendarle — grenak spomin velike ljubezni.

»Pred ni moč te porazbit.«

Leta 1840.

Prva polovica maja. V Spodnjih Poljanah se je po vseh vrtovih belilo cvetoče drevje. Vetrič, poln nežnih pomladnih dišav, je pihljal z Golovca, ki se je odeval v prosojno, mlado zelenje.

Prešeren je s pokrivalom in palico v roki stopal počasi po cesti proti mestu. Vračal se je z izprehoda. Globoko je vdihaval prijetno hladen zrak, ki ga je bil popoldne izčistil pohleven dežek. Z vrtov je dišalo po zemlji, po sveži, mastni, dobri zemlji. Strehe so se bleščale ob zahajajočem soncu in dimniki so metali dolge sence po njih.

V začetku Spodnjih Poljan, ne daleč od hiše baronic Lichtenthurnovih, Jakonovih dobrih znank, ki so Zupanu hranile vso njegovo veliko knjižnico, je stala pritlična hiša mizarja Lacherja. Lično poslopje je bilo še novo in je imelo na vsako stran veže po eno stanovanje s tremi okni na cesto. Na eni strani so stanovali Lacherjevi, na drugi pa Jelovškovi.

Ko je Prešeren vstopil, je Nani previjala otroka. Ozrla se je s čmerikavim obrazom. Otrokova bolezen jo je napravila črno in zlovoljno.

„Sama kost in koža je tega otroka. Oh! Ne moreš si misliti, kakšne težave imam z njim. Strašno je siten. Cele noči pre-kriči, da ne more nihče spati.“ Bledica in izmučenost v njenem obrazu sta pritrjevali njeni tožbi. Saj je trajalo trpljenje že dobrega pol leta!

France je vzdihnil in prijel za otrokovo ročico. Kakor bleedi črviči so se prstki oklenili njegovega kazalca. Vsa obupana je Nani gledala na otroka.

„Nič ne maraj! Kmalu bo konec vsega trpljenja, tvojega in otrokovega. Saj ne more več dolgo živeti.“

Pogledala ga je in solze so ji zalile oči. Sedel je na stol poleg postelje in potegnil Nani k sebi.

„Ne jokaj vendar! Ali ni boljše, če ti umrje ubogi bolni črviček, kakor če bi ti umrl jaz in bi ti ostalo bolno dete? Kdo bi skrbel za vaju, če jaz zatisnem oči?“

Zaihtela je in skrila obraz na njegovih prsih. Tolažilno jo je gladil po laseh in po licu.

„Nani! Ali me imaš res rada?“

„Saj veš!“

„Ali me imaš tako rada, da bi mi odpustila vse, karkoli bi ti kdaj storil? Povej, Nani?“

„Vse bi ti odpustila.“

„Ali boš vedno moja in me nikoli ne zapustiš?“

„Nikoli!“

Dvignila je glavo in ga smehljaje se pogledala z velikimi, še solznimi očmi. Z mokrimi črnimi trepalnicami, blede olivno poltjo in rdečimi sočnimi ustnami je bila čudovito mikavna.

Dolgo jo je gledal.

Čitala je v njegovem pogledu. Zavedala se je, da je lepa, očarljiva. O, da, v takšnih trenutkih ga je imela vsega v oblasti... Tesneje se je privila k njemu.

On pa je — v mislih na njeno utrujenost — obzirno premagal svojo čutno razdraženost.

„Črna pa si kakor ciganka!“ jo je zdajci podražil s porednim nasmehom.

V njenih očeh se je zablistalo. Vsa njena vdanost je v trenutku izginila. Švignila je kvišku kakor strela. Osramočenost ji je pognala temno rdečico v obraz.

„Čemu mi to praviš! Če misliš biti surov in žaljiv, je boljše, da takoj greš!“ je zakričala in vsa togotna zacepetala z nogami. Nikdar je Prešeren še ni videl takšne. Ni mu prišlo na misel, da je dekle od dolge otrokove bolezni živčno izčrpano in zato tembolj občutljivo. Nekoliko bled je vzel cilinder in palico s postelje in vstal. Otrok v vozičku se je kremžil in stokal.

„Dobro. Grem. Ampak tole malo punico vzamem s seboj, ker je moja.“

„Kar vzemi jo!“ se je besno zadrta.

Njegove sive oči so postale skoraj črne. Jezno so žarele, ko je stopil tik ljubice.

„Tako je torej s teboj! Odpustiš lahko vse; samo če se razžali tvoja ničemurnost, lahko ostaviš ne le mene, ampak tudi svojega otroka!“

Jezen in užaljen je odšel. Čutil je proti glavi tolikšen naval krvi, da mu je bilo skoraj slabo. Dolgo je stal ob nabrežju in gledal, kako so podirali špitalski most. Krik delavcev, treskanje lesenih tramov in hrumenje gledalcev mu je udarjalo na ušesa, on pa je vmes še vedno slišal Anino kričanje in milo stokanje bolnega otroka.

Prihodnjega dne Prešeren ni šel k Nani, dasi je sam sebi očital: Prizanesljivejši bi moral biti z njo, ki res veliko trpi poleg neboljenega črviča.

Tretji dan je prihitel v pisarno Nanin bratec Martin in izročil Francetu pisemce:

„Pridi! Otrok umira. — Nani.“

Prešeren se je oprostil pri Crobathu in tekel z Martinom na Poljane. Čez nekaj ur je bila uboga mala trpinka rešena — Prešernov prvi otrok je bil mrtev.

Dasi je bil Prešeren že dolgo pripravljen na otrokovo smrt, vendar ga je izguba močno pretresla. Ostajal je odslej ob večerih po večini doma in popravljaj svoje poezije. Mnogo časa je tudi prebil pri Smoletu, ki je mrzlično pripravljaj zdaj to, zdaj ono knjigo za tisk. Spomladi je predložil cenzuri Linhartovega „Matička“ in svojega „Varha“, potem še Linhartovo „Županovo Micko“, prelagal pa je iz angleščine še dvodejanko „Norenje sreče“.

Nekoč, ko sta bila sama s prijateljem Francetom, je Andrej sanjaril:

„Prihodnje leto začnemo s slovenskimi gledališkimi predstavami. V to moramo napeti vse sile. Dotlej prestavim na slovenski jezik toliko iger, da ne bomo v zadregi zaradi njih. Saj mi vsako lepo opiliš in popraviš moje jezikovne napake? Moja blažena ljubljansčina mi včasih res kar preveč nagaja.“

France je zamišljen prikimal.

„Danes sem dobil rešitev prošnje za dovolitev natiska ‚Županove Micke‘. A najprej natisnemo ‚Matička‘ in ‚Varha‘.“

Prešeren je zopet molče prikimal.

Smole ga je postrani vprašujoče premeril ... Kaj mu je? ... Čez nekaj časa se je zopet oglasil:

„Ali si Kastelcu povedal, da so prisodili glede ‚Vodnikovih pesmi‘ meni pravico do izdaje in ne njemu?“

„Povedal.“

„Nu — in?“

Prešeren je skomignil z rameni.

„Saj je že prej vedel, da bo pogorel.“

Zopet molk. Poet je negibno slonel v fotelju in strmel predse.

„Kaj pa ti je prav za prav?“ ga je Smole zbudil iz misli.

„Moja usoda se odločuje,“ se je posmehtil prijatelj. „Danes imajo gremijalno sejo, da sestavijo ternopredlog zaradi Eberlovega mesta.“

„Nu, zaradi tega ti pač ni treba povešati glave! Saj vendar poznaš vse kompetente in veš, da prideš ti prvi v poštev. Orel je na sodnji slab zapisan, Traun že ima advokaturu v Celju, Ahačič je brez odvetniškega izpita, Rak pa je mlajši od tebe in manj sposoben. Verjemi, da gremij še nikoli ni predloga laže sestavil, nego ga bo danes.“

Ironičen posmeh se je še poglobil okrog prijateljevih ust.

„Te litanije mi poješ že tri mesece. Naposled pa postaviijo na prvo mesto Raka in mene na zadnje.“

„France, ne bom se prepiral s teboj, saj nam Tone Čop še nocoj pove rezultat. Zdaj pa glavo pokonci! Sem že mislil, da imaš spet kakšne srčne bolečine.“

Prešeren je zamahnil z roko in trpko zavlekel ustne.

„Kaj dela tvoja Nani? Res bi jo rad poznal.“

„Odkar je otrok umrl, pritiska mati na njo, naj me pusti in gre služiti iz Ljubljane,“ je odgovoril France, ne da bi se zmenil za prijateljevo staro željo.

„In ona?“

„Dogovorila sva se, da počakava, dokler se razmere ne preurede. Morda jo dam učiti še kuhanja. Sinoči je njena mati nahujskala očeta, da je deklet zapodil — sredi noči.“

Smole se je zganil.

„Sredi noči? Ali je prišla k tebi?“

„Ne. Zatekla se je k hišnemu gospodarju, mizarju Lacherju, ki je svak njene matere.“

Andrej je pogledal prijatelja, ki je nadaljeval:

„Prepričan sem, da prej ali slej naščuje mati še sestro, da požene Nani na cesto.“

„In potem?“

Prešeren je dvignil ramena in molčal.

„Hm!“

Smole se je zagledal skozi okno. Prešernova roka se je nervozno poigravala z resami, ki so visele od naslonila. Dolgo sta oba molčala. A njune misli so bile skoraj iste. Andrej jih je poizkušal izraziti:

„France! Ali — ali bi ne bilo boljše zate in zanjo, če —“

„— če končava razmerje?“ Prešeren se je vzravнал in vstal. Prekrižal je roki na hrbtu in s sklonjeno glavo stopil po sobi. Naposled se je ustavil tik pred prijateljem:

„Za mene bi bilo boljše, to je izven dvoma. Za njo pa — — ona je strastne, skoraj bi rekel cigansko vročerkvne narave. Kakor je njena zunanost cigansko lepa: velike črne oči, lepe gladke poteze v obrazu, koža rjava, lasje temni, postava enakomerno in krepko razvita — takšen je tudi njen temperament in značaj, prav ciganski: ognjevit, razdražljiv, trmast, uporen in lahkomišeln, pa tudi —“ Prešeren je znižal glas in končal z nasmehom: „— mehak in vdan, kadar se oglasi v njej ženska. In takšna ženska — vidiš — ne more biti brez ljubezni.“

„Razumem. Ampak zakaj bi moral biti prav ti oni —“

„Zakaj? Še vprašaj! Zato, ker je njena usoda le v mojih rokah. Zdi se mi, da bi, če bi jo pahnili od sebe, zapadla — vlačugarstvu.“

„E, beži no! Kaj te je spravilo do teh prenapetih misli?“

Poet je stopil po sobi, se pri vratih okrenil in ustavil. Strmo je uprl svoj ostrí pogled v prijatelja in odvrnil:

„Tvoj lastni zgled.“

„Ha! Jaz vendar nisem ženska!“

„Ne. Ampak zapeljal si nekoč mlado nedolžno dekle in odšel.“

„Rudolfovo misliš! Ali nisem poskrbel za njo? Izročil sem jo svoji materi!“

Smoletov glas je bil nekoliko razburjen. Mirno ga je prijatelj zavrnil:

„Da, materi. A ti sam si odšel, moral si oditi — saj vem. Resnica pa je, da se vsa leta, ko si bil v tujini, za dekleta, ki ti je rodilo otroka, nisi več zanimal. Torej je po pravici sklepal, da si jo pustil. Posledica tega je bila, da jo je popihala z nekim častnikom v svet in se zdaj klati kdo ve kod. Ženska se čuti onečaščena šele takrat, ko spozna, da jo moški, ki se mu je vsa žrtvovala, sploh ni ljubil. Dokler jo varuje njegova ljubezen, pa vsi konflikti z zunanjim svetom ne sežejo do dna njene duše... Zdaj veš, zakaj moram ta kelih, ki sem si ga sam natočil, izpiti do dna? Zaničeval bi samega sebe, če bi ne imel toliko volje, da bi vzdržal, dokler je dekle pošteno.“

Smole je vzdihnil in zmajal z glavo.

Potem je obrnil pogovor na svoj novi prevod iz angleščine „Norenje sreče“ in se razburil:

„Stavil bi, da je dovoljenje za natisk že prišlo z Dunaja, pa leži pri guberniju — seveda na Stelzichevi mizi!“

Prešeren, ki je listal po Malavašičevem rokopisu, prevodu „Stiska“, ga je miril:

„Saj si rekel, da založiš najprej Malavašičev prevod!“

„Lahko bi dal oboje hkrati v tisk,“ je godrnjal Smole. „Pozneje ne bom imel več časa za te reči. Da se le nekoliko pozdravim, pa pojdem na Dunaj zaradi časopisa. Bomo videli, ali pripravim tega vražjega Sedlnitzkega, oziroma njegovega ljubeznivega šefa Metternicha, da mi dovoli izdajanje slovenskega časopisa, ali ne. Do cesarja pojdem!“

„Kaj opraviš pri bolehnem tepcu? Pomisli, da stoji na njegovih vratih Metternich!“

„Pravico dobim. Tudi Gaj jo je dobil.“

Prešeren se je namrdnil.

„Pravico — pri diplomatih? Hm! Ali se te Metternich boji — kakor se boji Hrvatov?“

„Kaj bi se me bal!“

„Potem pri njem ne išči pravice. Prepričan sem, da dobiš namesto nje — brco.“

„Bomo videli!“ je Smole trmasto vztrajal.

France se je poslovil in odšel domov večerjat. Po večerji je šel naravnost po Nani in jo peljal na izprehod. Šla sta ob Gruberjevem prekopu, potem pa čez Karlovski most in po sa-

motni Dolenjski cesti. Daleč onkraj Rakovnika sta se šele obrnila. Nani je vso pot tožila Prešernu, kako jo doma prezirajo. Oče in mati je niti ne pogledata, ako jo srečata v veži.

„Najrajši bi šla služiti!“ je ihte končala.

„Zdaj ne. Mogoče se moje življenje kmalu preokrene. Učit se pojdeš kuhati.“

Pogledala ga je.

„In potem?“

„Potem — bomo videli.“

Razočarana je povsila glavo... Ali se ne bo poročil z njo?

Spomnila se je materinega izreka...

„Mislim, da bi bilo vendarle najboljše, če bi šla služiti,“ je nenadoma zopet pograbila svojo misel.

„Ne. Upam, da prav kmalu postanem sam svoj gospod. Služiti ti ne bo več treba.“

Govoril je trdo, skoraj jezno, da se ni upala več dregati vanj, dasi bi ga bila kaj rada naravnost vprašala, ali jo potem vzame za ženo ali ne. Nejasno je čutila, da ima morda njena mati prav... Ali naj ga res pusti? Od strani ga je pogledala. Zadnji dve leti se je močno zdebilil. Čelo, nos, usta — vse je imelo še iste lepe poteze; le podbradek je postal večji in lica debelejša ter nekoliko bledejša.

„Ali bi mi bilo močno hudo po njem?“ se je vprašala in si odgovorila: „Mogoče pa — ne?“

Ko se je Prešeren od nje poslovil, je hitel k Metki. Če se je še prej bal odločitve in jo odložil z dolgim izprehodom, je zdaj skoraj tekkel proti Kongresnem trgu.

Vstopil je.

Njegov pogled je iskal svetnika Čopa. Smeje mu je Čop pokimal že od daleč. Ko se je France preril do stalnega omizja, je Čop vstal, segel v žep in molče stisnil prijatelju listek v roke. Nekoliko se je Prešernu tresla roka, ko je bral:

1. Prešeren,

2. Traun,

3. Rak.

Z zarečimi očmi je stisnil Čopu roko.

Smole, ki ju je opazoval, je s širokim nasmehom dvignil kozarec, pomežiknil prijatelju in izpil na dušek.

Bil je seveda šele predlog, ki je moral še skozi vse instance.

„Pravica bo zmagala!“ je svetnik prišepetal Prešernu na uho.

France se je globoko oddahnil... Ali niso luči v „Peklu“ gorele svetleje? Vsi obrazi so se mu zdeli jasnejši, prijaznejši.

Potekali so tedni in meseci. Prešeren je čutil dihanje usode, ki mu je predla življenje. Kaj mu napreduje? Vendarle srečo?

S svetlim upanjem je spremljal svojo vloženo prošnjo od instance do instance. Ves se je prerodil. V pisarni je delal še z večjo vnemo nego po navadi. Z Nani se je le malokdaj shajal. Vedel je, da jo je teta, naščuvana po svoji sestri, vedno kregala, kadar je prišel ponjo.

„Le potrpi, Nani, saj ne bo dolgo!“ je tolažil dekle, ne da bi si bil sam na jasnem o tem, kaj obljublja.

Na večer je prihajal za eno uro ali dve k Metki, kjer je večinoma sedel molče za mizo, opazoval brhko Jerico, ki se je sukala med gosti, in včasih komu zasolil kakšno hudomušno, da so se vsi grohotali.

Njegovi pogledi, ki so šli za Jerico, so postajali svetlejši in svetlejši... Kako se je dekletce razvilo! Kje je imel oči do slej, da tega ni opazil? In s kakšnimi očmi ga je merila! Očitajočimi, včasih kar jeznimi. Drugič zopet je ujel pogled poln globoke nežnosti... Ali se je motil? Bil je seveda le trenutek. Brž so se oči pokrile z vlažnimi vekami.

„Jerica! je šepnil nekoč, ko je dekle z resnim obrazom postavilo bokal vina predenj. Pogladi jo po beli topli lakti in oči so se mu iskrile v razigrani volji.

„No!“ ga je ježno pogledala.

A prijel jo je trdo za goli komolec, jo sklonil k sebi in ji pošepetal:

„Rad te imam, Jerica. Saj si me tudi ti rada imela! Ali me več —“

„Pustite me! Takšnih neumnosti vam sploh ni treba govoriti!“

Še jo je držal kakor v kleščah.

„Jerica, nikoli več ne pridem, če me ne pogledaš prav lepo!“

„Ne bom jokala za vami, če vas nikdar več ni!“ se je glasno odrezala.

Iztrgala se mu je in odbežala.

„Hahaha! Pa si jo izkupil!“ se je Kastelic škodoželjno smejal.

Prešernu so se svetile oči.

Jerica pa se je zunaj v veži z ježno kretnjo obrisala solzo iz očesa ... Da, rada ga je imela. Rada ga ima morda še — njega, ki ima drugo ljubico in je imel baje otroka z njo.

„Mu že pokažem! Naj se me še enkrat dotakne!“ je stisnila zobe in pest.

Čula je, da so se vrata odprla za njenim hrbtom. Prešeren! ... Po bliskovo jo je objel in pritisnil poljub na njene ustne.

Divje ga je odrinila in zbežala. Ni je bilo tistega večera več na izpregled.

Polnoč je minila, ko se je France vrnil domov. Oči so mu še vedno razposajeno žarele. Sedel je k mizi, vzel listek in se namuznil. Brž si je načel na listek načrt in pričel pisati. Vmes si je štel na prste ali trkal z njimi ob mizo.

Drugega dne je bil že ob prvem mraku v „Peklu“. Bil je edini gost. Jerica je sedela sama pri oknu in krpala prte. Preplašeno ga je pogledala, ko je vstopil. Počasi je odložila delo in vstala, pripravljena, da vsak trenutek zbeži. On pa je odložil palico in cilindar, odpel svoj zeleni kveker, izvlekel listnico in ji podal iz nje listek. Brala je:

Ukazi.

Da ne smem si ukazala,
Belih rok se dotaknit,
Zvedla deklica si zala,
Kako znam pokoren bit'.

Morala se mu je smejati.

„Haha! Tisto pa! Pokoren pa že. Nesramnež! Kako se norčujete iz mene!“

„Le beri!“ Sedel je na bližnji stol in se tiho muzal.

Čitala je do konca:

— — — — —
Al srce mi drugo vstvari,
Al počakaj, da to bit'
V prsih neha — Bog te obvari!
Pred ni moč te pozabit' —“

Smeh je izginil iz njenega obraza, pogledala ga je resno in prodirno.

„Poslednja kitica ni meni namenjena. Na koncu vam je bila že — Julija pred očmi!“

Presenečen jo je pogledal. Potem je z roko popravil dolge lase s čela. Poreden blesk v očeh je ugasnil.

„Jerica, škoda, da se nisi deset let prej rodila! ... Prinesi mi čašo piva!“

Molče je odšla iz sobe. Deset let prej? ... Razumela ga je: Pred desetimi leti še ni ljubil Julije Primčeve in ni imel razmerja z Ano Jelovškovo. Jerica pa je bila tedaj še majhen otrok, stara komaj šest let. Ako bi bila takrat šestnajstletno dekle ... Ubogi, nesrečni dohtar!

Z robčkom si je obrisala solze iz oči, natočila pivo in ga z otožnim nasmehom nesla svojemu „dohtarju“.

„Sonce bo posijalo,“ ji je s porednimi očmi pomežiknil, ko je vstopila. Z glavo je namignil preko ramena skozi okno.

Ne da bi se ozrla na cesto, je vedela, da prihaja proti hiši njen najgorečnejši častilec, Žane Sonc, trgovčev sin, doma „Za zidom“ v nekdanji Valvasorjevi hiši. Našobila je ustne, prišla za ročno delo in sedla poleg Prešerna k oknu.

„Dober večer!“ je tiho pozdravil mladi Sonc in sedel za mizo tik vrat. Bil je plah človek, prijetne zunanosti, čednega obraza, vedno elegantno oblečen in z denarjem dobro založen. Že nekaj tednov so njegovi plahi pogledi hodili za zalo Jerico Podbojevo. Sedel je večer za večerom na svojem prostoru tik vrat, ves srečen, če je mimogrede Jeričina široka krinolina zaplahutala preko njegovih nog, ali če se mu je posrečilo, da je ujel pogled iz njenih lepih oči. Prihajal je že o mraku in odhajal, kadar je Jerica odšla k počitku.

Fant je potrpežljivo čakal, da je njegova oboževanka odložila delo in mu postregla. Ko je odšla po vino, je prišla v sobo mlada, komaj trinajstletna služkinja Francka s polno ploščo kozarcev in steklenic, da jih vloži v kredenco. Z vljudnim nasmehom je pozdravila gosta. Kratko krilce je frfotalo okrog nje, izpod njega pa so se belile dolge hlačice s tremi čipkastimi volanami. Rdeče brezpetne copatke so ji poskakovale na nožicah, kadarkoli se je vzpela na prste, da postavi kozarec na polico.

Prešeren se je namuznil, prijel svojo palico in, ko se je dekletce zopet vzpelo, ji je brž položil palico pod pete.

„No! Gospod dohtar!“

Pobrala je palico in mu požugala.

„Vas bom!“

Z veselim smehom je prišla prazno ploščo in odhitela. Žane Sonc se je razživel — kakor vedno, kadar Jerice ni bilo v sobi. Ujel je dekletce za kratko bidermajersko krilo in vzkliknil:

„Hlačke ti ven gledajo, Francka!“

Udarila ga je po roki in se zasukala skozi vrata. Preden jih je zaprla, mu je pokazala jezik:

„Bä-ä! Žane 'z Iblane, 'ma hlače preklane!“

Zaloputnila je vrata in njen glasen grohot je odmeval po veži. Prešeren in Sonc sta se drug drugemu nasmehnila. Čula sta zunaj Jeričin glas:

„Francka! Kako se pa obnašaš!“

„Pa naj me pusti v miru!“

Jerica je vstopila z resnim obrazom in postavila vino pred Sonca.

„Pusti Francko, naj bo vesela!“ jo je pokaral Prešeren. „Saj nismo v cerkvi, saj smo v ‚Peklu‘. Ko si bila ti njene starosti, si bila tudi pravi hudiček.“

Otožno se je nasmehnila... Ko je bila ona njene starosti? Saj niti polna tri leta ni bila starejša od veselega dekleta. Ampak — dohtar ima prav: silno dolgo je že tega, odkar je bila ona tudi tako razposajena!

Prešerna je ganil njen pogled. Vse ji je bral iz žalostnih oči, kar ji je šlo skozi dušo... Jerica! Ljuba, mala Jerica, le vesela bodi, da je tako! Kaj bi s starim, na srcu bolnim „dohtarjem“! Saj vidiš, da se mi mreža opleta okrog nog! Mlada si še...

„Kje je danes lepi Wily?“ je vprašal, ko je Jerica zložila svoje krpanje in stopila na stol, da prižge petrolejko.

„Lepi Wily“ je bil Anglež Molline — najgrši mož v Ljubljani, kakor je trdila Jerica. Molče je na Prešernovo vprašanje skomignila z rameni. Sonc pa je pokazal skozi okno:

„Če bi bili prej vprašali, bi bil prej prišel.“

Res se je takoj nato zasvetila Angleževa „konjska“ čeljust med vrati. Brž je priskočil, ko je opazil Jerico na stolu pod svetilko.

„Padli boste! Dva kavalirja, pa oba čakata, da si naša gospodična Jerica razbije svoj dražestni sladki nosek!“

„Za sladke reči naj se brigajo direktorji cukrarne!“ se je Prešeren norčeval. „Moja specialiteta so pa grenkosti ‚peklen-ske‘ hiše. Jerica, še eno pivo!“

Jerica se je oprla ob Mollinovo roko in skočila s stola. Galantno ji je Anglež poljubil roko, preden jo je izpustil. Jezno mu jo je izpulila:

„Ni se treba vedno norčevati iz mene!“

Postavila je stol nazaj in prijela za Prešernovo čašo. Anglež jo je postrani pogledal. Molče je sedel za mizo kraj Prešerna. Jerica je še vedno stala in čakala. Naposled je vprašala:

„Kaj naj vam prinesem?“

Zopet jo je pogledal in razklenil velike naprej štrleče čeljusti:

„Še čudno, da se ti ne zdim pregrd za postrežbo s tvojo lepo ročico! Prinesi, kar hočeš!“

Jerica ga je preplašeno pogledala. Smilil se ji je. Bog ve, da ni mislila na njegov grdi obraz, ko mu je izpulila roko, le slabe volje je bila. S povešeno glavo je odšla iz sobe.

Namesto nje je prišla njena starejša sestra Tončka ter postavila pred Prešerna pivo, pred tvorničarja pa na steklenem krožniku okrogel piškotek.

„Kaj pa je to?“ je zarenčal še vedno užaljen.

„Puserl. Jerica vam ga pošilja.“

Anglež je debelo gledal z velikimi nekoliko bodečimi očmi. Prešeren pa se je spogledal s Tončko, se namuznil in dejal:

„Pravilno bi rekli temu ‚poljubček‘, gospod Molline.“

Tvorničarjev obraz se je razlezel v zadovoljstvu.

„Ti punček, ti, kako se zna prilizniti!“

Segel je po piškotu, z velikimi, naprej štrlečimi zobmi ugriznil vanj in momljal:

„Vina mi prinesite, gospodična Tončka! Pa gospodična Jerica naj pride, vaju svečano nekam povabim.“

Ko sta se obe vrnili z vinom in veselim smehom, se je bogataš okrenil:

„Še nikoli mi ni kakšna slaščica tako dišala kakor vaš ‚poljubček‘, gospodična Jerica. Hvala lepa! Ali se vam smem oddolžiti s povabilom? Naš parnik bo kmalu gotov. Seveda priredimo slovesen splav in slovesno prvo vožnjo, ki se je udeležje zgolj povabljeni. Ali hočeta biti gospodični moji prvi pasažirki?“

„Oh, prosim!“ je vzkliknila Tončka, Jerica pa je resno podvomila:

„Mama ne bo dovolila. Same ne smeva nikamor.“

Mladi Sonc, ki je v svojem kotu z nevoljo poslušal vabilo, se je zganil in oči so se mu zasvetile. A brž se je zopet zamračil.

Molline se je ves v zadregi opravičeval:

„Oprostite, gospodična Jerica! Reš sem brez olike. Prosim, dovolite, da povabim še gospo mamo! Gospod doktor —“ se je obrnil proti Prešernu, „— mi pa ne odreče, če ga prosim, naj vam bo za kavalirja; žal se vam na ladji ne bom mogel toliko posvetiti, kakor bi se rad. Mnogo gostov bom imel. Moj nečak David pa mi je naročil, naj gospodični prosim, da ga sprejmejo za drugega kavalirja.“

Trdo je lomil stavek za stavkom.

Aha! — je sam pri sebi zaškrtal Sonc — mladi gospod inženir David se menda tudi zanima za Jerico! In stari mu je za mešetarja!

„Hm! Če bi me pamet svarila pred vašim parnikom, ste poskrbeli za to, da me srce zvleče nanj,“ je Prešeren sprejel povabilo in s hudomušnim pogledom ošvignil zardela Jeričina lica. „Le, če nas mislite potopiti, bo damam moje kavalirstvo malo pomagalo, ker ne znam plavati.“

„Brez skrbi, gospod doktor! Nimam tako hudobnih namenov.“

„Kdo ve? Angleži hrustate zdaj Kitajce, Inde in Afgane kar na debelo. Lahko, da se lotite še nas, miroljubnih Slovencev.“

„Hehehe! S parnimi stroji — ali ne?“

„Zakaj ne? Mogoče vaši stroji še prej požro zdrav narod nego meči in kanoni.“

Anglež je v duhu zagledal pred seboj obširna poslopja svoje nove bombažne predilnice, ki je ležala onkraj bolnice usmiljenih bratov, na severnem delu mesta, v Blatni vasi. Koliko bledih obrazov, zaposlenih okrog osmih tisočev brnečih vreten! In vsak predilni stroj, ki potrebuje postrežbo enega samega delavca, odjeda kruh tisočem delavcev, oziroma delavk, ki so doslej po vseh slovenskih hišah sukale kolovrate. Tuji bombaž je vrhu tega izpodrinil domač pridelek — lan ... zopet izpulil delo stotinam domačih delovnih rok!

In še se je dvignila pred Angleževimi očmi visoka petnadstropna cukrarna ob bregu Ljubljani. Stroji so ropotali, vanje je lila bela sladkorna moka. Dan za dnem so jo v sodih dovažali vozovi iz carinarnice na Bregu, kamor je prihajala na ladjah z Vrhnike, ali na visoko naloženih parizarjih naravnost iz Trsta... V skladiščih so se grmadili zaboji prečiščenega sladkorja. V velikih kotlih je puhtela rjava, sladka tekočina — sirup. Več nego dvesto delavskih rok se je gibalo v visokem poslopju na Poljanskem nasipu. Ali se niso roke gibale deloma po njegovi, Mollinovi, zaslugi? On je pred dvanajstimi leti pomagal osnovati družbo, ki je zidala cukrarno, on je bil še vedno družbin član in direktor cukrarne. Ali ni s svojo podjetnostjo preskrbel kruha mnogim delavskim družinam? Če je bilo delo težko, pretežko, in je očetom izmozgavalo kosti in materam izpreminjalo kri v blede vodo, da so bili njihovi otroci kakor zarodek mrličev — ali je bil on kriv?

Stroji žro zdrav narod?... Ali bo tudi njegov parnik pil kri? Čolni, ladjice, ki se zibljejo na Ljubljani — kaj bo z njimi? Kaj z žilavimi rokami, ki na njih prevažajo blago?... V brezdelju zginejo vesla, se posuše zdrave mišičaste roke. Sto čolnarjev bo brez kruha. Le stroj bo pihal — pihal...

Bogataševo obličje se je stemnilo. Postrani je pogledal na poeta in dejal:

„Imate prav, gospod doktor. Moderna civilizacija je kakor sladek strup, kakor opij —“ Prijel je Jerico za roko in vstal:

„Zdaj pa h gospej mami!“

Mračni Sonc je izvlekel mošnjiček, naštel na mizo denar za vino in ves rdeč v obraz in nestrpen čakal, da se Jerica vrne... Nocoj je ne bo gledal, prevzetnice, kako se ji prilizuje grdi milijonar z nečakom, ki je zaljubljen vanjo.

Molline je odšel z dekletoma v kuhinjo h gospej Metki. Gospa Metka, vsako leto bolj debela, z dvema podbradkoma nad veliko golšo, je svojemu že večletnemu stalnemu gostu prišla prijazno naproti in potrpežljivo poslušala njegovo svečano povabilo. Ko je končal, pa je energično stresla glavo, da ji je čipkasta avbica zafrfotala vrh las.

„Me ne spravite na Ljubljani, če sam parnik vame vprežete!“ se je branila in si s čipkastim robcem obrisala pot z

obrazu. „Še v kuhinji sem vsa sparjena, pa naj bi se kuhala pri vašem parnem kotlu! Naa!“

Anglež je pokazal zobe.

„Ampak, gospa Metka! Saj se ne boste vozili poleg kotla! Lepo v hladu boste sedeli na krovu in veter vam bo pihal, da vas bo še zeblo.“

„Že prav. Od ene strani vročina, od druge mraz — kakor nalašč za moje trganje. Ne, ne! Že vem, kaj hočete reči, gospod ‚derehtar‘. Ampak pomislite, da tehtam skoraj dva centa, nekaj funtov manj. Saj parnik izgubi ravnotežje, če takšna ‚pršona‘ stopi nanj! Ne. Naj gre z dekleti ena mojih poročenih hčera: Beti ali Marička. Jaz pa pojdem gledat na Breg, kako se s tistim peklenskim strojem zapeljeta po vodi.“

Pri tem je ostalo.

V začetku novembra je izšel v „Carnioli“ pod Hermanno-vim uredništvom dve strani dolg Malavašičev članek, sama hvala o Prešernu — ponatis odlomkov iz nekdanje kritike Čelakovskega in pokojnega Čopa, pohvala „Zhbelize IV.“ in ugodna ocena njegovega „Kersta“.

„Zdramiti ga moramo, da nam popolnoma ne zaspi,“ je dejal mladi Malavašič uredniku Hermannsthalu in zvito pomežiknil. „Mene je nekoč dregnil, ker zlagam slabe nemške pesmi. Kdo bi pel slovensko, če je celo o n umolknil?“

„Preveč ga je tepla usoda,“ je Hermann von Hermannsthal zagovarjal Prešernov dolgi molk.

„Tem več snovi za lepe verze.“

Zamišljen je odkimal urednik:

„Vsaka malenkost ni vredna, da bi jo poet opeval. Vse žalitve skupaj pa se nagrmdijo vendarle v bridkost, ki zamori tudi najmočnejšega duha. Vaš članek mu bo kakor balzam na vse rane.“

„Zadovoljen bom, če vzdramim poeta k novemu delu.“

Prešeren tiste dni ni mnogo spal. Pridno je pilil in pripravljaj izdajo svojih poezij. Spoznal pa je, da še niso pozabili nanj in da posebno mladina še mnogo pričakuje od njega. Dobro mu je delo in v zahvalo je izročil Hermannu za „Carniolo“ nov sonet v nemškem jeziku o pesniku, ki bi mu po njegovi zunanosti petja nihče ne prisodil, kakor ne labodu,

tihemu nememu bitju, ki pa vendarle poje, če mu krvavi smrtna rana. Dasi pesnikovanje ni bil njegov — Prešernov — poklic, vendar je pel, odkar ga je nepričakovano zadela puščica, ki zaradi nje ne more nikdar ozdraveti...

Nikdar?

„Hm. Bolan se mi pač ne zdi tvoj rdečelični trubadur,“ se je jedko posmehnil Scheuchenstuel, ležeč s časopisom v roki na divanu. „Nabavil si je tudi prav čedno ‚zdravilo‘. Haha!“ Rezeko se je zasmeljal in ostro pogledal ženo.

Julija ni ničesar odgovorila. Navidez mirno se je sklonila preko košarice, v kateri je ležala njena prva hčerka. Gospa Primčeva pa je povescila svoje pletenje in dejala:

„Gospod kanonik Zupan je slišal pri Langusovih, da se doktor Prešeren bržkone oženi z Ano, ko dobi samostojno advokaturu.“

Julija se je še globlje sklonila nad otrokom, njen mož pa je odvrnil tašči:

„Ne verjamem. Sicer pa — če se bo ženil pod takšnim pogojem, utegne ostati samec.“ Zlobno so se mu zasvetile majhne, v tolšči potopljene oči.

Julija je dvignila glavo in ga prestrašena pogledala... Nekaj je zvenelo iz njegovega glasu. Ali ni bila škodoželjnost? Kaj preti Prešernu? Gotovo nekaj zlega!... Že je odprla usta, a čelo se ji je stemnilo in stisnila je ustne, ne da bi bila prišla beseda iz njenih ust.

— — — — —

Zadnjega dne v novembru je bil Smoletov god. Zvečer je bilo Smoletovo stanovanje slavnostno razsvetljeno, kajti Andrej je povabil prijatelje „na zajca“. Stanoval je — odkar je bil pozimi prodal Prežek — v hiši svojega brata Mihaela na Dunajski cesti.

Kot prvi gost je stopil v široko vežo apelacijski svetnik Anton Čop. Obrnil se je na desno in s sklonjeno glavo odšel po širokih lesenih stopnicah, ki so vodile v enem samem dolgem oddelku brez ovinkov naravnost v prvo nadstropje. Počasi je stopal... Ali ne bo nikdar konca teh stopnic?

Na hodniku se je ustavil. Najrajši bi se okrenil in vrnil. A že je potegnil za zvonec. Brhka hišna mu je odvzela plašč in ga peljala v sobo. Smole mu je, na palico oprt, prišel naproti.

„Dober večer, Andrej!“

„Pozdravljen, Tone!“

„Vse najboljše!“

„Hvala!“

Stisnila sta si roke. Čop se je ozrl po sprejemnici.

„Ali sem prvi? Tem bolje, če sva sama. Rad bi ti nekaj povedal.“

„Nu, nu. Saj delaš takšen uvod, kakor takrat, ko si me skrivnostno naprosil, naj ti bom drug. Ali še pomniš? Aretacija je visela nad menoj, zaradi dolgov, jaz pa na tvoji svatbi! Haha! Pa sem jim le kašo upihal in pravočasno izginil v inozemstvo. Vedel sem, da me mati ne pusti na cedilu. Revica je segla precej globoko v žep. Ej, to so bili časi! Nu, kaj?“

Sedla sta na zofo. Čopov resni obraz je nekaj trenutkov strmel proti luči, potem se je obrnil k prijatelju.

„Andrej, svetuj mi, kako naj mu to povem!“

„Kaj? Komu?“

„Francetu. Strašno ga bo zadelo.“

Smole se je zdrznil in prebledel. S široko odprtimi očmi je pogledal Čopa.

„Ali — —?“

„Da. Prišel je odgovor z Dunaja. Danes zjutraj. Že ves dan me tare ta prekleta reč. Nisem imel poguma, da bi stopil k Prešernu in mu povedal... Vem. Kakor strela bo tresčilo vanj — saj živi že leto dni v trdnem upanju, da ga imenujejo. Mi vsi smo mislili, da ne more priti drugače. In vendar —“

„— so imenovali drugega?“

Čop je prikimal in zakril obraz z roko:

„Kleindiensta! Najmlajšega kompetenta! Deset let mlajšega od Prešerna!“

„Ampak — ampak — saj Kleindienst je trd Nemec! Kako bo zastopal naše ljudi, če niti ne razume njihove govornice! Saj to je protizakonito!“

Čop je žalostno skomignil z rameni. Smoletova bledica se je umaknila temni rdečici:

„Hudičeve svinje germanske!“ je zagrmel. „Postrelil bi jih kakor pse! Ubili nam bodo največjega moža, kar jih Slovenci premoremo. Prekleti krvniki! O! To je v nebo vpijoča krica!... Ubogi France!“

Smoletu so žarele oči od silnega razburjenja. Roka naslo-njena na palico, se mu je tresla, da jo je bilo kar mučno videti. Vse živčevje mu je drhtelo kakor v mrzlici.

„In kaj zdaj?“

„Svetuj!“

„Nocoj mu ne povej! Vsaj ne vsega. Ne tisto od onega pritepenca! Vem, to ga najbolj zadene... Ali pa mu sploh ničesar ne povej!“

„Saj bi najrajši molčal. Pa se ne upam, ker se bo jutri gotovo že zvedelo po Ljubljani. Nikoli bi mi France ne odpustil, če bi mu došli odgovor zamolčal. Tudi je boljše, ako ni sam, kadar ga zadene udarec. Med prijatelji ga laže vzdrži.“

Smole je sklonil glavo. A brž jo je dvignil in srepo uprl oči v vrata, ko je slišal zunaj govorjenje. S strahom je pričakoval, da stopi v sobo najljubši prijatelj. A ni ga še bilo. Pač pa je prišlo v sobo kar pet gostov drug za drugim: Cro-bath, Kastelic, Kersnik, Martinak in Dolinar. Smole je s težavo vstal. Roka, ki se je upirala na palico, se je še vedno močno tresla. Nekaj meglene ga mu je zaplavalo pred očmi. Stisnil je čeljusti, premagal slabost. Ostro je pogledal zadnjega gosta, ki je prišel skozi vrata... Ne, Franceta še ni.

„Cela deputacija nas je,“ je kričal Dolinar.

Martinak je pahnil Crobatha predse:

„Crobath, ti si jezični dohtar, ti imaš patent na vse govo-rance, kar ti mu vošči v imenu cele ‚Komisije za zatiranje vina‘.“

Crobath se je zamajal proti Smoletu. Poznalo se mu je, da ni popolnoma trezen.

„Andrej! Fant vseh fantov! Da bi ti dajali sodi, kar imajo najboljšega, ženske, kar imajo najslajšega, in prijatelji, kar imamo najprisrčnejšega — to ti nocoj želimo!“

„Živio!“

„Živio, Andrej!“

Stiskali so mu roko, ga objemali in prijateljsko trepljali po ramenih. Zahvaljeval se jim je, zraven pa je nervozno po-gledoval na vrata. Silno razburjenje mu je pretresalo vse bolno živčevje. Zaman se je poizkušal umiriti. Čutil je, kako se mu trese drobovje, srce mu je divje bílo, v sencih ga je bolelo in v prsih tiščalo, da je le s težavo dihal. Počutil se je, kakor bi mu hotelo biti slabo. In — že so se vrata vnovič odprla — na

pragu je stal Prešeren. Njegove čudovite modrosive oči so se svetile v zvestem ognju, lepe ustne so se krožile v nasmehu, polnem ljubezni, visoka, nekoliko korpulentna postava se je sprožila proti prijatelju.

„Andrej!“ je veselo zaklical in iztegnil roke. Vsa nežna Prešernova ljubezen do edinega prijatelja je bila v tem klicu.

Smole je strmel vanj s strahotno upadlim bledim obrazom. Okrog bledih usten se mu je mučil spačen nasmeh. Noge so zaman poizkušale nekaj trdnih korakov. V Andrejevih lepih očeh se je nekaj utrnilo. Palica mu je zletela po tleh — omahnil je proti prijatelju.

„Andrej!!“

Krik groze se je izvil Francetu — Smole mu je ležal z vso težo v rokah...

Priskočili so vsi naenkrat.

„Slabo mu je!“

„Vode!“

„Po zdravnika!“

„Kap!“

„Teci po duhovnika!“

„Drži mu glavo kvišku, France!“

„Jaz grem po njegovega brata.“

Divjali so sem in tja. Močili prijatelja z vodo in kisom...

Vse zaman.

Čez pol ure je bil Andrej Smole mrtev.

— — — — —
Pozno na večer je Prešeren potrkal na Netkino okno. Ogrnila se je in mu šla odpret. Molče, brez običajnega objema in poljuba je šel težko sopeč za njo v sobo. Pri luči je šele videla: Bil je bled, prepaden in zasopel, kakor da bi bil teklen vso pot.

„Kaj ti je?“

„Smole je — umrl!“ se mu je izvilo s stokom. Sesedel se je na stolu.

„Kje? Kdaj?“

„Doma — v mojih rokah — zdajle... Kap ga je zadela.“

Govoril je tako tiho, da ga je komaj razumela. A njegova bolečina ni dosegla njenega srca... Nu, če ni hujšega! Smole — tako so ji pravili drugi — je bil „frajgajst“ in dokler je

on vplival na Prešerna — so dejali — se ne bo Prešeren nikoli oženil. Zanj je bil torej Smole nekakšna sovražna protisila . . .

Hladno je motrila ljubega, ki se je bil sključil na stolu, ves žalosten. Njeno plitvo, sebično čustvo se ni zganilo. Nobene tolažilne besedice ni bilo iz njenih ust, nobene kretnje, nobenega milovanja, ki bi Prešernu pokazalo, da dekle čuti z njim. Naslonila se je ob mizo, z roko pogladila po prtu, zazehala in vprašala:

„Kdo pa je potem zajca snedel?“

Prešernu je zastal dih. Za trenutek se mu je zdelo, da se mu je ustavila tudi kri po žilah. Molče je vstal, uprl vroče oči v vrata in — odšel brez pozdrava.

Več dni ga ni bilo blizu. Kastelic, ki ga je Netka srečala v mestu, ji je pravil, da Prešeren ni dobil advokature, da je po Smoletovi smrti „ves izgubljen“, da popiva in kvarta vse noči. In s prežečim pogledom na dekletovo lepo, sklonjeno glavico, je Kastelic še pristavil:

„Največ sedi pri ‚Metki‘. Pravijo, da je v Jerico zaljubljen. Jerica je čedno dekle in dobila bo lepo doto.“

Zdajci so ga pogledale dekletove ciganske oči, da mu je zaprlo sapo.

„Z Bogom!“ je odhitela, da je široko krilo frfotalo okrog njenih mičnih nog.

Z nasmehom je Kastelic gledal za brhko postavico. Njegovе majhne oči so se poželjivo svetile.

»Hodil pota bom temotne.«

Leta 1841.

Cvetna nedelja. Sonce. Božajoči pomladni vetrovi. Po ulicah blato in zateptani pomarančni olupki; tu in tam oljčni listek ali kos barvastega oblanca, izgubljenega iz butarice. Ljudje, spomladansko jasnih lic in razgrete krvi, so polnili ulice.

Po kosilu je sedela Ana Jelovškova pri oknu in si popravljala staro obleko. Med tednom ni bilo časa za to. Morala je pridno pomagati teti. Kakor bič je stal za njo strah, da bi ji sorodniki ne očitali skromnega zavetja, ki so ji ga dovolili,

ko so jo lastni starši pognali čez prag. Ampak Netka je vedela: Ne bili bi je zavrgli, če bi si njena mati ne bila vtepla v glavo, da mora hči pustiti Prešerna. Pognali so jo iz stanovanja, da jo omehčajo, da zlomijo njeno trmo, ji iztrgajo ljubezen. Ljubezen?

Netka je vzdihnila ... Čudna ljubezen! Za vsako malenkost se spreta in cele tedne ni Prešerna blizu. Zdaj ga zopet ni, odkar je sredi januarja umrl Netkin ujec, pisar Gašper Bobek, in se je ona na pogrebščini opila z vinom, ki ga ni bila vajena. Zvečer, ko je spremila Prešerna, ki je bil prišel k njej, se je zgrudila na cesti v sneg. Pobral jo je in nesel v hišo. Vso noč je čul pri njej in ji dajal zdravila. Odšel je šele zjutraj, ko je zaspala. Toda od tistega časa ga ni več videla. Skoraj tri mesece! ... Ali jo je pustil? ... Stisnila je ustne: Prav, bo vsaj mir. Teta jo že nekaj dni gleda bolj prijazno. Zjutraj sta prišla bratca kazat butare in mati — dasi ju je videla — ju ni osorno poklicala, kakor je doslej vedno storila, kadar sta fanta v veži govorila s sestro ... „Ali bi mi bilo hudo za Prešernom?“ je Netka razmišljala. „Prav za prav ...“

Netka se je zdrznila: Mimo okna je šla po cesti proti Božjemu grobu vrsta gospodov v gosjem redu, kajti cesta je bila po dežju močno blatna. Prvi je stopal dr. Crobath, za njim tiskar Blaznik, potem Kastelic, profesor Martinak in na posled — Prešeren ... Velike ciganske Netkine oči so se strnile v kratkem pogledu z njegovimi napol priprtimi sivimi. Že je odšel za drugimi ... Netka je sklonila glavo in zagrebla obraz v obleko, ki jo je šivala. Kako jo je bolelo — bolelo!

Zdajci se je stresla: Na vratih se je čulo trkanje. Skočila je, odprla — — Prešeren!

Ker sta bila stric in teta v sobi, je stopila ven in zaprla vrata. Nekaj trenutkov sta stala molče drug pred drugim. Potem jo je v veži potegnil k sebi:

„Nu, ali si se že streznila?“ jo je podražil in podržal pred seboj.

Njene vroče oči so se zabliskale v jezi in osramočenosti. Togotno ga je pahnila od sebe in zapihala kakor razdražena mačka:

„Ali si zato prišel? Če bi jaz hotela tebi oponašati vsak kozarec, ki ga izpiješ preko žeje, bi imela dosti opravka!“

Prešernu se je obraz stemnil.

„Morda pijem preko žeje; zadnji čas celo pogosto, ampak vem, kdaj imam dovolj. Domov me ni še nihče nosil!“ jo je tiho, vendar ostro zavrnil.

„Saj te nisem prosila, da me nesi! Pustil bi me bil v snegu in danes — bi imela mir.“ Solze so se ji udrle.

„Mir imaš še vedno lahko,“ je hladno odstopil.

„Oh, kakšen si! Ko vendar veš, da mi je takrat šlo vino le zato v glavo, ker že ves dan nisem nič jedla! Nihče se ni zmenil zame, da bi mi bil dal jesti, prositi pa tudi nisem hotela — saj veš — kako grdo me gledajo — zaradi tebe!“ Med jokom so se ji trgale besede iz ust.

Ali sem človek? ... Trinog sem! ...

„Nani! Ali si še moja, Nani?“

Nekaj minut pozneje je Prešeren hitel za svojo družbo. Z Nani sta se dogovorila za sestanek o mraku ob Gruberjevem kanalu.

Nekoliko se je zakasnila zvečer. Vsa zasopla je pripovedovala:

„Niso me pustili. Mama je naščuvala teto, naj me ne pusti. Zaklenili so me v sobo. Jaz pa sem toliko časa tolkla po vratih, da mi je stric odprl. Teta je nekaj kričala za menoj, jaz sem pa kar tekla.“

Njemu je bilo mučno ... Ali ni dekletu zgolj v trpljenje?

„Nani, ali me imaš rada?“

Pogledala ga je in se stisnila k njemu. Zavila sta čez Karlovski most in nadaljevala pot po temni cesti proti Rakovniku. Pod Rakovnikom sta srečala dva jezdeca, ki sta v koraku jezdila vsak svojega konja po blatni cesti. V večerni temi so se le nerazločno risale njiju silhuete proti zvezdnatemu nebu.

„Hu! Kako sta bradata! Kakor rokovnjača,“ je pošepetala Netka.

Prešeren se je ozrl na popotnika, ki sta v glasnem razgovoru jezdila proti mestu. Ustavil se je in prisluhnil:

„Kako čudno sta govorila! Kakšen jezik je to?“ je vprašala Netka.

„Ruski.“

„Ali si ju razumel? Jaz sem razumela samo besedo ‚Micke‘.“

„Rekel je, da bi bila lahko že pred večerom v Ljubljani, če bi ju ne bile lepe Micke zadržale na poti.“

„In drugi?“

„Drugi je govoril bolj tiho. Razumel sem le toliko, da je hvalil čarobno dolensko pokrajino: gore in razglede z njih, gradove po hribih in dolinah, lepe cerkvice in vasi ter prijazno ljudstvo. Tujec je Rus. Prvi pa se mi ne zdi Rus. Mešal je ruščino s hrvaščino. Po glasu in obrazu se mi zdi Vrazu podoben, kolikor sem mogel v temi razločiti.“

Onkraj Rakovnika sta se Prešeren in Netka okrenila in vrnila. V predmestni gostilni v Kurji vasi sta pojedla skromno večerjo, sedeča sredi tujih ljudi, po večini delavcev. Nato je Prešeren spremil Netko do doma. Pred hišo sta se poslovila.

„Jutri pridem zopet pote,“ ji je še prišepetal in odšel po cesti navzdol. Netka je gledala za njim, potem je potrkala na tetino okno.

Nihče ji ni prišel odpret.

Še enkrat je potrkala, močnejše. Zdajci je čula, kako je ropotal ključ v hišnih vratih. Stopila je k njim. A odprla so se le napol. Teta je stala za njimi, pomolila dekletu sveženj obleke in se zadrila:

„Za takšne, kakršna si ti, ni prostora v moji poštenu hiši. Le pojdi, kamor hočeš!“

Ker presenečeno dekle ni prijelo za zavitek, ji ga je teta vrgla pred noge in ji pred nosom zapahnila vežna vrata.

Netka je stala na cesti. V grlu jo je davilo. Nekaj nedelj-skih izletnikov je šlo mimo. Pobrala je zavoje z obleko in se naslonila ob vrata. Solze so jo oblile. Zdelo se ji je, da sliši znotraj v veži vneto šepetanje. Potrkala je na vrata. Nič. Ihtenje jo je streslo. Stopila je na drugo stran hišnih vrat, kjer je bilo stanovanje njenih staršev, in potrkala na okno. Zopet nič. Tedaj je potrkala še enkrat in jokaje prosila:

„Mama! Mama, odprite! Kam pa naj grem? Oh, ata! Odprite, no!“

Glasno je zaplakala. V stanovanju pa je ostalo vse tiho in temno. Tedaj je razumela, da zanjo v tej hiši ni več doma... Kam zdaj? K njemu, Prešernu? Morda ga niti doma ni, gotovo ne. Stresla se je, ko se je spomnila na mrko, pobožnjaško Katro. Kam pa? K ujcu Martinu Bobku, ki je bil licejski sluga? Ampak v liceju je tudi knjižnica in v njej — Kastelic. Oh, poznala je Prešernovo ljubosumnost nanj. Ne, tja se ni smela zateči. Ujec Martin bi je mogoče sploh ne maral sprejeti... Kam torej, kam?

Pogled ji je šel po cesti navzgor... Kanal?... Globoka, tiho deroča voda ji je za trenutek zamigljala pred očmi... Ne. Dokler ima Prešerna, ji ni treba obupavati. Greh je takšen obup. Jutri pojde k ljubemu in mu vse pove. Pomagal ji bo. Le nocoj — kam bi nocoj?

Sama sebi se je smilila. V duši ji je vstalo bridko vprašanje: Zakaj me preganjajo? Kamorkoli jo je usoda doslej zanesla, povsod pekel okrog nje. Od Primčevih je sama ušla. Leta njene vzgoje v strogi, mrki bogataški hiši so bila kakor dolga vrsta silovitih viharjev. Ko se je zatekla domov, je prišla z dežja pod kap. Mati, ki je bila proti njej vedno ljubezniva, dokler so jo Primčevi imeli za svojo, se je vsak dan togotila nanjo in ji očitala, da je lahkomišno napravila najlepšo bodočnost. Naposled jo je dala služiti za pestunjo. Pri Crobathovih so bili prijazni z njo, a zopet jo je pregnala zla usoda domov, od doma k teti in zdaj od tete — na cesto.

„Zla usoda“ je Netka sama pri sebi imenovala tisto, kar je bilo le njena nesrečna narava. Nikoli ni Ana Jelovškova pogledala v dno svoje plitve duše. Zato ni nikdar pogledala svoji „usodi“ v oči. Če bi bila kdaj to storila, bi se zgrozila nad grdo spako, iz katere je gledala slabo brzdana strastnost, trma, jezavost in ničemurna zaverovanost same vase. Vsega tega mlada Netka ni videla, zato je tudi ob tej uri stala „zla usoda“ na njeni strani.

Kam?

K prijateljici! Da, k njej pojde. Prijateljica — bilo ji je tudi Neti ime — je imela restavracijo v gledališču. Prešeren sicer tistega dekleta ni posebno cenil in je Netko že svaril pred njo, a Netka se, kakor po navadi, ni ozirala na njegovo željo.

„Pri njej prenočim. In če zve Prešeren?... Naj zve! Če bi me bil vzel, bi se mi ne bilo treba potikati pri tujih ženskah, ki mi niso všeč. Jutri zjutraj ga počakam in mu vse povem.“

Jezno je obrisala solze, prišla zavoj z obleko in odšla proti mestu.

„Kam gre?“ je v temni sobi vprašal oče, ki je že ležal v postelji. Hudo mu je bilo za otroka.

Žena, ki je stala sredi sobe in s strahom in jezo v srcu gledala za hčerjo, se je zganila. Mislila je, da je mož že spal.

„Proti mestu. K njemu pač. Nesrečno dekle, da ne more pustiti tega človeka! Res že ne vem, kako naj jo pripravim do tega.“

„Pusti jo! Sama sva kriva, da je dekle nesrečno.“

„Sama! Ali noriš? Kdaj sva se kaj pregrešila proti temu otroku?“

„Takrat, ko sva jo majhno dete izročila tujim ljudem.“

„Sam veš, da je nisem rada dala od sebe, čeprav sva imela še kup drugih otrok. A ponudbe gospe Primčeve nisva mogla odkloniti. Pomisli, da je otrok imel pri njej vsega dovolj.“

„Vsega, le srca ne. To je eno in glavno. Drugo pa: Netka je zrastle v tujem svetu, med ljudmi, ki se čutijo visoko nad nami. Vse življenje bo hrepenela nazaj v oni svet. Nič se ne čudim, da si je izbrala gospoda za ljubčka in ne človeka iz delavskih slojev. Izpodmaknili smo ji trdna tla, zdaj se lovi med nebom in zemljo. Ali razumeš zdaj, da sva tudi midva kriva, če je otrok nesrečen?“

„Razumem le to, da ne smem odnehati, če hočem, da bo kdaj srečna. Zdaj je le dvoje mogoče: ali jo sprejme Prešeren k sebi, ali jo zapodi. Če jo sprejme, se mora z njo poročiti, ker bi njegova pobožna sestra ne trpela takšne ženske poleg sebe. Če jo pa zapodi, bo konec njene ljubezni. In to bi mi bilo še najbolj prav.“

Mož je vzdihnil in molčal.

— — — — —

Drugo jutro je sedel Prešeren zamišljen in živčno razdražen pri svoji mizi v pisarni. Delo mu kar ni šlo izpod rok. Zopet in zopet je videl pred seboj Netkin blede obrazek z vročimi očmi in sočnimi rdečimi ustnami, ki so se tresle med trmastim posmehom in komaj zadržanim jokom. Zjutraj ga je bila čakala pred hišo ...

Kaj zdaj?

Ne bo kazalo drugega, dekle si bo moralo poiskati službo, dokler on ne dobi samostojnega mesta. Prej ali slej ga bodo morali vendarle uslišati! ... Seveda bo dekletu težko najti primerne službe. V vsako hišo je tudi on ne pusti ... Prekleto življenje! Ali ga res nikdar ne dvigne na zeleno vejico? Štiri-deset let je star. Namesto da bi se v teh letih že zibal v blaginji, se mu kupičijo skrbi in — dolgovi.

S težkim vzdihom je pogledal skozi okno na dva gospoda, prihajajoča od „Maliča“ čez cesto proti Črobathovi pisarni: Tujec s kučmo na glavi in — Vraz. Torej je sinoči prav videl.

Prešeren ni bil kdo ve kaj vesel, ko je zagledal pobratima . . . „Me bo že zopet dregal s svojo jezikovno čobodro,“ ga je izpreletela neprijetna misel. S težavo je premagal živčno utrujenost in slabo voljo, ko je vstal in pozdravil prišleca. Vraz mu je predstavil ruskega učenjaka Sreznjevskega in dodal:

„Brat France Prešeren je naš največji gornje-ilirski poet.“

Prešernu se je zatresla ironija okrog ust. Odločno je popravil:

„Pri nas pravimo: slovenski poet. Ponosen sem na to, da sem Slovenec in Slovan. Zame ima beseda ‚Ilir‘ vedno suženjski prizvok. Diši močno po Napoleonovem in habsburgovskem, z diplomacijo zakritem nasilju v naših deželah.

Vrazov bradati obraz je pokrila rdečica. Sreznjevski pa je pogledal ponosnemu Slovanu z odkritosrčno simpatijo v oči.

„Čelakovsky mi je že mnogo lepega pravil o vas.“

Prisrčno je stisnil Prešernu roko. Odpel je plašč in izvlekel zapečaten papir.

„Dovolite, gospod doktor, da vam izročim pismo gospoda Čelakovskega! Prav iskrene pozdrave vam prinašam tudi od gospoda Hanka, ki mi je izročil svojo zbirko pesmi za vas.“

Sreznjevski je segel še enkrat v plašč in dal poetu dar češkega poeta. Prešeren je čutil toploto v srcu . . . Vendarle so še na svetu možje, veliki možje, ki ga cenijo in ljubijo!

Iskreno se je zahvalil simpatičnemu Rusu in peljal gosta v kabinet h Črobathu. Advokat je sprejel oba posetnika nad vse prisrčno in ju takoj gostoljubno povabil na kosilo. Dogovoril se je z njima, da ju vzame o velikonočnih praznikih s seboj v Kranj, da spozna Rus tudi gorenjsko zemljo in ljudstvo. Potem ju je sam peljal na svoj dom ter ju predstavil ženi, naposled pa ju je ostavil v licejski knjižnici pri Kastelcu in se vrnil v pisarno.

Ko je Prešeren prišel za njim v kabinet, ga je ogovoril:

„Saj prideš tudi ti h kosilu? Zelo mi ustrežeš. Učeni Rus bi se gotovo rad kaj več pogovoril s teboj. Pošlji pisarja, da obvesti tvojo sestro! . . . Zakaj pa nočeš iti o praznikih z nami v Kranj?“

„Ne morem. Prvič nimam denarja, da bi ga po nepotreb-
nem zapravljal. Drugič imam sitnosti z dekletom.“

„Z Netko?“

„Da — zapodili so jo od doma — zaradi mene, kajpak.
Moja dolžnost je, da skrbim zanjo, dokler ne dobi primerne
službe.“

„Hm. Najbolje bi bilo, da se tega hudiča otreseš,“ je Cro-
bath pribil z robato odkritosrčnostjo.

Prešernu se je pogled stemnil. Dvignil je ramena, vzel kup
aktov z mize in odšel iz kabineta.

„Sam sebi bi pljunil v obraz, če bi zdaj pustil dekle. Ali ji
nisem uničil vsega življenja? In vendar je vztrajala pri svoji
ljubezni, kljub vsemu sorodstvu, ki je pritiskalo nanjo. Ako
bi le ne imel na stanovanju sestrinega sina Ivana in če bi
Katra ne bila takšna terciјalka, bi vzel dekleta k sebi, in ljub-
ljanski filistri naj se potem na glavo postavijo.“

Z jezo je položil akte na mizo in se zakopal v svoje delo.

O praznikih je ostal doma. Nečaka je poslal k stricu Francu
na Skaručino, Katra je kolovratila iz cerkve v cerkev, on pa
je hodil z dekletom na izprehode v okolico ali ostajal z Netko
doma. V njenem boječe strastnem ljubimkanju je za trenutke
pozabljal na vse nevšečnosti. Samo za trenutke; Netka je
skrbela, da njegovo pozabljanje ni trajalo predolgo.

„Nikjer ne dobim službe,“ je ihtela. „Gospa Paskalijeva
mi je včeraj rekla, ko sem se ji šla ponuditi, da si od ,takšne
ženske‘ ne more dati streči.“

Prešerna je pogrelo.

„Žena advokata Paskalija ima res pravico do takšnega
obsojanja! Ona, ki se ščepiri z diamanti, za katere je njen mož
ukradel denar po vrsti vsem sirotam, ki mu jih je sodišče iz-
ročilo v varstvo!“

Netka si je obrisala solze.

„Ali misliš, da je res?“

„Seveda je. Vsa Ljubljana že šušlja o tem.“

„Oh, saj šušljajo tudi o Baumgartnu, o starem Homannu,
o Oblaku in — in o drugih tudi! ... Vsi so zločinci, pa se
delajo vendarle velike gospode! Tatovi so!“

„Vem. Poznam njihovo poštenost bolje kakor ti,“ je grenko
prišlo iz njegovega srca. „Vem tudi, kaj jih žene v te zločine:
njihova ,hochstäplerija‘ in zapravlјivost njihovih žen in žensk.“

Nihče me nikoli ne pripravi do tega, da bi hodil njih pota. Zapomni si!“

Zadnje besede je izrekel s trdim, jeklenim bleskom v očeh. Netka ga je od strani pogledala, zdrsnila z njegovih kolen in stopila k oknu. Razumela je groznjo, ki je ležala v besedah njenega ljubimca: nikoli ne pripravi Netka Prešerna do tega, da bi jo vzel, dokler njegove razmere ne bodo takšne, da si bo mogel privoščiti udobno gospodinjstvo in prijetno zakonsko življenje...

Iz svojih temnih misli je uporno zagodrnjala, gledaje skozi okno:

„Zakaj mi ne dovoliš, da bi sprejela dobro službo v ,Avstrijskem dvoru'? Pravijo, da hišna tam mnogo zasluži.“

Ni takoj odgovoril. Ko se je okrenila, jo je molče mrzlo meril z očmi.

„Nu?“ ga je izzivalno pogledala.

Resno in mirno je prišel odgovor:

„Če se hočeš prodajati — ne morem ti braniti.“

Kri ji je šinila v glavo, ježno je udarila z nogo ob tla in kriknila kakor furija:

„Ali naj poginem na cesti, samo zato, ker se gospodu doktorju dekle iz delavskih slojev ne zdi primerno za ženo, ko mu je bilo dovolj dobro za ljubico?!“

S stisnjenimi pestmi je stala pred njim. Črne oči so ji žarele kakor satanu. Iz njegovega obraza je izginila vsa zdrava rdečica. Čutil je, kako mu srce razbija od tega, kar se je dvigalo v njem do izbruha. A ukrotil se je kakor vedno.

„Ne veš, kaj govoriš, in ne veš, koga imaš pred seboj,“ je dejal še dosti mirno, dasi mu je bil glas nekoliko negotov in se mu je roka tresla, ko si je z njo popravil lase s čela. „Sicer pa nimam pravice, da bi ti kratil prostost. Sprejmi tisto službo, a midva sva potem ločena za vedno.“

Že so se zasvetile solze v njenih očeh.

„Če — če imaš — tako malo za-zaupanja do mene, bi bilo res najbolje —“

„Otrok si in ne veš, kaj se pravi, biti mlada in biti hotelska hišna,“ jo je zavrnil in pristavil z jeznim pogledom na brhko ljubico: „Pa še takšna satanela, ki zbode vsakega moškega v oči!“

Skozi solze se ji je zabliskal ničemuren nasmeh.

„V vsakem poklicu ostane človek lahko pošten,“ je še ugovarjala, že potolažena.

„V vsakem — le v tem bolj težko,“ je vztrajal. „To moraš vendar razumeti, da takšna služba ni za osemnajstletno dekle!“

Vstal je in stopil po sobi. Živci so mu trepetali.

„Povsod vidiš strahove,“ je zaničljivo zvila ustne in si obrisala solze.

„Povsod, ker hodim z odprtimi očmi po svetu.“

„Kje pa naj dobim službo, da bo tebi prav?“

Pogledal jo je in v očeh se mu je zablistala hudomušnost:

„V kloštru.“

„Ali — ali potrebujejo tam tudi hišno?“ ga je pogledala vsa začudena; ironiji je njena preprostost vedno nasledla.

„Tudi. Očetje frančiškani iščejo eno, pa jim nobena ni dovolj lepa.“

Zdaj je spoznala, da se norčuje.

„Oh, nesramen si!“ je našobila sočne ustne, a potem se je glasno zasmejala, dasi so ji bile dolge trepalnice še mokre od joka. „Hahahaha! Hahaha!“ Presmešno je bilo, ako je pomislila: ona v beli čepici in belem predpasniku in resni menihi v temnih kutah... „Hahaha!“

„Zdaj dež, zdaj sonce... Smeh in jok ji tičita v eni vreči. Pravi otrok!“ je pomislil Prešeren in stopil k predalni omari. Vzel je iz nje dva pripravljena zavitka jabolk in pomaranč ter ju postavil na mizo. „Napravi se! Pojdeva na Turške šance,“ je dejal.

„Oh, da, pojdiva!“ se je veselo zavrtela in z robčkom brž obrisala sledove solz. Oblekla je jopico in si poveznila na glavo „šuto“, ki jo je s koketno pentljo zavezala pod okroglo bradico.

Z žarečimi lici in živo plapolajočim ognjem v črnih očeh je stopala po ulicah poleg Prešerna. Marsikatero moško oko je za trenutek ali dva obviselo s svetlim pogledom na njenem cigansko lepem obrazu ter potem z zavistjo ošvignilo spremeljevalca Prešerna. On pa je mirno stopal poleg dekleta in z napol zaprtimi očmi čital ljudem v dušah:

Prvemu:

„Kakšno lepo dekle! Sam ogenj! In kako je še mlada! Komaj osemnajst let — on pa jih ima gotovo že štirideset. Oče ali — ljubimec?“

„Ljubimec, dragi neznanec!“ se je zaiskrila zmagoslavna ironija v Prešernovih očeh.

In drugemu:

„Aha! Prešeren s svojo metreso! Hm! Pravijo, da je imel že ‚smolo‘ z njo...“

„Ej, dragi gospod znanec, tudi zakonski možje si včasih ne želite ‚smole‘, s katero vas obdarijo vaše častivredne boljše polovice!“ so odgovorile Prešernove ironično stisnjene ustne, in njegov pogled je ošvignil kopo otrok, ki so na desni in levi, spredaj in zadaj tekli poleg srečnega zakonskega očeta.

Pa tretjemu:

„Ali je to njegova ljubica? Sakra!“

„Le glej jo, mojo satanelo! Ni napačen deklič. In — temperament! Presneti Prešeren — kaj? — da iztakne takšno lepo stvarco!“ je poet dvignil cilinder in pozdravil.

In četrta — spoštovana dama, ki je prihajala ob roki svojega moža veljaka, je že od daleč govorila s priprtim glasom:

„Škandal! Inteligenten človek, doktor, pa hodi javno s svojo priležnico med nami! Ali naj ga prezrem?“

„Le nič se ne ženirajte in mirno pogledjte v stran, madame! Saj sem bil tudi jaz sinoči toliko diskreten, da sem obrnil oči drugam, ko sem vas srečal na Bregu z vašim — ljubčkom, zalim častnikom.“

Mirno je Prešeren položil roko dekletu na laket in se sklonil k njej z vprašanjem:

„Ali prideta tudi tvoja dva bratca k bombardiranju?“

„Veš da! Še vsako leto sta prišla. Vse pomaranče bom njima zmetala,“ se je veselila. Lepi obrazek ji je kar žarel. Beli zobje so se bliskali med živordečimi ustnami.

Spoštovana dama s spoštovanim možem veljakom je odšumela mimo, vsa presenečena, da ji ni bilo treba „prezreti“ pozdrava.

Netka in Prešeren sta zavila proti Blatni vasi in po Predilni ulici mimo Mollinove predilnice na Dunajsko cesto. Tu so se ljudje pomikali kakor v procesiji proti Svetemu Krištofu.

„Pravijo, da potegnejo tod železnico,“ je pokazal Prešeren.

„Če jo sploh kdaj zgradijo do Ljubljane.“

„Zakaj bi je ne zgradili? Veselim se že, da zdrčim po njej v svet.“

„In mene vzameš s seboj?“

„Tega pa ne. Sam se bom vozil iz kraja v kraj, od mesta do mesta in v vsakem mestu —“ nagnil se je k njej in ji smeje se prišepetal: „— bom imel drugo ljubico.“

Izpulila mu je roko in oči so se ji zabliskale. Jezno je siknila med zobmi:

„Dobro, da vem. Najbolje, če me takoj pustiš.“

„Da si izbereš drugega?“

„Zakaj ne? Pet na vsak prst, če jih le hočem,“ je jezavo godrnjala in še kljubovalno pristavila: „Pa boljših kakor si ti!“

„Nu, pa si izberi takšnega oslička, da ga boš po mili volji vodila za nos!“

„Ti pa si poišči krotko ovčico, ki ti bo za vsako brco roko lizala!“

Njen pritajeni glas se je že sumljivo tresel. Postrani je pogledal na rjavi razgreti obrazek, ki se je napol skrival pod „šuto“.

Previdno je vtihotapil svojo roko na njeno laket in pritisnil njen komolec k sebi.

„Nani! Ne bodi otročja! Saj vendar veš, da sem se le šalil! Ali nisi moja, Nani?“

„Tvoja, da,“ se je borila s solzami. „Ampak ne vem, če si ti moj, ker me le jeziš.“

„Saj me poznaš, Nani. Pravijo, da imam strupen jezik. Menda ga imam res. Verjemi, da noben ljubimec svoji ljubici ni tako zvest, kakor sem jaz tebi.“

„Kadar ni druge ženske blizu,“ je dopolnila in v licu se ji je zatresla poredna luknjica.

„Kar poljubil bi te!“ ji je zašepetal.

„Nikar! Zapro te zaradi javnega pohujšanja,“ se je norčevala. „Tja pojdiva! Zdi se mi, da sem videla našega Martina na oni strani jame.“

Mimo stojnic, kjer so prodajali pomaranče in jabolka, sta se prerila do ljudi, ki so stali na robu jame in s smehom in krikom obmetavali mladež, ki se je gnetla v jami in lovila „izstrelke“. Običaj se je ohranil v spomin na srečno odbiti turški napad leta 1584. Večina dečkov je imela na glavi turške fese. Sredi jame je stal drog s turško zastavo in bleščečim se polmesečem na vrhu.

„Bíj, udri Turčina!“ je zaklical Prešeren in vrgel veliko pomarančo Jelovškovega Martinu na prsi.

Spretno jo je fantek prestregel.

„Joj, Netka!“ je zaklical dve leti starejši Ivan in se srečno vzpel za jabolkom, ki ga je vrgla sestra.

„Netka, meni!“ je kričal Martin.

„Au! Dohtarjeve udarijo kakor bombe!“ je zastokal Ivan.

„Živio, moja jel!“

„Moja!“

Prerivanje in kričanje je bilo v jami res turško. „Turki“ so sprejemali sladke „bombe“ in „topovske krogle“ s tolikšnim navdušenjem, da se je njih vriskanje čulo kakor bojno rjovenje cele armade divjakov. „Djavri“, stoječi zgoraj na robu jame, so s klici in grohotom še povečali živžav, da je splošno tuljenje odmevalo po Ljubljanskem polju.

V gluščem hrupu se je Netki približala njena prijateljica, gledališka restavraterka Neti, in ji dejala na uho:

„Službo imam zate.“

„Kje?“ se je razveselila Netka in z zadnjo pomarančo pomerila v brata Martina.

„Pri Recherjevih.“

„Pri...?“

Mladi doktor Recher je bil vendar Netin ljubimec!

„Da, pri starem Recherju na hišno.“

„Hm.“ Netka je postrani pogledala na Prešerna... Ali ji bo dovolil, da sprejme službo?

Prešeren se je ozrl po njej. Njegov v veselju žareči obraz se je stemnil, ko je poleg ljubice ugledal žensko, ki mu je bila zoprna in jo je poznal kot lahkoživko. Vzel je iz zavitka zadnja dva sadeža, ju hkrati vrgel med mladež in dejal kratko:

„Pojdiva!“

Prijel je Netko trdo za roko in jo odvedel za seboj iz gneče.

„No! Izpusti me! Saj me boli!“ se je jezila.

Naposled sta bila zunaj in jo je izpustil.

„Strašen človek si! Kam se ti je mudilo?“ Drgnila si je bolečo roko.

„Družčina mi ni ugajala,“ se je posmehtnil.

„Siten si! Kaj si bo Neti mislila, ker si me kar s silo odvedel od nje! Prišla mi je povedat, da mi je preskrbela službo.“

„Kakšno?“

Netka ga je pogledala in odgovorila s trdim poudarkom, kakor bi že naprej hotela zatreti njegov ugovor:

„Za hišno pri Recherjevih.“

Ošinil jo je s kratkim pogledom od strani in ironično stisnil ustne. Odgovoril ni nič. Sklonil je glavo in stopal molče poleg nje proti mestu. Ko sta prišla do civilne bolnice na Ajdovščini, se je nenadoma ustavil in rekel:

„Služba bi morda ne bila slaba. Govoril bom z mladim Recherjem. Poznava se. Mogoče nama pojde na roko, da te smem včasih obiskati. Kaj praviš?“

„Mo-go-če,“ je zategnila. Izpod „šute“ je videl le polovico rjavega obrazka. Opazil je, da je z belimi zobmi grizla spodnjo ustno.

Prijel jo je za komolec.

„Ampak — pri Recherjevih je polno trgovskih uslužben-
cev! Pazi —“

S sunkom se je otresla njegove roke:

„Ali zopet začenjaš? Če bi bilo po tvojem, bi me nihče niti pogledati ne smel. Ali naj se zagrnem do oči kakor muslimanka?“

„Zakaj ne?“ se je smejal in skrivaj zopet ujel njen ko-
molec. „Ako bi bilo res po mojem, bi si morala tudi oči za-
kriti, zakaj tiste so pri tebi še najbolj nevarne.“

— — — — —
V torek po praznikih se je vrnil Crobath z Vrazom in Sreznjevskim v Ljubljano. Crobath je spremil gosta k „Ma-
liču“ in prišel potem v pisarno.

„Vraz je zbolel,“ je dejal Prešernu. „Hudo vročino ima. Ne vem, če bo mogel spremiti Sreznjevskega v Celovec. Zdaj je šel naravnost v posteljo.“

Prešeren je dvignil glavo od pisanja.

Saj se mi sploh ne zdi več zdrav kakor nekdanj. Imel je baje lansko leto hudo živčno mrzlico.“

„Če jutri ne bo boljši, mu pošljemo zdravnika.“

Ni bil boljši, ubogi Vraz. Ponoči se mu je že silno bledlo. Zdravnik je ugotovil močno vročico in zmajal z glavo, ko mu je preiskal pljuča.

Sreznjevski je moral čez nekaj dni sam odpotovati. Vraza pa so prepeljali h Kastelcu na Poljane, kjer je bival po zdrav-

nikovem nasvetu v vrtnem kiosku sredi pomladnega zelenja in cvetja. Vendar je le počasi okrevail. Vsak dan ob petih popoldne ga je obiskal Prešeren. Vraz se mu je smilil. Vodial ga je na izprehod, izprva po vrtu, pozneje na daljše „šetnje“. „On čita ilirski, ja njemu tumačim, šta nerazumi...“ je poročal Vraz svoji posestrimi, pisateljici Dragojili Jarnevičevi, in pristavil: „Na večer polazimo krčmu, gde se ponajviše kranjski govori...“ Hodila sta k Metki v „Peklo“.

„Če kmalu popolnoma ne okrevam, še našega poeta izpreobrnem k ilirščini,“ je Vraz nekoč podražil Prešerna pri Metkinem stalnem omizju.

Prešeren ga je postrani pogledal, okoli usten mu je zaigrala ironija. Profesor Martinak se je sklonil k Vrazu in mu zagodrnjal s pogledom na Prešerna:

„Zdajle se pa le pripravite!“

Poet je segel v suknjo, izvlekel listnico in poiskal v njej listek. Razganil ga je, hudomušno zablisnil z očmi po omizju in z zvanečim glasom dejal:

„Kadar me Vraz izpreobrne, bom pel približno takole:

Raj kre družic marnost
po medi čelam
kre grozdobravše berem
tak jagode
in kre ženkinje Nje
povresla delam.“

„Hahaha! Kaj pa je to?“

„Saj ničesar ne razumem!“

„Hoho! Ali je to —“

„Seveda je. Ilirščina je. Vrazovi lastni verzi. Pred leti sem si jih prepisal, ker so se mi zdeli znameniti.“

Vrazov še nekoliko blede, bradati obraz je oblila rdečica.

„Pobratim, ti si strašen človek!“ je napol v jezi, napol v smehu pogledal Prešerna.

„In kaj pomenijo verzi?“ je vprašal Freyer in segel po listku, da pesem še enkrat prebere. Zmajal je z glavo.

„Vraza vprašaj!“ je Prešeren odgovoril in s posmehom pogledal na velikega propagatorja ilirščine.

Vrazov obraz je postal zdajci temno rdeč.

„Zares si hudoben, doktor! Dobro veš, da je to ena tistih mojih pesmi, o katerih sem Kastelcu pisal, naj mi jih vrne.“

„Ker jih sam več ne razumeš,“ je dodal Kastelic.

„Živila ilirščina!“

Ob splošnem grohotu so dvignili čaše. Tudi Vraz se jim je pridružil in se od srca smejal — kaj pa je hotel?

„Reci, kar hočeš,“ je potem dejal, „Resnica pa je, da se je ilirščina tudi pri vas že udomačila. Takoj prve dni, ko sva prišla s Sreznjevskim v Ljubljano, so naju obiskali trije bogoslovci in naju v lepi ilirščini povabili v semenišče, kjer sva se prepričala, da —“

„— da peščica bogoslovcev nikdar ne zamori našega materinega jezika,“ je poet dopolnil in lice se mu je zresnilo, „kakor ga več ne zamori najhujši pritisk naše cenzure z vsem nazadnjaštvom Metternichove vlade“.

Ime dunajskega mogotca je strahopetnemu Kastelcu poglano kurjo polt po telesu. Tudi profesor Martinak se je skrivaj ozrl po sobi. Prešernu pa so se kljubovalno svetile oči. Kar odleglo mu je, če je mogel resnico vsaj od daleč zabrusiti v obraz tisti sovražni sili, ki ga je že tolikokrat potisnila ob tla. Včasih ni mogel razumeti Zupana, ako je brizgal okrog sebe strup, ki so ga vladni vohuni skrbno zbirali in nekega dne ubogega Jakona utopili v njem. Zdaj je čudaka vedno globlje razumeval. Srce mu je bilo tako polno gneva, da ga je dušilo. Zaupni razgovori med prijatelji mu niso več zadostovali. Moral je kričati, da mu je odleglo. Še ga je skelel obraz od krivične klofute, ki mu jo je primazal Dunaj po devet let mlajšem konkurentu Kleindienstu — Nemcu. Kaj je povzročilo Smoletovo smrt, če ne razburjenje zaradi krivičnosti, ki so jo dunajski mogotci zagrešili nad prijateljem Prešernom? Še je Franceta skelela v srcu rana, ki mu jo je zarezala Andrejeva smrt.

Tistega leta v jeseni mu je rana iznova zakrvavela. V drugi polovici novembra je bilo. Prešeren je sedel sam pri svoji mizi v kazinski kavarni in čital časnike — nemške seveda, saj slovenski še vedno ni izhajal, niti ni bil dovoljen. Nekaj miz dalje sta sedela veleindustrijec Fidelis Trpinc in komisar doktor Henrik Costa.

Trpinc je pravil Costi o nekaterih velikih potovanjih, ki jih je napravil po Evropi s svojo ženo Fino, ki je že vse leto

nekoliko bolehalo na melanholiji. Potem pa je prešel pogovor na papirnico, ki jo je hotel osnovati blizu svoje tvornice za olje in za katero je nameraval ustanoviti s svojim svakom Valentinom Češkom in morda s trgovcem Galetom posebno družbo.

Costo trgovska zadeva ni posebno zanimala. Po kratkem molku se je ozrl na Prešerna in v spominu mu je vstal pokojni Čop, s katerim si je Costa nekoč dopisoval.

„Čopova prezgodnja smrt je bila za pesnika Prešerna pač velika nesreča, je prišepetal Trpincu. „Ali se ti ne zdi, da se je Prešeren zadnja leta močno izpremenil?“

„Prav praviš. Čop ga je znal dvigati. Zdaj pa se našega poeta prijemlje nekakšna duševna utrujenost in brezbriznost do vsega, kar se dogaja okrog njega. In vendar bi ga zdaj najbolj potrebovali, če se nam posreči, ustanoviti slovenski list.“

„Hm. Prav za prav ne razumem, zakaj Slovenci toliko silite za svojim listom. Saj imate vendar dovolj nemških, ki jih bolje razumete, nego boste slovenskega,“ se je razvnel Costa, po rodu Italijan, po prepričanju pa Nemec.

Trpinc ga je pogledal, a mu ni takoj odgovoril. Kako bi človeku tujega rodu razložil življensko potrebo svojega za-teptanega, mirno spečega naroda? Po ovinku je odvrnil:

„Saj tudi na Dunaju niso hoteli razumeti, da ima vsak avstrijski narod pravico do izobrazbe v materinem jeziku. Šele zdaj, ko je nadvojvoda Ivan dovolil, da je Kmetijska in obrtna družba vložila v njegovem imenu prošnjo za slovenski list, šele zdaj upam, da se Metternich in njegova desna roka Sedlnitzky tej prošnji ne bosta drznila upirati.“

„Torej ustanovite strokovni list, ne leposlovnega?“

„Za zdaj strokovnega ... Klanjam se, gospod svetnik!“ je Trpinc pozdravil mimoidočega apelacijskega svetnika Čopa.

Čop je odzdravil, stopil do Prešernove mize in prisedel.

„Kaj novega pri vas?“ je vprašal Prešeren.

Čop je dvignil ramena.

„Nič posebnega. Pač — morda te zanima: Smoletovega sina Andreja Rudolfa so zaprli zaradi ovadbe njegovega gospodarja.“

Prešernova roka s časnikom je omahnila na mizo. Njegov rdeči obraz je postal blede, oči so se široko razprle:

„Ampak — ampak — saj je doktor Napreth njegov varuh! Ali ni zadeve poravnal? Fant ima vendar dediščino po očetu!“

Čop je zopet skomignil z rameni.

„Napreth je mnenja, da fantu kazen ne bo škodovala.“

„Tako! Ne bo škodovala? In družina zločincev v jetnišnici?“

Čop je prikimal.

„Štirinajstletni deček se bo tam bolj izpridil nego po-boljšal.“

Prešeren je vstal in pomignil natakarku. Roka se mu je tresla, ko je našteval denar na mizo.

„Kam?“ ga je vprašal Čop.

„K Naprethu.“

„Po kosilu bržkone spi.“

„Spanje ga kar hitro mine,“ je Prešeren zagodrnjal med zobmi in si oblačil suknjo. Oči so mu sršele, ko je s kratkim pozdravom odšel.

„Napreth, zdajle bi pa ne hotel biti na tvojem mestu!“ si je mislil Čop, „Lakomnik! Zdelo se ti je škoda denarja, ker si upal, da se pogrezne v tvoj žep? Nu, pa ti vendarle odide...“

Prijel je za list, ko je videl, da ga opazuje od sosedne mize mlad človek, ki ga svetnik Čop ni poznal. Bil je novi ljubljanski živinozdravnik doktor Janez Bleiweis, mož z robato oblikovanim podolgovatim obrazom, rjavimi kratko ostrizanimi lasmi, dolgim nosom, energično brado in stisnjenimi ustnami.

Z radovednim pogledom iz mirnih sivih oči je meril Čopa, češ: Kdo si? Kaj si imel s poetom Prešernom, da je tako razburjen odšel?

Čop je mladega moža pomeril z jeznim pogledom: Ne vtikaj nosú v zadeve, ki ti niso nič mar!... Ni slutil, da ima pred seboj človeka, ki je imel namen, napraviti zadeve vsega naroda za svoje lastne zadeve...

Zvečer je prišel Prešeren ves utrujen k ljubici — mladi Recher je hišni Netki dovolil sestanke s Prešernom v domačem salonu — seveda le v odsotnosti starega Recherja.

„Tako sem zbit, kakor bi me bil kdo pretepel,“ je potožil. „Vse dopoldne sem imel stranke v pisarni. Vrh tega sem danes še Crobathovo hčerko Luizo poučeval v angleščini in latinščini.“

„Čemu se pa mučiš z njo? Saj ti pouka niti ne plačajo!“

Prešeren jo je pogledal in ni odgovoril. Saj bi ne razumela, da si more človek naprtiti dolžnost iz golega veselja do dela samega in iz simpatije do nadarjenega dekleta, ki je že od nekdaj z otroško ljubeznijo viselo na njem.

„Pouk me ni toliko izmučil, kolikor jeza in pota zaradi Smoletovega sina.“

In povedal ji je vso zgodbo, ki jo je z energičnim nastopom spravil do kolikor toliko zadovoljivega konca: Andreja Rudolfa so izpustili iz ječe in ga kot trgovskega učenca izročili drugemu gospodarju. Prešeren sam mu ga je poiskal.

„Le zakaj se toliko trudiš zanj? Paglavec je res zanikrn.“

„Sirotek je, brez očeta. Mati pa se mu potepa po svetu. Fant nima nikogar, ki bi se z vsem srcem zavzel zanj. Svojemu pokojnemu prijatelju sem dolžan, da skrbim za njegovega sina, kolikor je v mojih močeh.“

„Imel boš z njim le jezo in skrbi,“ je prerokovala.

Prešeren je molče naslonil glavo na blazinjak in zaprl oči... Nikoli ga ta ženska ne bo razumela. Nikoli se mu njena duša ne približa. Le zakaj se je iznova navezal nanjo? Zakaj je ni pustil, ko se je sama trgala od njega?

„Tetka Lenčica se preseli v Ljubljano,“ je povedal, da spravi pogovor v drug tir.

„Ali k tebi?“ je vprašala s prestrašenim glasom.

Dobro je razumel njen strah: Ali si nakopljesh še njo na glavo? Še ena ovira za najino zakonsko združitev?

Ironičen posmeh mu je legel okrog ust. Ako bi vedela, da je res mislil na to, da bi vzel starko k sebi, ko je pred dobrim tednom umrl na Skaručni njen poslednji brat, njegov stric Franc Ksaver Prešeren... Koliko dobrega mu je storila starka! Kako je skrbela zanj, kadarkoli je prišel k stricu na obisk — leto za letom, še kot študent! In pozneje: koliko dobrot je prispevala k njegovemu skromnemu mestnemu gospodinjstvu — sicer po stričevem naročilu, a gotovo tudi po svoji prošnji in uvidevnosti. In zdaj naj bi se starke otepal?... Nu, tetka niti ni želela, da bi jo vzel k sebi. Bržkone se je bala — Katre. Vedela je tudi, da je sprejel v oskrbo še nečaka, študenta Ivana Vovka. Sestra Mina mu je pošiljala za fanta le včasih malenkost v živilih, vse drugo je padlo na njegove rame...

„Le nič se ne boj! Tetka si preskrbi lastno stanovanje.“

Netka je čutila zasmeh in kri ji je stopila v lica. Kar vroče ji je postalo, ko se je spomnila: Nekoč ji je pravila Katra — kadar je bila dobre volje, je milostno nagovorila bratovo ljubico — o Francetovi nekdanji nevesti. Lepa Kljunova je baje pisala Prešernu: „Tvoja žlahta nama najino srečo brani...“ „Sama sem videla ono pismo. France mi je predstavil oni stavek in se mu smejal,“ je dejala Katra in pristavila: „Ko sem materi pravila o tem, pa so rekli: „Če je lepa, pa modra ni, ki tako piše.“ Da, tako so dejali in prav so imeli: France je rajši pustil Kljunovo kakor svoje ljudi...“ Zmagoslavno je Katra pogledala bratovo dekle, češ: Le pazi se, da ne začneš kaj proti nam, Francetovim ljudem. Lahko bi se ti zgodilo kakor — Kljunovi...

Na ta razgovor se je Netka spomnila in kljubovalno je napela ustne:

„Zakaj bi se bala! Kaj mi mar tvoja tetka Lenčica!“

Prešeren ji ni odgovoril.

Dekle pač ni slutilo, kako so takšne in slične besede zadele mehko Francetovo srce, navezano na ljudi svoje krvi, žejno ljubezni in dobrote. Ali ni čutila, da ga je strah praznote, ki je temno zijala okrog njega? Nikjer duše, ki bi bila vsa njegova, tako njegova, da bi ljubila, kar ljubi on, mislila, kakor misli on, živela vsa v njem in on v njej...

Jerica? Da, edinole pri njej čuti še odsev toplega srca, ki bi je zanj. In vendar ga je zopet in zopet pehalo od nje — kaj? — njegovo lastno telo cigansko strastni Netki v naročje...

„Pred bogstvo ti, zdaj - lepa stvar.“

Leta 1842.

Nekega dne v začetku marca je Prešeren meril korake čez Zvezdo proti „Peklu“. Že od daleč je preko Kongresnega trga videl prihajati mimo „Pekla“ svojo ljubico, Ano Jelovškovo. Za trenutek mu je korak zastal: sam vrag mu jo je zdajle prinesel na pot, prav tukajle, kjer ga skozi okno gotovo že vidi Jerica!... Prešinil ga je up, da ga Netka v nastopajočem

mraku med golim drevjem še ni opazila... Prazno upanje! Že je namerila korak preko trga naravnost proti njemu.

Sredi trga sta se srečala. Seveda ga je takoj prijela, ker ga že več dni ni bilo k njej — odkar je, največ zaradi njega, morala pustiti službo pri Recherjevih.

„Pred ‚Peklom‘ bi te morala čakati, pa bi te najbolj gotovo dobila,“ ga je zbodla.

„Kajpak, vse grešne duše čakajo pred peklom, da pride hudič ponje!“ se je norčeval...

Zadel ga je oster blisk iz njenih črnih oči... Hu! Le zdaj nobenega prizora!

„Ali boš nocoj smela iti zdoma?“ je prestregel njeno ogorčenje.

Uporno je skomignila z rameni.

„Pričakuj me okrog devete ure! Pridem pote,“ je naročil, samo da se je hitro iznebi.

Dvignil je cilinder in nadaljeval pot. Zdelo se mu je, da je za oknom videl svetlo liso, preden je stopil v vežo. V pivnici je vladal že mrak. Jerica je sedela pri oknu in poleg nje na klopi — mladi inženir David Molline. Pri vratih se je zganil Žane Sonc.

„Dober večer!“ je pozdravil Prešeren. „Nu, Jerica, dobro se ti godi! Glej, oblegajo te kar trije snubci. Za katerega se odločiš?“ je dražil dekle, ki mu ni privoščilo pogleda, ko mu je odzdravilo.

Zložila je ročno delo, ki ji je počivalo v naročju in vstala.

„Za vas gotovo ne, ki imate že drugo dekle!“ se je odrezala in nasmehnila, dasi ji glas ni bil prav trden.

„Ali ti nisem že rekel, da tista ni za možitev?“

„Jaz pa ne za takšno snubitev! Haha!“ mu je odvrnila preko ramena in se iztegnila na polico po žveplenke.

Prešeren jo je molče pogledal... Očividno je učinkovalo nanjo njegovo srečanje z Netko... Ali — morda so ji dobri ljudje prinesli novico, zakaj so dobili pri Recherjevih novo hišno? Hm!...

Mladi Anglež je priskočil, stopil sam na stol in prižgal petrolejko.

„Gospod inženir je res poslušen učenec svojega strica!“ se je Prešeren spraval nad Angleža.

David Molline se je v zadregi nasmehnil, kar je čudno izpremenilo njegov resni, skoraj temni obraz.

„Nekoliko ustrežljivosti nikomur ne škoduje,“ se je Jerica s kljubovalno šaljivostjo potegnila za svojega resnega čestilca. Vzela je vrček iz omare in vprašala: „Pivo?“ Njen pogled je šel mimo poeta.

„Prosim!“ je prikimal Prešeren. Ko je zaprla vrata za seboj, pa je dostavil: „Nocoj mi jih pa soli!“

„Slabe volje je,“ je vzdihnil Sonc.

Molline je molčal. O njegovem razpoloženju proti poetu je govoril le kratek teman pogled.

Ko se je Jerica vrnila s pivom, je Prešeren zaman lovil pogled njenih jasnih oči... Ali se je motil, ali so njene dolge trepalnice bile res mokre? Ugotovil pa je, da so vsi njeni pogledi šli preko in mimo njega. Ves ostali večer je sedel v svojem kotu pri peči, mrk in molčeč. Le včasih ga je vzdramil Jeričin smeh, če se je prijazno šalila z gosti, ki so prihajali drug za drugim.

Ob devetih je Prešeren plačal in vstal. Poslednje, kar je ujel, ko je oblačil suknjo, je bil Jeričin nasmeh — pa ne njemu, temveč — mlademu Mollinu... Nu, prav. Saj drugače skoraj biti ne more. Ali ne gre zdajle k svoji — ljubici?... Jerica, Bog te obvar!

In ko je šel mimo nje iz sobe, je zagodrnjal:

„Z Bogom, gospodična Jerica!“ in pomolil ji je roko.

Bila je ob nenavadnem nagovoru — „gospodična“ ji je rekel! — tako presenečena, da je za trenutek brez odpora položila roko v njegovo. Že je nekoliko dvignila glavo, da mu pogleda v oči, a spomnila se je: gotovo gre k „njej“, ker že odhaja! — in obraz se ji je stemnil, pogledala je proč.

Ko bi mu privoščila vsaj topel pogled, ali eno samo toplo besedico: ostani! — morda bi ostal... A njen pogled se je ujel s pogledom mladega Mollina. Rdečica ji je preplula obraz. Njeni prsti so se zganili, da se osvobodijo njegovih.

S trpkim nasmehom je poet izpustil njeno roko. In šel je:

„Kámor sreče bo togôtne
Gnál nemili me ukáz.“

V šentruperškem župnišču na Koroškem je župnikova sestra Urša umivala tla v novo urejenih sobah. Rezko je šumela krtača po mokrih tleh, da je odmevalo navzdol do kuhinje. Tam je pri oknu sedel novi šentruperški župnik Jurij Prešeren in nasproti njega je ob drugi strani mize njegova mati izbirala fižol. Ropotaje je spuščala zrnca v lonec, da se je sin že nerвозno premikal. Naposled je drobna starka z dlanjo odrinila nekaj smeti po mizi, pogledala sina in nenadoma dejala:

„Franceta obiščem.“

Sin, šestintridesetleten mož, sivih oči — kakor vsi Prešerni — dolgih, čez ušesa počesanih las in strogo stisnjenih usten, je povetil roko z brevirjem in začuden pogledal na mater.

„Zdajle? Prehladno je še. Počakajte še nekaj tednov, da bo topleje!“

Starka je zmajala z glavo in si popravila črno ruto. Njene sive, z drobnimi gubami obrobljene oči so se zazrle mimo sina skozi okno. Sonce je sijalo zunaj in drevje na vrtu je poganjalo popje. Njene oči pa so gledale, kamor sinova misel ni prodrla. Gledale so preko golega drevja in preko hribov in planin in videle ono, kar se je bližalo neizprosno in s strahotno gotovostjo ...

Počasi je odvrnila oči. S tresočo se roko je dovršila delo, pokašljala in rekla tiho in trdno:

„Moram še enkrat videti Franceta. Čez nekaj tednov bi bilo — prepozno.“

Vzela je lonec s fižolom in stopila z drobnimi stopinjami do škafo, ki je stal na klopi za vrati. Sin je s široko razprtimi očmi gledal za njo. Potem je povetil pogled in globoko vzdihnil. Z roko si je popravil dolge lase preko tiste strani glave, kjer mu je manjkal uhelj ... Čudna reč je z materjo. Njene slutnje se vselej uresničujejo ... Toda komu grozi ono, kar vidijo le materine jasnovidne oči? Ali njej, ali Francetu?

Župnik je odprl usta, a glasu ni bilo iz njegovega z mističnim strahom zadrgnjenega grla. Molče je zrl na starko, ki je postavila lonec na ognjišče in odšla iz kuhinje, da se odpravi na dolgo pot k svojemu ljubljenu Francetu.

Kmalu je vstopila mlajša župnikova sestra Lenka in postavila golido mleka na klop.

„Kje so mati?“

„V Ljubljano se odpravljajo,“ ji je odvrnil brat.

„V Ljubljano?“ je zategnila Lenka.

„Da,“ je kratko pritrdil brat in z molkom potlačil, kar ga je tiščalo v duši... Kaj žene mater k Francetu? Kaj pomenijo njene preroške besede?

Jurij Prešeren je čutil v srcu čudno tesnobo, ki mu ni dala, da bi starki branil dolgo pot. Tako so se mati nenadoma odpravili na Kranjsko pred petimi leti in so, ne da bi prej kaj vedeli o tem, prišli k očetovi — smrtni postelji... Tako je gnalo mater v Ljubljano tudi takrat, ko so se Francetu po Čopovi smrti in po nesrečni ljubezni do Primčeve v obupu zrušili živci... France — nesrečnež! Kaj je spet z njim? Ali se še ni otrešel tiste malovredne Jelovškove, ki mu je le v pogubo? Ali morda še vedno ni pozabil ošabne bogatinke, ki mu je zastrupila srce? Ali ga morda boli spomin na Kljunovo, ki je baje prezgodaj umrla, ko jo je zapustil? Nesrečnež! Nemirna kri ga venomer suče v vrtincih. Ali se nikoli ne umiri? Bog mu pomaga in ga vodi na pravo pot!

Župnik se je dvignil in odšel v vas, da materi preskrbi voz do Tržiča. „Nadušljive starke vendar ne morem pustiti, da bi šla peš čez hribe!“

Še istega popoldne je bila Prešernova mati na poti k sinu ljubljencu...

— — — — —
Več nego štirinajst dni so čakali na njen povratek.

„Le zakaj smo jih pustili na tako dolgo pot! Nič dobro se niso počutili poslednje čase. Mogoče so pri Francetu oboleli?“ je ugibala Lenka.

Starejša sestra se ni toliko vznemirjala.

„Težko se ločijo od Franceta. Saj veš, kako ga imajo radi.“

Brat župnik pa se je le molče oziral skozi okno na pot, po kateri bi morala priti mati.

In naposled je prišla. Počasi je pristopicala po poti in se večkrat ustavljala; naduha jo je že močno tlačila. Lenka ji je stopila naproti, da ji je odvzela cekar. Mati ji je pokimala v pozdrav in sopihala:

„Kakšno sapo imam! Poslednjič sem bila pri Francetu.“

Popravila si je z roko črno svileno ruto na glavi — kakor je vedno delala, kadar jo je kaj razburjalo — in tiho pristavila:

„Poslednjič sem ga videla...“

„Zakaj poslednjič? Če vi ne morete več k njemu, pride France k vam.“

„Da, pride. Saj je obljubil, da pride.“ V srcu pa je starka pristavila: — poslednjič!

„Nu, kaj dela France? Kakšen je?“ jo je vpraševala Urša, ko se je mati v kuhinji za silo oddahnila in okrepčala od dolge poti.

„Nič kaj zdrav se mi ne zdi,“ je vzdihnila mati. „Čeprav je vedno debelejši. Srce mu nagaja in glava ga večkrat boli. Zdravnik mu včasih pušča kri, pa ne vem, če ni prepogosto puščanje škodljivo za Franceta.“

„Ali je še tako rdeč v obraz?“

„Še dosti zdrave barve je, hvala Bogu! Tudi lase ima še goste in črne; le malokateri sivi je vmes.“

„Ali se ne bo oženil?“ je vprašal župnik.

Mati je povabila pogled. Hudo ji je bilo, ko je mislila na sinovo ljubico.

„Ne vem, če se bo. Tisto Ano Jelovškovo ima še vedno. Nič dobro ne vpliva nanj tista nesrečna ženska. Oh! Če bi bil naletel na žensko, ki bi bila zanj! Kako bi bil lahko srečen! Ta lahkomišelnost stvar mu bo pa le v nesrečo. Prav bojim se zanj.“

„Pusti naj deklino zanikrno, ali naj jo pa vzame za ženo. Sramota je, da kar tako živi z njo!“ se je razvnel župnik.

Mati je sklonila glavo... Kako jo je bolelo, da je smel kdo tako govoriti o njenem ljubljencu!

— — — — —
Nekaj tednov pozneje je prinesla Katra pismo in ga položila pred brata Franceta, ki je sedel pri mizi. France je odprl pismo. Bilo je od Jurija.

Že po prvih vrsticah je Prešerna stisnilo v grlu: mati!... Zato je že nekaj dni neprestano mislil nanjo! Kolikokrat je čutil na sebi pogled njenih starih dobrih oči! Ista globoka bolelost je bila v njih kakor onega dne v marcu, ko se je poslednjikrat poslavljal od njega, preden je stopila v poštni voz, do katerega jo je bil spremil, ker ni hotel, da bi hodila peš. Skoraj se mu je zdelo, da čuti tudi krčeviti pritisk njene male uvele roke. In skozi solze, ki so mu stopale v oči, je čital, kar je bolna mati Juriju diktirala zanj.

„Ozdravila se več ne bom. Bom umrla. Na mojo pot boste vsi prišli. In morebiti ti, France, prvi. Tako fleten otrok si bil. Tudi zdaj svojo reč prav obrni!“

Francetu so se nevzdržno udrle solze.

„Kaj ti je? Kaj je v pismu?“ je vprašala Katra, ki je pospravljala po sobi in od strani opazovala brata.

Ni ji odgovoril. Molče je vstal, si z robcem obrisal solze, vzel palico in čepico, ki jo je poslednje čase rad nosil namesto neprikladnega cilindra, in odšel je. Pismo je pustil odprto na mizi.

Katra je čula, kako so se vhodna vrata zaprla za njim. Pristopila je k mizi in vzela pismo v roke. Bilo je slovensko. S težavo je zlogovala materino sporočilo. Potem je prikimala. Seveda, saj se ji je zdelo, da mati ne bodo več dolgo živeli. Naduha jih pobere.

Položila je pismo zopet na mizo in odšla na delo. Jokala ni. Jokati morda sploh ni znala. Kakor je bila bolj moške zunanosti, velika in trščata, z moškimi potezami v obrazu, tako je njeno čustvo bilo mnogo trše od žensko nežnega bratovega.

„Franceta bo najhuje zadelo...“ je razmišljala in poiskala v omari črno volneno ruto, da pogleda, če je od lanskega leta, ko jo je nosila za stricem Francem, niso že moli načeli.

Bilo je v juniju.

Z zaprašenimi čevlji in s slikarsko skrinjico v roki je pri mahal Langus mimo vojaške bolnice čez cesto proti „Maliču“. Tedaj ga je nekdo poklical. Ozrl se je. Od Lattermanovega drevoreda sta prihajala mimo „Maliča“ dva duhovnika, kanonik Jurij Zupan in šentpetrski župnik Svetličič.

„Odkod pa vi, gospod Langus?“ je vprašal Svetličič.

„S Šmarne gore.“

„Ali ste slikali?“

„Da. V cerkvi slikam malo kupolo in stene ob oltarju.“

„Kadar končaš delo, poromamo na Šmarno goro,“ je rekel Jurij Zupan.

„Prav. Oglasi se pri nas, če utegneš. Nekaj dni ostanem doma.“

Langus se je poslovil in hitrih korakov odšel po Nunski ulici. Odkar mu je pred dvema letoma umrl brat in zapustil

v oskrbo dve nepreskrbljeni hčerkici, je Langusa še bolj vlekel dom in ljubljena žena.

Duhovnika pa sta nadaljevala pot po Slonovi ulici. Tik prd njima je prišel iz Lukmannove hiše, kjer je bila Cro-bathova pisarna, Prešeren. Hladno je pozdravil gospoda in odhitel pred njima po ulici navzdol. Bil je ves rdeč v obraz in oči so se mu jezno svetile.

„Saj res! Skoraj bi bil pozabil na to!“

Zupan se je s tovarišem ustavil, da je bila razdalja med njima in Prešernom večja in večja. Tiho je vprašal: „Ali si govoril s Prešernovim dekletom?“

Svetličič se je posmehnil, pogledal na spredaj hitečega Prešerna in odgovoril:

„Ali nisi opazil jeznega pogleda, s katerim me je pravkar počastil? Seveda sem govoril z dekletom. Poklical sem jo k sebi v župnišče.“

„In?“

„Povedal sem ji, kar si mi naročil: da je gospa Primčeva pripravljena kupiti Ani Jelovškovi vso nevestino opremo in vse, kar bi potrebovala, ako se poroči z dr. Prešernom,“

„In dekle? Kaj je reklo?“

„Veselo je bilo, lahko si misliš. Nima vsaka botre, ki bi ji ponujala vso balo. Svetoval sem ji pa, naj gre še k dr. Cro-bathu in ga vpraša, ako bi obdržal Prešerna v službi, tudi če bi se oženil.“

„Ali ga je vprašala?“

Svetličič se je namuznil.

„Mislim, da. Po Prešernovi slabi volji tako sodim. Njegov jezni pogled je veljal —“

„— tvojemu posredovanju? Menda res. Morda tudi mojemu? Saj ve, da sem spovednik gospe Primčeve in prijatelj njene hiše. Nu, genialni naš poet se bo že potolažil. Ko ga mine prva jeza zaradi najinega posredovanja, bo pa le zadovoljen, če mu pomagamo iz zagate.“

„Misliš? Ne vem — —“

„Ne boj se! Lepa bala vendar ni, da bi jo človek zavrgel!“

„Prav imaš. Posebno še, ko jima huda prede: dekle je zopet noseče.“

„Hm. Zato gospejina ponudba! Nu, skrajni čas, da nesrečni doktor krene na pravo pot in se ta škandal spravi s sveta.“

Matej Svetličič je prikimal.

Medtem je Prešeren skoraj tekkel po Sv. Petra cesti in čez Mesarski most proti Poljanam. Odkar je Ana pustila službo pri Recherjevih, je stanovala zopet pri starših, ki so se preselili v Žitnikovo hišo na Zgornjih Poljanah.

Prešeren je trdo potrkal in vstopil. Dobil je Ano samo v kuhinji. Z jeznim bliskom v očeh je v silnem razburjenju zakričal na dekleta:

„Tako torej! Vse si razbobnala! In zopet si ravnala brez moje vednosti! Dobro! Odslej se ločita najini poti. Rednika otroku že dobim. Bale zate pa ne potrebujem od nikogar, najmanj od Primčevke! Če se hočeš na vsak način poročiti, vzemi — župnika Svetličiča!“

„Ampak — saj me ta ne more vzeti!“ je zajecjlala skoraj jokaje.

France, ki se je že napol okrenil k vratom, se je zasukal in jo osuplo pogledal. Potem so mu zaigrale mišice v obrazu. Še enkrat je poizkušal zatreti ono, kar se je dvigalo v njem. Zaman. Z vso silo je bruhnil grohot iz njega. Naposled se je zgrudil na stol in si obrisal oči.

„Božanska preprostost!“ je zastokal.

Seveda sta se zopet pobotala. Usoda, ki je že odpirala mrežo, jo je počasi zopet zadrnila nad poetom: Ne, ne uideš mi!

Ana se je napravila. Odšla sta na večerni izprehod in zavila proti mestu. Šla sta po Šolskem trgu mimo razsvetljenega hotela „Pri avstrijskem dvoru“, ki je stal na oglu Vodne ulice in Šolskega trga z razgledom na veliki Sejmski trg. Netka se je ozrla na nizko poslopje glavne straže, stisnjeno med licej in „Avstrijski dvor“. Dvoje stanovskih kanonov ob vhodu je dajalo z arkadami okrašenemu poslopju potreben poudarek. Nekaj vojakov se je v večernem hladu razgovarjalo na vratih. Na njih se je ustavil Netkin pogled.

„Ali te uniforme mikajo?“ jo je podražil Prešeren.

„Saj nisem fant!“ je skomignila z rameni.

Ali ga ni razumela, ali ga ni hotela razumeti?

Nekaj korakov pred njima je Freyer zavil proti licejskemu portalu. V istem trenutku je stopil Kastelic iz veže. Ustavila sta se v razgovoru. Tedaj je Kastelic ob luči cestne svetilke spoznal mimoidoči par. Dvignil je cilinder. Tudi Freyer se je ozrl in pozdravil.

„Ali prideta k Metki?“ je mimogrede vprašal pesnik.

„Pridem,“ je odgovoril Kastelic s pogledom na Netko. Z nasmehom si je pogladil rumene brčice.

„Jaz ne,“ se je oglasil Freyer. „Imam delo.“

Prešeren je pokimal, položil roko na Netkin komolec in nadaljeval pot.

„Nesramen pogled ima ta človek!“ se je jezil na Kastelca.

„Ali si videla, kako te je gledal?“

„Kako pa naj bi me gledal? Kakor vedno!“

„Torej se ti vedno tako sladko nasmihaj!“

„Danes si pa res siten!“ so ji jezno zažarele ciganske oči.

Sel je nekaj časa molče poleg nje. Peljal jo je po Glavnem trgu, kjer je bilo polno ljudi, in čez Čevljarski most. Hotela je zaviti proti Bregu, kjer je bilo manj ljudi, pa jo je potisnil proti Židovski ulici. Na Dvorskem trgu je na oglu Schmidtove hiše obrnila korak čez cesto, da bi šla mimo dvorskega vrta proti uršulinski cerkvi, pa jo je potegnil nazaj in šla sta mimo gledališča in po Gledališki ulici, kjer sta srečavala ljudi, ki so šli v Talijin hram.

„Kod me pa nočoj vodiš?“ ga je nevoljna vprašala.

„Po promenadi,“ je kratko odvrnil.

„Ampak pojdiva rajši na svež zrak!“

Molče je na Marijinem trgu zavil v Slonovo ulico. Ni ji hotel priznati, da jo je nalašč vodil po najbolj obljudenih ulicah... Nalašč, da ju vidi jo ljubljanski filistri, da vidi jo njo, ki je zopet noseča, in ne bodo mislili, da jo skriva ali da se boji „škandala“. Če njegovo razmerje moti gospo Primčevo, naj jo le moti! Če se zgraža nad njim duhovščina — svobodno!

Prekoračila sta ulico in na najbolj razsvetljenem oglu pred Maličevim hotelom sta srečala — Julijo in njenega soproga. Zastrmeli so si v oči. Prešeren je navidezno mirno pozdravil. Netka je vsa preplašena zajecjlala svoj: „Dober večer!“

A glej! Le Scheuchenstuel je malomarno odzdravil, Julija pa je povabila pogled in odbrzela mimo.

Ali je odzdravila, ali ni odzdravila? V Prešernu je vstalo grenko in pekoče: Torej tudi ona? Nu, prav!

Molče je nadaljeval pot proti Lattermanovem drevoredu.

„Ali se mi močno pozna?“ je čez nekoliko časa zašepetala Netka. Bridko jo je zadelo, da jo nekdanja krušna sestra ni hotela več poznati.

Prešeren je pogledal po njej navzdol.

„Ne. Široke krinoline so res prilične za takšno reč,“ se je norčeval. Čez nekoliko časa pa je pristavil: „Kaj pa, če pride z brkami na svet?“

„Hahaha!“ se je zasmejala, da je odmevalo po drevoredu.

„Hahaha!“

On pa se ni smejal. Izpustil je njen komolec in nadaljeval:

„Rumene brčice bo imel, ali ne?“

Nehala se je smejati.

„Zakaj rumene? Saj ti si črn.“

„Jaz že. Ampak — — kar priznaj, da se bojiš, da bi ne bile rumene!“

Ustavil se je pod svetilko, ki je brljavo svetila, obdana z rojem komarjev. Prodirno je pogledal Netki v oči.

Netka je razumela. Solze so se ji ulile.

„Oh, kakšno hudobijo si izmisliš!“ je zaihtela in izvlekla robec.

Stresel se je od togote. Solz ni mogel trpeti.

„Hinavka!“ je kriknil.

Omahnila je, zastokala in se zgrudila v strašnem krču, ki jo je napadel. Dvignil jo je in prenesel na klop. A krč ni ponehal. Stresalo jo je in zvijala se je od bolečine. Slekel je suknjo in ogrnil z njo Ano.

„Nani! Saj si moja Nani! Saj nisem mislil zares! Le siten sem danes. Nani, ali me čuješ?“

Ves prestrašen jo je stiskal k sebi. A dekle se je še vedno zvijalo.

„D-d-dda!“ so ji šklepetali zobje, ko mu je hotela odgovoriti. Le milo stokanje ji je prišlo iz ust.

Celo uro je trajalo, preden se je umirila. Ves potrj jo je odvedel na njen dom.

Tistega večera ni šel v gostilno. Doma je sedel v temni sobi in strmел skozi okno, dokler se mu niso živci pomirili. Potem se je spomnil na Julijo. Ironija se mu je zarezala okrog

usten. Razločno je videl pred seboj Julijine oči, ki niso imele več otroško čistega sijaja kakor nekdanj. Motnejše so bile in veke nekoliko nabrekli — ali od bolezni? — ali od jokanja? In kje je čudovito nežna rdečica njenih lic? Bled je Julijin obraz. Po prvem porodu je izginila skoraj vsa Julijina lepota. Kakšno trpljenje jo razjeda? Resnično le bolezen? Ali ne morda tudi — kesanje? O, da me nisi uslišala! Kako bi te bil vso zakopal v srečo, da bi cvetela kakor roža! V rokah svojega moža pa veneš in trpljenje se ti riše v lice. Tvoj obraz ni obraz mlade srečne žene. Ne, nisi srečna, nisi ...

Zatisnil je oči. Posmeh je izginil z njegovega obraza ... Njen obraz se je še vedno svetil pred njim. Povešala je oči, kakor nocoj, ko ga je srečala pred „Maličem“ ... Globoko je vzdihnil. Koliko je trpel zaradi nje! Zdaj pa — komaj, da ga v dnu srca zaskeli spomin, kadar jo nepričakovano sreča. Nekoč je potopil svojo bolečino v kratki omami — v sladostnem razmerju do cigansko lepe Netke. In ko se je iztreznil, je čakala ob njem — Jerica ... Ljuba mala Jerica! V toplem oboževanju so zrle njene oči v njegove, dokler se mu ni vsa prikradla v srce. Začutil je nebeški sijaj njenih oči, zorno rdečico lic, smehljajoče se ustne, beli „sneg“ njenih prs, život, roke, noge — vse mu je ugajalo na njej. Vzel bi jo bil za ženo, če — da, če ... bi se bil o pravem času otresel svojega demona — Netke. Kaj, Netke! ... Le poglej sam v se, France! ... Sebe bi se bil moral otresti, sebe, svojega prekletega živalskega nagona, ki ti je iznova vrgel mrežo okrog nog!

„Prekleta žival!“ je zamrmral skozi zobe in vstal, da prižge petrolejko.

Nu, morda je za Jerico bolje tako, kakor se je obrnilo. Dobri ljudje so ji odprli oči in ji zastrupili srce ... Kdo ve, če ni intrigantni Kastelic imel svoje prste vmes? ... Eh, naj bo, kakor hoče! Dekle se je počasi korak za korakom odvrčalo od njega, Prešerna, in se nagibalo k vztrajnemu temnogledemu Angležu. Nu, vsekakor jo pričakuje pri bogatašu mehkejša postelja! Da se nekaj resnega plete med njima — o tem se je prepričal dopoldne, ko je mimogrede stopil tja na čašo piva. En sam pogled med Jerico in Davidom Mollinom je Prešernu vse razodel in — zrušil v njem poslednjo vero v Jerico ...

Srcé je moje biló oltar,
Pred bógstvo ti, zdaj — lepa stvár.

Prešeren je podprl glavo z roko in se zagledal v stebri-
často uro na predalni omari. Potem je odprl miznico in vzel
iz nje kos papirja.

„Sgubljena véra“
je napisal naslov z razločnimi črkami.

— — — — —

Več dni se je izogibal Metkine gostilne. Zahajal je k
Bitencu v Blatno vas.

Ko je prvičkrat zopet prestopil Metkin prag, ga je gostil-
ničarka sprejela očitajoče:

„Dolgo vas nismo videli, gospod doktor! Kje ste pa hodili,
da vas ni bilo na izpregled?“

„K Bitencu sem zahajal,“ je odvrnil Prešeren in pogledal
proti Jerici, ki je sklanjala glavo nad skledo, v kateri je mešala
surovo maslo in rumenjake. „Bitenčeva Fani je prav čeden
deklič,“ je še pristavil s kljubovalnim bliskom v očeh.

Jerica ni dvignila pogleda.

— — — — —

O Božiču so praznovali Jeričino zaroko z bogatim Angle-
žem, mladim Davidom Mollinom.

— — — — —

Nekaj dni po Božiču je Prešeren vstopil ves zasnežen v
Metkino gostilno. V veži je otresel sneg s plašča in čepice ter
odprl kuhinjska vrata. Zajel ga je hrup, da lastnega pozdrava
ni slišal. Ves kuhinjski štab gospe Metke je delal s polno paro.
Ta je tolkla meso, ona drobila suhe skorje, tretja sekljala če-
bulo, Tončka je razbijala z možnarjem, šestnajstletna Francka
pa je raztepala sneg v kotličku.

„Uh! Kakor sodni dan!“ je kričal poet.

Dekleta so zaregljale vanj, kričale vsevprek in se smejale.
Nalašč so še bolj ropotale, da se je prijel za ušesa. Tončka in
dekla Francka sta mu prišli naproti z možnarjem in kotličkom,
razbijali na vso moč in se mu škodoželjno smejali. Korak za
korakom se jima je umikal. Naposled je zagrabil v žep svoje
zimske suknje, vrgel Francki kepo snega za vrat in smeje se
zbežal iz kuhinje. Vrisk in smeh sta donela za njim.

Stopil je v sobo, kjer je dobil le Jerico z belim vezenjem
v rokah.

„Dober dan, gospodična Jerica!“

„Dober dan!“ ga je pogledala in se takoj zopet sklonila nad delom.

„Kaj delate lepega? Poročno srajčico?“

Obrnila je glavo, da je ni videl v obraz, in pogledala skozi okno proti dvorcu, kjer so se v guvernerjevem stanovanju v drugem nadstropju že svetile luči.

„Zakaj me ne pogledate? Ali vam vaš stari prijatelj ni vreden pogleda?“

Odkar se je Jerica zaročila z Davidom Mollinom, jo je Prešeren vikal. Jerica pa se kar ni mogla sprijazniti s tujim nagovorom. Strastno česčenje do njenega „dohtarja“ se je sicer umaknilo ljubezni do mladega Angleža, vendar ji je bilo hudo, da bi se ji stari prijatelj odtujil.

Dvignila je glavo in njene otroško velike oči so ga pogledale s polnim pogledom.

„Sem mislila, da mi nočete biti več prijatelj, ker tako čudno govorite z menoj.“

Presenečen jo je pogledal in pristopil.

„Daj mi roko, Jerica!“

Povesila je oči in položila svojo roko v njegovo.

„Vidiš, Jerica: Midva se morava posloviti od najine prostosti. Ti si zdaj nevesta, nehala si biti otrok, ki sem ga nekoč pestoval in se z njim igral. Zelo rad sem te imel — ali veš?“

Molče je prikimala. On pa je nadaljeval:

„Kakor svetla lučka si mi bila v temni noči, ki me je zadnja leta zagrnila. Nu, ne bom tožil. Saj veš, kako je z menoj.“

Še bolj je povesila glavo. Da, vedela je: Nesrečni mož se je navezal na dekle, ki mu ni moglo biti v srečo. Pred tednom dni mu je Ana Jelovškova zopet povila otroka, hčerko. Oh, kakor zla Prešernova usoda se je zdela Jerici njegova cigansko lepa ljubica. Da bi je nikdar ne bil srečal! Kdo ve, kako bi bilo potem z njim in — Jerico!

Brž se je obrnila in odhitela iz sobe. Presenečen je gledal za njo... Ali ni imela solznih oči?... Obsedel je v sobi sam, brez pipače. Počasi je lezel k njemu mrak iz vseh kotov.

Sam.

Ali ni zdaj vedno sam? Vsi, ki so živeli v njem in on v njih, so pomrli: Čop, Smole in letos še mati... Nikogar več,

ki bi ga še ljubil z veliko, nesebično ljubeznijo! Nekaj znancev, da. Toda vsi nekako daleč od njega, dasi poleg njega. Pa še tisti so se v poslednjem času odmikali drug za drugim. Crobath je prišel le še redkokdaj v družbo, ker je bolehal na pljučih in vina ni več pokusil. Freyer se je ves zakopal v znanstveno delo. Izdal je tega leta svojo „Fauno“ in pripravljaj za tisk šestnajst krasnih specialnih kart kranjske dežele, ki bodo v slovenskem svetu doslej nezaslišan dogodek: imele bodo povsod na prvem mestu debelo tiskana slovenska imena in šele na drugem v prav neznatnem tisku tudi nemška. Pravi čudež, ako jih cenzura ne zatre, saj doslej na zemljepisnih kartah sploh ni bilo slovenskih imen. Da, Freyer je vendarle pogumen dečko. Drugačen nego Kastelic. S Kastelcem ni nič. Zlezel je popolnoma pod klop, odkar je postal bibliotekar.

In drugi? Kersnik živi ves v skrbih za svojo številno družino. Martinak leze sam vase in čaka boljših časov, Tone Čop pa upa, da napreduje in ga prestavijo k apelacijskemu sodišču v Celovec...

„Ali ste v temi, gospod dohtar?“ je vstopila gospa Metka. „Kje pa so ta šmentana dekleta?“ se je jezila in zaklicala v vežo: „Jerica!“

„Že grem!“

Uro pozneje se je gostilniška soba napolnila. V točilnici onkraj veže je hrumelo nekaj „jekarjev“, kakor so imenovali pristaniške nakladalce. Iz podzemlja so odmevali glasovi haromnike. V gostilniški sobi je sedel pri peči Prešeren, poleg njega stari, zgodaj osiveli Viljem Molline, na drugi strani pa tiskar Blaznik.

„In vaš slovenski časopis je padel v vodo?“ je Molline vprašal Blaznika.

Blaznik se je posmehnil.

„Če bi šlo vse po željah Dunaja, bi bil že davno utonil v masi nikdar rešenih aktov Sedlnitzkega. Toda pripeli smo mu še o pravem času rešilno jadro: ime nadvojvode Ivana, predsednika notranjeavstrijskega obrtniškega društva. Njega Sedlnitzky in Metternich ne moreta ignorirati.“

„Obrtniško društvo? Torej snujete strokovni list, ne leposlovnega?“ se je začudil stari tvorničar.

Blaznik je postrani pogledal na molčечега Prešerna in skomignil z rameni:

„Ni šlo drugače. Za enkrat se bo list imenoval ‚Kmetijske in rokodelske novice‘, ker ga bo izdajala c. kr. kmetijska družba.“

„Čul sem, da mu bo urednik doktor Orel?“

Blaznik je zopet dvignil ramena.

„Kolikor vem, ga je pri ‚Kmetijski družbi‘ izpodrinil mlad živinozdravnik, Bleiweis po imenu. On prevzame z družbenim tajništvom tudi uredništvo lista.“

V Prešernovih očeh se je nekaj vžgalo. Z rezko ironijo se je oglasil:

„Takšna ureditev je namreč človekoljubnejša! Doktor Orel, ki nima službe, pač pa šest ali osem nepreskrbljenih otrok, bi gotovo težje spravil honorar za tajništvo in uredništvo kakor mladi človek, ki ima že službo kot živinozdravnik.“

Blaznik je s tihim posmehom prikimal, rekel pa ni ničesar. Molline je zamišljeno pogladil redko sivo brado. Nastal je molk. Prešernove misli so preletele vso križevo pot slovenskega lista, ki je bil naposled menda vendarle na vidiku — a kakšen! Urejeval ga bo živinozdravnik, ki baje niti slovensko pisati ne zna!

Molk je prekinila gospa Metka, ki je pristopila in z vso svojo obilnostjo zasenčila mizo. Sedla je na prazen stol in zastokala:

„Oh, kakšen dirindaj! Kar preveč se moram pehati v tem ‚Peklu‘. Najrajši bi ga prodala in se preselila v hišo na Rimsko cesto. Še eno leto ali dve, potem pojdem tja ‚v pokoj‘. Kadar se Tončka in Jerica poročita, ne bom mogla tukaj sama vsega zmagovati.“

„Saj imate dosti služinčadi!“

„Oh, gospod Blaznik, saj veste, kako je s tujimi ljudmi. Bilo bi komaj, če bi stala ves dan za njimi. Križ je, križ! ... Ali vržemo eno partijo, gospodje?“

„Le,“ se je odzval Prešeren.

„Dobro!“ se je strinjal tvorničar.

„Jaz pojdem v gledališče,“ je dejal Blaznik.

„Kje pa je David?“ je vprašal Molline po svojem nečaku, Jeričinem zaročencu.

„Vprašajte, kje je Jerica, pa izveste, kje je David!“ se je norčeval Prešeren in pokazal proti vratom, skozi katera sta

vstopila David Molline in Jerica. Stari bogataš je pomigal nečaku:

„Halo! David, pridi sem!“

Gospa Metka je že pripravila mizo. Kvartali so skoraj sleherni večer. Gostilničarka sama je imela „banko“.

„Žane Sonc nam manjka,“ je rekel Viljem Molline. „Kje neki hodi, da ga ni blizu?“ In pomežiknil je Jerici, ki je pristopila z zaročencem.

Prešeren je pogledal Jerico. Okrog usten mu je zadrhtela hudomušnost. Oči so se mu poredno zasvetile. In že je prišlo:

„Sonce se skriva,
videt ga ni,
ker se peklenska
Jer'ca moži.“

„Hahaha! Dobro!“

„O, ti preklicani dohtar!“

Prijeli so za karte. Prešeren v igri ni imel kdo ve kaj sreče. A trdovratno je zavračal misel na svoje razdejjane denarne razmere, na dolgove, ki so ga dušili bolj in bolj... Za otroka bo moral plačevati rejo, za hčerko Ernestino, ki jo bo Netka oddala na Ig. In stroški pri babici za Netko tudi ne bodo majhni. Vraga! Zopet si bo moral najeti posojilo! Nu, prav prileglo bi se mu, če bi priigral nekaj goldinarjev. Pa jih ni. Še izgubil je poslednjo dvajsetico.

D drugega dne je stopil k znancu, zdravniku dr. Rusu. Ne-koč mu je že posodil večjo vsoto. Prešeren si je izposodil pri njem še stotak... Stotak k vsem drugim!... Prešerna je pekel denar na prsih, ko je odhajal od Rusa.

„Tako ne pojde več dalje. Štediti bo treba!“ je opominjal samega sebe. Odleglo mu je nekoliko ob tej misli.

Sam sebe je ošteval: Z denarjem res ne znam ravnati. Že stric Franc mi je očital, ko sem si pri njem izposodil denar: „Ti imaš denar za lečo!“... Sem pač očetov sin. On tudi ni imel smisla za kopičenje denarja: Nu, od lakote vkljub temu noben Prešeren ni umrl...

„Menda tudi jaz ne bom,“ se je France s posmehom otresel težkih misli na svoje dolgove.

Pred „Maličem“ mu je noga zastala: Kos kruha in bokal jeruzalemta bi se prileglo zdajle za južino. Morda bi dobil prijetno družbo?... „Ne, saj sem sklenil, da hočem štediti!“

Moško je mahnil po Nunki ulici, mimo pošte in Kazine. Prerezal je Zvezdo. Sredi golega zasneženega drevoreda mu je en sam pogled ušel proti nizki hišici onkraj trga, proti „Peklu“.

„Zdaj ne. Zvečer je dovolj,“ je odločil in korakal dalje, prišel brez izkušnje mimo gledališča, kjer so ljudje kupovali vstopnice za zvečer, in odšel proti Židovski ulici in po Starem trgu v Florijansko ulico, kjer je Netka ležala pri babici.

„Čez dva dni pojde lahko domov,“ je odločila izvedena ženska. „Le paziti mora še nase, ker jo bolijo prsa.“

Prešeren je vprašal za račun in plačal babico. Ko je ženska odšla iz sobe, se je Netka naslonila k njemu in zašepetala:

„Zelo si nepreviden, da ji že naprej plačaš!“

Pogledal jo je in se nasmehnil:

„Nu, menda ti ne bo dva dni stregla s samo prežganko! Ženska je videti poštena.“

Netka si je popravila temne kite in skomignila z rameni. Prešeren res ni bil prav nič trgovski. „V denarnih zadevah je kakor dojenček,“ je nekoč dejala njena mati.

„Ali ti ne bo žal, če boš dala otroka v rejo? Ali ti ne bo dolgčas po najini Tinki?“ S prstom je rahlo pobožal dojenčka po ličecu.

„Dolgčas?“ ga je pogledala vsa začudena. „Ne. In zakaj naj bi mi bilo žal? Saj bi je niti ne mogla sama dojeti.“

Pogledal jo je, vzdihnil in se ozrl skozi okno... Nobenega materinskega čuta, nobene požrtvovalnosti, nobene ljubezni!... In spomnil se je na Julijo, ki jo je bil srečal po kosilu, ko je peljala s služkinjo svoji dve hčerkici na izprehod. Mlajšo, staro dobro leto, je vso zavito nesla služkinja. Starejšo, dveinpolletno, je vodila Julija sama za roko. Ljubeznivo se je sklanjala k otroku in mu popravljala kožuhoavinasto avbico. Stala je na soncu v zimski belini vsa ožarjena, ko je Prešeren stopil iz stranskega drevoreda. Še je ujel na njenem bolehnem obrazu svo nežno ljubezen, ki je lila iz njenega srca na otroka. Potem se je vzravnila in zagledala samotnega izprehajalca. Nasmeh ji je izginil z obraza. Resno in ponosno, kakor vedno, je Prešernu vrnila poklon.

Še enkrat je Prešeren globoko vzdihnil in se obrnil k otročnici.

„Kadar okrevaš, se moraš priučiti kakšnemu delu, ki te bo preživljalo, če bi bilo treba.“

Prestrašen pogled ga je ošinil iz njenih ciganskih oči... Ali me misli zapustiti? In otrok? Kdo ga bo redil?

Čital je v njeni duši in mirno odgovoril na neizgovorjena vprašanja:

„Dokler živim, te ne zapustim. Skrbel bom za otroka, kolikor bo v mojih močeh. Nekaj pa lahko tudi sama zaslužiš. Nočem, da bi o tebi govorili, da te jaz vzdržujem.“

In ko ga je vnovič zadel začuden pogled, poln nerazumevanja, je dostavil:

„Moj otrok mora imeti mater, ki jo bo vsak spoštoval.“ In nežno se je ozrl na speče dete.

Povesila je oči in zaničljivo zavlekla rdeče ustne... Otrok torej, ne ona! Vse za otroka! Kar zaljubljen je vanj.

„Kdo bo spoštoval nezakonsko mater?“ je trpko odvrnila, ne da bi dvignila pogled.

„Če mi ostaneš zvesta in se pošteno preživljaš — vsak inteligenten človek. Tercijalke seveda ne.“

Postrani ga je pogledala in dejala, tehtaje vsako besedo:

„Če bi me vzel, vsega tega ne bi bilo treba.“

Gledal je predse in ji ni ničesar odgovoril. Dolg molk je ležal v sobi, razsvetljeni od slabo brleče petrolejke. Iz kuhinje se je čulo ropotanje posode. S ceste je prihajalo zvončkljanje drvečih sani.

Prešeren je vstal, prijel palico in čepico, zapel suknjo, ki je ni bil odložil, in se hladno poslovil.

Šel je domov k večerji. Preden je odklenil stanovanje, je čul notri sestrin glas. Oštevala je nečaka Janeza. Ostro so pdale njene besede:

„Kako si osnažil stričeve čevlje! Kaj poreče stric? Veš, kako je natančen zaradi njih! Takoj jih še enkrat zdrgneš, paglavec zanikrni.“

Kakor že nêstetokrat, je Prešeren tudi v tem trenutku sam pri sebi potrdil svoj sklep:

„Sestre, ki mi je stregla toliko let, vendar ne morem pahniti na cesto! Ktra in Nani skupaj pa — ne, tega bi ne vzdržal. Sploh pa...“

V bežečih mislih je potlačil pravi vzrok svojega obotavljanja pred poroko z žensko, za katero ni v njem govorilo ničesar, razen — spolnega nagona.

„In zvestosrčne nje poglej dekleta.“

Leta 1845.

Po novem letu je bilo in sneg je ležal po ljubljanskih ulicah. Ponekod je bil ob hišah odmetan, drugod je držala le ozka gaz med visokimi kupi. Mrzlo je bilo, dasi je sijalo sonce. A sijalo je le medlo skozi lahno zimsko meglo in se spuščalo že k zatonu.

Skozi Gradišče je korakal Prešeren in se opiral na palico, ker mu je močno drselo. Zavil je po Igriški ulici proti Luži. Nekaj korakov pred njim je hodil mož v zelo obnošenem, na več krajih strganem plašču in že nekoliko pokvečenem mastnem cilindru. Le škornji na nogah so bili skoraj novi. Mož je stopal po poti, ne da bi se ozrl, ves čas pred Prešernom. Ovratnik je imel visoko zavihan in brado je tiščal v sivo volneno pahovko. Okovano palico je zasajal z enakomernimi zamahi v sneg.

„Okovane škornje ima, zato mu ne drsi. Jaz bom pa zdaj — zdaj na tleh,“ se je jezil Prešeren sam pri sebi. In ko mu je zopet spodrsnilo, je polglasno zagodrnjal:

„Vrag vzemi Metko, da se je selila tako daleč! In dvakrat na dan naj človek kolovrati po takšni poti!“

„Vidite, gospod dohtar, za takšno pot so pa moje cunje vendarle priličnejše od vaših gladkih čevljev,“ se je oglasil znan glas tik za njim.

Prešeren se je ob nenadnem ogovoru nervozno stresel od glave do peta in se ozrl. Pacenkova široka usta so se mu režala naproti. S širokim črnim klobukom na kuštravi glavi, roke skrite v žepe tanke, slabo zakrpane suknjice, z razcefranimi hlačami in bose noge ovite z umazano vrečevino — takšen je šel postopač za njim.

„Pacenk! Hodiš tiho kakor tat!“

„Seveda! S takšnimi čevlji ne morem štorcljati!“ je Pacenk dvignil nogo. Gol modro rdeč palec je gledal iz cunj. Pacenkove oči so s hudomušnim nasmehom pomežiknile nanj. Složno je potem stopal poleg Prešerna.

„Hm. Ali res nimaš čevljev?“

„Tako zares, kakor zares je moj želodec danes še prazen.“

Prodiren pogled iz poetovih lepih sivih oči je zadel bledega postopača. Pacenk ga je vzdržal in dvignil ramena.

„Slabi časi, gospod dohtar!“

Molče je Prešeren odpel suknjo, segel v žep in izvlekel ponižno napolnjen pleten mošnjiček. Vzel je iz njega dvajsetico in dodal:

„Jutri je nedelja. Pridi zjutraj ob osmih, ko bom sam doma, k meni. Dam ti te čevlje, ki jih imam na sebi. Imam še par lakastih in škornje. Ali veš, kje stanujem?“

Zdajci je potepuh povsili pogled.

„Vem. Že večkrat sem hotel te dni stopiti do vas,“ je dejal bolj tiho.

„Nu, zakaj nisi prišel? Lačnega, veš, da bi te ne pustil oditi od vrat.“

„Saj zato!“

Zopet je Pacenk pomežiknil s hudomušnim posmehom v očeh. Rdeči nos se mu je sfrknil in ustne skremžile. Prešeren je razumel. Siromak je hranil njegovo pomoč za skrajno silo. In ta je danes pritisnila nanj.

„Torej si šel za menoj!“

„Ne za vami. Za onimle sem šel,“ je pokazal na moža v razcefranem plašču. Mož je še vedno složno stopal pred njima.

„Kdo je to?“

„Haha! Uganite!“

„Kako naj uganem, ko je do nosu zaviti!“

„Le stopite za njim, pa boste videli, da je vaš dobri znanec. Z Bogom, dohtar! Lepa hvala za denar! Nocoj se najem do sitega.“

„Pa bi šel z menoj k Metki!“

„Ne zamerite, gospod dohtar, če ne grem z vami! Saj vem, da ste človek, kakršnih je malo, recimo: nič, v Ljubljani. Ampak vem, kaj se spodobi, in slabo bi vam plačal dobroto, če bi vas s svojo družino smešil.“

„Ne bodi šlevast!“

„Že prav, rajši sem šleva in kar še drugega hočete. Ampak svojo čast ima tudi baraba. Prijatelja vendar ne bom za zahvalo v drek pehal! Preslabo sem zapisan na policiji, da bi hodil z vami. Oni, ki gre pred nama, pa ne mnogo bolje. Če se potem ozrete za menoj, boste videli tu zadaj gospoda policijskega uradnika Jožefa Gariupa — „ta grenak Jože“ mu

pravimo — ki je umeril korake za tem razcapancem. Hotel sem moža posvariti, zdaj pa lahko to vi opravite. Na svidenje, dohtar!“

Ponižno — ker ga je policijski uradnik morda opazoval — je snel širgokokrajni klobuk in se vrnil. Prešeren, ki se je ozrl za njim, je videl, kako je pohlevno pozdravil uradnika — „s svojim običajnim drznim posmehom, seveda,“ si je mislil poet in pospešil korake.

Kmalu je bil vštric neznanca.

„Jakon!“

Od presenečenja mu je padla palica v sneg. Z obema rokama je stresel Zupana za ramena. Potem šele je pobral palico.

„Jakon, ali si res ti?“

„Hm! Včasih sam ne vem, ali sem, ali nisem. Rekel bi: od zunaj sem, od znotraj nisem,“ je odvrnil Jakon v stari šegavosti.

„Haha! Si, si, že vidim, da si, od zunaj in od znotraj. Nu, kaj delate gori v Celovcu? Kaj počne Slomšek?“

„Premalokdaj ga vidim, da bi ti mogel povedati. Slovensko književno družbo snuje baje. ‚Slovenska Matica‘ jo hoče imenovati. A mislim, da ne bo kruha iz te moke. Slomšek še ne pozna Metternicha. Jaz ga že. In ti menda tudi?“

„Tudi,“ je Prešeren pritrdil trpko in kratko.

Na koncu „Luže“, na oglu, je stala enonadstropna hiša Metke Podbojeve. Dvoje visokih jagnedi se je dvigalo pred njo. Nekaj stopnic je vodilo k vhodu. Na eni strani je bilo skladišče, kjer so prodajali moko, na drugi gostilna „pri Metki“. V gostilniško sobo je že legal mrak, ko sta vstopila nova gosta.

„Gospa Metka, le brž prižgite luč, da vidite, koga sem vam pripeljal!“ je zaklical Prešeren že na pragu.

„Tako se ščeperi, kakor da bi vam bil ženina privedel,“ se je norčeval moški glas od peči. V poltemi se je svetil ostro klesan obraz z visokim čelom, velikimi očmi, lepo oblikovanim nosom in majhnimi, sarkastično stisnjenimi ustnami, zvitiimi v hudomušnem posmehu — pater Benvenut Crobath.

„Več kakor ženina — starega prijatelja!“ je odvrnil Zupan in podal gospe Metki roko.

„Jemnasta! Ali so res oni, velečastiti? Jej, jej! Koliko časa jih nisem videla! Francka! Prižgi luč!“

Prešeren je že sedel pri peči poleg patra in pozval Zupana:

„Semkaj sedi, Jakon! Nocoj bom sedel med dvema farjema. Le v roke si sezita, da bosta složneje udrihala po meni. Tole je zloglasni sovražnik škofa Wolfa, doktor Jaka Zupan, vulgo Jakon, po navadi interniran v Celovcu, izjemoma pa svoboden, to se pravi: ubežen popotnik —“

„Dober večer, gospod doktor! Ali me še poznate? Nekoč ste mi v šoli pripeljali takšno okrog ušes, da mi je tri dni šumelo v njih,“ se je predstavil pater.

„Če bi si hotel zapomniti vse paglavce, ki sem jih kdaj v šoli oklofotal, bi moral imeti glavo kakor mernik,“ je odvrnil Zupan suho.

Prešeren je s posmehom zakašljaj, kajti vstopil je policijski uradnik Gariup, zaupnik policijskega direktorja Uhrerja. Nato pa je s porednim mežikanjem vprašal Jakona:

„Torej je bil oče Senan tvoj učenec?“

„Kakšen Senan!“ je vzrožil menih.

„E, pardon, oče Senan je bil angleški puščavnik, ki je imel brhko lady za ljubico. Naš pater pa ljubi le Bogu posvečene stvari.“

Prešernove oči so se svetile. Patrova lica pa so zažarela v zadregi. Le on je vedel, kam merijo poetove besede... Lepo lice uršulinske novice, Čehinje Karoline Lippmannove, mu je stopilo pred oči...

Prešeren je nadaljeval:

„Torej — hotel sem reči: oče Benvenut, najlepši ljubljanski frančiškan, ki lomi pobožna ženska srca kakor krhke piškote.“

„Ne natolcuji, jezik strupeni!“ je zarenčal Zupan in z globokim požirkom izpil polno časo do dna.

„Tako je!“

Maš ti eno,
pust men' dve!“

je oče Benvenut s prostodušno ironijo odklonil Zupanov dobrohotni zagovor.

Iz Zupanovega rdečega, zapitega obraza so ga pogledale začudene oči izpod zabreklih vek. Menihove lepe svetle oči pa so se smejale. Izvlekel je iz rokava zanikrno zmečkan papir, vegasto počekčan, in ga položil pred poeta.

„Na, tu imaš nekaj novega!“

Prešeren je razgrnil papir, tiho prebral, potem pa postrani pogledal na Zupana in dejal:

„Poslušaj, Jakon, in ugani, na koga strelja naš oče Senanus.“

„Vrag te vzemi s tvojim Senanom!“ je zagodrnjal pater.

Prešeren pa je glasno bral konec epigrama:

„Učil modroslovje si
Jur v Ljubljani,
vsim modroslovcom
prečuden neslan,
Mladenče si davel,
dok vodila si bil,
Pa med modrijanam
si Jurček slovil.“

„Pavšek!“ je ugani Zupan.

Prešernov posmeh mu je pritrdil. Pater je z zadovoljnim nasmeškom okrog majhnih tankih usten spravil papir zopet v rokav.

„Kako pa je s teboj? Ali te še pritiska cenzura?“ je Zupan vprašal Prešerna.

„Bi me, pa so me naučili, kako jim najlaže kašo upiham, a vendarle na vsa usta povem resnico,“ je Prešeren odgovoril, dovolj glasno, da ga je slišal Gariup, ki je že izpil svoje vino in si oblačil suknjo, da odide.

Zupan je zopet od strani pogledal Prešerna. Včasih je bil poet vendarle previdnejši in se — vsaj če je bil trezen — v Metternichovo mrežo ni očitno zaletaval. Včasih je Zupan izzival „Metternichovo roko“, Prešeren pa je le švrkal z bičem svoje jedke ironije. Kaj ga je tako izpremenilo, da je govoril na vsa usta?

Z ostrim pogledom je Zupan iskal na Prešernovem obrazu... Širok je postal poetov obraz, vendar še vedno plemenitih potez. Ustne so še iste: lepe in izredno pravilno zarisane. Nos je tudi še fino rezljan in niti malo zabuhel, kljub temu, da se poet ni branil pijače. Le oči so se za spoznanje bolj priprle in gubice so se kazale okrog njih. Ironična poteza na vsaki strani lepih usten se je poglobila. Gladko zalita lica so bila nekoliko bledejša nego pred leti, lahno valoviti lasje še temni in gosti, le malokateri sivi se je svetil vmes. Oblečen je bil še dovolj dobro, dasi ne več tako skrbno kakor v prvih letih, ko je pri-

šel z Dunaja. Obleka je kazala tu in tam madež, bila je slabo zlikana in precej obnošena... Hm! Nu, v primeri z Jakonovimi umazanimi in raztrganimi cunjami je bil Prešeren vendarle še lepo oblečen. A kaj! Obleka ni nič; le človek velja, kar velja. In človek je France, da malo takšnih. Ko bi se le drugim odprle oči in bi že izpregledali in spoznali koga imajo v Prešernu! Pa ne, tega ne spoznajo nikoli! Slepci! Tepci!

„Naši ljudje so še isti tepci kakor so bili!“ je Zupan prekinil nastali molk. „Vodnik je moral umreti, da so spoznali, kaj jim je bil.“

„V bedi umreti!“ je dostavil pater Benvenut.

Prešeren je strmel predse. Nastal je dolg molk. Poetu pa je molk govoril glasneje od besed. Takole mu je govoril: Tudi ti boš moral umreti, da spoznajo tvojo vrednost...

„V bedi umreti!“ je Zupan ponovil patrove besede in prikimal.

Prešeren se je zdrznil. Potem se je premagal, se ironično posmehtnil in dejal:

„Slabo pot v Nirvano je ubral naš vodnik. Nu, izpremeniti se usoda ne da. Zdaj pojdemo vsi slovenski literati za njim.“

„Vsi ne. Glej Koseskega! Zaslovel je ob prvi pesmi, ki jo je priobčil lansko leto v „Novicah“. Čudovito je z njo vzdramil Slovence.“

Res je ob priliki cesarjevega prihoda v Ljubljano priobčil uradnik Ivan Vesel s psevdonimom „Koseski“ v „Novicah“ navdušeno pozdravno pesem „Slovenija presvitlemu, premlostljivemu gospodu in cesarju Ferdinandu Pervimu, ob veselim dohodu Njih Veličanstva v Ljubljano“. Slovenska javnost jo je sprejela z velikanskim navdušenjem.

Prešeren se je z jedkim zasmehom ozrl na Zupana:

„Tudi ti, moj sin Brutus?“

Zupan ga je zmedeno pogledal:

„Ali misliš —?“

„Seveda mislim!“ je poet odločno izjavil. „Namreč to mislim, da Koseskemu res ne bo treba hoditi za Vodnikom.“

Ironija je bila nedvoumna. Prešeren Koseskemu sploh ni prisodil mesta med slovenskimi literati.

„Pa ga vendarle silno slavijo!“

„Kdo? Bleiweis in slični vladni podrepniki!“ Prešernov glas je bil osoren in obraz se mu je stemnil. Prijel je čašo in zvrnil pijačo v grlo.

„Kako vam ugajajo ‚Novice‘, gospod doktor?“ je menih obrnil pogovor, ki mu očividno ni bil posebno všeč.

„Hm. Boljši vrabec v roki, nego golob na strehi,“ je odvrnil Zupan in vprašal: „Kaj pa imate sicer novega v Ljubljani?“

Prešeren je molče skomignil z rameni. Menih je odgovoril:

„Ustanovili so Zgodovinsko društvo za Kranjsko.“

„Slovensko?“

„Kaj še! Nemško, seveda. Costa je tajnik in urednik društvenega lista.“

„In med Sovenci ničesar?“

„Pač. Naš poet je pripravil zbirko svojih poezij za izdajo.“

„Glej ga! Torej vendar že! Kdaj izidejo?“

Prešeren ga je pogledal s priprtimi očmi.

„Oče Senan bi me rad priganjal kakor Bleiweis, ki je že pred šestimi meseci trobil po ‚Novicah‘, da jih bom ‚v kratkim na svitlo dal‘. Tam tudi pravi, da je gotovo veliko njegovih bravcev, ‚ki po njih že davnej hrepene‘. Ubogi bralci! Če pomislim, da bodo ‚hrepeneli‘ še najmanj leto dni, če ne dve leti!“

„Kako pa se vam je posrečilo priti v Ljubljano?“ je vprašal menih ubeglega interniranca.

„Škofa Wolfa sem obiskal, svojega sovražnika.“

„Njega?“

„Zakaj ne? Saj sem ga že večkrat. Prav lepo se pomeniva, odkar sva se pobotala. Včasih mi pošlje nekaj goldinarjev za priboljšek k pokojnini. Saj ni slab človek. Drugega mu ne očitajo kakor njegovo ‚škofico‘. Nu, tudi ženske so potrebne na svetu. Ženska šele napravi moža. Zakaj pa jo Wolfu očitajo? Zato, ker ji je zvest. Če bi imel vsak čas drugo, bi se ne spotikali obenj.“

„Včasih pa si ga trdo obsojal.“

„Sem. A človeku se tem bolj odpira svet, čim bolj je osamel. Tudi Wolf je mnogo sam. Mož ima široko obzorje. Zanima se za naš razvoj in če bi ga znali prijeti od prave strani, bi nam utegnil koristiti. Kaj, če bi ga zainteresirali za izdajo slovenskega slovarja. Ostali smo ga še Zoisu dolžni. Seveda

bi morali vzeti akcijo bolj energično v roke, kakor smo jo za Zoisovih časov. V Vodnikovi zaluščini je že precej materiala. Dvigniti bi bilo treba Kranjce iz zaspanosti. France, ti bi moral zapeti nekaj takšnih, kakršne poje Hrvatom njihov Pre-radovič. 'Zora puca, bit će dana' — a? Peti bi moral o slavi naših dedov, o slavi naše zemlje!" je navduševal Zupan, da ga je pater ošinil z mrzkim pogledom. Njemu razgovor zopet ni bil všeč.

Prešeren pa je trpko povedil ustne in recitiral:

„Ktera pa ima grob komaj za nas.“

Zupan ga je pogledal, vzdihnil in prikimal. Kdo je bolj občutil resničnost te črne poetove misli nego on, Zupan!

V sobo je zdajci stopil mlad mož, skrbno oblečen, z novim cilindrom v roki in kožuhočinastim ovratnikom na temni zimski suknji.

„Glej ga! Izreden gost!“ je zamrmral menih.

„Mhm!“ je zagodel Prešeren, segel po steklenici in nalil Zupanu in sebi.

Novi gost je slekel plašč in se z mogočno, smešno ošabno dvignjeno glavo ozrl po gostih. Obraz mu je bil navaden, robato oblikovan. Zagledal je Prešerna in stopil z mirnim, dostojanstvenim korakom naravnost proti njemu. Dva koraka od mize se je priklonil družbi, uprl pogled v poeta in zaprosil:

„Prosim, gospod doktor! Samo za en moment!“

Prešeren je vstal, segel v suknjo in vzel iz listnice popisan list papirja.

„Iskal sem vas že v kavarni,“ je dejal mlademu možu.

„Povedali so mi. Zelo ljubeznivi ste, gospod doktor, da ste se potrudili, in žal mi je bilo, da sva se zgrešila. Zato sem prišel za vami. Rekli so mi, da vas bržkone tu dobim. Ali imate pesmico, gospod doktor?“

„Evo je! Prosim, prisedite, saj tu smo sami slovenski literati!“ je povabil Prešeren.

Resno tehtajoč, nekoliko — dasi prikrito — ošaben pogled je začudeno premeril več kakor slabo oblečenega Zupana in meniha nasproti njega. Meniha ni takoj spoznal, spoznal pa je Zupana, ki mu je bil znan še iz dijaških let. A zatajil ga je s prezirljivim pogledom na Zupanov razcapani plašč.

Prešeren mu je bral v duši in oči so se poetu poredno zasvetile.

„Dovolite, gospodje, da vas predstavim: dohtar Janez Bleiweis, cesarsko kraljevi učenik zdravilstva, tajnik c. kr. kranjske kmetijske in odbornik notrajno-zgorno-avstrijske rokodelske družbe in pa krajniskiga muzeuma, ud ces. kralj. društva zdravnikov na Dunaji in ces. kralj. kmetijskih družb na Dunaji, Štajerskim, Koroškim, Goriškim, Hrovaškim in Češkim.“

„Gospod doktor!“

Kljub šegavemu Prešernovemu pogledu in njegovemu ljubezničnemu nasmehu je korektni Bleiweis izpreminjal barve v svojem trdo klesanem obrazu. Dobro je čutil lekcijo.

„Haha! Iz ‚Novic‘ sem se naučil ves vaš naslov. Dovolite: Gospod doktor Jakob Zupan, naš najbolj učeni jezikoslovec, in tu: gospod profesor oče Benvenut Crobath, vnet častilec vseh —“

Menih je pogledal poeta z obupanim pogledom.

„— muz,“ je mirno dokončal Prešeren. Okrog lepih usten se mu je tresla ironija. Predobro je opazil poetov strah, da bi ne povedal kaj drugega.

„Gospoda profesorja poznam, rojaka sva,“ je z nekoliko negotovim glasom pripomnil Bleiweis in segel menihu v roko.

Gospodje so sedli okrog mize. Bleiweisove oči so se še vedno svetile od notranjega razburjenja zaradi Prešernovega norčevanja, a pogoltnil je svojo užaljenost in potlačil ranjeno častihlepje. Prešeren je bil pač — Prešeren. Mehanično si je mladi živinozdravnik obrisal potne kaplje s čela ob spominu na svoje prizadevanje, da je poeta pridobil kot sotrudnika za svoje „Novice“. Pesem „V spomin Valentina Vodnika“ je bila izšla v zadnji številki „Novic“.

„Ali mi gospodje dovolijo, da preberem pesmico, ki mi jo je gospod poet izročil za ‚Novice‘?“

„Prosim, ampak glasno!“ se je odzval Zupan in s prsti zrival umazani srajčni rokav pod rokav razcefrane suknje. Motili so ga vendarle nekoliko začudeni pogledi mladega človeka.

„Saj veste, da smo radovedni!“ je živahno vzkliknil menih.

Na Prešerna se nihče ni ozrl, sicer bi jih bil presenetil njegov jedek posmeh. Bleiweis je polglasno začel čitati „Zdravljico“, ki jo je Prešeren spesnil „ob novini leta 1844“. Z zanosom je čital v drugi kitici:

„— — —
Bog živi ves slovenski svet,
Brate vse,
kar nas je
Sinov sloveče matere!“

„Bravo, France!“ je vzkliknil Zupan.

„Glasneje!“ so zahtevali gostje, ki so prisluhnili pri so-sednji mizi.

Bleiweis se je nasmehnil in povzdignil glas:

„V sovražnike 'z oblakov
Rodu — — —“

Glas se mu je prelomil. V zadregi mu je planila kri v koščeni obraz. S pogledom je švignil čez vrstice. Odkašljaj se je in izjavil:

„Oprostite, ne morem! Grlo me boli,“

Povesil je roko z listom.

„Dohtar naj sam čita!“ je zahteval sosed, Prešernov znanec prevoznik Pepe Debevc.

Bleiweis se je plašno ozrl. Prešernov široki obraz je pokrtil zasmeh. Oči so mu žarele. Iztegnil je roko:

„Pa dajte sem!“

S škodoželjnim pogledom na prebledelega mladega moža je čital dalje razločno in s poudarkom:

„V sovražnike 'z oblakov
Rodu naj našga trešči grom!
Prost, ko je bil, očakov
naprej naj bo Slovencev dom!
Naj zdrobé
Njih roké
Si spone, kjer jim še teže!“

Edinost, sreča, sprava
K nam naj nazaj se vrnejo!
Otrok kar ima Slava,
Vsi naj si v roke sežejo
Da oblast
In z njo čast
Obilnost bodo naša last! —“

„Dobro, dohtar!“

„Živio!“

Glasno odobravanje je izbruhnilo po gostilniški sobi. Vsi so bili domačini in so poznali Prešerna kot stalnega Metki-nega gosta.

„Dalje!“ je kriknil Debevc.

Z majhnim nasmeškom je Prešeren pogledal na Bleiweisa, ki si je zopet brisal čelo, in prečital je pesem do konca. Ob zadnjih besedah je prijel za polno čašo, jo dvignil ter končal:

„Dokaj dni

Na živi

Bog, kar nas dobrih je ljudi! —“

Kar grmelo je vzklikanje po sobi in povsod so se dvigale čaše poetu nasproti. Luč je medlo lila na razgrete, smejoče se obraze.

S prisiljenim nasmehom je Bleiweis trčil s poetom.

„Lepo, dobro! Ampak — oprostite, gospod doktor! — za naše ‚Novice‘ je preveč — preveč — —“

„Popôprana,“ mu je pomagal menih in živahno prikimal. Za slovansko idejo pater Benvenut ni imel razumevanja.

„Zakaj? Naj hudiči zvedo resnico!“ je zaklical Zupan, ves navdušen.

Bleiweis je dvignil ramena.

„Cenzura bi nam jo črtala,“ je vztrajal. „Morda bi, gospod doktor, sami črtali tretjo in četrto kitico? Seveda, peta je tudi —“

„Ne, ne. Kar vso pesem bomo črtali,“ je izjavil Prešeren, zložil list in ga spravil.

Bleiweis se je oddahnil, obenem pa ustrašil.

„Ampak, gospod doktor, ne da bi našim ‚Novicam‘ od-tegnili svojo dobrohotno podporo!“

„Ne bojte se! Saj razumem vaše uredniško stališče. Spominja me na čase, ko je izhajala „Zhbeliza“ in sem se trapil s Kastelcem, ki je bil pravi figar.“

V Bleiweisov obraz je bušila kri. Vendar je pogoltnil trdo lekcijo.

„Škoda, res, da je ‚Zhbeliza‘ zamrla,“ je s hladnim glasom obvladal jezo.

„Škoda! Odkar je Smole umrl, sploh še nismo dobili nove slovenske lepe knjige,“ je rekel Zupan.

„Da, škoda je bilo gospoda Smoleta. On je bil prvi, ki je priznal in v svojih zadnjih izdajah že uporabil Gajev črkopis. Ako bi on še živel —“ Bleiweis je postrani pogledal Prešerna, „— bi se bila gajica pri nas gotovo že popolnoma udomačila. Že Smoletovemu spominu smo dolžni, da gremo po poti, ki nam jo je pokazal tik pred smrtjo.“

In zopet kratek pogled na poeta.

Tudi Zupan se je zazrl v Prešernov obraz in iskal v njegovih prečudno razgibanih potezah: Kaj je s Francetom? Kaj naj pomeni ta čudovito pogumna „Zdravljica“... Pogum, ki ga poetu daje — obup? ... Hm! Tudi mene je nekoč prijelo, da sem jim zakričal v obraz — a strli so me... Lepa je „Zdravljica“, le njen konec, njena zaključna misel, ki bi morala biti višek vse pesnitve, je čudna:

Žive naj vsi narodi,
ki hrepene dočakat dan...

Hm! Prepričan s sveta? Ljubezen, prostost, enakopravnost med vsemi ljudmi? ... Hm! Torej pravo človečanstvo? ... O, France, kdaj? ... Kdaj? ...

Stari Jakon se je z „zašpehanim“ rokavom obrisal pod nosom in prijel za kozarec.

Prešeren pa je strmel predse. Ničesar več ni čul, ne videl okrog sebe. V njegovi duši so se oglasile besede pokojnega prijatelja Smoleta: „Ničesar ne izgubimo Slovenci, če prevzamemo novo abecedo od Hrvatov. Nasprotno: približamo se ne le bratom Hrvatom, temveč tudi Čehom.“ — „Nu, pa se približajte!“ je odvrnil Prešeren. Andrej ga je pogledal in vprašal resno in proseče: „Brez tebe?“ — „Le pojdi ti naprej, morda

pridem kdaj za teboj!“ ... In izšle so v Smoletovi založbi prve z gajico tiskane slovenske knjige ...

Bleiweis se je še enkrat ozrl na zamišljenega Prešerna, potem je vstal. Prešeren ga je pogledal, Bleiweis pa je prijazno vprašal:

„Ali ne pridete v kazino, gospod doktor?“

„Nocoj ne. Prinesem pa vam kmalu pesem, ki vas, oziroma vaših ‚Novic‘ ne bo zadavila: ‚Pesem o železni cesti‘, igračico, primerno vašim čitateljem. Le opiliti jo še moram.“

Bleiweis je zopet mirno ignoriral klofuto. Ali je morda niti čutil ni? — O, pač. A bil je človek, ki mu je neprenehoma lebdela le en cilj pred očmi: dokopati se do ugleda. Neizmerna častihlepnost ga je naučila slišati le tisto, kar je bilo njemu prav, dasi žalitve ni pozabil nikoli. V njem se je budil diplomat.

„Izvrstno!“ je vzkliknil. „In — ali bi mi mogli napisati pesem v gajici?“

„Nu, morda v gajici.“

Urednik „Novic“ je ves zažarel.

„O, iskrena hvala, gospod doktor!“

Vendarle! Vendarle! — je odmevalo v Bleiweisu, ko je stopal po Igriški ulici ... „Pridobil sem ga za gajico! Prihodnje leto tiskamo ‚Novice‘ zgolj v gajici! Ampak — kakšen mož je tale Prešeren! Človek se čuti kar majhnega pred njim ... to se pravi — bi se čutil, če bi ne bil — Bleiweis ... A mene ne bo! Strupen pa je kakor gad! Preden se zaveš, te piči. Vrag ga vzemi! Toda ujel sem ga vendarle na limanice, na — Smoletov spomin! Haha! Ej, dragi moj poet, iz mene se norčuješ, a Bleiweisa še ne poznaš! Jaz že vem, kako moram zagrabit človeka v pravem trenutku za njegovo čustvo; ti pa čakaš, da čustvo zagrabi tebe. To je razloček med menoj in teboj: jaz sučem ljudi, tebe pa sučejo ljudje, čeprav si domišljaš, da stojiš kakor skala. V navalu čustev si nebogljen kakor dete, neroden kakor muha, ki pade v močnik.“

Vsem se je čudno zdelo, kako je pohlevni Bleiweis pridobil ostrega, kritičnega Prešerna. Poet se mu je podal celo tako globoko, da je na Bleiweisovo prošnjo zložil v mesecu juniju pesem prigodnico ob petindvajsetletnici županovanja Hradeckega. Da je prešerni Prešeren zložil dolgi slavošp v na Hradeckega in njegovo Ljubljano v navalu rezke ironije — ironije,

vsaj kar se tiče „Ljubljane, ljubice nebes in sreče“ — tega ljubljanski gospodje po večini niso razločili.

Eden izmed onih, ki bi bil — če bi ne bil še premlad — to mogel zaslutiti, je bil njegov nečak Janez Volk. O mraku, ko je prenehalo ropotanje v kuhinji in je teta Katra odšla v stolnico k večernicam, se je Janez splazil v stricovo sobo. Odprl je zgornji predal v predalni omari in vzel iz njega zganjeno, drobno popisano polo.

„Nebefhka prezefija. 1835“

je bral naslov. Oči so se mu zasvetile. Že sinoči mu je prišla pesem v roke, pa je ni utegnil do konca prebrati. Nocoj si jo prepiše.

Skočil je po svinčnik in iztrgal iz šolskega zvezka nekaj listov. Z žarečimi lici se je spravil na delo. Ali bo smeh jutri, ko se s tovariši snide na Gradu! ... Svinčnik je brzel po papirju. List za listom se je polnil s prepisanimi verzi.

„Pobožnim ženicam bo všeč tale pesem. Prepišem jo večkrat. Groš zahtevam za vsak prepis,“ je razmišljal in hitel, da bi ga Katra ne zalotila, kajti zgornji predal stricove omare mu je bil z vso svojo razmetano vsebino strogo prepovedan.

Čaka te velika sreča,
Ti Ljubljana spačena!
Ti kasarna boš sloveča
Satana peklenskega.

Prvi sedež boš hudiča,
Čez deset let več ne bo
Krištof tvoj imel mrliča,
Ki je dušo dal v nebó. —

je prepisoval Janez Vovk. Čez deset let ... pa to se je našalo na Ljubljano, kakršna „bo“ — kakršna je torej že bila! — v letu 1845!

In v isti „Ljubljani spačeni“ je istega večera hodil mladi Lovro Toman po svoji sobi gor in dol in se učil deklamacijo za Hradeckega slavnost na strelišču. Z zanosom je ponavljal Prešernove verze:

„In zvestosrčne nje poglej dekleta
Lic rajski zor, oči poglej nebesa
In sramežljivost, ki je varh njih cveta;
Obrni na nje méstnjane očesa,
Kak ljubijo poštenost in pravico: —
Veselje v prsih Ti srce pretresa.“

Pred gostilno pri „Zlatem jagnjetu“ — rekli so ji tudi „Pri malem cesarju“ — na Sv. Petra cesti je Prešeren zvečer srečal postopača Pacenka, ki je prihajal s klavrnim obrazom čez prag.

„Nu, Pacenk, zakaj se držiš tako kisló?“

Capin je dvignil pogled in veselo presenečen prijel za klobuk, ne da bi ga potegnil z glave.

„O, dohtar! Pa prav zdajle sem mislil na vas. Tu notri so mi povedali, da je ‚zastonj‘ umrl. Jaz pa sem namenjen iti še nocoj proti Kamniku, ampak — permejduš — čutim se tako praznega in lahkega, da bi me vsak veterček lahko odpihnil čez planine, če se jim preveč približam.“

„Hm. Pa pojdi z menoj, da napolniva tvoj sod,“ se je namuznil Prešeren. In skupaj sta stopila čez prag.

„Kakor najboljša prijatelja!“ si je z zaničljivo posmehom mislil policijski praktikant Jože Gariup, ki je prihajal po cesti mimo. „Ta človek občuje z berači kakor s sebi enakimi!“

In stopil je čez cesto, razsvetljeno od luči nad gostilniškim vhodom, ter skozi nezastrto okno pogledal v točilnico. Videl je Prešerna in postopača, ki sta si izbrala prostor v ozadju sobe, blizu peči.

„Škandal! Doktor prava — v beračevi družbi!“ se je zgrozil Gariup in nadaljeval svojo pot.

Prešeren je naročil bokal vina in nalil Pacenku in sebi.

„Na zdravje, dohtar!“ je Pacenk dvignil čašo in veliki beli zobje so se mu zabliskali. Izlil je vino v grlo.

Poet mu je zopet natočil in postavil predenj košarico s kruhom. Pacenk je vzel kos kruha in ga stlačil v žep.

„Ta bo za pot. Moram kar hiteti. Tovariš me čaka onkraj Sv. Kristofa. Skupaj pojdeva,“ je rekel in zopet izlil vino vase.

„Na, pa še enkrat zvrni!“ mu je Prešeren tretjič natočil.

Pacenk se ni branil. Potem je vstal.

„Zahvaljeni! Zdaj se mi bodo pa noge kar same privzdigovale. Okrog polnoči bom že v Kamniku.“

„Če te ne ustavijo rokomavhi na trzinskem klancu!“

„Mene? Ha! Bi rajši z menoj potegnili —“ in tiše je pristavil: „— če bi me zelenci lovili. Teh se pa tudi ne bojim, dokler imam takšnega tovariša.“

„Ramača?“

„Pst!“ je Pacenk položil prst na usta, se ozrl potuhnjeno po hrumečih gostih v zakajeni sobi, pokimal poetu in brž odšel.

Prešeren je z zamišljenim pogledom obsedel za mizo. Potem je izpraznil svojo čašo, vzel klobuk in palico ter se preselil iz hrupne točilnice v zadnjo sobo. Natakarija je prišla za njim in mu postregla.

V tihi, prazni sobici je potem dolgo sedel — sam. V točilnici so razgrajali vozniki in čolnarji. Le zdaj pa zdaj je udarila beseda v Prešernovo zavest. Globlje in globlje se je pogrezal v misli.

Sam.

In daleč nekje so ljudje, znanci, tudi sorodniki, sorodni mu po krvi... a po duši? Preprosti kmetje, navezani na zemljo, zrasli z njo... tuji so bili po duši oni njemu in — on njim... Ne, nikjer nikogar... Že deset let bo kmalu, kar je zatisnil oči človek, ki mu je bil po duši najbližji... Čop!

Ako bi se vrnil! Marsikaj se je izpremenilo v zadnjih desetih letih. Marsikaj je dozorevalo, kar je tedaj komaj kalilo.

Seme, ki ti zasejal si ga, že gre v klasje veselo.

Prešernove poezije so bile že do malega pripravljene za tisk. S kolikšnim veseljem bi jih bil spremljal Čop! In slovenski list, o katerem sta s pokojnim prijateljem tolikokrat sanjarila! Kam vodi Bleiweis svojo ladjo? Čop bi ji obrnil krmilo in zajadral z njo v prave vode. Bleiweis je konservativec, vladinovec. Nikdar se ne otrese svojega hlapčevanja cesarskemu Dunaju. Spretno se je razčeperil nad „Novicami“, ki so jih drugi slovenskemu narodu priborili, pred vsemi Smole in Blaznik.

„Novice“!

V njihovem oltarju se blešči — Koseski. Leto dni bo kmalu, kar je zasijala njegova zvezda: „Slovenija presvitlimu, premilostljivemu gospodu in cesarju...“ Res, pesnitev je zabobnela po Sloveniji kakor veliki zvon k veliki maši. Zbudila je nekatere zaspance, ki so — še napol speči — planili kvišku in kričali: „Živio!“ ne da bi se zavedali, da se s Koseskega pesnitvijo v svojem svetem materinem jeziku poklanjajo — slabomnemu tujerodnemu epileptiku — cesarju. In dvignili so pesnika na ramena in ga častili s cesarjem vred po cesarsko, da je ubogi Ivan Vesel Koseski sam debelo gledal na učinek svoje po Vodnikovi „Iliriji oživiljeni“ spretno v heksametre preoblečene potvore.

„Nu, če si vse udaril s slepoto, mene ne boš!“ se je posmehnil Prešeren.

V točilnici so se razgreti glasovi prerekali o železnici, ki so jo gradili, in o zaslužku, ki ga bo vzela voznikom.

„Ko prvič zdrči železna kača, vam bo odklenkalo,“ je dejal mali Donatelj iz Trnovega. Drobne oči so mu poredno pomežiknile izza živordečih lic. Vtaknil je svoj vivček v usta in puhnil dim proti stropu.

„Vam, čolnarjem, tudi! Saj vam je že tista puhajoča Molli-nova pošast dala po repu. Železnica pa vam navrta čolne. Boste že videli!“ je prerokoval fijakar Belič iz Blatne vasi. On se je seveda lahko širokoustil. Pričakoval je lepših časov, ko bo vozil ves dan ljudi na kolodvor.

„Nu, se bomo pa preložili na železno cesto; eni z mokre, drugi s prašne poti,“ je tolažil šaljivec Donatelj. „Nam, čolnarjem, ne bo treba utoniti v vodi, vam, štongrajtarjem, pa ne v — vinu.“

Med grohotom, ki se je dvignil na račun vedno žejnih voznikov, so se vrata previdno odprla in mlad obraz z lahnim puhom pod nosom in po bradi je s pol boječim, pol hudomušnim nasmehom pogledal v pivnico. Poredne oči so ošvig-nile pивce in pomežiknile tovarišem, ki so se skrivali za zidom v veži.

„Kar za meno, fantje! Saj ni oblačno.“

Pet študentov „filozofov“ je prišlo skozi pivnico, fantov, starih od osemnajst do eden in dvajset let v raznobarnih frakih in s cilindri v rokah.

Prvi, filozof Ludovik Ravnikar, blizu Celja doma, je previdno odprl vrata v posebno sobo in pokukal vanjo.

„Dober večer, gospod doktor!“ je veselo pozdravil Prešerna, ki je sameval v kotu in povešal glavo. „Ali dovolite, da prisedemo?“

Valovje temnih dolgih las se je zganilo. Izpod lepega belega čela in košatih obrvi so pogledale napol zaprte modrosive oči, še vse zamišljene:

„Prosim!“

Poet je umaknil palico in čepico s sosednega stola. Filozof Simon Pogačar, kmetiški sin iz Vrbe, je nerodno priskočil, vzel oboje poetu iz rok in obesil na stensko kljuko. Prešeren mu je pokimal in se z veselim pogledom ozrl po fantih... Mladina, da, mladina je bila njegovemu srcu najbližja. Razumela ga je in cenila...

Stoli so zaropotali okrog mize. Mladi pogledi so skrivaj švigali na tihega moža v njihovi sredi. Obrazi so se svetili v mladostni zadregi in moški odvažnosti. Prešeren je premeril drugega za drugim. Poznal je vse po imenih; razen Ravnikarja so bili vsi Gorenjci: Poklukar iz Zgornjih Gorij, Pogačar iz Vrbe, Mulej iz Radovljice in Smukavec iz Bohinja.

Za dijaki je pristopila natakarica.

„Smukavec je naš starejšina. On nocoj naroča in — plača,“ je Ravnikar pokazal na tovariša.

„Prinesite štefan cvička!“ je le-tá moško zapovedal.

„Hoho! ali si v loteriji zadel?“

„Teden dni je bil doma v Češnjici, pa so mu bohinjske vile dvignile zaklad iz jezera,“ je kričal Poklukar.

„Triglavsko rožo je našel, pa je z njo odklenil zakladnico Velikega Bogatina,“ je podražil še Mulej.

„Ali praznuješ danes svoj god?“ ga je vprašal Ravnikar.

Smukavec, dolg, suh fant, bledikastega mozoljastega obraza, se jim je tiho smehljaj, naposled pa je zinil:

„Motite se, prijatelji. Nisem zadel terne, in tudi ni moj god, ampak, likof, bomo pili nocoj.“

„Kakšen, likof?“

„I, nu, konec šolskega leta bom praznoval.“

„Ali se ti blede? Saj imamo še skoraj dva meseca do zaključka!“

„Zame se je leto zaključilo že danes s — Pavškovo dvojko.“
„Aha!“ se je oglasil Prešeren. „Pavšek je torej vaš prijatelj?“
„Seveda, rad me ima, da bi me v žlici vode utopil, če bi me mogel. Haha!“

„Imava torej skupnega prijatelja. Nu, trčiva na njegovo zdravje.“

„Živio ,korni volk‘! ... Vrag naj ga vzame!“

Časi sta zazveneli.

„Ali vas je ,korni volk‘ zopet ugriznil, gospod doktor?“ je vprašal Ravnikar. „Ali imate kakšno novo pesem?“

„Novo? Hm. Za vas bo nova,“ je rekel Prešeren, segel v žep in vzel iz listnice drobno popisano polo papirja. Začel je čitati:

„Nebeška procesija ...“

Fantje okrog njega so se spogledali in drug drugemu pomеžiknili. Prešeren pa je s svojim prijetnim baritonom čital pesem:

„Osemnajststo in petero
Leto gre čez trideset —“

Zdajci se odpro vrata in v sobo stopita še dva dijaka: Židanov Francelj s Sela pri Ljubljani in Pohleven Anton, mežnarjev sin iz Polhovega Gradca. Ustavila sta se pri vratih in poslušala drugi verz do konca. Tedaj pa je Židanov Francelj prekinil poeta in glasno zadeklamiral:

„kar prinesel sveto vero
Jezus Kristus je na svet.“

Prešeren je povetil roko z listom.

„Vraga! Vi znate mojo novo pesem na pamet?“

„Bog sedi na svojem stoli ...“ je nadaljeval Židan namesto odgovora. Obesil je cylinder na kljuko in smeje se sedel k mizi. Segel je v žep in privlekel na dan popisano polo papirja ter jo razprostrl pred Prešernom, rekoč:

„Pošteno sem jo plačal. Groš sem dal zanjo.“

Prešeren je spoznal nečakovo pisavo.

„Mhm!“

S hudomušnim posmehom se je ozrl na smejoče se obraze okrog sebe. Pogled se mu je ustavil na bledem obličju Antona Pohlevna. Spravil je polo s pesmijo in vprašal fanta:

„Kako je, pohlevni Pohleven? Ali vam ljubljanski zrak bolj prija kakor goriški?“

„Zrak bi mu že prijal, če bi ga mogel jesti,“ je namesto plahega Pohlevna odgovoril njegov prijatelj Židan.

Prešeren je razumel in naročil natarakici, naj fantu pri-
nese večerjo.

„Ali ste kaj kosili?“ je tiho vprašal siromaka.

Pohleven je zardel do ušes in nemo odkimal.

Prešeren pa je vzel iz žepa listek, nekaj načečkal nanj, ga zganil, izročil fantu in zagodrnjal:

„S tem listkom se oglasite jutri pri očetih frančiškanih in vprašajte za patra Benvenuta! Izročite mu listek! Govoril sem že z njim. Dobivali boste odslej vsak dan kosilo v samostanu.“

„Hvala!“ je šepnil bolehní dijak in spravil listek.

Med fanti se je vnel razgovor o novem duhovskem seminarju, za katerega je baje škof Wolf kupil na Poljanah hišo z velikim vrtom. Sredi pogovora je zdaj pa zdaj hvaležen pogled ošinil poetov široki obraz. Fantje so uganili, kaj je bilo med Prešernom in siromašnim Pohlevnom; njihovim mladim očem ni ničesar ušlo. S tihim navdušenjem so si namigavali preko mize, češ: Prešeren — to je človek!

Pogovor je preskočil na politiko, na brate Hrvate in njihovo borbo proti madžaronskemu banu Hallerju, ki se je na vse kriplje trudil, da zatre narodno gibanje med Hrvati. Že pred dvema letoma je bil dosegel, da je vlada prepovedala uporabo ilirskega imena, kar je povzročilo Gajev padec.

„Hrvatje so baje divji na Gaja, ker jih je zapeljal tako daleč v politične homatije,“ je povedal Ravníkar.

Prešeren je molčal. Misli! je na Vraza, katerega navdušenje za Gaja se je tudi že ohladilo. In vendar je Gaj — kljub vsem napakam svojega značaja — storil največ za narodno prebujenje na Hrvatskem ... Da, da, Hrvatje že trdno stojé — a kje smo mi? ...

Poet se je tako globoko zamislil, da so se fantje spogledovali ob njegovem molku, češ: kaj neki premišlja?

Ure po ljubljanskih cerkvah so bile enajst, ko je Prešeren korakal po ozki Sv. Petra cesti proti domu. Nekoliko bi še

delal doma, pilil poezije ali prepisal svojo najnovejšo satiro na ljubljanske razmere: „Nebeško procesijo“. Obljubil jo je nekaterim znancem. Ko je pred „Irgelcom“ zavil proti mostu, mu je noga zastala: Pod svetilko, ki je brlela v začetku mostu, sta stala Kastelic in — Ana. Anin žuboreči smeh se je razlegal v noč. Počasi sta nadaljevala pot čez most proti Poljanam.

Prešeren je pospešil korake. Skoraj tekkel je v divji jezi. Dohitel ju je na koncu mostu.

„Dober večer!“

Trdo se je glasil njegov pozdrav za njunim hrbtom in — ne da bi čakal odzdrava — je obrnil korake preko ceste na Poljanski nasip, kjer je tedaj stanoval v oni Žitnikovi hiši, ki je bila proti vodi obrnjena.

„Počakaj, no!“ je čul za seboj Kastelčev glas.

„Se brez mene laže pomenita!“ je zaklical preko ramena in s svojim drobnim hitrim korakom izginil v temi za vodo... Zobje so mu šklepetali od razburjenosti. Čutil je, kako se mu trese spodnja ustna... Zopet se smoli okrog nje! Iz gledališča prihajata. Prešeren sam je Ani kupil vstopnico čes, noseča je revica, naj se nekoliko razvedri, naj vidi kaj lepega — morda bo vplivalo na otroka, ki ga nosi pod srcem. Da se ji Kastelic pridruži in jo spremi domov — na to seveda ni računal. Ali ni mogla iti sama domov? Saj vendar ob tej uri še povsod gore luči po mestu! Seveda ničemurnici prija eleganten kavalir, kakršen je Kastelic!

„Jaz sem ji morda že premalo lep!“ Ali mi ni šele včeraj rekla, da se zanemarjam? Da je moja obleka ‚polosana‘ in polna madežev? — Hm. Isto sta mi že pridigala Kastelic in Crobath. Vraga! Ali naj se zadušim v dolgovih? Ali sem slabši, če imam slabšo obleko? In če bi hodil v cunjah kakor potepuh — Prešeren vendarle ostanem!“

Kjer se je nasip najbolj zožil, je stala Žitnikova hiša. Prešeren je odklenil hišna vrata in vstopil. V temi se je dotipal do svojega stanovanja. Ko je došel v sobo, ni prižgal luči. V temi je stopil k oknu, ki je bilo obrnjeno na dvorišče. Onkraj dvorišča je gledalo vanj drugo okno z nasprotne — tudi Žitnikove — hiše. Tam so stanovali Jelovškovi. Temno je bilo okno. Seveda — Ana se še ni vrnila.

Ni se še vrnila. Ko je Prešeren odšel po bregu, sta se Ana in Kastelic plaho spogledala. Toda v Netki se je že dvignila vsa kljubovalnost. Skomignila je z rameni in odločila:

„Kar pustite ga! Ga je že zopet pičila kakšna sitna muha.“

„Hm. Menda res,“ je pritrdil Kastelic, bolj v zadregi nego ona.

„Saj kmalu še govoriti ne bi smela z nikomer,“ se je Netka pritožila, dasi je nejasno čutila, da ne dela prav.

V Kastelcu pa ni bilo nejasnosti. Prav dobro je čutil, da ne govori resnice, ko se je opravičeval:

„Zelo mi je hudo, če vam bo moja sebičnost naprtila neprijetne ure. Vem, Prešeren je že od nekdaj ljubosumen name, dasi po krivici. Upam, da ste vi, gospodična Netka, prepričani o mojem iskrenem prijateljstvu do njega in do vas?“

„No, seveda! Nič ne skrbite, jutri mu že povem, kar mu gre.“

Energično je Netka pospešila korake. Kastelic se je skrivaj posmehnul. Postrani je pogledal na njeno — kljub nosečnosti — gibčno postavico... Zala je kljub vsemu.

V istem trenutku so v Netkini duši odmevale besede njene nekdanje gospodinje, gospe Crobathove: „Kastelic je kača!“

A kakor takrat, se je tudi zdaj otresla svarila in veselo žlobudrala o predstavi v gledališču in o znancih, ki jih je videla. Nalašč se je še ustavila na njunem razpotju in poklepetala z njim... Morda čaka France pri svojem oknu in gleda, kdaj se zasveti njeno okno? Naj le čaka!

Čakal je. A ne dolgo. V temi se je slekel in legel v posteljo.

„Pa tudi dobro!“

A živci se mu še dolgo niso pomirili. Domišljija mu je v razdivjani ljubosumnosti predstavljala ljubico in Kastelca... Tako je torej z njima! Morda — hm — morda sta že dolgo v sporazumu? Morda... ne, tega noče misliti! Tako daleč je noče sumničiti. Pa vendar! Ali mu ni že dostikrat omenila Kastelca? To je rekel, ono je rekel. O, Kastelic je prava klepetulja! Nosil je Ani različne vesti o Prešernu na nos. Slabe seveda: o njegovem popivanju, o dekletih, ki so mu ugajala, o brhkih natakaticah, če jim je privoščil prijazno besedo... nu, včasih je delovala tudi bujna Kastelčeva domišljija: s tem dekletom se Prešeren zaroči ali ono vzame v zakon.

Seveda je temperamentna Netka naskočila Prešerna ob prvi priliki z očitki, jokom in zmerjanjem. Včasih sta se brž pobotala, včasih pa je Prešeren odšel ves divji in ni ga bilo več tednov k njej. Še hujše je popival po takšnih prepirih.

Po onem večeru je Netka zaman čakala, da ji Prešeren da znamenje skozi okno, naj pride k njemu. Naposled, ko ga le ni bilo blizu, mu je pisala: očitki in vabilo na večerni sestanek. Pismo je njen bratec Martin nesel Prešernu v pisarno. Prešeren ni bil videti posebno dobre volje, ko je zagledal fanta s pismom. Vendar mu je podaril običajno dvajsetico.

Zvečer: očitki in solze.

„Brezsrčen si, ker me razburjaš s takšnimi neumnostmi, ko vendar veš, v kakšnem stanju sem!“

Prešeren se je vdal. A grizlo ga je vendarle. Zopet in zopet se je dvignilo v njem ljubosumje, ki ga ni mogel nikoli več popolnoma zatreti v sebi. Pil je več kakor po navadi, dasi se ni nikoli popolnoma upijanil. In še bolj je zanemarjal svojo zunanost.

Sredi poletja je bilo, ko se je nekega večera zgrudil nezavesten pred Crobathovo pisarno . . . Kap! Prinesli so ga v Crobathov kabinet in poklicali zdravnika, ki mu je pušchal kri. Kmalu se je Prešeren osvestil. Zdravnik ga je z resnim obrazom še enkrat potipal za žilo in mu popravil srajčni rokav preko obvezane lakti.

„Nekaj dni ostanete mirno v postelji. Nobenega razburjenja in nobenega alkohola!“

Peljali so ga domov.

„Jezus, Marija!“ je vzdihnila Katra, ko so ga prinesli.

Toda, ko je srečala posmehljivi pogled njegovih napol priprtih oči, je molče odhitela pred možmi v bratovo sobo, da pripravi posteljo.

„Ali je ohromel? Ali bo umrl?“ je šepetaje vprašala zdravnika, ko je odhajal.

Stoječ že na stopnici, se je zdravnik okrenil in od strani pogledal na žensko z moško klesanim, robotim obrazom.

„Umrl še ne bo, če bo pazil nase. Skrbite, da bo imel mir. Mir je zanj najboljše zdravilo.“

Mir?

Robata Katra je ves večer hodila po prstih okrog. Šepetaje se je v kuhinji razgovarjala z nečakom Janezom. Neštetokrat

je tiho odprla vrata v bratovo sobo in stopila do njegove postelje. Prenovila mu je obkladek, mu popravila odejo, zastrla luč, da mu ni sijala v obraz, in tiho zopet odšla.

Janeza je poslala spat, sama pa je sedela v kuhinji, z molitveno knjigo pred seboj, v rokah rožni venec. Od časa do časa je vstala in odšla k bratu.

Prešeren je ležal mirno, z zaprtimi očmi. Spal ni. Če je za trenutek zadremal, ga je Katrin prihod vedno zopet vzdramil. Sredi noči, ko je pristopila, da mu obnovi obkladek, je prijel za cunjo, jo potegnil s čela in vrgel od sebe.

„Spat pojdi!“

„Ampak zdravnik —“

„— je rekel, da moram imeti mir. Zaspal bom in tudi ti pojdi spat!“ je trdovratno zahteval, kajti njeno capljanje sem in tja ga je delalo nervoznega. „Luč ugas!“

Odšla je, da ga ne bi razburjala.

Komaj se je dobro zdanilo, je zapel zunaj zvonec. Prešeren se je zbudil iz kratkega sna. Zunaj se je čulo šepetanje in Katrino godrnjanje. Dolgo je trajalo prerekanje pred vrati. Naposled se je šepetanje izpremenilo v jokav glas:

„Samo videla bi ga rada!“

„Katra!“ je zaklical Prešeren.

Katra je odprla vrata in pogledala v sobo.

„Pusti Netko k meni!“ je zapovedal brat.

Katra se je umaknila in spustila bratovo ljubico v sobo. Z velikimi preplašenimi očmi se je Netka približala postelji. Na dolgih trepalnicah so ji visele solze... Ali — ali se še zaveda? Kap ga je zadela, so ji pravili. Umr! bo. Oh! In kaj bo z njo in njenima otrokoma?... Veliki kolobarji okrog oči so pričali, da ji skrb vso noč ni dala spati. Bala se je zanj in smilil se ji je, a — še bolj se je bala njegove smrti zaradi sebe... „Kaj bo z menoj? Kaj bo z menoj?“ se ji je zopet in zopet oglašalo v sčičnem srcu, v majhni duši. Vsa obupana je ob prvem dnevnem svitu stekla čez dvorišče do njegovega stanovanja.

„Ne glej me tako preplašeno! Saj mi nič ni!“ je Prešeren iztegnil roko proti njej. „Sedi semkaj na posteljo!“

Umaknil se ji je proti zidu.

Torej ni mrtvouden? In vendar so ji rekli, da nikoli več ne okreva...

„Ali si se močno prestrašila?“

Njene velike, cigansko žareče oči so se napolnile s solzami. Sama sebi se je smilila. Glasno je zaihtela.

„Nu, ne jokaj! Saj še živim. Kmalu bom zopet zdrav.“

Dvignil je roko in pogladil ljubico po golem okroglem komolcu.

„Ne jokaj! Ne jokaj! Čuj, Nani! Tudi če bi umrl, preden bosta moja otroka preskrbljena, ne boste zapuščeni. Šele po moji smrti uvidi moj narod, kaj sem storil zanj.“ In tiho je dodal: „Kadar bom mrtev, boš tudi ti vedela, kdo sem bil ... Moji otroci ne bodo sirote!“

Njeno ihtenje ni ponehalo. Glasno je zajokala. Tedaj se je vzpel v postelji, sedel in jo prijel za ramena.

„Poglej vendar! Saj mi je že bolje! Nič mi ni. Na, glej, pojdi proč, vstal bom!“

Res je vrgel odejo s sebe, vstal s postelje in stopil po sobi — dasi se mu je nekoliko vrtelo v glavi.

„Nu, glej, ali si mislila, da sem mrtvouden? Nič mi ni. Še danes pojdem v pisarno.“

„Tega pač ne smeš storiti!“ mu je branila med smehom in jokom.

„Zakaj ne? Seveda pojdem. Ali misliš, da bom plačo za-stonj vlekel?“

In res je šel.

Z Nani sta se nekaj tednov zopet dobro razumela. Vsak dan je prihajal k njej, da se je poigral s svojo malo hčerko Tinko, ali pa je naročil Katri, naj speče piškote in skozi okno je poklical Netko in hčerko k sebi, da je obdaril otroka in ga popestoval.

Mala Tinka je bila kar zaljubljena v očeta. Vedno je silila k njemu in povpraševala po njem. Saj nihče ni bil tako dober in ljubezniv proti njej kakor oče. Mati je ni posebno ljubila — otrok je to dobro čutil. Babica pa je bila tudi večkrat osorna proti njej. Le iz Prešernovih oči je lila zgolj ljubezen v otrokovo srce. Kadarkoli je bila mala Tinka z materjo pri očetu, se mu je pritislila v naročje in se z resnim obrazom ozirala v njegovo — kljub debelosti — plemenito obličje.

Včasih je prijel Prešeren hčerko, si jo zavihtel na ramo in stopil z njo pred ogledalo. Z zadovoljstvom in tiho srečo je primerjal otrokovo obličje svojemu.

„Zelo ti je podobna,“ je rekla nekoč Netka in stopila poleg njiju. „Meni pa prav nič.“

„Hm. Menda se le tebi tako zdi,“ je Prešeren ugovarjal. V resnici pa je le s težavo zatajil srečen nasmeh... Da, ta otrok je bil njegov.

„Res, res ti je otrok podoben. Vsi pravijo, da ti je.“

Prešeren se je ozrl na ljubico in dejal pol v šali, pol zajedljivo:

„Zato mi pa oni ne bo!“

S pogledom je pokazal na njeno blagoslovljeno telo.

„Tega pa ne moreš že naprej vedeti,“ ga je smeje se zavrnila.

„O, vem, vem!“ je vzdihnil in postavil Tinko na tla.

Netka se je zdrznila in ga od strani pogledala... Ali ga je zopet tista muha pičila?

„Ali zopet začenaš!“ je siknila vsa razdražena.

Pobral je piškote s krožnika in jih zavil v papir.

„Ničesar ne začenjam. Na, Tinka, vzemi jih s seboj! Zdaj pa le pojdiva!“

Netka se je ozrla v njegov temni obraz in molče odšla z otrokom.

In vendar se je zopet začelo. Nekaj dni pozneje sta se Kastelic in Netka dobila v Horakovi trgovini, za katero je Netka šivala rokavice.

„Izbral bom takšne, ki ste jih vi sešili,“ je dejal Kastelic in kupil par sivih rokavic, ki jih je Netka baš prinesla.

„Lepo šiva tvoja Netka,“ je Kastelic pripomnil Prešernu popoldne v pisarni. Počasi in z zamaknjenim nasmehom je gizdalinski Kastelic slačil nove rokavice.

„Ali misliš, da je vsake Horakove rokavice Netka sešila?“ ga je Prešeren posmehljivo zavrnil.

„Te-le je. Skupaj sva jih izbrala z Netko.“

Prešernu je udarila vsa kri v glavo. S tresočo se roko je omočil gosje pero v tinto in se molče sklonil nad svojim delom... Dobro! A jaz vama ne bom za norca! Ne bom grel kukavičjega jajca!

Proti večeru ga je Netka zaman pričakovala. In minili so dnevi, tedni, da ga ni bilo. Približal se je Netkin čas. Tedaj je zmagalo Prešernovo dobro srce.

„Pojdi po otroka!“ je po kosilu naročil Katri.

Katra je šla preko dvorišča in vrta ter pripeljala malo Tinko — samo.

„Ali Nani ni bila doma?“ je vprašal nevoljno.

„O, bila,“ je kratko in čmerikavo odvrnila Katra že med vrati.

Nekaj dni pozneje je Prešeren o mraku stopal proti Poljanski cesti. Sam sebi je govoril — kolikokrat že v poslednjih dneh! — približno takole:

„Bodi človek! Nobenega dokaza nimaš za njeno krivdo, pa jo hočeš zavreči! Saj poznaš Kastelca in njegovo intrigantsko naturo. Zakaj mu vse verjameš? Razdor seje med tebe in Nani, ker mu je tvoja ljubica všeč. Ampak ona ga ne mara. Že večkrat je rekla, da ji je zoprni. Zakaj jo sumničiš? Krivičen si. Revici se bliža težka ura in ti jo že tedne dolgo zanemarjaš! Bodi človek! Ne plazi se v blatu po tleh! Dvigni se k soncu!“

Vesel zmage nad samim seboj, je Prešeren zavil po ozki Kapiteljski ulici navzdol proti Žitnikovi hiši, kjer so stanovali Jelovškovi. Že od daleč je videl moža, ki je stal pred hišo in govoril z nekom, ki je slonel v pritličju na oknu. Ko je prišel blizu, je spoznal moža: bil je Kastelic! Na okno se Prešeren niti ozrl ni. Kdo drugi bi tam slonel, če ne Netka? ... Z jedkim posmehom je Prešeren dvignil cilinder in — šel mimo hiše.

Še nekaj dni in Netkina mati mu je sporočila, da je Netka pri babici v Florijanski ulici porodila dečka. Bilo je takrat sredi septembra. Toda — Prešerna ni bilo blizu.

„Niti pogledat ne pride svojega sina!“ se je Jelovškovka pritožila Katri.

Katra je skomignila z rameni in jo zavrnila z neprikrito škodoželjnostjo:

„Že ve zakaj!“

Jelovškovka je od presenečenja pozabila zapreti usta.

Dokler je bivala Netka pri babici, Prešerna ni bilo blizu ... „Priznati noče otroka?“ se je Netka izpraševala s strahom in srdom v srcu. Prejokala je vse dni in noči, kar seveda njenemu stanju ni bilo koristno. Želela si ni drugega nego smrt ... smrt, da se osveti nad Prešernom!

„Če bi umrla, potem bi videl, kaj mi je storil!“ je stokala v onemogli jezi in užaljenosti.

A smrt je šla mimo nje — tik mimo nje! Njeno srce, polno grenkobe, se je počasi sprijaznilo z mislijo, da bo treba vendarle še živeti. Nehala je jokati, a vse dni je razmišljala edinole o tem, kako se Prešernu osveti. „Iz Ljubljane pojdem, daleč proč, da ga nikoli več ne vidim.“

Ko so otroka nesli h krstu in jo vprašali, kako naj mu bo ime, je odgovorila s stisnjenimi zobmi in zlobno žarečim pogledom:

„France Prešeren.“

Zakon je dovoljeval nezakonski materi, da je svojemu otroku poleg krstnega imena izbrala tudi poljuben priimek.

Ana je oddala dečka v rejo isti dovilji, pri kateri je imela nekoč hčerko. Čez nekaj dni je odšla domov, a bila je še vsa slaba in bolna. Poleg bolezni jo je trla skrb: Prešerna še vedno ni bilo blizu. Mati je grozila, da pojde k njemu in mu jih „natrobi, da bo pomnil“. Toda Netka se je tako razburila in materi vsako posredovanje tako odločno prepovedala, da je mati morala odnehati, ker se je bala, da Netka resno ne zboli. Godrnjaje je žena zbrala zadnje denarje in jih nesla babici ter jo prosila, naj potrpi za ostalo plačilo.

Netka je vsak dan govorila materi:

„Zakaj vas nisem poslušala in šla služiti kam drugam, daleč iz Ljubljane! V Trst pojdem in nikoli več se ne vrnem.“

Mati je vzdihnila:

„Pozno prihajaš k pameti! A zdaj si preveč bolehn, da bi šla služiti na tuje.“

„Štirinajst dni po porodu ne morem biti kdo ve kaj cvetoča. Čez tri dni pojdem.“

Mati ji ni več branila, vedela je, da bi Netki ne ubranila. Na večer istega dne sta obe sedeli v kuhinji. Mati je izbirala solato, Netka pa si je pri oknu krpala perilo.

Zdajci je nekdo potrkal. Netka se je zdrznila in povescila šivanje ... Tako je trkal samo Prešeren.

Res je vstopil on.

Netka se ni ozrla nanj. Sedela je mirno pri oknu in na moč hitela vbadati šivanko. Mati se je okrenila, vzela solato iz naročja in jo položila na mizo poleg sklede. Pogled ji je ušel na hčerko, a ta je že sklanjala glavo nad šivanjem. V zadregi je mati vzela zopet glavico solate v roke in jo pričela trebiti v skledo.

„Dober dan!“ je pozdravil Prešeren. V njegovem bledem obrazu in po tresoči se spodnji ustni se mu je poznalo močno razburjenje, ki ga je le s težavo krotil.

„Dober dan!“ je odzdravila mati navidez ravnodušno.

Netka je molčala in šivala.

„Kje je pa Tinka?“ je vprašal Prešeren in pogledal Netko. Molk.

„Z Martinom je šla na Grad,“ je odgovorila mati, ko je videla, da hči trdovratno molči.

Prešeren je stopil korak bliže in segel z roko v suknjo po listnico.

„Denar sem prinesel za — za vse.“

Besed „za otroka“ ali „za dečka“ ni spravil iz ust.

„Koliko?“ je vprašal gospodinja. Netkina mati mu je naštel: Toliko za Tinko, toliko za babico in toliko za dečkovo rejo.

Prešeren je prikimal in molče naštel denar na mizo. Dodal je še deset goldinarjev in v zadregi pristavil:

„Da napravite Tinki toplo obleko in obutev za zimo.“ Dečka ni omenil z nobeno besedo.

Jelovškova je stresla odrezke solate iz predpasnika v košarico, pobrala denar z mize in ga zanesla v sobo. Prešeren se je molče ozrl na Netko. Očividno se je kujala ... Zelo slaba je. Močno je shujšala in njen — pred porodom cvetoč — obrazek je rumenkasto bled ... V Prešernovem srcu se je zganilo toplo sočutje: Ubožica! In jaz jo še mučim z ljubosumnostjo! Ali sem človek?

Mehko mu je privrelo iz duše:

„Nani! Ali si še moja, Nani?“

Molče je stisnila obrvi in hitela vbadati. Pristopil je in jo prijel za roko:

„Pusti zdaj šivanje! Poglej me in odgovori: Ali me imaš še rada?“

Z jezno kretnjo in temnim obrazom mu je izpulila roko ter siknila:

„Pusti me! Nimam časa!“

Njemu je vsa kri šinila v blede obličje. Odstopil je za korak, jo gledal z dolgim pogledom, potem pa se počasi okrenil in stopil proti vratom. Za trenutek se je ustavil pred vrati,

preden je pritisnil na kljuko. Zdelo se mu je, da ga pokliče nazaj, da ga mora poklicati...

Nič.

Stisnil je ustne in odšel.

Čez tri dni mu je Jelovškov Martin prinesel pismo. Netka mu je naznanila, da se istega dne s pošto odpelje v Trst, kjer si poišče službo. Nato se je iz pisma usula na Prešerna ploha najtrpkejših očitanj, pravičnih in krivičnih. Vso krivdo za svojo nesrečo je zvalila edinole nanj in končala pismo z upanjem, da ga nikoli več ne vidi.

Dolgo je Prešeren strmel v pismo. Kastelic in pisarja so ga začudeni pogledovali. Crobath mu je prinesel kup aktov na mizo, a koncipient se ni zganil.

Naposled je Prešeren zložil pismo in ga spravil v žep. Segel je po čepici in molče odšel iz pisarne, ne da bi povedal, zakaj in kam. Radovedni Kastelic je stopil na prag in pogledal za njim... Kaj mu je? Kam pojde?

Prešeren je s počasnim, drsajočim korakom šel preko ulice — naravnost k „Maliču“. Kastelic je zmajal z glavo in se vrnil v pisarno.

„Kam je šel?“ je vprašal Crobath.

„K „Maliču“,“ je Kastelic skomignil z rameni.

„Kaj mu pa je danes?“

„Ne vem. Jelovškov fant mu je prinesel pismo in Prešeren je celo uro buljil vanj.“

„Aha! Gotovo mu je ono ženšče spet kakšno zagodlo. Ta hudič babji ga res še ugonobi!“

Razjarjen je doktor Crobath zaloputnil vrata svojega kabineteta. Čulo se je njegovo suho pokašljevanje. Kastelic je zamišljen strmel v zaprta vrata... „Crobath tudi ni v dobri koži. Sušica ga mori, zato je nehal piti — a prepozno bo... In France? Kaj mu je prav za prav? Nekaj dni je, kar je prejel lepe stotake za svoje postransko delo. Denarne skrbi ga torej ne tarejo. Še dolgove bo lahko poplačal. Saj meni je tudi nekaj dolžan. Kaj mu je torej? Prepriček z lepo ljubico?“

Medtem je Prešeren sedel v temnem kotu gostilniške sobe, ležeče proti Maličevemu dvorišču, in zaporedoma je praznil kozarec. Včasih je segel v žep in pogledal na uro. Nato se je s srepimi očmi zagledal proti oknu... Še eno uro, potem se odpelje pošta proti Trstu. Ali ga je Netka le strašila? Ali se

res odpelje? Morda mu je zato pisala, da bi prišel in jo prosil, naj mu odpusti in — vse bi bilo zopet dobro.

A Prešeren ni vstal in ni šel k njej. Sedel je in praznil bokal za bokalom . . . Saj ni mogoče, da bi Nani res šla v Trst! Otrok vendar ne pusti samih pri materi! . . . Pa je le s strahom pogledoval na vrata, ki so vodila na dvorišče med restavracijo in pošto. Naposled — ob uri odhoda — je Prešerna dvignilo. Noge so se mu zapletale od zaužitega vina kakor še nikoli. Zibaje se, je stopil po sobi in odprl vrata: Na dvorišču pred pošto je že stal poštni voz in pred njim — Nani!

Prešeren se je opotekel preko vhodnih stopnic. Od alkohola motne oči so iz bledega obraza srepo strmele v mlado žensko . . .

Netka se je zgrozila. Še nikoli ni videla Prešerna pijanega. V skoku se je zagnala na voz in zaloputnila vrata za seboj. Že je zatrobil poštni rog in voz je zropotal preko dvorišča na ulico. Nani je z obema rokama zakrila obraz, ko se je peljala mimo svojega ljubimca .

Prešeren je obstal na dvorišču in gledal za poštno vprego, dokler ni voz zavil z dvorišča in se obrnil po Nunski ulici v smeri proti jugu ter mu izginil izpred oči.

Tisto noč Prešerna ni bilo domov. Dan je že svetil, ko je Katra čula prihajati brata. Oblečen je legel na posteljo in zaspal. V pisarno ni šel. Kosil ni ničesar. Popoldne se je prebudil in se odpravil z doma. Vrnil se je drugega dne šele predpoldne, legel in zopet prespal dan.

Ko ga tudi tretji dan ni bilo v pisarno, je Crobath poklical Kastelca v kabinet.

„Rešiti ga morava tudi proti njegovi volji. Pojdi k njemu in mu poberi ves denar. Reci, da so se pri meni oglasili njegovi upniki.“

„Ali —?“

„Laž, seveda. Toda bil je vedno vesten in sramote se bo ustrašil. Reci mu, da ga jutri zjutraj brezpogojno pričakujem, sicer mi zastane vsa pisarna. Da veš: poberi mu denar do poslednjega krajcarja! France je zdaj v takšnem stanju, da bo pil, dokler bo čutil kaj okroglega v žepu. Pojdi pa takoj! Zdaj ga gotovo še dobiš doma.“

Prešeren je bil še — oziroma šele — v postelji, ko je vstopil Kastelic. S krvavimi očmi je poet zrl v prišleca. Molče je po-

PREŠEREN IN NETKA

slušal Crobathovo sporočilo, molče gledal, kako mu je Kastelic izpraznil žepe.

„Crobath ti vrne vsak dan dvajsetico za pijačo, ostalo razdelimo med tvoje upnike. Ali prideš jutri v pisarno? Ne moremo si več pomagati brez tebe.“

„Pridem,“ je Prešeren hripavo zagodrnjal.

Bila je prva beseda, ki jo je tega dne čul Kastelic od njega. Že med vrati se je Kastelic še enkrat obrnil:

„Pameten bodi in nikar preveč ne pij! ... Saj veš, da je doktor Pfefferer umrl? Ali boš prosil za njegovo mesto?“

Prešeren ga je pogledal in se počasi obrnil v zid. Kastelic je zaprl vrata.

„Pijan je, da me ni niti razumel.“

A Prešeren ni bil toliko pijan. Že pred dnevi so mu prinesli novico o smrti človeka, ki je šele prejšnjega leta zmagal v konkurenci proti njemu samemu in bil imenovan za advokata na mesto umrlega Baumgartena ... Advokatsko mesto se je zopet izpraznilo. Zopet gonja za njim in on bo zopet prosil — zopet zaman?

Nu, seveda. Vložil bo prošnjo. Policijski ravnatelj Uhrer ji priloži svojo „sol“ in sodni predstojnik natrese vanjo svojega „popra“. Seveda: Nemoralno življenje, zanemarjen pijanec, frajgajst! Na Dunaju se bodo režali od zadovoljstva in zopet enkrat mirno pokopali Prešernovo prošnjo. Frajgajst! Hujšega greha Metternichova vlada ni poznala. Frajgajst — več kakor dovolj opravičbe za nov zločin, ki ga vzame nase Metternichova kosmata vest ...

Crobath je napenjal vse sile, da Prešerna iztrga iz obupa. Neko nedeljo ga je povabil s seboj na Bled, da ga spravi na druge misli. France je bil vso pot tih in top, da je Crobatha dušilo v grlu, kadarkoli je srečal mrtvi pogled svojega koncipienta. Temna slutnja je vstajala v Crobathovi duši ... Prežal je na vsak prijateljev gib.

Ko se je Crobath ponudil, da napravijo ovinek čez Prešernovo rojstno vas Vrbo in se ustavijo na njegovem rojstnem domu, je Prešeren ponudbo kratko in odločno odbil. Potem je zopet topo strmel na pokrajino, skozi katero je voz drdral. Vsa krasota rodne Gorenjske ga ni ganila.

Proti večeru ju je Prešernov soimeni znanec France Prešeren, posestnik na Bledu, povabil na vožnjo po jezeru. Vse

jesenske barve so žarele naokrog in se pravljíčno lepo prelivalé po gladini. In otok in grad in planine — Prešeren jih ni videl. Tudi Crobath ne. Z napetim pogledom je trdovratno strmel na Prešernovo roko, skrito v žepu. Le včasih je dvignil pogled do prijateljevih srepíh, vase poglobljenih oči.

In naposled — je prišlo.

Z bliskovito naglico je Prešeren dvignil roko k čelu — crožje se je zabliskalo v njej. Kljub vsej pazljivosti se Crobath v čolnu ni mogel dovolj hitro iztegniti za nesrečno roko... Že je zagledal cev na Francetovem čelu. A — orožje se ni sprožilo, dasi je Prešeren pritiskal na petelina. Tedaj se je advokat otresel trenutne odrevenelosti in se vrgel na prijatelja. Z vso silo ga je treščil po roki — revolver je zletel v jezero. Kolobarji so valovili okrog mesta, kjer se je pogreznil... čoln se je nevarno gugal.

Bledih lic so se vsi trije možje spogledali. Poetu so zatrepale ustne.

„Ni se sprožil...“ je zašepetal. Nobenega drugega pojasnila ni bilo iz njegovih ust. Ničesar o vzrokih njegovega obupa. Nobene tožbe o neznosnih bolečinah. Ali bi ga kdo razumel, če bi mu razložil, da ga je bilo strah... strah velike praznote in samote, ki mu je — poleg bednega življenja — grozila iz temne bodočnosti?... Saj ni imel na svetu niti enega človeka več, da bi ga resnično in nesebično ljubil.

*»Seme, ki ti rasejal si ga, že gre v klasje
veselo.«*

Leta 1846.

Tistega januarskega jutra je pritiskal mraz, da so se po vseh oknih delale velike ledene rože. V Gosposki ulici so po trdem snegu škripali koraki mimoidočih. V pisarni policijskega ravnatelja Uhrerja pa je bilo toplo in tiho. Čulo se je le prasketanje ognja v peči.

Uhrer je sedel za pisalno mizo in s pestjo podpiral brado. Njegov obraz je bil čmerikavo uraden. Nepremično je buljil v drobno popisano polo papirja.

Verzi. Slovenski verzi.

Ampak kakšni!

Z razkrečeni prsti si je zaril ravnatelj roko med lase. A takoj si je skrbno popravil frizuro, z besno kretnjo je prijel za zvonček in pozvonil.

Sluga Jakob je vstopil in vojaško salutiral.

„Pokličite gospoda nadkomisarja Suchaneka!“ je zapovedal šef.

Kmalu je vstopil Jožef Suchanek.

„Gospod nadkomisar, želim, da ste navzoči pri zaslišanju gospodov pesnikov in da sami pišete protokol. Posebno pazite na izjavo doktorja Prešerna!“

Suchanek je molče sedel k mizi pri oknu. Šefov pogled je šel za njim.

„Kaj pa vi mislite o tej satiri, gospod nadkomisar?“

Suchanek si je pripravljajl papir na mizi in mirno pogledal šefa.

„Mislim, gospod direktor, da se v pesnitvi ne napada nobena določena oseba, temveč le javna zabavišča, ki pa niso državni zavodi. Torej ni vzroka, da bi zasledovali pesnika.“

Direktor je namršil obrvi in stisnil ustne.

„Tako? Nu, jaz sem drugačnega mnenja. Takšni strupeni pamfleti širijo slabo razpoloženje med ljudmi in naloga policije je, da jih pravočasno zatre in da krivce kaznuje.“

Suchanek je sklonil glavo, molčal in si mislil: Slabo razpoloženje? Nasprotno! Pesnitev je bila dobrohotno šaljiva in vsak se je smejal, ki jo je čital... Pravočasno zatre? Hm. Bogve v kolikih izvodih je pesnitev že krožila po Ljubljani! Pa — krivce kaznuje? Treba je krivce najprej dobiti! Pesnik onih verzov pa je bil policiji doslej še neznan.

Sluga je odprl vrata in naznanil:

„Pater Benvenut Crobath.“

Menih je vstopil.

„Hvala vam, da ste prišli, velečastiti! Neprijetna zadeva nas je prisilila, da smo vas poklicali. Prosim, prečitajte tole pesem in povejte mi odkrito: Ali ste jo morda vi napravili?“

Menih je sedel na ponudeni mu stol in vzel pisanje v roko.

„Nebefhka prezefija“

je bral naslov. S pobožno resnim obrazom je bral prve kitice s popisom nebeščanov, ki na Vseh svetnikov dan gledajo procesijo „duš zveličanih“. Potem je prišel do osme kitice, kjer je

Bog ustavil „Krištofa Ljubljanskega“ in ga vprašal ... Zdajci se je čitajočemu menihu obraz stemnil.

„Kakor da za beračune
In za kmetiče samo,
Za menihe in za nune
Bil bi vstvaril jaz nebó!“

Pri deseti kitici pa je pater skočil kvišku in vrgel papir na mizo.

„Gospod direktor! Kako morete mene, duhovnika, dolžiti —“

„Oprostite, častiti oče, nihče vas ne dolži. A moja dolžnost je, da zaslišim vse nam znane ljubljanske pesnike. Prepričan sem, da pesmi niti ne poznate.“

„V resnici sem jo zdaj prvikrat čital.“

„Verjamem, velečastiti. Hvala vam za vašo izjavo.“

Ravnatelj je vstal in vljudno spremil patra do vrat.

„Nesramnost!“ je zagodrnjal pater, ko je prišel po stopnicah v vežo. A žal mu je bilo, da ni prečital satire do konca.

„Nu, ali so tebe tudi klicali?“ je odgovoril gospoda, ki se je na pragu skoraj zaletel vanj. Bil je Prešeren.

„Tudi,“ je odgovoril poet. „Kaj pa hočejo?“

„Neko pesem so iztaknili, pa iščejo njenega pesnika.“

V Prešernovih sivih očeh se je nekaj zasvetilo.

„Kakšno pesem?“

Menih je dvignil ramena in zvil drobne ustne.

„Nebeška procesija“ je njen naslov. Ali jo poznaš? Žal mi je, da je nisem prečital do konca.“

Prešeren je s hudomušnim pogledom ošvignil patra in dejal:

„Zelo interesantna mora biti, če se celo slavna policija zanima zanjo.“

Odšel je po izhujenih lesenih stopnicah navzgor. Okrog lepih usten se mu je začrtal posmeh.

Ravnatelj ga je sprejel z mežikajočim pogledom. Pomel si je roke, prijel za papir in ga podal pesniku. Z nekoliko afektiranim dostojanstvom je nagovoril Prešerna:

„Gospod doktor, prosim za vašo izjavo: Kaj pravite k tej pesnitvi? Ali ste jo morda vi zložili?“

Prešeren je mirno odložil cilinder, prijel list in z resnim obrazom pričel čitati pesem. Sredi pesmi se mu je nasmeš raz-

lezel po obrazu, na koncu pa se je glasno zasmel, pogledal direktorja in izjavil:

„Dobra je. A jaz bi jo bil lahko še bolje naredil. Hvala, gospod direktor!“

Položil je papir na mizo, prijel svoj — že precej oguljeni — cilindar, se poklonil direktorju in nadkomisarju in odšel z mirnim korakom.

Uhrer je obsedel za mizo in strmel za njim s pogledom, ki ni bil baš duhovit. Nadkomisar pa je globoko sklonil glavo in zapisal Prešernovo izjavo. Z majhnim škodoželjenim posmehom je postrani pogledal na onemelega šefa. Sam je bil prav tako kakor njegov šef prepričan, da je satira Prešernova. A Suchanek je pojmoval svojo varnostno službo drugače nego njegov birokratarski, omejeni predstojnik. Presojal je ljudi in njihove zadeve s stališča svobodnega človeka in zrelega moža, ne pa s stališča suženjskega priganjača dunajske vlade.

„Pa je vendarle on in nihče drugi!“ je šef s pestjo udaril po mizi in glasno sklenil svoje misli. „Izvil se nam je kakor jegulja. Menda res po pravici slovi za najboljšega jurista v Ljubljani.“

„Nu, spoštujejo ga povsod kot poštenjaka, to mu moramo priznati,“ je pripomnil Suchanek, ki mu je bil poet simpatičen.

„Hm. Ne rečem, da ni. Sicer pa ni posebno priljubljen v ljubljanski družbi, kolikor sem slišal. Prerad zbada ljudi s svojim strupenim jezikom. Pravijo, da brezobzirno biča napake drugih, lastnih pa ne vidi.“

„Velik duh je. Zdi se mi, da ga ne smemo meriti z navadnim merilom. Zagrenjen je, ker ga sodobniki ne razumejo.“

Uhrer je zveržil ustne in ostro pogledal komisarja.

„Mož ima ekscentrične nazore — s tem je dovolj povedano. Poleg tega se je vdal pijači, kar ga tudi ne priporoča. In slišal sem celo, da občeje z berači.“

Suchanek šefu ni ugovarjal. Saj ga je poznal in vedel, da bi bilo vse zaman. Prepričan je bil, da je Uhrer sam Prešerna komaj poznal. Vse svoje mnenje o njem je črpal edinole iz poročil konceptnega praktikanta Gariupa. Uhrer namreč ni zahajal v družbo, niti ne v gostilno ali kavarno, temveč je živel prav samotarsko življenje. Kako bi takšen mož mogel razumeti človeka in njegove strasti, kako bi mogel razumeti

tragiko velikega duha, ki se je zapletel v mrežo malih ljudi in tesnih razmer!

Prešeren je medtem — še vedno s posmehom okrog ust — stopil skozi predsobo.

„Z Bogom, gospod doktor!“ mu je zaklical znan glas.

Prešeren se je ustavil med vrati. Njegov zamišljeni pogled se je dvignil k širokemu policajevemu obrazu.

„Ali ste vi zdaj tu, Jakob?“

S pokroviteljskim nasmehom se je priklonil Jakob, Prešernov znanec, nekdanji Korytkov policijski nadziralatelj in dobrodušni bolniški strežnik.

„Seveda sem, napredovati mora vsak človek,“ je s samozavestno hudomušnostjo potrdil in pristavil: „Nadomeščam gospoda direkcijskega slugo.“

Prešeren mu je pokimal in opazil na stolu pri oknu mladega Malavašiča, Bleiweisovega sourednika, oziroma korektorja „Novic“ in pesnika, ki je nastopal pod psevdonimom „Milko“. Malavašič je vstal in se priklonil poetu. Prešeren mu je odzdravil in ustne so se mu zatresle v ironičnem posmehu, ko je odšel po stopnicah.

„Tega so tudi klicali!“ je pomislil.

Še na cesti so se mu oči smejale. Potem se je njegov obraz zresnil. Spomnil se je na Jakobove besede: Napredovati mora vsak človek... Vsak — le on, Prešeren, ne napreduje nikdar; za to že poskrbi Uhrer s svojimi famoznimi poročili! „Nu, danes sem mu jo zagodel!“

„Doktor! Počakaj no!“

Iz Schmidtove prodajalne poleg gledališča je stopil pater Benvenut za Prešernom. Prešeren se je okrenil.

„Ali si bral? Ali si bral tisto pesem? Kaj pa je z njo? Kakšna je prav za prav? Vem, da je brezbožna satira, a kaj je še spotakljivega na njej? Nisem je do konca prebral, preveč sem bil jezen. Torej — kakšna je?“ je radovedno vpraševal menih ter s široko frančiškansko pelerino plahutal poleg Prešerna.

Prešeren je že hotel zaviti po Zvezdi navzgor, pa se je premislil in spremil meniha po Gledališki ulici proti frančiškanskemu samostanu. Zakaj bi se izogibal „Julijine“ ulice?...

„Morda mi je sreča mila in vas vidim, gospa Scheuchenstuelova? Srce mi več ne žari, živci mi več ne trepečejo, kadar se vam bližam ...“

Prešeren je postrani pogledal na meniha in mu s posmehom odgovoril:

„Pa ste menihi tudi prav posvetno radovedni!“

„Kaj besedičiš! Menih je tudi človek. Že dostikrat sem ti povedal!“

„Je in — ni. Prav za prav je polčlovek.“

„Ne bodi nesramen!“

„Nu, zares. Če menih stopi v samostan, sme vzeti le dušo s seboj. Telo, oziroma vse, kar ga spominja na telo, mora pustiti zunaj.“

„Da bi te vrag! Potem še kihniti ne bi smel med samostanskimi zidovi!“ se je ujezil o. Benvenut.

„Seveda ne,“ je hudomušno potrdil poet. „V nobenih samostanskih pravilih ni dovoljeno kihanje.“

„Hoho! Vražji France!“

Prešernove smejoče se oči so se zdajci potemnile — šla sta mimo Primčeve hiše. Ni se ozrl po Julijinih oknih, a vse njegove misli so bile pri njej, z britkostjo in jezo in sočutjem. Ali ni bila ona kriva vse njegove nesreče, vsega hudega, kar ga je trlo? Če bi ga bila uslišala, bi njegovo življenje ne bilo prepojeno z grenkobo srčnih bolečin, ne bi bil zašel v nesrečno razmerje z žensko, ki je ni spoštoval, ki jo je skoraj sovražil; ne bi se bil vdal pijači, ne bi ga bili prezirali pri kompetencah ...

In ona? Njeno blede, zgodaj postarano obličje mu je, kadar koli jo je srečal, govorilo razločneje, nego bi mu mogla govoriti usta: Ni bila srečna. Trpela je duševno in telesno. Seveda, Scheuchenstuel ... nu, on ni bil rahločuten in tankovesten zakonski mož. Julija je morala mnogo potrpeti in — mnogo odpustiti ... „A jaz bi ti bil zvest in dober z vsakimi dihom,“ je v mislih vzdihnil Prešeren.

Tri dni nato je sedel o. Benvenut v gostilni „pri Metki“ in se grel pri peči. Z bokalom jeruzalemca je tiho praznoval svoj god, ko je vstopil Prešeren. Poet je odložil zimsko suknjo in cilindar, pristopil k patru in mu ponudil roko:

„Vidim, da se ti dobro godi, Gašper, pa ti danes želim, da bi se ti še bolj!“ mu je šegavo voščil in prisedel. Segel je

v žep, izvlekel z verzi popisano polo papirja, jo razgrnil in položil pred o. Benvenuta:

„Na, za god!“

„O! Hvala!“

Menih se je prijetno iznenaden sklonil nad pesnitvijo. A zdajci so se mu oči široko odprle. Neizmerno strmenje je bilo v njih, ko je dvignil glavo in pogledal Prešerna. Na poetovem simpatičnem obrazu je ležal nasmeh, poln ironije. V očeh mu je žarela hudomušnost.

Še enkrat je o. Benvenut prečital naslov Prešernove pesnitve:

„Nebefhka prezefija. 1835.“

Potem je tlesnil z dlanjo po mizi, se molče zagledal naravnost v Prešernove oči in — rahlo zažvižgal... Torej je Prešeren zložil to pesem, zaradi katere je policija spravila ves svoj aparat na noge!

Prijel je pesnitev v roke, z očmi preletel prve kitice, zmajal z glavo, smehlja se izpod čela pogledal pesnika in si dal duška:

„Vražji človek!“

Poglobil se je v čitanje in čital z vedno širšim nasmehom.

„Haha! Vražji France!“ je vzkliknil, ko je prišel do konca.

„Na tvoje zdravje!“ mu je Prešeren napil z bleščečimi se očmi.

Menih je trčil z njim in se nato še enkrat poglobil v čitanje Prešernove satire na „Ljubljano spačeno“.

Prešeren ga je gledal z zadovoljnim nasmeškom. Polagoma pa je ugasnilo žarenje v njegovih očeh in obraz se mu je stemnil... Norčeval se je iz vsega sveta, a v srcu mu je bilo grenko, da sta se dvigala v njem stud in sovraštvo do klavnega življenja, ki se ga je zaman otresal. Dvakrat je že z odločnim korakom stopil na prag večnosti — obakrat ga je ista roka pahnila v življenje nazaj: prijatelj Crobath! „Zakaj me ni pustil oditi v odrešenje, v večni mir? Dobro pozna moje trpljenje. Moja življenjska pot gre navzdol. Zakaj bi vzdržal do konca, ako vem, da se v globini do vratu pogreznem v močvirje? Zakaj bi ne skočil v stran, če vem, da me v istem trenutku sprejme o n a, ki čaka name s sladkim objemom brezčutnosti — najzvestejša ljubica — smrt?“

S srepim pogledom je zrl Prešeren izpod košatih obrvi nepremično predse. Iztegnjena roka mu je mehanično sukala čašo z vinom. Menih se je z nasmehom ozrl na poeta. A opazil je Prešernov trdi, vase poglobljeni pogled in molče je sklonil glavo. Iz točilnice je skozi zaprta vrata prihajalo v posebno sobo hrumenje pivcev. Druga vrata, ki so vodila naravnost v vežo, so se odprla in zunaj se je čul jasni glas mlade žene Davida Mollina — Jerice:

„Le pojdi, striček, midva greva še k mami.“

Vrata so se na stežaj odprla in mogočno je vstopil širok gospod v elegantnem kožuhu — Viljem Molline. Za njim se je za trenutek pokazal sveži obrazek Jerice Mollinove in poleg nje profil njenega mladega moža. Vrata so se zopet zaprla.

„Nu, gospoda pesnika, ali vama je pošla duhovita vajina beseda?“ je podražil stari Molline. Slekel je kožuh in ga obesil za menihovim hrbtom na kljuko.

„Vadiva se v duhovitem molčanju,“ je hudomušno odbil Prešeren.

„Hahaha!“

„In vi, gospod Molline? Kod hodite, da vas nikdar ne vidimo?“ je vprašal o. Benvenuto.

Anglež je prisedel in napravil kisel obraz:

„Če nisem zaposlen v cukrarni, imam delo v predilnici. Nu, kadar si privoščim nekaj prostih ur, pa sedim doma pri nečaku in njegovi lepi ženki in — požiram sline. Hehe!“

„Aha! Zakaj se pa še ti ne oženiš?“ je vprašal Prešeren.

„Eh, s svojimi tri in petdesetimi leti!“ se je tvorničar navidezno branil, kajti v resnici je bil tedaj že odločen, da se poroči z neko Angležinjo, svojo sorodnico. „Zakaj se pa ti ne oženiš, ki si mlajši od mene?“

„O!“ je zamahnil Prešeren. „Zame je stvar drugačna: Na kaj naj se ženim? Na svoje dolgove?“

„Nu, morda tudi tebe kmalu poišče sreča,“ je tolažil bogataš, ne da bi verjel samemu sebi.

Prešeren mu ni odgovoril. Obraz se mu je zopet stemnil ... Da, sreča me poišče, a kakšna — tega ne slutiš!

V sobo je prišla Metkina dekla Francka in pripravljala na sosednji mizi krožnike in pribor za večerjo Mollinovih.

Frančiškan se je dvignil.

„Kam pa se vam mudi, velečastiti?“ je vprašal Molline.

„Pri bratrancu, doktorju Crobathu, sem povabljen na večerjo. Ti tudi, ali ne, France?“

Prešeren ga je pogledal, ne da bi razumel. Njegov pogled je bil zopet ves zamišljen.

„Ali nisi povabljen h Crobathu?“

„Sem.“

Plačal je Francki, vstal in segel po suknji. Pogled mu je bil teman, zasenčen z grenko mislijo: Da, da, sreča ... ona mrzla poslednja sreča ...

„Oh! Ali greste že domov, gospod doktor?“ je vzkliknila Jerica, vstopivša z možem in materjo, gospo Metko.

Snel je cilinder s kljuke in se ozrl. Obličje se mu je zjasnilo. Grozotno mrzla misel se je umaknila. Oči so zasijale toplo in prisrčno.

„Gospa Jerica! Upam, da čutite, kako mi je žal, da moram zdaj oditi!“

„Nu, nu, glejte, glejte! Naš doktor razodene gospe svojo ljubezen vpricho njenega soproga! Hohoho!“ je ponagajal o. Benvenut.

„Hm! Še vedno bolje, kakor če bi to storil za mojim hrbtom! Haha!“ je dobre volje odbil mladi David Molline. Njegov bledikasti, ozki obraz, z globoko gubo med obrvmi, se je ogrel v veselem, prijetno zvenečem smehu. Na Prešerna ni bil niti malo ljubosumen, dasi je vedel, da je bil poet nekoč Jeričin oboževanec in so njemu veljale njene prve dekliške sanje. Poznal je velikega moža, njegovo globoko poštenost in v bistvu plaho srce, plaho kljub zunanji poetovi drznosti in dostikrat prav nesramni jezičnosti.

„Na, zdaj si jo dobil, nevoščljiva kuta, ti! ... Lahko noč, gospoda! ... Marš, z menoj! Nič se ne oziraj po lepi gospel!“

Prešeren je ves razigran pograbil smejočega se patra pod pazduho in ga odvedel s seboj skozi vrata. Vesel grohot se je razlegel za odhajajočo dvojico ...

V Crobathovem stanovanju je vladalo ono nervozno tekanje in pripravljanje, ki preplavi gospodinjstvo pred vsako večjo gostijo. V kuhinji se je nervozno sukala kuharica in podila iz nje mlada sladkosnedeža, Marijo in Evgenčka, ki sta se smukala okoli steklenih krožnikov, obloženih s pecivom.

„Če ne gresta takoj v sobo, pokličem gospo,“ je grozila rezolutna Neža.

„Ali si neumna, Neža, da se jeziš!“ je modroval mali gimnazijec. „Rajši nama naloži vsakemu svoj krožnik, pa pojdeva v sobo!“

Poslednje besede je izgovoril šepetaje, kajti čulo se je iz predsobe odpiranje vrat in glas gospe Crobathove, ki je v jedilnici dajala hišni zadnja navodila pri pogrinjanju mize. Marija in Evgen sta brž pograbila vsak svoj kos.

„Če naju zatožiš, povem mami o tvojem policaju Jakobu!“ ji je šepnil navihane in skočil za sestro iz kuhinje.

Vsa zaripla od kuhinjske vročine, še bolj pa od jeze, je Neža zagodrnjala nekaj o „smrkavih pamžih“ in brž popravila razdrto harmonijo v naloženem kupu sladkih dobrot... Torej sta otroka vedela, da je sinoči, ko je bila gospoda v gledališču, povabila „prijatelja“ na večerjo!

Evgen in Marija pa sta treščila kakor bomba v sobo starejšega brata Ludvika in z zmagoslavnim grohotom kazala sladke trofeje svojega bojnega pohoda proti kuharici Neži. Z divjaškim rjojenjem sta zaplesala okrog mize.

Vrata v sosedno sobo so se odprla. Med njimi je stala Luiza, lepo dekle, temno kostanjevih las. Velike lepe oči so s toplim sijajem žarele iz ozkega, bledega obraza.

„Evgen! Marija! Mirujta vendar! Saj vesta, da papa počiva pred večerjo! Zbudila ga bosta!“

„Hahaha! Ne veš, kako sva Nežo ugnala!“ se je smejala debelušna Marija.

„Papa naj se kar zbudi, saj kmalu pridejo gosti,“ je modro pristavil Evgen.

„Ali jih sprejmeš v copatah?“ je podražil Ludvik in s peresom v roki pokazal na svetlomodre sestrine šolnčke.

„Seveda! In v domači obleki. Ali ne veš, da je to naj-novejša pariška moda?“ je resno vprašala Luiza. „Namesto rož pa si pripnem kuhalnico na prsi.“

Ludvik je modro prikimal in dostavil:

„In pisiker na glavo.“

„Hahaha!“

Glasi grohot iz štirih mladih grl je odmeval po Crobathovem stanovanju. Crobath ga je slišal. Ležal je na zofi, a ni spal.

„Kako so otroci veseli! Le naj bodo — dokler so lahko...“

Grenko otožen nasmeh je zavlekel njegove vročično rdeče ustne. Suh kašelj se mu je utrgal iz prsi.

Potem je bledega obraza dolgo strmel proti zastrti luči... Otroci! Mala dva bosta še dolgo rabila očeta. Ali — ali ga bosta imela?... Ludvik pride prvi do kruha. Še dobri dve leti, pa pojde na Dunaj, da se posveti pravnim študijam. Advokat postane, kakor oče. Morda prevzame očetovo pisarno? Morda — če... da, če!... Če vzdržim dotlej! Ali se nisem pijači prepozno odrekel? Na skrajni meji sem že bil. Mnogo bolje se počutim, odkar ne pokusim več vina. Le včasih me zbada...

„Papa! Naročil si, naj te ob šestih pokličemo.“

Po prstih je vstopila Luiza, njegov najljubši otrok. Bila je že v večerni obleki. Rumenkasto bela svila je lepo pristojala njenim temnim lasem. Temno rdeče vrtnice ob izrezu so tvorile lep kontrast k obleki in k dekletovi bledi polti... Hm! Dekle je dozorelo. Treba bo misliti na ženina... Hm! Vsakemu je ne dam. Preskrbeti ji moram moža, ki bo moji rodbini v oporo, kadar zatisnem oči.“

Dvignil se je in hčerko smehljaše meril s pogledom. Njene velike oči so žarele v toplem ognju, ki je razodeval neobičajno globoko dušo. Brala je zadovoljno občudovanje v očetovem pogledu in v zadregi ji je stopila rdečica v obraz. Vzela je frak s stola in pomagala očetu, da si ga je oblekel. S tankimi prsti mu je popravila lase. Crobath je prijel hčerino roko in jo premotril s hudomušno pozornostjo.

Vprašaje ga je pogledala.

„Sem mislil, da se tvojih prstov drži tinta,“ je namignil na pisateljjevanje, ki ga je gojila skrivaj v zatišju svoje sobice.

„O!“ Ves obrazek ji je pokrila zadrega.

„Hehe!“

Popravil si je kravato in — gledaje v ogledalo — je po-mežiknil hčerki. Potem se je obrnil in ji kavalirsko pomolil komolec.

Položila je roko na njegovo laket in z nasmehom pogledala očetu v oči. Stisnila se je k njemu. V lahnem plesnem koraku sta odšla proti salonu. Vstopila sta vanj v istem trenutku, ko so se odprla vrata proti hodniku in sta se prikazala v njih Prešeren in o. Benvenut. Iz jedilnice je pristopila gospa Crobathova s svojo polsestro Ano Endlicherjevo.

Prešernov široki obraz, ves rdeč od mraza, se je svetil menihu izza hrbta.

„Dober večer, moji dragi! Že dolgo vas nisem videl!“ je menih pozdravil svoje sorodnike.

Prešeren ga je brž prijel za kuto in ga porinil predse.

„Glej ga, hinavca farškega! ‚Moji dragi‘ pravi, pa sem ga moral ves čas držati za vrat, da mi ni ušel tja doli proti samostanu. Še sreča, da ste se preselili semkaj v okraj pokojnih očetov kapucinov. Če bi ga moral tirati mimo frančiškanov, bi mi gotovo ušel k večernicam, tako se je bal pohujšljivo dobre večerje pri svojih ‚dragih‘.“

Dame so se v zadregi smehljale. Prešernove robate šalji-vosti so bile že vajene. Menih se je smeje oprostil poetovega prijema in ropotal:

„Nesramni jezični dohtar! Za kazen, ker tako lažeš, poljubiš gospe roko!“

„Za kazen ne poljubujem lepih rok, za plačilo pa prav rad,“ se je smejal poet in sklonil glavo nad roko gospe Cro-bathove.

„Sam vrag mu ne pride na konec!“ je skomignil menih.

„Nisem vedel, da se smatraš za samega vraga,“ ga je Prešeren pogledal z resnim pomilovanjem.

„Hahaha! Gašper, kar molči! Francetu nisi kos.“

Crobath je ponudil bratrancu naslanjač poleg sebe, Prešerna pa je povabila gospa v njegov običajni kotiček pri peči. Luiza je sedla na drugo stran, Ana Endlicherjeva se je pridružila domačinu in menihu.

„Kako napreduje moja konkurenca?“ je poet vprašal domačo hčerko.

Luiza je okrenila glavo in z iztegnjeno nogo popravila zavihano preprogo. Z veselo hudomušnostjo je od strani pogledala starega prijatelja.

„Kako bi se vrabčevo čivkanje merilo s slavčevim petjem! Ali mi niste namignili, da bi mi kuhalnica bolj pristojala kakor pero?“

Naslonil se je v naslanjaču in jo gledal s priprtimi očmi.

„Tako se nisem izrazil, Luiza. Rekel sem:

Dir winkt der Liebe Pfad, bestreut mit Rosen,
Der Myrtenkranz der harret deiner ...“

Resno in brez zadrege ga je pogledala.

„Nekoč ste peli:

Kakovi revež je, ki ga presune
'Z oči nebeških vržena puščica.

Meni pa hočete natveziti, da je pot ljubezni posuta z rožami! Ljubezen je nesreča, ste rekli nekoč očetu.“

Prešernov pogled se je za trenutek srečal s pogledom gospe Crobathove. Dobro je opazil, kako je uboga žena prebledela. Uganila je pač, zakaj je Prešeren njenemu možu tako govoril. Poznal je zablodo svojega šefa, poznal krivdo, ki je vezala njega in polsestro njegove žene. Da, poznal jo je, to ji je povedal že tale njegov pogled, plašen in pomilovalen.

Prešeren je umaknil pogled, podprl glavo s svojo majhno belo roko in vzdihnil:

„Neuslišana ljubezen je res največja nesreča. Ampak prava vzajemna ljubezen mora biti največja sreča na svetu.“ In tiho, kakor sam zase, je dostavil: „Mislim vsaj, da je. Okusil je nisem nikoli.“

Luiza ni odgovorila. Njene lepo oblikovane roke so neigibno počivale v naročju. Toplo sočutje z velikim poetom in starim prijateljem njene rodbine se ji je dvignilo v srcu. Lepe velike oči so se ji vlažno svetile.

Prešeren je opazil njih blesk ... Dobro, zlato dekletce!

Zunaj se je čul vhodni zvonec in govorjenje. Gospa Crobathova je vstala, se oprostila pri gostu in odšla novim došlecem naproti. Prešeren se je ozrl za njo in se dvignil, veselo presenečen. Prijatelj izza študentskih let in poznejši tovariš dr. Traun, advokat v Celju, je bil vstopil s soprogo in s svakom, mladim bogatašem, pri katerem sta bila z ženo na obisku.

„Mein Schwager, Herr Pesjak ...“ je Traun predstavil sorodnika, ki ga je bil na Crobathovo povabilo pripeljal s seboj.

Okrog Prešernovih ust se je začrtala ironija. Že so se mu ustne zatresle in oči zasvetile. Poljubil je gospe Traunovi roko in ko je Traun tudi njemu predstavil sorodnika: „Mein Schwager, Herr Pesjak ... Herr Doktor Prešeren —“, je poet stisnil trgovcu roko in pomežiknil Traunu:

„Zdaj vem, zakaj svojega gospoda svaka nemško predstavljaš! Ako bi rekel: moj svak, gospod Pesjak — bi kdo

mislil, da mi hočeš delati konkurenco in si se zapisal med nesrečno ljudstvo poetov.“

Pesjakov prisiljeni nasmeh, Traunova zadrega in Crobathov zatemneli pogled so povedali Prešernu, da njegova opazka ni bila primerna in da je stal pred njim predstavnik onih rojakov, ki so se sramovali svoje čiste slovanske krvi in so v suženjski ponižnosti ležali na trebuhu pred germanskimi tlačitelji. Saj takih ljudi je bilo v najnovejšem času vedno več. Čim bolj je na eni strani rastla med Slovenci slovanska zavest, tem več se je na drugi kazalo med njimi servilnosti do vladajočih Nemcev. Fej!

Zlovoljnost je zagnila poetov obraz. Prijaznosti, s katero je Crobath zapletel mladega trgovca Pesjaka v razgovor, Prešeren kar ni mogel razumeti. Sicer pa mož na pogled ni bil nesimpatičen. Bil je tip slovenskega kmeta v gosposki obleki. Dolge, košate, povešene brke so ta vtis še povdarjale. Drugače ni bilo na njem ničesar posebnega. Le velika briljantna igla v dragoceni čipkasti kravati je vzbujala pozornost z vsiljivim žarenjem.

Prešernovo opazovanje je zmotil prihod bibliotekarja Kastelca in doktorja Bleiweisa. Kmalu nato so sedeli v obednici okrog dolge mize. Dobra jed in dobro vino sta jim pomagala do dobre volje in živahnih razgovorov. Crobath je sipal tihi in ljubeznivi gospe Traunovi poklone, zato je ujel nekateri ostrí pogled od Ane Endlicherjeve, ki sta jo Prešeren in o. Benvenut vsak od ene strani zabavala. To se pravi: zabavati jo, se je trudil le menih, poet pa mu je po svojem gorenjskem načinu solil včasih prav robate vmes. Ana ga je bila že vajena. Z njo sploh ni drugače govoril nego v zbadljivi ironiji, ali pa ji je šepetal prav „mastne“ v uho, kar seveda tudi ni kazalo posebnega spoštovanja do šefove ljubice.

Na drugi strani mize sta Bleiweis in Traun pripovedovala gospe Crobathovi o novicah iz njene domovine, kar sta jih poznala iz časopisov in kavarniških pogovorov.

„Govori se, da zaradi novih uporov priklopijo Krakovo k Avstriji,“ je omenil Traun.

„Ubogo Krakovo!“ je vzdihnila gospa.

„Zakaj — ubogo?“ se je zavzel patriot Bleiweis.

„Poslednji ostanek svobodne Poljske!“ je zamrmrala vrla Poljakinja.

„Brez Avstrije je bil zapisan poginu,“ je Bleiweis prepričevalno izjavil.

Gospa ga je le od strani pogledala in molčala. Bleiweis pa je začel praviti o županu Hradeckem in njegovi bolezni, da bi spravil pogovor v drug tir. Traun, ki ga bolezen ljubljanskega župana ni posebno zanimala, se je obrnil na drugo stran, kjer je sedela Luiza in poleg nje trgovec Pesjak. A tadva sta bila v živahnem razgovoru o potovanjih, ki jih je napravil Pesjak in o krajih, ki jih je tudi Luiza že obiskala s svojim očetom. Nekaj časa ju je Traun poslušal, potem pa se je zagledal v Prešerna, ki mu je sedel nasproti... Izpremenil se je France, močno se je izpremenil. Vitek, čeden fant je bil v onih letih, ko sta hodila po Dunaju. Nerazdružljiva sta bila, celo stanovala sta dolgo časa skupaj in pri predavanjih sta sedela drug poleg drugega. Koliko lepih spominov! Živela sta prijetno in dobro. Prešeren je zaslužil z instrukcijami okrog petdeset goldinarjev mesečno, poleg tega mu je dobri, stari stric Jožef pošiljal vsak mesec po trideset goldinarjev, nekaj okroglega pa je Prešernu vrgla tudi štipendija. Imel je skoraj več dohodkov nego jih ima sedaj. In hodili so: on — Traun — Crobath, Gollmajer in Prešeren sleherni šolski praznik v prijazno dunajsko okolico, na Kahlenberg, v Grinzing, do Schönbrunn, Laksenburga, v Florisdorf, ali kamorkoli. To je bilo življenje! Veseli so bili, kakor more biti vesela le mladina, pili so in peli in postopali za ljubkimi dunajskimi dekleti. Obedovali so vedno skupaj in zvečer so se zbrali pri časi piva v gostilni „Zur Pfeife“, kamor je zahajalo mnogo visokošolcev... Takrat je bil on — Traun — nesrečno zaljubljen in France mu je zložil v tolažbo pesem:

„V tridesetem d'vičica“...

Peli so jo ob vsaki priliki — svojo „himno“. In zdaj?

Traunov pogled se je zopet in zopet vračal na poetov široki, kljub debelosti simpatični obraz, s krepko rezljanim nosom, košatimi obrvmi in lepimi ustnami. Pravili so mu, kako strupen je postal poet, ves zagrenjen, malokdaj resnično vesel.

„Živijo France!“ mu je napil preko mize. „Že dolgo se nisva videla. Kako se ti godi?“

„Kakor hočejo dunajski bedaki,“ se je Prešeren odrezal, da se je Bleiweis nervozno premaknil in je Crobath zmajal z glavo, češ: Pravkar čaka tam gori na rešitev njegova prošnja

za mesto pokojnega Pfeffererja — pa takole govori! Ne bom se čudil, če mu Dunaj zopet pošlje brco...

O. Benvenut je nevoljno posvaril neprevidneža:

„Le pametno govori, France, da te ne pošljejo k izpovedi v Gosposko ulico!“

„Velečastiti ima prav,“ je pritrdil Traun. „Če hočeš, da ti podelijo eno izmed novih mest, bodi kar previden!“

Prešeren ni odgovoril, le ironičen posmeh se mu je še poglobil v obličju.

„Tako je,“ se je norčeval Crobath. „Če se hočeš prikupiti gospodi v Gosposki ulici, hvali vse, kar si doslej grajal, ogibaj se lepih deklet, pij vodo in hodi pridno v cerkev. Potem ti je Uhrerjevo priporočilo zagotovljeno... O kakšnih novih mestih si govoril?“ se je obrnil k Traunu. „Kolikor vem, je bilo razpisano le Pfeffererjevo mesto.“

„Ali ne veš, da v najkrajšem času sistemizirajo advokatska mesta za Kranj, Postojno in Novo mesto?“

„Kdo ti je povedal?“

„Hm. V Celju smo bliže Dunaja,“ se je Traun izmaknil.

Crobath se je spomnil, da je deželnosodni svetnik Ribebl bratranec Traunove žene.

„Mhm!“

Pogledal je svojega koncipijenta. A Prešeren je mirno zrl predse in po svoji navadi s prsti vrtel polno čašo. Crobath je zopet zmajal z glavo.

„To pa ne bo nič zate, France.“

Poet je dvignil svoj zastrti pogled.

„O, vem! Zame ni nikoli ničesar!“

Tolikšna bridkost je bila v njegovem glasu, da so Luizi Crobathovi stopile solze v oči.

„Nisem tako mislil. Nikar ne bodi črnogled!“

„Sivogled. Moje oči so sive. In vse, kar vidim, je — sivo.“

V njegovi ironiji je bila bridka resnica, to so čutili vsi.

Crobath pa je nadaljeval, ne da bi se dal zmotiti:

„Mislim, da podeželska mesta ne bodo tvojim potrebam primerna.“

„Zakaj ne?“

Crobath je skomignil z rameni.

„Premehak si za samoto. Če bi imel družino, potem — da, tako pa — ne.“

„Družino si gospod doktor lahko vsak dan ustanovi. V tako zapuščene kraje, da bi ne dobil družbe, pa tudi ne bo prišel,“ je dejal Bleiweis, ki je bil iz Kranja doma.

„Družbo pač, le kakšno!“ je pritaknil Kastelic.

„Prerekamo se za oslovo senco. Za enkrat mesta še niso razpisana in morda tudi nikdar ne bodo,“ je odločil Prešeren.

Razgovor je prešel na „Novice“ in na Gajev črkopis, ki se je v njih povsem udomačil.

„Brez črkarske pravde!“ se je smejal urednik Bleiweis z zasmehljivim pogledom na poeta.

„Da. To je vaša zasluga!“ ga je pohvalil Crobath.

„Vi ste rojen diplomat, gospod Bleiweis,“ je pristavil Traun. „Čudovito spretno krmarita s svojo uredniško ladjo med Scilo in Karibdo, med domačimi vročerkvneži in tujimi krvoločneži.“

„O, človek ne sme siliti z glavo skozi zid,“ je Bleiweis samozavestno dvignil glavo. „Treba je počakati, da bíje prava ura, potem vsaka stvar dozori sama ob sebi. Kdor ima trdno svoj cilj pred očmi, ga vselej doseže.“

Govoril je z odločnostjo, ki na šibkejše ljudi ni nikdar zgrešila svojega vtisa. Med tem, ko so njegovim vsakdanjim izrekom vsi drugi vneto prikimavali, se je edinole na Prešerenovem obrazu pokazala tiha ironija.

Ko so se kmalu nato razšli in se je poet vračal proti domu, mu je Traunova novica blodila po glavi... Če je novica resnična in — če vendarle dobi on eno izmed onih mest? Seveda bo prosil zanje. Zakaj ne? Ljubljane itak nikoli ne dobi. Nočejo mu dati uglednega mesta v slovenski metropoli, pač zato, ker se boje njegovega vpliva, njegovih svobodnih nazorov. Pa kaj je njemu Ljubljana? Nekaj znancev, nekaj spominov, nekaj prijetnih kotičkov in — nekaj grobov. Poleg tega: Ana Jelovškova! Čim dalje od nje, tem boljše zanj. Že dolgo se ni počutil tako dobro, kakor zdaj, odkar je prebolel njen brezsrčni odhod v Trst. Vsaj zdelo se mu je tako... Da, to bi bila še najboljša rešitev: proč iz Ljubljane!

„Bedak! Ne zidaj gradov v oblake! Frajgajst! Nikoli ne dobiš samostojnega mesta, dokler Metternichov konservativni režim vodi ljubljanske oblastnike, dokler je tvoja usoda od-

visna od borniranih tujih birokratov, kakršna sta policijski direktor Uhrer, ali predsednik sodišča Pettenegger.“

Spomladi, sredi aprila je res prišel zopet udarec z Dunaja: Na Pfeffererjevo mesto je bil imenovan doktor Anton Rak — mlajši in manj zmožen od Prešerna. Prešerna so že šestič prezrli ...

Močno ga je zopet potrlo, dasi je kar pričakoval, da mu Ljubljane ne dajo. Koncem aprila je vložil prošnjo za Postojno ali Kranj.

Crobath mu je pridigal:

„Poznam te in sem prepričan, da ne boš tam zunaj kot samostojen advokat zaslužil niti toliko, kolikor imaš tu plače kot koncipijent. Pa ne misli, da ti odsvetujem kot tvoj šef, ker se bojim izgubiti dobrega koncipijenta! Sicer vem, da tako zmožnega človeka ne dobim več, a privoščil bi ti boljše mesto, kakor se ti ponuja.“

Prešeren je molčal in odšel k nekdanjemu sošolcu, župniku Svetličiču v šentpetrsko župnišče, da mu je napisal nravstveno izpričevalo, ki ga je moral priložiti prošnji.

Brez opazke — kakor vedno — je župnik ustregel poetovi želji. Bil je dober človek in dober duhovnik. Ko je poetu izročil pisanje in ga spremil do vrat, je dejal:

„Upam, da zmaga pravica in ti to pot dajo, kar ti že davno gre. Potem si svoje življenje urediš, kakor je prav.“

Prešeren je stopal po lesenih stopnicah navzdol v pritličje. Iz kuhinje poleg stopnišča je odmevalo ropotanje posode in ragljanje farovških dekel. Poetu pa so še donele v ušesih župnikove besede: „... kakor je prav...“ Ali niso bile besede slične onim, ki mu jih je poslala umirajoča mati? ... „Tudi zdaj svojo reč prav obrni!“ ... Prav? Za koga prav? Zanj ne, to je gotovo, za njegovo sestro tudi ne in za ljubico, ki bi morala živeti poleg gospodovalne Katre, bržkone tudi ne... „Prav“ torej le za one, ki jim je njegovo svobodno življenje v spotiko ...

In spet so nastopili za Prešerna tedni težkega čakanja. Iznova je upal in obupaval. Družbe se je izogibal. V gostilni je dostikrat sedel sam vase zaglobljen, tih in mrk. Če je izpregovoril, pa je gotovo koga pošteno ošvrknil. Malokdaj je bil dobre volje. Smeh, ki je bil včasih donel okrog njega, je utihnil.

Čutil je, da se ga znanci bolj in bolj izogibljejo. V duši mu je bilo še bridkejšo. Zalotil jih je, kako so se spogledovali nad njegovo vedno bolj zanemarjeno zunanostjo, nad njegovim molkom... Še bolj ga je peklo v srcu.

Dostikrat je zvečer ostajal doma. Poezije je imel že docela pripravljene za tisk in prepisoval jih je še enkrat za cenzuro — brez namečka nemških in ponemčenih poezij. Ali je storil prav, da se je vdal Bleiweisovemu prigovarjanju in črtal nemške pesmi? Ali so slabše od slovenskih? Ali bi ne bile — če pogleda resnici v obraz — marsikomu bolj umljive od slovenskih? In — ali ne bi nesle svoj glas — in njegov glas! — daleč med svet, mnogo dalje nego njegove miljenke, pisane v njegovem ljubljennem materinem jeziku? Ali bi škodovalo slovenski stvari, če bi zvedel svet, da imajo Slovenci moža, ki se upravičeno meri z največjimi duhovnimi velikani?

„Kaj praviš, Matija, ti, ki si obvladal toliko jezikov, a ljubil le enega — materinega?“

Srepo je poet uprl pogled predse v praznino. In kakor odgovor od onkraj so mu vstale v spominu prijateljeve besede: „... Tvoje umetnine imajo višji cilj. Vdahnile so našemu umirajočemu jeziku novo življenje...“

Da. Ako je to misija njegovih poezij, potem je prav, če jih podari narodu same, brez spremljevalk, ki bi le oslabile vtis njegovih miljenk.

Sredi maja je vložil prošnjo za tiskovno dovoljenje in ji priložil dva cenzurna rokopisa. Oddahnil se je, a polastil se ga je nemir. V duhu je spremljal otroka svoje duše preko vseh pisalnih miz in skozi roke različnih Pavškov in Sedlnitzkih, vštevši Kopitarjevega dediča Frana Miklošiča, dediča po službenem mestu, po učenosti in — po ozkosrčnosti.

Vrag jih vzemi!

S to dobrohotno željo je sklenil Prešeren svoje razmišljanje, ko je stopil nedeljskega jutra iz hiše in zavil po Poljanskem nasipu proti Mesarskemu mostu. Na oglu Suknarske steze mu je prišla naproti drobna meščanka, čedne postave, v tesni jopici, široki krinolini in preprosti šuti. Ročica, oblečena v polovičarsko rokavico, je pritiskala debelo mašno knjižico k polnim prsim. Od njenih majhnih, lepo oblikovanih nog je dvignil Prešeren pogled k napol skritemu, rjavopoltemu obrazku... Ana Jelovškova!

Že je odhitela povešenih oči mimo njega po Suknarski stezi navzgor.

Hropeče ječanje se mu je izvilo iz globine srca. Noge so mu klecale. Naslonil se je ob ograjo in se z bodečim pogledom zastrmel v tiho se valečo umazano Ljubljano... Zopet je tu — njegova usoda!

Sredi ulice je Netka previdno okrenila glavo... „Tam sloni ob ograji in gleda v vodo. Ustrašil se me je! Razveselil se ni! Nu, brigaš me!“

Njene sočne rdeče ustne so se prevzetno napele, ciganske oči so gledale temno in trmasto. Še tesneje je njena roka pritiskala knjigo na srce, ki ji je utripalo v jezi in — razočaranju.

Prešeren je še dolgo slonel ob ograji. Naposled se je okrenil in počasi stopal po nabrežju nazaj proti šentpetrskemu mostu in potem dalje, mimo cukrarne in do velikega, že napol zazidanega stavbišča, kjer so zidali prisilno delavnico v bližini Codellijevega gradu. Dolgo je strmel v navoženo opeko, v stavbeno ogrodje, v jame z apnom in kupe peska, ne da bi kaj videl. Zidarji, ki so v nedeljskem počitku sedeli pred leseno barako, so zapeli zateglo italijansko popevko. To je Prešerna zmotilo v brezplodnem razmišljanju. Potegnil si je cilinder z glave, se obrnil in z rokami na hrbtu — v eni roki cilinder, v drugi palico — je odhitel z drobnimi koraki proti mestu, da so mu dolgi lasje valovili okrog glave...

„Ne bom se ji več približal. Za oba je bolje tako. V nesrečo sem ji, ona pa meni. Crobath je imel prav takrat, ko me je svaril, ko je bil še čas. Nu, zdaj se je sama odtrgala od mene. Zakaj bi silil za njo?... In če si jo osvoji Kastelic?... Hm, morda si jo je že?... Deček?... Ne! Proč s tem! Nočem več misliti tega!... In zdaj? Niti svoje male Tinke ne obiščem več — kako bi jo, če je njena mati zopet doma? Kastelca pošljem vsakega prvega v mesecu z denarjem k Jelovškovim in s tem — konec!“

Nekaj dni je trajalo, dokler se ni umiril. Zvečer, ko je prišel od „Metke“ domov, je včasih še dolgo sedel v temni sobi in gledal proti razsvetljenemu Jelovškovega oknu. Prejšnje mesece je luč že zgodaj ugašala, zdaj gotovo sedi tam Netka in vbada s šivanko do pozne noči. Pridna je zares, ubožica! Zaslužila bi bila boljšo usodo. Le njena prevroča kri jo je pogubila, njen nebrzdani temperament in njena slaba vzgoja...

Njegovo mehko, človeško čuteče srce je opravičevalo nesrečno ljubico, a ni še pozabil duševnega trpinčenja, s katerim ga je bila mučila več nego sedem let.

V onih dneh je mnogo razmišljal o sebi in svoji usodi. Še bolj tih je postal, še bolj sam vase zaprt. Le k „Metki“ je še zahajal ali k „Bitencu“ v Blatno vas, pa k „Pemu“ na Tržaško cesto. Tiho je sedel pri svojem bokalu, dokler se mu ni pridružil o. Benvenut, s katerim se je takrat še najbolj razumel. Večkrat ga je pater povabil v frančiškansko cerkev, kjer je tisti čas slikal Langus. Toda, kadar je prišla k slikarju v cerkev njegova žena z malima nečakinjama — tedaj se je Prešeren brž poslovil. Prehudo mu je bilo, ko se je ob pogledu na dekletca spomnil na lastno hčerko, ki je že več tednov ni videl.

Le z o. Benvenutom se je še včasih pošalil. Podražil je patra s „Senanom“ in z „Nuno“, pesnitvama, ki sta krožili po Ljubljani, a jih je malokdo prav razumel, če ni patra Benvenuta bliže poznal.

„Čemu zлага takšne nesramne satire? Čemu napada ubogega patra, ki je vendar poštenjak, saj je škofov izpovednik!“ se je v kavarni jezil Bleiweis. Mož je bil močno razburjen.

„Res bi lahko svoj talent drugače uporabil,“ mu je pritrdil njegov sodelavec Luka Jeran.

„Ubogi pater Benvenut se še na cesto priti ne bo več upal,“ je pritaknil še Costa.

„V šoli mu bodo vsi študentje ‚Senana‘ deklamirali,“ je prerokoval Malavašič.

Ob istem času sta Prešeren in o. Benvenut šla po gozdni poti proti Rožniku, a nobene zamere ni bilo med njima.

„Kaj so rekli tvoji častiti bratje o mojem ‚Senanu‘?“ je s porednim mežikanjem vprašal Prešeren.

„Hoho! Iz kože bi te dali, če bi te dobili v pest!“

„Ali si jim ‚Nuno‘ tudi pokazal?“

„Še nisem. Sem imel s ‚Senanom‘ preslabe izkušnje. Vsi vprek so se jezili nate. Hohoho! Šmentani France! Živega te hudič pobere, ker se norčuješ iz nas pobožnih mož. Čakaj, prinesel sem ti prepis mojega odgovora na ‚Senana‘. Na, tukaj ga imaš!“

Pater je pomolil poetu kos zmečkanega papirja. Z ironičnim posmehom je Prešeren prečital nerodne menihove verze, ki jih je že poznal:

„U pušave se podali
Samostane zapustil ...

Hm! Če bi hudič izbiral med mojo in tvojo muzo, bi se morda vendarle odločil za tvojo,“ je poet pogledal šušmarja.

„Hohoho! Meni se tudi zdi! Je precej popra v mojem odgovoru, ali ne?“

„Pa malo soli,“ je z običajno ironijo pritrdil poet.

Naivni menih ga zopet ni razumel.

„Hohoho!“ se je zagrohotal, ves zadovoljen z dvomljivo oceno.

Prešeren je s tihim posmehom korakal poleg meniha skozi gozd. Zakaj bi preprosti duši jemal nedolžno veselje? Saj s svojimi nerodnimi verzi nikomur ne škoduje ...

Med drevjem se jima je že belila naproti rožniška cerkvena, pod njo pa prijazna gostilna.

„Glej, vsakega pričakuje ena hiša, tebe božja, mene pa hudičeva,“ je poet pokazal s palico skozi drevje.

„Hm. Za danes ti posodim rožni venec, pa menjajva hiši! Hohoho!“

„Haha! Dobro si se odrezal, Gašper!“

Židane volje sta prispela v gostilno.

Tako je Prešeren na prijaznem Rožniku za nekaj ur pozabil na vse ono, kar ga je težilo v dolini.

— — — — —
V začetku avgusta se je razneslo po Ljubljani, kar prav za prav nihče ni več pričakoval, niti poet sam ne, še manj njegovi znanci: Prešeren je dobil novoustanovljeno advokatsko mesto v Kranju.

„Vendarle!“ je vzdihnil ta ali oni, ki je cenil poeta. Žal, da je bilo takšnih ljudi ob tistem času še bolj malo.

„Več nego deset let prepozno!“ je rekel Langus, ko mu je kanonik Zupan prinesel novico.

Slikarjeva žena je živahno prikimala. Bila je še prav prijetna na pogled. Ljudje so govorili, da živita z možem še vedno v srečnem zakonu. Le otrok nista imela. Toda obe Langusovi nečakinji, Henrika in Marija, sta postali zakoncema kakor lastna otroka.

Sklonjena preko male Marije in njenega pletenja, je gospa Langusova govorila:

„Če bi bil doktor Prešeren dobil samostojno službo, ko je prvič prosil za njo, bi se bilo njegovo življenje pač drugače zasukalo. Ona, ki jo je ljubil, bi ga bila morda uslišala in danes —“

„Oprostite! Mislim, da se motite, draga gospa,“ jo je prekinil duhovnik. Prijazne gubice v njegovem licu so se zresnile. „Poznam predmet doktorjeve ljubezni prav dobro; že dolga leta sem prijatelj Primčeve rodbine in vem, da so ljudje Julijo Primčevo, današnjo gospo Scheuchenstuelovo, krivično sodili, češ, da je izbrala ženina po denarju, ne po srcu. Njeno čisto srce ni nikoli hlepelo po čem drugem, nego po sreči, kakršno pač sanja mlado, dobro vzgojeno dekle. Njena mati pa je gotovo dobro premislila, komu bi izročila hčerko. Vem, da Prešeren ne bi nikoli dobil Julije, tudi ne, če bi sedel v denarju in časteh, ker on je — frajgajst, gospa Primčeva pa je globoko pobožna dama, ki ne stori nobenega važnega koraka brez posveta z Njegovo Eminenco.“

Gospa Langusova se je vzravnila in stresla z glavo, da so se ji kostanjevi kodri zamajali po vratu. Smehlja je, z ljubečim pogledom na svojega moža, je odvrnila gostu:

„Če bi bila Julija Primčeva našega poeta prav iskreno ljubila, bi ji tudi knezoškof tega ne mogel ubraniti. Ljubezen ne vprašuje po mišljenju drugih in tudi ne po prepričanju onega, ki ga ljubimo.“

„Hem!“ se je stari duhovnik odkašljal, a potem je s prostodušnim nasmehom priznal: „V tej zadevi res nisem strokovnjak. Hehehe! Nu, kar se našega Prešerna tiče, moram reči, da sem prav vesel, ker se bo njegovo življenje zdaj obrnilo. Že zaradi tega sem vesel, da se spravi s poti škandal z ono njegovo — hem!“ Kanonik je umolknil in pomežiknil proti mali Mariji in njeni desetletni sestrici Henriki, ki je sedela za slikarskim stojalom in resnega obraza marljivo slikala šopek pisanih dalij. Kazala je že takrat precejšnjo nadarjenost za slikanje.

Langus ni dvignil pogleda od svojega dela. Molče je našal barve s palete na platno in včasih stopil korak nazaj, da je opazoval barvni efekt. Njegova žena je že napravila nekaj korakov proti vratom, pa se je ustavila in vprašala:

„Ali mislite, da se bo poročil? Saj se je razmerje razdrlo. Prešeren sam nama je pravil.“

„Hm. Spodobilo bi se, da zdaj...“

„O! Prešeren!“ je gospa zamahnila z roko in smehljuje se odšla v kuhinjo.

Istega dne je prinesel novico o Prešernovi nastavitvi tudi Scheuchenstuel svoji ženi.

„Žalostno novico ti prinašam,“ je smeje se dejal, ko je vstopil v ženino sobo.

Julija je, bleda in upadlih lic, napol ležala v naslanjaču. Bila je zopet visoko noseča, čez mesec dni je pričakovala poroda. Utrujen pogled je zadel moža.

„Praviš ‚žalostno‘ in se smeješ?“

„Seveda. Žalostna je novica le za tebe, zame je vesela.“

Sklonil se je nad njeno roko in jo poljubil. Bil je še vedno kavalir proti svoji ženi, dasi...

Julija se je prijela za čelo. Iz sosednje sobe se je čulo razgrajanje njenih treh hčerkic. Scheuchenstuel se je spustil v naslanjač in pojasnil:

„Svojega nekdanjega častilca izgubiš — doktor Prešeren je dobil advokaturu v Kranju.“

Bled, prisiljen nasmeh je izpreletel njen obraz. Rahla rdečica ji je počasi vstajala v licih.

Mož se je nagnil k njej.

„Ali boš močno žalovala?“ je vprašal z ironijo v glasu. Vendar je njegov pogled radovedno iskal v ženinem obličju.

Naslonila je glavo na stransko naslonilo. Ničesar ni odgovorila. Čez nekaj časa pa je tiho vzdihnila:

„Hvala Bogu!“

„— da gre, ali ne? Tudi jaz sem tako vzdihnil, hahaha!“

Molče ga je pogledala... Ne, ona ni tako mislila. Hvala Bogu, da so Prešernu vendarle popravili krivico, ki ga je tolikanj pekla — to je bila Julijina misel. A molčala je in obdržala misel zase. Že dolgo, kar se je navadila molčati, od onega časa, ko se je navadila trpeti in — molče odpuščati... Rajši umreti, nego pokazati svetu svoje razočarano, bolno srce...

Torej vendarle!...

Prešernu se je odpiralo novo življenje. Nekaj težkega se je odvalilo z njegove duše. Da, odvalilo se je. A kakor pod težko mrtvo skalo zamre življenje v živi zemlji in se še dolgo ne

zgane v njej, četudi skalo odvalimo, tako je ostalo v Prešernovi duši vse tiho, vse mrtvo. Predolgo je bila skala ležala na njej.

„Boste videli, kako se vam naš lepi Kranj priljubi,“ je hvalil Bleiweis svoje rojstno mesto. Stala sta po kosilu na koncu Zvezde in opazovala delavce, ki so popravljali poslopje starega, že precej trhlega gledališča. „Prepričan sem, da boste zadovoljni, saj ste rojen Gorenjec in vaje ostrega planinskega zraka. Tudi družbo dobite primerno. Seveda Kranj ni Ljubljana, inteligenti so tam bolj redko posejani. Nu, uredite si lep dom, pa se kmalu privadite.“

In ko je Prešeren ironično zavlekel lepe ustne, je Bleiweis nadaljeval:

„Vi seveda niste toliko doma kakor jaz, ker ste samec. Pa se zdaj gotovo kmalu oženite in dom vam ne bo več pust in prazen.“

„Mhm! Lahko, da bi postal potem še prepoln življenja — kakor naš Kersnik, ki tamle prihaja.“

Bleiweis se je ozrl.

Oh, da, ubogi Kersnik! Osem otrok je imel revež. In borna profesorjeva plača... Kdo bi se čudil neprestanim denarnim težavam, s katerimi se je mož boril: zaporedni predujmi na plačo; ko jih ni mogel vračati, pa prošnje za državne podpore in vmes — zastavljalnica! Celo vrsto zastavljalnih listkov je prilagal svojim prošnjam. Tega leta je usoda starega profesorja še posebno topla. Umrl mu je za jetiko sin Anton, ki ga je bil s težavo izštudiral in spravil k okrajnemu komisarijatu kot konceptnega praktikanta. A to še niso bili vsi križi Janeza Kersnika. Najhujši mu je bil božjastna hčerka Marička, ki že več let ni vstala s postelje.

„Mož se je postaral,“ je tiho pripomnil Bleiweis, preden se je Kersnik približal.

„Kaj bi se ne!“ je odvrnil Prešeren.

„Klanjam se, gospod profesor!“ je pozdravil Bleiweis.

Kersnik je dvignil oguljeni cilindar.

„Častitam, France!“ je ponudil Prešernu roko in mu jo toplo stisnil. „Zdaj te kmalu izgubimo, ali ne? Kdaj se preseliš?“

„Nekaj tednov bo že še trajalo, dokler si vsega ne uredim.“

„O, seveda. Kot prvi advokat v Kranju si moraš pisarno šele ustanoviti. Nu, odpira se ti klientela z vse Gorenjske. Prav zares sem bil vesel, ko sem čul, da ti je Dunaj priznal pravico, ki bi ti jo bil moral dati že pred desetimi leti. Hm! Zdi se mi, da gospodje tam gori vendarle že čutijo, da jim brije ostrejši veter okrog germanskih nosov.“

Bleiweis je živahno prikimal in pritaknil:

„Navaditi se bodo morali na misel, da je Avstrija po večini slovanska.“

„Ne bojte se, tega dejstva se Metternich že davno zaveda,“ je dejal Prešeren.

„Že. Toda doslej nas je tiščal ob tla in vsakemu našemu gibanju je podtikal panslavizem. Zdaj pa je morda prišel do spoznanja, da smo Slovani prav za prav najzvestejši državljani in cesarju prav tako vdani kakor Nemci — in še bolj,“ je Bleiweis razvijal svoje patriotične misli.

Kersnik mu je obotavljaje se prikimal in postrani pogledal na poetov obraz. Širok zasmeh je bil na tem obrazu. Lepe ustne je stiskala ironija, ki je govorila glasneje nego besede: Blagor ubogim v duhu, ker njih je nebeško kraljestvo! Blagor suženjski duši, ki ne čuti svojih sramotnih verig!

Tako jasna je bila ironija, da jo je opazil tudi Bleiweis. Spomnil se je na verze, ki mu jih je nekoč dal čitati Prešeren:

— — — — —
„Prost ko je bil očakov...“

Zadrega je Bleiweisu pokrila vse obličje. Skoraj plaho se je ozrl v priprte poetove oči: Kdo si prav za prav ti? Kakšne so tvoje najgloblje, najbolj skrite misli? ... A brž je povesil pogled in zakril zadrego z veliko nadutostjo, s katero je vrgel glavo v tilnik. Z velikaško vljudnostjo, ki je na kritičnega Prešerna smešno učinkovala, se je poslovil, češ, da ga kličejo njegovi uredniški posli.

„A propos!“ se je še enkrat okrenil. „Kaj je z zbirko vaših pesmi, gospod doktor? Kdaj izidejo? Rad bi jih napovedal bralcem naših ‚Novic‘.“

„Hm! Radi bi udarili na boben za moje ‚Poezije‘? Nu, Blaznik mi še prve pole ni poslal v korekturo. Upam pa, da izide knjiga vsaj pred Božičem.“

„To bo najlepše božično darilo, ki ga gospod doktor pokloni našemu narodu. Klanjam se!“

Globoko je zavihtel cilindar in odšel proti Gosposki ulici, kajti uredništvo je imel v prostoru Kmetijske družbe v Salendrovi ulici, nasproti Scheuchenstuelovi, oziroma Gollmajerjevi hiši. Prešeren in Kersnik pa sta obrnila korake proti Kazini. Kersnik je nekaj pripovedoval o svojem sinu juristu Josipu, ki je bil očetov ponos, in o hčerki Leopoldini, ki je bila njegova ljubljanka. Prešeren ga je le napol poslušal. Bleiweisove besede o domu, ki naj bi si ga poet ustanovil v novem službenem kraju, so mu rojile po glavi. Nevede je Bleiweis zadel ob boleče mesto v poetovem srcu: Dom! Ali ga Prešeren ni nekoč obljubil Netki, „kadar mu bodo razmere dovolile?“ ... In zdaj mu ga kmalu dovolijo! Kaj potem? Ali ga beseda še veže? Veže, kljub temu, da ga je Netka sama zapustila? Ne, gotovo ne ... In vendar. Ali ni Ana Jelovškova mati njegovih otrok? Ali ni otrokoma dolžan, kar se materi obotavlja dati? Dom — četudi brez cerkvenega blagoslova?

Nekaj dni se je mučil z dvomi in se boril za svobodo, ki se ji je kot šestinštiridesletni samec že preveč privadil, in proti puščobi, ki se je je balo njegovo mehko srce, polno iskrenega hrepenenja po topli ljubezni, po otrokih njegove krvi, po bitjih, ki bi bila vsa njegova. A ni si delal nikakšnih iluzij. Poznal je Netko, tip plitve ženske, le malo izobražene, trmaste, jezave, lahkomišelnne in površne, na videz požrtvovalne, v bistvu pa le vase zaljubljene in lastni strasti služee. In če si je predstavljal poleg takšne ženske še svojo sestro Katro, gospodovalno in jezično tercijalko ... O, vedel je, kaj ga čaka ob takšnem sožitju! Pravi pekel!

„Ne. Tolikšne pokore si ne naložim. Netka se je sožitju z menoj sama odpovedala s svojim nepremišljenim begom v Trst. Za ženo bi je itak nikoli ne vzel. Prost sem in ostanem.“

Nekega dne sredi avgusta je stal pri oknu svoje sobe in se zazrl preko dvorišča proti Jelovškovega oknu, ki je bilo tudi odprto. Videl je Netko, ki je hodila po kuhinji sem in tja. Včasih se je približala oknu rjavolasla glavica male Tinke, a Prešeren je videl le otrokovo čelo, ki je molelo iznad podoknice ... Gotovo sili mala k očetu ... Zdajci je pristopila k otroku Netka in se sklonila k hčerki. Takoj nato se je vzravnala in pogledala preko dvorišča. Njene črne ciganske oči so

se ujele s Prešernovim pogledom. Za trenutek sta zastrmela drug v drugega.

Tedaj se je dvignila Francetova roka v običajnem dogovorjenem znamenju... Zakaj? Tega bi sam ne vedel povedati.

Netka je stopila od okna.

Prešernu so živci vztrepetali v pričakovanju. Ali pride? Ali se je res že popolnoma odtrgala od njega?... Čakal je... Obotavlja se... Bržkone sploh ne pride? Prav ima! Le kaj mu je bilo, da jo je poklical!

Na vratih trkanje!

Njeno trkanje!... Planil je in odprl.

„Saj sem vedel, da prideš!“

Potegnil jo je v sobo in zaprl vrata.

„Ali že veš, dekle moje, da pojdem iz Ljubljane?“

Sklonila je glavo in zašepetala komaj slišno:

„Nekaj sem slišala.“

Položil ji je roko okrog ramen in jo stisnil k sebi. Z drugo roko ji je dvignil obrazek. Njene ciganske oči so bile solzne.

„Ne bodi žalostna! Zdaj bo kmalu vse dobro.“

Skrila je obraz na njegovih prsih. Ramena so se ji stresla v joku. Pogladi jo je po temnih laseh.

„Nu, ne jokaj!“ jo je tolažil in ji prišepetal: „Jutri pojdeš po dečka, da se te privadi. Kajne, večjega veselja bi ti ne mogel storiti?“

Le polagoma se je umirila.

In ko se je odpravljala domov, jo je vprašal:

„In kaj pravi tvoja mati?“

„Kaj pa naj pravi? Nič!“

„Le reci, da pridem potlej Tinko obiskat; dolgo je že nisem videl.“

V prihodnjih dneh je imel Prešeren mnogo opravka s pripravami za preselitev. Znanec, doktor Rus, mu je posodil še nekaj stotakov za selitvene stroške in da je spravil svojo obleko v red, kajti tako zanemarjen se ni hotel prikazati v Kranj.

Ko so se gozdovi okrog mesta bleščali v najlepših jesenskih barvah, se je Prešeren poslovil od Ljubljane in se preselil v gorenjsko metropolo.

»Te leta, ki so meni še ostale.«

Leta 1847.

Konec maja, v nedeljo popoldne po kosilu, je sedel Prešeren v prijazni obednici nakelskega župnišča. Nasproti njega se je na koncu mize svetilo obličje domačina, župnika Blaža Blaznika, „najgostoljubnejšega moža vsega kranjskega okraja“ — kakor je trdil okrajni komisar Pajk.

„Menda ni dneva v letu, da bi velečastiti ne imeli gosta v hiši,“ je opomnil Pajk, ki je imel prostor ob domačinovi desnici.

Župnik se mu je dobrovoljno posmehnil.

„Menda res ne,“ je prikimal nasproti Pajka sedeči apela-cijski svetnik Lushan. „Kadar se peljem iz Celovca tod mimo, me kar samo zanese k tebi, Blaž. Gotovo se drugim tudi tako godi. Pred petimi dnevi, na binkoštni torek, nas je bilo okrog te mize sedemnajst zbranih pri kosilu.“

„Popoldne celo dvajset, haha!“ se je zasmel župnik in njegov pogled se je srečal z nenadnim bliskom iz Prešernovih oči.

Njegova ahilova peta! ... je bila poetova misel ... Ničermurnost ali sirota dobrot? — ali — strah pred samoto?

Župnik pa je računal: drago plačujem svoj sloves gostoljubnosti. Pred prazniki sem zaklal prašiča, a bom moral zdaj zopet drugega. Hm, seveda — sošolci, prijatelji, tovariši iz vseh gorenjskih župnij, pa še vsa kranjska gospoda! In — sorodniki! Ti bi me najrajši slekli! Našemu kmetu je pač „gospod“ v rodbini kakor molzna krava. Nu, skrbeti moram, da se mi mošnjček ne izprazni. Na vsak način moram dobiti pravdo za deščino, ki se mi je obetala. Čemu pa smo dobili v Kranj najboljšega ljubljanskega jurista za advokata ...

In prijel je za čašo in jo dvignil proti Prešernu.

„Našemu poetu!“

„Er lebe hoch!“ se je pridružil okrajni komisar.

„Da bi nam dali še mnogo tako lepih poezij!“ je Lushan trčil s poetom.

V Prešernovih očeh je nekaj ugasnilo ... „Poezije?“ Da, pri Blazniku v Ljubljani ležijo skladanice njegove pesniške zbirke in — čakajo kupcev ... Z vinom je pogoltnil grenkobo

in pogled se mu je zopet zjasnil. Kaj bi takšne misli zdaj, ko se mu po dolgem času nasmiha usoda! Zasluži, kolikor sam hoče. Precej dolgov je že poravnal. Še nekaj mesecev, potem bo prost vseh obveznosti. „Rumenjaki“ se mu bodo kopičili in življenje si uredi, kakorkoli ga bo volja. Otroke vzame k sebi, da ne bo sam. In Neti? ... In Katra? ... O, kjer je denar, se vse uredi. Katri izroči toliko, da si kjerkoli kupi „kot“ ali kar bo hotela. Neti pa morda vzame k sebi, da mu bo go-spodinjala ...

„Mislim, da gospodu doktorju bolj ustrezemo, če mu želimo mnogo uspešnih pravd,“ je rekel Pajk, ki je poizkušal razbrati zagonetko v Prešernovih očeh.

„Imate prav,“ mu je pritrdil Lushan. „Mož naših let že pride do spoznanja, da je življenje v prvi vrsti boj za materialne dobrine.“

„In naši ideali?“ je vprašal župnik. „Kam pa z njimi?“

„Doklèr, da smò brez dná polnili sóde,
”Zuče nas v starjih létih časov síle.“

je v odgovor zadeklamiral Lushan in se ozrl na molčečega poeta.

„Hm! Torej misliš, da v starejših letih lahko izhajamo brez idalov?“ je župnik vprašal sošolca.

Lushan je dvignil ramena.

„Modróst, pravičnost, učenóst, device
Brez dót žal’vati videl sem samice.“

je z nasmehom zopet citiral Prešernove verze.

„Če bi vi izbirali med materijo in idejo, kaj bi zgrabili, gospod doktor?“ se je Pajk obrnil naravnost na zagonetno tihega Prešerna.

„Materialist ali idealist? Hehehe! Doktor, kar z barvo na dan!“ se je smejal župnik Blaznik.

Prešeren je še za trenutek molče sukal čašo vina med prsti, potem je pogledal Pajku v oči.

„Poizkušal bi idealno zgrabiti materijo in materialno uveljaviti idejo,“ je odgovoril.

„Ha! Dobro ste se odrezali! Bog živi torej vse idealne materialiste in materialne idealiste!“ je napil župnik, ki ni dojel globine poetovega odgovora.

In med tem, ko je pil, si je mislil: Kakšen spreten jezik! Na vse ti dá odgovor, da ti zapre sapo. Če mi ta ne izvleče moje ladje na suho, kdo mi jo bo?

Okrajni komisar, ki ni dvignil kozarca, je zmajal z glavo in resno izjavil:

„Slabo bi se vam obneslo, doktor. Prvo dejanje bi bilo nepraktično, za advokata še celo neizvedljivo; drugo pa morda kar — nevarno.“

Prešeren mu je odgovoril le z nasmehom.

„Aha! Gospa soproga prihaja,“ je Lushan opozoril Pajka in pokazal skozi okno.

Vsi gospodje so se ozrli proti oknu. Res je prihajala proti župnišču gospa Marija Pajkova z malim sinčkom. Domačin ji je šel naproti. Gospodje so se dvignili, ko je vstopila. Prešeren si je popravil telovnik... Gospa Pajkova, rojena Scheuchienstuelova, nad menoj ne bo vihala nosu!... Kar dobro mu je delo, da je stal pred Julijino svakinjo v novi obleki, ki mu jo je krojač Pučnik ukrojil tako dobro, da bi v njej zaman iskal zanemarjenega Prešerna, kakršen je še pred letom dni hodil po Ljubljani.

„Še dva gosta prihajata za nama,“ je oznanila gospa Pajkova.

Res je kmalu nato vstopil še kranjski dekan Dagarin s svojim kaplanom Hueberjem. Prijateljsko se je Dagarin pozdravil z navzočimi, ki jih je vse poznal. Pritekla je župnikova gospodinja, razmaknila mizo, dodala prti in odbrzela, da pripravi južino.

Sedeli so zopet okrog mize in govorili vsi navzkriž. Gospodom se je videlo, da jim po dobrem kosilu in dobrem vinu jezik teče že prav gladko. Le Prešeren je sedel poleg gospe Pajkove z nerodnim občutkom, da ji ne ve kaj povedati. Ampak tako se mu je pred tujimi ženskami vedno godilo. Z dobrimi znankami se je šalil, rad jih je dražil, jim prišepetal kakšno, da so zardele in mu žugale; ampak kaj naj govori s svakinjo gospe Julije Scheuchienstuelove?

„Ali ste se že privadili naši kranjski puščobi, gospod doktor?“ ga je zdajci ogovorila gospa.

In on — oh, sam sebe bi klofotal. Namesto, da bi ljubeznivo kaj znil o „prijetni kranjski družbi“ ali kaj podobnega, je izjecljal:

„Č-človek se sčasoma vsemu privadi.“

Ali se ni zasvetilo v njenih očeh kakor posmeh? ... Morda se je motil? ... Prikimala je in rekla:

„Tudi meni je bilo prve čase hudo po Ljubljani.“ In naštevala mu je, kaj ji je vse nudila Ljubljana in kaj je morala v malem gorenjskem mestecu pogrešati. Govorila je, kakor bi prihajala iz kdo ve kakšnega velemesta.

Prešerna njena zgovornost ni ogrela. Ko se ga je gospa naposled naveličala in se obrnila k domačinu, se je poet oddahnil. Okrenil se je na drugo stran, kjer je med njim in svojim očetom sedel Pajkov sin. Deček je srebal kavo in postrani pogledoval molččega doktorja Prešerna, češ: ali se danes nič ne zмениš zame? Ko se je fantiček sklonil za prtičem, ki mu je bil zdrsnil pod mizo, pa je poet brž zamenjal otrokov krožnik slaščic s krožnikom rdečih redkvic.

„No! Gospod doktor!“ je smeje se protestiral mali Pajk.

„Kaj pa je?“ je nedolžno vprašal Prešeren.

„Moji piškoti!“

„A, tako! Sem mislil, da imaš rajši redkvice.“

In postavil je pred dečka krožnik s piškoti, pa ga takoj odmaknil, ko je otrok segel po njem.

„No! Moji so!“

„Nu, pa naj bo!“

Ko je fantiček zadovoljno segel po slaščici in hotel vgrizniti vanjo, pa ga je poet pocuknil zadaj za lase.

„Au!“

Gospa Pajkova je opazila igro in skrivaj ošinila Prešerna z začudenim pogledom, češ: to je torej tvoja prava stran? Njen sinko pa je odrinil stol in zahteval:

„Pojdiva telička gledat, gospod doktor!“

In vlekel je poeta od mize. Prešeren je res vstal in odšel s fantičem iz sobe. Za njima je šel zamišljeni pogled gospe Pajkove. Župnik, ki je opazil pogled svoje sosede, je skomignil z rameni in dejal:

„Ein Kindernarr!“

„V Kranju ga že vsi otroci poznajo,“ je pritrdil kaplan, ki je sedel na drugi strani mize.

„Dober človek,“ je primaknil še Pajk. „Moj sin je ves zaljubljen vanj.“

„Škoda, da nima lastne družine. Dober oče bi bil,“ se je oglasil še dekan s konca mize.

„Oženiti ga bo treba!“ je dejal Lushan.

Gospa Pajkova je umaknila pogled. Kolikokrat se je pred leti norčevala iz Julijinega častilca. In vendar — če je Prešerna primerjala svojemu bratu Jozefu — morda bi bila Julija srečnejša s čudaškim, a srčno dobrim poetom?

„Obsodili smo vas,“ je kričal župnik, ko se je Prešeren vrnil s fantičem.

„Na kaj pa?“

„Na ženitev!“

Prešeren je pogledal po omizju in preden je sedel na svoj stol, je s šegavim posmehom odgovoril:

„Slavni sodni dvor! Izjavljam, da vložim pritožbo zaradi preostre obsodbe.“

„Hahaha!“

Še so ga dražili in odgovarjal jim je razigrane volje. Naposled so se vsi dobre volje poslovili od gostoljubnega župnika in se odpravili proti Kranju.

„V prihodnjih dneh pridem k vam zaradi neke pravde,“ je ob slovesu rekel župnik.

„Prosim!“ se je odzval Prešeren in mrak v sobi je zakril kratek nasmešek, ki se mu je utrnil okrog ust. Poznal je ono zapuščinsko zadevo in bil je prepričan, da župnik dobi pravdo, če se je le spretno loti.

Zamišljen je stopal poleg kaplana Hueberja za drugimi po cesti proti Kranju. Kaplan je nekaj pravil o razvijajočem se sadjarstvu in o sadjarski razstavi, ki jo baje misli tega leta prirediti Bleiweis v Ljubljani. Prešeren pa ga je le napol poslušal. Še vedno je razmišljal o župnikovi pravdi. Res bi se dala pravica spraviti na župnikovo stran, a treba bi bilo dediščino izpuliti dedičem, ki so bili mnogo potrebnejši od Blaža Blaznika in njegove dobre župnije... Vedno temneje je zrl poet predse: Ali ni krivica, jemati ubožcu, da daješ bogatinu?... Ne, ne, velečastiti, kadar prideš v Kranj, že poskrbim, da me ne dobiš doma...

Stiskal je ustne in oči so mu začele žareti v neomajni volji: Zdaj sem sam svoj gospodar. Nikoli me nihče ne pripravi do tega, da bi zagovarjal krivico... Pa bi bil zaslužek precejšen!... Ne in ne! Človek hočem biti, ne zver. Vselej človek!

Dvignil je glavo in se globoko oddahnil, kakor da bi bil ušel veliki nevarnosti.

— — — — —

Nekaj dni pred sv. Miklavžem je potrkal Kastelic na vrata pri Jelovškovi. Ana je sedela sama pri šivalnem stroju. Kup nedodelanih rokavic je ležal na mizici poleg okna.

„Prihajam kot Miklavžev zastopnik,“ se je norčeval Kastelic in njegove zaspane oči so se bleščale izza nabreklih vek. Naštel je na mizo Prešernov denar za otroke in dejal: „V nedeljo sem bil v Kranju. Bila nas je večja družba in obiskali smo Prešerna. Zdrav je in zadovoljen. Mislim, da mu gre dobro. Poplačal je že precej dolgovi, mi je pravil. Ljudje so se že navadili nanj in dosti dela ima. Kmalu si napravi premoženje. Potem —“ Kastelic je s stranskim pogledom ošinil cigansko lepi obraz pred seboj, „— potem se bo oženil, pravijo. Baje se več brhkih Kranjic zanima zanj.“

Vsa kri ji je planila v zagoreli obrazek in v črnih očeh se je užgal nevaren žar. A spomnila se je še o pravem času, da stoji pred njo intrigant Kastelic. Prisiljeno se je posmehnila in odgovorila:

„Hm! Kadar greste zopet v Kranj, sporočite gospodičnam, da jim želim mnogo sreče na lovu za ‚bogatom‘ advokatom! Haha!“

„Oh, poredni ste, Netka! Nu, Prešeren vam pošilja prav lepe pozdrave in pravi, da vas kmalu zopet obišče. Tu je poleg običajnega prispevka dodal še pet goldinarjev z željo, da nakupite za ta denar Miklavževa darila zase in za otroka.“

Netka se mu je hladno zahvalila za trud. Zoprni so ji bili Kastelčevi bleščeči pogledi, ki so pohlepno objemali vso njeno čedno postavico. Kar oddahnila se je, ko sta planila otroka v sobo.

„Mamica! Dedek pravi, da pride kmalu Miklavž. Papa ga pošlje k nam iz Kranja. Ali je res?“

Bledi, resni obrazek male Tinke se je poln pričakovanja dvignil k materi. Z naglim, neprijaznim pogledom je ošvignila Kastelca. Mož ji ni bil simpatičen. Za sestrico je pricapljal mali Francelj in se zatekel v materino krilo:

„Kauš nešu!“ se je ljubeznivo smehljaj. Okrogla ličeca so mu žarela.

Če je bil materin pogled na hčerko Tinko hladen in brez-brižen, se je pa očitno ogrel, ko je počival na svetlolasi sinčkovi glavici. Malček je bil njen ljubljeneč.

„Krasen otrok!“ ga je pohvalil Kastelic. „Vaše oči ima.“

Z globokim pogledom v Netkine lepe črne oči se je bibliotekar poslovil. Z zamišljeno povešeno glavo je prišel na Poljansko cesto in krenil proti trgu... „Prav za prav se ji ne približam niti za korak, dasi sem večkrat pri njej kakor Prešeren. Vražje trmasta je. Ne verjamem, da bi Prešerna še ljubila... Ali morda vendarle? Hm. Čez nekaj mesecev postane ‚gospa Prešernova‘ — mogoče bo potem dovezetnejša za starega prijatelja.“

Šel je preko trga proti liceju. Pred „Avstrijskim dvorom“, nasproti Sejmskega trga, je tolkel klicar na boben in ljudje so hiteli na kup. Z enakomerno pojočim glasom jim je čital mož s pomečkanu uradno čepico razglas o novo razpisanem zemljiškem davku, ki so ga morali plačevati poleg tlake, desetine in drugih dajatev.

„Seveda, na meh bi nas odrli, če bi se jim pustili!“ je zakričal grčav Ižanec. „Pa tisti časi so minili!“

„Petkrat več plačujemo kakor po drugih deželah! Kakšna pravica je to?“ mu je pomagal sosed.

„Ne bo dolgo tako! Ničesar več ne plačamo! Nobene tlake več, nobene desetine!“ je kričal v razcapan kožuh odeti Dolenc. Žena, bleda in izgarana, ga je vlekla za rokav in godrnjala:

„Molči! Zapro te kot puntarja! V nesrečo nas spraviš!“

„Miruj, baba! Pravico hočemo! Tolikšnih davkov, kakor jih nam nalagajo, ne plačujejo nikjer. In zakaj bi delali tlako, če je odpravljena!“

„Res je! Graščaki naj sami delajo, če hočejo jesti!“

„Haha! Naš Turjačan bo gnoj vozil, milostiva grofica ga bo pa z vilami razmetavala. Hahaha!“ se je norčeval Ižanec.

Komaj se je Kastelic preril skozi gnečo... Vre med ljudstvom, vre... Metternichov vijak poka! Kmet sanja o telesni svobodi, inteligent o duševni. „Daj nam pravico!“ kliče eden kakor drugi. „Tu imaš dolžnosti,“ odgovarja dunajski mogotec in se dela slepega in gluhega.

Kako dolgo še?

Pred licejem sta stala Kersnik in Martinak.

„Kaj pa imajo?“ je vprašal Kersnik.

„Punt' snujejo,“ se je smejal Kastelic. „Maló je manjkalo, da me niso stlačili.“

Kersnikovo obličje je ostalo resno. On še ni pozabil, da je bil kmetiški sin, še mu je bilo srce odprto za neznosne težave, ki so v onih časih trle kmeta.

„Čudni časi se nam bližajo,“ je iz licejske veže pristopil o. Benvenut in namignil na razburjeno množico. „Disciplina pojema. Zdaj bi že vsak kmet godel o svojih pravicah!“

Njegove majhne ustne pod ukrivljenim nosom so se zaničljivo zavlekle. Toda, ko je opazil hladen Kersnikov pogled, je brž dvignil frančiškansko čepico:

„Auf Wiedersehen, meine Herren!“

Odšel je, kakor da bi se mu močno mudilo.

„Temu tudi manjka disciplina — namreč narodna!“ je dejal Martinak, katerega samozavest je tiste dni rastla.

„In še kakšna druga!“ je pomežiknil Kastelic. „Njegova ‚Dragutina‘ je ušla iz samostana. Pravijo, da ji je on sam pomagal pri begu.“

„Sem tudi že slišal. Škoda za tega človeka! Zdi se mi, da se poslednje čase drži precej rezervirano.“

„Hm. Manjka mu Prešernova družba,“ je uganil Kersnik.

„Kaj dela Prešeren v Kranju?“ je vprašal Martinak Kastelca.

Kastelic se je nasmehnil:

„Ali poznaš njegove verze:

,Cel dan iz pravd koval bom rumenjake,
Zvečer s prijatli praznil bom bokale,
Preganjal z vinom bom skrbi oblake‘.

Vidiš, to dela zdaj Prešeren.“

„Torej mu gre dobro?“

„Še bolje bi mu šlo, če bi ne bil tako trmast. Lahko bi zaslужil še desetkrat več. A pravili so mi, da ne prevzame pravde, ako ne zagovarja pravične stvari. Tako mu odidejo najmastnejši zaslužki.“

Kersniku so se zableščale oči in z otožno zadovoljnim nasmehom je prikimal:

„To je pa zopet ves Prešeren.“

Martinak je zmajal z glavo.

„Vse, kar je prav. Saj je človek lahko idealen, ampak France je že pravi čudak. Takšnega advokata, kakršen je on, nima svet.“

„Norec!“ je bleknil Kastelic. Njemu, ki mu je bil denar pol življenja, je bilo Prešernovo početje bedasto.

Edini Kersnik je morda razumel Prešerna. Bridko se je nasmehnil in dejal z zamišljenim pogledom proti množici na Sejmskem trgu:

„France ima pač svoja načela. In načela so človeku včasih edina opora in tolažba.“

Martinak je od strani pogledal tovariša... Načela? Dobri Kersnik je pač položil že težke žrtve na njihov žrtvenik! Načela! Ako bi se kolega Kersnik ne držal neomajno svojih načel, bi bil danes prefekt ter bi imel poleg boljše plače lepo naturalno stanovanje, pa mu ne bi bilo treba s številno rodbino stradati in ne bi se mu lasje belili od skrbi, kako poplača svoje dolgove... Oh, da, ako bi kolega Kersnik zatajil svoj rod, ako bi se vsaj uklonil predpisom in v šoli z učenci ne govoril v materinem, temveč edinole v predpisanem nemškem učnem jeziku, morda bi na Dunaju pozabili, da je mož slovan-ske krvi. Seveda, v odgoji lastnih otrok bi moral biti tudi previdnejši. Saj jih lahko vzgaja kot Slovence, a ni potreba, da se pri vsaki priliki s svojim slovanstvom rinejo v ospredje... Ne, „oče“ Kersnik se ne zna prikupiti vladi. Vedno ostane zvest svojim načelom, vedno ga bodo njegovi dijaki oboževali in ga klicali „očeta“, mu prirejali podoknice in baklade ter ga opevali v javnih slavospevih. „Oče“ Kersnik pa bo tolkel svojo mizerijo iz leta v leto, stradal in prezebal in negoval svojo bolešno jetično otročad, dokler mu od zatajenih solza ne počí srce... Ubogi kolega!... Načela, da, načela...

„Prešeren bi lažje živel, če bi se otresel svojih načel. Nu hvala Bogu je zdaj vendarle zlezal na zeleno vejico,“ je rekel Martinak in vprašal: „Ali še pesnikuje?“

Kastelic ga je pogledal z veselim posmehom:

„Še, ampak takšne, da bi jih nihče ne natisnil. Za trebuhe smo se držali, ko nam jih je nekaj prebral v gostilni. Obljubil je, da prinese nekatere s seboj, kadar pride v Ljubljano.“

„Ako pride, me obvesti! Rad bi ga zopet videl,“ je naročil Kersnik in se poslovil.

„Prepir iz sveta bo pregnan.“

Leta 1848.

Zima v naravi, v srcih pa živ ogenj. Najprej so vzbuknili plameni v Parizu, že februarja.

„Pravico! Dajte mi človeško pravico!“ je terjal bedni delavec. Med človeštvom se je pojavil nov, dotlej nepoznan glas — glas proletarca.

Prevratniki, vsekdar pripravljeni, da ujamejo prave razmere za uveljavljanje svojih lastnih sebičnih namenov, so jim priskočili na pomoč, vrgli vlado, zapodili vladarja in dvignili na prestol „pravičnika“.

Tako v Parizu.

A zgledi vlečejo.

„Svoboda!“ je zagorelo tudi v srcih onstran Rena. Nemški knezi so se tresli za svoje prestole in prestolčke.

Svoboda tiska!

Svoboda v oboroževanju!

Porotna sodišča!

Parlament!

Ustava!

Ustava!

Ustava!

Istočasno odmev v Avstriji. Zaman vsi napori nekdaj vse-mogočnega kancelarja Metternicha!

Konec tiranstva!

Svoboda! Svoboda!

— — — — —
Pekel revolucije ... Kri na ulicah ...

Naposled prva koncesija vlade: Metternichov odstop ...

Osem ur po svojem odstopu je nekdanji mogočnik v spremstvu svoje žene skrivaj pobegnil z razdivjanega Dunaja. Usoda mu ni prizanesla — mož je padel do dna.

— — — — —
Tri dni pozneje je prispel v Ljubljano popotnik z Dunaja, ravnatelj cukrarne Kranjc. Na prsih je imel pripet bel trak. Prinesel je prvo vest o revoluciji na Dunaju in o Metternichovem padcu. Nekaj ur nato so že Ljubljancani hodili po

ulicah z istim znakom veselja na prsih. Zvečer je bila v gledališču slavnostna predstava. Gledališče nabito polno. Navdušeni Ljubljancani so stoje odpeli cesarsko pesem. Ob istem času se je zbrala v mestu velika druhal, po večini mladina, pa tudi delavstvo. Vrgli so Metternichovo sliko v Ljubljano in razbijali po mestu, dokler jih ni okrog tretje ure zjutraj razpodilo vojaštvo.

Pokazala se je potreba „Narodne straže“. Dva dni nato so jo res ustanovili. V bratski složnosti so hodili na stražo Nemec poleg Slovenca, grof poleg preprostega rokodelca, bogataš poleg siromašnega dijaka. Vse se je godilo in uredilo v znamenju „bratoljubja“. Nosili so belordeče barve in prisegali cesarju zvestobo. Povelja so bila seveda — nemška.

Kakor v Ljubljani, so ustanovili „Narodno stražo“ tudi po manjših mestih. V Kranju je bil Prešeren „eden od nartavišjih“ — kakor je v Ljubljani pripovedovala gospa Metka svojim gostom.

Res je bil tudi Prešeren med častniki kranjskih „gardistov“.

„Na stara leta se zopet vojake igramo,“ se je nekega dne norčeval proti staremu Bleiweisu, ki ga je srečal pred stražnico.

„Tako je. Dandanes stoji ves svet na glavi,“ se je smehljajl starac. Potem je pokazal na kopico osem- do desetletnih fantičev, ki so stali pred stražnico in se približali Prešernu: „Ali na vas čakajo, gospod doktor?“

Prešeren se je ozrl in namuznil:

„Že morda. No, kaj bi rad, Tonček?“

Šravfarjev Tonček, rdečeličen, zastaven fantiček, sin peka in gostilničarja, je v zadregi postrani pogledal na starega Bleiweisa, nato pa zaupljivo dvignil oči k „dohtarju“:

„So fantje rekli, naj vas prosim, da nam kupite — — kupite vse, da bomo ‚Narodna straža‘.“

Dečki so pritisnili za tovarišem in pozorno motrili dohtarjev široki, zadnje čase nekoliko bledikasti obraz, obrobjen z dolgimi lasmi.

„Hm, kaj pa potrebujete?“

„Vse: boben in čake in puške in sablje,“ je Tonček hitel naštevati.

„In trobento!“ se je iz gručice oglasil pogumen glasek.

Stari Bleiweis je jezno udaril s palico ob tlak:

„Glejte jih, no! Saj ni veliko, kar zahtevajo!“ In odhajaje je pristavil: „Razvadili ste jih, zato so vsak dan nesramnejši. Kar napodite jih!“

Fantiči so plašno gledali za starcem. Tonček pa je pristopil tesneje k Prešernu in mu zaupal:

„Sablje so pri Killerju cenejše, ampak tiste, ki jih Florijan prodaja, so veliko močnejše.“

„Bobna pri Killerju sploh nimajo,“ mu je pomagal tovariš. Prešeren je pomežiknil fantičem.

„Torej gremo k Florijanu?“

„Mhm! K Florijanu!“ so se dečkom zasvetile oči. Skrivaj so se dregali s komolcci in poskakovali na eni nogi od zmago-slavnega veselja.

Vsa mala tropa se je pomaknila z „dohtarjem“ čez trg proti Florijanovi trgovini. Stari Bleiweis jih je od daleč videl in sam pri sebi godrnjal:

„Ga že imajo! Pa ga bodo spet obrali za nekaj težko prislужenih denarcev. Le kako more biti tako zanorjen v otroke!“ Z glavo majaje je nadaljeval pot.

France Prešeren pa je stal v trgovini prijatelja Florijana, izbiral sablje in čake in puške in oči so se mu svetile prav tako kakor obdarovanim otrokom okrog njega. Ko je mala „Narodna straža“ stala opravljena pred njim, pa je kakor v stražnici zapovedal: „Habt acht! Rechtsum! Marsch!“

In mali „gardisti“ so z žarečimi obrazi odkorakali skozi odprta vrata na trg. Prešeren in Korle Florijan sta stala na vratih in gledala za njimi.

„Naj tudi otroci vedo, da stojimo sredi velikih dni!“ je rekel Florijan.

Prešeren je prikimal.

„Imaš prav. Nikoli ni bila svoboda človeštvu tako blizu, kakor je v teh dneh.“

„Samo blizu? Saj stojimo sredi nje! Bratstvo in svoboda vseh narodov je vendar naše geslo!“

Prešernu se je oko stemnilo.

„Ne vem, če je človeštvo tej svobodi že dozorelo. Bojim se, da ne.“

„Beži, beži! Zakaj bi prerokoval točo, kadar nam sije sonce!“

Prešernovo obličje se je nekoliko zjasnilo ... Saj res! Zakaj bi gledal v bodočnost, dokler se mu smeje lepa sedanost! Zakaj bi opozarjal na rožljanje verig, če pa vse okrog njega kriči: svoboda! svoboda!

Svoboda! Ponekod je beseda učinkovala kakor opojno vino. Najbolj je zmešala puntarske Ižance, ki so napadli sonški grad in strahovito gospodarili po njem. Sredi noči je moral oddelek vojakov odriniti iz Ljubljane, da je napravil red na Igu. V Kranju so ponoči napadli komisarja Pajka in ga pretepli.

Zjutraj, ko sta Katra in Prešernova nečakinja Minca, hči Mine Vovkove iz Vrbe, prišli od maše, sta prinesli Francetu novico o Pajku. Prešeren je bil še v postelji. Nevoljen je poslušal vest o dogodku, ki je razburjal ves Kranj. Komisarja Pajka je cenil kot poštenjaka in — v njegovem salonu je visel miniaturni posnetek Langusove slike: Primčeva Julija, svakinja Pajkove žene! ...

„Sreča, da nisi sinoči ti poveljeval straži. Gotovo bi sodili, da si kriv onih batin. Sicer pa pravijo ljudje, da je Pajk zaslužil, kar je dobil.“

Prešeren je ležal vznak, gledal v strop in molčal. Katra pa je še tarnala:

„Oh, kakšne čase smo dočakali! Saj človek skoraj svojega življenja ni varen! Pravijo, da so po Ljubljani strašno razbijali. Kar bojim se, da ne začno še v Kranju. Potepini nam lahko vse razbijejo in pokradejo.“

„Ne bo mnogo, kar bodo pri meni nakradli,“ je Prešeren suho pripomnil in se obrnil v zid, da še zadremlje. Katra pa se je razjezila:

„Kolikor ti vzamejo, bo škoda. Če nama pohištvo razbijejo, nikoli ne boš imel toliko, da kupiš drugo, vem da ne. Nekaj časa ti je letel denar na kup, zdaj pa kopni tvoj zaslužek od tedna do tedna — samo zaradi tvoje trme, ker ljudem nočeš veliko računati. Kmalu ne bo niti za sol. Najemnine še nismo plačali, odkar smo v stanovanju. Kar čudim se, da nas gospodar ne vrže na cesto. In ob vsem tem si naprtiš še Smoletovega pankerta, ki te več stane kakor Minca in jaz, naredi pa ti ne toliko, da bi bilo vredno piškovega oreha! Če le odneseš pete, že vrže pero iz rok. S pisarjem Sokličem bri-

jeta norce, ali pa igrata kvarte. Kadar slišita, da ti prihajaš, pa skočita vsaksebi. Za norca te imata, da veš!“

Zdajci je bilo Prešernu dovolj. V trenutku se je dvignil in vsedel na postelji. Oči so mu gorele. Iztegnil je roko in zagrmel:

„Ven!“

Še vedno nekaj godrnjaje, je jezična Katra odšla iz bratove spalnice in v prvi sobi naletela na Andreja Rudolfa, ki je stal pri pisalni mizi in se šefovi sestri s škodoželjno nesramnostjo smejal naproti. Očividno je prisluškoval! Sovražno ga je opazil Katrin pogled. Fant ji je odgovoril s posmehom.

Prešerna je minilo veselje do spanja... Ljudje so zveri! Zakaj napadajo mirnega, poštenega in vestnega uradnika, kakršen je Pajk? Še daleč jim je do človečanstva!

Vstal je in poklical:

„Andrej!“

Smoletov sin je pogledal v sobo.

„Dobro jutro, gospod doktor!“

„Dobro jutro! Ali si prepisal pesem?“

„Sem.“

Fant je prinesel popisani papir in ga izročil Prešernu.

„Zdravljica“

je čital Prešeren in prijel svinčnik, da popravi nekatere pisarjeve napake... Da, „Zdravljica“! Prišel je vendarle njen čas. Pošlje jo Bleiweisu za „Novice“. Zdaj sme peti:

Otrók kar ima Sláva...

Ta poziv vendar rojaki morajo razumeti! Ampak tistega ne bodo razumeli:

Žive naj vsi naródi,
Ki hrepene dočakat dan,
Da, kóder sólnce hódi,
Prepir iz svéta bo pregnan...

Človečanstvo!... Za to najvišjo idejo dozore le veliki duhovi. Mir med narodi? Bratstvo med vsemi ljudmi na zemlji? Nikjer več roke, ki bi se dvigala v nasilju? Nikjer meča, ki bi se hotel omadeževati s človeško krvjo?... O! Kdaj? Sto, tisoč let? Kdaj?... Nikoli!...

Prešeren je zganil polo z „Zdravljico“ in pogledal mlademu prijateljevemu sinu v oči.

„Vidiš, fant, to je moja oporoka,“ je rekel tiho, a opazil je takoj, da ga mladeč ni razumel. S poslovnim glasom je torej naročil: „Napravi ovitek, naslovi ga na doktorja Bleiweisa v Ljubljani in oddaj ga Florijanovemu hlapcu, ki se pelje predpoldnem v Ljubljano!“

Nato je odšel od doma. Šel je preko trga naravnost na stražnico. Skoraj vsa Narodna straža je bila tam zbrana. Vsi križem so kričali.

„Kaj je?“ se je Prešeren obrnil k znancu, Viktorju Vestu. Mladi Vest je skomignil z rameni:

„Pravijo, da vržejo Pajka z glavarstva.“

„Ali so vsi ponoreli?“

Prešeren je pristopil h gruči, ki je najbolj kričala in potegn timer zdravnika Tomaža Pirca za rokav. Pirc se je ozrl.

„Doktor! Ravno prav si prišel. Z nami pojdeš na glavarstvo. Pajka odstavimo.“

„Zakaj, vendar! Kaj vam je Pajk storil?“

Pirc je dvignil ramena:

„Ljudski glas, božji glas... Pajka vsi sovražijo. Njegova stroga uradnost ga pokoplje.“

Prešernu se je zatresla spodnja ustna od razburjenosti.

„Ampak — ampak — Pajk je vendar pr-pravičen človek!“ je zajecal.

Nihče ga ni poslušal. Drug čez drugega so rjovel: „Komisar naj odstopi!“

„Tako je! Odstopi naj!“

„Za Metternichom ga pošljimo!“

„Haha!“

„Dol s Pajkom!“

V stražnici se je dvignil glušeč hrup. Že so se zunaj na cesti nabirali radovedneži. Nekdo je odprl vrata. Stražnica se je polnila.

„Na glavarstvo! Dol s Pajkom!“

„Ne bo nas več pritiskal!“

„Pojdimo!“

„Dol s komisarjem!“

Že so gardisti pomešani z drugimi meščani vdrli skozi vrata na trg.

Korle Florijan je pograbil prijatelja Prešerna pod pazduho.

„Pa pojdiva, doktor! Ta špas si morava ogledati.“

„Ne grem!“ se je branil Prešeren, ves zmeden ob tolikšni neumnosti ljudstva.

Oni ga ni izpustil. Niti razumel ga ni v hrupu, ki ga je delala množica, valeča se naravnost proti glavarstvu.

Nekaj minut pozneje so z divjaškim kričanjem vdrli v komisarjevo sobo. Prešeren se je otesel Florijana in ostal zadaj. Sesedel se je na stol v kotu in si zakril obraz z rokami ... Sram ga je bilo ... sram ... sram! ... Nad nedolžnega človeka se spravijo, nad pravičnega, vestnega uradnika, ki ni poznal drugega kakor svoje delo in svojo dolžnost! Zveri! Ali je to svoboda?

Poetu so pritekale solze po licih. Obrisal jih je z roko. Globoko sklonjen je čepel na stolu, ko je Pajk odhajal med kričočim in grozečim špalirjem

Bedaki! Sami ne vedo, kam bi s svojo „svobodo“. Niso še zreli za njo, niso je vredni! ... Poetu je bilo neizmerno grenko v duši: Dogodki jih preHITEvajo in jih vedno iznova zalotijo nepripravljene, kakor — kakor je zalotila revolucija pač vse Slovence. Ali Slovenci sploh vedo, kaj bi radi? ...

Na deželnem zboru, ki je zasedal začetkom aprila, je Bleiweis obširno poročal o slovenskih zahtevah in prodrl z nekaterimi predlogi, dasi gospodje na duhovniški, gosposki in viteški klopi niso bili kdovekaj navdušeni ob novi sapi, ki jim je brila okrog nosov, udanih Nemcem. Znamenito prošnjo je poslalo deželnemu zboru tudi mesto Kranj, ki je poleg drugega zahtevalo ustanovitev univerze v Ljubljani — zahteva ki že izza francoskih časov ni prišla več iz slovenskih ust. „Ali je stal za njo Prešeren?“ je ugibal Bleiweis.

Ob tistem času je začelo zgoraj med Nemci zmagovati navdušenje za zedinjeno Nemčijo, začel je strašiti črno-rdečezlati prapor jenskih študentov in sklicali so narodno skupščino v Frankfurt. Računali so seveda tudi na avstrijske Nemce in — avstrijske Slovence.

V vroči borbi za in proti Frankfurtu so se ločili „Kranjci“ v dva tabora. Med njimi je zazijal prepad, ki se ni nikoli več zaprl: tu Slovenec — tam „nemškutar“. A tudi med Slovenci ni bilo edinstva, niti ne skupnega programa. Mnogo narodnjakov so Nemci zvijačno polovili na svoje politične limanice.

Če so agitirali za Frankfurt Grün, Lukman ali Costa, se jim ni nihče čudil; bili so znani Nemci in nemškutarji. Toda zmedo so delali med Slovenci narodni možje, kakor industrijec Fidelis Trpinc in še več drugih, ki so videli v zvezi z Nemčijo edini spás za Slovence.

Bila se je torej po slovenskem svetu vroča bitka za in proti novemu suženjstvu. Volitve za Frankfurt so potekale prav klaverno.

Posebno dobro so se odrezali pri volitvah v Kranju. Zbralo se je tri četrtnine volivcev, izmed njih pa sta dve četrtnini — protestirali proti volitvi; volila je le pičla četrtnina mož in še ti niso nikogar izvolili, ker so bili glasovi preveč razcepljeni.

„En glas si celo ti dobil, doktor,“ je trgovec Florijan povedal Prešernu večer po volitvah, ko sta sedela v gostilni pri Meyerju.

„Komu se je zmešalo?“ je vprašal Prešeren.

„Kmet Jaka Zakotnik te je počastil s svojim neomajnim zaupanjem. Trikrat so volili in trikrat si dobil njegov glas.“

„Mhm! Je mislil, ker sem njemu dobil pravdo, da bi jo dobil tudi Slovencem v Frankfurtu.“ Pomignil je natakari in zaklical: „Cilka! Preden potuješ na Laško, mi prinesi še en bokal!“

Nekaj gostov pri sosednji mizi se je s posmehom ozrlo na natakarico. Prešeren pa je izvlekel iz žepa listek in ga molče porinil pred prijatelja. Florijan je prebral pesem in bruhtil v smeh.

„Še nam, gospod doktor!“ so prosili pri sosednji mizi.

Prešeren jim je izročil listek, ki je romal od mize do mize in vzbujal povsod grohot na račun natakarice.

„Glasno jo čitaj!“ je vstopivši gostilničar Mavricij Meyer pozval Prešerna.

„Je prekosmata. Pridi bliže!“ je odgovoril gost s pogledom na gospo Meyerjevo, ki je pri omari za jedila nekaj brskala po predalu.

„Dohtar, dohtar!“ je gospa požugala Prešernu. A se ji je videlo, da ni preveč huda, saj je poet skoraj sleherni večer s kakšno zasoljeno pesmico poskrbel za zabavo njenih gostov.

Doma pa se je Prešernu v predalniku nabral cel kup takšnih zabavljic — večinoma prav kosmatih — na najrazličnejše osebe v Kranju.

Ko se je polegel grohot zaradi pesmi, je bila na vrsti zopet politika — kakor povsod ob tistem času.

Prešeren je utihnil in pil. Le včasih je pogledal tega ali onega. Za njegovimi napol priprtimi pogledi se je skrival jedek posmeh: Le pojte vaši politiki visoko pesem, mene ne preslepите, da bi vam verjel. Videl sem vas ob slabi uri, živali, in vem, kako je z vami. Daleč vam je še do pravega človečanstva ...

Ljubljana se je polagoma prebujala.

Ko so narodnjaki v onih dneh ustanavljali „Ljubljansko slovensko društvo“, so se zedinili, da postane Bleiweis njegov predsednik. Prvotni predsednik doktor Hinko Martinak je bil premalo „previden“.

„Le volite Bleiweisa za predsednika. On se gotovo ne zaleti kakor jaz. Saj so mu letos priznali na Dunaju zaradi „ehrenwertes Benehmen“ stalno letno osebno doklado, ki je tolikšna, kakor polovica njegove profesorske plače — lahko se „častivredno“ obnaša!“ se je norčeval mladi Martinak.

Kar samo ob sebi se je vsem zdelo umljivo, da odslej ob vsaki priliki nastopa Bleiweis kot voditelj ljubljanskih Slovencev.

„Bleiweisa vprašaj!“ ... „Bleiweis je rekel“ ... „Bleiweis misli, da ...“

„Kakšen človek je to?“ so vpraševali mladi dunajski Slovenci, ki so dospeli s starosto dunajske „Slovenije“, doktorjem Miklošičem, v Ljubljano in sklicali velik zbor v reduti.

Mladi Martinak je stresel ramena, se s porednim pobliiskom v očeh napihnil in dvignil glavo v zaničljivo Bleiweisovo pozo:

„To so pa ‚Oni‘ — gospod doktor Janez Bleiweis!“

Mladina se je zagrohotala. Peter Kozler, mlad jurist, praktikant na dunajskem magistratu, je pripomnil:

„Rad bi ga zainteresiral za slovenski zemljevid slovenskih dežel. Potrebovali bi ga, če prodremo z našo zahtevo po združenji Sloveniji.“

„In ti si sestavil takšen zemljevid? Vsa čast!“ se mu je poklonil mladi Kersnik.

Doktor Martinak pa je ves navdušen položil Kozlerju roko na ramo in vzkliknil:

„To je fant!“

„Od fare!“ je pristavil stari Kersnik in se okrenil h gruči mladcev, zbranih pod galerijo. „Torej ste uresničili svoj načrt iz dijaških let, gospod Kozler?“

Prisrčno je stisnil roko mlademu narodnjaku, ki se je ves žareč poklonil staremu profesorju.

„Dobro, mladi mož! To se pravi: vztrajno do cilja! Nu, niste še na cilju, seveda. Morda kane še kaj ymes: ovire doma iz zavisti, ovire na Dunaju iz strahu, razočaranje tu in tam. Polena, ki vam jih vržejo pod noge naši sovražniki in še večkrat — lastni ljudje. A nič zato! Le še bolj se vam utrdi hrbtenica. Le naprej! Zdaj bíje naša ura. Izkoristiti jo moramo in jo bomo!“

„Bomo! Bomo!“ so se odzvali mladci. Vsem so se svetile oči.

Čul se je zvonec. Hrup v redutni dvorani je utihnil. Na odru je stal starosta dunajske „Slovenije“, učenjak Fran Miklošič.

Stari Kersnik je napravil dva, tri korake bliže k odru, vendar je ostal še vedno tako daleč zadaj pod galerijo, da so prihajale do njegovih ušes le posamezne posebno poudarjene besede: ... Zedinjenje Slovencev ... kraljestvo Slovenija ... slovenščina v šoli in v uradu ... Ne v nemški zbor! Ne v Frankfurt! ...

Kersnik se je zamislil in čudno svečano mu je bilo v srcu. Kakšni časi dandanes in kakšni tedaj, ko se je — še mlad — z nekaterimi starejšimi možmi, po večini tovariši iz profesorskega zbora, shajal dan za dnem pri pokojnem Cojzu! Plaho so sanjali o dneh, ki so jih danes — živeli. Slovenci so bili takrat zadovoljni z drobtinicami, zdaj pa glasno zahtevajo „enakopravnost“ v šolah in uradih ...

Stari profesor je sklonil glavo in se — kljub navdušenemu govoru na odru — globoko zamislil ... „Enakopravnost“? Hm! Slovenski pouk — brez slovenskih knjig? ... Slovensko uradovanje — brez znanja slovenščine? ... Hm! In niti slovarja nimamo, da bi se učili pravilne slovenščine!

Že je bil tudi slovenski slovar na vidiku. „Slovensko društvo“ si ga je postavilo v program. V licejski knjižnici pri bibliotekarju Kastelcu in skriptorju Kosmaču so se — poleg obširnega Vodnikovega rokopisa, ki ga je društvu prepustil

ANNO 1849

Metelko — kupičile stotine listkov, ki so jih pošiljali najrazličnejši poznavalci in ljubitelji slovenskega jezika. Bogat besedni zaklad je lil iz naroda, da se zbere in uredi ter vrne narodu.

V gledališču, na hodniku, ob predstavi „Županove Micke“.

„Kaj pa pravite k ‚Micki‘?“ je vprašal Bleiweis mladega jurista Mateja Cigaleta.

Preko Cigaletovega obraza je šinila zadrega.

„Dobro jo igrajo. Prav imenitno,“ je priznal in pomislil: Ali je morda kaj opazil med menoj in Kersnikovo Poldko?

„Gospodična Kersnikova je igralski talent,“ je Bleiweis nadaljeval, ne da bi opazil muko mladega jurista. „Lepo dekletce in živo kakor iskra. Grem, da čestitam njenemu očetu.“

Odšel je v dvorano, pozdravlja je na desno in levo — moč je postajal res popularen. Na vratih je trčil ob Kastelca. Pozdravil ga je z rezervirano prijaznostjo narodnega veljaka.

„Kako je z vašo ‚Čbelico‘, gospod Kastelic? Kdaj izide peti zvezek?“

„Upam, da kmalu. Čakam še na Prešernov prispevek.“

„Saj res! Prešeren je dovolil, da vam izročim za ‚Čbelico‘ štiri pesmi, ki jih hranim od njega. Vendar želi, naj mu jih še prej pošljemo, da jih opili. Oglasite se, prosim ob priliki pri meni v uredništvu, da vam jih izročim!“

„Pridem v prihodnjih dneh. Kakšne pa so? Nove?“

„Ne, nobena ni nova. Takšne so, da lahko hvalite boga, ker je cenzura odpravljena, sicer bi vam jih vse črtala. Ali ste bili danes pri Crobathu? Kako je z njim?“

„Slabo. Menda gre h koncu.“

Dà, šlo je h koncu. Nekaj dni nato je Blaž Crobath izdihnil. Pokopali so ga seveda z vsemi častmi, ki se veljavnemu možu in za slovenstvo zaslužnemu mecenu spodobijo. Saj je bila njegova hiša najgostoljubnejša v Ljubljani. Sleherni Slovan, najsi je bil Rus, Poljak, Čeh, Slovak, Srb ali Hrvat, ki je obiskal Ljubljano, je bil Crobathov gost. Koliko pa je Crobath sicer žrtvoval za narodne namene! Pri pogrebu so bila usta vseh pogrebnikov polna pokonikove hvale. Domov grede pa so izpraševali, kaj in koliko podeduje za njim rod-bina, govorili so, da se je hčerka Luiza zaročila ob njegovi

smrtni postelji, da je čudno — in „zaradi denarja“ spet prav nič čudno — ker je hčerko izročil nemškutarju Pesjaku. Reševali so še druge pokojnikove zadeve, poslovne in osebne, kakor je bila to sploh že stara navada ljubljanskih pogrebnikov.

Približno štirinajst dni po Crobathovi smrti je stal stari Bleiweis v Kranju na vratih svoje hiše. Mimo njega je pritekla enajstletna Prešernova nečakinja Minca Vovkova z zavitkom pod pazduho. Starec ji je prijazno pokimal, ko ga je pozdravila in vprašal:

„Ali so gospod stric doma?“

„Ni jih. Na Gaštej so šli z duhovnim gospodom, ki večkrat pridejo iz Celovca.“

„Aha!“

Stari Bleiweis je pokimal. Poznal je že tistega „duhovnega gospoda“. Bil je doktor Jaka Zupan, ki si je večkrat v letu dovolil izlet na Kranjsko, da je — kakor je sam rekel — „napumpal“ škofa za petdesetak ali dva. Vselej se je oglasil v Kranju pri Prešernu, nazaj grede pa pri nakelskem župniku, da ga je dal s svojimi konji zapeljati do Tržiča.

Res je Prešeren spremil Jakona do Gašteja, kjer sta izpila nekaj poličev. Zupan je potem nadaljeval pot proti Goričanam, kjer je tedaj bival Wolf na letovišču; Prešeren pa se je vrnil proti Kranju. Pod klancem ga je prehitela kočija z Antonom Cojzom — pranečakom pokojnega Žige — in njegovo ženo. Peljala sta se na svoje posestvo v Preddvor. Baron je advokatu vljudno odzdravil, potem pa tiho dejal ženi:

„Zdi se mi, da naš poet ne tiči v kdo ve kaj dobri koži.“

„Morda ga je potrla Crobathova smrt?“

„Že mogoče. Bila sta si baje še izza dijaških let kakor brata.“

Prešeren je počasi stopal navkreber. Glavo, pokrito s staro čepico, je sklanjal predse. Njegova obleka je bila že nekaj mesecev zopet precej zanemarjena, čevljem se je poznalo, da niso vsak dan osnaženi... O, Katra je postala zanikrna, Malo ji je bilo mar, kakšen je brat hodil okrog... Bridek nasmeh je izpreletel bledikast Prešernov obraz, ko je pomislil: Kako začudeno me je gledal Anton Zois!...

Poetu je glava še bolj klonila k tlom. Težko je dihal in noge so ga bolele. Opiral se je ob debelo palico. Pri Jalenovih

vrh klanca se je ustavil in stopil v gostilno. V veži je sedel pri prazni mizi za vrati star berač, ves v cunjah, obraz razoran, v mrtvih očeh zagonetni mrak iz življenjskih globin. Dvignil je mrtvi pogled do poetovih oči, spoznal v njih človeka in zaprosil:

„O, gospod!“

Iz sobe je stopila natararica, dekle okroglih udov in veselih oči.

„Dajte mu polič vina in kos kruha!“ je naročil Prešeren in namignil proti beraču.

Stopil je v sobo, odložil palico in čepico ter sedel v svoj kot. Temačna gostilniška soba, z nizkimi, omreženimi okni, je bila še prazna. Med cveticami, ki so v lončkih stale po oknih, so prihajali v sobo žarki zahajajočega sonca. V vijolični senci se je risal proti nebu stožec šmarjetne gore onkraj Save. Z vrta se je čul smeh in krik Jalenovih otrok.

„Otroci! Tiho! Dohtar je notri,“ se je zunaj čul glas gospe Jalenove.

Vrišč je potihnil. Otroci so vedeli, da dohtarja boli glava, če preveč kriče. Radi so ubogali in odšli čez cesto na sosedov vrt, saj je bil „dohtar“ njihov prijatelj. Skoraj ni minilo dneva, da bi jim ne prinesel kaj sladkega: bonbone, fige, čokolado ali karkoli.

A obzirnost skrbne gostilničarke je bila tega dne nepotrebna. Prešeren je sedel pred svojim „kanončkom“ vina in gledal nepremično predse — gluhi in slepi za vso okolico. Bil je utrujen. Komaj se je bil privlekel do Jalena, tako so ga bolele noge. Kar zateleke so mu... Ali ni bil to — začetek konca?

Globlje in globlje je poetu lezla glava na prsi. Mala Albina, desetletna gostilničarjeva hčerka, je pokukala skozi vrata, a „dohtar“ se ni zmenil zanjo. Niti glave ni dvignil... Ali ji ni prinesel sladkorčkov kakor po navadi?

Zaprla je vrata in stekla čez cesto k sosedovim, kjer je bil na vrtu že velik otroški živžav.

V gostilniški sobi pa je ostala tišina. Poetove misli so se razpredale vanjo, njegov obup je trkal ob okna, vsa z železjem omrežena... Sam. Vedno bolj sam je na svetu. Drug za drugim so šli od njega: Smole, zdaj še Crobath... Že ga kličejo za seboj, to čuti, čuti v vsem telesu. Prišel bo čas, ko bo zunaj sijalo sonce, a on se ne bo več grel na njem. Prelepa narava

ga bo vabila, sončni travniki, temni gozdovi, bistra, šumeča Sava — vsa krasota planinskega sveta, razgrnjena okrog starodavnega mesteca; on pa bo z boleznijo priklenjen med zidove, na posteljo, kjer ga čaka neznosno trpljenje, muke zanj in za njegove ljudi. Potrpežljivo mu bodo stregli, a njegov pogled jim bo prodiral v duše in odkril v njih skrito utrujenost, morda celo — nevoljo. In ležal bo dneve, tedne in mesece, dokler se mu telo ne izpremeni v smrdljiv, z vodo napolnjen meh, vsem v strahoto in gnus.

Ne, ne! Tega ne! Ni njegova dolžnost, da izpije grenki kelih do dna. Njegova dolžnost je, da sebe in druge obvaruje strahote, ki mu je grozila...

Prijel je za bokal, si natočil in zaporedoma izpil nekaj kozarcev vina. Pa bi ga ne smel, sploh ne smel! Plačal je, s težavo vstal in krevsaje odšel.

„Tvoja jetra niso v redu, prijatelj,“ mu je rekel zdravnik dr. Pirc, ko ga je srečal na trgu. „Rumena barva te izdaja, da nisi zdrav.“

„Hm. Nič novega mi nisi povedal,“ mu je Prešeren suho odvrnil in šel svojim pótém...

Čim bolj je bolezen napredovala, tem česče se je izpraševal: Ali res moram vzdržati do konca? Moja bolezen stalno napreduje... Vodenica! Ni mi pomoči. Pride čas, ko popolnoma omahnem. Sebi in drugim bom v nadlego. Dolge mesece bom pogoledal — kdo me bo vzdigoval, ko sem pretežak za Katro in malo Minco? Stroški bodo z menoj — kje naj vzamem denar za dolgotrajno zdravljenje?... In čemu zdravljenje? Ali mi je kaj do tega, da bi ozdravel? Meni, ki sem že dvakrat poizkušal pobegniti iz življenja? Ali ni moja dolžnost, da... Kaj bi bilo možateje: naglo končati muko sebi in drugim, ali figarsko čakati do poslednjega diha?...

Nekaj dni je hodil okrog kakor izgubljen. Nekega popoldne pa je zopet vstopil pri Jalenovih. Natararica se ga je kar ustrašila, tako je bil čuden v obraz, ves siv. Ozrl se je po prazni pivnici z žareče plapolajočim pogledom. Natararica je odložila svoje krpanje in vstala.

„S čim postrežem, gospod dohtar?“

Prešeren je postavil palico v kot in odgovoril, ne da bi pogledal deklino:

„Pokažite mi žebelj, na katerega bi se mogel obesiti.“

„Hahaha! Tamle, gospod dohtar, tistale kljuka bi vas gotovo držala, čeprav niste lahki. Hahahaha!“

Prešeren je dvignil pogled k steni, kjer je visoko pod stropom molela močna kljuka iz zidu. Obraz mu je ostal resen.

„Dobro. Še vrv mi prinesite!“

„Te pa niste vredni. Hahaha! Polič rebulje, kajne, gospod dohtar?“

Že se je zasukala skozi vrata. Čulo se je, kako je zunaj v kuhinji s smehom pripovedovala o doktorjevi najnovejši šali in se postavljala, kako dobro se je odrezala.

„O, jezična pa si res dovolj!“ se ji je posmežnila Jalenovka.

„Eh, saj dohtar ni zamerljiv.“

Iz sobe se je čul zamolkel ropot prevrnjenega stola.

„Steklenico sem pa pozabila,“ se je spomnila natakaraica, skočila proti sobi in odprla vrata.

Divji krik je planil po hiši.

„Jezus, Kristus! Kaj pa je?“ Jalenovka je izpustila meso, ki ga je rezala za večerjo, in z nožem v roki je planila v sobo za natakaraico.

„Kristus! Kristus“ je zastokala in noge so se ji pošibile...

Na kljuki je — obešen za ovratnico — visel Prešeren, ves zaripel v obraz... Natakaraica je pograbila nož iz krčmaričinih rok, pristavila stol in odrezala nesrečnika. Bil je že nezavesten.

„Brž po zdravnika!“ je kriknila Jalenovka, ko si je opomogla od prve groze. V veži so se zbirali domači in vdrli v sobo.

Pol ure pozneje sta zdravnik in gostilničar Jalen pod pazduho privedla Prešerna iz sobe. Ko so se motali skozi vrata, je Prešernov izmučeni pogled zadel ob rdeči obraz preplašene natakaraice. Iz motnih poetovih oči se je utrgal blisk.

„Vrag s teboj, prismoda! Zakaj me nisi pustila viseti! Zdaj bi bil rešen...“

Gluha tišina mu je odgovorila. Pred očmi mu je zaplesalo nekaj parov oči, z grozo in pomilovanjem uprtih vanj.

— — — — —

Minila sta dva meseca. O mraku je prišla preko Čevljarškega mostu v Ljubljani gospa Crobathova, vsa v črnino zavita.

Na koncu mostu ji je noga zastala: S počasnim, drsajočim korakom, osivelo glavo sklonjeno k tlom, v obrazu strašno

izpremenjen, ves bolan, je šel mimo nje — Prešeren. Ni dvignil pogleda, ni opazil gospe.

Njej pa je bilo grlo kakor zadrgnjeno. Poklicala bi ga, dolgoletnega prijatelja svoje rodbine, ki je — kakor nihče drugi na svetu — poznal vso tiho tragiko njenega življenja... A ni ga poklicala. Ozrla se je za njim, ki se je onkraj mostu utrnil v mraku proti Čevljarski ulici. S solznimi očmi je gospa odhitela dalje... Ubogi prijatelj! Zato ga ni k nam!... Potem pa so jo zajele druge skrbi: Luizina poroka se bliža. Še to in ono je treba preskrbeti za balo... Oh, da bi bilo že vse to urejeno! Potem pojdem z otroki na Dunaj ali v Gradec, da Ludovik lahko nadaljuje študije...

Prešeren pa je počasi stopal po Turjaškem trgu navzgor. Srce mu je bilo še težko od svidenja z otrokoma in Ano. Morda jih je obiskal zadnjikrat... Kako ga je bilo vleklo k njim! Smoletovega sina je bil spremil v Ljubljano na nabor, da se za kratke urice odtrse moreče osamelosti, ki jo je v Kranju čutilo njegovo dobrote in ljubezni žejno srce. Pri tetki Lenčici, ki je še vedno živela v Ljubljani, si je izposodil denar, da je obdaril svoja otroka s srebrnimi dvajseticami... Poslednji dar?... Ko se je že poslavljal, ga je Nani vprašala — tega ni nikdar pozabila vprašati:

„Kdaj prideš po svojo ženko?“

Pogledala mu je v razdejani obraz in se plaho stisnila k njemu.

V njem pa je bila neizmerna bridkost:

„Moja ženka bo — smrt grenka.“ In z očmi se je poslavljal od svoje ljubljenske, hčerke Tinke.

Ob spominu na to slovo se je poet ustavil sredi trga in stisnil pest. V grlu ga je davilo. V očeh so se mu zalesketale solze... Kje je krivda, da zanj ni toplote na svetu?... Njegova zla usoda? Nani?

Uboga mala razočarana Nani!... „In vendar ne morem drugače ravnati. Ako bi imel še kaj upanja, da ozdravim, bi se morda poročil, dasi — se mi to ne zdi mojim razmeram potrebno in primerno. Edinole otroka bi imela več zaščite pred zakonom in pred ljudmi. Ampak zdaj, ko čutim, kaj se mi bliža — ne, zdaj tega ne storim. Nočem, da bi svojim ljudem naprtil žensko, kakršna je Nani. In povrhu še otroka! Ne, ne. Za moja otroka bi moral, kadar jaz zatisnem oči,

poskrbeti moj narod. Takrat bosta morda zvedela, kdo je bil njun oče ... hm, morda! ...“

Počasi, s sklonjeno glavo, je šel poet po Rimski cesti proti Luži. S Kastelcem sta se dogovorila za sestanek v gostilni „pri Metki“. Že od daleč je Prešerna pozdravila brleča svetilka nad vhodom. Visoko naložen parizar je stal pred gostilno in dva hlapca sta nosila težke vreče moke v skladišče.

„Dober večer, gospa Metka!“ je stal Prešeren na kuhinjskih vratih.

„Gospod dohtar!“

Z velikim belim predpasnikom opasana, s kuhalnico v roki, ga je pozdravila „krofasta“ Metka. Odložila je kuhalnico in obrisala roke v predpasnik. Z obema rokama je prijela Prešernovo majhno, lepo oblikovano roko.

„Gospod dohtar, pozdravljeni!“

Glas se ji je nekoliko potresel, ko je gledala staremu hišnemu prijatelju v utrujene oči in v obraz, ki se mu je bil tako strašno izpremenil, odkar ga Metka ni videla.

„Kako se vam godi, gospa Metka?“

„Tako, tako. Kakor Bog hoče. Vse bi še bilo, le noge me vedno bole, da komaj hodim.“

„Tudi jaz bi svoje rad zamenjal za nove,“ se je Prešeren nasmehnil s starim svojim hudomušnim posmehom, ki pa je bil vendarle nekako plašen.

„In vi, gospod dohtar, ali ste zadovoljni v Kranju?“ Zopet je šel Metkin pogled preko osivelih, nekdanj temnokostanjevih poetovih las ... Le obrvi so bile goste in temne kakor nekdanj, obraz pa — kar dolg je postal in rumenkasto bled, ne več okrogel in rdeč, kakor v prejšnjih letih. Ves medel je bil, da ga je bila strahota gledati. Okrog črno obrobljenih oči so se vlekale goste gubice, lica so bila ohlapna, ob sencih vdrtnine, kljukasti nos nekoliko ostreje rezan. Le ustne so bile še vedno fino zaokrožene in oči še prav tako lepo modrosive kakor nekdanj, a neizmerna žalost je gledala iz njih celo takrat, če so se mu lepe ustne zavlekale v nasmeh, kakor ob odgovoru, ki ga je zdajci dal Metki:

„Zadovoljen je človek, ki nima željá, ali ne? Nu, če je tako, potem — sem zadovoljen.“

Odšel je v sobo in sedel v teman kot. Kastelca še ni bilo. Francka, ki je še služila pri Metki, je prinesla Prešernu vino,

pozdravila poeta in prižgala svetilko. Vsa začudena je opazila, da se Prešeren ni zmenil za njo, tudi ne, ko je zasijala po sobi luč. S široko razprtimi očmi je bodeče strmel predse v praznino. Francko je stresel neprijeten občutek groze. V drugem kotu sobe pa se je zganil samotni pivec, ko je luč posvetila na Prešernov obraz.

„Dober večer, gospod doktor!“ je zaklical tako glasno, da se je poet zdrznil in okrenil glavo.

„Dober večer, gospod Kordeš!“

„V mraku vas prej nisem spoznal,“ se je opravičil Leopold Kordeš, ki je bil tedaj urednik časopisa „Laibacher Zeitung“.

Prešeren si je mislil: „Ne zaradi mraka! Spoznal me le ni, ker izgledam kakor mrtvak.“

Glasno pa je vprašal:

„Ali je kaj novega v Ljubljani? Pridite bliže, gospod Kordeš!“

Kordeš je izpil svoje vino in med tem, ko se je presedel, odgovoril:

„Nič posebnega. Za narodne barve se prekljamo, zdaj, ko smo frankfurtarske pregnali. Nemškutarji bi nam radi obesili barve kranjskih stanov: zlato-modro-rdeče. Mi pa hočemo stare kranjske barve: belo-modro-rdeče. Pritožili smo se na cesarja in čakamo na odgovor.“

„Ali mislite, da bo ugoden?“

„Jasno. Saj zgodovina govori za nas! Ali niste brali Bleiweisovega članka v „Novicah“?“

„Sem. Ampak zdi se mi, da se veter obrača in je dobljena svoboda na umiku. Sicer pa Slovani menda tudi sami ne vedo, kaj bi z njo. Ta se ukvarja z avstrijsko-slovanskimi sanjami, drugi sili v Frankfurt za Veliko Nemčijo, tretji tajno šepče o Veliki Rusiji, oziroma Veliki Slaviji, četrti bi bil že zadovoljen s kraljevino Slovenijo, a peti sanjari o združitvi vseh Slovencev, Hrvatov, Srbov in Bolgarov. Celó to sem čul: Nekdo je zahteval, da bi bilo treba pomagati upornim Lahom, ker se bore za svobodo. Zdaj se pa spoznajte v tem Babilonu. Glejte Prago! Slovanski zbor se je izrekel proti združitvi vseh Slovanov!“

„Naravno — ker nam pod Rusijo pretita carjev knut in — Sibirija.“

„Nekateri pa pravijo: Rajši Rusija, nego Nemčija. Morda bi se slovanski kongres uspešneje zaključil, če bi v Pragi ne bila izbruhnila nova revolucija.“

„Morda. Spopad z vojaštvom so povzročili pač nezreli elementi, ki niso premislili, da v dnevih slovanskega kongresa vojaški poveljnik knez Windischgrätz komaj čaka, da najmanjši nemir ali upor uduši z granatami in si s krvjo svojih rojakov zasluži nova odlikovanja.“

„Človek je še vedno zver,“ je Prešeren prikimal in bridko pristavil: „Pa so še pred šestimi meseci govorili o ‚bratstvu med narodi‘!... Ne bo ga še, bratstva, dokler si z meči in kanoni stoje nasproti. Ideja pa je vendarle tu, ideja bratstva med narodi, ideja človečanstva. Uveljavila se seveda ni; udušila se je v krvi, ker so jo hoteli uveljaviti z nasilstvom.“

„Ali ni ideja o bratstvu med narodi utopija? Zdi se mi, da bo med narodi večna borba za nadvlado.“

„Dokler človeštvo ne dozori.“

„A kdaj bo dozorelo?“

Prešeren je pomolčal, izpraznil čašo, zopet natočil vina Kordešu in sebi ter odvrnil:

„Takrat, kadar brez nasilstva zavlada dobrota med ljudmi.“

„Brez nasilstva? Doslej vlada med ljudmi sebičnost. Kako pa naj se brez nasilstva izvrši takšen velikanski preobrat v človeštvu?“

„Od duše do duše. Od srca do srca. Le tako se ustvari nekaj trajnega za človečanstvo.“

Kordeš je pogledal poeta in zmajal z glavo.

„Govorite kakor Kristus.“

„Saj bi ne škodovalo, če bi se nam rodil nov Kristus!“ je zagodrnjal Prešeren.

Zdajci so se odprla vrata in vstopil je Kastelic, za njim pa so se pokazali: stari Kersnik in njegov tovariš Martinak, Kersnikov sin Josip, njegov prijatelj vitez Höffern ter Martinakov sin doktor Hinko Martinak, naposled še Matej Cigale, zaročenec Kersnikove hčerke Leopoldine.

„Halo! Je že tu!“

S krikom in vikom je družba pozdravila Prešerna... Kastelic jih je zbobnal — si je mislil Prešeren. Stari Kersnik je Prešernu predstavil Höfferna in Cigaleta, ostale je poet že

poznal. Mladina je sedla na svoj konec mize, Prešerna pa so obkrožili stari znanci. Posamezni plašni pogledi so se prikradli do poetovega od bolezní zaznamovanega obraza. Prešeren jih je le predobro čutil, dasi so jih prijatelji poizkušali zabrisati s hrupnim govorjenjem.

Seveda so bili hitro v politiki. Reševali so upornost in domišljavo nasilnost Madžarov, krvavo vstajo Lahov, praške dogodke in se naposled lotili rešeta z domačimi zadevami.

„Ali prideš na našo prihodnjo ‚besedo‘?“ je vprašal stari Martinak.

„Pridi!“ je vabil Prešerna tudi Kastelic. „Čutil se boš našemu napredku. Na naši ‚besedi‘ prevladuje slovenska govorica — vse nemškutarstvo je ostalo v kazini. Poslušal boš slovensko predavanje in slovensko petje.“

Prešeren jih je gledal in se smehljaj s čudnim praznim nasmehom, da jim je bilo nerodno v duši ... Le govorite, saj vem, da govorite le zato, da zakrijete grozo, ki jo občutite pred mojim mrtvaškim obrazom ...

„Ali veš, da izda ‚Slovensko društvo‘ slovensko pesmarico?“ je vprašal Kersnik. „V njej izide tudi kompozicija ene tvojih pesmi. Katere že?“ se je obrnil do sina.

Mladi Kersnik je nekaj pošepetal prijatelju Höffernu in zapela sta:

„Luna sije,
kladvo bije ...“

Ostali so pomagali in lovili glasove z večjim ali manjšim posluhom. Poetu samemu pa je bilo grlo kakor zadrženo. V njegovih očeh so bile solze. Zakril si je obraz z roko.

„Tudi tvojo ‚Zdravljico‘ bi morali uglasbiti, da bi jo peli, kadar sedimo pri vinu,“ je dejal Kastelic. „Le zadnjo kitico bi moral prej nekoliko izpremeniti.“

Prešeren ga je pogledal, ne da bi odprl usta; z roko se je obrisal preko lica. Kersnik pa je vprašal namesto Prešerna:

„Zakaj izpremeniti?“

„Nu, tako se mi zdi, da konec ni pravi.“ In proti poetu obrnjen je razlagal: „Prej napijaš Slovencem in Slovanom, mladenkam in fantom, ki jih bo domačijo ‚srčno branit klícal čas‘; človek pričakuje, da končaš s krepkim ‚V boj!‘ — namesto tega pa napiješ vsem narodom in zaključiš:

Naj živi
Bog, kar nas dobrih je ljudi!

Ali se ti ne zdi, da pesem nima pravega zaključka?“

Prešeren je zrl predse v kozarec in — molčal... Dobrota, pravo človečanstvo... Saj je vedel, da ga ne bodo razumeli!

Mučen molk je prekinil Martinak:

„Hm! Zares: dobrota izključuje boj. Dobrota sploh ni ideal, ki bi bil vreden kakršnegakoli napora. Dobrota je sirota, pravi že pregovor.“

Drugi so mu pritrdjevali in reševali dobroto kot nepotrebno, včasih celo — posebno med različnimi narodi — škodljivo, ali vsaj dvomljivo dobrino. Kaj bi z dobroto narod, ki se šele bori za svobodo in enakopravnost!

Prešernova spodnja ustna se je pričela tresti, oči so mu zažarele... Ali ne vedo, da je dobrota večje junaštvo nego vsak boj? Ali nisi junak, če neprenehoma krotiš v sebi sebično zver in napenjaš vse sile, da vselej ostaneš človek in zgolj — človek? Ali ni človečanstvo, to je vse ono, kar nas loči od zverstva, največji ideal na zemlji?...

Utihnili so okrog njega in se ozrli vanj, češ: Zdaj nam jo zasoli! Se že pripravljaj! Zdajle pride kakšna prav krepka!

A — ni prišla. Le tišina je čudno zazevala med njimi. Prešernova ustna se je umirila, s prsti je sukal kozarec pred seboj. Skriva so pogledi merili njegovo rumeno obličjo. Le polagoma se je zopet razživel pogovor. V srcih jim je ostala nedoločena muka... Velikega duha, ki je plaval visoko nad njimi soncu naproti — niso razumeli. Niso razumeli najvišjega ideala, do katerega se je vzel veliki poet. Z začudenjem so opazili novo izpremembo na njem: njegovo plahost — ali je bil prezir? — njegov molk in njegovo vsej okolici odmaknjeno ždenje.

„Bolan je. Življenje ga več ne zanima,“ so sodili v srcih in si skrivaj govorili s pogledi.

On pa je sedel med njimi, se včasih vzdramil iz zamišljenosti, pogledal po njih naokrog in se z mrtvimi očmi zazrl zopet predse.

— — — — —
In prišli so dnevi strahote. Zunaj v svetu je divjala oktobrska revolucija. V strašni zmoti je zaslepljeni hrvatski ban Jelačić s svojimi četami pomagal zadrgniti zanko vstajajoči

narodni svobodi okrog vratu. Slovanska kri je zlepila razpadajočo Avstrijo. Za plačilo pa so se Slovanom obetale — nove suženjske verige. Bližala se jim je reakcija pod Schwarzenbergom. Vendar najhujši pritisk ni mogel nikoli več udušiti plamenov globoke slovanske zavesti, ki je v onih dneh gorela posebno v češki mladini. Slovenci pa so — kajpak pod Bleiweisovim previdnim vodstvom — ponižno potegnili roge vase, vsi zadovoljni z drobtinicami, ki so si jih priborili.

V tistih dneh se je dopolnjevala Prešernova usoda. Že v novembru ni mogel več hoditi iz hiše, ker so mu noge preveč otekale. V prvi sobi — sedem metrov dolgi, ozki in temni, kakršne so pač sobe po starih hišah — je sedel za pisalno mizo in pisal. Celo ponoči, ko ni mogel spati, je vstajal in delal. A zaslužil je malo, ker nikomur ni hotel veliko računati. Katra je zaradi tega dostikrat godrnjala.

Takrat je pripravljval tožbo za fužinarja Ruarda, ki mu je rahločutno ponudil in izročil predujem na honorar.

„Saj tega denarja še nisi zaslužil!“ je zaskrbelo Katro.

„Le tiho bodi! Ruard že ve, zakaj mi je zaupal predujem. Če njegovega denarja še nisem zaslužil, pa ga bom.“

Da si nekoliko prihrani, je odslovil pisarja Sokliča; drugega, Rudolfa, je obdržal.

„Dokler živim, Smoletov sin ne bo na cesti,“ je rekel Katri.

Zadnje dni novembra je poet obležal. V sobi poleg pisarne je nasproti vrat stala njegova postelja z ukrivljenimi končnicami, ki jo je bil nekoč kupil od Kastelca. Soba je bila istotako dolga kakor prva, le bolj široka in imela je dvojne oken. Pohištva v njej ni bilo veliko. V kot poleg peči si je bila Katra postavila posteljo, da je laže stregla bolniku, če je bilo treba vstajati ponoči. Še dva ali trije stoli, predalna omara — to je bila vsa oprava Prešernove spalnice. Oprava je bila svetlorjavo politirana in izdelana v lepem preprostem bidermajerskem slogu, kakršen je bil tedaj v navadi. Bila je še ista, ki jo je Katra podedovala od svojega strica Jožefa. Edini okras preproste sobe je bila lepa stebričasta ura, ki se je svetlikala na predalni omari.

Ob Francetovi postelji je stala miza s stolom, vsa pokrita s pisarijo. Pri mizi je po navadi sedel mladi pisar Andrej in pisal, kar mu je doktor narekoval. Dolgo pa Prešeren ni mo-

gel narekovati. Vselej se je kmalu utrudil. Vendar ga je njegova vestnost priganjala k delu, ki — je bilo že plačano. A težko se je boril z boleznijo.

— — — — —

Koncem novembra je Katra pisala bratu Juriju in ga prosila za pomoč.

Župnik je prebral pismo svojima sestrama, Urši in Lenki, in dejal mlajši:

„Zdaj pa le pojdi na Kranjsko in nesi nekaj denarja s seboj! Šel bi sam, pa zaradi adventa ne morem.“

Ob slovesu je izročil Lenki 24 goldinarjev — ves denar, kar ga je imel doma — in naročil:

„Reci Francetu, da bom še poslal, kadar bo potreboval. Le brez skrbi naj bo! Prešeren Prešernu ne odreče pomoči, kadar je v sili.“

Ko je Lenka že stala pri vratih, ji je brat še zabičil:

„Pa moraš vse Francetu v roke dati — Katra je prego-spodovalna.“

Tako je Lenka dan pred Francetovim godom dospela v Kranj.

„Kako je s Francetom?“ je v kuhinji šepetaje vprašala Katro.

„Slabo, saj boš videla,“ je Katra kratko odvrnila in z ostrim pogledom vprašala: „Ali ti je Jurij dal kaj denarja s seboj?“

„Dal. Ampak ga moram Francetu izročiti, je naročil.“

„Nekaj ga le meni daj! Sem na kupilu dolžna; vsaj štiri goldinarje mi daj!“

Gospodovalna Katra, velika in koščena, se je postavila pred mlajšo in šibkejšo sestro in s prstom potrkala po mizi, češ: kar naštej!

Plaha Lenka je molče segla v nedrije po pisano ruto, razvozljala zavezani ogel in položila na mizo štiri goldinarje. Ostali denar je zavezala zopet v ruto in vstala:

„Kje leži?“

Katra je spravila goldinarje v žep, stopila iz kuhinje in odprla vrata v prvo sobo. Tu je stala surovo prepleskana pisalna miza in prav takšna omara za spise, v predalu spodaj pa je ležal par blatnih škornjev. Soba je bila strašno pusta ter nezakurjena. Nad omaro so se zibale pajčevine. Na levo sredi

stene so bila vrata v doktorjevo spalnico. Katra jih je odprla in zaklicala z močnim glasom, ki gotovo ni bil primeren za bolniško sobo:

„Lenka je prišla!“

Prešeren, ki je ležal vznak v postelji, se je nervozno zganil. Pisar Andrej pa je brž porabil priliko, vstal od mize in se za hrbtom vstopivših žensk izmuznil iz sobe ter tiho zaprl vrata za seboj: Hvala Bogu! Za eno uro ali dve sem prost! . . .

Lenka je pristopila k bratovi postelji:

„Pozdravljen, Frence!“

Prešernovo tanko uho je ujelo tresljaj v sestrinem glasu. Z grenkim nasmehom v bledem upadlem obrazu je odgovoril na Lenkine plašne poglede, ki so merili njegov shujšani podolgovati obraz, njegove redke dolge lase, ki jih je trpljenje pobelilo in — trebuh, ki se mu je vkljub odeji videlo, da je strahotno narastel.

„Pozdravljena, Lenka!“

„Jurij in Neža te pozdravljata.“

Še so ji ustne drhte, tako jo je pretresla bratova izprememba. Sporočila mu je Jurijevo naročilo, mu izročila denar in segla v cekar. Privlekla je iz njega dvojce zaklanih in očiščenih kokoši.

„Urša mi ju je dala s seboj. Kokošje meso je laže prebavljivo. Tudi kokošja juha bi ti morda dišala.“

„Če bi bil otročnica. Pa nisem. Le moj trebuh spominja nanjo,“ se je šalil, da ga je sestra začudena pogledala . . . Tako bolan in vendarle s šalo zmaguje nad bolečinami!

„Ali ti je hudo, Frence?“ ga je Lenka sočutno vprašala.

Poizkusil se je nasmehniti, pa so se mu le ustne žalostno zavlekle.

„Zakaj bi mi bilo hudo? Saj me drugega ne more več doleteti nego smrt. Smrti pa se ne bojim.“

„Kaj govoriš o smrti! Doktor Pirc je rekel Katri, da lahko še ozdraviš, če ti vzamejo vodo. Če ne, ti pa še glava oteče.“

„Pirc naj me kar v miru pusti! Če bi njega poslušal, bi moral obupati. Še sreča, da me zdravi doktor Bežek.“

Kaj bi rekla preprosta sestra, če bi videla bratu v dušo? Zgrozila bi se nad strahotno temno mislijo: Ne! Podaljšati si življenja ne dam! Večni Duh, bodi zahvaljen, da mi pošiljaš konec! . . .

Popoldne je poklical Andreja Rudolfa in mu zopet diktiral nekaj vlog na sodnijo. Minca je morala skočiti po kolke. Skoraj ves Jurijev dar je šel iz hiše . . . „Nič ne pomaga! Hiteti moram z delom, da končam pravde, ki sem jih prevzel,“ si je govoril Prešeren in s tesnim srcem pomislil: Ruardove niti pričel nisem!“

Komaj je Andrej odšel z vlogami na sodnijo, je prišel stari Bleiweis na obisk. Ostal je do mraka. Pravil je o sinu in ves v skrbah godrnjal:

„Vedno globlje se spušča v politiko. Kaj je tega treba! Mi smo živeli brez politike, zakaj ne bi še naši sinovi? Tale mladi svet pa misli, da mora v vsako reč vtikati svoj nos. Politika je nevarna reč! Ko sem bil jaz mlad, še govoriti nismo hoteli o njej. Prav bojim se za sina.“

Prešeren je z napol zaprtimi udrtimi očmi gledal na krepkega starca. Rahlo so se mu zavlekle ustne:

„Nič se ne bojte, gospod Bleiweis! Vaš sin je preveč previden, da bi se zaletel. Vsako zadevo tako uredi, da ostaneta volk in koza cela.“

Stari gospod je izpod čela pogledal bolnika. Preden je mogel odgovoriti, se je začul zunaj tresk ob pokrovke, takoj nato pa glušeče razbijanje ob možnar, škafe in kar je bilo še drugega ropotajočega v Prešernovi kuhinji.

„Ofreht! Aha, jutri je vaš god, gospod doktor! Nu, želim vam že danes vse, kar si sami najbolj želite. Zdravja, seveda najprej.“

Stari gospod je stisnil poetu majhno, shujšano roko in se poslovil. Na vratih je srečal Jalenovko, ki je prišla s hčerko Albinico.

„Kako je gospod doktor, kako?“ je vpraševala prijazna gostilničarka. „Ali boste nocoj kaj jedli? Vsake sorte pečenko imam! Kar hočete, pa izberite.“

„Ničesar ne morem več jesti, mamka Jalenova. Moj želodec mi je odpovedal pokorščino. Tudi jetra so mi poslala pošto, da ne pojdejo več na tlako. Kaj hočete, dandanes se že ‚punta‘ ves svet.“

„Hahaha! Oh, gospod doktor, kar vesela sem, da vas vidim tako dobre volje. Ampak tega vendar ne storite, da bi nocoj, na večer pred svojim godom, zaspali s praznim želodcem! Nekoliko purančka vam prinesem, če smem, mehak je kakor

maslo. Kar raztopi se vam v ustih. Ali bi jedli purančka, go-spod doktor? Vendar mi ne boste dali ,košarice'!“

„Že vidim, da moram odnehati. Morda bi še z onega sveta moral hoditi po vašega ,purančka', če bi ga nocoj ne maral jesti.“

„Jezus! Tako se ne smete norčevati! Sama vam prinesem najlepši košček. Vem, da vam bo teknilo.“

Res so mu prinesli pečenko. Prisilil se je, da je vzel v usta grižljaj, a ni ga spravil doli ... „Čemu me mučijo? Ali res no-čejo videti, kako je z menoj?“

Molče je odrinil jed, zaprl oči in se ves izmučen obrnil proč.

„Lahko noč!“ je odgovoril na gostilničarkin poparjeni pozdrav.

Zunaj je Jalenovka prišepetala Katri in Lenki:

„Res ne prenese nobene jedi več.“

„Razen sesirjenega mleka,“ je prikimala Katra. „In limo-nade izpije vsak dan dva bokala.“

„Hm. Ne vem, če bo dolgo ... Prav bi bilo, če bi ga po-časi pripravili na večnost. Ljudje govore, da se ne bo pustil prevideti!“

Postrani je ostro pogledala na Katro in iskala potem še v Lenkinem obrazu. Gospa Ana Jalenova je bila zelo pobožna ženska — vsak dan se je že ob štirih zjutraj odpravila v cer-kev. Prešernovo „frajgajstovstvo“ jo je močno peklo.

Lenka je, vsa rdeča v obraz, povsila pogled ... Morda ljudje prav ugibajo? France res ni bil pobožen človek ...

Katra pa je prijela cunjo, z jeznimi kretnjami brisala po mizi in godrnjala: „Drugega itak ne znajo, kakor opravljati svojega bližnjega.“

Nekoliko preplašena ji je Jalenovka pritrdila in se poslo-vila, vsa v dvomu, ali so veljale besede njej, ali „ljudem“.

Prešeren se je oddahnil, ko je čul, da so se zunaj zaprla vrata za njo. Saj je bila ženska dobrega srca, toda včasih mu je s svojo vsiljivostjo in s pretiranim pobožnjakarstvom trgala živce. Zakaj ga mučijo? Saj si ne želi drugega kakor mir, mir! Zdelo se mu je — kadar je bil sam — kot da bi se že pogrezal daleč nekam v vesoljstvo. A zopet in zopet so ga trgali iz brezdanjih globin in ga vlekli na trdo zemljo, ki ga je komaj še zanimala. Včasih si je pač želel, da poravna svoje obvez-

nosti do ljudi: dolgovi, nedokončano, že plačano poklicno delo, nezakonska otroka, ki jima ni imel ničesar zapustiti, ljubica, ki ga je neprestano obdelavala zaradi poroke — vse mu je pritiskalo na dušo, da se mu je srce stiskalo in si je dajal duška v pritajenih težkih vzdihih. A naposled mu je vselej odleglo ob misli: Kaj sem jaz in kaj so moje malenkostne zadevice napram nedoumljivemu vesoljstvu!... In njegov duh se je dvignil in stoično prenašal vse bolečine črva, ki se je zvijal v podobi nebogljenega človeškega telesa, ki so mu rekli: France Prešeren.

Prišli so pa spet trenutki, ko se je zamislil v svoje življenje in si klical v spomin vse dogodke, ki so se kdaj dotaknili njegovega srca, pa si je dejal, da mu življenje ni prizanašalo. Dalo mu je nekaj svetlih trenutkov, a zasulo jih je z bridkostjo. Ostalo mu je na dolgu za najtoplejšo srečo srca: ljubezen ljubljene žene; a vrglo mu je v naročje dvomljivo dobrino: hladno ostrino duha povezano s pesniškim darom. Iz globoke nesrečne ljubezni je vzplamtel najvišji plamen njegove poezije in mu izžgal srce do poslednje kaplje krvi... Julija! Spomin, odmaknjen tako daleč, da mu je komaj še trkal na zavest. In vendar je njegovo življenje doseglo v Juliji svoj višek, osebni in pesniški. Odkar je v njegovem srcu ugasnila poslednja bolečina za Julijo, je do malega zamrla tudi njegova visoka pesem. Le malokdaj je še zažarela iskra med pepelom, malokdaj se je njegova duša še vzpenjala proti živlenskimi višinam, proti luči večne lepote.

Pred Božičem je izšla „Kranjska Čbelica V.“, a prinesla je med Prešernovimi prispevki le pesmi iz prejšnjih let: „Nuno“, „Svetega Senana“, „Šmarno goro“, „Nebeško presesijo“, „Zdravljico“ ter žalostinko „V spomin Matija Čopa“.

Kastelic sam je Prešernu prinesel novo tiskani zvezek. Prešeren je v zahvalo molče prikimal. Njegove ustne, ožgane od vročine, so se zavlekle v bridko žalostnem nasmehu... Njegov poslednji pesniški nastop v javnosti!

„O mati! Tvoj sin je mir dobil.“

Leta 1849.

Trpel je tiho, kakor more trpeti le velik duh v strašni borbi z neizprosnimi silami narave. Že štirinajst dni je ležal nepremično kakor živ mrlič. Koža mu je bila zelenkasto-rumena. Tudi njegove lepe oči so postajale rumene. Trebuh in noge je imel že strahovito otekle. Morali so ga z rjuho vred privzdigovati, ker mu je bil hrbet zaradi ležanja ves vnet.

Katra je morala najeti močno služkinjo, da ji je pomagala v postrežbi. Ko je prišel na obisk stric Boštjan — Jakob Prešeren — iz Vrbe in z ostrimi očmi ter prisrčnim rodbinskim čutom pravega Prešerna presodil vso sorodnikovo stisko, se je sam ponudil, da ostane pri njem. Bil je majhen, čokat mož, bel in rdeč v obraz in prijazen.

Prešeren ga je bil vesel. Strica Boštjana je imel že od nekdaj rad. Znal je lepo pripovedovati vesele in žalostne dogodke iz mladostnih dni. France ga je tiho poslušal in obujal lastne spomine iz prvih detinskih let, ko je doma v Vrbi preživel najsmrečnejše dni svojega življenja. Mnogo je govoril starec tudi o svojem sinu, Janezu Prešernu, ki je bil notar v Radovljici. Oče, stara gorenjska grča, ni bil s sinom nič kaj zadovoljen.

„Bolj na nemškutarsko stran se nagiblje Janez. Zdi se mi, da sem mu kar odveč, kadar ga obiščem. Kakor da bi se bal, kaj poreko njegovi nemškutarski vinski bratci k poštnemu slovenskemu očetu ‚nemškega‘ gospoda notarja. Hehe! Sem mu zadnjič kar naravnost povedal, da me ne bo kmalu videl.“

„Kakšen pa je zdaj?“ je vprašala Katra.

„I, kakšen! Takšen, da me ne more zatajiti, če bi me tudi hotel. Moje postave je in mojega obraza. Prav tako rdeč je, le kožo ima bolj rjavo kakor jaz. Pa pleša se mu že dela vrh glave, ker ne ve, da nam je Bog določil noč za spanje.“

Mnogo se je trudil dobri stric, da bi razvedril bolnika, a v Francetovem rumenem, mrtvaško upadlem obličju se ni

ničesar več zganilo! Sicer se je bolnik vedno zavedal, a porabljal je vse sile, da je zatajeval bolečine. Nikoli ni bilo tožbe iz njegovih ust.

„Trpi kakor mučenik,“ je pravila Jalenovka gostom v gostilni in pristavila z zadoščenjem: „Lepo se je spovedal doktoru Dagarinu in obhajali so ga veliki kaplan. Dober človek je. Bog mu daj srečno zadnjo uro!“ je pobožno vzdihnila in zavila oči proti stropu.

V noči od sedmega do osmega februarja je Prešeren posebno težko dihal. Stric Boštjan je sedel ob njegovi postelji in mu brisal pot s čela. Katra je prišla v sobo, naložila nekaj polen v peč in rekla stricu:

„Le pojdite spat, stric! To noč bom jaz čula pri Frencetu. Če bo treba, pa vas pokličem.“

Starec je prikimal in vstal.

Tedaj je Prešeren odprl oči. Globoko so mu že ležale v očesnih duplinah in kalno rumene so gledale iz črnikastorumenega obraza, obrobljenega z redkimi, že popolnoma belimi lasmi. Med težkim sopihanjem so se bolniku utrgale besede iz ust:

„Prosim ... vzdignite — me!“

Katra je odšla v kuhinjo po deklo in še vzdramila Andreja Rudolfa, ki je ležal na slamnici v prvi sobi. Vsi so potem poprijeli za rjuho in preložili bolnika. A ni se jim nič prav posrečilo. S težkim dihanjem je sopihal bolnik:

„Saj uvidim ... vsi vzdigujete, kar morete ... in vsi prav. Pa ... jaz sem ... pretežak.“

„Malo bolj vzdignite!“ je rekla Katra.

Zopet so poprijeli za rjuho. Pritajen vzdih se je izvil bolniku. Utihnil je in zaprl utrujene oči. Katra je pomignila stricu, naj gre spat, in starec je kar oblečen zlezal na posteljo, ki je stala v kotu. Dekla in Andrej sta tudi odšla k počitku; Katra pa je sedla na stol in se z glavo naslonila na stricevo posteljo. Kmalu se je začulo starčkov globoko dihanje. A tudi Katro je premagal spanec. Trdno je zaspala.

Zdajci so se Prešernove oči zopet odprle. Obrnil je pogled na spečo Katro. Ožgane ustne so se mu zganile — a zaprl jih je brez glasu. Silna žeja ga je mučila, toda ni poklical sestre... Naj spi! Naj vsi spe! Izmučeni so že — zaradi mene so izmučeni... Naj spe! Saj ne vedo — ne vedo, da se mi bliža... bliža se mi, čutim...

Prav. Sam hočem biti, sam z njo, odposlanko Večnega Praduha...

Ali mi je ločitev težka? Ne, ni mi težka. Poravnal sem vse, kolikor je bilo v mojih močeh. Vse? V oporoki sem priznal otroke — več nisem mogel storiti zanje... Ali bi bilo prav, če bi se vdal Netkinim prošnjam in se z njo poročil? Ne, nočem biti z njo svojim ljudem nadležen. Dovolj je odločna, spretna in pridna, da se pretolče skozi življenje...

Poravnal sem se tudi s cerkvijo. Dagarin me je spovedal, moj nekdanji profesor... mene, „frajgajsta“! Zakaj bi svojim ljudem, ki so vsi globoko verni, delal žalost? Slabo bi jim plačal njihovo skrb. In — ali nisem vedno veroval v Velikega Praduha, v zagonetno Prasilo, ki preveva ves svet, v ono „bitje“, ki mu pravijo Bog? Ali nisem častil velikega človeka Kristusa?... Potem pa — hotel sem imeti mir, mir za vsako ceno...

Kako se mi stiska srce!... A ne smem hropeti, ne smem! Nočem jih videti, kako bodo jokali okrog mene... Ali... ali bodo sploh jokali?... Jokala je moja ljuba mala Tinka, ko me je obiskala z materjo. Tamle pri vratih je stala, nasproti postelje, in solze so ji drsele po licih. Ubogi otrok! Ali je vedel, da me vidi poslednjikrat?...

Kako me davi!... O, mati, kmalu bom pri vas!... Če bi kričal, bi mi odleglo. Ne, ne bom kričal. Nočem jih buditi. Sam hočem biti, sam... Ali nisem bil vedno sam? Ne vedno: Čop, Smole in — Julija! Bili so v meni in jaz v njih... Tudi v Juliji Primčevi?... Rad bi vedel, ali sem bil kdaj v njeni duši. Ali čuti zdajle, da odhajam?... Kmalu bom vedel vse, vse. Duša bo gledala v dušo... Ali — ali bo res gledala?... Kaj je onstran? Nič? Ali je mogoče, da preneha biti človekov duh, otrok Večnega Praduha? Ali je človek morda le iskra, ki se utrne iz Večnega Plamena in ugasne, da nikoli več ne zgori?... Kmalu bom vedel.

Tesno mi je. Ne morem več dihati. Nič več me ne boli... Ali se pogrezam... ali se vzdigujem? Ali se vrača moj duh k Večnemu Praviru?...

Ne, še je priklenjen na telo. Sence čutim okrog sebe, le razločiti jih ne morem. Glasovi prihajajo iz dalje... Človeški glas?

Človek? Vselej sem hotel biti človek, nič drugega kakor človek... Včasih je težko, biti človek.

— — — — —

Klič me.

Kdo?

Duh je. Na pomoč me kliče... Da, da, čujem te, čujem, Pacenk, bednik. A ne morem se vrniti, daleč sem že... daleč. In okrog mene je mir... mir in — luč.

— — — — —

Iz hiše je pritekel Andrej Rudolf in hitel proti trgu, proti farovžu. Skoraj bi bil podrl razcapanca, ki je slonel ob hišnih vratih. Bil je France Pacenk. Pod širokim črnim klobukom je skrival globoko vdrte oči, ki so gledale iz bledega obraza in pričale o lakoti in bedi. Obraz mu je bil ves naguban — kakor starcu.

Ozrl se je za fantom, ki se je zadel vanj — ali ni imel fant solze v očeh?

Pacenk je stopil po ozki Svinjski ulici do ogla na trgu in obrnil pogled navzgor k zagrnenim oknom Prešernovega stanovanja... Ali ne vstaneš, dohtar? Zebe me, napol sem nag. Zima je in burja brije. Lačen sem. Saj veš, dohtar, da si ti moje poslednje pribežališče. Pri tebi potrkam le v skrajni sili. Nikoli zaman. Zato sem prišel od daleč do tebe... Zopet sem bos in razcapan. Vabili so me rokovnjači v svojo sredo, razbojniki okrog Kamnika, krvoločni kakor zveri, morilci. A jaz sem se rešil k tebi. Ti si človek. Dokler imam tebe, mi ni treba postati zver... Zmrzujem, lačen sem, o, vse drobovje se mi krči od lakote. Boli! Boli!

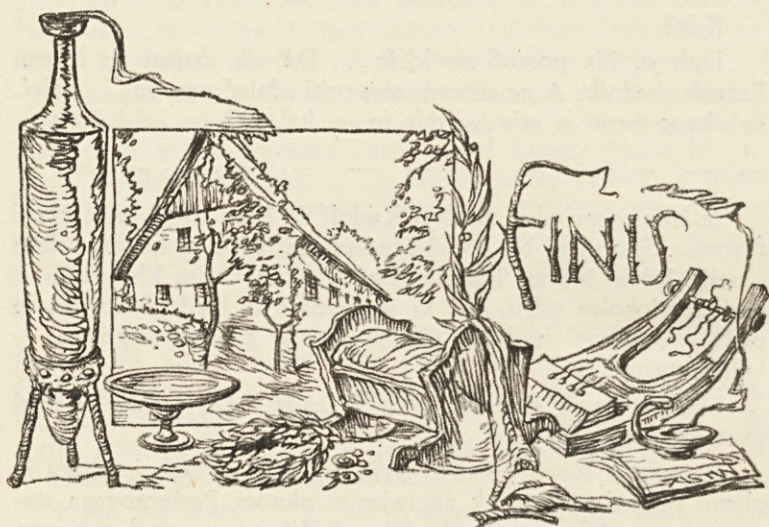
„Gospod! Lepo jih prosim! Lačen sem!“

Pacenk je iztegnil mršave roke mimoidočemu naproti. A mož je tiščal roke v kožuhu, se s polovičnim pogledom zviška ozrl po razcapancu in — šel mimo.

Ni človek, zver je!

Trepetaje se je Pacenk vrnil in stisnil v kot k vratom... „In če bi šel tudi jaz med zveri?... Ne, dokler imam tebe, dohtar, ne pojdem. Sram bi me bilo pred tvojimi dobrimi očmi... Ali še nisi vstal? Zebe me, zebe...“

Z župne cerkve se je oglasil mrtvaški zvonček.

Cesarjeva soba
VAŠTE I.
Roman

201403397

COBISS ©

KNJŽNICA M. JARCA
Domažnovski oddeljek in poseb